శ్రీ గురుభ్యో నమః.

మహాభారత తత్త్వకథనము.

దుష్టచతుష్టయచర్య.

షష్ఠభాగము.

'బాలవ్యాస, తర్క, వ్యాకరణ, వేదాన్తపారీణ'

వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే

రచియింపఁబడి,

భట్నవిల్లిగ్రామసంస్థాపిత శ్రీ శారదాముద్రణాలయమునందు

ముద్రింపఁబడి,

ప్రకటింపఁబడియె.

ప్రతులు: 1000.

1--3--54

[మూల్యం: 3-0-0

ద్వితీయముద్రణాదిసర్వాధికారములు గ్రంథకర్తవే.

మహాభారత తత్త్వకథనము.

1వ భాగము	అనేకకర్తృకత్వనిరాకరణము.	1_ 4_0
2వ భాగము	వేదవ్యాసనిందానిరాకరణము.	1_ 4_0
3వ భాగము	శ్రీకృష్ణనిందానిరాకరణము.	1_12_0
4వ భాగము	పాండవనిందానిరాకరణము.	2_ 8_0
5వ భాగము	ద్రౌపదీనిందానిరాకరణము.	2_ 0_0
6వ భాగము	దుష్టచతుష్టయచర్య.	3_ 0_0

గ్రంథప్రాప్తిస్థానము:—

వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి;
పి ఠా పు ర ం.
తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

---

* రాబోవు గ్రంథము:— 'ఆస్తికత' *

ఓ విమర్శకా!

ఉ. కౌరవపాండవుల్ పొడము కాలమునందున యుంటఁ జేసి క
న్నారఁగఁ జూచి వ్రాసితి నటంచును వ్యాసుఁడు వ్రాయువ్రాఁత నా
ధారముగాఁ గ్రహించి, స్వమతంబునకున్ సరిపోని యంశముల్
'కాఱు లటందు వీ వపుడు కంటివె యుంటివె యోవిమర్శకా !

ఆ. 'పాఁడిగాదా' వటంచుఁ బల్కెంగ నింటివాఁ
డనృత మిద్ది గొడ్డుటా' వటంచు
ఇరుగువాఁడు పల్కెఁ దెలుఁగున నీనాఁటి
హ్రస్వదృష్టి నాఁటి దనృత మనెదు.

ఉ. "వ్యాసుఁడు పక్షపాతి యయి పాండవులన్ బయి కెత్తి, కర్ణదు
శ్శాసనసౌబలాదులను జాల్ము లటంచు నధఃకరించి వ్య
త్యాసములన్ లిఖించె నని" చాటుచు భారతమున్ రచింపఁడే
నీసరిగాని వ్రాఁత లిఖియింతువె? నోరు మెదల్పనేర్తువే ?

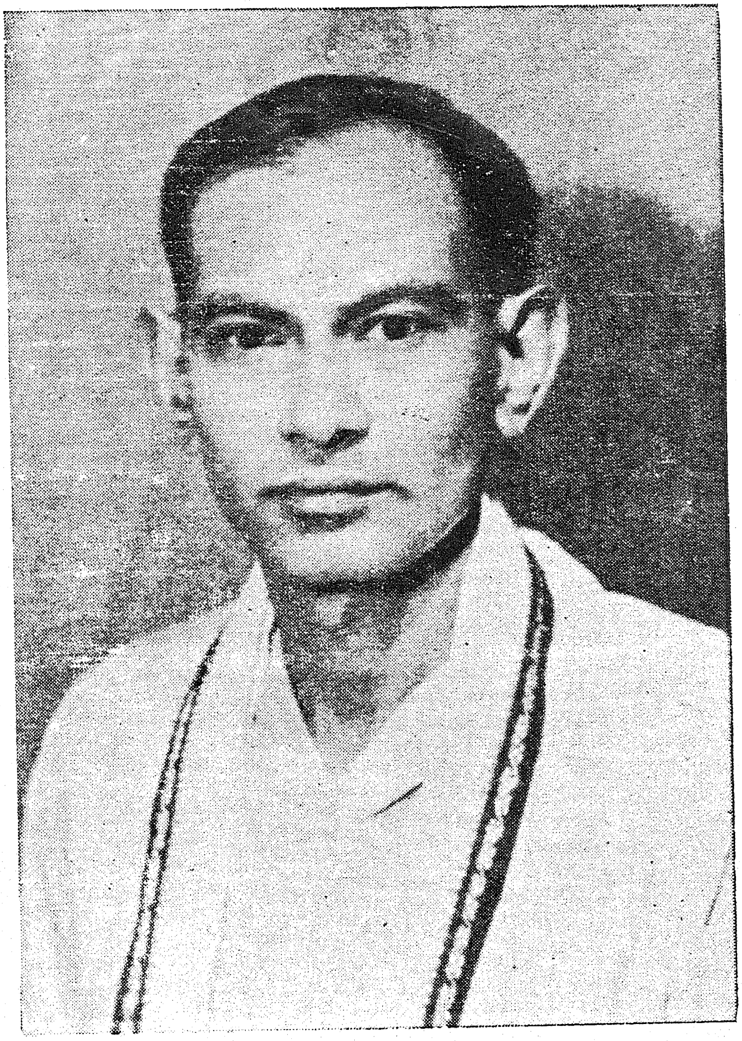
సీ. "కల్పించె వ్యాసుఁ డీకథ" యందువేని లో
పము లెంచు మాకల్పనమున నరసి
"కాదు వాస్తవమె యాగాథ" యన్నెడ సాక్షి
యగు వ్యాసుపల్కు లె ట్లనృత మనెదు
పక్షపాతముఁ బూనె వ్యాసుఁ డందువె నాఁడు
నీవుండి చూచితివా వచింపు
తొంటి రాజులు పండితులు మెచ్చి రద్దాని
లేకపో నీపాటి ధీకుశలత.
జాతి కిది వన్నెయా? స్వదేశమున కిద్ది
ఖ్యాతియా? యేమి యెంచి నీవ్రాఁత చెపుము!
ఓవిమర్శక! ప్రఖ్యాతి నొందఁ గోర్కె
యేని యిదె మార్గ మౌనె యూహించుకొనుము.

ఉ. భారతసూక్తధర్మములపట్లఁ బ్రమాణమతిన్ దొలంత నీ
తీరున దుర్విమర్శముల దెంపరివై రచియించితేమొ? యా
భారత మేమియడ్డపడి బాధ యొనర్చెను నీకనిష్టమే
నూరకయుండలేక భరతోర్విఁ గళంకమహాబ్ధిఁ ద్రోతువా?

శా. ఆనాఁ డేలజనించినారు కురునాథా! కర్ణ! మీయున్కి నేఁ
డైనన్ బట్టము మీకె కట్టి శ్రమలే కప్పాండువంశంబు పే
రైనన్ లేనటు లిక్కలిప్రజలు మాయన్ జేయరే? నేఁటికిన్
మీ నైర్మల్యము వెల్లడింప శ్రమమేనిన్ మానిరే కాంచుడీ.

శా. వీరస్వర్గముచేరి వేల్పులదరిన్ విజ్ఞానులై — తొంటి దు
శ్చారిత్రంబు స్మరించి మీరె యెదఁ బశ్చాత్తప్తులైనన్ సరే
మీరే యోగ్యులు, మీదె రాజ్యమని కూర్మిన్ మీయెడన్ నించు వా
క్చారుల్ వేనకువేలు గల్గ నిఁక మీకున్ లోప మెందుండునో!

"కవితాభూషణ, విద్వత్కవిశేఖర"
వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

ఈ గ్రంథముద్రణమునకు సహాయముచేసిన మహాదాతలు,
శ్రీరాజమహేంద్రవరపుర వాస్తవ్యులు, పురపాలక సంఘసభ్యులు,
వైశ్యకులావతంసులు, ధర్మకార్యనిర్వహణతత్పరులు నగు
శ్రీ శ్రీ జిల్లా సుబ్బారావుగారు.

ఈగ్రంథముద్రణమునకు సహాయముచేసిన మహోదారులును,

రాజమహేంద్రవరపురపాలకసంఘసభ్యులును అగు

శ్రీ జిల్లా సుబ్బారావుగారి చారిత్రక ప్రశంసాపద్యములు.

రచన:

ముక్కవిల్లి అన్నప్పదీక్షితులు.

తెలుఁగు పండితులు, మునిసిపల్ హైస్కూలు.

రాజమండ్రి.

ఉ. శ్రీకరవిష్ణుఁ డోముతను సేమము నాయువు పుత్రపుత్రికా
స్తోకవిరాజదర్థములతోడుత జిల్లకులీనుఁడున్ మహా
త్మ్రైకరతుండు వైశ్యకులమాన్యగుణోత్తరకీర్తిశాలియై
ప్రకటదానధర్మముల ప్రాభవ మొందిన సుబ్బరాయునిన్.

ఉ. చందకులాఖ్యగోత్రమున సౌఖ్యయుతాలు మహాకుటుంబముల్
చందనపాదపోత్తములచాలునఁ బుట్టి సుగంధవాసనల్
సిందుచు నెల్లలోకముల చిత్తములన్ గరగించు వానిలో
సుందరవిత్తకీర్తులను శోభిలు జిల్లకుటుంబ మొక్కఁడే. 2.

క. నెల్లూరను జిల్లాలోఁ
జల్లనిదా సన్నమూరు సస్యఫలంబుల్
గొల్లలుగాఁగల యది యా
జిల్లావంశపునెలవయి సేమము నిచ్చున్. 3.

ఉ. ఆపురమందుఁ గాపురము హాయిగఁ జేయును సుబ్బమాంబతో
నాపణజీవనుండు సుజనాదృతసాత్త్వికశీలశాలి ల
క్ష్మీపతిపాదసేవకుల మేటిగఁ బేరయ వాని యాత్మజుల్
పాపవిదూరులయ్యుఁ గులవర్ధనుఁ డాఢ్యుఁడు సుబ్బరాయుఁడే. 4.

క. పూతచరితోత్తమసం
జాతభవానీపతిపదసరసిజసేవా
చేతోమోదావహ యగు
నాతని కాదెమ యను సతి యైశ్వర్యమునా. 5.

ఉ. అమ్మల నెందఱిన్ గనము హాయిగ నున్నదిమార్చి తిన్పు లే
శమ్ము సుఖమ్ము వృద్ధి యనిశమ్మును లేక చరించువారి లో
కమ్మునఁ, బుణ్యవిత్తముల గౌరవకీర్తుల సుబ్బరాయు నా
దెమ్మది భాగ్యమన్నఁ బతితీరున నుంట సతీమతల్లియై 6.

ఉ. కాలము మారిపోయె నిక కల్గవు మంత్రమువల్ల లాభముల్
పొల్లవు దీవనల్ సురలపోఁడుము లేవియుఁ గానరావటం
చెల్లరు పల్లటిల్లెదరు హీనతఁ, బుత్రులఁ గోరి యిష్టిలో
జిల్లకులీనుఁడొందె సుతుఁ జిత్తము కల్మషశూన్యమౌటచే. 7.

క. బాలుఁడు సుబ్రహ్మణ్యుఁడు
బాలికలు సత్యవతియునుఁ బార్వతియును మున్
కాలంబున శివు బంగరు
పూఁవ బూజించి వీర్కిఁ బుట్టిరి యిచటన్. 8.

చ. వినయము పుట్టినిల్లును వివేకనిధానము ధర్మమార్గసం
జనితమహాశయుండు సరసత్యసముద్రుఁడు దీనమానవా
వనమున నందెఁగొన్న చెయి పండితపోషణమండనుండు దా
ధనమదశూన్యుఁడైన ఘనదాతయు జిల్లకులీనుఁ డొక్కఁడే. 9

ఉ. లక్షలపైన లక్షల విలక్షణ మౌనటు సేకరించి యే
పక్షమువాఁడుగాక యొకవైదికకర్మల ధర్మమార్గపుం
రక్షణపక్షమే తనకు రక్షక మౌనని సుబ్బరాయుఁ డా
శిక్షణనీతి నొందు, మును జేసినపుణ్య మదెంత చిత్రమో ? 10.

శా. తర్కంబేల శబాసనంగ నిట నీతండే పదేన్వేలతో
మార్కండేయశివాలయంబునకు మున్మార్గంబు కట్టించి సం
పర్కం జేరిచి గోరఁడాయెఁ దనసౌభాగ్యంపుసంపాదనం
బర్కేందూర్వరలుండు కాలమది స్థైర్యంబుం గనన్ గోర్కెతో 11

ఉ. రాజనరేంద్రపత్తన మరాజక మౌనని యొంది యాత్మలో
నైజపుకార్యముల్ విడచి న్యాయము సేయుము సేయఁబూనఁగా
భూజను లెల్ల రెన్నుకొని పూఃపరిపాలకవర్గసభ్యతా
భాజన మీతఁడే యనుచుఁ బల్కిరి మాటికిమాటి కాదృతిన్ 12.

సీ. సుబ్బరాయుని దాన మబ్బని దీనుండు
ప్రజలలో లేఁడను వార్త సాక్షి
సుబ్బరాయుని విత్తశోభకు స్థిరమగు
గ్రంథసంఘంబులు కలవు సాక్షి
సుబ్బరాయుని మనసుబ్బును భక్తిచే
ననుటకు దేవార్చ యగును సాక్షి
సుబ్బరాయు వినయశోభకుఁ బండిత
వృద్ధులే యగుదురు పెద్దసాక్షి. 13.

తే. సూర్యచంద్రులు కలకాల మార్యజాతి
కెల్ల నుపమానభూతుని జిల్లవంశ
సుబ్బరాయుని సద్గుణశుద్ధశీలు
నెల్లభంగులఁ గాచుత మీశ్వరుండు.

సీ. ధనము వృద్ధినిఁగన్న వినయంబు దగ్గదు
వేల్పుల పూజలు వీడకుండు
సేవ యీకార్యంబు నెఱవేర్ప వలె నన్న
సాహసంబున వానిఁ జక్కఁబఱచు

సభ్యుఁడై పురపాలసంఘంబులోపల
గర్వ మావంతేనిఁ గాంచకుండు
పురపాలనంబులోఁ బొరపాట్లు గల్గిన
మది నేవగించుచు మాన్పుచుండు. 14.

తే. ఇట్టి సుగుణపేటి సెట్టికులోత్తరుఁ
బోలు జనులు పుడమిఁ బుట్టబోరు
వీని సుబ్బరాయు వెన్నుఁడు కరుణతోఁ
గాచుఁగాత యెల్లకాలమందు.

ఉ. ఊహ లవెల్ల మంచివయి యూరక విత్తము పొల్లుసేయకే
యైహికవాంఛలన్ విడచి యాంతరవీథినిఁ బార్వతీశు పు
ణ్యేహలఁ బాదుకొల్పి సుజనేచ్ఛలఁ దీర్చెడు సుబ్బరాయునిన్
శ్రీహయశీర్షుఁ డోముతను క్షేమము నాయువు నిచ్చి లక్ష్మితో 15.

ఆశీర్వాదము.

శ్రీ రాజమహేంద్రవరపుర వాస్తవ్యులు, వైశ్యకులావతంసులు, ధర్మకార్య నిర్వహణతత్పరులు, భగవద్భక్తులు అగు శ్రీ శ్రీ జిల్లా సుబ్బారావుగారు ఏతద్గ్రంథముద్రణాదులకు అత్యంతప్రీతితో సంపూర్ణ ద్రవ్యసహాయ మొనరించి తోడ్పడినారు.

వీరిని, వీరికుటుంబమును ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధితో ధర్మరక్షకుడగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ రక్షించుగాత !

ఇట్లు,
వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

MAHA BHARATA TATTWAKATHANAM.

A Reveiw by Somanchi Lingana B. A., B. L. Advocate,
ELLORE.

—:o:—

This is a great book of critical appreciation of Maha Bharata and an efficient and effective answer to the ill-informed and hasty criticism against the Great Epic. It has become fashionable now-a-days to court limelight by adversely criticising great persons or great works. That this is after all not so modern a fashion, can be seen from the quotation at page 274 of this book, which puts in poetic language the same path to fame-- or rather notoriety. This book is a valiant defence provoked or invoked by the modern critics, who attribute motives to the author of the Great Epic and besmear with mud the noble figures of Maha Bharata, who have been held in affectionate veneration throughout the long ages of Indian History. Our thanks are due mainly to Sri Pendyala Subrahmanya Sastry Garu of Pithapuram, the foremost of those critics in Andhra. for having pulled the author out of his seclusion and his main work of study and teaching ancient lore to eager and affectionate audiences, both young and old, into writing this monumental work. This is an indirect good, resulting from an obvious evil.

Great erudition, prodigious labour, immense faith in Dharma and heroic fervour to defend our venerable ancestors have gone into this book. Nearly, two hundred books have been quoted and referred to. With remarkable clarity, the issues have been extricated from the tangle of verbiage, presumptions, assumptions and assertions. Prejudices and Passions have been laid bare and answered. His skill in logic has stood in great good stead to this author in completely refuting the pseudo-logical arguments of the referred critics. To any unprejudiced reader, this book is a complete refutation of adverse criticisms against Maha Bharata. It has taken six long years to complete this book of adout 1500 Pages. Our heart-felt thanks are due to the Revered Author of this Book, his labour of love.

The first Volume is devoted to a refutation of the plurality of authors of Maha Bharata. It is a long-standang assertion that the Maha Bharata is not the work of a single author but that

three persons have contributed their authorship to this book. In a closely reasoned argument, the author has proved that the whole misconception has started in a misinterpretation of the well-known line in the Asvalayana Gruhya Sutras. The words 'Bharata' and 'Maha Bharata' occur therein. The critics have rushed to the conclusion that they refer to two different books, which have, in course of time, become one. From this premise the critics suggest that the present version of Maha Bharata is the composition of more authors than one. The learned author has proved that Maha Bharata and Bharata are the names of persons and not of books. Thus, the very bottom of the argument of the ctitics is knocked away. Other topics relating to the authorship of Maha Bharata have been ably discussed in this Volume.

The next Valume deals with many so-called defects and faults of Sri Veda Vyasa. The critics alleged that Sri Vyasa was a Chendala, that he was a slave of sexpassions and that he has got deep-rooted prejudices against the Kauravas and is in favour of Pandavas. If we assume that Sri Veda Vyasa is an ordinary individual, subject to the many weaknesses and faults of ordinary human beings, then the attitude of the critics may appear to be somewhat plausible but if we believe that he was beyond the pale of duality of pain and pleasure, of fear or favour etc, and that he is a faithful Recorder of the events as they happened and the hidden motive-springs for these events hidden from ordinary mortal view, then it becomes a sacrilege to attribute motives to Sri Vyasa. The author is a firm believer in the super-human powers and attributes of Sri Vyasa. The critics stoutly deny this. Thus, there seems to be little common ground or accepted authority for judging Sri Vyasa. Taking an ordinary view, there is on reason why Vyasa should be prejudiced against Kauravas and should have been favourable towards Pandavas. They are both equally related to him and are his lineal descendants. From ordinarty stanards, one would prefer those in power than those out of it. If, however, it is conceded that those who are down-trodden and exploited, excite the sympathies and those who stick to the straight path counting no cost too much to pay for it, extract the admiration and that the favourable view of Vyasa is based on those reasons, there is nothing wrong in it. But to imagine Vyasa as just an ordinary human being like any of us, is, to say the least, contrary to the

very Texts on which the critics rely. Othrwise, the whole book Maha Bharata will have to be dismissed as pure fabrication by an unscrupulous author, out to capture the public mind.

The third Volume is devoted to the story of Sri Krishna. From times immemorial, controversies have raged, allegations have been laid and refuted regarding Sri Krishna. Critics allege that he is a thief, a whore-monger, an unscrupulous diplomet, a miracle-monger, a drunkard and what not. For millions that believe he is an Avatar, these allegations appear to be the result of 'asuric' ignorance. Apart from that, the learned author has relied upon many indubitable texts to refute the allegations against Sri Krishna. One of the most interesting episodes, whose very authenticity is disputed, is the incident of giving an interminable sarees to Draupadi. The critics say that the incident of removing the sari of Draupadi is itself a concoction invented purely to discredit the great Duryodhana and his Brothers. The learned author has built an unanswerable case for the truth of the entire episode. The other allegations against Sri Krishna and their answers are familiar.

The fourth Volume seeks to answer the critics regarding the birth and the story of the behaviour of the Pandavas and also the justice of their case for a half share of the Empire. The critics firmly believe that the Pandavas were entitled only for maintenance and nat for a share in the Empire. This is a matter involving questions of Hindu Law as well as questions of fact. We can see the trend of the times is that the Legislature has recently removed certain disqualifications for inheritance. If these disqualifications were there, as obviously they were there, who was the rightful Emperor - Dhrutarashtra or Pandu or neither of them? There is a conflict between the Telugu Mahabharata and the Sanskrit Mahabharata. Undoubtedly, the Sanskrit Mahabharata is the authoritative version. According to the Sanskrit Mahabharata, Pandu was not subject to any congenital incurable defect or disease. He was only of a fairer complexion than others. On the other hand, Dhrutarastra was congenitally and incurably blind. Thus, he was subject to a disqualification preventing him form inheriting his father's Empire. By the Law of Primogeniture, tho Empire was vested in Pandu and after him by the same law of Primogeniture,

Dharmaraju was the rightful heir. If Duryodhana was the eldest of the third generation, some complications might have arisen. Fortunately he was not and Dharmaraju was admittedly older than Duryodhana. It looks as though the argument of those who favour Duryodhana is based upon innate prejudices and predilections rather than on an impartial consideration of the entire case.

The next Volume is devoted to the defence of Draupadi. Hers is clearly the most difficult, complicated and controversial figure in the entire Maha Bharata. Her story smacks of foreign influence of exotic customs and habits and her marriage is of such a variety, namely Polyandry, which is universally condemned now-a-days. She is by far the most admirable. the most mysterious, the most beloved and the most feared and hated of all the Maha Bharata lidies. Her character is inexplicable if the events of single life time are taken into consideration. Therefore, Sri Vyasa has taken us into the history of three prior lives of her and has laid bare the inevitability of the history of Draupadi as a consequence of causes set in motion in previous lives. The learned author has been at great pains in this Volume to prove that Draupadi's character is absolutely pure and that she is a Pativrata of the highest order. Much research and erudition are in evidence in this Volume. The story of Draupadi is the most heart-rending. She should normally evoke the heartiest sympathies of anybody by the renunciation She has been able to show in her detachment towards enemies, her steadfastness and devotion to her Lords, her fortitude and organising skill. They are admirable qualities and yet there are critics who say that she was bad woman. The disgusting story that she said once "Though I have five husbands, I want a sixth" has been torn to shreds in this Volume and has been shown to be a pure fabricatiou. He who carefully reads this Volume with an unprejudicd mind, will surely be converted into an admirer of the lovable and pitiable Draupadi. She exhibits intensely human feelings unlike her husbands, wbo seem to be mainly endowed with divine qualities. Therefore, she is all the more lovable.

The next and last Volume relates to an analysis and description of the four comrades including Duryodhana. Strangely,

Duryodhana and Karna have attracted the admiration and sympathy of some people. Dussasana and Sakuni are usually behind the scenes and are merely tools in the hands of Duryodhana. Duryodhana is a spoilt and wilful child. Dhrutarastra is a doting, ineffectual and fond father. Karna is no doubt an epic character with wonderful charity and nobility. But the way he behaved in order to please his patron Duryodhana, especially in relation to Pandavas is abominable. We might almost say that he sold his noble soul for a mess of pottage. A careful reading of this Volume conclusively proves that justice, right and righteousness are all on the side of Pandavas and the other side is devoid of them.

Sri Varanasi Subrahmanya Sastry Garu has mightily succeeded in his attempt to prove the greatness of Vyasa, of Sri Krishna, of the Pandavas and of Draupadi. In fact, there is little common ground between those who treat Maha Bharata as the fifth Veda and study it with great veneration; those who have intense faith in the authoritativeness of the Sastras and the ancient lore; and those who treat Maha Bharata as a mere book of history or Poetry composed by a fallible person subject to the many foibles and follies and also deep-rooted prejudices and predilections, that the only authority is their own mind. It seems to me to be rather unfair to criticise our ancestors of more than five thousand years ago, their social customs, their notions of right and wrong and their behaviour in complicated situations from our new-fangled notions of to-day. If our ancestors believed that something was right and something was worng, it is no use condemning their notions. They can only be condemned if knowingly, wilfully, perversely or in self-imposed ignorance deviated from the path of virtue as then conceived. These Volumes clearly prove beyond the slightest shadow of doubt that Pandavas never deviated from the path of virtue as conceived by them and approved by the Shastras. This is an immense service to seekers of truth. We are deeply and irredeemably indebted and grateful to the learned author of Maha Bharata Tattvakathanam.

MAHA BHARATA TATTVAKATHANAMU.

Volume 4.

By Sri Varanasi Subrahmana sastry Garu.

(Copies may be had of the author, Pithapuram; East Godavari District. Rs. 2-8-0)

This is the fourth part of the "Mahabharatattvakathanamu" called Pandavanindanirakaranamu Three parts of this book have already been published. This "Mahabharatatattvakathanamu" is in the nature of a reply to the "Mahabharatacharitra" of Pendyala Subrahmanya Sastry, a criticism on modern lines of the Mahabharata.

In the "Mahabharatacharitra" Sri Subrahmanya Sastry pointed out a number of incongruities in customs and manners of the Pandavas which were not in keeping with the Smrithis and other Aryan customs and rites such as the following. The births and customs of the Pandavas were alien to those of the Kauravas and the Bharatiyas; Svetaketu was the first Indian to institute the law of marriage when there was no such law in Indian society; by the time of the Mahabharata there was much promiscuous progeny in the land that Trivishtapa, wherein Arjuna stayed for five years in order to make preparations for war for conquering the Kauravas, is identical with Tibet; that the marriage of the five Pandava brothers with Draupadi was an un-Aryan custom, alien to the land. He quoted profusely from other Sanskrit works besides the Mahabharata in support of his arguments.

Varanasi subrahmanya rastry wrote his work "Mahabharatatattvakathanamu" in order to defend the orthodox viewpoint regarding the Maha Bharata and the Pandavas and their customs, ceremonies and actions. His replies to the several points raised in the "Maha Bharata charitra" are strong and powerful.

Whatever might be the issues at stake between the two writers and whatever one's assessment of the evidence adduced on either side to defend one's own arguments, there is no doubt that there is much intesting material in these Volumes of Maha Bharata Tattvakathanamu. The fourth Volume is as interesting as the other three Volumes already published. The author quotes profusely from a number of Sanskrit works in defence of his arguments.

THE HINDU, SUNDAY. 16-11-52.

MAHA BHARATA TATTVAKATHANAMU.

Volume 5.

By Sri Varanasi Subrahmana sastry Garu.

(Author, Baru st, Pithapuram; East Godavari District.
Rs. 2-0-0)

This volume is the fifth in the series entitled "The narration of the truth of the Mahabharata" published by the author The attempt is to examine the opinions expressed by others with regard to the problems that have been ralsed in the critical treatises. Mahabharatha is a multifaced gem that has crystallized out of the age-long civilisation and culure of India. It has been commented upon, discussed and interpreted not only in India but throughout the world and translated into almost all the Indian languages and many foreign languages as well. This author has had access to a few such works in Telugu and comments on all of them while establishing his own views. There are two ways of interpreting this great classic, one from the standpoint of modern criticism based on a knowledge of the history of human civilisation and social evolution. The other is the so-called traditional view of interpreting the text from the spiritual or religious basis. The author has taken up the second path.

The previous volumes have been reviewed in these columns and the present one deals with the defence of Draupadi. Forty-four topics beginning with the previous births of Draupadi have been dealt with. The author shows his great and detailed knowledge of the text and the Sastras. He establishes that Draupadi was a very devout person in her previous birth, that she was born out of the sacrificial fire, that she had to be married to five husbands as a natural consequence of her previous birth and this was in no way a reproach to her great chastity and that her ill-treatment in the court of the Kauravas was most undeserved. While establishing these, he freely uses texts with which he is familiar and criticises freely the opinions of his contemporaries.

There are other schools of thought which view the Mahabharata not as the work of one author, and say that an original kernel has swelled into the present huge work by interpolations and additions. The same school thinks that it represents the

various stages in the evolution of the social and religious order followed by different people in the various parts of India, collected into a compendium as is seen to-day. There cannot be any reconciliation of these too views. But in between there are a few critics who take their stand by turns on one platform and the other and their interpretations are bound to be incoherent. The author examines some of these critical reviews and by his erudition refutes them. The book certainly worth study by those who seek to know the traditional view. The book would have gained in merit if the author had chosen to use more restrained language in his criticism of other commentators.

G. J. S.

THE HINDU; SUNDAY 23-11-1952.

संस्कृतपत्रिका—१६--१०--१९५२.

महाभारततत्त्वकथनम् ।

एतद्ग्रन्थकारः- 'बालव्यास, विद्यारत्न'

श्री वारणासि सुब्रह्मण्यशास्त्री; पीठपुरम् ।

आर्षसिद्धान्ताऽनभिज्ञैरिदानीन्तनैः कैश्चित् महाभारतार्थो व्युत्क्रमेण निरूप्यते ।

द्रौपदीपाण्डवभीष्मद्रोणादयो निन्द्यन्ते; दुर्योधनादयः पूज्यन्ते च । एतादृशभ्रान्तेर्निरसनार्थमुक्तो ग्रन्थः । तत्र ग्रन्थकारस्येमाः सूक्तयः पठनीयाः—

"विमर्शकम्मन्यमानैरसम्बद्धाऽनृतोक्तिभिः ।
कृतस्सारस्वतद्रोहो यावानद्य विचिन्त्यताम् ॥
येषामद्भुतचारीत्रैस्सारस्वतमलंकृतम् ।
ते सर्वे निन्दिता धूर्तैर्विद्यागन्धविवर्जितैः ॥
व्यासमहामुनिनिन्दा पूज्यश्रीकृष्णभगवतो निन्दा ।
पाण्डुसुतोत्तमनिन्दा स्वर्गश्रीद्रौपदीसतीनिन्दा ॥"

सर्वज्ञभीष्मनिन्दा द्रोणाचार्योत्तमस्य वै निन्दा ।
इति पुण्यपुरुषनिन्दा बत! निश्शंकं कृता कैश्चित् ॥
किञ्चान्यद्दुर्योधनदुश्शासनकर्णशकुनिषु श्लाघा ।
दुष्टचतुष्टयनाम्ना प्रथितेष्ववलोकयन्तु दौर्भाग्यम् ॥
इति वेदव्यासमुनिश्श्रीकृष्णः पाण्डवाश्च पाञ्चाली ।
पुण्यचरित्रा इति खलु सिद्धं प्रतिवादिनः परास्ताश्च ॥

उक्तेन विदुषा लेखकेनाऽयं ग्रन्थः कुतश्चित्कालाल्लिख्यते प्रकाश्यते च । १, २, ३ भागाः पूर्वमेवागता आसन् । ४, ५ भागाश्च गतदिने लब्धाः । अत्र पाण्डवा न भारतीयाः, किंतु तिब्बतीया इति वादस्य खण्डनपूर्वकं भारतीया एवेति निरूपितम् । तिब्बत एव त्रिविष्टपमिति वादस्य खण्डनम् । अरजस्वला द्रौपदी रजस्वलावेषं धृत्वा दुर्योधनसभां प्रविष्टेति वादस्य खण्डनम् । महाभारते कौरवपक्ष एव धर्म्यः; पाण्डवानां राज्याधिकार एव नासीदिति दुर्वादखण्डनपूर्वकं धृतराष्ट्रराज्यवादनिरसनद्वारा पाण्डुराज एव राज्येऽभिषिक्त इति विषया निरूपिताश्चतुर्थे भागे ।

पञ्चमभागे द्रौपद्याः पूर्वजन्मवृत्तान्तः, द्रौपदीजन्म शुक्रशोणितमन्तराप्ययोनिजानामुत्पत्तिः, द्रौपदीपाणिग्रहणचर्चा, श्रीकृष्णश्च स्वयं कर्णं प्रति "षष्ठे च त्वामहनि द्रौपदी पर्युपास्यती"ति अधर्मं कथमुक्तवानिति पर्यालोचनपूर्वकं श्रीकृष्णगूढाभिप्रायसूचनं, एवं "पञ्च मे पतयस्सन्ति मह्यं षष्ठोपि रोचते" इति श्लोकस्य द्रौपदीवाक्यत्वनिरसनद्वारा तात्पर्यवर्णनं चेति ।

महाभारततत्त्वजिज्ञासूनां सर्वेषां कृते ग्रन्थोऽयमतिलाभदो न संस्कृते, किं त्वान्ध्रभाषायामिति दुःखवार्ता ।

విషయసూచిక.

విషయము. పుట.

విషయము. పుట.

విషయము. పుట.

ఈ మహాభారతకర్తయే బ్రహ్మసూత్రకర్తయు, అష్టాదశపురాణకర్తయు నయియుండుటచే వేదాంతాధ్యయనసమయమందేమి, పురాణప్రవచనసమయమందేమి నిత్యకృత్యముగా శ్రీవేదవ్యాసకీర్తన—నమస్కారములు ఆస్తికలోకములో చేయబడుచునే యున్నవి.

ఇట్లు విద్వాంసులకును, విద్యాభ్యాసకులకును, విద్యాభిమానులకును, విద్యోపజీవులకును నిత్యస్మరణీయుడగు వేదవ్యాసుని మహాభారతము మతాచార్యులచేతను, మహాపండితులచేతను ప్రమాణముగా పరిగ్రహింపబడియున్నది.

ఆధునికులు మాత్రము కొందరు మహాభారతముపై, మహర్షిపై కృష్ణభగవానునిపై, పాండవులపై, మహాపురుషులపై లేనిపోని ఆక్షేపములు లేవదీసి గ్రంథస్థమైనది, జరిగియున్నది కాదని స్వకపోలకల్పనలతో, మహాజననూషణోక్తులతో తలకొకవిధమున పుస్తకములు రచింపసాగినారు.

అది అక్రమమని నిరూపించి మహర్షియొక్కయు, మహాభారతముయొక్కయు, మహాపురుషులయొక్కయు పవిత్రతాప్రతిష్ఠలను లోకమునకు ప్రకటించుట, ప్రతివాదుల భ్రాంతిని తొలగించుట- ఆర్జించిన విద్యకు, ఆవిర్భవించిన గురుదేవతాభక్తికి, ఆచరించిన ఆర్షసారస్వతోపాసనకు సార్థక్యమని "మహాభారతతత్త్వకథనము" రచింపవలసినవాడనైతిని.

మహాభారతపరిశీలనములో స్వాభిప్రాయము లేవో పెట్టుకొని వానికి సరిపడునట్లు కనబడు వచనములనే తీసుకొని తావన్మాత్రముచే వచనాంతర— పూర్వోత్తర—విరోధములు లక్ష్యపెట్టకుండ విషయనిర్ణయము చేసివేయుట విమర్శకపద్ధతి.

స్వాభిప్రాయములని యేమియు లేక గ్రంథతాత్పర్యము గ్రహించుటకే తమ బుద్ధిని వినియోగించి యావద్గ్రంథమునకు ఏకవాక్యత నాలోచించి ప్రమాణాంతర-పూర్వోత్తర-విరోధము లేకుండ జూచి విషయనిర్ణయము చేయుచుండుట విద్వత్పద్ధతి. ఈ విద్వత్పద్ధతినే అవలంబించి వ్యాఖ్యానాధారమున గ్రంథసమన్వయప్రదర్శనముతో విమర్శకపద్ధతిలోని దోషములు వెల్లడించి, తత్తన్నిందానిరాకరణమూలమున మహాభారతవిషయము నిర్దుష్టమని నిరూపింపబడినది.

ఆమా సందర్భములలో ప్రతివాదులు వాడిన మాటలకు- బదులు చెప్పునపుడు వాడబడిన మాటలలో గొన్ని మృదువుగా లేనట్లు కొందర రభిప్రాయపడినారు.

మరికొందరిట్లు వ్రాసియున్నారు— "మీపుస్తకము (పంచమ భాగము) చదువుచుంటిని. చాలా బాగున్నది. వాళ్ళు వ్రాసినదానికి మీరు చాలా మృదువుగా వ్రాసినారు. ఆమార్దవ మట్టివారియెడ చాలదని తోచినది." అని.

మహాభారతోక్తమహాత్ములయెడ అభిమాన మేర్పడినవారికి తోచునట్టి యభిప్రాయ మిది. అది యేర్పడనివారికి తోచునట్టిది పై యభిప్రాయము. మాది తత్త్వకథనతాత్పర్యమె కాని వ్యక్తినిరసన తాత్పర్యము కాదని గ్రహింపవలయును.

ఫలపుష్పముల నిచ్చునట్టి యొక మహావృక్షము నాశ్రయించి జీవించుటలో వృక్షమునకు చేటు రాకుండ కాపాడుకొనుచు ఆపుష్పాదులను సంగ్రహించి లోకుల కందించుచు జీవించుట యొకపద్ధతి. ఆవృక్షశాఖలనే ఛేదించుచు కాల్చి బొగ్గులుచేయుచు వానిని లోకుల కందించుచు జీవించుట యొకపద్ధతి. ఇందు మొదటిపద్ధతి వంద్యము; రెండవపద్ధతి సంద్యము.

వేదవ్యాసభగవానునిచే మన కనుగ్రహింపబడినది మహాభారత కల్పవృక్షము. దీనిని జీవనాధారముగా జేసికొనుటలో పై జెప్పబడిన రెండవపద్ధతి నవలంబింపక మొదటిపద్ధతినే అవలంబించి ఫలపుష్ప ప్రాయములైన పుణ్యపురుష చరిత్రములను యథాతథముగా స్వీయరచనలతోగూడ లోకులకందించుచు పురాతనపుణ్యపురుషులకీర్తి ప్రతిష్ఠలను లోకమున చాటుచు భారతదేశౌన్నత్యమును నిలవబెట్టుచు విద్యాలోపముచే మన ఆర్షగ్రంథములపట్ల దాపరించిన దుస్థితిని, లోకములో గోచరించు అవినీతిని, అవలోకించి సద్గ్రంథముల ద్వారా మనభారతీయులలో విద్యావ్యాప్తియగుటకై పాఠకమహాశయులు పూనికొనలయును. ఇదియే మా విజ్ఞప్తి.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

'బాలవ్యాస'

బ్రి. వే. వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు.

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

మహాభారత తత్త్వకథనము.

దుష్టచతుష్టయ చర్య

“పాండవపూజ్యత్వాభివ్యక్తి స్తద్వైరికృత్యవిజ్ఞానాత్ ।
స్యా దితి దుష్టచతుష్టయచర్యా సంగృహ్యతేఽత్ర పశ్యన్తు ॥

“దుర్యోధనో మన్యుమయో మహాద్రుమః స్కన్ధః కర్ణః శకుని స్తస్య శాఖాః ।
దుశ్శాసనః ఫలపుష్పే సమృద్ధే మూలం రాజా ధృతరాష్ట్రోఽమనీషీ” ।

“యుధిష్ఠిరో ధర్మమయో మహాద్రుమః స్కన్ధోఽర్జునో భీమసేనోఽస్య శాఖాః ।
మాద్రీసుతౌ పుష్పఫలే సమృద్ధే మూలం కృష్ణో బ్రహ్మ చ బ్రాహ్మణాశ్చ” ॥
(ఆది- అ1)

—♦ దుష్టచతుష్టయము ♦—

దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, కర్ణుడు, శకుని వీరు దుష్టచతుష్టయమని చెప్పబడెను. ధర్మాత్ములగు పాండవుల కనేక బాధలుకలిగించి వారి రాజ్య మపహరించి వారిపై యుద్ధమునకు కాలుదువ్వి తుదకు కౌరవవంశనాశనమునకు కారణమైనది యీ దుష్టచతుష్టయమే అనియు, పాండవులు నిరపరాధులనియు మహాభారత ముద్ఘోషించుచున్నది. ఈ విషయమును గాంధారియే

— ♦ 'కురువంశనాశనమునకు దుర్యోధనాదుల దుష్టత్వమే కారణము. పాండవులు నిరపరాధులే అని' గాంధారి చెప్పుట ♦ —

యుద్ధమృతులను గూర్చి దుఃఖించుచు పుత్రశోకములో మునిగియున్న గాంధారి, తనకు ధర్మజుడు నమస్కరింపవచ్చినపుడు తత్కాలాగతుడై తనోదార్చినట్టి వ్యాసభగవానునితో ప్రస్తావించుచు నిట్లు చెప్పినది—

"దుశ్శాసనాపరాధేన శకునేస్సౌబలస్య చ ।
కర్ణదుర్యోధనాభ్యాం చ కృతోఽయం కులసంక్షయః ॥
నాపరాధ్యతి బీభత్సుః న చ పార్థో వృకోదరః ।
నకులస్సహదేవశ్చ నైవ రాజా యుధిష్ఠిరః" ॥ (స్త్రీ- పర్వ)

దుర్యోధన, దుశ్శాసన, కర్ణ శకునుల దుర్మార్గముల చేతనే కులక్షయమైనది. పాండవుల తప్పేమియు లేదు అని.

ఆంధ్రభారతము— ధర్మంబు పరిగ్రహించి నీకొడుకులగు పాండవుల దెస రోసంబు నిగ్రహింపుమనిన గంధవతీనందనునకు గాంధారరాజనందన యిట్లనియె—

సీ. "ఏనసూయాగ్రస్తగాను వీరల జెడ దలచెద నెట్టు లుమ్మలిక జేసి
కలిగితి గాక యి కౌంతేయవర్గంబు గాంతి కెట్లట్ల నాకును భరింప
గలదె దుర్యోధను తులువతనంబున శకునియు గర్ణదుశ్శాసనులును
దుష్టాత్ము లగుటను ద్రుంగె గౌరవకుల మడరి పాండవులు గయ్యంబు పొడి
జంపి రండఱ నది మది నొంపజాలదు"

— ♦ పుత్రశోకముతో దుఃఖించు ధృతరాష్ట్రునితో దుర్మంత్రుల మాటలు నీవు వినుటచే నింత చేటువచ్చెనని సంజయుడు చెప్పుట ♦ —

"న త్వయా సుహృదాం వాక్యం బ్రువతా మవధారితమ్ ।
అపి స్వైరైకధారేణ స్వబుద్ధ్యా తు విచేష్టితమ్ ॥
పాయశోఽకృతసంపన్నా స్సతతం పర్యుపాసితాః ।
యస్య దుశ్శాసనో మంత్రీ రాధేయశ్చ దురాత్మవాన్ ॥
శకునిశ్చైవ దుష్టాత్మా చిత్రసేనశ్చ దుర్మతిః"

ఆప్తోపదేశములు చెవిని బెట్టక పదునైన కత్తివంటి స్వబుద్ధిచే వ్యవహరించితివి. నీ వెప్పుడు దుశ్చరితులనే ఉపాసించితివి. దుష్టాత్ములైన దుశ్శాసనుడు, కర్ణుడు, శకుని, చిత్రసేనుడు నీకు మంత్రులైరి.

ఆంధ్రభారతము— సుహృజ్జనంబు ఉపదేశించిన మాటలు విననైతివని నీవుచెప్పె దుమ్మలింపం బనియేమి. నీకును నీ కొడుకునకు మంత్రులు దుశ్శాసనుండును, కర్ణుండును, శకునియు నట యేమి సెప్పఁగల దవధరింపుము.

—♦ కుంతీసమేతముగా పాండవులను లక్కయింట
దగ్ధముచేయ సంకల్పించినది దుష్టచతుష్టయమే ♦—

తత స్సుబలపుత్రస్తు రాజా దుర్యోధన శ్చ హ ।
దుశ్శాసన శ్చ కర్ణ శ్చ దుష్టం మన్త్ర మమన్త్రయన్ ॥
తే కౌరవ్య మనుజ్ఞాప్య ధృతరాష్ట్రం నరాధిపమ్ ।
దహనే తు సపుత్రాయాః కున్త్యా బుద్ధి మకారయన్" ॥ (ఆది- అ14)

కర్ణ శకుని దుర్యోధన దుశ్శాసనులు దురాలోచనము చేసి ధృతరాష్ట్రుని అనుజ్ఞపై పాండవులు వారణావతమునకు తల్లితోగూడ వెళ్ళునట్లు చేసి అక్కడ వారినందరను దగ్ధముచేయవలెనని సంకల్పించిరి.

—♦ ద్రౌపదీవివాహముతో ద్రుపదుని బలము పాండవులకు
సంభవించియుండ బలవిఘాతము వారికి కలిగింపవలెనని
కర్ణదుర్యోధనులు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పుట ♦—

"తతో దుర్యోధన శ్చాపి రాధేయ శ్చ విశాంపతే ।
ధృతరాష్ట్ర ముపాగమ్య వచోఽబ్రూతా మిదం తదా ॥
సన్నిధౌ విదురస్య త్వాం దోషం వక్తుం న శక్నుమః ।
వివిక్త మితి వక్ష్యావః కిం తవేదం చికీర్షితమ్ ॥
సపత్నవృద్ధిం య త్తాత మన్యసే వృద్ధి మాత్మనః ।
అభిష్టౌషి చ య త్క్షత్తు స్సమీపే ద్విషతాం వర ॥
తేషాం బలవిఘాతో హి కర్తవ్య స్తాత నిత్యశః ।
తే వయం ప్రాప్తకాలస్య చికీర్షాం మన్త్రయామహే ।
యథా నో న గ్రసేయు స్తే సపుత్రబలబాన్ధవాన్ ॥ (ఆది. అ 200)

పాండవులు ద్రౌపదీపాణిగ్రహణము చేసి ద్రుపదపురమున నున్న వార్త దెలిసికొని విదురుడు ధృతరాష్ట్రునితో వారినిగూర్చి ముచ్చటించి వెళ్ళినతరువాత కర్ణుడు, దుర్యోధనుడు ధృతరాష్ట్రుని యొద్దకు జేరి యిట్లనిరి. మహానీయా! విదురుని సమక్షములో మేము

నీకేమియు మాఱుమాట జెప్పలేకున్నాము. ఇప్పు డన్యులు లేరుకనుక మాటలాడుచున్నాము. నీవు శత్రువృద్ధినే ఆత్మవృద్ధిగా భావించుచున్నావు. ఆశత్రువులను విదురునియొద్ద స్తుతించుచున్నావు. నీ సంకల్పమేమి? వారు మనల నందరిని కబళింపకుండుటకై వారికి చేకూరిన బలమునకు విఘాతము కలిగించుటే మనకు నిత్యకర్తవ్యము. ఈ సమయమున మనకు కర్తవ్యమిది అని మేమాలోచించినాము. అని. దీనిపై ధృతరాష్ట్రు డిట్లనెను—

"అహ మప్యేవ మేవైత చ్చికీర్షామి యథా యువామ్ ।
వివేక్తుం నాహ మిచ్ఛామి త్వాకారం విదురంప్రతి ॥
తత స్తేషాం గుణానేవ కీర్తయామి విశేషతః ।
నావబుధ్యేత విదురో మమాభిప్రాయ మింగితైః ॥
య చ్చ త్వం మన్యసే ప్రాప్తం త ద్బ్రవీహి సుయోధన ।
రాధేయ మన్యసే య చ్చ ప్రాప్తకాలం వదాశు మే ॥ (ఆది. అ 201)

నా మనోగతము మీ మనోగతము నొక్కటే. నా హృదయము విదురునకు వెల్లడికాకుండుటకై పాండవుల గుణములనే విశేషముగా విదురునియొద్ద కీర్తించుచుందును. ఓ కర్ణదుర్యోధనులారా! ఇప్పుడు చేయవలసిన పని యేమి మీ రాలోచించినారో చెప్పుడు? అని.

ఆంధ్రభారతము— "దుర్యోధనుండు పాండవపాంచాలవిభేదనోపాయంబు చింతించుచుండె నంత విదురుండు పాండవాభ్యుదయంబును, పాంచాలీస్వయంవరంబును, దుర్యోధనాదులు భగ్నదర్పులగుటయు విని సంతసిల్లి పాండవులు ద్రుపదరాజపుత్రిం బెండ్లియై ద్రుపదపురంబున నున్నవారని ధృతరాష్ట్రునకుం జెప్పిన నతం డిట్లనియె—

ఆ. యజ్ఞసేను కూతు నభిజాత నాతని యజ్ఞవేది నుదితయయినదాని
నవఘ విధివివాహ మయి పాండునందనుల్ మిగుల మిత్రబలసమృద్ధులయిరి.
క. కొడుకుల యభ్యుదయము విని, కడుసంతసమయ్యె నిపుడు కౌరవకుల మే
ర్పడ వెలిఁగె నెల్లరాజుల, నొడిచిన భుజవీర్యమును మహోత్సాహమునన్.
వ. అని విదురునకు బ్రియంబుగా బలికి యంతఃపురంబునకుం జని యంతస్తాపం
బేర్పడకుండ నుండునంత కర్ణదుర్యోధనులు ధృతరాష్ట్రుపాలికిం జని యిట్లనిరి—

క. రేయును బగలును విదురుడు, నీయొద్దన యునికిజేసి నేరముపలుకన్
మాయిష్టం బెఱిగింపగ, ధీయుత యెడగంటి మిన్ని దివసంబులకున్.

క. విదురుడు పాండవహితుడని, మొదలన యెఱిగియును నతివిమోహంబునన
వ్విదురు వచనంబ నిలుపుదు, హృదయంబున నతడు పెద్ద యిష్టుడు మాకున్.

వ. అనిన వారలకు ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె.

సీ. పలుకుల జెయ్వుల బాండవులకు బ్రీతి, గలయట్లయుండుదు గాని నాదు
హృదయంబు విదురున కెన్నండు నెరిగింప, నేను మీతలచిన యివ్విధంబ
తలచుచునుండుదు దైవసంపదగల, వారల బాండవవరుల నేమి
సేయంగనగు నెద్ది సెప్పు డిష్టం బింక"

ఈ కర్ణదుర్యోధనధృతరాష్ట్రుల సమాలోచనమునకు బూర్వ వృత్తాంతమేమి? పాండవులు ధృతరాష్ట్రోపదేశమున వారణావతమునకు వెళ్ళి అక్కడ దుష్టచతుష్టయకల్పితమైన లక్కయింటి ముప్పునుండి తప్పించుకొని, దుష్టులు హత్యకై తలపెట్టిన దుస్తంత్రమును తెలిసికొని తప్పించుకొనిన మన మిప్పుడు బహిర్గతులమే అయినయెడల తమదుస్తంత్రము వెల్లడియైనది కదా యని యిక ఆయుధములతోడనే వధింపవచ్చి వారు మనపై బడుదురనియు, అప్పుడు వారిపై మనము చేయి చేసికొనవలసివచ్చుననియు, తన్మూలమున వారిని వధింపవలసివచ్చుననియు, అట్లు జరుగకుండుటకై మనము కొంతకాల మజ్ఞాతచర్యగా సంచరించిన పక్షములో పాండవులు మరణించినారని వారు భావింతురనియు, అందువలన "మరణాంతాని వైరాణి" అన్నట్లు వారిహృదయములు శాంతింపవచ్చుననియు ఈవిధముగా దూరదృష్టితో నాలోచించి ఆ పాండవులు అజ్ఞాతముగనే కొంతకాలము సంచరించినారు.

అప్పుడు లక్కయింట పాండవులను దుష్టులగు దుర్యోధనాదులు దగ్ధముచేసినారను లోకాపవాదము కురువంశీయులకు దుర్భరమైపోయినది. అట్టి లోకాపవాదముతో భీష్మధృతరాష్ట్రాదులు కుందుచుండిరి. దుర్యోధనాదులు సంతోషించిరి.

అంతట పాండవులు బ్రాహ్మణవేషములతో క్రమక్రమముగా ద్రుపదపురమున కేగి, అచ్చట ద్రౌపదీస్వయంవరసమయమునకు మత్స్యయంత్రభంజనపూర్వకముగా ద్రౌపదిని పరిగ్రహించి, ఆసమయములో నెదుర్కొనిన కర్ణాదుల నోడించి, ద్రౌపదీపాణిగ్రహణము చేసి ద్రుపదపురమున సుఖముగా నుండ నప్పుడు పాండవులు జీవించి యుండుటెగాక అభ్యుదయాభివృద్ధిగా గూడ నున్నట్లు వినిన దుర్యోధనాదులకు గలిగిన చింతకు మేర లేదు. వారికప్పుడు కలిగిన దురూహాలివి— ద్రుపదునకు బాండవులకు మిత్రభేదము కలిగింపవలయుననియు, లేక ద్రౌపదీనిమిత్తమున పాండవులలో బరస్పరకలహము కలిగింపవలెననియు, లేదా పాండవులకు వేర్వేరుగా స్త్రీరత్నములను తార్పి వారికి ద్రౌపదియందు విరక్తి బుట్టింపవలెననియు, లేదా అయిదుగురితో కాపురముచేయుట కష్టమని ద్రౌపదికే పాండవులపై విరక్తి కలిగింపవలె ననియు, మాయోపాయముల భీముని వధించి వారల బలహీనుల జేయుదమనియు దుర్యోధను డనెను. దీనిపై కర్ణుడిట్లనెను—

ఆంధ్రభారతము— "ఈ యుపాయప్రయోగంబులన్నియు మడిగి యిప్పుడ పాండవులయందు విక్రమంబు ప్రయోగించుట కార్యంబు. చతురంగబలసాధనసన్నద్ధులమయి యుద్ధంబునం పాంచాలు భంజించి పాండవుల నొండుగడ నుండనీక తోడ్కొని తెత్తమనిన గర్ణు పలుకు లాకర్ణించి"

"తే బలేన వయం రాజన్ మహతా చతురంగిణా ।
ప్రమథ్య ద్రుపదం శీఘ్ర మానయామేహ పాండవాన్ ॥
నహి సామ్నా న దానేన న భేదేన చ పాండవాః ।
శక్యా సాధయితుం తస్మా ద్విక్రమేణైవ తాన్ జహి ॥
తా న్విక్రమేణ జిత్వేమా మఖిలాం భుంక్ష్వ మేదినీమ్ ।
అతో నాన్యం ప్రపశ్యామి కార్యోపాయం జనాధిప ॥ (ఆది. అ 202)

దుర్యోధనా ! నీవూహించిన విధముగా పాండవులను సామదానభేదములతో జయించుట శక్యము కాదు. మనమిప్పుడు సేనలతో వెళ్ళి ద్రుపదుని జయించి పాండవుల నిక్కడకు తీసుకొనివత్తము. నీవు

వారిని పరాక్రమముచేతనే వధించి యీ అఖండభూమండలమును అనుభవింపుము.

ఇట్లు దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు తనయొద్ద వెల్లడించిన పాండవ నిగ్రహపద్ధతులను విని ధృతరాష్ట్రుడు కర్ణునిధోరణి కభినందించి మీరును భీష్మద్రోణవిదురులును కలిసి మరొకసారి ఆలోచించి చేసి నది శ్రేయస్కరమని చెప్పి వెంటనే భీష్మాదులను పిలిపించి ఆ విషయ మును వారియొద్ద వెల్లడింపగా భీష్మాదు లిట్లు బోధించిరి.

—♦ అపకీర్తికి పాలుకాక పాండవులను ప్రేమించి వారి కర్ధరాజ్య మిచ్చి వర్ధిల్లు డని భీష్మాదులు దుర్యోధనునకు బోధించుట ♦—

భీష్ము డిట్లు చెప్పెను— మీరు పాండవులతో విరోధించు టకు నే నంగీకరింపను. నాకు ధృతరాష్ట్రు డెట్టివాడో పాండురాజును అట్టివాడే. నాకు గాంధారీపుత్రు లెట్టివారో కుంతీపుత్రులును అట్టి వారే. పాండవులు నాకు ఎట్లు రక్షింపదగినవారో ధృతరాష్ట్రా! నీకును అట్లే రక్షింపదగినవారు. నాకును ధృతరాష్ట్రునకును పాండవులు ఎట్లు రక్షింపదగినవారో దుర్యోధనా! నీకును అట్లే రక్షింపదగినవారు. కురువంశీయులందరకు ఇది తప్పనిది.

"ఏవం గతే విగ్రహం తై ర్న రోచే సంధాయ వీరై ర్దీయతామర్ధభూమిః ।
తేషా మపీదం ప్రపితామహానాం రాజ్యం పితుశ్చైవ కురూత్తమానామ్ ॥
దుర్యోధన యథా రాజ్యం త్వ మిదం తాత పశ్యసి ।
మమ పైతృక మిత్యేవం తేపి పశ్యన్తి పాండవాః ॥
యది రాజ్యం న తే ప్రాప్తాః పాండవేయా యశస్వినః ।
కుత ఏవ తవాపీదం భారతస్యాపి కస్యచిత్ ।
అథ ధర్మేణ రాజ్యం త్వం ప్రాప్తవాన్ భరతర్షభ ॥
తేపి రాజ్య మనుప్రాప్తాః పూర్వ మేవేతి మే మతిః ।
మధురేణైవ రాజ్యస్య తేషా మర్ధం ప్రదీయతామ్ ॥
ఏతద్ధి పురుషవ్యాఘ్ర హితం సర్వజనస్య చ ।

అతోఽన్యథా చేత్క్రియతే న హితం నో భవిష్యతి ॥
తవా ప్యకీర్తి స్సకలా భవిష్యతి న సంశయః ।
నష్టకీర్తే ర్మనుష్యస్య జీవితం హ్యఫలం స్మృతమ్ ॥
దిష్ట్యా ధ్రియన్తే పార్థా హి దిష్ట్యా జీవతి సా పృథా ।
దిష్ట్యా పురోచనః పాపో న సకామోఽత్యయం గతః ॥
యదా ప్రభృతి దగ్ధా స్తే కున్తీభోజసుతా సుతాః ।
తదాప్రభృతి గాన్ధారే న శక్నో మ్యభివీక్షితుమ్ ॥
త దిదం జీవితం తేషాం తవ కిల్బిషనాశనమ్ ।
సంమన్తవ్యం మహారాజ పాండవానాం చ దర్శనమ్ ॥
నచాపి తేషాం వీరాణాం జీవతాం కురునందన ।
పిత్ర్యోంఽశః శక్య ఆదాతు మపి వజ్రభృతా స్వయమ్ ॥
తే సర్వేఽవస్థితా ధర్మే సర్వే చైవైకచేతసః ।
అధర్మేణ నిరస్తా శ్చ తుల్యే రాజ్యే విశేషతః ॥
యది ధర్మ స్త్వయా కార్యో యది కార్యం ప్రియం చ మే ।
క్షేమం చ యది కర్తవ్యం తేషా మర్ధం ప్రదీయతామ్ ॥ (ఆది. అ 203)

దుర్యోధనా ! అధర్మము తగదు. కనుక నీవు పాండవులతో శత్రుత్వము పెట్టుకొనుట నా కిష్టము కానిపని. ఆ వీరులతో సఖ్యపడి అర్ధభూమి వారికిమ్ము. కురూత్తములైన పాండవులకు ప్రపితామహానుక్రమముగా వచ్చి పిత్ర్యమైన రాజ్యమే యిది.

దుర్యోధనా ! నా పిత్ర్యమని నీవనుకొనుచున్న రాజ్యమునే మా పిత్ర్యమని వా రనుకొనుచున్నారు. పాండురాజునకు ఔరససంతానముకాక క్షేత్రజసంతానమైన పాండవులు రాజ్యము మా పిత్ర్యమని యెట్లు పొందగలరు ? ధృతరాష్ట్రుని యౌరససంతానమైన నేను పిత్ర్యమని పొందగలను. అని నీ కూహ కలదేమో ! నీ యూహను బట్టి చూచినయెడల నీ పితామహుడైన విచిత్రవీర్యుని రాజ్యము ఆ విచిత్రవీర్యుని యౌరససంతానముకాక క్షేత్రజసంతానమైన నీ తండ్రి ధృతరాష్ట్రునకు పిత్ర్యముగా ప్రాప్తింపనేలేదు. నీ తండ్రికి ప్రాప్తింపని రాజ్యము పిత్ర్యముగా నాకు ప్రాప్తించినదని నీ వనుకొను టెట్లు?

ఇక నీతండ్రికి ధర్మముగనే ప్రాప్తించి పిత్ర్యమై నీకు ప్రాప్తించిన దందువా? అట్లైన పాండవులకు ముందే ప్రాప్తించినది. ఏమందువా? నీ తండ్రి అంధుడగుటచేత కనిష్ఠుడైనను పాండురాజే రాజ్యాభిషిక్తు డయ్యెను. అందుచే పాండవులకు ప్రాప్తించియున్నది. ఆపై యింతకు బూర్వమే ధర్మజుడు యువరాజు కావింపబడెను.

కనుక ప్రీతితో వారి కర్ధరాజ్య మిమ్ము. ఇది సర్వలోకహితము. దీనికి భిన్నముగా జేయుట మనకు శ్రేయస్సు కాదు. నీకును గొప్ప అపకీర్తి వచ్చును. కీర్తి పోయినపుడు జీవించుట వ్యర్థము. మన అదృష్ట ముచేత పాండవులు, కుంతీదేవి జీవించియున్నారు. వారిని దగ్ధము చేయదలచిన పాపియగు పురోచనుడు మరణించినాడు. ఆ పాండవులు దగ్ధులయినారను వార్త తెలిసినది మొదలు నేను ప్రజలముఖము చూడలేకున్నాను. పాండవులు జీవించియుండుట, వారిని దర్శించుట నిపాపపరిహారహేతు వని తెలిసికొనుము. వీరులైన ఆ పాండవులు జీవించియుండ వారిపిత్ర్యమైన అంశము (భాగము) ఇంద్రుడైన తీసి కొనజాలడు. ఆ పాండవులు ధర్మనిష్ఠులై యున్నారు. ఏకచిత్తముకలిగి యున్నారు. అట్టివారు కేవల మధర్మముగా త్రోసివేయబడినారు విశేషించి నీతో తుల్యముగా రాజ్య మనుభవింపదగియుండగా త్రోసి వేయబడినారు. దుర్యోధనా! నీవు ధర్మాత్ముడవైన- నాప్రీతిని నీవు కోరువాడవైన- లోకక్షేమము నీవపేక్షించువాడవైన పాండవుల కర్ధ రాజ్య మిచ్చివేయుము. అని.

ఈ భీష్మవాక్యములలో "దుర్యోధన యథా రాజ్యం" అని యున్న మూడు శ్లోకములకును "కురుపాండవదాయభాగవినిర్ణయము" అనుగ్రంథములో ఏదో అర్థము చెప్పి—

"ఈ వాక్యములవలన నీరాజ్య ముభయులకునుగూడ పైతృకముగానే చెంది నట్లును, ఉభయులును గూడ ధర్మముచేతనే పొందినట్లును విస్పష్ట మగు చున్నది". (పు- 19)

అని వ్రాయబడినది. ఈయర్థములో వచ్చెడి విరోధములు, ఆవాదమునకు గల అప్రామాణికత్వము మొదలగునవి. "పాండవ నిందానిరాకరణము" అను చతుర్థభాగములో నిరూపింపబడినవికనుక అచ్చట జూడవలెను.

ఈ భీష్మవాక్యములలో పాండవుల కర్ధరాజ్య మిమ్మనియు, వారికి అది పిత్ర్యమైన అంశ మనియు జెప్పబడినదిగాని మిగిలిన యర్ధ రాజ్యము నీకు పిత్ర్యయమైన యంశమని దుర్యోధనునకు చెప్పబడలేదు. తాత్పర్య మేమనగా— దుర్యోధనునకు విడువదలచిన అర్ధరాజ్యము పాండవుల అర్ధరాజ్యమువలె సర్వాధికారములు కలది కాదనియు, పాండవుల పోష్యవర్గములోని దుర్యోధనాదుల కది యావజ్జీవోపభో గ్యమే అనియు సూచించుటే అని తెలిసికొనవలయును.

గాంధారి దుర్యోధనున కుపదేశించునపుడు కూడ—

"అల మర్ధం పృథివ్యాస్తే సహామాత్యస్య జీవితుమ్" ।

సపరివారముగా జీవించుటకు నీ కర్ధరాజ్యము చాలును. అనియే చెప్పినది. యావద్రాజ్యము పాండవులదే అయియున్నను ధృతరాష్ట్ర ధార్తరాష్ట్రాదుల పోషణభారము పాండవులదే కనుక వారిపోషణము నకై అర్ధరాజ్యము దుర్యోధనాదుల అనుభవములో నుండనిచ్చి మిగి లిన అర్ధరాజ్యము పాండవులు పరిగ్రహించునట్లు చేయదలచి భీష్ముడు దుర్యోధనునితో వారి కర్ధరాజ్య మిమ్మని చెప్పెనేకాని పాండవుల కున్నది అర్ధరాజ్యాధికారమే అని కాదు. తలకొకవిధముగా ప్రతివాదు లన్నట్లు అర్ధరాజ్యము వారికి పిత్ర్యము, అర్ధరాజ్యము దుర్యోధనునకు పిత్ర్యమనియు గాదు. అవిభాజ్యమైన రాజ్యమును రెండుముక్కలు చేయవలయు ననియు గాదు. యావద్రాజ్యాధికారము దుర్యోధనునిది, స్వవంశీయులైన పాండవులపోషణభారముకూడ దుర్యోధనునిదే, కనుక పాండవుల కర్ధరాజ్య మిప్పింపవలె ననియు గాదు. ఇక పాండవులు కురువంశీయులు కారు. భారతీయులే కారు. అయినను ఇక్కడ పెరి

గినవారు కనుక నిరాధారులైయున్న పాండవులకు దయాధర్మభిక్షగా అర్ధరాజ్య మిప్పింపవలె ననియు గాదు. కనుకనే దుర్యోధనునకు పిత్ర్య మనక పాండవులకు పిత్ర్యమని, పిత్రుపైతామహమని భీష్ముడు చెప్పెను.

ఆంధ్రభారతము— భీష్ముడు బుద్ధిసెప్పుట- "అప్పాండవులతో విగ్రహంబు సేయుట కెన్నండును నొడంబడ. పితృపైతామహంబయిన రాజ్యంబునకు నీయట్ల వారు నర్హులుగావున వారికి నర్ధరాజ్యం బిచ్చిన నీకును, నీబాంధవులకును, లోకంబునకును బ్రియం బగు నట్లు గానినా డపకీర్తి యగు. కీర్తియు నపకీర్తియు జనులకు స్వర్గనరకనిమిత్తంబులుగావున నపకీర్తి పరిహరించి పైతృకంబగు రాజ్యంబు పాండవుల కిచ్చి వారితోడ బద్ధప్రణయుండవయి కీర్తి నిలుపుమనిన భీష్మపలుకులకు".

ఇచ్చట "పితృపైతామహంబైన రాజ్యంబునకు నీయట్ల వారు నర్హులు" అనుమాటకు నీపితృపైతామహరాజ్యమునకు నీవర్హుడవయి నట్లు వారును వారి పిత్రుపైతామహరాజ్యమునకు అర్హులు అని యర్థము చేయరాదు. "ధృతరాష్ట్రుడే రాజ్యాభిషిక్తుడు. పాండురాజు ప్రతినిధి. పాండురాజు తనభుజబలముచే నార్జించినదానిని ధృతరాష్ట్రుడు ప్రీతిచే పాండురాజున కిచ్చెను. అది కురురాజ్యములో సగమున్నది". అను వారి వాదములోనైను అది పాండురాజునుండి పాండవులకు వచ్చినదే! అగుటచే పిత్ర్యమగునుకాని పిత్రుపైతామహ మెట్లగును.

పాండవులకు పిత పాండురాజు. పితామహుడు విచిత్రవీర్యుడు. ఇట్టి పితృపితామహులనుండి ప్రాప్తించినదే పితృపైతామహమగును. ప్రతివాదిమతప్రకారము పాండురాజు భుజబలముచే ప్రాప్తించుటచే స్వార్జితమైన ఆరాజ్యము పాండవులకు పితృపైతామహ మనుట అత్యంతవిరుద్ధ మగును. కనుక విచిత్రవీర్యునుండి పాండురాజునకు, పాండురాజునుండి పాండవులకు ఆరాజ్యము సంక్రమించి వారి కది పితృపైతామహమైన దనవలయును. అప్పుడు పాండురాజే రాజ్యాభిషిక్తు డనితీరవలయును. ఇప్పుడు దుర్యోధనునకు పితృపైతామహమగుటెట్లు? రెండురాజ్యములను కలిపించుటెట్లు ?

ఇక దుర్యోధనునకే అది పితృపైతామహము. ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యాభిషుక్తు డగుటే దానికి హేతువు. అని భావించి, "దుర్యోధనా ! నీపితృపైతామహ రాజ్యమునకు నీవలె పాండవులు నర్హులు" అని యాభీష్మవాక్యమున కర్థము చెప్పుదురా ? అట్లయిన దుర్యోధనుని పితృపైతామహ రాజ్యమునకు, దుర్యోధనునకు గల అర్హతతో సమానార్హత పాండవుల కెట్లుండును ? పాండవుల కర్ధరాజ్య మీయుని యెడల నరక హేతువైన అపకీర్తికి పాలైపోదు వని భీష్ముడు దుర్యోధనున కెట్లు చెప్పగలిగెను.

ఇక పాండవులదే రాజ్యమనువారికైనను ఈయాక్షేపము తప్పదు. పాండవుల పితృపైతామహ రాజ్యమునకు "నీవలె పాండవులు నర్హులు" అని దుర్యోధనునితో సమానార్హత పాండవులకు జెప్పుటెట్లు ? అని యందురేమో వినుడు—

పాండవరాజ్యములో దుర్యోధనునకు గల అర్హత అనుభవార్హత. దుర్యోధనరాజ్యపక్షములో పాండవులకుగల అర్హతకూడ అనుభవార్హతయే. కాని దుర్యోధనరాజ్యపక్షములో "నీవలె పాండవులు నర్హులు" అని దుర్యోధనునితో భీష్ముడనుట. సంగతము కానేరదు. సర్వవిధార్హతలుగల దుర్యోధనునితో అనుభవమాత్రార్హతకల పాండవులకు సమానార్హత యేది ?

పాండవరాజ్యపక్షములో సర్వవిధార్హతలు గల పాండవులకు అనుభవమాత్రార్హత కల దుర్యోధనునితో సమానార్హత 'అధికస్తు ప్రవిష్టం న తద్ధానికరం' అను న్యాయమున లేకపోలేదు. దాన పరిపాలనానుభవాది సర్వవిధార్హతలు కలిగియున్నవారికి దుర్యోధనునకున్న అనుభవార్హత ఉండనే యున్నది. కనుక ఆక్షేపములేదు. పర్యవసానమేమనగా ఈ భీష్మవాక్యములు పాండవులదే రాజ్య మని స్పష్టపరచుచున్నవి.

ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పెను—

"మమా ప్యేషా మతి స్తాత యా భీష్మస్య మహాత్మనః ।
సంవిభాజ్యా స్తు కౌన్తేయా ధర్మ ఏష సనాతనః ॥

....

తత స్తే పాండవా శ్శ్రేష్ఠాః పూజ్యమానా స్సదా త్వయా ।
ప్రకృతీనా మనుమతే పదే స్థాస్యన్తి పైతృకే ॥	(ఆదిప- అ204)

దుర్యోధనా ! మహానుభావుడైన భీష్ముడు చెప్పినట్లు చేయుటే నాకును సమ్మతము. పాండవుల కర్ధరాజ్యమియ్యవలసినదే ! ఇది సనాతనధర్మము. ద్రుపదపురమునుండి వారిని సబహుమానముగా రప్పింపుము. తరువాత వారు నీచేత పూజింపబడుచు ప్రజల కనుమతమై పిత్ర్యమైన వారి రాజ్యమందు స్థిరపడుదురు.

ఆంధ్రభారతము— "ద్రోణుండు దుర్యోధనున కిట్లనియె... భవత్పితామహువచనంబు జేకొనుము. మానుగ వారలతోడ నీవు విగ్రహ మొనరింప నేమిటికి గౌరవసౌబలకర్ణశిక్షలన్"

'అయ్యనఘుల పైతృకం బయిన యంశము మిన్నక వజ్రపాణికైనను గొనబోలునయ్య'

ఈద్రోణవాక్యములో పైతృకమనుమాటకు పిత్రుపైతామహమని యర్థమే. ఇచ్చట సిద్ధాంతమిది—

అవిభాజ్యమే రాజ్యము. అది సమానముగా సర్వాధికారములతో పంచి యివ్వబడినపుడే రాజ్యవిభాగ మగును. అట్లు కాక పోష్యవర్గము జీవించుటకై నిర్దేశించి కొంత, సర్వాధికారములతో నిర్దేశించి కొంత యివ్వబడినపుడు రాజ్యవిభాగము కానేరదు.

ఈదృష్టిచేతనే భీష్ముడు పాండవులకు పిత్ర్యమైన అర్ధరాజ్యమిమ్మనుట, ద్రోణుడది సనాతనధర్మమనుట, గాంధారి నీకర్ధరాజ్యము సపరివారముగా జీవించుటకు చాలు నని దుర్యోధనునకు జెప్పుట. ధృతరాష్ట్రునిచే నట్లు నిరాక్షేపణముగా పాండవుల కర్ధరాజ్యమని యివ్వబడుట జరిగినది. ఇది రాజ్యవిభాగమని భ్రాంతిపడరాదు.

—: భీష్మాదుల మాటపై రాజ్యాధికారము నాదే అని చెప్పలేక దుర్యోధను డూరకుండుట :—

ఇట్లు ద్రోణాచార్యులు, భీష్ముడు చెప్పినట్లే చేయుమని దుర్యో

ధనునకు బోధించెను. భీష్ముడు నీవంటి అర్హత వారికి లేకపోలేదు. పాండవులకు లేనట్టియు నీకున్నట్టియు, రాజ్యార్హత ఎట్టిది? వారిపితృ పైతామహమైన రాజ్యములో సగము వారి కిమ్ము. అని దుర్యోధనునకు చెప్పినపుడు ఆదుర్యోధనుడు—

ప్రతివాదులన్నట్లు ఆపాండవు లెట్లో పుట్టినవారు. వారు కురు వంశీయులు కారు. భారతీయులే కారు. వారికి రాజ్యము పితృపైతా మహ మగు టెట్లు? అని కాని, నాతండ్రి జ్యేష్ఠుడు, పట్టాభిషిక్తుడు అగుటవలన రాజ్యము నాకు పితృపైతామహమైయుండ 'రాజ్యంబునకు నీయట్ల వారును అర్హులు' అని నీవెట్లనగలిగితివి? అని కాని, అవి భాజ్యమై జ్యేష్ఠానుక్రమముగా వచ్చు రాజ్యమును రెండుముక్కలు చేయుట, న్యాయమేనా? అనికాని, వారు పాండుపుత్రులు కానందున పాండురాజునకు నాతండ్రి ప్రీతితో ఇచ్చినదయినను వారికి చెందు టెట్లు? అనికాని, ఇట్టి వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిమాటలతో భీష్మునిపై ఎదురాడ్కొనలేదు.

కారణమేమి? ఈయుక్తులు దుర్యోధనునకు స్ఫురింపకా? అతడీభాగములో ప్రతివాదులకంటె ఎన్నియో రెట్లు ఎక్కువ నేర్చినవాడు. అట్టివాడు—

ఇవియుక్తులు కావు కుయుక్తులని, ఈయుక్తులతో తెలిసినపెద్దల సమక్షములో తనదే రాజ్యాధికారమని నిరూపింపజాలనని, తనదే రాజ్యాధికార మనుటకు తగిన సబబులు ఏమియు లేవని, పాండవులు కురువంశీయులు కారని చెప్పవద మన్న తన తండ్రిని బట్టి తనకును అట్టి పరిస్థితియే ప్రాప్తించు నని ఆలోచించి అధరస్పందము చేయక మిన్నకుండెను. దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారికాడనునది కంఠోక్తియే. చూడుడు—

—: దుర్యోధనుడు నేను రాజ్యాధికారిని కాకపోతి నని తండ్రియొద్ద దుఃఖించుట :—

ఆంధ్రభారతము— "ధృతరాష్ట్రుండు యుధిష్ఠిరు రాజ్యభారధురంధరుంగా నెఱింగి భీష్మవిదురులతో విచారించి యౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేసిన".

"దుర్యోధనుండు యుధిష్ఠిరు యౌవరాజ్యాభిషేకంబునకు, భీమార్జునయముల పరాక్రమంబునకు సహింపక కర్ణశకునిదుశ్శాసనులతో మంతనంబుండి యిట్లనియె"

దుర్యోధనుడు దండ్రితో దన మనోదుఃఖంబు దెల్పుట.—

తే. "వీరులని పాండుసుతులకు వెఱతు నేను వెఱచుటకు దగగ నిపుడు విభుడ నీవు
పాండవజ్యేష్ఠునకు బ్రీతి బరమయౌవరాజ్య మిచ్చితి గురువృద్ధరాజులొద్ద.

దానన చేసి పౌరజానపదబ్రాహ్మణప్రధానవరులు ధర్మజున కనురక్తులయి... యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకంబు సేయుదమతండు పితామహుండైన...భీష్ముని, సపుత్రకుండైన ధృతరాష్ట్రుని నతిభక్తి నభీష్టభోగానుభవపరులంగా సుఖంబనుచు... ననియెప్పుడు దమలో విచారింతురు. దీనివింటె కర్ణశూలాయమానంబులైన మూర్ఖప్రకృతుల పలుకులు విననోప".

సీ. పైతృకంబగులక్ష్మి పాండుభూపతి మున్ను తాల్చుటజేసి తత్తనయుడైన
ధర్మజుడిప్పుడు దాల్చిన నాతనితనయుండు మఱిదాని దాల్చుమీద
నిప్పాట పాండువంశజుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు, రాజ్యమునకు
బరువడి మేమింత బాసిన మాపుత్రపౌత్రవర్గంబును బాయునింక.

ఆ. నొరులగొలిచి కుడువనోప మే మట్లుగాకుండ మమ్ము జేయనోపుదేని
పాండురాజు తొంటిభక్తియు న ప్పాండుతనయులందు దయయు దలపకుండు.

ఈరాజ్యంబు మొదలింటంగోలె భవదీయంబయినం బ్రకృతిజనులు వశ్యులు గాకున్నను గ్రమాగతంబయి మాకు నప్రయత్నలభ్యంబగు. దొల్లి పాండురాజు రాజై గుణంబులం బ్రజానురాగంబు వడయుటంజేసి యెల్లవారును ధర్మరాజు రాజ్యంబ వలతురు. దాని నెఱింగి కాదె దానసమ్మానంబులం బ్రకృతి జనంబులకు సంతోషంబు సేయుచున్నాడుదు. నిందుల దుష్టజనుల పక్షపాతవచనంబు లుడుగునంతకు నుపాయంబున గొంతిని పాండవులను దదీయ భృత్యామాత్యవర్గంబుతో వారణావతంబునకు బుత్తము. రాజ్యంబు సుప్రతిష్ఠితంబైన మఱి వార లిందులకు వత్తురు."

ఇవి దుర్యోధనుని కంఠోక్తులు. ఇందలి అంశములను పరిశీలింపుడు. "ధృతరాష్ట్రుడు భీష్మవిదురులతో విచారించి యుధిష్ఠిరుని యౌవరాజ్యపట్టాభిషిక్తుని జేసెను".

ఇచ్చట ఆరాజ్యమున కవి, ఈరాజ్యమున కని లేక యుధిష్ఠిరుడు యౌవరాజ్యపట్టాభిషిక్తుడై చేయబడెను. అని యుండుటచేత కురురాజ్యమున కంతకును యువరాజనియే స్పష్టమగుచున్నది. ఆపై దుర్యోధనుని కూడ యువరాజును చేసినట్లు ఎచ్చటను లేకుండుటను బట్టి

కూడ యుధిష్ఠిరుని ఆ యౌవరాజ్యాభిషేకము యావద్రాజ్యమున కని తెలియుచున్నది.

ఆ యౌవరాజ్యాభిషేకము జరిపించినవాడు ధృతరాష్ట్రుడే. అసలు కురురాజ్యాభిషిక్తుడు ధృతరాష్ట్రుడే అయి యున్నయెడల తన కుమారునకు జరిపింపవలసియున్న ఆ యభిషేకమును పాండురాజ కుమారునకు జరిపించుట సంభవింపదు. కనుక అసలు కురురాజ్యాభిషిక్తుడు పాండురాజే అనియు, అతని పుత్రున కివ్వవలసినదికనుకనే ఆ యౌవరాజ్య మిచ్చె ననియు ధ్రువ మగుచున్నది.

రెండవయంశము—'ప్రజలు– ధర్మజున కనురక్తులై, యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకము చేయుదము. ఆతడు భీష్ముని, సపుత్రకుడైన ధృతరాష్ట్రుని అతిభక్తి నభీష్టభోగానుభవపరులనుగా సుఖం బునుచు నని యెప్పుడు తమలో విచారింతురు'. ఇచ్చట యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకము జరుపుటకై ప్రజ లుద్యమించుటకు హేతువు సర్వవిధార్హతలు కలిగి ధురంధరుడై రాజ్యాధికారియై యున్న యుధిష్ఠిరునకు పట్టాభిషేకము జరుగక కాలహరణ మగుచుండుటయు, దుర్యోధనుడు పాండవులయెడ దుర్వృత్తి కలిగియుండుటయును. ఈ పరిస్థితిని కనిపెట్టి రాజ్యాధికారి యగు ధర్మజునకు పట్టాభిషేకము జరుప ప్రజలు తల పెట్టిరి.

ఇట్టి ప్రజలసంరంభమునుబట్టికూడ రాజ్యము పాండురాజుదై పాండురాజునుండి అనంతరాధికారముగా పాండవులకు చెందినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ధృతరాష్ట్రునిదే రాజ్యమైయున్నయెడల అనంతరాధికారి దుర్యోధనుడై యుండ, ఆపై అంగబలము అర్థబలము పూర్ణముగా కలవాడై యుండ, ఎట్టి యుపకారములును ప్రజలపట్ల యెంతమాత్రము చేయనివాడై యుండ, అట్టి దుర్యోధనుని కాదని ధర్మదృష్టి నిష్పక్షపాతబుద్ధి కల ప్రజలు అనధికారియైన ధర్మజుని పట్టాభిషిక్తునిజేయ తలపెట్టుదురా? కనుక ప్రజల సంరంభమును

బట్టి కూడ దుర్యోధను డనధికారి. యుధిష్ఠిరుడే రాజ్యాధికారియని విశదమగుచున్నది.

మూడవ యంశము— "యుధిష్ఠిరుఁడ- భీష్ముని, సపుత్రకుఁడైన ధృతరాష్ట్రుని అతిభక్తితో అభీష్ట భోగానుభవపరులను చేసి సుఖపెట్టును. అని యెప్పుడును ప్రజలు తలపోయుచుందురు".

ఇచ్చట యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకమును తలపెట్టిన ప్రజలు ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రులయందు ద్వేషభావముకలవారు కారు కనుకనే వారి యోగక్షేమములనుగూర్చి కూడ ఆలోచించినారు. ధర్మజుడు భక్తితో వారిని సేవించుచు వారి అభీష్టములు నెరవేర్చుచు సుఖపెట్టునని నిశ్చయించినారు.

ఇట్లు ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రులయోగక్షేమములను ధర్మజుడే కనిపెట్టునని ప్రజ లనుకొనుటవలన ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రులకు యావద్రాజ్యాధికారముకాని, యత్కించిద్రాజ్యాధికారముకాని లేదనియు, సర్వాధికారియైన ధర్మజుని పోష్యవర్గమై యున్నవారనియు, స్పష్టమగుచున్నది.

నాల్గవయంశము— "పైతృకమైన రాజ్యము మొదట పాండుభూపతి ధరించుటనుబట్టి అతని పుత్రుడైన ధర్మజుడు ఇప్పుడు ధరించెనేని ఇటుపై ధర్మజుని పుత్రుడే ధరింపవలసినవా డగును. ఈవిధమున పాండువంశీయులే వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు. మేమిప్పుడు రాజ్యమునకు దూరమైపోయినయెడల మాపుత్రపౌత్రాదులు కూడ దూరమై పోవుదురు. మే మొరులను గొల్చి బ్రతుకలేము తండ్రీ! మమ్ముద్ధరింపదలచితివేని ఆపాండురాజభక్తిని, యీ పాండుపుత్రులపై దయయును తలపోయకుండుము".

ఇచ్చట పాండుభూపతి ధరించిన రాజ్యము పిత్ర్యమని చెప్పబడుటచే ప్రతివాదు లన్నట్లది పాండుభూపతి స్వార్జితము, ధృతరాష్ట్ర

దత్తముకూడ కాదనియు, అది వంశానుగతమై వచ్చుచున్న కురు రాజ్యమే అనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

ఆ పాండుభూపతి ధరించిన ఆరాజ్య మిప్పుడు పాండుపుత్రుడు ధరించినయెడల ఇకముందు ఈతని పుత్రుడే ధరించును. అని చెప్పబడుటచే, కురురాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడు పాండుభూపతియె కాని, ప్రతివాదులన్నట్లు ధృతరాష్ట్రుడు కాడనియు, ప్రతివాదులు కల్పించినట్లు పాండుభూపతి ధృతరాష్ట్రుని ప్రతినిధి కాడనియు, ధర్మరాజుడు పాండుపుత్రుడె కాని ప్రతివాదులన్నట్లు ఎవ్వడో కాడనియు స్పష్టమగుచున్నది.

ఈవిధమున "పాండువంశీయులే వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు" అని చెప్పబడుటలేత. పాండవులకు ప్రతివాదులన్నట్లు అర్ధరాజ్యార్హతకాని, రాజ్యానర్హతకాని కాక, యావద్రాజ్యార్హతయే అని స్పష్ట మగుచున్నది.

"మే మిప్పుడు రాజ్యమునకు దూరమైపోయినయెడల మా పుత్రపౌత్రాదులుకూడ దూరమై పోదురు. మే మొరులగొల్చి బ్రతుకలేము".

అని చెప్పబడుటచే ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రులకు పాండవరాజ్యముకంటె ప్రతివాదు లన్నట్లు ఎట్టిరాజ్యము హక్కుగలది లేదనియు, పాండవపోష్యవర్గమై భోగము లనుభవింపవలసినవారె అనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

అయిదవ యంశము— "ఈరాజ్యంబు మొదలింటగోలె భవదీయంబయినయెడల ప్రజలు వశ్యులు గాకున్నను క్రమాగతంబయి మాకు నప్రయత్నలభ్యంబగు. తొల్లి పాండురాజు రాజై ప్రజానురాగంబు వడయుటంజేసి యెల్లవారును ధర్మరాజు రాజ్యంబ వలతురు".

ఇచ్చట ఈరాజ్యము మొదటినుండియు నీదే అయినయెడల ప్రజ లెల్లున్నను క్రమాగతమై మాకు అప్రయత్నలభ్య మగును. అని చెప్పబడుటచే దుర్యోధనునకు రాజ్యము క్రమాగతము కాలేద

నియు, దానికి కారణము. మొదట రాజ్యము ధృతరాష్ట్రునకు చెందలేదనియు, ఇప్పుడుమాత్రము ధృతరాష్ట్రాధీనమై రాజ్య మున్నను మొదటనుండియు లేకబోవుటచే క్రమము తప్పిపోయిన దనియు, జ్యేష్ఠుడైయున్నను మొదట రాజ్యము చెందకపోవుటకు కారణము ధృతరాష్ట్రుని అంధత్వమే అనియు, అదికారణముగా కనిష్ఠుడైనను పాండుభూపతికే రాజ్యాభిషేకపూర్వకమయిన రాజ్యప్రాప్తి కలుగుటనుబట్టి జ్యేష్ఠానుక్రమముగా రావలసిన క్రమము తప్పిపోయినదనియు, క్రమాగతమైన రాజ్యమైనపుడు ప్రజల యిష్టానిష్టములతో బనిలేకయే హక్కు కలిగితీరు ననియు, దానికి విచ్ఛేదము వచ్చెననియే దుర్యోధనుని యీ దుఃఖమనియు స్పష్టమగుచున్నది. కనుక దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారి కాడు.

— ♦ ప్రతివాదుల ఆక్షేపముపై సమాధానము ♦ —

"గ్రుడ్డివాడు బొత్తిగా రాజ్యార్హుడు కాడని చెప్పుకొందుమేని మొదటికే మోసము వచ్చును. ఏమన— పాండురాజానంతరమున నైన రాజ్యము స్వీకరించెను గదా! మొదట బనికిరానివా డప్పు డెట్లు పనికివచ్చినాడు?
(దాయభాగవినిర్ణయము)

ఈ యాక్షేపము ఈ దుర్యోధనోక్తులచేతనే ప్రతిహతమైనది. ప్రతివాదు లనిన యీ మాటను నిజముగా అనవలసినవాడు దుర్యోధనుడు. ప్రతివాదులు ధృతరాష్ట్రరాజ్యవాదమును మాత్రమె నిలవబెట్టబూనుకొనినవారు. దుర్యోధనుడన్ననో అప్పటికి తన తండ్రి చేతికి చిక్కియున్న రాజ్యమును దాటిపోకుండ నిలవబెట్టుకొనుటకై అనేక కుయుక్తులు కుతంత్రములు పన్నుచున్నవాడు. అట్టి దుర్యోధనుడు ప్రతివాదులన్నమాటను ఎత్తుకొనలేదు. కారణమేమి? పట్టాభిషేకము ధృతరాష్ట్రునకు కాకుండుటే. పట్టాభిషేకమనునది రాజునకు కావలసిన శాస్త్రీయసంస్కారము. తన్మూలకముగా స్వీకరింపబడుచు వచ్చిన రాజ్యమే క్రమాగతరాజ్యమగును.

అది పాండుభూపతిద్వారా పాండవులకు క్రమాగతమైనది. దానికే దుర్యోధనుని దుఃఖము. పాండురాజానంతరము ధృతరాష్ట్రుడు స్వీకరించెనుకదా! అనర్హు డప్పు డెట్లుస్వీకరించెను? అని ప్రతివాదులు అనుచున్నారు. అప్పుడుడైనను రాజ్యాభిషేకపూర్వకముగా స్వీకారము కానేకాదు. పాండురాజు వనమునకు వెళ్ళునపుడు తనరాజ్యమును ధృతరాష్ట్రునకును, విదురునకును కనిపెట్టుడని అప్పగించి వెళ్ళెను. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు రాజై విదురుడు మంత్రియై వ్యవహరించెను. చూడుడు—

"తథా పాండు ర్నరపతి స్సత్యసన్ధో జితేంద్రియః ।
రాజా కురూణాం ధర్మాత్మా సుప్రీత స్సుసమాహితః ॥
విసృజ్య ధృతరాష్ట్రాయ రాజ్యం స విదురాయ చ ।
చచార పృథివీం పాండు స్సర్వాం పరపురంజయః ॥" (ఉద్యో-అ 148)

ఇదియే ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యము స్వీకరించిన పద్ధతి. కనుకనే మొదటినుండియు రాజ్యము నీది కాకపోవుటచే మాకు క్రమాగతము కాకపోయె నని దుర్యోధనుడు తండ్రియొద్ద దుఃఖపడెను. కనుక దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారి కాడు.

ఇచ్చట ప్రతివాదుల ఆక్షేపము లిట్లున్నవి—

—♦ దుర్యోధను డంగరాజ్య మిచ్చుట ఎత్తుకొని చేసిన ప్రతివాదుల ఆక్షేపములపై సమాధానము ♦—

దాయభాగవినిర్ణయము—"అస్త్రదర్శనకాలమందు కర్ణుడు రాజు కాడు గాన రాజపుత్రు డగు నర్జుననితో యుద్ధముజేయ దగడను నాక్షేపము రాగా దుర్యోధను డాలోపము పూర్తియగుటకై యాతని నంగదేశాధీశుని జేసెద నని చెప్పి తత్క్షణ మంగదేశమునకు పట్టాభిషేకము జేసినాడు. రాజ్యము పాండవుల దాయె; దుర్యోధనున కందెంతమాత్రము నంశము లేదాయె. అట్టిచో పాండవులుగాని, తత్పక్షమువారుకాని కర్ణున కంగదేశ మిచ్చుటకు నీ కధికార మెక్కడ నున్నదని యెందుకు ప్రశ్న వేయరైరి? అనిన నిరుత్తర మగునుకదా!"

కురుక్షేత్రసంగ్రామము— "సుయోధనుడు యువరాజో రాజో కాక

యున్నచో గుమారవిద్యాప్రదర్శనకాలమందు కర్ణునకు నంగరాజ్య మిచ్చుట కెట్లర్హుడు ?"

ఇట్లు ప్రతివాదు లనుచున్నారు. వీరు ఏ దుర్యోధనునకు రాజ్యాధికార మున్నదని చెప్పుచున్నారో ఆదుర్యోధనుడు- రాజ్యమో రాజ్యమో అని కొట్టుకొనుచున్న ఆ దుర్యోధనుడు- రాజ్యముకొరకే పాండవులను సమూలనాశనము చేయుటకు ఎన్నియో యెత్తు లెత్తుచున్న ఆ దుర్యోధనుడు- తన చిన్ననాడే కర్ణునకు అంగరాజ్యము స్వయముగా నిచ్చిన ఆ దుర్యోధనుడు- ఆ నాటికే ప్రతివాదు లన్నట్లు రాజో యువరాజో అయియున్న ఆ దుర్యోధనుడు వీరుచేసిన యీ నిరుత్తరపూర్వపక్షమును ఎందు కెత్తుకొనలేదని ప్రతివాదుల నడుగుచున్నాము.

అది చూడగా కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనకాలము. అప్పటికి ధర్మజుడే యువరాజుగా జేయబడలేదు. దుర్యోధనుడు అప్పటికి గాదు మరెప్పటికిని రాజుగా గాని, యువరాజుగా గాని చేయబడలేదు. అట్టి దుర్యోధనుడు తగుదు నని కర్ణున కంగరాజ్య మిచ్చు టెట్లు? అది చెల్లుటెట్లు ? దాని యాధారమున రాజు కానట్టి కర్ణుడు రాజై నిలవబడు టెట్లు ? అని ప్రతివాదుల నడుగుచున్నాము.

"అప్పుడ భీష్మధృతరాష్ట్రులకుం జెప్పి వారి యనుమతంబున......కర్ణుం గాంచనపీఠంబున నునిచి యంగరాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసిన" (ఆంధ్రభారతము).

అని యుండుటచే తన సంకల్పము ధృతరాష్ట్రునకు జెప్పుకొని ఆ ధృతరాష్ట్రుని యనుమతి దీసికొని యప్పు డాకార్యము దుర్యోధనుడు చేసె నని కదా చెప్పవలయును. ఇందులో ప్రతివాదులచే వర్ణింపబడుచున్న రాజ్యాధికారము దుర్యోధనుని యం దేమి సిద్ధించినట్లు? ఒకని యనుమతిపై అనధికారి చేయునట్టిదే ఆ పని.

ఇక ధృతరాష్ట్రానుమతిపై జరిగినది అంగరాజ్యప్రదానము కనుక ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాధికారి యని యందురు కాబోలు. ఒక్క ధృతరాష్ట్రానుమతియే గాక, భీష్మానుమతికూడ నందుగారణముగా జెప్ప

బడుటచేత భీష్మునకుగూడ రాజ్యాధికారము వర్ణింపవలసియుండునే. కనుక భీష్మునితోబాటు ధృతరాష్ట్రుడును రాజ్యాధికారి కాడు.

అట్లయిన వారి యనుమతి యెందు కనగా—రాజ్యమును చేపట్టి యున్నవాడును, అసాధారణపితృభక్తితో పాండవులచే బూజింపబడు చున్నవాడును ధృతరాష్ట్రుడు. ఆ ధృతరాష్ట్రునకు, ఆ పాండవులకు, ఈ కౌరవులకు అంగరక్షకుడై యున్నవాడు భీష్మపితామహుడు. అట్టివారి యనుమతిపై జరిపినపుడు ఆక్షేపణ ముండదని దుర్యోధను డట్లు చేసి యున్నాడు.

ధృతరాష్ట్రునియందు పాండవులకు గల భక్తిశ్రద్ధ లెంతటివో వారణావతప్రస్థానసమయమున తమ వెంటబడి వచ్చునట్టి పౌరులతో ధర్మజుడు చెప్పిన యీమాట వెల్లడించుచున్నది—

"పితా మాన్యో గురు శ్శ్రేష్ఠో యదాహ పృథివీపతిః ।
అశంకమానై స్తత్కార్య మస్మాభి రితి నో వ్రతమ్ ॥" (ఆది-అ 145)

సర్వవిధముల పూజ్యుడైన తండ్రియగు ధృతరాష్ట్రప్రభువు మాకెప్పు డేమి చెప్పినను దానిని శంకింపకుండ చేయుటే మాకు వ్రతము. అని.

ఇట్లు పాండవులు ధృతరాష్ట్రునకు వశవర్తు లనియు, ఆధృతరాష్ట్రుడు తనకు వశవర్తియనియు దుర్యోధనుడు గుర్తించియే వారి నావిధముగా ననుమతింపజేసికొని తాను సంకల్పించిన అంగరాజ్యప్రదాన కార్యమును కొనసాగించెను. ఇది ధృతరాష్ట్రునకును, దుర్యోధనునకును రాజ్యాధికార ముండి జరిగిన పని కాదు. పాండవుల భక్తిశ్రద్ధలే అది నెరవేరుటకు గారణము.

కనుకనే తనదే రాజ్యాధికారమనుటకై ఈయంగరాజ్య మిచ్చిన విషయమును ప్రతివాదులవలె ఎన్నడును దుర్యోధను డెత్తుకొనలేదు సరికదా. "మాకు రాజ్యము క్రమాగతము కాకపోయెను, మాపుత్రి

పౌత్రాదులు రాజ్యమునకు దూరమైపోవలసిన గతి పట్టినది. మేమ న్యుల (పాండవుల) గొల్చి బ్రతుకలేము. తండ్రీ! రాజ్యము మొదటి నుండియు నీది కాకపోయెను". అనియే ఏకాంతములో తండ్రియొద్ద దుఃఖపడెను. కనుక దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారి కాడు.

—: ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాభిషిక్తుడయినట్లున్న ఆంధ్రభారతవచనము లకు పూర్వోత్తరసందర్భశుద్ధిపర్యాలోచనము :—

ఈవిషయమై ప్రతివాదు లొక ప్రశ్న వేయుచున్నారు— "పాండు రాజునకు రాజ్యాభిషేకమయినట్లు ఆంధ్రభారతములో నెచ్చటను లేదు. ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకమయినట్లు స్పష్టముగా జెప్పబడినది—

"ఆంబికేయు ధృతరాష్ట్రు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి భీష్ముండు ... రాజ్యంబు రక్షించుచున్నంత.

ఉ. ఆయము గర్వమున్ విడిచి యన్యపతుల్ పనిసేయ నిట్లు గాం
గేయభుజాబలంబున నికృత్తవిరోధిసమాజుడై కుమా
రాయితశక్తిశాలి ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యము సేయుచుండె న
త్యాయతకీర్తితో దనకు హస్తిపురం బది రాజధానిగాన్." (ఆంధ్రభారతము)

ఇట్టిస్థితిలో రాజ్యము దుర్యోధనునకు క్రమాగతము కాకపోవు టేమి? మొదటినుండియు ధృతరాష్ట్రునిది కాకపోవుటేమి"? అని. నిజమే ఇట్లుచెప్పిన ఆంధ్రభారతమే ఆవిధముగా జెప్పుచున్నది. ఇచ్చట రాజ్యా భిషిక్తు డని చెప్పి రాజ్యాభిషేకప్రతిబంధకముగా నాతడంధుడని రాజ్యంబునకు దగకున్నవాడనికూడ జెప్పుచున్నది.

భీష్ముడు ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యాభిషిక్తుని జేసినట్లు చెప్పి, ఆభీ ష్ముడే రాజ్యము పాండవులకు పితృపైతామహమని దుర్యోధనునితో ఆధృతరాష్ట్రుసమక్షమందే చెప్పినట్లు చెప్పుచున్నది.

ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాభిషిక్తుడని చెప్పి, ఆ ధృతరాష్ట్రుడే—

"రాజయ్యెడువాడు దన రాజ్యభారంబు దాన చూచి యరయవలయు నేను......అంగవైకల్యంబునం బరచక్రంబులకుం బ్రతివ్యూహంబులు రచియింప నేరమిం జేసి రాజ్యంబునకు దగకున్న.

ఉ. లోకనుతుండు పాండు డమలుండు మహాగుణరత్నపూర్ణర
త్నాకరు డత్యుదారమతి సంధుడ నైనను నన్ను రాజుగా
జేకొని నాకు భక్తి బనిసేయుచు సర్వజగజ్జిగీషుడై
యీకురువంశరాజ్యభర మింతయు దాల్చె బరాక్రమంబునన్".

అని దుర్యోధనునకు బోధించినట్లు చెప్పుచున్నది.

ఇచ్చట అంధత్వమున ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యమునకు దగకుండుట, పాండుభూపతి రాజ్యమేలుట, అన్నయందు భక్తిశ్రద్ధలు కలిగియుండుట స్పష్టము.

పాండుభూపతికి రాజ్యాభిషేకము స్పష్టముగా జెప్పబడలేదు కాని, భీష్మధృతరాష్ట్రదుర్యోధనులప్రసంగములలో నది సూచింపబడుచునే యున్నది. అప్రకంప్యమైన యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యముచే నది బలపడుచునే యున్నది. ఇంకొకటి—

"మఱియు నప్పాండురాజు వినయవిధేయత్వంబున ధృతరాష్ట్రునకు, అభిమత కార్యకరణంబున బాంధవులకు, ననుకూలత్వంబున సుహృజ్జనులకు, బరిశ్రమజ్ఞానంబున విద్వాంసులకు, గారుణ్యదానంబున ననాథులకు, నయంబున మహీపతులకు సంతోషంబు సేయుచు.

క. మండితగుణసంపద నధికుం డగుచుం బూరుభరతకురుపతులకు దు
ల్యుండయి వంశకరుం డగు బాండుమహీశు డని బుధసభలు దను బొగడన్."

ఇచ్చట రాజ్యాభిషిక్తులగు పూరువు, భరతుడు, శంతనువు, విచిత్రవీర్యుడు అను వారితో తుల్యుడు పాండుభూపతి యని చెప్పబడుటచే పాండుభూపతి రాజ్యాభిషేకము ధ్రువ మగుచున్నది.

ఇంకొకటి— ఆదిపర్వము పంచమాశ్వాసమున ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యాభిషేక మారంభించి చెప్పబడిన విషయములను సంగ్రహముగా పేర్కొను ఆశ్వాసాంతగద్యములో—

"ఇది...నన్నయభట్టప్రణీతంబైన శ్రీమహాభారతంబున నాదిపర్వంబున ధృతరాష్ట్రపాండురాజుల వివాహంబును, పాండురాజదిగ్విజయంబును, పాండవ ధార్తరాష్ట్రసంభవంబును, పాండురాజనిర్యాణంబును, కృపద్రోణజన్మకథనంబును కుమారాస్త్రవిద్యాగ్రహణంబును నన్నది పంచమాశ్వాసము."

అని చెప్పినపుడు మొదటనున్న ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యాభిషేకము చెప్పబడలేదు. పాండురాజు దిగ్విజయమే చెప్పబడినది.

ఇంకొకటి— ఆదిపర్వము ప్రథమాశ్వాసమున "పర్వసంగ్రహము" అని వ్రాయబడిన స్థలములో నిట్లున్నది—

"వ్యాసజన్మంబును... రాజవంశానుకీర్తనంబును... గాంగేయజన్మంబును, దదాజ్యనివర్తనంబును... చిత్రాంగద విచిత్రవీర్య జన్మంబును, చిత్రాంగద రాజ్యాభిషేకంబును, చిత్రాంగద మరణానంతరంబున భీష్ముండు విచిత్రవీర్యు గౌరవరాజ్యంబున నభిషిక్తుం జేయుటయు ... ధృతరాష్ట్రపాండు రాజుల జన్మంబు...... ధృతరాష్ట్రపాండురాజుల వివాహంబును, పాండవధార్తరాష్ట్రసంభవంబును, పాండునిర్యాణంబును......కుమారాస్త్రవిద్యాగ్రహణంబును,......యుధిష్ఠిర యౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేయుటయు, దుర్యోధను దుర్మంత్రంబును"

ఇచ్చట చిత్రాంగదుని రాజ్యాభిషేకము చెప్పబడినది. ఆతని యనంతరము విచిత్రవీర్యుని భీష్ముడు రాజ్యాభిషిక్తుని జేసినట్లు చెప్పబడినది. ఆవిచిత్రవీర్యుని యనంతరముమాత్రము ధృతరాష్ట్రుని ఆభీష్ముడు రాజ్యాభిషిక్తుని జేసినట్లు చెప్పబడలేదు. పాండురాజరాజ్యాభిషేకము చెప్పబడలేదుకాని, యుధిష్ఠిర యౌవరాజ్యాభిషేకము చెప్పబడుటచేత నది చెప్పబడినట్లే! దుర్యోధనయౌవరాజ్యాభిషేకము చెప్పబడలేదుకనుక ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకము జరుగలేదన్నమాటే. ఇంకొకటి—

ఆదిపర్వము షష్ఠాశ్వాసము—"పాండవులు.........ధృతరాష్ట్రనియోగంబున వారణావతంబునకు జననీసహితంబుగా బోవ సమకట్టి.........హస్తిపురంబు వెలువడు నపుడు అప్పురంబునం గల బ్రాహ్మణక్షత్రియప్రముఖానేక జనంబులు శోకసంతప్తహృదయు లయి.

సీ. ఇప్పాండుపుత్రుల నేలకో ధృతరాష్ట్రుడేకత మనుపంగ నిచ్చగించె
నిది యధర్మం బని యెఱిగి గాంగేయాదు లేల వారింపరో యెఱుగ రొక్కొ
పితృపితామహులచే భృతపూర్వమై క్రమాగతమైన రాజ్యంబు గరము నెమ్మి
బాండుసుతజ్యేష్ఠు భరతకులశ్రేష్ఠు ధర్మజు బూన్పక ధర్మువుడిపి.

ఆ. యేల వృద్ధరాజు లెడసేసిరో పార్థు నరిగి నెడకమనము నరిగి యతని
యున్నచోన ప్రీతి నుండుద మిందుండనేల యనుచు పౌరు లెల్ల దెరలి",

ఇచ్చట ధర్మజునకు పితృపితామహక్రమాగతమైన రాజ్యమీయ కుండ నిట్లుచేయుట యేమిపని? అనిపౌరులనుకొనుటలో కురు రాజ్యము పాండురాజుద్వారా పాండవులకు క్రమాగతమని స్పష్టము. ఈ ధర్మజునితో మనముకూడ పోవుదమని హస్తిపురవాసులే అనుకొనుట వలనహస్తినాపురము రాజధానిగా గల రాజ్యమే ధర్మజుని దని స్పష్టము. కనుక ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకము జరుగ లేదన్నమాటే.

ఇంకొకటి—ఆదిపర్వము— అష్టమాశ్వాసము.

“మహోత్సవంబుతో పాండవులు గజపురప్రవేశంబు సేయునప్పుడు వారలం జూచి—

సీ. పురజను లెల్లను గర మనురక్తులై ధర్మస్వరూపు డీధర్మతనయు
డనుజులు దానును జనుదెంచె పాండుభూజనపతి జీవించి మనల గావ
బ్రీతితో దానిప్పు డేతెంచె మేలయ్యె నిమ్మహాత్ములకు దైవమ్మ బురుష
కారంబు గలుగంగ ధారుణీరాజ్యంబు వాయునే యాపదల్ వాయు గాక.

ఆ. దానహోమజపవిధానముల్ మనకివి గలవయేని ధరణివలయరాజ్య
మింద యుండి ధర్మనందను డొనరించుచుండు గావుతమయఖండితము”.

ఇచ్చట హస్తినాపురజనులు ఈమహాత్ములగు పాండవులకు ఆపదలు పోవునేకాని ధారుణీరాజ్యము పోవునా? అనియనుకొనుటలో యావద్రాజ్యాధికారము పాండుపుత్రులదేయని స్పష్టము. తను సుకృతమంతయు ధర్మస్వరూపుడైన ధర్మజుడు హస్తినాపురవాసియై ధరణీవలయరాజ్య మేలునట్లు ఫలింపవలెనని కోరుటచేత పూర్వము యువరాజై యున్న ధర్మజునిదే హస్తినాపురసామ్రాజ్య మని స్పష్టము. కనుక ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకము జరుగలేదన్నమాటే.

ఇంకొకటి— కృష్ణభగవానుడు కురుసభలో సంధికై మాటలాడి దుర్యోధనవైముఖ్యము జూచి యిక వీరిపై దండోపాయమే కర్తవ్య మని నిశ్చయించి, పాండవులయొద్దకు వచ్చి కురుసభావృత్తాంతమును చెప్పునపుడు దుర్యోధనునకు ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు, గాంధారి, చెప్పినమాట లిట్లు విశదపఱచెను—

సీ. "శంతను పుణ్యవంశం బంకురించిన చందంబు నంబికానందనుండు
జాత్యంధుడై యుండ సామ్రాజ్య మంతయు బాలించి పాండునృపాలు డతని
గొలిచి యుండుటయును గురుకులంబున కెల్ల దేజంబుగా మీరు దిగ్విజయము
సేసి కావించిన సిరి వారు వంచనగొనుటయు సత్త్వ మకుంఠితముగ
తే. నీవు సమయంబు నడపిన నెఱియు దండ్రి పోలు నీకు నీదగుటయు బాడిలేమి
నరయ జెడుదురు కౌరవు లనియు బెద్దలెల్ల జెప్పిరి మొగమోట మింతలేక
క. అలయక యందఱు జెప్పం, గలయంతయు జెప్పి రతడు గటకటబడి య
క్కొలువు వెడలి పోయెం దమ్ములు గర్ణుడు రాజలోకముం దోనరుగన్.
వ. ఇట్లు గొడుకు ముష్కరుండై యరిగిన ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారి రావించి—
క. తగ విదురు బంచి యాతని, మగుడగ బిలిపించె నాయమను దనయునకున్,
వగయును గూర్మియు బెరవును, మిగిలిన వచనముల సంధి మెయికొన జెప్పెన్.
వ. "ఎవ్వ రెంత సెప్పినను గైకొనక కడంగి దుర్యోధనుండు దనకుం గలవారల నెల్ల
రను గురుక్షేత్రంబునకు నడవుం డని చెప్పం బనిచె.

ఇచ్చట ధృతరాష్ట్రుడు జాత్యంధుడై యుండ సామ్రాజ్యమంతయు పాండుభూపతి పాలించుట మొదలగు విషయములు కురుసభలో బెద్దలందరు దుర్యోధనునకు బోధించినారనియు, అందరును చెప్పగలిగినంత జెప్పినారనియు, గాంధారి కూడ జెప్పదగినంత జెప్పినదనియు ఆకురుసభావృత్తాంతము సంక్షిప్తపరచి చెప్పబడినది.

దీనికి మూలమైన సంస్కృతమహాభారతములో నుద్యోగపర్వమున 147, 148, 149 అధ్యాయములలో భీష్మద్రోణవిదురగాంధారీధృతరాష్ట్రులు రాజ్య మేకక్రమముగా ప్రాప్తించినదో, ఎవ్వనిది యిప్పుడు రాజ్యాధికారమో స్పష్టముగా వివరించి చెప్పిన విషయము లున్నవి. అందు ముఖ్యాంశములు కొన్ని యుదాహరింపబడుచున్నవి—

భీష్మ ఉవాచ—

"అంధః కరణహీనత్వా న్న వై రాజా పితా తవ ।
రాజా తు పాండు రభవ న్మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥
స రాజా తస్య తే పుత్రాః పితు ర్దాయాద్యహారిణః ।
మా తాత కలహం కార్షీ రాజ్యస్యార్ధం ప్రదీయతామ్
మయి జీవతి రాజ్యం క స్సంప్రశాసే త్పుమా నిహ ।

మాపమంస్థా వచో మహ్యం శమ మిచ్ఛామి వ స్సదా
న విశేషోఽస్తి మే పుత్ర త్వయి తేషు చ పార్థివ ।
మత మేత త్పితు స్తుభ్యం గాంధార్యా విదురస్య చ ॥
శ్రోతవ్యం ఖలు వృద్ధానాం నాభిశంకీ ర్వచో ర్మమ ।
నాశయిష్యసి మా సర్వ మాత్మానం పృథివీం తథా ॥" (అ 147)

దుర్యోధనా! అంధుడైన నీతండ్రి హీనాంగు డగుటచేత రాజు కాలేదు. లోకవిఖ్యాతుడైన పాండుభూపతియే రాజయ్యెను. అట్టి రాజుయొక్క పుత్రులైన పాండవులు తండ్రిరాజ్యమునకు అధికారులు. నీవు కలహింపక అర్ధరాజ్య మిచ్చివేయుము. నేను జీవించియుండ రాజ్యము నాదని అనువాడెవడు? నా మాటను తిరస్కరింపకుము; మీ శ్రేయస్సునే సదా నేను కోరుచున్నాను; నాకు నీవును వారును సమానులే; నీతండ్రికి, తల్లికి విదురునకు ఇదియే సమ్మతము; పెద్దల మాట వినవలయును; నామాటపై శంకింపకుము; ఆత్మనాశనము, సర్వనాశనము జేయకుము.

ఈ భీష్మోక్తులలో రాజ్యాభిషిక్తుడు ధృతరాష్ట్రుడు కాడు, పాండురాజే అని స్పష్టమయినది. ఇప్పటి రాజ్యాధికారము పాండవులదే; దుర్యోధనునిది కాదని స్పష్టమయినది.

కనుకనే వెనుకజూపబడిన ఆంధ్రభారతములోని భీష్మోక్తి— "పితృపైతామహంబయిన రాజ్యంబునకు నీయట్ల వారు నర్హులు" అనునపుడు పాండవులకు పితృపైతామహ మని యర్థమెకాని, దుర్యోధనునకు పితృపైతామహమని యర్థముకాదని స్పష్టమగుచున్నది. కనుకనే—

"పైతృకంబగు లక్ష్మి పాండుభూపతి మున్ను దాల్చుటజేసి...... పాండు వంశేశుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు......ఒరుల గొలిచి కుడువనోప మేము".

అని దుర్యోధనుడు తండ్రియొద్ద విలపించినాడు. ఇట్లు పూర్వోత్తరవాక్యముల కేకవాక్యత సంభవించుచున్నది.

"భీష్మే ణోక్తే తతో ద్రోణో దుర్యోధన మభాషత ।
ప్రాతీప శ్శంతన స్తాత కులస్యార్థే యథా స్థితః ॥
యథా దేవవ్రతో భీష్మః కులస్యార్థే స్థితోఽభవత్ ।

తథా పాండు ర్నరపతి స్సత్యసంధో జితేంద్రియః ॥
రాజా కురాణాం ధర్మాత్మా సువ్రత స్సుసమాహితః ।
జ్యేష్ఠాయ రాజ్య మదదా ద్ధృతరాష్ట్రాయ ధీమతే ॥
యవీయసే తథా క్షత్త్రే కురూణాం వంశవర్ధనః ।

నీలకంఠీయమ్—జ్యేష్ఠాంధత్వా దనర్హః. క్షత్తా వియోనిజత్వా దనర్హ ఇతి సూచయన్ యథా జ్యేష్ఠాయాఽదదాత్, తథా క్షత్త్రే విదురాయాపి న్యాస భూత మదదా దితి భావః.

"తత స్సింహాసనే రాజన్ స్థాపయిత్వైన మచ్యుతమ్ ।
వనం జగామ కౌరవ్యో భార్యాభ్యాం సహితో నృపః ॥
తత స్సర్వాః ప్రజా స్తాత ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్ ।
అన్వపద్యంత విధివ ద్యథా పాండుం జనాధిపమ్ ॥
విసృజ్య ధృతరాష్ట్రాయ రాజ్యం స విదురాయ చ ।
చచార పృథివీం పాండు స్సర్వాం పరపురంజయః ।
కథం తస్య కులే జాతః కులభేదం వ్యవస్యసి ॥
సంభూయ భ్రాతృభి స్సార్థం భుంక్ష్వ భోగాన్ జనాధిప ॥" (అ 148)

భీష్ముడు చెప్పినతరువాత ద్రోణాచార్యు డిట్లు చెప్పెను— దుర్యోధనా! ఈకురువంశమునకు శంతనమహారాజువలె, భీష్మునివలె అలంకారభూతుడై సద్గుణరాశియైన పాండుభూపతి రాజై కొంత కాలము గడచినతరువాత వనవాసమును సంకల్పించి రాజ్యమును ధృత రాష్ట్రవిదురులకు న్యాసభూతమ్ముగా నప్పగించి ధృతరాష్ట్రుని సింహా సనాసీనుని జేసి తన భార్యలతో వనమునకు వెళ్ళెను.

తరువాత ప్రజలు పాండుభూపాలుని యనువర్తించియున్నట్లే ధృతరాష్ట్రుని గూడ ననువర్తించుచు వచ్చిరి. ధృతరాష్ట్రవిదురులకు రాజ్యము నప్పగించి పాండుభూపాలుడు వెళ్ళియుండ అతని కులమున జన్మించి నీవు కులభేద మెట్లు చేయుదువు. పాండవులతో గలసి యుండి భోగము లనుభవింపుము. అని.

ఈద్రోణవచనములను బట్టి రాజ్యము ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభి షేకపూర్వకముగా వచ్చినది కాదనియు, పాండురాజు న్యాసభూత ముగా నప్పగించుటచే చేతికి వచ్చినదనియు స్పష్ట మగుచున్నది. కను

కనే- "ఈరాజ్యంబు మొదలింటంగోలె భవదీయం బయినం...... క్రమాగతంబయి మాకు నప్రియత్నలభ్యం బగు. దొల్లి పాండురాజు రాజై" అని దుర్యోధనుడు తండ్రియొద్ద విలపించినాడు.

"తతోఽథ రాజ్ఞః సుబలస్య పుత్రీ ధర్మార్థయుక్తం కులనాశభీతా ।
దుర్యోధనం పాపమతిం నృశంసం రాజ్ఞాం సమక్షం సుత మాహ కోపాత్ ॥
యే పార్థివా రాజసభాం ప్రవిష్టా బ్రహ్మర్షయో యే చ సభాసదోఽన్యే ।
శృణ్వంతు వక్ష్యామి తవాపరాధం పాపస్య సామాత్యపరిచ్ఛదస్య ॥
రాజ్యం కురూణా మనుపూర్వభోజ్యం క్రమాగతో నః కులధర్మ ఏషః ।
త్వం పాపబుద్ధేఽతినృశంసకర్మన్ రాజ్యం కురూణా మనయా ద్విహంసి ॥
రాజ్యం తు పాండో రిద మప్రధృష్యం తస్యాద్య పుత్రాః ప్రభవన్తి నాన్యే ।
రాజ్యం తదేత న్నిఖిలం పాండవానాం పైతామహం పుత్రపౌత్రానుగామి ॥
న్యాయాగతం రాజ్య మిదం కురూణాం యుధిష్ఠిర శ్శాస్తు వై ధర్మపుత్రః ।
ప్రచోదితో ధృతరాష్ట్రేణ రాజ్ఞా పురస్కృత శ్శాంతనవేన చైవ ॥" (అ158)

తరువాత కులనాశభీతితో గాంధారి- ఘాతుకస్వభావము, పాపబుద్ధి కల పుత్రుని గూర్చి కోపముతో రాజసమక్షమున నిట్లు ధర్మార్థయుక్తముగా జెప్పెను.

ఈసభలోని మహారాజులు, బ్రహ్మర్షులు మొదలగువారు సపరివారుడవై పాపబుద్ధికల నీయొక్క అపరాధమును గ్రహింతురుగాక. దుర్యోధనా! చెప్పుచున్నాను.

కురురాజ్యము అనుపూర్విగా అనుభవింపబడుట మనకు కులధర్మము. ఓపాపబుద్ధీ! ఆకురురాజ్యమర్యాదను నీవు చెడగొట్టుచున్నావు. ఈరాజ్యము పాండుభూపాలునిది. ఇప్పుడు అతనిపుత్రులే ఈరాజ్యమునకు ప్రభువులు; అన్యులు కారు. ఈ యావద్రాజ్యము పాండవులకు పితృపితామహక్రమాగతము, పుత్రపౌత్రానుగతము నయియున్నది.

న్యాయాగతమైన యీకురురాజ్యమును ధృతరాష్ట్రప్రేరితుడు భీష్మపురస్కృతుడు నయి ధర్మజుడు పాలించుగాక! అని.

ఈగాంధారీవచనములలో— "రాజ్యం తదేత న్నిఖిలం పాండవానాం పైతామహం పుత్రపౌత్రానుగామి" అను విషయమే—

"పితృపైతామహమైన రాజ్యమునకు పాండవులు అర్హులు" అని భీష్మునిచే జెప్పబడినది. ఈవిషయమే— "పాండువంశేయుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు". అని దుర్యోధను డనెను.

"ఏవ ముక్తే తు గాన్ధార్యా ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః।
దుర్యోధన మువాచేదం రాజమధ్యే జనాధిప ॥
దుర్యోధన నిబోధేదం య త్త్వాం వక్ష్యామి పుత్రక ।
తథా తత్కురు భద్రం తే యద్య స్తి పితృగౌరవమ్ ॥

....

జ్యేష్ఠః ప్రభ్రంశితో రాజ్యా ద్ధీనాంగ ఇతి భారత ।
పాండు స్తు రాజ్యం సంప్రాప్తః కనీయా నపి సన్నృపః ॥
వినాశే తస్య పుత్రాణా మిదం రాజ్య మరిన్దమ ।
మయ్యభాగిని రాజ్యాయ కథం త్వం రాజ్య మిచ్ఛసి ॥
అరాజపుత్రో హ్యస్వామీ పరస్వం హర్తు మిచ్ఛసి ।
యుధిష్ఠిరో రాజపుత్రో మహాత్మా న్యాయాగతం రాజ్య మిదం చ తస్య ।
స కౌరవస్యాస్య కులస్య భర్తా ప్రశాసితా చైవ మహానుభావః ॥
స సత్యసన్ధ స్స తథాఽప్రమత్తః శాస్త్రే స్థితో బంధుజనస్య సాధుః ।
ప్రియః ప్రజానాం సుహృదానుకంపీ జితేన్ద్రియ స్సాధుజనస్య భర్తా ॥
క్షమా తితిక్షా దమ ఆర్జవం చ సత్యవ్రతత్వం శ్రుత మప్రమాదః ।
భూతానుకంపా హ్యనుశాసనం చ యుధిష్ఠిరే రాజగుణా స్సమస్తాః ॥
అనార్యపుత్ర స్త్వ మనార్యవృత్తో లుబ్ధ స్సదా బంధుషు పాపబుద్ధిః ।
క్రమాగతం రాజ్య మిదం పరేషాం హర్తుం కథం శక్ష్యసి దుర్వినీత ॥
ప్రయచ్ఛ రాజ్యార్ధ మపేతమోహః సవాహనం త్వం సపరిచ్ఛదం చ ।
తతోఽవశేషం తవ జీవితస్య సహానుజస్యైవ భవే న్నరేన్ద్ర ॥" (అ 149).

గాంధారి చెప్పిన తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు రాజమండలిలో దుర్యోధనున కిట్లు చెప్పెను— దుర్యోధనా! నామాట లాలకింపుము. నీకు పితృభక్తి యున్నయెడల నేను చెప్పినట్లు చేయుము.

జ్యేష్ఠుడ నయినను అంధత్వమును బట్టి నేను రాజ్యమునకు దూర మైపోతిని. కనిష్ఠు డయినను పాండురాజు రాజ్యము స్వీకరించెను. ఆతని యనంతరాధికారము ఆతని పుత్రులదై యున్నది. నాదికానట్టి రాజ్య

మును నీ వెట్లు కోరెదవు? నీవు రాజపుత్రుడవా? కావు. రాజువా? కావు. పరుల (పాండవుల) సొత్తును హరింపదలచుచున్నావు.

యుధిష్ఠిరుడు రాజపుత్రుడు. ఆతనికి ఈరాజ్యము న్యాయాగతము. ఆతడు సత్యసంధుడు. బంధుజనముయొక్క ఆజ్ఞకు ఆతడు బద్ధుడు. సమస్తరాజగుణము లు యుధిష్ఠిరునియందు న్నవి. నీవు రాజపుత్రుడవు కానట్టివాడవు; ఆర్యలక్షణములు లేనట్టివాడవు; లుబ్ధుడవు; బంధువులయందు సదా పాపబుద్ధికలవాడవు. ఓదుర్వినీతుడా! క్రమాగతమైన యీపాండవరాజ్యమును నీవెట్లు హరింపగలవు?

మూఢత్వమును విడిచి వారి యర్ధరాజ్యము వారి కిమ్ము. శేషించినది సోదరసహితముగా నీవు జీవించుటకు చాలును. అని.

ఈ ధృతరాష్ట్రోక్తవిషయమే వెనుక జూపబడియున్నట్లు— “నేను అంగవైకల్యమున... రాజ్యంబునకు దగకున్న పాండుడు... ఈ కురువంశరాజ్యభర మింతయు దాల్చె.” అని దుర్యోధనునితో ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పిన విషయము.

ఈ ధృతరాష్ట్రోక్తినిబట్టి అర్ధరాజ్యము పాండవుల కీయగా శేషించినది దుర్యోధనునికి జీవనార్థము విడువబడినదని స్పష్టమయినది.

దుర్యోధనుడు రాజు కాడు, యువరాజు కాడు, సరికదా, రాజపుత్రుడుకూడ (ధృతరాష్ట్రుడు రాజు కానందున) కాడని స్పష్టమయినది. ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకము జరుగలేదని స్పష్టమైనది.

ఇట్టి స్థితిలో కర్ణునకిచ్చిన అంగరాజ్యమును బట్టి దుర్యోధనుడు రాజో, యువరాజో అయి యుండెననుట కేవలము భ్రాంతి యని స్పష్టమైనది.

ధృతరాష్ట్ర సమ్మతిపై అనధికారికృతమైన ఆ అంగరాజ్యప్రదానము నిరాక్షేపణముగా కొనసాగుట పాండవుల పితృభక్తి సౌశీల్య సౌమనస్యములకు తార్కాణ మని ఈ ధృతరాష్ట్రవాక్యములే చాటుచున్నవి.

ఇట్టి యీసంస్కృతమహాభారతములోని భీష్మద్రోణగాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల మాట లన్నియును ఆంధ్రభారతములో అతిసంక్షిప్తము జేసి కొద్దిమాటలతో వెల్లడింపబడెను. ఆమాట లివి—

"అంబికానందనుండు జాత్యంధుండై యుండ సామ్రాజ్య మంతయు బాలించి పాండునృపాలు డతని గొలిచియుండుటయును......పెద్ద లెల్ల జెప్పిరి యింక మాట మింతలేక......అందరు జెప్పంగలయంతయు జెప్పిరి......అయనయ దనయునకున్......సంధి సేయుకొన జెప్పెన్".

ఈయాంధ్రభారతగ్రంథమున కర్థము ఆసంస్కృతభారతవాక్యముల అర్థమే అని బుద్ధిమంతు లెరుగనిది కాదు. కనుక నీయుద్యోగపర్వగతమైన ఆంధ్రభారతగ్రంథమునకు-ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకమయినట్లున్న ఆదిపర్వగతగ్రంథము విరుద్ధము.

పూర్వోక్తదుర్యోధనధృతరాష్ట్రప్రసంగరూపమైన ఆంధ్రభారతగ్రంథమునకు-ఈయుద్యోగపర్వగతమైన ఆంధ్రభారతగ్రంథము అవిరుద్ధము. ఆ దుర్యోధనధృతరాష్ట్రప్రసంగరూపమైన గ్రంథమునకును, ఈ యుద్యోగపర్వగ్రంథమునకును ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకగ్రంథము విరుద్ధము.

ఇంకొకటి— వారణావతగండమునుండి తప్పించుకొని కుంతీదేవితో వనగతులై యున్న పాండవులకు దర్శన మిచ్చిన వ్యాసభగవానుడు వారిని దీవించి కుంతీదేవితో నిట్లు చెప్పెను—

ఆంధ్రభారతము-ఆదిపర్వము. 6వ ఆశ్వాసము— "నీకొడుకు ధర్మనిత్యుండీయుధిష్ఠిరుండు......సార్వభౌముండై రాజసూయాశ్వమేధాదిక్రతువులు సేసి పితృపైతామహంబైన రాజ్యలక్ష్మి ననుభవించుచుం గురుకులంబు నెల్ల బవిత్రంబు సేయు" అని.

ఈవ్యాసవాక్యము ధర్మజునకే రాజ్యము పితృపైతామహమని స్పష్టీకరించుటను బట్టి దీనికి గూడ ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకగ్రంథము విరుద్ధమే. కనుక దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారి కాడు.

ఇంకొకటి— ధృతరాష్ట్రుడు వనవాసమునకు వెళ్ళునపుడు తనకనుజ్ఞ నిమ్మని ప్రజలను గోరుచు నిట్లనెను—

ఆంధ్రభారతము—ఆశ్రమవాసపర్వము.

"సీ. ప్రజ ముద మొందంగ బాలించె బుడమి శంతను డనంతరమ శాంతనవుచేత
రక్షితు డగుచు మీరలు బ్రీతి బొదల విచిత్రవీర్యుండు నిర్ధాత్రి యేలె
పదపడి పాండునృపాలుండు మీరు హర్షింపగ భూమి రక్షించె బిదప
ధర్మనందనునిచందము మీ యెఱింగినయది సత్యధర్మాత్ము డైన యితని
తే. ననుసరింపక యన్యాయ మాచరించి దుర్నయంబున నిల యేలి త్రుంచె గులము
నుర్విగల భూపతులను దుర్యోధనుండు వాని దుశ్చేష్టలకు మూల మేన కాదె.
వ. అది మీమనంబులం బెట్టక.
క. మహి లెస్సగ రక్షించిన మహితగుణుల యన్న కొడుకు మనుమండని నా
కు హితంబు గోరి కరుణాసహితులరై యిం డనుజ్ఞ సద్వ్రతమునకున్".

ఇచ్చట రాజ్యపరిపాలకుల క్రమము చెప్పబడుటలో— శంతను మహారాజు, విచిత్రవీర్యుడు, పాండుభూపతి, ధర్మజుడు చెప్పబడినారు. ధృతరాష్ట్రునిమాట లేదు.

ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యపాలకులలో నొకనికి (పాండుభూపతికి) అన్నయనియు, నొకనికి (విచిత్రవీర్యునకు) కొడుకనియు, నొకనికి (శంతనమహారాజునకు) మనుమ డనియు జెప్పబడెను. దుర్యోధనుడు ధర్మజునితో విరోధించి, యన్యాయమాచరించి దుర్నయముతో సర్వనాశనము చేసినాడని చెప్పబడినది.

ఈచెప్పినవాడు ధృతరాష్ట్రుడే. ఈ ధృతరాష్ట్రవాక్యమునకు ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకగ్రంథము విరుద్ధము. ఇట్లు అనుగతమై యున్న బహుస్థలములలోని గ్రంథమునకును, అందును దుర్యోధనధృతరాష్ట్రాన్యోన్యప్రసంగరూపమైన గ్రంథమునకును అత్యంతవిరుద్ధమై స్థలాంతరములో చెప్పబడనిదై యున్న ధృతరాష్ట్రాభిషేకవృత్తాంతమును ప్రమాణముగా బట్టుకొని యావదాంధ్రభారతగ్రంథమునకును అప్రామాణ్యమును చెప్పుటా? లేక యావద్గ్రంథవిరుద్ధముకనుక ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకగ్రంథమునకుమాత్రమె అప్రామాణ్యమునుచెప్పుటా? బుద్ధిమంతులాలోచింతురుగాక !

ఇంతవరకు ఆంధ్రభారతచ్ఛాయనే ఆశ్రయించి చేసిన పర్యా

లోచనములో ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకము ఆంధ్రభారతతాత్పర్యము కాదనుటకు హేతువులు బహుళముగా గన్పట్టినవి. అది యటుండనిచ్చి మరియొక విషయముకూడ గమనింపవలయును.

ఆంధ్రభారతమునకు మూలము వేదవ్యాసకృతసంస్కృతమహాభారతము. అందాదిపర్వము 109అధ్యాయములో 'పాండురాజ్యాభిషేకే నవాధికశతతమోధ్యాయః' అని వ్రాయబడిన స్థలములో—

"ధృతరాష్ట్ర స్త్వచక్షుష్ట్వా ద్రాజ్యం న ప్రత్యపద్యత ।
పారశవత్వా ద్విదురో రాజా పాండు ర్బభూవ హ ॥

అంధత్వముచే రాజ్యయోగ్యత ధృతరాష్ట్రునకు లేకపోయినది. పాండుభూపతియే రాజయ్యెను. అని స్పష్టముగా జెప్పబడినది.

కుంభకోణపుప్రతిలో 118 అధ్యాయములో—"ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః" "పాండుస్సేనాపతిః కృతః" అని ప్రతివాదు లాధారపడిన క్ష్యాచిత్కపాఠము కుండలీకరణముతో జూపబడి దానిక్రిందనే "ధృతరాష్ట్ర స్త్వచక్షుష్ట్వా ద్రాజ్యం న ప్రత్యపద్యత ... రాజాపాండుర్బభూవ హ" అను సార్వత్రికపాఠము ప్రదర్శింపబడి, దానికి తథ్యముగా ఆ 118 అధ్యాయములోని విషయమును సూచించుచు అధ్యాయారంభమున— "కించిత్కాలం భీష్మేణ రాజ్యపరిపాలనానంతరం పాండోరాజ్యాభిషేకః" అని స్పష్టముగా జెప్పబడినది. "ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకః" అని ఆప్రతిలోనైనను చెప్పబడలేదు. ఆంధ్రభారతములో యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకము స్పష్టముగా జెప్పబడినది. రాజ్యము దుర్యోధనునకు క్రమాగతము కాలేదని చెప్పబడినది ఇవన్నియు యోజనచేసి చూచినయెడల ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేక మెంతమాత్రము మహాభారతసమ్మతము కాదని. అది యపపాఠమని బుద్ధిమంతులను తోచితీరును.

పాండురాజ రాజ్యవాదముపై ప్రతివాదుల ఆక్షేపములు, తత్పరిహారములు 'పాండవనిందానిరాకరణము' అను చతుర్థభాగములో విపులముగా నిరూపింపబడినవికనుక ఆచర్చను అచ్చట జూడవలయును.

పర్యవసానములో దుర్యోధను డనధికారి. యావ ద్రాజ్యాధికారము పాండవులది. అట్టి పాండవులను సమూలనాశనము జేసి వారి రాజ్యమును కబళింపవలె నని సంకల్పించి వారణావతములో లక్కయింటిని నిర్మింపజేసి అందు వారిని ప్రవేశింపజేసినవాడు దుర్యోధనుడు. ఆముప్పునుండి తప్పించుకొని అజ్ఞాతముగా సంచరించి తుదకు ద్రౌపదీ పాణిగ్రహణము జేసి వెల్లడియైనతరువాత మరల వారలను వధింప సంకల్పించిన కర్ణదుర్యోధనుల ఆలోచనముపై భీష్మాదులను రప్పించి నపుడు ధృతరాష్ట్రునియెదుట దుర్యోధనునితో భీష్మాదులు పాండవుల కర్ధరాజ్యమిచ్చి వారితో సఖ్యపడి సుఖింపు మని బుద్ధిచెప్పినమీద ద్రుపదపురమునుండి పాండవులను రావించి ధృతరాష్ట్రుడు వారి కర్ధ రాజ్యముగా ఖాండవప్రస్థ మిచ్చెను.

అదియె యింద్రప్రస్థరాజ్య మైనది. ఆపై గూడ వారియభివృద్ధిని సహింపలేక దుర్యోధనుడు సుహృద్ద్యూతమున కాహ్వానింపజేసి కపట ద్యూతము నడిపి పాండవుల నోడించి వనవాసాజ్ఞాతవాసములు చేయించెను. పాండవులు ద్యూతమునకు వచ్చుటకు గల కారణములు చతుర్థ భాగములో నిరూపింపబడినవి. అచ్చట జూడవలయును.

ఆపై ద్యూతకాలనిర్ణయప్రకారము వారి కివ్వవలసిన రాజ్య మివ్వనని యుద్ధమునకు సిద్ధపడి సర్వనాశనము జేసినవాడు దుర్యోధనుడు; రాజ్యాధికారము లేనివాడు దుర్యోధనుడు; రాజ్యాధికారులగు పాండవులను వధించి రాజ్యము కబళింపదలచినవాడు దుర్యోధనుడు. ఇట్టి దుర్యోధనుని రాజ్యాధికారమును గూర్చి ప్రతివాదుల వ్రాత లెట్లున్నవో చూడుడు—

—: రాజ్యాధికారమును గూర్చి ప్రతివాదుల ప్రసంగములు—

అందు ప్రథమప్రతివాదిప్రసంగము—తన్నిరాకరణము :—

దాయభాగవినిర్ణయము—

"గ్రంథమంతయు బాగుగా బరికించిచూచినచో నీక్రిందియంశములు తేలకపోవు.

జన్మాంధుడైన కారణమున అంబికేయుడును, పాండురోగియైన కారణమున పాండువుసుగూడ రాజ్యార్హులైరి. అయినను గౌరవ్యవంశమునందు రాష్ట్రీయుల కున్న విశ్వాసముచే అంబికేయుని రాజుగాను, పాండువును తత్ప్రతినిధిగాను భీష్మాదులు గావించిరి.

పాండువు రాజ్యాభివృద్ధి చేసినందులకై అంబికేయుడు సంతోషించి నూత్న సంపాదితరాజ్యము పాండురాజుదిగా నేర్పరచినాడు.

హస్తిపురము రాజధానిగా గల ప్రాతరాజ్యము ధార్తరాష్ట్రులదియును, ఖాండవప్రస్థము రాజధానిగా గల క్రొత్తరాజ్యము పాండవులదియు నైయున్నవి.

పాండుభాగమునకు ధర్మజుడును, అంబికేయభాగమునకు దుర్యోధనుడును యువరాజులుగా జేయబడిరి.

దుర్మార్గుడగు దుర్యోధనుడు వారిని గపటోపాయముచే జంపి యాభాగమును గూడ దానె కబళింప ప్రయత్నము చేసినాడు. మాయాద్యూతమున నాయర్ధ రాజ్య మపహరించె.

రాజ్య మవిభాజ్యము గాన భాగమీయ నవసరము లేదనియె. అర్ధరాజ్యమును గూర్చి కురుపాండవులకు యుద్ధము జరిగినది".

వీరు సంస్కృతాంధ్రభారతములలో బహుస్థలములలోని వచనములకు విరుద్ధమగుటచే నపపాఠమని తేలిన ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకమునే ఆధారము చేసికొని రాజ్యార్హతకు ప్రతిబంధక మైనదని చెప్పబడిన ధృతరాష్ట్రుని జాత్యంధత్వముతో బాటు ఎక్కడను జెప్పబడని పాండురోగమును పాండురాజునకు గల్పించి, ఎక్కడను జెప్పబడని రెండురాజ్యములను ప్రాతది, క్రొత్తది సమానముగా ఆయిరువురకు గల్పించి, యువరాజని చెప్పబడిన యుధిష్ఠిరునితో బాటు చెప్పబడని దుర్యోధనుని గూడ యువరాజగా గల్పించినారు.

ఆపై పాండవులను కపటోపాయమున జంపి వారి భాగమును గూడ కబళింప బ్రయత్నించినాడు. మాయాద్యూతమున వారి యర్ధ రాజ్య మపహరించినాడు. రాజ్య మవిభాజ్యముగాన వారికి భాగ మీయ నవసరము లేదనినాడు. దుర్యోధనుడు దుర్మార్గుడు. అని వ్రాసినారు. పై కల్పన లన్నియు ధృతరాష్ట్రరాజ్యవాదమును స్థిరపరచుటకే అన్నమాట.

ఈపనికై వీరు చేసిన కల్పన లెన్నియో చూడుడు— స్థలాంతరములలోని పౌర, భీష్మ, గాంధారీ, ధృతరాష్ట్ర, దుర్యోధనోక్తులకును, యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకమునకును అత్యంతవిరుద్ధమై యున్న ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకమును నిలవబెట్టుటకై పాండురాజునకు మరొక రాజ్యకల్పన.

ధృతరాష్ట్రు డంధుడుగనుక రాజ్యాభిషిక్తుడు పాండురాజే అని యనకుండుటకై అతని కొక పాండురోగకల్పన. అట్టివాడే రాజప్రతినిధి యని కల్పన.

అతడే మహాపరాక్రమశాలియై దిగ్విజయము జేసె నని చెప్పి, యాతడు నూతనరాజ్యము సంపాదించె నని కల్పన. అదియే ఖాండవప్రస్థరాజ్య మని కల్పన. ఆఖాండవప్రస్థము, పాండవుల కిచ్చు నప్పటికి రాజ్యమో ఘోరవనమో చూడుడు—

"అర్ధం రాజ్యస్య సంప్రాప్య ఖాండవప్రస్థ మావిశ ।
ప్రతిగృహ్య తు తద్వాక్యం నృపం సర్వే ప్రణమ్య చ ॥
ప్రతస్థిరే తతో ఘోరం వనం త న్మనుజర్షభాః ।
అర్ధం రాజ్యస్య సంప్రాప్య ఖాండవప్రస్థ మావిశన్ ॥
మండయాంచక్రిరే తద్వై పరం స్వర్గవ దచ్యుతాః" ।

నీలకంఠీయమ్— ఘోరం వనమితి భూమే రర్ధం సస్యశూన్యో దేశః పాండవేభ్యో దత్త ఇతి జ్ఞాయతే, తద్వై తద్ఘోరం వనం స్వర్గవన్మండయాంచక్రిరే.

ఇట్టి ఘోరవనమును ఖాండవప్రస్థము రాజధానిగా గలిగి పాండురాజసంపాదితమైయున్న క్రొత్త రాజ్య మని కల్పన.

పాండవుల కీయబడిన అర్ధరాజ్యమును సరిపుచ్చుటకై అదియే పాండవుల దని కల్పన. యుధిష్ఠిరుడు యువరాజయినది ఆపాండురాజు భాగమున కేనని కల్పన. నేనేమియు పాండవుల కీయనని దుర్యోధనుడనుటకు రాజ్య మవిభాజ్య మగుటే కారణ మని కల్పన. ఇవన్నియును అప్రకల్పనలు, గ్రంథవిరుద్ధములు.

ఇంతకును పాండురాజు నూతనరాజ్యమును సంపాదించుట

నిజమై అర్ధరాజ్యముగా పాండవుల కీయబడినది అదియే యని ఋజువు చేయగలిగినపుడుగదా! యీ కల్పన లయినను నిలుచుట. అదియే అసాధ్యము.

పాండురాజు నూతనరాజ్యమును సంపాదింపలేదు. ఆఖాండవప్రస్థము కురురాజ్యములోనిదే కాని, నూతనరాజ్యము కాదు. అది నూతనరాజ్యమైననాడు దాని నర్ధరాజ్యమనుటకును వీలు లేదు.

—: దిగ్విజయములో పాండుభూపతి క్రొత్త రాజ్యమును సంపాదించియుండలేదు :—

పాండురాజు దిగ్విజయములో రాజ్యసంపాదనము చేసినట్లు ప్రతివాదు లనుచున్నారు కాని, అది సంస్కృతాంధ్రభారతములలో లేని విషయము. వారు చెప్పినట్టి రాజ్యసంపాదన మయినను ఒక్క ఖాండవప్రస్థమే. మరొకటి లేదు.

ఆఖాండవప్రస్థమునుగూర్చి మహాభారతచరిత్రకారులు వ్రాసిన మాట చూడుడు—

"ఈఖాండవప్రస్థము హస్తినాపురికి దక్షిణముననుండిన యమునానదీప్రాంత మహారణ్యము". (పు- 112)

ఇట్టి మహారణ్యమును బట్టుకొని దీనిని, దిగ్విజయములో పాండుభూపతి చేసిన రాజ్యసంపాదన మని చెప్పుట యనుచితము.

సంస్కృతభారతము ఆది-అ 113లో పాండుభూపతి దిగ్విజయకాలములో దశార్ణ, మగధ,మిథిలా, కాశీ, సుహ్మ, పుండ్ర దేశాధిపతులను జయించినట్లు చెప్పబడినది. రాజ్యము సంపాదించినట్లు చెప్పబడలేదు.

ఇందు ఏరాజ్యములోని దందు రాఖాండవప్రస్థము ?

ఆంధ్రభారతము- పంచమాశ్వాసము—"పాండురాజు ... భరతకులరత్నాకరుండై......అపారచతురంగబలసమన్వితుండై......సర్వదిగ్విజయార్థంబరిగెం గురుప్రభుడు.........ప్రాగ్దక్షిణాపరోత్తరదిగ్భూపతుల నిజశాసనవశీకృతులం గావించె దనదు కీర్తి వెలుంగన్......నానావిధోపాయనములు గొని...జయశ్రీ శ్రితబాహులం గానగా వచ్చిరి సకలజగత్సేవ్యమానున్ మహేంద్రప్రతిముం గౌరవ్యకులప్రభు నఖిలమహీపాలు రాంబాలికేయున్.

చ. లలితహయద్విపంబుల విలాసినులన్ మణిరూప్యకాంచనా
వలుల నజావిగోమహిషవర్గములన్ బహుభూషణంబులన్
బలువిడి గప్పముల్ ధరణిపాలురచే గొని నూఱువేల్ గజం
బుల జెటికించి తెచ్చె గురుముఖ్యు డకుప్యధనమ్ము లిమ్ములన్".

దీనినిబట్టి పాండుభూపతి యనేకరాజులను జయించి తనశాసనమునకు వారు బద్ధులై వర్తించునట్లు చేసి తనకీర్తిని దిగంతవిశ్రాంతము చేసి జయింపబడిన రాజులవలన కప్పములు, కానుకలు తీసుకొనివచ్చెను. కాని, వారి రాజ్యము హరింపలేదనియు, క్రొత్త రాజ్యము సంపాదింపలేదనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

కాబట్టి పాండురాజు క్రొత్త రాజ్యమును సంపాదింపలేదు. అందుచే ప్రతివాదులన్నట్లు పాండురాజుదిగా నేర్పడిన నూతనరాజ్య మొకటి లేదు. ఇక నున్నది పితృపితామహక్రమాగతమైన ఆకురురాజ్యమే. ప్రతివాదులు ఖాండవప్రస్థరాజ్యము పాండురాజుది అని పెట్టుకొని, యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకము దానికే అని, అర్ధరాజ్యమని, యిచ్చినది అదియే యని కల్పనలు సాగించినారు. పరిశీలింపగా ఖాండవప్రస్థము కురురాజ్యాన్తర్గతమే, అన్యము కాదని క్షోదక్షమముగా సిద్ధాంతిత మయినది.

ఇప్పుడు నిర్వివాదమైన యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకము, ఆకురురాజ్యమునకే, అర్ధరాజ్య మని పాండవుల కీయబడినది ఆకురురాజ్యార్ధభాగమే. అని యంగీకరించితీరవలయును.

కురురాజ్యమునకు జేయబడిన యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకమును బట్టి ఆకురురాజ్యము పాండవులకు పితృపితామహక్రమాగతమని దుర్యోధనుడు చెప్పినవిధముగా అంగీకరించితీరవలయును. ఆపై కురురాజ్యాభిషిక్తుడు దిగ్విజయశాలియైన పాండుభూపతియే యని పౌరభీష్మగాంధారీధృతరాష్ట్రులు చెప్పినవిధముగా అంగీకరించితీరవలయును.

ఇంతేకాక దిగ్విజయప్రస్తావములో రేఖాంకితముగా జూపబడిన పాండురాజవిశేషణములు- పాండుభూపతి సామ్రాజ్యాధీశు డని చాటు

చున్నవో, లేక ప్రతివాదు లన్నట్లు "పాండురోగి రాజప్రతినిధి, సేనాధిపతి" అని చెప్పుచున్నవో బుద్ధిమంతు లాలోచింపవలయును.

వెనుక "ఆంధ్రభారతమునకు పూర్వోత్తరసందర్భశుద్ధిపర్యాలోచనము" అను ప్రస్తావములో నిరూపింపబడినట్లు అంధత్వముచే ధృతరాష్ట్రునకు రాజ్యాభిషేకము జరుగలేదు. అట్టివానికి రాజ్యార్హత లేదని స్మృతులును చెప్పుచున్నవి.

వీరమిత్రోదయములో నీచర్చ విశేషముగా చేసి ధృతరాష్ట్రుని రాజ్యానధికారము, పాండుభూపతి రాజ్యాధికారము నిరూపింపబడినది. అదంతయు చతుర్థభాగములో ప్రదర్శింపబడినది.

ఇట్లు ధృతరాష్ట్రరాజ్యవాదము సంస్కృతాంధ్రభారతవిరుద్ధము. మనుస్మృతి, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, వీరమిత్రోదయము అను ప్రమాణగ్రంథములకు విరుద్ధ మగుటచే హేయము.

రాజ్య మవిభాజ్యముగనుక పాండవుల కీయ నవసరములేదని దుర్యోధనుని వాద మనుచున్నారు ప్రతివాదులు. రాజ్య మవిభాజ్య మగుట శాస్త్రసిద్ధము కనుక సర్వసమ్మతము. అది కారణముగా జేసికొని ఏ రాజ్యాధికారిగాని అన్యులకు అనగా పోష్యవర్గమునకు ఈయ నవసరము లేదనుట అక్రమమగుచుండ, అనధికారియైన దుర్యోధనుడు రాజ్యాధికారులైన పాండవులకు ఈయ నవసరము లేదనుట యెంత అక్రమమో !

జ్యేష్ఠుడై పుట్టియు, జాత్యంధుడయి వందలకొలది పుత్రపౌత్రాది వర్గము కలవాడయి, మన్వాదిస్మృతులనుబట్టి రాజ్యాధికారము లేకుండి, రాజ్యాధికారికి పోష్యుడయియున్న ధృతరాష్ట్రునకు సర్వసంపత్సమృద్ధమైన అర్ధరాజ్యమును యావజ్జీవోపభోగార్థము విడిచి, మిగిలిన ఖాండవవనప్రస్థమై యున్న అర్ధరాజ్యమును పితృభక్తితో పరిగ్రహించి, దానినే యింద్రప్రస్థముగా స్వశక్తితో జేసికొని, దుర్యోధనుని కపట ద్యూతములో దాని నోడిపోయి, దుష్టచతుష్టయ మాసమయమున

జేసిన దుండగములకు శాంతముతో తల యొగ్గి, త్రయోదశవర్షవనవా సాజ్ఞాతవాసపణముతో జరిపిన పునర్ద్యూతమునందు ఓడినవారు 13 సంవత్సరములు గడపి వచ్చి తమరాజ్యమును తీసికొనవచ్చు నను నిర్ణయప్రకారము 13 సంవత్సరములు యథాక్రమముగా గడపి, అష్ట కష్టము లనుభవించికూడ శాంతముతోనే మా అర్ధరాజ్యము మా కిమ్మనియే కోరినట్టి పాండవులది ఎంత సౌజన్యమో !

రాజ్య మంతయు నాదే అని దుర్యోధను డన్నాడని దుర్యోధనునకే రాజ్యాధికారమును కట్టబెట్టుచున్నారు ప్రతివాదులు. ఆత డట్లనుటను బట్టి రాజ్యాధికారము కలుగునా? రాజ్యాధికారమును బట్టి ఆత డట్లనెనా ? తనకు రాజ్యాధికారము లేకపోయె నని యాతడే తండ్రియొద్ద విలపింపలేదా ? కాబట్టి అనధికారియైన దుర్యోధనుడు రాజ్యతృష్ణతో, స్వతస్సిద్ధపాండవవిద్వేషముతో అనినమాటయే అది. దానిని బట్టుకొని ప్రతివాదు లాతనిదే రాజ్యాధికారమనుట పొరబాటు.

ఇంకొకటి– అర్ధరాజ్యమునే మొదట పుచ్చుకొని, ఎప్పుడు కోరినను ఆయర్ధరాజ్యమునే కోరుచు యావద్రాజ్యముమాట నెన్నడును ఎత్తని పాండవులకు అర్ధరాజ్యాధికారమే అని ప్రతివాదులనుచున్నారు.

అయితే ఇది యాదుర్యోధను డనినమాటా? ప్రతివాదులనుచున్న మాటా? దుర్యోధనునిమాటే అయిన పక్షములో నిక తగవే లేదు. కనుక "రాజ్యస్యార్ధం ప్రదీయతామ్" అని చెప్పిన కృష్ణభగవానుని న్యాయబారమును త్రోసిపుచ్చి—

> "ఏమును వారు బంచికొని యేలుట గల్గదు పల్కు టెందు మిం
> కేమియు వాడినూదిమొనయించుక మోపినయంతమాత్రమున్
> భూమి యొనర్చి పాండునృపపుత్త్రుల కిత్తునె యెవ్వరైన సం
> గ్రామమునన్ జయంబు గొని రాజ్యము సేయుట నిశ్చయించితిన్."

అని యాకృష్ణభగవానునితో చెప్పి యుద్ధమున కేల కాలు దువ్వినాడు? మరియు– 'పాండవులే వసుమతీరాజ్యార్హులు' 'రాజ్యము మాకు క్రమాగతము కాకపోయినది' అని తండ్రియొద్ద విలపించిన

దుర్యోధనుడు పాండవుల యావద్రాజ్యాధికార మవగతము కానట్టి వాఁడా ? ఇక ఆ అర్ధరాజ్యాధికారముమాట ప్రతివాదు లనుచున్నపక్షములో ఆదుర్యోధనున కవగతమై ఆతని కంఠోక్తులచే విశదీకరింపబడి యున్న పాండవుల యావద్రాజ్యాధికారమును ఈ ప్రతివాదు లవగతము జేసికొనలేకపోయినారను న్యూనత తప్ప మరేమున్నది ?

మరియు- యావద్రాజ్యాధికారము వారిదే అయియుండి, వారి కేమియు నీయ నని దుర్యోధను డనినపు డది యెంత దుర్మార్గమో, వారి దర్ధరాజ్యాధికారమే అయియుండి నేను వారి కేమియు నీయ నని దుర్యోధను డనినప్పు డది కూడ నంత దుర్మార్గమే. రాజ్యపరిమితిని బట్టి యది తగ్గదు.

కాని గ్రంథసమ్మతమై ఆదుర్యోధనునకు గూడ నవగతమై యున్న పాండవుల యావద్రాజ్యాధికారమును, వారర్ధరాజ్యమునే కోరు చుండుటను ప్రతివాదు లవగతముజేసికొనినయెడల ఆ పాండవుల సౌజన్యసౌశీల్యసౌహార్దసౌభ్రాత్రాదులు ఈ ప్రతివాదులమూలమున లోకమునకు గూడ తెలిసియుండెడివి. పాండవపోష్యుడైన దుర్యోధనుడు పోషకులయెడ జూపిన ద్రోహము తెలిసియుండెడిది.

పర్యవసానములో పాండవుల యావద్రాజ్యాధికారము దుర్యోధనున కవగతమే కాని, అనుమతముమాత్రము కాకపోయిన దని తెలిసికొందురుగాక !

ఇంతవరకు 'దాయభాగవినిర్ణయము'లోని విషయము పూర్వపక్షము జేసి సంస్కృతాంధ్రభారతానుగతమైన సిద్ధాంతము పాండురాజరాజ్యాభిషేకపాండవరాజ్యాధికారములే యని బహూదాహరణములతో నిరూపించినాము.

ఈ ... వినిర్ణయగ్రంథకర్తలు వ్రాసినది పరమతమె కాని స్వమతము కాదని మానిశ్చయము. "ధర్మనిర్ణయార్థము వాదింపవగినది వాదించితీరవలయునుగదా" అనుటచే వీరు పూర్వపక్షకోటి నంతను కూర్చిపెట్టినారని మా యూహ.

వీరార్ష గ్రంథప్రామాణ్యవాదులు; ఆర్షసిద్ధాంతానువర్తులు; ఆర్ష సంప్రదాయాభిమానులు; వీరు మాకు పూజ్యులు. వీరికిని, మాకును నన్నయభట్టారకుడు పూజ్యుడు. ఆ నన్నయభట్టారకునకును, వీరికిని, మాకును వేదవ్యాసమహర్షి పూజ్యుడు. ఆనన్నయభట్టారకుడు—

ఆ. "వివిధవేదతత్త్వవేది వేదవ్యాసు డాదిముని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై పరగుచుండ జేసె భారతంబు."

అని కీర్తించినాడు. అట్టి వేదవ్యాసమహర్షికృతమైన గ్రంథమునకే అనువాదము చేసిన నన్నయభట్టారకుని గ్రంథములో "ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః" అనియున్న అపపాఠము పడినది. ఆ అపపాఠము వ్యాసమహర్షి కెట్లు దోషావహముకాదో అట్లే నన్నయభట్టారకునకును దోషావహము కాదు. అది యపపాఠము కాదనికూర్చున్నవారికి మాత్రమె దోషావహ మగును.

"నన్నయభట్టారకుడు నిర్దోషి యని వాదించుట నాకవసరము" అని వ్రాసినట్టియు, "ధర్మనిర్ణయార్థము వాదింపతగినది వాదించితీరవలయునుగదా" అని వ్రాసినట్టియు కీర్తిశేషులగు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి యభీష్టము మాతత్త్వకథనముచే సిద్ధించినట్లే.

—: ద్వితీయవాదిప్రసంగము—తన్నిరాకరణము :—

మహాభారతచరిత్రము— 2.

"పైవాక్యసందర్భముల (భీష్ము డర్ధరాజ్య మిమ్మని చెప్పినవి) నాలోచింపగా ధృతరాష్ట్రపాండురాజులనాడు రాజ్యము కలిసి పాలింపబడె ననియు, అది ద్రుపదపురమునుండి పాండవులను రప్పించువఱకు సమష్టిరాజ్యముగానె యుండె ననియు స్పష్టమగుచున్నది.

అందువలననే సామర్థ్యాతిశయముకలవా డగుటచే ధర్మజుని ధృతరాష్ట్రుడు యౌవరాజ్యాభిషిక్తు జేసియున్నాడు.

పూర్వ మెటుల నుండినను పాండవుల కర్ధరాజ్యార్హత యపుడు కలుగజేసి నటుల స్పష్ట మగుచున్నది". (పు 111)

వీరు ధృతరాష్ట్రపాండురాజుల నాటినుండి ద్రౌపదీపాణిగ్రహణానంతరము ద్రుపదపురమునుండి పాండవులను రప్పించువరకు సమష్టి

రాజ్యముగానె యున్న దన్నారు. కనుకనే సమర్థుడైన ధర్మజుని ధృతరాష్ట్రుడు యువరాజుగా జేసినా డన్నారు.

మొదటివారివలె రెండురాజ్యము లనియు, నిద్దరు యువరాజు లనియు వీరు చెప్పలేదు.

సమష్టిరాజ్యమునకు యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడైన ధర్మజునకు— "పూర్వ మెట్లున్నను అర్ధరాజ్యార్హత నప్పుడు కలుగజేసిరి" అనుచున్న వీరు అది యెట్లు సంభవించు నని ఆలోచింపలేదు.

ఉత్తరభారతము—3.

"హస్తిపురిని విచిత్రవీర్యుని ప్రథమపుత్త్రుండును, నాగాయుతబలుండును నగు నంబికానూనుండు నేత్రరోగియయ్యు వేదమున జ్యేష్ఠపుత్త్రుడే పితృస్వత్వమునకు నర్హు డని యుండుటచేత కురురాజ్యాధికారము వహించి ధృతరాష్ట్రు డను సార్థకనామము కలవా డయ్యెను."

ఈ 2, 3 గ్రంథములకు కర్త పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారే. వీరు అంధుడైనను జ్యేష్ఠుడే పితృస్వత్వమున కధికారి యని వేదోక్త మనుచు, కురురాజ్యాధికారమును ధృతరాష్ట్రుడే వహించె ననుచు, నది సమష్టిరాజ్యమే అనుచు, ఆధృతరాష్ట్రుడే తన కుమారునకుగాక పాండుపుత్త్రునకు యౌవరాజ్యాభిషేకము జేసెనని వ్రాసినారే. ఇది యెట్లు సరిపడును? మొత్తముమీద వీరును ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకపాఠముపై ఆధారపడినవారే. కాని మొదటివారి కల్పనలతో వీ రేకీభవించినట్లు కనబడదు.

వీరి మాటలలో 'ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాధికారి' అనునది యొకటి, 'యుధిష్ఠిరుడు యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడు' అనునది యొకటి. ఇవి పరస్పరవిరుద్ధములు. రాజ్యాధికారి ధృతరాష్ట్రు డగుటే నిజమైన యెడల యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడు దుర్యోధనుడు కావలసియుండ యుధిష్ఠిరు డెట్లయ్యెను? ఇక యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడు యుధిష్ఠిరుడు (పాండుపుత్త్రుడు) అయిన పక్షములో రాజ్యాధికారము పాండురాజుది కాక ధృతరాష్ట్రునిది యెట్లయ్యెను?

ఈ రెండంశములలో 'ధృతరాష్ట్రుఁడు రాజ్యాధికారి' అనునది వివాదాంశము. ప్రతివాదిచేఁగూడ నంగీకరింపబడినట్టి యుధిష్ఠిరయౌవ రాజ్యాభిషేకము నిర్వివాదాంశము. ఈ నిర్వివాదాంశమే 'రాజ్యాధికారము ధృతరాష్ట్రునిదా? పాండురాజుదా?' అను వివాదమును ధృతరాష్ట్రునిది కాదనుచు పరిష్కరించుచున్నది. కనుక ధృతరాష్ట్రుఁడు కాని, దుర్యోధనుడుగాని రాజ్యాధికారులు ఎంతమాత్రము కారని ధ్రువమైనది.

ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకపాఠము సంస్కృతాంధ్రభారతములలో గనబడినను ప్రామాణికము కాదని వెనుక నిరూపింపబడినది. కాబట్టి యీప్రతివాదిప్రసంగము నిరస్తమైనది.

—: తృతీయప్రతివాది ప్రసంగము – తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్రము—4.

1. "భీష్మేణ రాజా కౌరవ్యో ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః ।
... ... పాండుః సేనాపతిః కృతః ॥

అను వాక్యములనుబట్టి చూడగా జ్యేష్ఠుడును, పట్టాభిషిక్తుడును నగు ధృతరాష్ట్రుని పుత్రుడైన దుర్యోధనునకే కురురాజ్యమునందు సంపూర్ణమగు నారసత్వపు (వారసత్వపు) హక్కు గలదనియు, పాండవులకు లేదనియు విశదమగుచున్నది.

2. అయినను బలవంతులగు రాజులు పరరాజులను జయించి వారి రాజ్యముల నాక్రమించుకొనుట రాజధర్మమై యుండెను.

3. సంజయురాయబారపుగాలమున శ్రీకృష్ణుడు ధర్మనిర్ణయము చేయు సందర్భములోని—

"ఉతాహో త్వం మన్యసే శామ్య మేవ రాజ్ఞాం యుద్ధే వర్తతే ధర్మతంత్రమ్ ।
అయుద్ధే వా వర్తతే ధర్మతంత్రం తథైవ తే వాచ మిమాం శృణోమి ॥"

(ఉద్యో-అ 29)

అను వాక్యమే పైయంశమును వ్యక్తపరచుచున్నది.

4. ఇట్టిధర్మము నవలంబించి ప్రబలులగు పాండవులు దుర్యోధనుని జయించి రాజ్యము నాక్రమింతు రనియు, నట్టియెడ బొసగు యుద్ధమున నుభయపక్షములు నశించు

నని యు దలచి పాండవులకు గొంత రాజ్య మిప్పించుట కర్తవ్య మని భీష్ము డట్లుపదేశించెను.” (ఉపోద్ఘాతము పు 5-6)

5. “రాజ్యస్వత్వవిషయమున నించుకేనియు హక్కులేని పాండవులు.” (పు 43)

ఈగ్రంథము వఝ్ఝుల చినసీతారామశాస్త్రిగారిది. ఇందలి అయిదంశములను పరిశీలింతము.

ప్రథమాంశము—“ధృతరాష్ట్రో౽భిషేచితః” అని యుండుటను బట్టి పట్టాభిషిక్తుడు ధృతరాష్ట్రుడుగనుక రాజ్యమందు సంపూర్ణమైన హక్కు దుర్యోధనునిదే కాని, పాండవులది కాదు; అని.

ఈధృతరాష్ట్రాభిషేకపాఠము- 'రాజా పాండుర్బభూవ హ' “ధృతరాష్ట్ర స్త్వచక్షుష్ట్వా ద్రాజ్యం న ప్రత్యపద్యత” అను సార్వత్రిక పాఠమునకు, సంస్కృతాంధ్రభారతములలోని పూర్వోత్తరానేకవచనములకు విరుద్ధమగుటచే అపపాఠమని వెనుక నిరూపించియున్నాము. ఆపాఠమును బట్టికొని గ్రంథవిరోధ మాలోచింపక వీరిట్లు వ్రాయుట యుక్తము కాదు.

సంస్కృతాంధ్రభారతములలో చెప్పబడినట్టియు, వెనుకటి 1,2 ప్రతివాదు లొప్పుకొనియున్నట్టియు, యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యముమాట స్మరింపక, రాజ్యమందు పాండవులకు హక్కులేదని వ్రాయుట సాహసము. కనుక 1, 5 అంశములు నిరస్తములు.

ద్వితీయాంశము-'బలవంతులగు రాజులు పరరాజులను జయించి వారి రాజ్యముల నాక్రమించుకొనుట రాజధర్మమై యుండెనట” ఈ మాటను బట్టి పరరాజులు - దుర్యోధనాదులు వారి రాజ్యము నాక్రమించుకొనుట రాజధర్మమని, బలవంతులైన రాజులగు పాండవులు దండెత్తినారని వీరి యభిప్రాయ మని తెలియుచున్నది. పాండవులు స్వరాజ్యసంపాదనాపేక్షులా? పరరాజ్యాక్రమణాపేక్షులా? దుర్యోధనునకు రాజ్య మొకటి యున్నపుడుగదా! పరరాజ్యాక్రమణాపేక్షు లని పాండవుల ననుట. రాజ్యము పాండవులదాయె; హక్కులేని దుర్యోధనుడు దాని నాక్రమించియుండె. ఇట్టిస్థితిలో పాండవులు స్వరాజ్య

సంపాదనాపేక్షులనవలెనా? పరరాజ్యాక్రమణాపేక్షులనవలెనా? పర రాజ్యాక్రమణాపేక్ష దుర్యోధనునిది అనిన చెల్లును గాని, పాండవుల దనిన చెల్లదు. చిన్ననాటినుండి పాండవహత్యకై బహువిధప్రయత్నములు చేయుచు వచ్చిన దుర్యోధనునిది పరరాజ్యాక్రమణాపేక్ష కాదని చెప్పగలవా డెవ్వడు ?

దుర్యోధనాదులు పరు లను బుద్ధి పాండవుల కుండెనా? పాండవులు పరు లను బుద్ధి దుర్యోధనాదుల కుండెనా ? దుర్యోధనాదులు చేయు హత్యాప్రయత్నములకు అ ధ ర స్పం ద ము చే య క ఒదిగి పడియున్న పాండవులకు దుర్యోధనాదులయం దున్నది ఆత్మీయు లను బుద్ధి. నిర్దాక్షిణ్యముగా కొట్టకొనవరకు పాండవహత్యకే పూనుకొనిన దుర్యోధనాదులకు పాండవులయం దున్నది పరులు (శత్రులు) అను బుద్ధి. ఇట్టి బుద్ధితో తాము బలవంతుల మని పాండవులను నిర్మూలింప గల మని పాండవరాజ్యమును కబళింపవచ్చు నని పాండవులపై యుద్ధమునకు దండెత్తినవారు దుర్యోధనాదులే. కనుక పాండవులది స్వరాజ్యసంపాదనప్రయత్నము. కౌరవులది పరరాజ్యాక్రమణప్రయత్నము. అందుచే పాండవులకు సంబంధింపనట్టి యీ ద్వితీయాంశము నిరస్తము.

తృతీయాంశము — బలవంతులు పరరాజులను జయించి వారి రాజ్యము లాక్రమించుకొనుట రాజధర్మమే అని సంజయురాయబారపుసమయమున శ్రీకృష్ణుడు — "ఉతాహో త్వం మన్యసే" అను శ్లోకార్థముగా వెల్లడించె నట. దీనిని పరిశీలింతము:

అసలు సంజయుని రాయబారమునకు ఏమి ప్రసక్తియో ముందు తెలిసికొనవలసియున్నది. కపటద్యూతముచే నోడింపబడిన పాండవులు వనవాసాజ్ఞాతవాసములు 13 సంవత్సరములు యథాక్రమముగా గడపినతరువాత ద్యూతకాలనిర్ణయప్రకారము మా రాజ్యము మాకి వ్వవలసిన దని ద్రుపదపురోహితునిద్వారా సందేశము బంపినారు.

దానికి సమాధానముగా ధృతరాష్ట్రుడు తన సందేశమును సంజయునితో జెప్పి పంపినాడు.

ఆధృతరాష్ట్రుని సందేశసారాంశ మేమనగా—

"య ద్యత్త్వత్ర ప్రాప్తకాలం పరేభ్య స్త్వం మన్యేథా భారతానాం హితం చ ।
తం భాషేథా స్సంజయ రాజమధ్యే న మూర్ఛయే ద్య న్న చ యుద్ధహేతుః॥"
(ఉద్యో-అ 22)

టీ॥ న మూర్ఛయేత్ । వర్ధయేత్ క్రోధ మితి శేషః ।

సంజయా! నీ వక్కడకు వెళ్ళి రాజమండలిలో వారితో సంభాషింపుము. ఆసంభాషణము- వారియొద్ద చెప్పుటకు సముచితమై యుండవలయును. కౌరవులకు క్షేమకరమై యుండవలయును. పాండవులకు క్రోధోద్దీపకము కానిదై యుండవలయును. యుద్ధము రానీయకుండ జేయునట్టిదై యుండవలయును. అట్లు సంభాషింపుము. అని.

తే. "నీవు ధర్మజు పాలికి నెమ్మి నరుగు మతడు పేరోలగం బున్న యవసరమున
గాన్పు మతనికి ననుజవర్గంబునకును బంధులకు నింపు పుట్టంగ బలుకు మచట.
క. నెయ్యము వాటించి కడుం దియ్యము మొనగ నలుక లెల్ల దీఱెడునటు గా
గయ్యమను తలపు లోనుగ నయ్యమనందనుడు మానునట్టి తెఱగు గాన్."
(ఆంధ్రభారతము)

ఇది యాధృతరాష్ట్రసందేశసారాంశము.

ఇక దీనిననుసరించి సంజయుడు వెళ్ళి చెప్పినమాటలసారాంశము—

"న చే ద్భాగం కురవోఽన్యత్ర యుద్ధా త్ప్రయచ్ఛేరం స్తుభ్య మజాతశత్రో ।
భైక్షచర్యా మన్ధకవృష్ణిరాజ్యే శ్రేయో మన్యే న తు యుద్ధేన రాజ్యమ్ ॥"
(ఉద్యో-అ 27)

యుధిష్ఠిరా! యుద్ధము లేకుండ కౌరవులు మీరాజ్యము మీకివ్వని పక్షములో యుద్ధము చేసి రాజ్యము రాబట్టుకొనుటకై నీవు సంకల్పింపకుము. యుద్ధమధర్మము. మీరు జీవించుటకు మార్గమా? అంధకవృష్ణిరాజ్యములలో భిక్షాచర్యము చేయవచ్చును. ధర్మాత్ముడవైన నీకు అదియే ఉత్తమము, ధర్మము అని నేను తలచుచున్నాను. అని.

క. పాలీక కౌరవులు దుశ్శీలత జెడదలచిరేని జెప్పెద రుధిరా
భీలాన్నముకంటెను గడు మేలగు భిక్షాన్నమైన మీ నడవడికిన్.

క. తుది బోయి క్రూరకర్మాస్పద మగు తెఱగున దొడంగి బంధుల గురులన్
వెదకి వధియించు సౌఖ్యంబదియేటికి నార్యనింద్య మస్థిర మరయన్. (ఆంధ్రభా)

ఇట్టి సంజయుని విచిత్రోక్తులపై ధర్మజుడు సంభాషించుచు ధర్మాధర్మపద్ధతి నిరూపించుచు ఈ విషయమై యేది ధర్మమో నిర్ణయించువాడీత డని సభలో నున్న కృష్ణభగవానుని నిర్దేశించెను. అప్పుడు కృష్ణభగవాను డిట్లనెను—

"తే చే దిమే కౌరవాణా ముపాయ మవగచ్ఛేయు రవధేనైవ పార్థాః ।
ధర్మత్రాణం పుణ్య మేషాం కృతం స్యా దార్యే వృత్తే భీమసేనం నిగృహ్య".

టీ—కౌరవాణా మవధేనేత్యన్వయః. ఉపాయాన్ జీవనస్య సాధనానీతి యావత్. భీమసేనం తన్మారణప్రవృత్తం నిగృహ్య స్థాపయిత్వా ఆర్యే వృత్తే అహింసాయామ్.

సంజయా! కౌరవులను వధింపకుండ పాండవులకు జీవనోపాయము సామదానాదులచే సిద్ధించు పక్షములో భీమసేనుని శాంతింపజేసి వీరు పుణ్యకార్యము చేసినవారు కాగలుగుదురు.

"ఉతాహో త్వం మన్యసే శాస్య మేవ రాజ్ఞాం యుద్ధే వర్తతే ధర్మతంత్రమ్।
అయుద్ధే వా వర్తతే ధర్మతంత్రం తథైవ తే వాచ మిమాం శృణోమి॥"

ఈశ్లోకమే ప్రతివాదు లెత్తుకొనినది. దీని తాత్పర్యము—సంజయా! యుద్ధమునకు సంకల్పింపక శాంతింపు మనుచున్న నీవు, క్షత్రియులకు యుద్ధమే ధర్మమో, నీవన్న భిక్షాచర్యము ధర్మమో విననగోరుచున్నాను చెప్పుము; అని.

ప్రతివాదులు ఈ శ్లోకముదహరించి— "బలవంతులు పరరాజులను జయించి వారి రాజ్యము లాక్రమించుకొనుట రాజధర్మ" మని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పినట్లు వ్రాసినారు.

శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన దదియేనా? క్షత్రియులు స్వరాజ్యసంపాదనమునకై అవసరమైన పక్షములో యుద్ధము చేయుటే ధర్మము. భిక్షాచర్యము చేయుట గాదు. అను తాత్పర్యముతో ఈ మాట

చెప్పెనా ? పరరాజ్యము లాక్రమించుకొనుట ధర్మ మని చెప్పెనా ? అట్లు చెప్పుటకు అట్టి ప్రస్తావ మేమి వచ్చినది ? మీ రాజ్యమును కౌరవు లివ్వనిపక్షములో యుద్ధముచేయవద్దు. మీరు భిక్షాచర్యము చేయుటే మంచిది. అని కదా సంజయుడు ప్రస్తావించెను.

కనుక నిచ్చట స్వరాజ్యప్రాప్తిప్రస్తావమేకాని, పరరాజ్యాక్రమణప్రస్తావము కాదు. ప్రతివాదులు రాజ్యములో పాండవులకు పాల్కులేదనుభ్రాంతితో శ్లోకమునకు తాత్పర్యము విరుద్ధముగా వర్ణించినారు.

పాండవులపట్ల కర్ణదుర్యోధనులు చేసిన అన్యాయ్య మేమియు లేదని కర్ణచరిత్రము వ్రాయుటలో ఈప్రతివాదు లిట్లు వ్రాసినారు. దుర్యోధనుడు పాండవులకు అన్యాయ్యము జేసెనో లేదో తెలియుటకై అనంతరము ఆప్రస్తావములోనే సంజయుడు జెప్పిన శ్రీకృష్ణుని వచనముల నుదాహరించుచున్నాము—

"యదా గృధ్యే త్పరభూతా నృశంసో విధిప్రకోపా ద్బల మాదధానః ।
తతో రాజ్ఞా మభవ ద్యుద్ధ మేత త్తత్ర జాతం వర్మ శస్త్రం ధను శ్చ ॥
ఇన్ద్రే ణైత ద్దస్యువధాయ కర్మ ఉత్పాదితం వర్మ శస్త్రం ధను శ్చ ।

టీ॥ నృశంసత్వా ద్దుర్యోధనో ధార్మికేణ రాజ్ఞా వధ్య ఏవేతి సూచయ న్నాహ—యదేత్యాదినా సార్ధేన । పరభూతా పరైశ్వర్యే నృశంస శ్చోర కల్పో రాజా విధిప్రకోపాత్ దైవప్రాతికూల్యాత్ గృధ్యేత్, తతో హేతోః రాజ్ఞాం పరస్పరం యుద్ధం సమభవత్. అనేన యుద్ధాఖ్యస్య కర్మణ ఉత్పత్తిరుక్తా। కర్మ యుద్ధం తతోత్పత్తిశిష్టం గుణత్రయ మాహ—వర్మ కవచం శస్త్రం ఖడ్గాది ధనుశ్చేతి యత ఇంద్రేణ దస్యువధాయైత త్త్రియ ముత్పాదిత మత ఏతై రేవ దస్యుం దుర్యోధనం యది హన్యాత్ స ఏవ ధర్మ ఇతి భావః ।"

సంజయా! యుద్ధ మెప్పుడుపుట్టినదనగా ఒకరాజు దురదృష్టవశమున పరుల మైశ్వర్యమును చోరునివలె ఎప్పు డాశించి హరించునో అప్పుడు రాజులకు పరస్పరము యుద్ధము పుట్టినది. ఆ యుద్ధమునకే ఉపకరణములుగా ధనుస్సు, కవచము, ఆయుధములు పుట్టినవి. దస్యు (చోర)వధకొరకే యివన్నియు ఇంద్రునిచే నుత్పాదింపబడినవి.

"తత్ర పుణ్యం దస్యువధేన లభ్యతే సోఽయం దోషః కురుభి స్తీవ్రరూపః ।
అధర్మజ్ఞై ర్ధర్మ మబుధ్యమానైః ప్రాదుర్భూత స్సంజయ సాధు తన్న ॥

టీ—దుర్యోధనే దస్యుత్వం నిరూపయతి—తత్రేత్యాదినా । కురుభిః నిమిత్తభూతై రయందోషః వంచనాఖ్యః ప్రాదుర్భూతః ॥

అట్టి దస్యుధర్మము దుర్యోధనునియం దున్నది. దస్యువధచేత పుణ్యము కలుగును. అధర్మతత్పరులైన కౌరవ్యులనుబట్టి పాండవులకు గొప్ప హానికలిగినది. సంజయా! అది మంచిపని కాదు.

"తత్ర రాజా ధృతరాష్ట్ర స్సపుత్రో ధర్మ్యం హరే త్పాండవానా మకస్మాత్ ।
నావేక్షన్తే రాజధర్మం పురాణం తదన్వయాః కురవ స్సర్వ ఏవ ॥

టీ— ధర్మ్యం ధర్మా దాగతం పిత్ర్యం రాజ్యం। తదన్వయా స్తదనుసారిణః ॥

పాండవులకు పిత్ర్యమైన రాజ్యమును సపుత్రుడైన ధృతరాష్ట్రుడు హరించెను. వారు రాజధర్మ మెరుగకున్నారు; అందరును వారి ననుసరించినవారే.

"స్తేనో హరే ద్యత్ర ధనం హ్యదృష్టః ప్రసహ్య వా యత్ర హరేత దృష్టః ।
ఉభౌ గర్హ్యౌ భవత స్సంజయైతౌ కిం వై పృథక్త్వం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రే ॥

సంజయా! పరుల సొత్తును చూడకుండగా హరించువాడొకడు, చూచుచుండగా బలాత్కారమున హరించువా డొకడు. ఈయిద్దరును చోరులే; నింద్యులే; చూచుచుండగా హరించినవాడు చోరుడు కాక పోవునా? ఇట్టిచోరునికంటె భేదము దుర్యోధనునియం దేమియున్నది?

"సోఽయం లోభా న్మన్యతే ధర్మ మేతం య మిచ్ఛతి క్రోధవశానుగామీ ।
భాగః పునః పాండవానాం నివిష్టః తం నః కస్మా దాదదీరన్ పరే వై ॥

టీ—ఏతం ఛలేన రాజ్యాపహారం। నివిష్టః వనవాసా దూర్ధ్వం రాజ్యం గ్రాహ్య మితి కౌరవేషు న్యాసరూపేణ స్థితః। తం భాగం నః అస్మాకం పరే కస్మా దాదదీరన్ గృహీతవన్తః ॥

లోభియు, క్రోధవశుడు నయిన దుర్యోధనుడు కపటమున రాజ్యాపహరణము ధర్మ మనుకొనుచున్నాడు. అయితే వనవాసా ద్యనంతరము మీరాజ్యము మీరు తీసుకొనవచ్చు నని చెప్పి నిర్ణయించి తమయొద్ద బెట్టుకొనిన పాండవరాజ్యమును వారు పాండవుల కేందుకీయరు ?

"అస్మిన్ పదే యుధ్యతాం నో వధోఽపి శ్లాఘ్యః పిత్ర్యం పరరాజ్యాద్విశిష్టమ్।
ఏతాన్ ధర్మాన్ కౌరవాణాం పురాణాన్ ఆచక్షీథా స్సంజయ రాజమధ్యే"॥
టీ—పదే పదనీయేఽవశ్యగ్రాహ్యే భాగే నిమిత్తే॥

అవశ్యగ్రాహ్యమైన పాండవరాజ్యమునిమిత్తము ప్రాణహాని మాకైనను శ్లాఘనీయమే. పరరాజ్యగ్రహణముకంటె పితృరాజ్యగ్రహణమే ఉత్తమము. (పరరాజ్యగ్రహణములో పరులసొత్తును గ్రహించిన దోషముండును. పితృరాజ్యము స్వరాజ్యమగుటచే ఆ దోషముండదు.) ఈధర్మములను సంజయా! నీవు రాజసభలో కౌరవులకు జెప్పుము.

ఈ శ్రీకృష్ణోక్తులలోని సారాంశములు ప్రతివాదులకు హృద్గతములగుటకై యెత్తి చూపబడుచున్నవి—

పితృపితామహక్రమాగతమైన పాండవుల రాజ్యమును కపటద్యూతమున దుర్యోధనుడు హరించినాడు. దుర్యోధనునియందున్నవి దస్యులక్షణములు. దస్యువధలో పుణ్యము గలుగును. ద్యూతకాలనిర్ణయప్రకారము వనవాసాద్యనంతరము ఇచ్చితీరవలసిన పాండవరాజ్యమివ్వక దుర్యోధను డాక్రమించియున్నాడు. ఒకని సొత్తు నింకొక డాక్రమించినపుడు శిక్షించుటకే కవచధనుఃఖడ్గాదు లేర్పడినవి. స్వరాజ్యసిద్ధికే అవసరమైనయెడల యుద్ధముచేయుటే క్షత్రియధర్మముగాని, యెట్లో భిక్షాన్నముతో జీవించుట క్షత్రియధర్మముగాదు. పరరాజ్యగ్రహణముకంటె నిర్దుష్టమగు స్వరాజ్యగ్రహణమే ఉత్తమము. ఇవి సారాంశములు.

ఇట్లు చెప్పిన శ్రీకృష్ణుడు—"బలవంతులు పరరాజ్యము లాక్రమించుకొనుట రాజధర్మమే" అని చెప్పెను. అని ప్రతివాదులు వ్రాసినారే! ఇది యుక్తమేనా?

దుర్యోధనునిదే రాజ్యమైనట్లు, ఆరాజ్యమును దుర్యోధనునియుండి పాండవులు ఆక్రమించుకొనినట్లు, ఇట్లు చేయుటే రాజధర్మమని పాండవులకు శ్రీకృష్ణుడు బోధించినట్లు యాప్రతివాదులు

వ్రాయుట మంచిపనికాదు. ఏది యెట్లున్నను తాము చూపిన శ్రీకృష్ణుని వాక్యములకు అత్యంతవిరుద్ధ మగుటచే తృతీయాంశము నిరస్తమైనది.

చతుర్థాంశము—"ప్రబలు లగు పాండవులు దుర్యోధనుని జయించి రాజ్యము నాక్రమింతు రనియు, అట్టియెడ ఘోరమగుయుద్ధమున నుభయపక్షములు నశించు ననియు దలచి పాండవులకు గొంత రాజ్యము భీష్ము డిప్పించెను".

ఇక్కడ ప్రతివాదుల నడుగవలసియున్నది— ధృతరాష్ట్రునిచే యువరాజపట్టాభిషేకమునొందిన ధర్మజునిది రాజ్యము గాక యువరాజుగానైన జేయబడని దుర్యోధనునిది రాజ్య మెట్లయినది ? మీ మత ప్రకారము దుర్యోధనునిదే రాజ్యమైనయెడల ధర్మజు డెట్లు యువ రాజుగా జేయబడెను ?

కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనకాలములో పదుగురి సమక్షమున కర్ణుని కంగరాజ్యమిచ్చిన దుర్యోధనునిదే రాజ్యమందురు కాబోలు. అదియైన సంవత్సరమునకు- "తత స్సంవత్సరస్యాంతే యౌవరాజ్యాయ పార్థివ ! స్థాపితో ధృతరాష్ట్రేణ పాండుపుత్రో యుధిష్ఠిరః"అని ధృత రాష్ట్రునిచే యువరాజుగా జేయబడిన యుధిష్ఠిరునిదా రాజ్యము ? అనధికారియైన దుర్యోధనునిదా? ఈ యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకమే దుర్యోధనుడు రాజ్యానధికారి యని, అది ధృతరాష్ట్రరాజ్యానధికార మూలకమని ధ్రువపరచుచున్నది.

దుర్యోధనుడు రాజ్యానధికారియే అయినయెడల నాడు కర్ణుని కంగరాజ్య మెట్లు ఇచ్చెను ? అని యడిగెదరా.

మీమతప్రకారము కర్ణుని కంగరాజ్యమిచ్చుటను బట్టి ఊహ్యమైన రాజ్యాధికారముగలవాడు దుర్యోధనుడై యుండ, అతని తండ్రియై రాజ్యాభిషిక్తుడగు ధృతరాష్ట్రుడుండ, అధృతరాష్ట్రుడు తన కుమారుని గాక, అనధికారియైన యుధిష్ఠిరుని యువరాజుగా నేల జేసినా డని

మేమడుగుచున్నాము. ధృతరాష్ట్రుని చేతులతో నీయబడిన యీ యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యమే దుర్యోధనునియందు కల్పింపబడు హక్కును త్రోసివేయుచున్నదని చెప్పుచున్నాము. అయితే హక్కులేని దుర్యోధనుడు కర్ణునికంగరాజ్యమిచ్చినపుడు హక్కుగల పాండవులు చూచుచు నూరకుండిరేమి? అని యడుగుదురా?

మీమతప్రకారము హక్కు లేని యుధిష్ఠిరుడు యువరాజుగా జేయబడినపుడు హక్కుగల దుర్యోధనుడు చూచుచు నూరకున్నాడేమి? అని మే మడుగున్నాము. భీష్మధృతరాష్ట్రులను గోరి వారి యనుమతి తీసికొని దుర్యోధను డంగరాజ్య మిచ్చినందున పితృభక్తితో మెలగెడి పాండవులు మరుమాటాడలేదని చెప్పుచున్నాము. పితృభక్తి లేనట్టియు, ఇతరులను లక్ష్యపెట్టనట్టియు, తనయిష్టానుసారము తండ్రిని నడిపించునట్టియు, రాజ్యతృష్ణ కలిగియున్నట్టియు దుర్యోధనుడు-యుధిష్ఠిరునకు ధృతరాష్ట్రుడు యౌవరాజ్యమిచ్చినపుడు మరుమాటాడకుండుటకు గారణము మాత్రము తనకు హక్కు లేకుండుటే తప్ప మరొకటి చెప్ప వీలులేదని తెలుపుచున్నాము.

అయితే పుత్రాధీనుడైన ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనుని అంగరాజ్యప్రదానసంకల్పమునకు సమ్మతించినను భీష్మాదు లెట్లు సమ్మతించినారు అందురా? వినుడు—

అది కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనసమయము. ఆ ప్రదర్శనము చేయించుచున్నవాడు ద్రోణాచార్యుడు. ఆతడు అంతకు బూర్వము చేసిన శిష్యపరీక్షలో ఉత్తీర్ణతను పొందినవాడు అర్జునుడు. అట్టి అర్జునునకు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్ర మిచ్చినతరువాత—

"జగ్రాహ పరమాస్త్రం త దాహ చైనం పున ర్గురుః।
భవితా త్వత్సమో నాన్యః పుమాన్ లోకే ధనుర్ధరః ॥"

నీతో సమానమైన ధనుర్ధరుడు లోకములో నుండబోడని అనుగ్రహించియున్నాడు. ఆద్రోణాచార్యుడు రంగస్థలమం దిట్లనినాడు-

"యో మే పుత్రాత్ ప్రియతరః సర్వశస్త్రవిశారదః ।
ఐంద్రి రింద్రానుజసమః స పార్థో దృశ్యతా మితి ॥"

నాపుత్రునికంటె నధికప్రియుడు, సర్వశస్త్రవిశారదుడు నగు పార్థుని ప్రజ్ఞాతిశయము జూడుడు; అని.

అటుపై తన అస్త్రలాఘవమును పార్థుడు ప్రదర్శించి ప్రేక్షకులను విస్మితులను జేసియున్న సమయమునను కర్ణుడు రంగస్థలమునకు వచ్చి పార్థా! నీకంటె విశేషము నేను జూపెద నని పలుకుటయు, ద్రోణాచార్యానుజ్ఞ దీసికొని పార్థుడు చూపిన విశేషములు చూపుటయు, దుర్యోధను డాతని నాలింగనము జేసికొని కర్ణుడా! అదృష్ట వశమున వచ్చినావు. నన్ను, కురురాజ్యమును నీవు యథేష్టముగా వినియోగించుకొనుము. అని ప్రోత్సహించుటయు జరిగినతరువాత కర్ణుడు—"ద్వంద్వయుద్ధం చ పార్థేన కర్తు మిచ్ఛా మ్యహం ప్రభో," అని పార్థునితో ద్వంద్వయుద్ధమునకు సిద్ధపడుటయు, ద్రోణాచార్యానుజ్ఞపై పార్థుడు తలపడుటయు, అంత కృపాచార్యుడు నీవు నీరాజవంశమును జెప్పి, నీ పేరాజువో వెల్లడించి యాపై యుద్ధము కానిమ్మనుటయు, అప్పుడు దుర్యోధను డాతనిని రాజనిపించుటకై అంగరాజ్య మివ్వదలచుటయు తటస్థించినది. ఈస్థితిలో అంగరాజ్య మిచ్చుటకు నీ కేమి హక్కున్నదని భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనుని నిషేధించియున్నయెడల వీరేనిమిత్తమును గల్పించి కర్ణుని తొలగించి నారుగాని లేకున్న కర్ణుడే జయించియుండు నని కర్ణునియందొక ఘనతను, పార్థునియందు ఒక న్యూనతను లోకము కల్పించు నని భావించి, ఎదటివానిచేతికి తన శస్త్ర మిచ్చికూడ తాను జయించుట మహావీరమర్యాద యగుటచే నాపద్ధతిని ఆకర్ణునకు రాజ్య మిచ్చి రాజును జేసి నిలవబెట్టుటే పార్థునకు ప్రతిష్ఠావహ మనియు, "పార్థ ఏవ ధనుర్ధరః" అను ద్రోణాచార్యానుగ్రహోక్తి కిది సార్థక్యసంపాదక మగు ననియు దూర మాలోచించి భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనుని నిషేధింపలేదు.

దుర్యోధనునకు హక్కుండుటనుబట్టియే వారు నిషేధింపలేక పోయినారు. అనుపక్షములో యువరాజుగా నాతడే చేయబడి యుండును. అట్లు చేయబడకపోవుటచేత ఆతనికి హక్కులేదని తెలిసి కొనవలయును.

మరియు దుర్యోధనుడే రాజ్యాధికారియైన పక్షములో అర్థ బలము, అంగబలము తనదే గనుక తనచేతిక్రింక మసలవలసియున్న ట్టియు, ఇతరసహాయము లేనట్టియు పాండవులను సమూలముగా నిర్మూలింపవలయు నను దుస్సంకల్పము, దానికై లాక్షాగృహనిర్మా ణము, అక్కడకు జేర్చుటకై పాండవులకు వారణావతప్రయాణకల్ప నము అను దుర్వ్యాపారములు దుర్యోధనున కేల సంభవించినవి ? ఈదుర్వ్యాపారములనుబట్టికూడ పాండవులదే రాజ్యమనియు, అంగ బలము, అర్థబలము పాండవులకే గలదనియు, తాను పాండవుల చేతి క్రింద బ్రతుకవలసివచ్చిన దని, పాండవులను నిర్మూలించినగాని రాజ్యము తనచేతికి రాదని దుర్యోధనుడు తలచియే యింత దుర్మార్గ మున కొడిగట్టినా డనియు స్పష్ట మగుచున్నది. కనుక రాజ్యమందు హక్కు దుర్యోధనునకు లేదు.

అయితే రాజ్యమందు సంపూర్ణమైన హక్కు గల పాండవులకు భీష్ముడు బోధించి—అర్థరాజ్యము మాత్రమే యిప్పించుటకు గారణ మేమి ? అని యడిగెదరా ?

మీమతప్రకారము యావద్రాజ్యము దుర్యోధనుని దయి యుండ హక్కులేని పాండవులకు అర్థరాజ్య మిచ్చుటకు గారణ మేమని మేమడుగుచున్నాము. ప్రబలు లగు పాండవులు దుర్యోధనుని జయించి రా జ్య ము నా క్ర మిం తు రని వారి కర్ధరాజ్య మీయ బడిన దందురా! తాను అర్థరాజ్యమిచ్చునప్పటికి పాండవులు ప్రబలులు అనుబుద్ధి దుర్యోధనున కుండుటే నిజమై, తన రాజ్యమును వారాక్ర మింపకుండుటకే దుర్యోధను డర్థరాజ్య మిచ్చుట నిజమైనయెడల. తన

అర్ధరాజ్యమును స్వీకరించినతరువాత ఇంద్రప్రస్థరాజ్యమును విస్తరింప జేసి అక్షయతూణీరగాండీవాద్యసాధారణపరికరముల నార్జించి దిగ్విజయపూర్వకముగా రాజసూయమహాక్రతువు గావించి తేజరిల్లుచున్న పాండవుల రాజ్య మపహరించుట, దాని నింక నీయననుట, యుద్ధమే కర్తవ్యమనుట దుర్యోధనునకు సంభవించునా ?

అర్ధరాజ్య మిచ్చునప్పటికే దుర్యోధనునకు ప్రబలు లనిపించి దాని నపహరించునాటికి శతగుణితైశ్వర్యబలాఢ్యులై యున్న పాండవులు దుర్బలు లనిపించినారా ? కాబట్టి వారు ప్రబలు లని, తన రాజ్యమును వారాక్రమింతు రని దుర్యోధనుడు అర్ధరాజ్య మిచ్చెననుట అసంగతము. ఆపద్ధతిలో దానిని ద్యూతమునిమిత్తమున తాను అపహరించుట అసంభవమే. కనుక మీరు చెప్పినమాట అయుక్తము.

మేము చెప్పున దేమనగా— యావద్రాజ్యము పాండవులదే. అర్ధరాజ్యమే భీష్ముడు చెప్పి యిప్పించుట, దానినే పాండవులు తీసికొని అర్ధరాజ్యము విడిచిపెట్టుట, ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రాదిపోషణభారము తమదై యుండుటచేతనే హక్కులేని దుర్యోధనుడు నోరు మెదపుటకు వీలులేక తన కది యిష్టము లేకున్నను ఒప్పుకొనవలసివచ్చినది. తన కిష్టము లేని పని జరిగినదికనుకనే దానిని కపటద్యూతమున హరించి నేనింక యివ్వ నని కూర్చుండినాడు. ఇదియే దీని పరమార్థము. కనుక చతుర్థాంశము నిరస్తము. పంచమాంశము ప్రథమాంశముతో బాటు నరసింపబడినదే.

—♦ చతుర్థప్రతివాదిప్రసంగము— తన్నిరాకరణము ♦—

సుయోధనవిజయము— 5.

1 సుయోధనుడు— "రాజుగా ధృతరాష్ట్రు పాండుసుధీనిధులను నొక్కని జేయంగ నుత్సహించుచు. తుద కగ్రజన్ముండౌ నధిపతి ధృతరాష్ట్రుడౌ నంచు వచియించిరి. పాండురాజును బిల్చి ధృతరాష్ట్రు పాలనంబున నుండి నీవు వానికి సైన్యాధికారివై చరించు మనుచు జెప్పిరి.

2 అవిభక్త రాజ్యముగా విరాజిల్లుటచేసి పాండవులీనాడు పాలుగోర, కౌరవ రాజ్యంబు ఖండంబులను జేయు ధర్మవిరుద్ధమై దనరు. పాండవపతులకు పాలీయ కుండుటే పరమధర్మము. పూర్వమర్యాదల పూజింపవలె రాజు పూర్వవిధుల ధర్మంబు బాటింపవలె నెప్డు.

3 ఆచక్రవర్తికి నౌరసపుత్రుండ యువరాజు నేనౌదు నుర్వి నేల. ధర్మజుం డిక నగ్రతనయుండు పాండురాజునకు గాన నతండు తన జనకుని సొత్తున కెప్పుడు పెత్తనంబును గల్గి వర్తింపవచ్చును. పాండురాజపుత్రులు ధృతరాష్ట్ర భూమికి దాయాదు లెన్నడు కాజాల రిది నిజంబు.

4 వ్యాసుండు పాండవపక్షపాతి కనుక నతనిమాట వినగదగదు. ధృతరాష్ట్ర రాజుగా దొలుత దా జేసియు పాండవులకు రాజ్యభాగమందు పాలీయవలె నంచు బలుక నధర్మంబు.

భీష్ముండు, ద్రోణుండు విభజించి రాజ్యంబు పాలిండటంచును బలుక రెపుడు. మిము జేరి వ్యాసుండు మీపక్షమున నుండి భీష్ముండు పాలోరె వేవిధముల నని దెల్పెననివింటె అదియ సత్యం బెప్డు వృద్ధుడై కురువంశమున జ్యేష్ఠుడై రాజ్యమును త్యజించి మాతండ్రి కొసగిన మహాత్ముడే దెల్ప పాండవపతులకు పాలుగాక. భారతవర్షంబు పాలింప నొసగడె మాతండ్రి, కావున భీష్ముండు కౌరవసభలోన బాండవపక్షంబు బలుకలేదు. చెప్పిన కౌరవుల్ చేయకుండుట యెప్డు సంభవింపదు. సంభవించె నేని మమ్ముల వీడి యేగడె ఆనాడె. అన్యాయముగ బల్కె వ్యాసమహర్షి.

5. కథకుండు కవియును కథ నొక పాత్రగా నుండిన సత్యంబు నుండ దందు. తన పక్షమున నుంచు ఘనతయు కీర్తియు మరి లాతివారికి మసిని బూయు తన పక్షమున నుంచు ఘనజయాదులనెల్ల పరుల కపజయంబు ప్రాప్తి జేయు. కథ లోని పాత్రగా కవి యున్న తనపక్షవిజయంబు వర్ణించు వేవిధముల. కథ గమనిక మార్చు కావ్యంబు నందలి యితివృత్త మెల్ల గ్రహించి ధర్మ మంతయు తనదిగా నందు లిఖించును కావున సత్యంబు గ్రాల దందు. జరిగిన వృత్తంబు జరిగినరీతిగా గ్రహియించి దెలిపెడి కవి కథకులు. ధన్యులు కవి యెప్డు తీర్పరిగా గ్రాలుచుండును. తీర్పరి వాదిగా నుండి వాదించి పదపడి తీర్పరియైన నాతీర్పు నందు నెంత సత్యం బది యొసగునో ఆరీతి కథలోని పాత్రగా కవియె యున్న నాకవి గ్రంథంబునందున నంతియే సత్యంబు గననగు.

6 సత్యరతిని బాయుట వ్యాసుండు పాపశాంతికి భాగవతంబును వ్రాయ దొడగె. వ్యాసుండు పాండవపక్షంబువా డను నర్థంబు జగతి శిలాక్షరంబు.

7. నాంది-సూత్రధారుడు— పాండవవంశంబువాఁడైన జనమేజయుని రాజ్యపాలనమున లిఖింపబడినట్టి యీమహాభారతంబున గవి యీరాజవంశీయు లందున్న గోరంత ధర్మము కొండంత జేయుచు సుయోధనుని మహోన్నతగుణములను ధర్మములను మరుగు బెట్టె ననిన యసంభవం బగునే.”

ఈగ్రంథము కోటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిది. ఇది నాటకముగా సీసమాలికతోఁ గూర్చబడినది. ఇది ఊరుభంగమై పడియున్న దుర్యోధనుని నోటిమాటలుగా గల్పింపబడినది. గ్రంథకర్త అభూతకల్పనాపాటవము తెలియుటకై పై 7 అంశములును పరిశీలింపబడుచున్నవి.—

ప్రథమాంశము—ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాధిపతిగను, పాండురాజు సైన్యాధిపతిగను చేయబడి రట !

ఇది—“ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః” “పాండు స్సేనాపతిః కృతః” అనుపాఠమును అవలంబించి చెప్పినమాట. అది అపపాఠ మని, అది సంస్కృతాంధ్రభారతతాత్పర్యవిరుద్ధ మని బహువిధముల ప్రమాణోపపత్తులతో వెనుక నిరూపించియున్నాము.

“ధృతరాష్ట్ర స్త్వచక్షుష్ట్వా ద్రాజ్యం న ప్రత్యపద్యత ।
... ... రాజా పాండు ర్బభూవ హ ॥”

అనియే సార్వత్రికపాఠము. నవీనమై భండార్కరు ప్రాచ్యవిద్యాపరిశోధనాలయముద్రితమై యున్. సుప్థంకరశోధితమై యున్న మహాభారతప్రతిలో నున్నది కూడ ఈపాఠమే. ఇతరమైన ప్రతులలో నున్నట్లే ఈప్రతిలోఁగూడ— దుర్యోధనునిగూర్చి భీష్మవాక్యము. ఉద్యోగపర్వములో—

“అన్ధః కరణహీనత్వా న్న వై రాజా పితా తవ ।
రాజా తు పాండు రభవత్”

గాంధారీవాక్యము—“రాజ్యం తు పాండో రిద మప్రధృష్యమ్”
ధృతరాష్ట్రవాక్యము—“పాండు స్తు రాజ్యం సంప్రాప్తః కనీయా నపి స న్నృపః”
“యుధిష్ఠిరో రాజపుత్రో మహాత్మా న్యాయాగతం రాజ్య మిదం చ తస్య”

అని యీగ్రంథమంతయు నున్నది. ఈగ్రంథమున కంతకు ధృతరాష్ట్రాభిషేకపాఠము విరుద్ధము.

ఇంకొకటి— "ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః" అనుటకు ప్రతివాది జ్యేష్ఠత్వమునే కారణముగా జెప్పెను. అంధత్వము లేకుండుట కారణముగా గల్పింపలేదు. కనుక అంధత్వమును వీరొప్పుకొనినారు. ఆ అంధత్వమే అతని రాజ్యాభిషేకమునకు ప్రతిబంధక మని వచనము లుద్ఘోషించుచున్నవి. అది కాదనుట యెట్లు ?

గ్రంథమందు ఎక్కడజూచినను రాజ్యము పాండుభూపాలుని దను వచనములే కనబడుచుండ వీరు కాదనిచెప్పుట యేమి బాగున్నది? "రాజా పాండు ర్బభూవ హ" ఇత్యాది వచనములచే సిద్ధించుచున్న పాండురాజరాజ్యాభిషేకమునకు పాండురోగ మొకదానిని ప్రతిబంధకముగా ప్రతివాదులు కల్పించినారు.

గ్రంథస్థమయి తామొప్పుకొనియున్న అంధత్వము ధృతరాష్ట్రాభిషేకమునకు ప్రతిబంధకము కాదనుచు, గ్రంథస్థము గానట్టియు సంప్రతిపన్నము గానట్టియు పాండురోగమును గల్పించి, అది పాండురాజ్యాభిషేకమునకు ప్రతిబంధక మనుట అసంగతము. ద్వితీయపుత్రుడు పాండురాజు కలిగిన తరువాత తృతీయపుత్రు డపేక్షింపబడుటవలన పాండునామమున కనుగుణమైన పాండురోగ మూహింపబడుచున్న దందురా? పాండుశబ్దమునకు రోగవిశేష మర్థము కాదు; కాంతివిశేషము. కనుకనే—"పాండుదేహుం డగునని చెప్పి యరిగిన" అని యున్నది. చూడు డాంధ్రభారతము. అట్లు దేహకాంతివిశేషమును బట్టి పాండునామము సార్థకమే.

ఇక తృతీయపుత్రాపేక్షమాట యేమందురా? వినుడు! పుట్టినవానియందు గనబడు దోషమునుబట్టి మరియొకని నపేక్షించుట జరుగలేదు. మొట్టమొదటనే- "విచిత్రవీర్యు సుక్షేత్రములఁ సుతులం బడయుము" (ఆంధ్రభా.) అని అనేకపుత్రాపేక్ష వెల్లడింపబడినది. తృతీయుని గోరునపుడు- "అంబికకు ప్రథమపుత్రుం డంధు డయ్యె. నింక నొక్కకొడుకు రూపవంతుం బడయుమ" (ఆంధ్రభా.) అని కోరుటలో

అంబికకు అంధుడు కానట్టివాడు, రూపవంతుడు కోరబడెను. ప్రతివాదిమతప్రకారము ద్వితీయునియందలి పాండురోగమునుబట్టియే తృతీయుని గోరినయెడల పాండురోగములేనివాడు అక్కడ కోరియుండును. అట్లు కోరకుండుటచే తృతీయపుత్రాపేక్షకు, ప్రతివాదుల పాండురోగకల్పనకు సంబంధమే లేదు. కనుక ప్రతివాదులది అపోహయే. ఈ విషయము విపులముగా చతుర్థభాగములో నిరూపింపబడినది. విశేషములచ్చట జూడవలయును.

పర్వావసానము ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యాధిపతి యనుట యుక్తివిరుద్ధము, ప్రమాణవిరుద్ధము. పాండురాజు రాజ్యాధిపతి యనుట యుక్తియుక్తము, ప్రమాణసమ్మతము; కాబట్టి ప్రథమాంశము నిరస్తము.

ద్వితీయాంశము—అవిభక్తమైన కౌరవరాజ్యములో పాండవులు ఈనాడు భాగము గోరుట ధర్మవిరుద్ధమట! పాండవులకు పాలీయకుండుటే పరమధర్మమట! పూర్వమర్యాదలను, పూర్వవిధులను రాజులు పాటింపవలెనట!

ఈప్రతివాదులకు కురువంశముయొక్క పూర్వమర్యాదలనే తెలుపుచున్నాము—"జ్యేష్ఠుడయిన 'యదువు' అను రాజుండగా తండ్రియిష్టమునుబట్టి కనిష్ఠుడయిన 'పురువు' అను నాతడే రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. జ్యేష్ఠుడయిన 'దేవాపి' త్వగ్దోషముకలవాడగుటచే కనిష్ఠుడయిన శంతనుడే రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. ఇట్లు తండ్రికి యిష్టుడు గాకున్నపుడు, హీనాంగుడైనపుడు జ్యేష్ఠుడు రాజ్యార్హుడు గాకుండుట కురువంశమర్యాద. ఈపద్ధతినే జ్యేష్ఠుడయినను హీనాంగుడ నగుటచే రాజ్యము నాది కాకపోయినది."

ఇవి ధృతరాష్ట్రుని మాటలు. వచనములు చతుర్థభాగములో ప్రదర్శింపబడినవి. రాజ్యమర్యాదలు ఇట్లుండ పూర్వమర్యాదలను, పూర్వవిధులను పాటింపవలెననుచున్న యీప్రతివాదులు జ్యేష్ఠుడని రాజ్యము ధృతరాష్ట్రునకు గట్టబెట్టుట తప్పు. దానిని పురస్కరించు

కొని అది కౌరవరాజ్య మనుట తప్పు. అట్లని పాండవులకు పాలీయ కుండుటే పరమధర్మ మనుట తప్పు. పాండవరాజ్యమా ? అందులో వారు గ్రహించినది అర్ధభాగమా ? దానిని కపటద్యూత మున హరించుటా ? 13 ఏండ్లపైన దానిని తీసికొనవచ్చు నని నిర్ణయమా ? పాండవుల కది యివ్వకుండుటే పరమధర్మ మని ప్రతివాది తీర్పు చెప్పుటా ? ఎంత ధర్మము !

పాండవు లీనాడు భాగము గోరుట ధర్మవిరుద్ధమట. ఏనాడు? వనవాసాజ్ఞాతవాసములు చేసి వచ్చిననాడా? అది ధర్మవిరుద్ధమయ్యెనా? ఇది ప్రతివాది తీర్పా? అసంగతమగుటచే ఈద్వితీయాంశము నిరస్తము.

తృతీయాంశము—— ధృతరాష్ట్రుడు చక్రవర్తియట ! ఆతని యౌరసపుత్రు డగు దుర్యోధనుడు యువరాజు అగునట ! ధర్మరాజు పాండురాజు సొత్తునకు అధికారి కావచ్చునట ! పాండవులు ధృతరాష్ట్రుని సొత్తునకు దాయాదులు కాజాలరట.

ధృతరాష్ట్రుడు చక్రవర్తియైనయెడల ఈకల్పన నిలువబడు నేమో. రాజ్యాధిపతి నేను గానని యాతడు మొరబెట్టుచుండ, నీవు గాకపోవుటే చిక్కువచ్చిన దని దుర్యోధనుడు దుఃఖపడియుండ ధృతరాష్ట్రుడే చక్రవర్తి యనుట యెట్లు ?

ధర్మజునకు ధృతరాష్ట్రుడే యౌవరాజ్య మిచ్చియుండ దుర్యోధనుడు యువరాజని ప్రతివాది యనుట యేమి బాగున్నది ? ధృతరాష్ట్రుని సొత్తునకు పాండవులు దాయాదులు కానట్లే, పాండురాజు సొత్తునకు కౌరవులు దాయాదులు కారుగదా ! పాండురాజు రాజ్యమును దుర్యోధను డాక్రమించుట యుక్త మని యాప్రతివాది యెట్లు చెప్పగలుగును ? ధృతరాష్ట్రునిదే రాజ్య మను తమ మతములో పాండురాజునకు సొత్తు ఎక్కడిది ? పాండురాజునకు భూము లున్నవా? భవనము లున్నవా ? గ్రామము లున్నవా ? ఉన్నయెడల మీాది

మీరు తీసికొనుడు, నాది నేను తీసికొందు నని సుయోధనుడు చెప్ప లేదేమి ? పాండవుల సొత్తు వేరుగా ఉన్న యెడల మా కయిదుగురకు అయిదు స్థానములైన ఇచ్చి నిలవబెట్టు మని పాండవులు కోరవలసిన పని యేమి వచ్చినది ?

అట్లు కోరుట వారు తమసొత్తుతో సంతుష్టిపడకనా? ఆసొత్తును కూడ దుర్యోధను డాక్రమించుటచేతనా ? సంతుష్టిపడకనే అను పక్షములో మీసొత్తుతో మీరు సంతుష్టిపడుడు. అనిచెప్పక సూదిమొన మోపినంతమాత్రమైన మీకివ్వ నని దుర్యోధను డెందు కనినాడు. ఈయననుటలోనే వారిసొత్తును ఆక్రమించినాడని స్పష్టమగుచున్నది. ప్రతివాదిమతప్రకారము రాజ్యము దుర్యోధనుని దగుట, పాండురాజు సొత్తు వేరుగానుండుట, దానినిగూడ దుర్యోధనుడే ఆక్రమించి పాండవుల కివ్వననుట మరియు విరుద్ధము. "ధర్మజుడు పాండురాజు సొత్తునకు అధికారి కావచ్చును" అను ప్రతివాదిమాట అర్థములేనిమాట. ఇట్లు అసంబద్ధమగుటచే తృతీయాంశము నిరస్తము.

చతుర్థాంశము— వ్యాసుడు పాండవపక్షపాతియట; అతనిమాట వినదగదట. తాను మొదట రాజుగా ధృతరాష్ట్రుని జేసియుండి, రాజ్యభాగము పాండవుల కివ్వవలె నని అధర్మముగా జెప్పెనట. భీష్మద్రోణులు అట్టిమాటను ఎన్నడును చెప్పనేలేదట. పాండవపక్షమందున్న వ్యాసుడు పాండవుల కర్ధరాజ్య మిమ్మని భీష్ము డనేకవిధముల జెప్పినట్లు అసత్యముగా దెలిపినాడట. భీష్ముడు చెప్పుటే నిజమైన యెడల కౌరవులు వినకుండుట అసంభవమట. కౌరవులు వినకుండుటే నిజమైనయెడల భీష్ముడు వారి నంటిపెట్టుకొనియుండుట అసంభవమట. వ్యాసమహర్షి చెప్పిన దన్యాయమట !

ఆహా! తుద కీప్రతివాది మహాభారతకర్త యగు మహర్షిమీద బడెను. దీనికి— "ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః" అని యుండుట, దానికి

విరుద్ధమయి భీష్మవచనముగా— "అంధః కరణహీనత్వా న్న వై రాజా పితా తవ । రాజా తు పాండు రభవ న్మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥ మా తాత కలహం కార్షీ రాజ్యస్యార్ధం ప్రదీయతామ్ ।" అని దుర్యోధనునకు జెప్పబడియుండుట కారణ మన్నమాట. అయితే— "ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః" అను మాటకు విరుద్ధమని "రాజా తు పాండు రభవత్" అనుమాటను తీసికొనరాదనుచున్న ప్రతివాదులు ఆమాటకు విరుద్ధమైన 'ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః' అనుమాటనుమాత్ర మెట్లు తీసికొనెదరు ? ఇట్టి సందర్భములో ఏవాక్యము దీసికొనిన యావద్గ్రంథము విరోధము లేకుండ సమన్వితమగునో, స్థలాంతరములలో ప్రసంగమువచ్చినపు డెల్ల ఏది చెప్పబడుచువచ్చెనో దానినే గ్రహించుట, రెండవదాని నపపాఠ మనుట భాషాజ్ఞానముకలవారి మర్యాద. అట్లు గ్రహింపదగినది పాండురాజరాజ్యవాదమే.

అది యెక్కడెక్కడ చెప్పబడుచు వచ్చెననగా— ఆదిపర్వమున ధృతరాష్ట్రదుర్యోధనుల పరస్పరసంభాషణములలో, పాండురాజదిగ్విజయప్రతిపాదనములో, పౌరుల ప్రసంగములలో చెప్పబడుచు వచ్చెను. ఉద్యోగపర్వమున- భీష్మోపదేశములో, గాంధారీధృతరాష్ట్రోపదేశములలో చెప్పబడుచు వచ్చెను. ఆశ్రమవాసపర్వమున- ధృతరాష్ట్రవాక్యములలో చెప్పబడుచు వచ్చెను. ఇదంతయు వెనుక ప్రదర్శింపబడినది.

ఇట్లు అనేకస్థలములలో ప్రస్తావింపబడినదియు, యావద్గ్రంథమునకు అవిరుద్ధమయినదియు— 'రాజా పాండు ర్బభూవ హ' అనునదియే. 'ధృతరాష్ట్రోఽభిషేచితః' అనునది యితరత్ర చెప్పబడనట్టిదియు, యావద్గ్రంథమునకు విరుద్ధమైనట్టిదియు గనుక అది అపపాఠమే. అనగా వేదవ్యాసగ్రంథమునకు సంబంధించినది కాదు. అందువలన "రాజుగా ధృతరాష్ట్రుని వ్యాసుడు మొదట జేసెను" అనుమాట త్రోసివేయబడినది.

ఇక వ్యాసుడు పాండవపక్షపాతియట! అధర్మముగా జెప్పెనట!

అది యెట్లో చూతము— ప్రతివాదిమతప్రకారము రాజ్యము ధృతరాష్ట్రుని దని మొదట జెప్పి తరువాత పాండవులకు అర్ధరాజ్య మిమ్మని చెప్పుటలో పాండవపక్షపాతము కనబడిన దందురా ?

అయితే సిద్ధాంతములో రాజ్యము పాండురాజు దని మొదట చెప్పి తరువాత పాండవులకు అర్ధరాజ్య మివ్వవలయును. అనగా కౌరవులు అర్ధరాజ్యము దీసికొనవలయును. అని చెప్పుటలో కౌరవపక్షపాతము కనబడుటలేదా ?

రాజ్య మెవ్వాని దని చెప్పినను ఆరాజకుటుంబమునకు చెందిన స్వజన మనుభవించుటకై యివ్వవలయు ననియే వ్యాసుడు చెప్పెను. ఇది పక్షపాత మగునా ? నిష్పక్షపాత మగునా ? ఇది యధర్మముగా జెప్పినట్లా ? ధర్మముగా జెప్పినట్లా ? ఇది వినదగినమాటా? వినదగని మాటా ? కనుక ప్రతివాదిమతప్రకారము చూచినను వ్యాసునిది నిష్పక్షపాతమే. ప్రతివాదియే కౌరవపక్షపాతి.

ప్రతివాదిమతము నిర్మూల మని నిరూపించియున్నాముగనుక సిద్ధాంతములో- రాజ్యము పాండురాజుది, పాండవులది అయియున్నది. అట్టి రాజ్యములో సగము- రాజ్యానధికారులైన కౌరవులకు ఇవ్వవలసినదిగా జెప్పినట్టి వ్యాసమహర్షికి కౌరవులయం దెంత యభిమానమున్నదో తెలిసికొనలేక ఆమహర్షిని నిందించిన ప్రతివాదులు శోచనీయులు.

అర్ధరాజ్య మిమ్మనుమాట భీష్ముడు చెప్పనే లేదట! చెప్పినట్లు మాత్రము వ్యాసుడు వ్రాసినాడట! ఓహో! వీరి దేమి కల్పన ! అట్లయినచో ధృతరాష్ట్రు డంధుడు కానిదే అంధు డని వ్రాసె ననవచ్చును. యుధిష్ఠిరాదులు దుర్యోధనాదులు ఏకోదరులే. దుర్యోధనుడే పెద్ద. అట్టివానిని చిన్నవాడని భిన్నోదరు లని వ్రాసె ననవచ్చును. యుధిష్ఠిరాదులును ధృతరాష్ట్రుని యౌరసులే. పాండురాజ క్షేత్రజు లని వ్రాసె ననవచ్చును. అసలు ధృతరాష్ట్రునకు తమ్ముడే

లేను, ఉన్నాడని వ్రాసె ననవచ్చును. "నిరంకుశత్వాత్తే తుండస్య" అన్నట్లు నోటికి అడ్డేమున్నది? ఈమాట లెట్లున్నో, భీష్ముడు చెప్పనిదే చెప్పినట్లు వ్రాసె నను మాటయు నట్టిదే.

"బుద్ధి ర్యథావిధా యస్య స తథా మన్యతే జగత్" (తన బుద్ధి యేవిధముగనుండునో ఆవిధముగనే తాను లోకమును తలచుచుండును) అను న్యాయమున దుర్యోధను డనని మాటలను అనినట్లు వ్రాసిన యీప్రతివాది బుద్ధికి భీష్ము డనని మాటలను అనినట్లు వ్యాసుడు వ్రాసినా డనిపించినది.

ఉభయపక్షములయందు సమానదృష్టిగలవాడు, ధర్మాత్ముడు అగు భీష్ముడు రాజ్యము పాండవుల దని తెలిసినవాడుగాని తెలియని వాడు కాడాయె. స్వజనమైన కౌరవులను రాజ్యాధికారు లగు పాండవులే పోషింపవలసినవారని తెలిసినవాడుగాని తెలియనివాడు కాడాయె. అట్టి భీష్ముడు ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రాదు లనుభవించుటకు అర్ధరాజ్య ముంచుకొని అర్ధరాజ్యము పాండవుల కివ్వవలసిన దని దుర్యోధనునకు చెప్పి మొదట యిప్పించినాడని, దాని నపహరించిన తరువాతగూడ ఇమ్మని చెప్పినాడని వ్యాసమహర్షి చెప్పుచుండ చెప్పలేదు, ఇమ్మన లేదు అనుటకు వీరెవరు?

అర్ధరాజ్య మిమ్మను మాట భీష్ముడు చెప్పలేదనుచున్నారు గదా! ద్రౌపదీవివాహానంతరము చెప్పలేదా? ద్యూతాపహృతమైన రాజ్యమును వనవాసాదులు చేసివచ్చినతరువాత పాండవుల కిమ్మని చెప్పలేదా? మొదట చెప్పుట, ఇప్పించుట జరుగనియెడల దాని నపహరించుటకై ద్యూతమే పుట్టదు. కనుక చెప్పి యిప్పించె నని తీరవలెను.

ఆతరువాత చెప్పలేదనుపక్షములో, మొదట జెప్పినవాడు తరు వాత ఎందుకు చెప్పడు వనవాసాదులు చేసి వచ్చినతరువాత వారి రాజ్యము వారు తీసికొనవచ్చు నని ద్యూతకర్త నిర్ణయించియుండ ఆనిర్ణయప్రకార మిమ్మని భీష్ము డేల జెప్పడు? చెప్పకుండుట భీష్మునికి

కప్రతిష్ఠ కాదా? అప్రతిష్ఠ కొడిగట్టునా భీష్ముడు? భీష్ముని అప్రతిష్ఠ పాలు చేయుటకై ప్రతివాది యిట్లవ్రాసెను. కాని వేరొకటి కాదు.

భీష్ముడు కౌరవసభలో పాండవులది పాండవుల కిమ్మని చెప్పిన యెడల కౌరవులు చేయకుండుట అసంభవ మట.

అయితే, చేయకుండుటచే చెప్పలేదనియా? భీష్ముడు చెప్పినట్లును కౌరవులు చేయనట్లును గ్రంథ ముద్ఘోషించుచుండ చెప్పలేదనుట అపోహ. కౌరవచేష్టలు భీష్మసమ్మతము లనుటే ప్రతివాది తాత్పర్యముకద!

లాక్షాగృహనిర్మాణాదిచేష్టలు భీష్మసమ్మతములేనా? ద్యూత నిమిత్తక రాజ్యాపహారణాదిచేష్టలు భీష్మసమ్మతములేనా? ద్రౌపదీ కేశాంబరాకర్షణాది చేష్టలు భీష్మసమ్మతములేనా? దుర్యోధనాదులు చేసిన వన్నియు భీష్మునకసమ్మతములే. వానితో బాటిదే రాజ్యాపహారణము, తాను చెప్పినట్లు చేయని కౌరవులను విడిచి భీష్ము డేల వెళ్ళిపోలేదు అని శంకింతురా? విదురుడు వెళ్ళిపోయెనా? ద్రోణాచార్యుడు వెళ్ళిపోయెనా? కృపాచార్యుడు వెళ్ళిపోయెనా? వీరందరు గూడ గాంధారీధృతరాష్ట్రులను విడిచి వెళ్ళుట ధర్మము గాదని వెళ్ళలేదు. అట్లే భీష్ముడును, యుద్ధమరణమే క్షాత్రధర్మమనికూడ తలచి భీష్ముడు వెళ్ళిపోలేదు. కనుక వ్యాసమహర్షిచెప్పినదే న్యాయము. ఈ ప్రతివాది వ్రాసినది కేవలమన్యాయము. వ్యాసమహర్షి బోధించినదే ధర్మము. ఈప్రతివాది వ్రాసినది కేవల మధర్మము. వ్యాసమహర్షి మాటలే వినదగినవి. ఈప్రతివాదిమాటలు వినరానివి. వ్యాసమహర్షికి పాండవపక్షపాతము కాదు. ఈప్రతివాదికే కౌరవపక్షపాతము. కాబట్టి చతుర్థాంశము నిరస్తమయినది.

పంచమాంశము— కథలోని పాత్రగా కవి యున్నయెడల స్వపక్షమునకే విజయము వర్ణించి పరపక్షమునకు పరాజయము వర్ణించునట. కథగమనిక మార్చునట, కావ్యమందలి యితివృత్తముజూచి

ధర్మమంతయు తనదిగా లిఖించునట. జరిగినది జరిగినట్లుగా గ్రహించి తెలిపెడి కవి ధన్యుడట. కవి తీర్పరిగా నుండవలయునే కాని, వాదియు తీర్పరియు కవియే యైనయెడల ఆగ్రంథమందు సత్యము గానబడదట.

ఈవ్రాత వేదవ్యాసమహాభారతము సత్యము కాదనుటకై పుట్టినది. ఈయనుటలో ప్రతివాది మహాభారతకథలో ఆ మహాభారతకవియైన వ్యాసుడు ఒక పాత్రగా నుండుటే కారణ మనుచుండెను. అట్లున్న వ్యాసుడు కథగమనిక మార్చి స్వపక్షవిజయము, పరపక్ష పరాజయము మొదలగు విషయములు వ్రాసె ననుచుండెను.

ఆహా! మహాభారతకర్త "కో హ్యన్యః పుండరీకాక్షా న్మహాభారతకృ ద్భవేత్" అని భగవదవతారమైన మహర్షి. ఆమహర్షియే జగద్గురుపరంపరలో- "నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం శక్తిం చ తత్పుత్రపరాశరం చ వ్యాసమ్" అని కీర్తింపబడి, విద్యాసంప్రదాయ ప్రవర్తకుడై, ప్రామాణికమూర్ధన్యుడై, జగద్వంద్యుడై, ఆధికారిక పురుషుడై, తపోనిష్ఠుడై, బ్రహ్మజ్ఞాననిధియై, రజస్తమోరహితుడై లోకానుగ్రహార్థము అష్టాదశమహాపురాణబ్రహ్మసూత్రమహాభారత రూపమైన వాఙ్మయము నొసగెను.

ఆమహాభారతమును ప్రామాణికులైన మహాపురుషులెల్లరు శిరసా వహించుచున్నారు. అట్టి గ్రంథమును సత్యము కాదని, వ్యాస మహర్షి యథార్థవాది గాడని భ్రాంతు లేదో అనినంతమాత్రమున మహర్షి కేమి లోపము? గ్రంథమున కేమి లోపము?

రజస్తమోగ్రస్తులు రజస్తమోరహితుడగు మహర్షిని నిరసించి చెప్పు మాటలను ప్రమాణముగా దీసికొను ఆస్తికు డెవ్వడు ?

వ్యాసమహర్షికి పాండవవర్గము స్వపక్ష మని, కౌరవపక్షము పరపక్షమని ప్రతివాదులెట్లనగలరు? ధృతరాష్ట్రునితో వ్యాసమహర్షి-

"పాండోః సుతా యాదృశా మే తాదృశా స్తవ భారత !
దీనా ఇతీవ మే బుద్ధి రభిపన్నాఽద్య తాన్ ప్రతి ॥"

నాకు పాండుపుత్రు లెట్టివారో నీపుత్రులును నట్టివారే. కాని పాండవులు దీనులై యున్నారని నా కిప్పుడు వారియెడల జాలి కలుగుచున్నది. అని చెప్పియుండెను.

పాండవులు పడిన పాట్లకు మనసు కరుగని కఠినచిత్తులకు వ్యాస భగవానుని దీనదయాపరత్వము, ఆపద్బాంధవత్వము, సర్వసుహృత్తమత్వము, ఆగతానాగతవేదిత్వము, అసంగత్వము, సర్వసమత్వము తెలిసికొనుటకు అర్హత యెట్లుండును ? వ్యాసమహర్షి స్వరూపస్వభావములు తెలియనివానికి ఆమహాభారతతాత్పర్య మెట్లు తెలియును?

వ్యాసమహర్షి తపోనిష్ఠుడు, యోగనిష్ఠుడు, బ్రహ్మనిష్ఠుడు అయియున్న అసంసారియే గాని, సంసారి కాడు. సంసారికే స్వపక్షపరపక్ష కల్పన. అసంసారి సర్వసముడు. కనుక ప్రతివాది స్వపక్ష (పాండవ) విజయము, పరపక్ష (కౌరవ) పరాజయము వ్యాసుడు పక్షపాతముతో వ్రాసె ననుట హేయము.

ప్రత్యక్షదర్శియైన ఆనాటి మహర్షి సుయోధనపరాజయము జరిగినట్లు చెప్పుచుండ, కాదు సుయోధనవిజయమే జరిగిన దని యీనాటి ప్రతివాది యనుట హాస్యాస్పదము.

ఇంకొకటి— భారతకథ కల్పిత మందురా? జరిగిన దందురా? కల్పిత మనుపక్షములో కథలోని పాత్రలు గూడ కల్పితము లగును గనుక నట్టి పాత్రలతో గ్రంథకర్తకు స్వపక్షపరపక్షోపాదనము అత్యంతాసంగతము.

జరిగినదే అనుపక్షములో ఎట్లు జరిగినది ? మహాభారతములో నున్నట్లు జరిగినదా ? లేనట్లు జరిగినదా ? ఉన్నట్లే జరిగినయెడల జరిగినది జరిగినట్లు చెప్పిన వ్యాసునకు పక్షపాత మెట్లంటింతురు ?

లేనట్లు జరిగినదనుపక్షములో ఆజరిగిన క్రమమును తెలుపు ప్రమాణ మేది? మహాభారతకథను గ్రహించుటకు దిక్కు ఎవ్వనికైన

మహాభారతముకంటె మరియొకటి కలదా ? కనుక ప్రతివాది వ్రాత హేయము.

కవియైన వ్యాసుడు కథలో నొకపాత్రగా నుండుటచే నాతని గ్రంథ మసత్య మనునది కుకల్పన. గ్రంథమందలి ప్రామాణ్యము ఆ కవియందు గల ప్రామాణ్యమునుబట్టి యుండును. కవియందు ప్రామాణ్యము ప్రమాణగ్రంథము లయిన శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసముల ననుసరించుటను బట్టి యుండును. ప్రమాణగ్రంథముల ననుసరింపని కవి అప్రామాణికుడు; అతని కావ్యము అప్రమాణము; అసత్యము.

శ్రుతిస్మృత్యాద్యనుసారియైన వేదవ్యాసమహర్షి ప్రామాణికుడు. ప్రమాణములను తృణీకరించి, ప్రామాణికులను ధిక్కరించిన కవి అప్రామాణికుడు. వేదవ్యాసప్రోక్త మహాభారతేతిహాసము ప్రమాణము. కవికల్పితసుయోధనవిజయము అప్రమాణము. ఇట్లు అత్యంతాసంగతమైన పంచమాంశము పరాస్తము.

షష్ఠాంశము— సత్యరతిని బాయుటచే వ్యాసుండు పాపశాంతికి భాగవతము వ్రాయ దొడగెనట. వ్యాసుండు పాండవపక్షంబు వాడను నర్థంబు జగతి శిలాక్షరం బట.

ఆహా ! భారతమును పక్షపాతముతో వ్రాసి దానిమూలమున పాపము సంపాదించి దానిని భాగవతరచనచే పోగొట్టుకొనినాడు వ్యాసుడనికదా వీరనుచున్నారు. భారతములో రాజ్యము పాండవులదని వ్రాసి భాగవతములో కౌరవుల దని వ్రాసెనా ? భారతములో పాండవులు పూజ్యులని వ్రాసి భాగవతములో నింద్యు లని వ్రాసెనా ? భారతములో దుర్యోధనుడు దుష్టు డని వ్రాసి భాగవతములో శిష్టుడని వ్రాసెనా ? భాగవతము జూడుడు—

> "యదా తు రాజా స్వసుతా న సాధూన్ పుష్ణ న్నధర్మేణ వినష్ట దృష్టిః ।
> భ్రాతు ర్యవిష్ఠస్య సుతా న్విబన్ధూన్ ప్రవేశ్య లాక్షాభవనే దదాహ ॥
> యదా సభాయాం కురుదేవదేవ్యాః కేశాభిమర్శం సుతకర్మ గర్హ్యమ్ ।
> న వారయామాస నృప స్స్నుషాయాః స్వాస్రై ర్హరన్త్యాః కుచకుంకుమాని ॥

ద్యూతే త్వధర్మేణ జితస్య సాధోః సత్యావలంబస్య వనాగతస్య ।
న యాచతోఽదా త్సమయేన దాయం తమో జుషాణో యదజాతశత్రోః ॥
యదా చ పార్థప్రహిత స్సభాయాం జగద్గురు ర్యాని జగాద కృష్ణః ।
న తాని పుంసా మమృతాయనాని రాజోరు మేనే క్షతపుణ్యలేశః ॥
అజాతశత్రోః ప్రతియచ్ఛ దాయం తితిక్షతో దుర్విషహం తవాగః ।
విషా న్మహాగ్నేః పురుషాదదర్శనా దసత్సభాయా వనవాసకృచ్ఛ్రతః ॥
మృధే మృధేఽనేకమహారథాస్త్రతో ద్రౌణ్యస్త్రత శ్చాస్మ హరేఽభిరక్షితా ।
సుయోధన నిసృష్టోధర్మాపాయాఽమర్షణో మునిః ॥
పత్రైశ్చాఽతృప్యత సహ త్రిలోకై శ్చరతాం వనే ।
సాధయిత్వాఽజాతశత్రోః స్వం రాజ్యం కితవై ర్హృతమ్ ॥
అజీహన ద్వ్యాజ్ఞసేన్యాః కచస్పర్శక్షతాయుషః ।"

ఈగ్రంథము భారతములోని దుర్యోధనదుష్కార్యము లన్నిటిని వెల్లడించుచున్నది. కడపటిశ్లోకము యుధిష్ఠిరుని స్వరాజ్యము కృష్ణపరమాత్మచే సాధింపబడినదని తెలుపుచున్నది. కనుక భాగవతములో గూడ భారతములో నున్నట్లే చెప్పిన వ్యాసమహర్షి సత్యరతుడు, యథార్థవాది యని ప్రతివాదులకు తెలుపుచున్నాము. పతితపావనుడైన మహర్షికి పాపమాపాదించి దూలనాడుటలో మహర్షికి న్యూనత యేమియు రాలేదు కాని, తమకు శ్రేయస్కరముమాత్రము కాక పోయినదని తెలుపుచున్నాము. "వ్యాసుడు నిష్పక్షపాతి పూజ్యుండను నర్థంబు జగతి శిలాక్షరంబు" కనుక షష్ఠాంశము నిరస్తము.

సప్తమాంశము—భారతము జనమేజయుని రాజ్యకాలమున లిఖింపబడినదట! అందుచే కవి జనమేజయుని వంశీయులనే కొండంతగా వర్ణించెనట! సుయోధనుని మహోన్నతగుణములను, ధర్మములను మరుగుబెట్టెనట! ఔరా! సుయోధనపక్షపాతము ప్రతివాదుల నెట్టిమాటలాడించుచున్నదో! వారి కంత బాధగా నున్నది కాబోలు. ఇక్కడ గొన్నిమాటలు చెప్పుచున్నాము—భారతము లిఖింపబడుట జనమేజయుని కాలములో గాదు; ద్వాపరయుగాంతమందు; కల్యాదిని పరీక్షిత్తు; ఆతని యనంతరమువాడు జనమేజయుడు; ఈతనికి మహాభారతము వినిపించినవాడు వైశంపాయనుడు; ఈ వైశంపాయనుడు

వ్యాసమహర్షి శిష్యులగు సుమంతు జైమిన్యాదులలో నొకడు. వీరంద రకు చతుర్వేదములతో గలిపి మహర్షి మహాభారతము పాఠము జెప్పెను. కనుక వీరు పఠించుటకుఁబూర్వమే భారతము లిఖింపబడినది.

భాగవతమునకు బూర్వమే మహాభారతము వ్రాయబడి దని యీ ప్రతివాదులే వ్రాసియున్నారుకదా! మహాభారతానంతర కాలికమైన భాగవతమునే ద్వాపరాంతమందు వ్యాసమహర్షి యొద్ద తానధ్యయనముచేసినట్లు శుకయోగి చెప్పినవిషయము భాగవతమందున్నది.

ఈ పద్ధతిని భాగవతరచన, భాగవతాధ్యాపనము, భారతరచన, భారతాధ్యాపనము ద్వాపరయుగాంతమందే జరిగినందున జనమేజయుని సంతోషపెట్టదలచి పాండవులను కొండంతగా వర్ణించి సుయోధనుని మహోన్నతగుణములను మరుగుపరచినట్లు ప్రతివాదులు వ్రాయుట హేయము. భారతరచనకాలము, శంకాసమాధానములు, ఆర్షగ్రంథశైలి ఇత్యాదివిషయములు ప్రథమభాగము — అనేకకర్తృత్వనిరాకరణములో విశదీకరింపబడినవి. అచ్చటచూడవలయును. ఆర్షగ్రంథమర్యాద యెరుగక వ్యాసమహర్షి అంతరము తెలియక తమచిత్తవృత్తులవంటివే వ్యాసమహర్షి చిత్తవృత్తులని యెంచి తోచినట్లు మాటలాడుట ప్రాజ్ఞులకు లక్షణముగాదు. అసంగతమైన యీ సప్తమాంశము నిరస్తము.

— ♦ పంచమ ప్రతివాది ప్రసంగము—తన్నిరాకరణము ♦ —

కురుక్షేత్ర సంగ్రామము — 6

ఉపప్లావ్యనగరమందున్న పాండవులయొద్దకు వచ్చిన సంజయుని మాటలు —

"మీ రాజ్యభాగమును గుఱించి సుయోధను డాడు మన్న తెఱంగు సావధానులరై వినుడు —

1 చ. పనివడి ధర్మశాస్త్రములు స్పష్టముగా వచియింపుచుండ దో
చినకొలదిం బ్రసంగముల్ జేయుటకూడదు గాన బైసిమా

లిన తమిమాని పెద్దలు బలే యనునట్లుగ ధర్మసూక్ష్మముల్
మనమున బాఱజూచి చెపుమా సగపా లెటు మీకు వచ్చునో.

ఉ. మీరు వచించుమాట నిజమే యగుచో ధృతరాష్ట్రపాండుపృ
థ్వీరమణేంద్రులం దెవరు పెద్దలొ వారలె భూమిభర్త ల
వ్వారి యనంతరమ్ము మఱి వారికుమారులె దానికర్త లే
దారిని బాఱజూచినను దక్కనె మీకు ధరాధిపత్యమున్.

గీ. పుట్టు గ్రుడ్డు సామ్రాజ్యంబు బొందరామి
శాస్త్రసమ్మతమె సరె! యాజన్మ పాండు
రోగి కట్లధికారంబు రూఢమగునొ
మీరె యోజించి చెప్పుడీ ధీరులార.

ఉ. కన్నుల గట్టినట్టు పొడకట్టుచునుండిన దాని నెవ్వరే
పన్నికపన్ని యెట్లు చెరుపం దమకించెద రున్నహక్కు పో
మ్మన్నను బోదు లేని దణువైనను రమ్మనినంత రాదు మా
కున్నది యన్నమాత్రి లెటు లొప్పెడు శాస్త్రము వింత ధర్మజా.

పట్టమహిషి గర్భమందు కల్గినకతమున నాంబికేయు డవని కధిపుడయ్యె. మీ జనకుండైన పాండుమహీజానికే దూరస్థం బగుటంజేసి తత్తేత్రిజా లగు మీ కయ్యది ప్రాప్తమెట్లగు? ప్రతినిధియై సన్నుతికెక్క గాని భూపతి యయి పాండుమహీంద్రుడు రాజ్యమేలెనే.

2 ధర్మపుత్రా! కరుణార్ద్రహృదయాంచితుడగు నాంబికేయుడు తన తమ్మని యందు గల యనురాగమును లోకమునకు సూచించు నిమిత్తమున నర్ధరాజ్య ప్రదానకాలమం దూరకుండిరి. ఇది సుయోధనాదుల కిష్టములేకుండుట జగద్విదితంబె. లేకున్న ద్యూతం బేల పొసగును? త్రయోదశాబ్దములు రాజ్య పద భ్రష్టత్వం బేల కలుగును?

3 మ. పదుమూడేడులు భుక్తమైన పిదపం బాలెట్లు పోకుండునో
యది మున్నెంచిరియె కాదె జూదమున వా రాసందెముం బెట్టి సం
పద సర్వంబును గొల్లగొట్టి రది మీవారెల్ల రూహింపకే
తుది రాజ్యమ్ము సగమ్ము నిట్లడుగగా దోతెంచునే ధర్మజా!
ఇట్లని నాతో జెప్పిరి—(దుర్యోధనరాజు గారు)

4 చ. ఒకనికి దండ్రి ధర్ముడు మఱొక్కనికిం బిత గాలివేల్పు వే
ఱొకనికి నయ్య వజ్రధరు డొండొకజోడున కబ్బలాసుర
ప్రకరభిషక్కు లంచెఱిగి పాలెటు లిచ్చెద బట్టమంచు బో
రిక నడుముల్ బిగించిన సరే చెయిసాపుచు వేడినన్ సరే."

ఈ గ్రంథము త్రిపురనేని రామస్వామి- శతావధాని, బారిష్టర్ గారిది. ఇది నాటకముగా కూర్చబడినది. కురురాజ్యాధిపత్యము కౌరవులదే యనుచున్న వీరి వ్రాతలోని నాలుగంశములు పరిశీలింపబడుచున్నవి —

ప్రథమాంశము— ధృతరాష్ట్రుడు జ్యేష్ఠుడు, జ్యేష్ఠభార్యాసంభూతుడు అగుటచే అంధుడైనను నాతడే రాజయ్యెనట! పాండురాజు కనిష్ఠుడు, కనిష్ఠభార్యాసంభూతుడు, పాండురోగి యగుటచే రాజు కాలేదట! ప్రతినిధియై మాత్రముండెనట! ఇదంతయు వెనుకటి ప్రతివాదులు పాడిన పాటయే. దీనికి సమాధానములు చెప్పియే యున్నాము.

రాజ్యాభిషిక్తు డెవ్వరయినదియు తెలిసికొనుటకు దిక్కు ఒక్క మహాభారతమే. దాని పూర్వోత్తరము లాలోచింపక యావద్గ్రంథ విరుద్ధమైన అపపాఠము నందుకొని దానిపై యూహాగానము లారంభించుట ప్రాజ్ఞలక్షణము గాదు.

వీరు మొదటిపద్దెములో— ధర్మశాస్త్రములు స్పష్టముగా వచించుచుండ దోచినట్లు ప్రసంగములు చేయరాదన్నారు. ధర్మసూక్ష్మము లాలోచింపవలె నన్నారు. ఆ ధర్మశాస్త్రములే పాండురాజే అభిషిక్తు డని స్పష్టముగా చెప్పుచుండ, జ్యేష్ఠు డనర్హుడైనపుడు కనిష్ఠు డభిషిక్తుడగుట ధర్మసూక్ష్మమైయుండ వీరు తోచినట్లు ప్రసంగించుట స్వవచనవ్యాఘాతము.

వీరు నాలుగవపద్దెములో జెప్పినట్లు— ఉన్నహక్కు పొమ్మన్నను పోదు. లేనిది రమ్మన్నను రాదుకదా! దుర్యోధనునిదే హక్కు, పాండవులది కాదని మీరన్నంతమాత్రమున శాస్త్రము లెటులొప్పునని వీరినే అడుగుచున్నారము. వీరన్నట్లు కన్నులగట్టినట్లు పొడకట్టుచున్నది యేది? పాండవులహక్కు. అది సంస్కృతాంధ్రభారతములలో కన్నుల

గట్టినట్లున్నది. దానిని చెరుపుట యెవ్వరికి శక్యము? అని మే మడుగుచున్నాము. పాండుమహీంద్రుడు రాజ్యమేలెనా? ఆతనికే దూరస్థమైన రాజ్యము పాండురాజక్షేత్రజులకు ఎట్లు ప్రాప్తించును? అనుచున్నారు.

పాండురాజు రాజ్యమేలకుండుటే నిజమై క్షేత్రజులకు రాజ్యప్రాప్తి లేకుండుటే నిజమైనయెడల ద్వితీయాంశములో వీరు చెప్పినట్లు పాండవుల కర్ధరాజ్య మేల యివ్వబడినది? క్షేత్రజుడగు ధృతరాష్ట్రునకు మొదట రాజ్యప్రాప్తి యెట్లయినది? అని మే మడుగుచున్నాము. పాండవుల రాజ్యాధికారము వారి కర్ధరాజ్య మిచ్చుటచేతనే ధ్రువపడినదికనుక ప్రథమాంశము నిరస్తము.

ద్వితీయాంశము—తమ్ముని యందలి అనురాగమునుబట్టి కరుణార్ద్రహృదయుడుగనుక దుర్యోధనాదులకు ఇష్టము లేకున్నను పాండవుల కర్ధరాజ్యమును ధృతరాష్ట్రు డిచ్చెనట!

అర్ధరాజ్యమిచ్చుటకు కరుణార్ద్రహృదయు డని హేతువును కల్పించినారు. మొట్టమొదట యౌవరాజ్య మిచ్చుటకును ఇదియే హేతువందురా? యౌవరాజ్యపదవి హక్కునుబట్టి వచ్చునా? కరుణార్ద్రహృదయమునుబట్టి వచ్చునా? ఆ యౌవరాజ్యపదవి నధిష్ఠింపజేసిన హక్కే ఈ యర్ధరాజ్యప్రదానమునకును హేతువనక తప్పదు.

యువరాజు యుధిష్ఠిరు డగుటనుబట్టి యాతని హక్కు కన్నుల గట్టినట్లు కనబడుచునే యున్నది. ప్రతివాది మతప్రకారము రాజ్యము ధృతరాష్ట్రునిది. అనంతరపుహక్కు దుర్యోధనునిది. యువరాజుగా యుధిష్ఠిరు డెట్లుచేయబడెనో? ఆ యౌవరాజ్యమునకు మూలమైయున్న హక్కే అర్ధరాజ్య ప్రదానమునకును మూలమైనది.

ఇంకొకటి— ధృతరాష్ట్రుడు కరుణార్ద్రహృదయుడు—దుర్యోధనునియందా? పాండవులయందా? ఉభయులయందునా? దుర్యోధనునియందయినపుడు యౌవరాజ్యము, అర్ధరాజ్యము పాండవుల

కిచ్చుట అసంభవము. పాండవులయం దయినపుడు ద్యూతనిమిత్తమున దత్తాపహారము అసంభవము. ఉభయులయం దయినపుడు వనవాసానంతరము వారి యర్ధరాజ్యము వార కివ్వకుండుట అసంభవము. కనుక పాండవులకు యావద్రాజ్యము, అర్ధరాజ్యము వారి హక్కును బట్టి వచ్చినవే. దత్తాపహారము దుర్యోధనప్రీతినిబట్టి సంభవించినది. కాబట్టి ద్వితీయాంశము నిరస్తము.

తృతీయాంశము—పదుమూడేండ్లపాటు కౌరవులకు భుక్తమైపోయినట్టి పాండవరాజ్యముపై పాండవులకు కాలదోషమునుబట్టి హక్కు పోయినందున మాది మాకిమ్మని వారడుగుటే తప్పట !

ఇది వీరి యభూతకల్పన. వీరు ప్రథమాంశములో చెప్పినట్లు ధర్మశాస్త్రములు చెప్పుచున్నదానికి విరుద్ధముగా తోచినట్లు ప్రసంగము చేయుట తప్పేకనుక ధర్మశాస్త్రనిర్ణయమునే తెలుపుచున్నాము—

"తన భూమి నిర్వివాదముగా 20 సంవత్సరములు అన్యునిచే అనుభవింపబడిన తరువాతగూడ న్యాయముగా తనకు ప్రాప్తించును. తాను నిరాక్షేపణముగా చూచుచు నూరకుండిన తన దోషముచే గతఫలము మాత్రము ప్రాప్తింపదు. తన పరోక్షములో అనుభవింపబడినపుడుగాని, ప్రత్యక్షములో వివాదపూర్వకముగా అనుభవింపబడినపుడుగాని 20 సంవత్సరములపైనగూడ గతఫలము ప్రాప్తించును. 20 సంవత్సరములలోపల ప్రత్యక్షములో నిర్వివాదముగా అనుభవింపబడినను గతఫలము కూడ ప్రాప్తించును." (యాజ్ఞ॥స్మృతి మితాక్షరా)

ఈవిషయము చతుర్థభాగము—పాండవనిందానిరాకరణములో ప్రతిపాదింపబడినది. విశేషము లచ్చట జూడవలయును.

ఈ ధర్మశాస్త్రనిర్ణయమునుబట్టి కాలదోషము పట్టలేదు. పాండవరాజ్యముపై పాండవుల కున్న హక్కు పోలేదు. భుక్తమును బట్టి కౌరవులకు హక్కు కలుగలేదు. కనుక తృతీయాంశము నిరస్తము.

చతుర్థాంశము—పాండురాజునకు గాక యెవ్వరెవ్వరో ధర్మదేవ, వాయుదేవ, దేవేంద్ర, అశ్వినీదేవులకు జన్మించిన పాండవులకు రాజ్యమెటు లిచ్చుట ! అట ! దండెత్తినను సరే, దేహీ అని చేయి చాపినను సరే యివ్వకూడదట !

ఓహో! ఇది యెప్పటిమాట! వనవాసాజ్ఞాతవాసములు పూర్తియైనతరువాత మాది మాకిమ్మని పాండవులు అడిగినపుడు దుర్యోధనుడు నేనివ్వ ననుటకై చెప్పినమాట. అయితే పాండు పుత్రులు గానివారికి మొదట యౌవరాజ్యార్ధరాజ్యము లెట్లు లివ్వ బడినవో? ఇది యెంతమాత్రము అతుకని మాట.

"ఏమును బాండునందనులు నేకకులంబున బుట్టి యొక్కచో
నే మెలఁకడైన జేసి గెడ నెప్డు చరించినయట్టి వారము
ద్దామబలంబు శౌర్యమును దర్పము వారిక కల్గి వార సం
గ్రామమునం జయింతు రనగా నొక నిశ్చయ మెట్లు గల్గెడున్." (ఆంధ్రభా)

అని దుర్యోధనుడు తామును పాండునందనులును ఏకవంశము లోని వారము. "ఉభౌ స్వ ఏకజాతీయౌ" ఏకజాతివారము అని తండ్రితో జెప్పియుండ పాండవులు ఈవంశమునకు సంబంధింపనివా రన్నట్లు దుర్యోధనముఖమున జెప్పించుట ప్రతివాదులకు దగదు. కనుక చతుర్థాంశము నిరస్తము.

—♦ షష్ఠప్రతివాదిప్రసంగము—తన్నిరాకరణము ♦—

భగవద్గీతానాటకము—7

కౌరవస్కంధావారములో సుయోధనునితో ప్రసంగింప వచ్చిన వ్యాసునితో రాజ్యవిషయమై సుయోధను డాడిన మాటలు—

1. "కురురాజ్య మవిభాజ్య మని యెరుగుదురా? అగ్రజుడే రాజ్యాధినేత యని తెలియునా? కనిష్ఠులకు రాజ్యార్హతయా? ఎన్నడును లేని న్యాయ మీనాడు వచ్చినదేమి? కౌరవపాండవులకొరకు భరతసామ్రాజ్యమును ఖండఖండములుగ చీల్చివేయుటయే మీ అభిమతమా?

ఏమి? ధృతరాష్ట్రునకు ప్రతినిధిగ రాజ్యమేలినంతమాత్రమున అన్నకొరకు యుద్ధముల పాల్గొనినంతమాత్రమున అర్ధరాజ్యాధిపత్యమా? ఇదేటి న్యాయము?

2. అయిదు గ్రామముల నిచ్చిన సంతుష్టుల మగుదు మని సామమున గోరినపుడు నీ వంగీకరించినంతలో సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్న మగునా? అనుచున్నారా? మనీంద్రా? ఇదియే కృష్ణయుధిష్ఠిరుల రాజకీయతంత్రము.

ఆ అయిదు గ్రామముల నాటకము తమకు తెలియునా? కుశస్థలి, మాకంది, వారణావతము, హస్తినా పురము, ఇంద్రప్రస్థము; ఇవిగదా పాండవు లాశించిన గ్రామములు. వీని చరిత్రముల నాలింపుడు—కుశస్థలి యాదవుల నోడించి కర్ణుడు స్వాధీనము గావించుకొన్నది; మాకంది మేము ద్రుపదుని జయించి ద్రోణాచార్యులకు గురుదక్షిణగా సమర్పించిన అహిచ్ఛత్రమండలమునకు రాజధాని; వారణావతమన్ననో ఒకప్పుడు పాంచాలుర నురుమాడి విజయస్మారకముగ భీష్ముడు కైవశము గావించుకొన్నది; హస్తినాపురము కౌరవసామ్రాజ్యమునకే గుండెకాయగదా! ఇక ఇంద్రప్రస్థము పాండవులదే కావచ్చును. అదియు నేను ద్యూతమున గెల్చుకొన్నదే! ఇపుడు తామే సెలవీయుడు. పాండవులు కోరినవి గ్రామములా? సంగ్రామములా?

3. లాక్షాగృహమున తమ్ము దహింపజూచితి మనియు, కపటద్యూతము కల్పించి రాజ్యాపహరణము గావించితి మనియు, పాంచాలిని సభలో పరాభవించితి మనియు, మాపై అవినీతికరములగు పెక్కునపవాదములు ప్రచారించి మా జీవితముల కళంకము గావించు పాండవులతో మాకెట్లు పొత్తు కలియును?

4. మహాత్మా! నా నిశ్చయము వ్యక్తీకరింతును- ధర్మరాజాదులు పాండవులే కారు; భారతీయులును కారు; విలాయితులు, త్రివిష్టపులు. వారికి కురువంశమున గాదు, భారతవర్షమునం దెచ్చటను స్థానము లేదు. వారివలెనే సంకీర్ణులగు యాదవపాంచాలాదులను గూర్చుకొని నా సార్వభౌమత్వమును భగ్నముచేయుటకు చూచుచున్నారు.

5. నా పినతండ్రి కొడుకులే నాకిరీటమును నేలపాలు గావింపవలె నని యుద్యమించుటయా?

ఈగ్రంథము చండ్రపట్ల రామరావుగారిది. వీరు మహాభారతకర్తయగు మహర్షినే మృదువుగా సుయోధనుడు ఎదిరించినట్లు కవిత్వమల్లినారు. వీరి వ్రాతలోని అయిదంశములను పరిశీలించుచున్నాము-

ప్రథమాంశము—ఇది వెనుకటి ప్రతివాదులు పాడినపాటయే. దీని నిరాకరణము వెనుక చేయబడినది.

అర్ధరాజ్యాధిపత్యమా? ఇదేటి న్యాయము? అనుచున్నారే! వనవాసాజ్ఞాతవాసములు పూర్తిచేసి వచ్చిన పాండవులకు—అర్ధరాజ్యాధిపత్యమా? అని యుద్ధసమయములో సుయోధను డనినట్లు వ్రాసిన యీప్రతివాదులు ద్యూతమునకు బూర్వము పాండవులకు

అర్ధరాజ్యాధిపత్య మున్న దందురా ? లేదందురా ? ఉన్నయెడల అది యిప్పు డెట్లు పోవును ? ఓడిపోవుటచేత నందురా ? ఆమాట చెప్పలేదేమి ? ఓడిపోవుటకూడ 13 సంవత్సరములుమాత్రము వారి రాజ్యము వారి స్వాధీనములో లేకుండుటే కదా. ఆతరువాత ఆరాజ్యము పాండవులదే కదా. ఇట్టి స్థితిలో 'వారికి అర్ధరాజ్యాధిపత్యమా ? ఇదేటిన్యాయము ?' అనుట ఏమి బాగున్నది ? ద్యూతమునకు బూర్వముకూడ వారికి అర్ధరాజ్యాధిపత్యము లేదందురా ? నిర్ధనులైన పాండవులతో తన కేమి లబ్ధియుండు నని దుర్యోధనుడు ద్యూతము నడిపినాడు ? కనుక నిది యసంగతప్రసంగము. ఈప్రతివాదుల నొకటి యడుగవలసి యున్నది— మీసుయోధనుడు— "పైతృకం బగు లక్ష్మి పాండుభూపతి మున్ను దాల్చుట జేసి తత్తనయుడైన ధర్మజు డిప్పుడు దాల్చిన......పాండువంశేశుః వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు......ఒరుల గొల్చి కుడువ నోపమేము...... ఈరాజ్యంబు మొదలింటంగోలె భవదీయం బయినం...క్రమాగతం బయి మాకు నప్రయత్నలభ్యం బగు. తొల్లి పాండురాజు రాజయి..." అని ధృతరాష్ట్రునితో నీవు రాజు కాకపోవుటచే రాజ్యము మాకు క్రమాగతము కాకపోయినది. పాండవులకే క్రమాగతమైపోయినది. అని దుఃఖించిన సుయోధనుడేనా ? మరియొక సుయోధనుడా ? మీసుయోధనుడు—

"ధృతరాష్ట్రుండు యుధిష్ఠిర రాజ్యభారధురంధరుంగా నెఱింగి భీష్మవిదురులతో విచారించి యౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేసిన."

అని యువరాజుగా యుధిష్ఠిరుని జేసినట్టి ధృతరాష్ట్రుని పుత్రుడైన సుయోధనుడేనా ? మరియొక సుయోధనుడా ?

ఆసుయోధనుడే అయినయెడల అతని ఆమాటలనే యుదాహరింపరేమి ? సుయోధను డాతడును, మాటలు మీవియునా ? ఇదేటి న్యాయము ? ఇక మీసుయోధనుడు మరియొక డయినయెడల, మీ

సుయోధనుడు సంభాషించిన ఆవ్యాసుడును మరియొకడే కావల యును. మీసుయోధనుని గనిన ధృతరాష్ట్రుడును మరియొకడే కావల యును. నేయేల! ఆనాటి సుయోధనునితో సంబంధము కలిగియున్న ఆవేదవ్యాసమహాభారతపాత్రలతో ఈనాటి మీసుయోధనునకు ఏమియు సంబంధము లేదు. కనుక మీసుయోధనాదిపాత్రలతో కూడిన మీనాటకమే వేరు. కాబట్టి దీనికి భగవద్గీత అని మీరు పేరుపెట్టుకొనుటే అసంగతము. ఆమహాభారతకారుడైన వ్యాసునితో ఆనాటి సుయోధను డిట్లు సంభాషింపలేదు. ఈనాటి మీసుయోధను నకు ఆవ్యాసునితో సంభాషించు యోగము లేదు. కనుక నిది యసంగతప్రసంగము. ఇట్లు ప్రథమాంశము నిరస్తమైనది.

—♦ పంచగ్రామసంధినిగూర్చి విపరీతోక్తులు ♦—

ద్వితీయాంశము— అయిదుగ్రామముల నాటకమట, 1 కుశ స్థలి, 2 మాకంది, 3 వారణావతము, 4 హస్తినాపురము, 5 ఇంద్ర ప్రస్థము అట! యాదవులను జయించి కర్ణుడు సంపాదించుకొనినది కుశస్థలి యట! ద్రుపదుని జయించి సుయోధనాదులు గురుదక్షిణగా సమర్పించుటచే మాకంది యను రాజధాని ద్రోణాచార్యునిదట! పాంచాలురను జయించి స్వయముగా సంపాదించుకొనిన వారణావ తము భీష్మునిదట! హస్తినాపురము సుయోధనుని రాజధానియట! ఇక ఇంద్రప్రస్థము పాండవులదే కావచ్చునట! కాని ద్యూతములో సుయోధనుడు గెల్చుకొన్న దట! ఇచ్చట పాండవులు పంచగ్రామ ములను కోరినవారని యొకమూల జెప్పుచు నందులోనివి రెండు రాజ ధానులని యీనాటకకర్త వర్ణించుట విరుద్ధము. గ్రామమును రాజ ధాని యందురా? రాజధానిని గ్రామమందురా?

ఇంకొకటి— తమకల్పనకు ఆధార మేమియు లేకుండ కుశస్థలి కర్ణుని దని, వారడిగిన మాకంది ద్రోణుని దని, వారణావతము భీష్ముని

దని, చెప్పుట తప్పు. ద్రుపదుని కోడి పారిపోయిన దుర్యోధనాదులు, ద్రుపదుని జయించి గురుదక్షిణగా దాని నిచ్చినా రనుట రెండవతప్పు.

ఆంధ్రభారతము జూడుడు— "పాంచాలుర బాణవృష్టికి నిలుపోపక కురు కుమారులు వెఱచఱచి పాండవుల యొద్దకుం బఱతెంచినం జూచి యర్జునుండు ఆచార్యధర్మజులకు నమస్కరించి... భీమసేనుండు దనకు సేనాగ్రచరుండు గా... ద్రుపదరాజవాహినీసముద్రంబు దఱియం జొచ్చి..." "ప్రక్షీణదర్పు ద్రుపదు రథాక్షముతో గట్టి తెచ్చి యర్జునుడు క్రియా, దక్షుండయి గురునకు గురుదక్షిణగా నిచ్చి చేసె తత్సమ్మదమున్".

ఇట్లు ద్రుపదుని జయించినవారును, గురుదక్షిణగా నిచ్చిన వారును పాండవులే అయియుండ ఆగురువు సొత్తునే గురుభక్తిగల పాండవులు తమ కిమ్మనుచు సుయోధనుని అడిగినా రని చెప్పుట మూడవ తప్పు.

సంధి చేసికొనవలసినవాడు సుయోధనుడై యుండ సుయోధ నునిదిగా నున్న సొత్తులోనుండియే ఈమాత్రమైన నిమ్మని యడుగు వారు పాండవులై యుండ, ఆసుయోధనుని సొత్తు గాకుండ ఎక్కడనో కర్ణునిసొత్తు ద్రోణునిసొత్తు భీష్మునిసొత్తు మాకిమ్మని అసంబద్ధముగా సుయోధనునికోరినట్లు వ్రాయుట నాలుగవ తప్పు.

వెనుక తృతీయప్రతివాదిప్రసంగనిరాకరణసందర్భములో చెప్ప బడినట్లు— "పిత్ర్యం పరరాజ్యాద్విశిష్టమ్" అని నిరూఢి గలిగియున్న పాండవులు పరుల సొత్తును కోరినారనుట అసంగతముకాదా ?

ధృతరాష్ట్రధార్తరాష్ట్రాదుల పోషణార్థము హస్తినాపురమునకు సంబంధించియున్న అర్ధరాజ్యమును విడిచిపెట్టియున్న పాండవులు ఆ హస్తినాపురము నిమ్మని కోరినారని చెప్పుట అయిదవ తప్పు.

ఇంద్రప్రస్థము పాండవులదే అనుచు దానిని సుయోధనుడు ద్యూతములో గెల్చుకొనినా డనుట ఆరవతప్పు.

ప్రథమద్యూతములో గెల్చుకొనినను మరల ధృతరాష్ట్రుడు వారిది వారికిచ్చివేసి పంపినపుడు సుయోధనుడు మొఱపెట్టి తండ్రిచే మరల బిలిపించి పునర్ద్యూత మారంభించుటలో—

క. ధనసంపద రాజ్యంబున దినకరతేజుండు మిమ్ము ధృతరాష్ట్రుడు పెం
పున బూజించెం గావున జనదింకను దాని నొడ్డి సరి గ్రీడింపన్ (ఆం. భా)॥

అనుచు వారిసొత్తును పణముగా బెట్టింపక, వనవాసాజ్ఞాతవాస పణమును నిర్ణయించి నడిపిన ద్యూతములో పాండవుల ఇంద్రప్రస్థమును సుయోధను డెట్లు గెలుచుకొనెను ?

మా ఇంద్రప్రస్థరాజ్యము మాకిమ్ము. లేదా పంచగ్రామము లిమ్ము. అని కోరిన గ్రామములలో ఇంద్రప్రస్థమును మార్చుట, ఆపై రాజధానియైన యింద్రప్రస్థమును మార్చుట, ఏడవతప్పు.

వీరి మాటలలో ఇన్ని తప్పు లున్నవి; అవి యటుండనిండు.

1950 క్రీ॥ సంవత్సరములోని యీపుస్తకమునకు ప్రాచీనమై, కొన్నివిషయములలో ఈనాటకకర్తకు ఆదర్శమైయున్న 'మహాభారత చరిత్రము'లో వ్రాత యిట్లున్నది—

"ఆ అయిదూళ్ళేవి ? కుశస్థలము 1, వృకస్థలము 2, మాకంది 3, వారణావతము 4, ఏదేని మఱియొక గ్రామము 5. కుశస్థలము—కర్ణుడు యాదవులనుండి పుచ్చుకొనినది. మాకందీవారణావతములు పాంచాలురనుండి లాగికొని ద్రోణుడు, కౌరవులు ననుభవించుచున్నవి. వృకస్థలమునకు గూడ నిట్టి సంబంధమేదియేని కలిగి యుండును. కర్ణద్రోణు లనుభవించు భాగములను దుర్యోధనున కిచ్చుట కెటులు సాధ్యమగును. (పు. 244)

ఈమ.భా.చ.కారునివ్రాతలో లేనట్టి హస్తినాపురమును ఇంద్రప్రస్థమును నాటకకారులు మార్చినారు. మాకందీవారణావతములు, ద్రోణకౌరవు లుభయులవి. అని మ.భా.చ.కారులును, కాదు— మాకంది. ద్రోణునిది, వారణావతము భీష్మునిది అని నాటకకారులును చెప్పుచున్నారు.

ఈగ్రంథముల కిట్టి పరస్పరవిరోధము, అప్రామాణికముగా తోచినట్లు వ్రాయుటచేతనే కదా! మ.భా.చ.కారులు — వృకస్థలము ఎవ్వనిదో పాపము చెప్పలేక అదియు నెవ్వనిదో అయియుండు నన్నారు. నాటకకారులును అది చెప్పలేకయే దాని పేరు తీసివేసి తాము చెప్పగలవానినే ఉదాహరించినారు. మ.భా.చ.కారులు అయిదవగ్రామము పేరు పాండవులే నిర్దేశింపలేదని చెప్పినారు. నాటకకారులు నిర్దేశించినట్లే చెప్పి తమబుద్ధికుశలతను చూపినారు.

ఒకప్రమాణమునకు కట్టుబడక యథేచ్ఛగా కల్పించుచున్నట్టి ప్రతివాదుల కల్పనలు యుక్తిశూన్యములనికూడ నిరూపించుటకే మా ప్రయత్నము.

కురురాజ్యములో హస్తినాపురరాజ్య మొక అర్ధభాగము. ఇంద్రప్రస్థరాజ్య మొక అర్ధభాగము. హస్తినాపురరాజ్యము కౌరవులనుభవించుటకై పాండవులు విడిచిపెట్టినది. ఇంద్రప్రస్థరాజ్యము పాండవులది. ఇది ద్యూతములో సుయోధనునిచే గెల్చుకొనబడినదనుట తప్పుమాట యని వెనుక ప్రతిపాదించియున్నాము. "ఇంద్రప్రస్థము పాండవులదే" అని నాటకకర్తకూడ చెప్పెను.

పాండవుల వనవాసాజ్ఞాతవాసకాలములో వారి యింద్రప్రస్థరాజ్యము దుర్యోధనుని అధీనములో నుండిపోయినది. వారు ఆ దీక్షను పూర్తిచేసి వచ్చి దుర్యోధనుని మా రాజ్యము మాకిమ్మని యడిగినారు. మయసభాదిమహావైభవోపేతమైన యింద్రప్రస్థరాజ్య మిచ్చుటకు నీకు మనసొప్పదేమో ? ఆ పక్షములో మా కయిదుగురికి ఐదు గ్రామముల నైన యిమ్ము. అంతమాత్రముతో తృప్తిపడుదు మని చెప్పినారు. పిత్ర్యమైన తమ సొత్తునే తప్ప పరులసొత్తు నపేక్షింపని వారు పాండవులు.

దుర్యోధనుడు ప్రతివాదిమతప్రకారము తన యధీనములో

లేనట్టి అన్యుల సొత్తును ఇవ్వ లేనివాడును, తన యధీనములో నున్న దాని నివ్వగలవాడునుగదా!

ఇట్టి దుర్యోధనుని పరులసొత్తును అపేక్షింపనట్టి పాండవు లిమ్మని యడిగిన పంచగ్రామములు కర్ణభీష్మద్రోణులకు జెందినవి గాక దుర్యోధనాధీనములో లేనట్టివియు గాక ఇంద్రప్రస్థ హస్తినాపుర మాకందీ రాజధానులును గాక దుర్యోధనాధీనములోనుండి తమ సొత్తయియున్న గ్రామములే. ఇట్టి పరిస్థితిలో దుర్యోధనుని పాండవు లడిగినవి గ్రామములుకాని రాజధానులా? తమసొత్తు నడుగుట మాని యెవ్వని సొత్తునో పాండవు లడుగుదురా? దుర్యోధనాధీనములో లేనివానిని దుర్యోధను నిమ్మని యడిగెదరా? అని యాలోచింపక ప్రతివాదులు చేసిన ప్రసంగము నింద్యము.

అసలుగ్రంథమం దెట్లున్నదో కూడ చూతము—

"అశోచితం స్వకం భాగం లభేమహి పరన్తప।
నివర్త్తయ పరద్రవ్యా ద్బుద్ధిం గృద్ధాం నరర్షభ॥
శాన్తి రేవం భవే ద్రాజన్ ప్రీతి శ్చైవ పరస్పరమ్।
రాజ్యైకదేశ మపి నః ప్రయచ్ఛ శమ మిచ్ఛతామ్॥
అవిస్థలం వృకస్థలం మాకన్దీం వారణావతమ్॥
అవసానం భవ త్వత్ర కించి దేకం చ పంచమమ్।
భ్రాతౄణాం దేహి పంచానాం పంచ గ్రామాన్ సుయోధన।

టీ- గృద్ధాం=లుబ్ధామ్. అవసానం=వసతిస్థానమ్.

ఇది ఉపప్లావ్యములో నున్న పాండవులు సంజయునితో చెప్పిన మాట.

ఇందులో మా భాగమును మేము తీసుకొనెదము. దుర్యోధనా! పరద్రవ్యమునందు లోభబుద్ధిని తొలగించుకొనుము. అట్లైన శాంతి, బరస్పరప్రీతి కలుగును. శాంతినిగోరుచున్న మాకు మా రాజ్యభాగమంతయు గాకపోయిన గొంతయైన నిమ్ము. మా సోదరులయిదుగురకు అవిస్థలము, వృకస్థలము, మాకంది, వారణావతము, నీకు

తోచిన మఱియొకవసతిస్థానము ఇట్లు పంచగ్రామములనిమ్ము. అని సుయోధనునితో చెప్పవలసినది అని కోరబడినది. స్థలాంతరములో నిట్లున్నది. శ్రీకృష్ణునితో చెప్పుకొనుచున్న యుధిష్ఠిరుని మాటలు—

"ఇతో దుఃఖతరం కిన్ను యదహం మాతరం తతః।
సంవిధాతుం న శక్నోమి మిత్రాణాం వా జనార్దన॥

టీ-మాతరం సంవిధాతుం, సమ్యక్పోషయితుం। తతః తత్రస్థా మిత్యర్థః। మిత్రాణాం కర్మణి షష్ఠీ॥

"............పంచ గ్రామా వృతా మయా।
అవిస్థలం వృకస్థలం మాకన్దీ వారణావతమ్॥
అవసానం చ గోవిన్ద కించిదేవాఽత్ర పంచమమ్॥
పఞ్చ నస్తాత దీయన్తాం గ్రామా వా నగరాణి వా।
వసేమ సహితా యేషు మాచ నో భరతానశన్।
నచ తానపి దుష్టాత్మా ధార్తరాష్ట్రోఽనుమన్యతే॥" (ఉద్యో. అ. 72)

శ్రీకృష్ణా! అక్కడనే ఉండిపోయిన మా తల్లిని, మిత్రులను పోషించుకొను శక్తి లేనివారమైపోతిమి. ఇంతకంటె దుఃఖ మేమున్నది? పంచగ్రామములుగాని, నగరములుగాని యిమ్మని కోరినాము. ఆ దుష్టాత్ముడు దానికిని ఒప్పుకొనుట లేదు. అని.

ఇచ్చట గ్రామములకు సమకక్ష్యగా చెప్పబడిన నగరములు శాఖానగరము లనుకొనవలసియున్నది. అవి యించుమించుగా గ్రామములతోసమానమైనవే. ఇట్లు రెండుస్థలములలోను పేర్కొనబడినవి గ్రామములేకాని పురములుకావు. అంగడివీధులు గలిగియున్నవి పురములు, అవి లేనివి గ్రామములు. పల్లెటూళ్ళన్నమాట. ఆగ్రామముల పేర్లు రెండుస్థలములలోను ఒకవిధముగనే యున్నవి.

స్థలాంతరములోగూడ ధృతరాష్ట్రునితో విదురుడు చెప్పినమాట—

"ప్రసాదం కురు వీరాణాం పాండవానాం విశాంపతే।
దీయన్తాం గ్రామకాః కేచి త్తేషాం వృత్త్యర్థ మీశ్వర" ॥ (ఉద్యో అ- 39)

ఇక్కడకూడ పాండవులకు జీవనార్థమై ఏవేని గ్రామము లిమ్మనియే చెప్పబడినది. ఇక్కడ నామనిర్దేశము కూడ లేదు.

ఆంధ్రభారతమం దిట్లున్నది— "ఒరుల సొమ్మునకు వాసపడదగదు. ఇమ్ము వారిపాలు, వారలతో గూడి బ్రదుకుమనుము... పెద్దయీ నోపడయ్యేనేని కుశస్థలంబును వృకస్థలంబును వాసంతియు వారణావతంబును జాలు. గాదేని మఱియు నెందేనియు నొక్కటి యగునట్లుగా దనతోడబుట్టువు లేవురకు నిలువ తావులయిదిచ్చిన సర్వశాంతి యగు...

ఇందు పేరు బెట్టి కోరబడినవి నాలుగే. పేరు బెట్టకుండ వారికి దోచినవయినను సరే. అని కోరబడినవి అయిదు.

ఇందు పేర్కొనబడిన గ్రామములపేర్లలో సంస్కృతభారతములోని పేర్లకు వ్యతిరేకముగా నున్నవి— రెండుగ్రామముల పేర్లు అవి కుశస్థలము, వాసంతి, అనునవి. అది పేర్ల లోవచ్చిన వ్యతిరేకమే కాని గ్రామములనుటలో వ్యతిరేకము లేదు. కాబట్టి సంస్కృతాంధ్రభారతములలో దేనినిబట్టిచూచినను పాండవులు కోరినవి గ్రామములే అనియు, పాండవులసొత్తునే దుర్యోధనుడాక్రమించియున్నాడనియు, పాండవులు జీవనాధారము లేకుండ నున్నారనియు, అయినను, శాంతులై తమ సొత్తు నంతనుగూడ కాక కొన్నిగ్రామము లిచ్చినను సరే యని సంజయునిచే కబురుచేసినారనియు స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక ప్రతివాదులు చేసిన చిత్రము చూడుడు—

మ. భా. చ. కారులు. స్వకపోలకల్పనకు అనుకూలముగా ఆంధ్రభారతములోనుండి ఒక్క కుశస్థలమునుమాత్రము దీసుకొని మిగిలినవన్నియు సంస్కృతభారతమునుండియే, తీసికొనినారు.

నాటకకారులు— సంస్కృతభారతములోని మాకంది, వారణావతములను, ఆంధ్రభారతములోని కుశస్థలమును తీసుకొని యీ రెంటింటిలోను లేని యింద్రప్రస్థమును, హస్తినాపురమును స్వయముగా జేర్చి నాటక మాడించినారు.

వీరిరువురుగూడ దుర్యోధనుని యధీనములో లేనట్టి యెవ్వరి సొత్తునో నీవు మా కివ్వవలసినదనియు, పంచగ్రామసంధ పేరుతో తమ అర్ధభాగముకంటె అధిక మివ్వవలసినదనియు దుర్యోధనుని పాండవులు కోరినట్లు వ్రాసినారు.

పంచగ్రామసంధి ప్రస్తావము విని దుర్యోధనుడు తండ్రితో నేమనెనో చూడుడు—

"యుధిష్ఠిరః పురం హిత్వా పంచగ్రామాన్ స యాచతే।
భీతో హి మామకా త్సైన్యా త్ప్రభావా చ్చైవ మే విభో॥" (ఉద్యో. అ. 55)

నా సైన్యమునకు, నా ప్రభావమునకు భయపడి యుధిష్ఠిరుడు ఇంద్రప్రస్థమును వదలుకొని పంచగ్రామములను యాచించునంతవరకు వచ్చినాడు. చూచితివా? తండ్రీ! మనము జయింపగలము. నీవు భయపడకుము.

"ఎఱిగి వెరచి కాదె యేనూళ్ళ నైనను దమకు జాలు ననియె ధర్మసుతుడు" దుర్యోధను డీవిధముగా జెప్పియుండ ప్రతివాదు లన్యవిధముగా వ్రాయుట సారస్వతద్రోహము కాదా!

తనయధీనములో లేనట్టి యన్యులసొత్తును దుర్యోధను డెట్లు లివ్వగలుగును? అనుచు దుర్యోధను డననట్టి మాటను దుర్యోధనుని వెనుక వేసికొనివచ్చి యీ ప్రతివాదు లనుచున్నారు. ఎవ్వ రెవ్వరిసొత్తునో దుర్యోధను నిమ్మనికోరునట్టి అవివేకులా పాండవు లని యీ వివేకవంతులకు దోచనే లేదు.

"ఒరులసొమ్మున కాసపడదగదు". అని తెలుపుచు పంచగ్రామములనైన యిమ్మని కోరిన పాండవులు, కర్ణద్రోణభీష్ములసొత్తును కోరినారనుటకంటె అన్యాయ మున్నదా? ఇంతకును పాండవులపద్ధతి పాపము వీరికి నచ్చనే లేదు. దుర్యోధనుని పద్ధతియే బాగుగా నచ్చినది. కనుకనే "యే భువి యజ్జాతీయా స్తజ్జాతీయేషు తేఽనురజ్యన్తే" అని యొక మహాకవి చెప్పినాడు.

ప్రతివాదుల కింకొక ముఖ్యవిషయము దెలుపుచున్నాము— దుర్యోధనుడు పంచగ్రామసంధి కంగీకరింపకుండుటలో ప్రతివాదు లన్నట్లు ఆపంచగ్రామములు వారి యర్ధరాజ్యముకంటె నధికమై యుండుటకాని, అవి యన్యుల సొత్తయియుండుట కాని కారణము

కానే కాదు. మరేమనగా? పాండవులను ప్రకోపింపజేసి తనకు గల యుద్ధోత్సాహమును తీర్చుకొనదలచుటయే కారణము. ఈవిషయము నులూకునిద్వారా పాండవులకు బంపిన తన సందేశములో దుర్యోధనుడే వెల్లడించియుండెను. చూడుడు—

"పంచగ్రామా వృతా యత్నా న్నాఽస్మాభి రపకర్జితాః ।
యుధ్యామహే కథం సంఖ్యే కోపయేమ చ పాండవాన్" ॥ (ఉద్యో.అ. 160)

ఆహా! కురురాజ్యాధిపతులై యౌవరాజ్యాభిషిక్తులై, దుర్యోధనాదుల బహువిధహత్యాప్రయత్నములకు గురియగుచు, దైవబలమున నుత్తీర్ణులగుచు పెద్దలు పిలిచియిచ్చిన ఖాండవప్రస్థరూపమైన అర్ధరాజ్యమునే పరిగ్రహించి, కపటద్యూతములో దుష్టులుచేసిన దురంతములను సహించి, దుర్యోధనుడు గెల్చినదాని నంతను మరల ధృతరాష్ట్రుడీయగా పరిగ్రహించి, మరల పునర్ద్యూతములో గూర్చుండ బెట్టబడి, వనవాసాజ్ఞాతవాసపణముతో నడుపబడిన ఆద్యూతములో మరల ఓడి, అష్టకష్టములుపడి, వనవాసాదులను నిర్వహించి వచ్చి, మాది మాకిమ్మని, పంచగ్రామములనైన యిమ్మని కోరిన పాండవుల పరిస్థితులకు జాలిపడని వారివి గుండెలా? అయఃపిండములా?

పాండవుల శాంతిసౌజన్యాదిమూలకమైన యీపంచగ్రామసంధి కుట్రతో గూడినదను ప్రతివాదుల వ్రాత నిర్మూలము, నిర్యుక్తికము, నిహీనము నగుటచే పరాస్తమయినది.

పాండవులు ధర్మాత్ములు, దుర్యోధనాదులు దురాత్ములు అని దిగంతములకు వ్యాపించిన వేదవ్యాసమహాభారతడిండిమధ్వానములు భారతీయులై యున్న ప్రతివాదుల యెడ అంధేంమూదయములును; మహాబధిరశంఖారావములును అయ్యెగదా! అనియే మాచింత. ఇట్లు ద్వితీయాంశము నిరస్తము.

—: దుర్యోధను డేతప్పును జేయలేదను మాటలపై సమాధానము :—

తృతీయాంశము—పాండవులు తమ్ముత్ర దుర్యోధనాదులు లాక్షాగృహమున దహింపజూచినట్లు, కపటద్యూతమును కల్పించి రాజ్యాప

హరణము గావించినట్లు, పాంచాలిని సభలో పరాభవించినట్లు పెక్కు అపవాదములు ప్రచారించి దుర్యోధనాదుల జీవితముల గళంకపరచినారట! అట్టి వారితో సుయోధనునకు ఎట్లు పొత్తు కలియును ? అట!

ఇవి సుయోధనవాక్యములుగా కవి యల్లినవి. అందులో వ్యాసునితో సుయోధను డనినట్లు కల్పించినవి. అయితే పాండవు లట్లు ప్రచారముచేసినారు కాని, దుర్యోధనాదు లట్టి పనులు చేయలేదన్నట్లు చెప్పుచున్న యీప్రతివాదుల నడుగుచున్నాము—

ఇవి మీమాటలా ? ఆ దుర్యోధనునిమాటలా ? మీమాటలయినయెడల ఈనాటి మీమాటలు ఆనాటి దుర్యోధనుడు ఆనాటి వ్యాసునితో చెప్పెననుట అసంబద్ధము. ఆదుర్యోధనుని మాట లైనపుడు- అవి కురుసభలో కృష్ణభగవానునితో దుర్యోధనుడు—

క. "వనితం బటిచి రరణ్యంబున నిడుమల బడితి మనుచు బోటరులై చం
పను జెరుపదలచి మాదెస గనలుదు రప్పాండుసుతు లకారణము కడున్.

మ. అరయం దప్పొకయింత నావలన లే దాధర్మపుత్త్రుండు జూ
దరి యొంటం దమకించి సౌబలునిచేతన్ భూమి గోల్పోయి ము
ష్కరులై యొండియు నొడ్డగా నతడు నక్షప్రౌఢిమై గెల్చె నే
నెరుప్వైనం దన యిచ్చతో బడియె నింతేగాక యే బూటయే.

తే. మాత్స్యపాంచాలపాండ్యాదిమనుజపతుల
గూర్చికొని తార కయ్యంబు గోరి రొత్తి,
విడిచి రింతియ కాక యివ్విధము నుగ్ర
కర్మమున కేము దొడగుట గలదె చెప్పుము".

అని చెప్పినవేళద! ఆమాటలపై కృష్ణభగవానుడు ఏమనెనో మీరు చూడలేదా ? చూడుడు—

సీ. "అరయంగ దప్పు లేదంటి నీవలన గీ డొకనాడు సేసియు నొక్కనాడు
సేయవె నీజనించినయదియాదిగా నుడుగక పాండవేయులకు జాల
నెగ్గుసేసితి విషమిడి పెనుబాముల గఱపించి నీరిలో గట్టి త్రోచి
లక్కయిల్ గాలిచి పెక్కుభంగుల జంపదలచిన జావక ధర్మరక్ష

ఆ. జేసి నెగడి రాచసిరి నొందియున్న జూపోప కీవు తీవ్రపాపబుద్ధి
గనమి జూద మొకటి కల్పించి కపటంబు సేయ దాన నెల్ల జేటుబుట్టె.

తే. అన్నదమ్ముల నెత్తంబులాడి సతులతలలు పట్టి సభాస్థలంబులకు నీడ్చి
చీర లొలిపింతురే యిట్టివారి నెందు దడవుమా నీ వొకండవు దక్క సధిప.

ఉ. అప్పుడు నీవు గర్ణుడును వాడినమాటలు గొల్వులోపలం
జెప్పెడునట్టివే? కులము శీలము గల్గిన పుణ్యకాంత క
ట్లొప్పమి సేయుటెల్ల గనియున్న జనంబులు వించునుండగా
దప్పొకయింత లేదను విధం బది నీక చనుం గుమారకా.

తే. ఎత్తి విడిసినవారని యెల్లతప్పు పాండవులమీద బెట్టిన బ్రిదుకు గలదె
ద్రోణభీష్ములు దండ్రియు దోడుతోడ జెప్పతగుమాట లేమియు జెవులుసొరవు"

చూచితిరా! యీకృష్ణభగవానుని మాటలు, నీవు చేయని దుష్కార్య మున్నదా? నీవును కర్ణుడును ద్యూతసభలో ఆడిన మాటలు నోటితో నుచ్చరింపదగినవేనా? నీవు చేసిన దుష్కార్యము లన్నియు గన్నులతో జూచిన యింతమంది పెద్దల సమక్షమున 'నేనేమియు జేయలేదు. అది పాండవులు తెచ్చిపెట్టిన అల్లరి' అని యనుచున్న నీ కంటె మొండివాడున్నాడా? అని సభ్యులనే సాక్షులుగా జూపి కృష్ణభగవానుడు మందలించెను. ఆమొండివాని మాటలే మీరు చెప్పించినవి; ఆకృష్ణభగవానుని మాటలే ఆమాటలకు సమాధానము.

మీకొకవేళ కృష్ణభగవానుని మాటలు అంత ప్రామాణ్యము కావేమో? మీకర్ణుని మాటలనే మీకు చూపుచున్నాము—

సైంధవవధానంతరము ద్రోణుడు పాండవపక్షపాతముజూపి సైంధవుని కాపాడినాడు కాడని తనతో జెప్పునట్టి దుర్యోధనునకు కర్ణుడు చెప్పిన సమాధానము—

"ఆచార్యం మా విగర్హస్వ శక్త్యాసౌ యుధ్యతే ద్విజః ।
యథా బలం యథోత్సాహం త్యక్త్వా జీవిత మాత్మనః ॥
యతో నో యుధ్యమానానాం పరం శక్త్యా సుయోధన !
సైంధవో నిహతో యుద్ధే దైవ మత్ర పరం స్మృతమ్ ॥
పరం యత్నం కుర్వతాం చ త్వయా సహ రణాజిరే ।
హత్వాఽస్మాకం పౌరుషం హి దైవం పశ్చాత్కరోతి నః ॥
సతతం చేష్టమానానాం నికృత్యా విక్రమేణ చ ।
నికృత్యా వంచితాః పార్థా విషయోగైశ్చ భారత ॥

దగ్ధా జతుగృహే చాపి ద్యూతేన చ పరాజితాః ।
రాజనీతిం వ్యపాశ్రిత్య ప్రహితాశ్చైవ కాననమ్ ॥
యత్నేన చ కృతం తత్ర దైవేన వినిపాతితమ్"॥ (ద్రోణ. అ. 152)

దుర్యోధనా ! తనప్రాణములొడ్డి యావచ్ఛక్తి యుద్ధముచేయుచున్న ద్రోణాచార్యుని నీవల్లు గర్హింపకుము. మన మాటచెప్పుము— మన మెంత శక్తిని వినియోగించినను సైంధవుని గాపాడగలిగినామా? దైవబలము లేక మనపౌరుష మంతయు వ్యర్థమైనది. మన మవలంబించిన కపటోపాయములుగాని, పరాక్రమములుగాని ఫలింపలేదు.

పాండవులు కపటముచే, విషప్రయోగములచే వంచింపబడినారు. లాక్షాగృహదహనమునకు గురిచేయబడినారు; ద్యూతముచేత నోడింపబడినారు; రాజనీతిచే అరణ్యములకు బంపబడినారు. ఆయాపురుష ప్రయత్న మంతయు దైవముచే ప్రతిహతమైపోయినది.

ఆంధ్రభారతము—ద్రోణపర్వము. అ. 5.

చ. "అన విని కర్ణు డిట్లనియె నగ్గురు దూఱగ నేల నాత డో
పినగతి బోరుగాక నరు బీరము లావును నెక్కుడైన వా
ని నుడుపవచ్చునే విధియ నేర్చు విషం బిడి యిల్లుగాల్చి కా
ననమున కేగఁజేసి యొకనాశము గంటిమె కొంతి సంతతిన్".

ఈకర్ణునిమాటలనుబట్టి అన్నిదుష్కార్యములు దుర్యోధనుడు చేసినట్లేకద! ఆదుర్యోధనుని దుష్కార్యములనే కురుసభలో కృష్ణభగవాను డుద్ఘాటించి యింతమందిలో నీవు చేసి చేయలేదనుచుంటివే, ఎంత మొండివాడవు ? అని మందలించెను. అట్టి మొండివానిమాటలనే మీరు ఆలాపన జేయుంచినారు.

ఇంకొకటి— తాను ఏతప్పులను చేయలేదని కృష్ణభగవానునితో దుర్యోధనుడు పలికెనో, ప్రతివాదులును ఏవి చేయలేదని చెప్పచూనిరో, అవన్నియు తానుచేసినానసనియు, దానికి మీరేమి చేయగలరో రండనియు, పాండవులయొద్ద యుద్ధము రేపగుననగా ఉలూకునిచే దుర్యోధనుడే చెప్పించినాడు. చూడుడు—

"జాతుషే చ గృహే దాహం స్మర తం పురుషో భవ।
తస్యాయ మాగతః కాల స్సమయస్య నరాధిప ॥
ఏతదర్థం మయా సర్వం కృత మేత ద్యుధిష్ఠిర !
పరాజితో౽సి ద్యూతేన కృష్ణా చానాయితా సభామ్ ॥
ద్వాదశైవ తు వర్షాణి వనే ధిష్ణ్యా ద్వివాసితః।
సంవత్సరం విరాటస్య దాస్య మాస్థాయ చోషితః ॥
అమర్షం రాజ్యహరణం వనవాసం చ పాండవ !
ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ ॥" (ఉద్యో. అ 160-161)

లాక్షాగృహదహనము, ద్యూతపరాజయము, ద్రౌపదీపరిభవము, రాజ్యాపహరణము, వనవాసాజ్ఞాతవాసకల్పనము, ఇనంతయు నేను జేసినాను. అది తలచుకొని మీరు పౌరుషము దెచ్చుకొని యుద్ధమునకు రండు. ఇది దుర్యోధనుని ధోరణి. ఈతడు మెుంకివాడు కాడా?

మరియు ద్రోణవధానన్తరమునాటిరాత్రి దుర్యోధనుని బసలో సమావేశమై దుఃఖశోకములతో దుష్టచతుష్టయము—మహాత్ములగు పాండవులకు తాము కలిగించిన కష్టములను, ద్యూతకాలములో ద్రౌపదీదేవిని సభకు లాగికొనివచ్చి దుర్భాషణవస్త్రాపహరణాములచే ఆమెను దుఃఖపెట్టిన విషయములను తలపోసికొని చింతించుచునే ఆరాత్రి నంతను గడిపెను. చూడుడు—

"చింతయంతః క్షయం తీవ్రం దుఃఖశోకసమన్వితాః।
విశేషత స్సూతపుత్రో రాజా చైవ సుయోధనః ॥
దుశ్శాసనశ్చ శకుని స్సౌబలశ్చ మహాబలః।
ఉషితా స్తే నిశాం తాం తు దుర్యోధననివేశనే ॥
చింతయంతః పరిక్లేశాన్ పాండవానాం మహాత్మనామ్।
య త్తద్ద్యూతే పరిక్లిష్టా కృష్ణా చానాయితా సభామ్ ॥
తత్స్మరంతో౽నుశోచంతో భృశ ముద్విగ్న చేతసః।" (కర్ణ అ 1)

కనుక దుష్కార్యములను దుర్యోధనాదులు తెగించి చేసినారు. తన్మూలముననే తమకు అపజయము వచ్చుచున్నదని దుఃఖించుచు వచ్చినారు. ఇట్టిస్థితిలో, తా నెరుగని విషయములను కల్పించి పాండ

అని కీర్తింపబడి తన దివ్యదృష్టిచే కనిపెట్టిన విషయములతో పవిత్రమైన భారతేతిహాసమును రచించినట్టి సత్యవాది యైన వేదవ్యాసుడేనా ?

"అచతుర్వదనో బ్రహ్మా ద్విబాహు రపరో హరిః ।
అఫాలలోచన శ్శంభు ర్భగవాన్ బాదరాయణః ॥"

అని కీర్తింపబడి బదరీవనవాసముచే బాదరాయణనామాంతరము గలిగినట్టి త్రిమూర్త్యాత్మకుడైన వేదవ్యాసుడేనా ?

"కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసం విద్ధి నారాయణం ప్రభుమ్ ।
కో హ్యన్యః పుండరీకాక్షా న్మహాభారతకృ ద్భవేత్ ॥"

అని కీర్తింపబడిన నారాయణస్వరూపుడైన వేదవ్యాసుడేనా ?

"అష్టాదశ పురాణాని కృత్వా సత్యవతీసుతః ।
భారతాఖ్యాన మకరో ద్వేదార్థై రుపబృంహితమ్ ॥
లక్షేణైకేన త త్ప్రోక్తం ద్వాపరాన్తే మహాత్మనా ।"

అని కీర్తింపబడి ద్వాపరయుగాంతమున అష్టాదశపురాణకర్తయు లక్షగ్రంథాత్మకమహాభారతకర్తయు నై యున్న వేదవ్యాసుడేనా ?

"మతిమన్థాన మావిధ్య యేనాఽస్మాచ్ఛ్రుతిసాగరాత్ ।
ప్రకాశో జనితో లోకే మహాభారతచంద్రమాః ॥
భారతం భానుమా నిన్దు ర్యది న స్యు రమీ త్రయః ।
తతోఽజ్ఞానతమోన్ధస్య కాఽవస్థా జగతో భవేత్ ॥"

అని కీర్తింపబడి జగత్తునకు అజ్ఞాననాశకమైన మహాభారతచంద్రబింబమును వేదసాగరమునుండి ప్రాదుర్భవింపజేసిన వేదవ్యాసుడేనా ?

"అయం సాక్షా న్మహాయోగీ వ్యాస స్సర్వజ్ఞ ఈశ్వరః ।
మహాభారత మాశ్చర్యం నిర్మమే భగవాన్ గురుః ॥"

అని కీర్తింపబడిన మహాయోగియు, భగవానుడును, సర్వజ్ఞుడును అగు వేదవ్యాసుడేనా ?

"భగవన్ భారతాఖ్యానం వ్యాసే నోక్తం మహాత్మనా ।
పూర్ణ మస్తమహైశ్వర్యై ర్నానాశాస్త్ర సముచ్చయైః ॥

పూర్వపక్షోక్తిసిద్ధాన్తపరినిష్ఠాసమన్వితమ్।
అత్రార్థశ్చైవ ధర్మశ్చ కామో మోక్షశ్చ వర్ణ్యతే॥
ధర్మశాస్త్ర మిదం శ్రేష్ఠ మర్థశాస్త్ర మిదం పరమ్।
కామశాస్త్ర మిదం చాగ్ర్యం మోక్షశాస్త్రం తథోత్తమమ్॥
వ్యాసవాక్యజలౌఘేన కుతర్కతరుహారిణా।
వేదశైలావతీర్ణేన నీరజస్కా మహీ కృతా॥

అని కీర్తింపబడి, నానాశాస్త్రసంప్రదాయగర్భితమై, పూర్వపక్షసిద్ధాన్తశోభితమై, ధర్మశాస్త్రముగా అర్థశాస్త్రముగా కామశాస్త్రముగా మోక్షశాస్త్రముగా పరిగణింపబడునట్టిదై, కుతర్కతరువుల నున్మూలించునట్టిదై, వేదశైలమునుండి అవతరించినదై యున్న మహాభారతగంగాఝురిని లోకకల్యాణముగా మహీమండలమున ప్రవర్తింపజేసిన వేదవ్యాసుడేగా ?

వేదవ్యాసస్వరూపపరిజ్ఞానము, వేదవ్యాసమహాభారతార్థపరిజ్ఞానము సామాన్యముగా కలుగునదికాదు. అది గురుశుశ్రూషాపూర్వక విద్యావిశేషముచేతను, ఆస్తిక్యవిశేషముచేతను కలుగును. దుర్యోధనుని వాచాలతలో వేదవ్యాసునికి మానముద్రవేసి కూర్చుండబెట్టిన మీనాటకము అమాయకలోకమునకు సద్భావమును పోగొట్టును. అది శ్రేయస్కరమైనపనికాదని తెలుపుచున్నాము. ఇట్లు తృతీయాంశము నిరస్తమైనది.

చతుర్థాంశము— ధర్మరాజాదులు పాండుపుత్రులే కారట, భారతీయులును కారట, వారు టిబెట్టువారట, వారికి కురువంశమున కాదు భారతవర్షమునం దెచ్చటను స్థానము లేదట, వారు సంకీర్ణులట, వారు తమవలెనే సంకీర్ణులైన యాదవులను పాంచాలాదులను కూర్చుకొని దుర్యోధనసార్వభౌమునిమీద బడుటకై చూచుచున్నారట. ఈ మాటలు దుర్యోధనుడు వ్యాసునితో జెప్పినవట.

మ.భా.చ.కారులు తమగ్రంథములో, పాండవులను గూర్చి పాడినపాటనే ఈనాటకకర్త యిక్కడ పాడియుండెను.

ఈనాటకకర్త—తమ "నివేదనము"లో- "చిన్ననాటినుండియు నా శ్రేయస్సుమకోరి, భగవద్గీతానాటకమునకు సంతుష్టులై-పీఠిక వ్రాసి యిత్తునని వాగ్దానము గావించి నా దురదృష్టవశమున బ్రహ్మైక్యము నొందిన శ్రీ పెండ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులవారి ముక్తాత్మకు నా నతులు" అని వ్రాసియుండుటచే వీరికి వారిగ్రంథ మాదర్శమని తెలియుచున్నది.

ఆగ్రంథములోని మ.భా.చ.కారుల వ్రాత హేయమని సర్వథా నిరూపించుచు వచ్చి పాండవుల జన్మాదులను గూర్చి పాండవనిందా నిరాకరణములో ప్రతివాదిప్రసంగములను నిరాకరించియున్నాము. గనుక దానిచే నిదికూడ నిరాకృతమైనది,

ఈప్రతివాదివ్రాతపై కొన్నిమాటలు చెప్పవలసియున్నవి— ధర్మరాజాదులు పాండుపుత్రులే కారట! భారతీయులును కారట! వారు త్రివిష్టపులు (టిబెట్టువారు) అట! విలాయితులట! వారికి కురువంశమున కాదు, భారతవర్షమం దెచ్చటను స్థానము లేదట!

ఇవి దుర్యోధనుని మాటలుగా కల్పింపబడినవి. ఇట్టి దుర్యోధనుడే పంచమాంశములో జూపబడినట్లు, భారతీయులు కానట్టి పాండవులను— 'నాపినతండ్రి కొడుకులు' అని చెప్పుటనుబట్టి స్వవచన వ్యాఘాతము, ఆపై యిది పంచమాంశవిరుద్ధము. 'ఇంద్రప్రస్థము పాండవులదే" అను ద్వితీయాంశమునకు ఇది విరుద్ధము. వారు పాండుపుత్రులే కానప్పుడు- "కౌరవ పాండవులకొరకు భరతసామ్రాజ్యమును ఖండఖండములుగా చీల్చివేయుటా ? అను ప్రథమాంశమునకును ఇది విరుద్ధము, 'ఇంద్రప్రస్థము నేను ద్యూతమున జేకొన్నదే' అనుమాట కిది విరుద్ధము. తాను ఇంద్రప్రస్థమును గెల్చుకొన్నది పాండవులనుండియే. ఆపాండవులు భారతవర్షమం దెచ్చటను స్థానమే లేనవారాయె. అట్టివారికి ఆయింద్రప్రస్థ మెట్లువచ్చినది? ఇంద్రప్రస్థము వారిదే అయినపుడు వారికి భారతవర్షమందు స్థానమే లేకపోవుట యెట్లు? వారు భారతీయులు కాకుండుట యెట్లు?

పాండవుల ఆయింద్రప్రస్థరాజ్యమే వారు భారతవర్షవాసులని, వారు భారతీయులని, త్రివిష్టపులు విలాయితులు కారని ధ్రువపరచుచున్నది. కురురాజ్యాన్తర్భూతమైన ఆయింద్రప్రస్థరాజ్యమే పాండవులు కురువంశీయులని ధ్రువపరచుచున్నది. కురువంశీయుడైన పాండురాజునకు పుత్రులని ధ్రువపరచుచున్నది. వారు కురురాజ్యాధిపతు లని ధ్రువపరచుచున్నది. వారు దుర్యోధనునకు పినతండ్రి కుమారులే యని అన్యులు కారని ధ్రువపరచుచున్నది.

పంచమప్రతివాదిప్రసంగనిరాకరణసందర్భములో నుదాహరించినట్లు దుర్యోధనుడు— 'ఏమును బాండునందనులు నేకకులంబున బుట్టి' 'ఉభౌ స్వ ఏకజాతీయౌ' అనుచు తాను పాండవులును ఏకకులమున బుట్టినవారమే అనియు, ఏకజాతివారమే అనియు చెప్పుటచేత దుర్యోధనుని జాతి యేదియో పాండవులజాతి యదియే. పాండవుల జాతి యేదియో దుర్యోధనుని జాతి యదియే. కాబట్టి పాండవులతో సమానకులజాతులు దుర్యోధనునివై యుండ పాండవులను ప్రతివాదులు సంకీర్ణు లనుట వారిసంబంధముగల పాంచాలులు, యాదవులు సంకీర్ణులనుట, అజ్ఞానము. యాదవులు సంకీర్ణు లైనయెడల—

"దుర్యోధనసుతాం రాజన్ లక్ష్మణాం సమితింజయః ।
స్వయంవరస్థా మహర త్సాంబో జాంబవతీసుతః" ॥ (భా-స్క-10. అ68)

ఆయాదవులలోనివాడు, శ్రీకృష్ణపుత్రుడు, జాంబవతీసంభూతుడు అగు సాంబుడే దుర్యోధనుని పుత్రికయగు లక్ష్మణకు భర్తయగుటచే ఆయాదవుల సంబంధము జేసికొనిన దుర్యోధను డెట్టివాడు కావలయును ? కనుక ప్రతివాదులది అసంబద్ధప్రలాపము.

ఈనాటకకర్తకు గురుతుల్యులగు మ.భా.చ.కారులు- భీష్ముని, ద్రోణుని, కృపాచార్యుని, విదురుని, వ్యాసుని పాండవులను సంకీర్ణజాతీయు లనియే సెలవిచ్చినారు. ఆమర్యాద యంతయు 'వేదవ్యాసనిందానిరాకరణము' అను ద్వితీయభాగములో నిరాకరింపబడినది. దుర్యోధనసార్వభౌమునిపై బడుటకు పాండవులు చూచుచున్నారట !

యుధిష్ఠిరసార్వభౌమునిపై బడుటకు దుర్యోధనుడు చూచుచుండుట
లేదేమి ? మాది మా కిమ్ము. పంచగ్రామముల నైన యిమ్ము అని
రాయబారములు జరుపుచున్న పాండవులు యుద్ధోద్యుక్తులా ? సూది
మొన మోపినంతైన నేను మీకివ్వ ననిన దుర్యోధనుడు యుద్ధోద్యు
క్తుడా ? కనుక ప్రతివాదివ్రాత అయుక్తము.

ఇట్లు స్వవచనవ్యాఘాతదోషదుష్టము, నిష్ప్రమాణము,నిర్యుక్తి
కము, నిస్సారము, నిహీనము నయిన యీచతుర్థాంశము నిరస్తము.

పంచమాంశము— నా పినతండ్రికొడుకులే నా కిరీటమును నేల
పాలు గావింపవలె నని యుద్యమించుటయా? అని దుర్యోధను డనినా
డట ! ఈదుర్యోధనుడే ధర్మరాజాదులు పాండుపుత్రులేకారు. అనగా
తన పినతండ్రికుమారులు కానేకారు. అనిచెప్పి మరల నాపినతండ్రి
కుమారులనుట విరుద్ధము.

దుర్యోధను డన్నట్లు తనకు పాండవులు పినతండ్రికుమారులగుట
నిజము. వారు తన కిరీటమును పడగొట్టదలచినా రనుట అబద్ధము.
తనకు రాజ్యాధికారము లేకపోయె నని, రాజ్యము పాండవులదే అయి
పోయె నని, యౌవరాజ్యాభిషేకము యుధిష్ఠిరునకు చేయబడిన దని,
అర్ధరాజ్యము పాండవుల కివ్వబడె నని దుఃఖపడుచున్న దుర్యోధనునకు
కిరీటమును వీరు పెట్టినారా.

కిరీటము పాండవులది; యౌవరాజ్యాభిషిక్తులు పాండవులు.
పెదతండ్రి కుమారులకు సర్వసంపత్సమృద్ధమైన అర్ధరాజ్యమును విడిచి
తమకై ఖాండవప్రస్థారణ్యమును పరిగ్రహించినవారు పాండవులు.
పెదతండ్రికుమారులు పెట్టిన కష్టములను సహించినవారు పాండవులు.
పెదతండ్రికుమారుల తిండి పడగొట్టకుండ తమ యర్ధరాజ్యమునే తమ
కిమ్మని కోరినవారు పాండవులు. పంచగ్రామముల నైన ఇమ్మని కోరిన
వారు పాండవులు. పరుల సొత్తును అపేక్షింపనివారు పాండవులు.
దత్తాపహారము అధర్మమని యెంచినవారు పాండవులు.

దస్యుధర్మమున కొడిగట్టినవాడు దుర్యోధనుడు; పరుల సొత్తు నాశించినవాడు దుర్యోధనుడు; పంచగ్రామముల నైన నే నివ్వనని కూర్చుండినవాడు దుర్యోధనుడు; పాండవుల తిండి పడగొట్టినవాడు దుర్యోధనుడు; పాండవుల నరణ్యములకు పాలుచేసినవాడు దుర్యోధనుడు; పాండవులను నశింపజేయు నెన్నియో తంత్రములు నడిపిన వాడు దుర్యోధనుడు; పాండవులపై యుద్ధమునకు కాలుదువ్వినవాడు దుర్యోధనుడు.

ఇట్లు తానెట్టివాడైనను తమయందు సద్భావమే కలిగియున్న పాండవుల కిరీటమును తాను కృతఘ్నుడై పడగొట్టదలచి యుద్ధమునకు సిద్ధపడి తుదకు మనోరథము తీరక పాపోపహతుడైనవాడు దుర్యోధనుడు. గనుక పాండవులు నిరపరాధులుగనుక పంచమాంశము నిరస్తమైనది.

ఇంతవరకు ఆర్గురుప్రతివాదులును కౌరవులచే రాజ్యాధికారమని చేసిన కోలాహలము సంస్కృతాంధ్రభారతములకు విరుద్ధమగుటచేతను, స్వవచనవిరుద్ధమగుటచేతను, యుక్తివిరుద్ధ మగుటచేతను, లోకప్రసిద్ధికి విరుద్ధమగుటచేతను హేయమని నిరూపింపబడి, పాండవులదే రాజ్యాధికార మని నిరాతంకముగా నిర్ణయింపబడినది.

పాపము ప్రతివాదులు- కౌరవులే రాజ్యాధికారు లనుకొని, వారిరాజ్య మపహరించుటకై వారిపై పాండవులు దండెత్తినారనుకొని, పాండవులదే దోసమనుకొని, కౌరవపక్షమును ప్రశంసించుచు వ్రాతలు సాగించినారు. అట్టి ప్రతివాదుల భ్రాంతిని తొలగించుటకే రాజ్యాధికారచర్చ యింత చేయవలసివచ్చినది. ఇప్పుడు కౌరవపక్షము ప్రశంసనీయమో, పాండవపక్షము ప్రశంసనీయమో ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక !

—: దుర్యోధనుడు కలిపురుషుడు :—

"కలే రంశస్తు సంజజ్ఞే భువి దుర్యోధనో నృపః ।
దుర్బుద్ధి ర్దుర్మతి శ్చైవ కురూణా మయశస్కరః ॥

జగతో యస్తు సర్వస్య విద్విష్టః కలిపూరుషః ।
య స్సర్వాం ఘాతయామాస పృథివీం పృథివీపతే ॥
ఉద్దీపితం యేన వైరం భూతాన్తకరణం మహత్ ।
పౌలస్త్యా భ్రాతర శ్చాస్య జజ్ఞిరే మనుజే ష్విహ ॥
శతం దుశ్శాసనాదీనాం సర్వేషాం క్రూరకర్మణామ్ ॥" (ఆదిప. అ 67)

దుర్యోధనుడు కలిపురుషాంశసంభూతుడై, దుర్మతియై, కురువంశాపకీర్తికారకుడై, లోకవిద్విష్టుడై, లోకవినాశహేతువైన మహావైరము నుద్దీపింపజేసి సర్వలోకక్షయము గావించెను.

ఈదుర్యోధనునకు పులస్త్యసంతతికి జెందుటచే పౌలస్త్యులనబడు రాక్షసుల అంశములు దుశ్శాసనాదిసోదరశతమై క్రూరస్వభావము కలిగియుండెను. "పులస్త్యుం డను మానసపుత్రునకు ననేక రాక్షస పుత్రులు పుట్టిరి" అని ఆంధ్రభారతము.

"కలియంశంబున దుర్యోధనుండు పుట్టె. పౌలస్త్యభ్రాతృవర్గంబు దుర్యోధనానుజశతంబై పుట్టె."
(ఆంధ్రభా.)

"అస్మి న్నహని దుర్ధర్షో జజ్ఞే దుర్యోధనో నృపః ।
స జాతమాత్ర ఏవాథ ధృతరాష్ట్రసుతో నృప ॥
రాసభారావసదృశం రురావ చ ననాద చ ।
టీ. వ్యక్త మవ్యక్తం చ శబ్దం ఖరసదృశ మేవాఽకరోత్ ॥
"తం ఖరాః ప్రత్యభాషన్త గృధ్రగోమాయువాయసాః ।
వాతా శ్చ ప్రవవు శ్చాపి దిగ్దాహ శ్చాఽభవ త్తదా ॥
తత స్తు భీతవ ద్రాజా ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీ దిదమ్ ।
తేఽబ్రువన్ బ్రాహ్మణా రాజన్ విదుర శ్చ మహామతిః ॥
ఉత్థితాని సుతే జాతే జ్యేష్ఠే తే భరతర్షభ ।
వ్యక్తం కులాన్తకరణో భవితైష సుత స్తవ ॥ (ఆది. అ115)

దుర్యోధనుడు పుట్టినపుడు గర్దభమువలె అరచెను. ఉత్పాతములు గోచరించినవి. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు భీతుడై యిదేమి యని యడుగగా బ్రాహ్మణులును, విదురుడును నీజ్యేష్ఠపుత్రుడు పుట్టినతోడనే యివన్నియు గలిగినవి. ఈనీపుత్రుడు కులాంతకుడు కాగలడని చెప్పిరి.

ఆంధ్రభారతము—

శా. దుర్యోధను డుద్భవిల్లుడును గ్రవ్యాదారవంబున్ శివా
నాదంబున్ మదఘూకఘూంకృతియు నానారాసభధ్వానమున్
భూదిక్కంపముగా జెలంగె విగతాంభోభృన్నభోవీథియం
దాదిత్యద్యుతి మాయగా గురిసె నుగ్రాసృఙ్మహావర్షముల్

వ. ధృతరాష్ట్రునకు...బంధుజనంబులు...బ్రాహ్మణవరులును వచ్చి యేకాంతంబ యిట్లనిరి.

క. మన దుర్యోధను జన్మంబున బెక్కులు దుర్నిమిత్తములు పుట్టె జగ
జ్జనసంక్షయజననుండగు నని పలికెద రెఱుకగల మహాత్ములు వానిన్.

—: కర్ణుడు సూర్యాంశసంభూతుడు :—

యదుశ్రేష్ఠుడును వసుదేవుని తండ్రియు నగు శూరభూపాలునకు ప్రథమసంతానముగా 'పృథ' అను కన్యక మిక్కిలి రూపవతి జన్మించెను. ఈమెకే కుంతీదేవి యని నామాంతరము. ఈమెను తనకు మేనత్తకుమారుడును, మహాత్ముడును, సఖుడును సంతతి లేకుండి కోరిన వాడును అగు కుంతిభోజునకు శూరభూపాలుడు పెంచుకొనుటకిచ్చెను.

ఆకుంతీకన్యక కుంతిభోజునియింట పెరుగుచుండ నొకప్పుడు ఆ రాజభవనమునకు త్రికాలజ్ఞానసంపన్నుడు, తపోనిధియైన దుర్వాసో మహర్షి అనుగ్రహదృష్టితో వచ్చియుండెను. కుంతిభోజుని యాజ్ఞపై కుంతీకన్యక ఉగ్రస్వభావుడై కనబడు ఆమహర్షికి అతిశాంతముతో శుశ్రూషచేసినది. ఆమహర్షి తోచినట్లు వెళ్ళిపోవుచు ఒకప్పుడు వచ్చెద నని మఱియొకప్పుడు వచ్చుచు, ప్రాతఃకాలము వత్తునని రాత్రి వచ్చుచు, దుర్లభములగు ఆహారపదార్థముల నడుగుచు నెంత చిక్కులు పెట్టినను దాను చిరాకుపడక భక్తిశ్రద్ధలతో ఒకసంవత్సరము సేవ చేసినది.

"తత స్సంవత్సరే పూర్ణే యదాఽసౌ జపతాంవరః।
నాఽపశ్య ద్దుష్కృతం కించి త్పృథాయా స్సౌహృదే రతః॥

సంవత్సరము పూర్తియైనతరువాత నేవిధమైన లోపము కుంతీ కన్య లేకుండనే సంచరింపగా అది చూచి ఆమె యోగ్యతకు మహర్షి మెచ్చుకొని—

"తస్యై స ప్రదదౌ మన్త్ర మాపద్ధర్మాన్వవేక్షయా ॥
టీ. భావిసంతానప్రతిబన్ధస్య అనాగతావేక్షణేన.

ఆమెకు ముందు రాబోవు సంతానప్రతిబంధమును దివ్యదృష్టిచే గ్రహించి ఆమెకు సంతానము కలుగుట కుపాయముగా నెట్టికోరికలు లేని కుంతీకన్యకకు స్వయముగా నొకమంత్ర ముపదేశించి—

"యం యం దేవం త్వ మేతేన మన్త్రేణావాహయిష్యసి।
తస్య తస్య ప్రభావేణ తవ పుత్రో భవిష్యతి॥"

అమ్మా! నీవీమంత్రముచే నేయే దేవతలను ఆహ్వానింతువో ఆయా దేవతయొక్క ప్రభావముతో నీకు పుత్రుడు కలుగును అని చెప్పి అంతర్ధానమయ్యె. తరువాత ఆమెకు చిన్నతనముగనుక ఆమంత్రశక్తి యెట్టిదో అని కుతూహలపడుచు— "కన్యా సతీ దేవ మర్క మాజుహావ యశస్వినీ" ఆమంత్రోచ్చారణమున కుంతీకన్యక ప్రాసాద మందుండి సూర్యదేవు నాహ్వానించెను. అంతట సూర్యదేవుడు కవచకుండలాలంకృతమగు మనోజ్ఞమైన మూర్తిని ధరించి రాగా ఆమె విస్మయపడి ముని నాకిచ్చిన మంత్రశక్తియందలి జిజ్ఞాసతో నేనాహ్వానించినాను. నాతప్పు క్షమింపవలయును; అపరాధిని. అని వేడుకొనగా సూర్యదేవుడు— నన్ను నీవాహ్వానించినావు. నాదర్శన మమోఘము. నన్ను గూర్చిన నీయాహ్వానము వృధా యైనయెడల నీకు దోష మంటును. నిన్ను, నీతండ్రిని, నీకామంత్రముపదేశించిన ఋషిని శపింతును. నీకిప్పుడు నాసంబంధమున పుత్రుడు కలుగవలయును. అని చెప్పినమీదట ఆమె భయపడి నేను కన్యకను మహానుభావా! నన్ను మన్నింపు మని ప్రార్థించినది.

అప్పుడు సూర్యదేవుడు నీకన్యాత్వమునకు భంగము లేకుండ నే ననుగ్రహింతు నని చెప్పి అమోఘమైన ఆమంత్రశక్తికి తాను వశుడయి స్వసంబంధమున సద్యోగర్భ మామెకు ప్రసాదించి పుత్రోత్పత్త్యనంతరము ఆమెకు తిరిగి— "ప్రాదాచ్చ తస్యై కన్యాత్వం పునస్స పరమద్యుతిః" కన్యాత్వము సిద్ధించునట్లు వరమిచ్చి యంతర్హితుడయ్యెను. తరువాత నామెకు పుత్రుడు కలిగెను.

"సహజం కవచం బిభ్రత్ కుండలోద్ద్యోతితాననః ।"

ఆ పుత్రుఁడు సహజకవచకుండలములతో విరాజిల్లుచుండెను.

"దృష్ట్వా కుమారం జాతం సా వార్ష్ణేయీ దీనమానసా ।
ఏకాగ్రం చిన్తయామాస కిం కృత్వా సుకృతం భవేత్ ॥
గూహమానాఽపచారం సా బన్ధుపక్షభయాత్తదా ।
ఉత్ససర్జ కుమారం తం జలే కున్తీ మహాబలమ్ ॥"

అట్టి పుత్రుని జూచి దీనురాలై బంధువర్గమునకు భయపడి యేమిచేయుదునా ? అని యేకాగ్రతతో దీర్ఘ మాలోచించి లోకమునకు దెలియకుండ నదీజలమందు ఆపిల్లవానిని విడిచిపెట్టినది.

ఆపై ఆమెకు సూర్యవరప్రభావమున యథాప్రకారముగా కన్యాత్వము ప్రాప్తించినది. ఇచ్చట కన్యాశబ్దమునకు కర్ణచరిత్రకారు లన్నట్లు అవివాహిత యని యర్థము గాదు. "ప్రాదాచ్చ తస్యై కన్యాత్వమ్" అనియున్న సూర్యవరము అవివాహితత్వమే అని చెప్పిన యెడల అది యంతకుబూర్వము ప్రసవానంతరము కూడ నున్నదే కనుక నావరమున కర్థము లేకపోవును. ఆపై ముందు ఆమెకు వివాహమైనది గనుక కన్యకవే, (అవివాహితవే) అగుదువు అను వరమున కది విరుద్ధముకూడను. అందుచేత బాల్యావస్థారూపమే ఆకన్యాత్వము. దానికి గర్భధారణాదులచే భంగము కలుగకుండ సూర్యవరముచే యథాపూర్వముగా నాబాల్యావస్థయే ఆమెకు ప్రాప్తించినది. వివాహము గూడ నాపై జరిగినది; వరము సార్థకమైనది; కర్ణోత్పత్తి సందర్భ మంతయు స్వప్నదృశ్యమైనది; కుంతీకన్యక లోకములోని బాలికలవలెనే గోచరించుచున్నది; ఇదంతయు దేవరహస్యము.

రహస్యకర్తలు—"దుర్వాసమహర్షి యామెకు మంత్రోపదేశ మొనరించినపుడు కుంతి యౌవనవతి" (పు 349) అని వ్రాయుట సందేహము. మహర్షికి శుశ్రూష జేసి సంతోషించునట్లు నీ యాజ్ఞాప్రకారము నేను జేసెద నని జెప్పినపుడు తండ్రి కుంతీకన్యకను—

"ఏవం బ్రువన్తీం బహుశః పరిష్వజ్య సమర్థ్య చ ।
ఇతి చేతి కర్తవ్యం రాజా సర్వ మథాఽదిశత్ ॥" (వన. అ.304)

ఆలింగనము చేసికొని శుశ్రూషాపద్ధతి నంతను బోధించె నని యున్నది. తండ్రియైనను పుత్రిక యువతియైయుండ ఆలింగనము చేసికొనుట విరుద్ధము. బాల్యావస్థలోనే అది సంభవము. "ఇయం బ్రహ్మన్ మమ సుతా బాలా" అని అప్పగించెను.

ఆంధ్రభారతము—"పసిబిడ్డ వయ్యును బడతి వీవెంతయు గుణవంతురాలవు గురులయందు" అని కుంతిభోజుడు (తండ్రి) కుంతీ కన్యక పసిబిడ్డ యనియే చెప్పెను. అందుచే మహర్షి మంత్రోపదేశ కాలమున కామె యువతి కాదు, పసిబిడ్డ.

కర్ణోత్పత్తి నిగూర్చి యీరహస్యకర్తల దుర్వాదము ద్వితీయ భాగము వేదవ్యాసనిందానిరాకరణములో విశేషముగా నిరాకరింప బడినది. ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలయును.

మంత్రోపదేశకాలమునకు కుంతీకన్యది బాల్యావస్థ. కర్ణోత్పత్త్యనంతరము సూర్యానుగ్రహమూలమున బాల్యావస్థయే సిద్ధించినది.

కర్ణోత్పత్త్యనంతరము బాల్యావస్థ అనునది అసంభావితమని భావించు ప్రతివాదులకు సహజకవచకుండలములతో కర్ణుడు పుట్టుట మాత్ర మసంభావితము కాదా? అదియును అసంభావితమే అను పక్షములో తన సహజకవచమును ఛేదించి యిచ్చిన మహాదాత కర్ణుడని ప్రతివాదులుచేయు స్తోత్ర మసంగత మగును. ఇంకొకటి—

"సా బాంధవభయా ద్బాలా గర్భం తం వినిగూహతీ ।
ధారయామాస సుశ్రోణీ నచైనాం బుబుధే జనః ॥
నహి తాం వేద నార్యన్యా కాచి ద్ధాత్రేయికా మృతే ।
కన్యాపురగతాం బాలాం నిపుణాం పరిరక్షణే ॥
తతః కాలేన సా గర్భం సుషువే వరవర్ణినీ ।
కన్యైవ తస్య దేవస్య ప్రసాదా దమరప్రభమ్ ॥" (వన-అ 308)

ఆంధ్రభారతము—"పూర్వపక్షంబున చంద్రుండునుంబోలె గర్భంబున క్రమంబున బ్రవర్ధనంబు నొందుచు గర్భం బభివ్యక్తం బయ్యును బ్రభాకరు మహిమంజేసి లోకవిదితంబు గాకుండెం దత్ప్రకారంబు దాదికూతు రొక్కతియ

యెఱుంగు నిట్లు వర్ధిల్లుచుం బదియగు మాసంబున నొక్క-నాటి నిశాసమయం బునం గన్యాంతఃపురంబునందు కొడుకుం గనియె".

ఇట్లు ఆమె గర్భధారణ చేసి పదిమాసములకు ప్రసవించి యుండ అది యెవ్వనికి దెలియకుండటమాత్రము ప్రతివాదులకు అసంబావిత మనిపింపకుండునా ? దీని నసంభావిత మని ప్రతివాదు లంగీకరింపనియెడల కర్ణుడు సూతపుత్రుడగుటే అసంభవము. కుంతీ కన్యక పుత్రుని విసర్జించుట అసంభవము. అప్పుడు కర్ణస్తుతి, కుంతీ నింద, బహుముఖముల జేయుచున్న ప్రతివాదులది అకాండ తాండవమై 'అహో మూలచ్ఛేదీ తవ పాండిత్యప్రకర్షః" అన్నట్లు అయిపోవును.

కనుక కర్ణోత్పత్తి లోకమున కజ్ఞాత మనియే ప్రతివాదులు ఒప్పుకొనితీరవలయును. అది సూర్యానుగ్రహమూలకమే అని యొప్పు కొనితీరవలయును. గత్యంతరము లేక యొక అసంభావితాంశము నెప్పు డొప్పుకొనిరో దానితో బాటు శిశువునకు సహజకవచకుండల ములు, ఆమెకు బాల్యావస్థాప్రాప్తి గ్రంథోక్తప్రకారము ఒప్పుకొనక తప్పునా ? మనకు దెలియని విషయములను సహేతుకముగా దెలుపు నట్టిదికదా ఆర్షగ్రంథము.

కర్ణచరిత్రకారులు:—"నేను గన్యకను; వివాహము లేనిదానను; నాకు నీదయ వలన గర్భము గలిగినయెడల నాతల్లిదండ్రులును, నితరబంధువులును నన్ను నిందింపరా ? (పు 13)

అని సూర్యునితో కుంతీకన్యక చెప్పుకొనినట్లు వ్రాసినారు. ఇందు వివాహము లేనిదానను, గర్భము కలిగిన నింద్యురాలనై పోవు దును. అని చెప్పుకొనెననుట అసంగతము. గర్భప్రాప్తిచే నింద్యు రాలు వివాహము లేనప్పు డెట్లగునో అట్లు వివాహమైయున్నను పర సంబంధమూలకగర్భప్రాప్తిచే నింద్యురాలే అగును. అట్టిస్థితిలో లోకనిందకు వివాహము లేకుండుట కారణ మగు టెట్లు ? సూర్యుడు గూడ—"నీకన్యాత్వమునకును హాని కలుగదు" అని బోధించె నని

వ్రాసినారు. ఈకన్యాత్వ మెట్టిది ? కుంతీకన్యక ఏకన్యాత్వమునకు హానికలుగునని భీతిల్లెనో ఆకన్యాత్వమే కద. అది వివాహము లేసందు లే అయినపుడు ముందు నీకు వివాహము లేకుండుటే సిద్ధించు నని సూర్యుడు చెప్పినట్లగును. ఈమాట ఆమె నెటు లొప్పింపగలుగును ? అది వరమైయుండ ఆమెకు వివాహ మెట్లయ్యెను ? కనుక నిది యసంబద్ధము.

ఆకన్యాత్వము బాల్యావస్థయే. దానికి భంగము కలుగుననియే ఆమె భీతిల్లినది. దానికి భంగము కలుగదనియే సూర్యుని వరము. ఆ వరమును బట్టియే ఆమెకు వివాహసిద్ధి. అది బాలికావివాహమే కాని బిడ్డతల్లివివాహముకాదు. ఆమె కన్యాత్వము నిష్కలంకమేగాని కలంకితము గాదు. ఆమెకు శిశూత్పత్తి భవితవ్యబలముచే గూఢముగా జరిగినను యథాపూర్వపరిస్థితియే వరప్రాప్తమైనందున స్వప్నప్రాయ మయినట్టి ఆ ఘటనచే ఆమె పవిత్రురాలు కాకపోలేదు. ఆమె కన్యాత్వము కళంకిత మనుకొనుట తప్పు.

ఇట్లు పరిశీలింపగా మంత్రశక్తిమూలమైన సూర్యానుగ్రహముచే ఆమెకు బాల్యమందే కర్ణుడు కవచసహితుడై పుట్టుట, అది యతిగుప్తమైయుండుట, ఆమెకు తిరిగి బాల్యదశయే ప్రాప్తించుట అను అసాధారణవిషయములు అఘటితఘటనగా సిద్ధించినవని తేలినది.

— ♦ కర్ణునకు సహజకవచము అను మాటకు బలిష్ఠమైన చర్మమని అర్థము అను ప్రసంగము— తన్నిరాకరణము ♦ —

మహాభారతరహస్యకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

"కర్ణుడు కవచకుండలములతో పుట్టు టెట్లో నా కవగతమగుటలేదు. గర్భగోళములో కవచకుండలములతో పిండ మభివృద్ధి యెట్లగును ? పుట్టినప్పుడు ప్రాణికి కవచకుండలము లెట్లుండును ? అది శరీరమునకు సహజముగా కప్పబడియున్నచో శరీరపోషణ యెట్లుజరుగును ? కుండలములవలన నేమి యుపయో

గహో తెలియదు. ఇచ్చట నా యభిప్రాయ మేమనగా? శరీరముమీద నొక విధమగు బలిష్ఠమైన చర్మముతో కర్ణుడు పుట్టియుండు ననిి తలంచుచున్నాను." (పు 446)

ఆహా! నారికేళఫలములో కొబ్బరికాయ, ఆ కొబ్బరికాయలో కొబ్బరి, ఆ కొబ్బరికి పైన పెంకు, ఆ పెంకుచేత ఆచ్ఛాదింపబడియే దాని అభివృద్ధి. అందులో నీరు. కొబ్బరినుండి పెంకు విడదీయబడుట. ఇదంతయు ఘటించుట యెట్లో యీ ప్రతివాదులకు అవగతమైనది కాబోలు. అక్కడలేని సందేహ మిక్కడమాత్రమెందు కుండవలెను? శరీరమునకు సహజములై ఛేదింపబడినను శరీరమున కపాయము గలిగింపనివై పెరుగుచుండు స్వభావము కలవైయున్న నఖరోమకేశముల వలె సహజమై కర్ణుని కవచ ముండుటకు అభ్యంతర మేమున్నది.

ఈ ప్రతివాదు లన్నట్లు అది చర్మవిశేష మయినయెడల దానినే యింద్రు డడుగుట, దానినే ఛేదించి కర్ణు డిచ్చుట జరిగినదని చెప్పవలసివచ్చును. శరీరముపై చర్మమంతయును ఛేదించి యిచ్చి జీవించుట సంభావ్య మెట్లగును? "సహజకవచమును కోసి యిచ్చుటచేత కర్ణుడనుట యుక్తముగా నున్న దని నా యభిప్రాయము." (పు 443) అని వ్రాసినట్టి వీరికి ఛేదించి యివ్వనిదే కర్ణుడను పేరే కుదరదు. ఛేదించి చర్మమంతయు నిచ్చినపుడు జీవించుట కుదరదు. కనుక నది సహజకవచమే యని యొప్పుకొని తీరవలయును.

"సహజకవచకర్తనాత్ కర్ణః" అని యున్నందున నది కవచమే, అదియే ఛేదించి యివ్వబడిన దని చెప్పక తప్పదు. "కుండలముల వలన నేమి యుపయోగమో తెలియదట." కర్ణుడు ఇంద్రునితో—

"కుండలాభ్యాం విముక్తోఽహం వర్మణా సహజేన చ।
గమనీయో భవిష్యామి శత్రూణాం ద్విజసత్తమ॥" (వన అ 310)

టీ—గమనీయో వధ్యః.

ఈ సహజకవచకుండలములను విడిచియున్నపుడు నేను శత్రువులకు వధ్యుడనయిపోవుదును. అని చెప్పియుండెను. కనుక మరణము

లేకుండ జేయుటకవి యేర్పడిన వని తెలిసికొనవలయును. అవి అమృత మయములని వాని ప్రయోజనము సూర్యుడే చెప్పియుండెను. అట్లు సూర్యానుగ్రహమున సహజకవచకుండలశోభితుడగు శిశువు కుంతీ కన్యకకు జన్మించెను.

—♦ కుంతీకన్యక శిశువును పరిత్యజించిన విధానము ♦—

"జాతమాత్రం చ తం గర్భం ధాత్ర్యా సంమన్త్ర్య భావినీ।
మంజూషాయాం సమాధాయ స్వాస్తీర్ణాయాం సమన్తతః॥
మధూచ్ఛిష్టస్థితాయాం సా సుఖాయాం రుదతీ తథా,
శ్లక్ష్ణాయాం సువిధానాయా మశ్వనద్యా మవాసృజత్॥ (వన అ 308)

టీ—మధూచ్ఛిష్టం, సిక్థకం, మయనమితి భాషాయాం। తేన స్థితాయాం సర్వతో లిప్తాయాం, మంజూషాయాం జలప్రవేశో న భవే దిత్యర్థః॥

శిశువు జన్మించినతోడనే పరిచారికతో ఆలోచించి చక్కని ఆస్తరణము కలిగియున్నట్టియు, జలములోపల ప్రవేశింపకుండ సర్వత్ర మయనముచే పూయబడినట్టియు, మృదువై సుఖకరమై బూతకలిగి యున్నట్టి యొక పెట్టియందు శిశువును పదిలముగా పరుండబెట్టి అశ్వ నదిలో ఆపెట్టెను విడిచిపెట్టినది.

"దత్తరక్షాప్రతిసరా మన్వాలంభనశోభనామ్" (వనప–అ 309)

టీ. దత్తో రక్షార్థం ప్రతిసరో దూర్వాకంకణాదిరూపో యస్యాం తాం, అన్వాలంభనం కుంకుమహస్తదానమ్।

ఆపెట్టెమీద దూర్వాంకురకంకణముచే రక్షాబంధము జేసి కుంకుమములో అద్దిన తన హస్తములను పెట్టెపై అద్దినది.

ఆపెట్టెను విడుచునపుడు ఖేదపడుచుశిశురక్షణార్థ మిట్లుపలికినది—

"స్వస్తి తే చాంతరిక్షేభ్యః పార్థివేభ్య శ్చ పుత్రక।
విశ్వేభ్య శ్చైవ భూతేభ్య స్తథా తోయచరాశ్చ యే॥
శివా స్తే సన్తు పంథానో మా చ తే పరిపన్థినః।
ఆగతాశ్చ తథా పుత్ర భవ న్త్వద్రోహచేతసః॥
పాతు త్వాం వరుణో రాజా సలిలే సలిలేశ్వరః।
అంతరిక్షేఽంతరిక్షస్థః పవన స్సర్వగ స్తథా॥

పితా త్వాం పాతు సర్వత్ర తపన స్తపతాం వరః ।
యేన దత్తోఽసి మే పుత్ర దివ్యేన విధినా కిల ॥
రక్షంతు త్వాం సురా స్సర్వే సమేషు విషమేషు చ ।
వేత్స్యామి త్వాం విదేశేఽపి కవచే నాభిసూచితమ్ ॥
ధన్యా సా ప్రమదా యా త్వాం పుత్రత్వే కల్పయిష్యతి ।
యస్యా స్త్వం తృషితః పుత్ర స్తనం పాస్యసి దేవజ ॥
ఏవం బహువిధం రాజన్ విలప్య కరుణం పృథా ।
అవాసృజత మంజూషా మశ్వనద్యాం తదా జలే ॥
రుదతీ పుత్రశోకార్తా నిశీథే కమలేక్షణా ।'' (వనప-అ 308)

పుత్రకా! పృథివీజలాంతరిక్షగతము లగు సర్వభూతములవల నను నీకు స్వస్తి యగుగాక. మార్గములు నీకు మంగళప్రదము లగుగాక. నీకు ఎవ్వరును హాని గలిగింపకుందురుగాక. నీయొద్దకు వచ్చిన వారికి నీయెడల ద్రోహబుద్ధి పుట్టకుండుగాక. జలమందుండి వరుణ దేవుడు, అంతరిక్షమందుండి వాయుదేవుడు, నిన్ను రక్షింతురుగాక. దివ్యవిధానమున నీ వెవ్వనిచే ప్రసాదింపబడితివో తండ్రియైన ఆసూర్య భగవానుడు సర్వత్ర నిన్ను రక్షించుచుండుగాక. సర్వసమయముల యందును నిన్ను దేవత లందరును రక్షించుచుందురుగాక.

నీ వేదేశమం దున్నను నీకవచమునుబట్టి నిన్ను నేను గుర్తింప గలుగుదును. నిన్ను పుత్రునిగా గ్రహించి నీకు స్తన్య మిచ్చి పోషించిన స్త్రీ ధన్యురాలు. అనుచు బహువిధముల విలపించి ఆకుంతీకన్యక అశ్వనదీజలమునందు నిశీథమున ఆపెట్టెను వదలి శోకార్తయై తన భవనమునకు వెళ్ళినది.

కుంతీకన్యక పుట్టినతోడనే శిశువును అట్లు విడిచిపెట్టుట స్వతంత్రించి చేసిన పనియా? సూర్యోపదేశమున జేసిన పనియా? అని కూడ తెలిసికొనవలసియున్నది. సూర్యోపదేశమునుబట్టి చేసినపనియే అని కర్ణుని వాక్యమే ధ్రువపరచుచున్నది—

కృష్ణపరమాత్మ రాయబారమునకై వెళ్ళి వచ్చునపుడు కర్ణ

నితో నీవు కుంతీకన్యాగర్భసంభూతుడవు అని తెలిపి చెప్పినపుడు కర్ణుడు—

"కన్యా గర్భం సమాధత్త భాస్కరా న్మాం జనార్దన ।
ఆదిత్యవచనా చ్చైవ జాతం మాం సా వ్యసర్జయత్ ॥" (ఉద్యో-అ 141)

శ్రీకృష్ణా! నీవు చెప్పినది నిజమే. ఆమె నన్ను సూర్యునివలన కని సూర్యోపదేశముచేతనే నన్ను విడిచినది. అని చెప్పియుండెను.

ఇదంతయు జూడగా భూభారహరణమునకై భగవదాజ్ఞానుసారము తమతమ యంశములతో ఆయా దేవతలు భూలోకమం దవతరింపవలసివచ్చి యవతరించుటలో ప్రచండయుద్ధము అనివార్యమై ప్రాప్తించుటకును, ఆనాటికి క్షత్రియాద్యాకారములతో లోకము నలుముకొనియున్న అసురాంశముల నున్మూలించుటకును, యుద్ధకారణమైన కౌరవుల దుర్వృత్తిని బలపరచుటకును తగిన మహాతేజశ్శాలిని తన యంశముచే సూర్యదేవు డుద్భవింపజేయుదలచి, ఆనాటికి దుర్వాసోమహర్షి యవ్యాజానుగ్రహమున మంత్రసిద్ధిగలిగి పుణ్యశీలయై యున్న కుంతీకన్యకయందు మంత్రాహూతుడై వచ్చి తన తేజస్సును ప్రవేశపెట్టి, ఆమె ప్రసవగర్భధారణాదులు లోకమునకు దెలియకుండ జేసి, పుట్టినతరువాత శిశువు నిట్లు విడిచివేయు మని కూడ ఆమెకు జెప్పి, ఆమెకు నిష్కళంకకన్యాత్వ మనుగ్రహించిన విషయ మంతయు దేవరహస్యమై, భూభారహారణోపయుక్తమై నడచిన దని స్పష్ట మగుచున్నది.

—♦ మొదట కర్ణజన్మవిషయము వెల్లడింపని కుంతీదేవియందు "స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాన్తికా" అనుమాట బూటకము కాదు. అను ప్రసంగము-తన్నిరాకరణము ♦—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

"తొలుదొల్త దన కన్యాత్వమునకు భంజకమయి వివాహప్రతిబంధక మగు నని కర్ణజన్మవిషయక మగు నా దేవరహస్యమును వెల్లడింపదయ్యె. ఆ మీద గర్ణుని దుర్యోధనునకు ప్రాణమిత్రుడగుటంజేసి తన మానమును గోలుపోయి

వెల్లడించినను నాతడు దుర్యోధనుని విడుచువాడు కాకుండుటచే జ్యేష్ఠుడగు కర్ణుడు దుర్యోధనసేవకుడైయుండ గనిష్ఠులగు ధర్మరాజాదులకును నట్లు సేవకత్వము దుర్లంఘ్యమే యగు ననియు, నట్లయిన దన్నెన్నో బాముల బెట్టిన బావగారి సంతతిపై బగ తీరకపోవు ననియు గావలయు నట్టి రహస్యమును ధర్మరాజాదులకు దెలుపదయ్యె.

ఔరా! స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాన్తికా। అనుమాట ఈ విషయమున బూటకము కాదని చెప్పక తప్పదు గదా!" (పు 126)

ఇచ్చట గొన్నిమాటలు చెప్పవలసియున్నవి. భవిష్యత్తు నెరిగి దుర్వాసోమహర్షి కోరికలేని కుంతీకన్యకు సంతతిప్రదమైన మంత్ర ముపదేశించి యుండెను. ఆ మంత్రప్రభావమున సూర్యదేవుడు పుత్రు నిచ్చుట కేతెంచి నిష్కాముకురాలైన ఆమెను నిర్బంధపరచినపుడు ఆమె అవశురాలై గ్రహించినది. ఆ సూర్యదేవుని మాటకు బద్ధురాలై శిశువును విడిచిపెట్టినది. సూర్యదేవుని యనుగ్రహముచేతనే లోకములో దాగనట్టి ఆ వృత్తాంత మెవ్వనికిని దెలియలేదు. ఆ పుత్రుడు వెల్లడి కాకుండ అన్యస్థలములో పెరుగుట దైవనిర్దిష్టముగా సంభవించినది కాని, ఆమె స్వబుద్ధిచే సంభవించినది కాదు. యుద్ధానంతరము నారద మహర్షి ధర్మజునితో నేమి చెప్పెనో చూడుడు—

"గుహ్య మేత త్తు దేవానాం కథయిష్యామి తేఽనఘ।
త న్నిబోధ మహాబాహో యథావృత్త మిదం పురా॥
క్షత్రం స్వర్గం కథం గచ్ఛే చ్ఛస్త్రపూత మితి ప్రభో।
సంఘర్ష జనన స్తస్మా త్కన్యాగర్భో వినిర్మితః॥
స బాల స్తేజసా యుక్త స్సూతపుత్రత్వ మాగతః।

టీ—కి మర్థం దేవైః కర్ణార్జునయో ర్వైర ముత్పాదిత మిత్యాశంక్యాహ—గుహ్యమితి, క్షత్రియమితి. సంఘర్ష జననో వైరాగ్న్యుద్దీపకః కన్యాగర్భో దేవైః క్షత్రస్య స్వర్గమనాయ నిర్మిత ఇత్యర్థః.

"స సఖ్య మకరో ద్బాల్యే రాజ్ఞా దుర్యోధనేన చ।
యుష్మాభి ర్నిత్యసంద్విష్టో దైవా చ్చాపి స్వభావతః॥ (శాన్తి అ 2)

టీ—దైవాచ్చాపి స్వభావతఇతి; దైవాత్ దేవానాం సంకల్పాత్ పూర్వోక్తాత్ స్వభావతః—"వీర్యాధికో నీచకులో దుస్సంగేన సమేధితః। మహోజసైః స్వర్గమానో హన్తి రాష్ట్రం సరాజకమ్॥" ఇతి శ్లోకోక్తాత్.

ధర్మజా ! కర్ణార్జునులకు మహావైరము దేవతలచే నెందు నిమిత్తము ఉత్పాదింపబడిన దనగా క్షత్రియజాతి శస్త్రహతమై స్వర్గతిని పొందుటకు సాధనముగా నది యుత్పాదింపబడినది. అట్టి కార్యసిద్ధికే వైరాగ్న్యుద్దీపక మగు కన్యాగర్భము నిర్మాణము చేయబడినది. ఇదంతయు దేవరహస్యము. తేజశ్శాలియైన ఆబాలుడు సూతపుత్త్రత్వమును పొందినాడు. బాల్యమునుండియు దుర్యోధనునితో సఖ్యము చేసినాడు. దేవతాసంకల్పమునుబట్టియు, "వీర్యాధిక్యము, నీచకుల సంబంధము, దుస్సాంగత్యము, మహాజనస్పర్ధ అను లక్షణములు కల వాడు రాజసహితముగా రాష్ట్రమును నశింపజేయును" అని చెప్ప బడిన స్వభావమునుబట్టియు నాతడు ధర్మజా ! మీయెడల నిత్య ద్వేషియై వ్యవహరించినాడు. అని చెప్పియుండెను.

ఇట్లు కన్యాగర్భనిర్మాణము, సూతపుత్త్రత్వఘటన, అజ్ఞాత చర్యగా అమోఘమైన దేవతాసంకల్పమునుబట్టి జరిగియుండగా నిర్దుష్టురాలైన కుంతీకన్యకను స్త్రీబుద్ధి యనుచు దూషింపబూనుట, మొదట వెల్లడింపకుండుట ఆమె తప్పనుట యుక్తము కాదు.

తరువాత దుర్యోధనప్రాణమిత్త్రుడై కర్ణుడున్నస్థితిలో కర్ణుని కామె వెల్లడించినను దుర్యోధనుని ఆతడు విడువకున్నపుడు ధర్మరాజాదుల కామె తెలిపినదికాదనియు, వారికి తెలిపినయెడల వారికిగూడ కర్ణునితోబాటు దుర్యోధనసేవకత్వమే వచ్చిపడునని, అప్పుడు ధార్తరాష్ట్రులపై తాను పగదీర్చుకొనుట కవకాశము లేకపోవు నని భావించియే కర్ణోత్పత్తిరహస్యము ధర్మరాజాదులకు తెలిపినదికాదు. అనియు ప్రతివాదు లనుట అయుక్తము.

ఆమె చెప్పినను కర్ణుడు వినిపించుకొనలేదనుచున్న ప్రతివాదులు తమపై మహాశత్రుత్వము వహించియున్న కర్ణదుర్యోధనులయెడ ధర్మరాజాదులు విసమాత్త్రము సౌహార్దము వహింతురని యెట్లనుకొని నారు ? సౌహార్దమును వారు వహించువారే అని తోచినపుడు,

మాతృవాక్యముకంటె దుర్యోధనసఖ్యమే తనకు ముఖ్య మనుకొనిన కర్ణునికంటె మాతృవాక్యమే మనకు ముఖ్యమను పాండవులు శ్రేష్ఠు లని ప్రతివాదులు తెలిసికొనినా రన్నమాటే.

ప్రతివాదులు- దుర్యోధనాదులపై పగదీర్చుకొనుటకై పాండవులతో కర్ణోత్పత్తి విషయము కుంతీదేవి చెప్పదయ్యె అని కదా వ్రాసినారు. ఆమెకు పగతీరుట యెప్పుడు? పాండవులు వారిని హింసించినప్పుడు. అట్టి హింస వారికి లేకుండుటకు కర్ణునితో ఆమె చెప్పినదా? హింస కలిగించుటకు చెప్పినదా? కర్ణుడు దుర్యోధనునకు గుండెకాయ. పాండవుల కనువర్తనీయుడు. అట్టివాడు ఎవ్వనికిని హింస లేకుండ జేయవచ్చునుగదా. పాండవులది పాండవుల కిప్పింపవచ్చునుగదా. తుదకు పంచగ్రామముల నిప్పించియైన వారికోరిక తీర్పవచ్చునుగదా. ఆపనిచేత దుర్యోధనునకు నష్టముగాని, న్యూనత గాని లేదుకదా. యుద్ధము లేకుండ జనక్షయము కాకుండ తాను చేయవచ్చునుకదా. ఆవిధమున తన దుర్యోధనభక్తిని ప్రకటించుకొనవచ్చునుకదా.

కుంతీదేవి మాటను, ఆసమయమందలి సూర్యదేవుని వాక్యమునుగూడ త్రోసివేసి దుర్యోధనునిలోనే చేరినాడను అప్రతిష్ఠ లేకుండ జేసికొనవచ్చునుగదా. అట్టిస్థితిలో తత్త్వము తెలిసిన కర్ణు డెందు కుపేక్షించెను.

ఇది చూడగా పాండవులను హింసించి పగ దీర్చుకొను తలంపున్నవాడు కర్ణుడుగాని, దుర్యోధనాదులను హింసించి పగదీర్చుకొను తలంపున్నది కుంతీదేవి కాదని తెలియుటలేదా?

ధర్మరాజాదులతో అప్పుడు కుంతీదేవి చెప్పలేదని నెపమా? కర్ణుని ఆనుకూల్యము చూచుకొని ఆపై వారితో చెప్పవచ్చునని ఆమె యూహించియుండును. కర్ణుని బుద్ధి తిరుగలేదు. అప్పుడు వారితో

జెప్పుట అనర్థావహము కాదా ? దూరదృష్టికలిగి లోకక్షేమము గోరియున్న సాధ్వి, కౌరవపాండవపురోభివృద్ధికై యెక్కడ జెప్పవల యునో అక్కడ జెప్పినది. అట్టి కుంతీదేవినిగూర్చి 'స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతికా' అని ప్రతివాదు లనుట నింద్యము. ఆప్రళయాంతకబుద్ధి కర్ణునిదై యుండుటచే—"పుంబుద్ధిః ప్రళయాంతికా" అనియే చెప్ప వలయును. కనుక ప్రతివాదిప్రసంగము నిరస్తమైనది.

—♦ కర్ణుడు సూతకులమునకు జేరిన విధము ♦—

నాడు కుంతీకన్యకచే రక్షాబంధనదేవతాప్రార్థనాంగరక్షా విధానపూర్వకముగా శిశువును పదిలముగా పరుండబెట్టి మూతవేసి దైవముపై భారమువైచి అశ్వనదీప్రవాహమున విడువబడినమంజూష—

"మంజూషా త్వశ్వనద్యాః సా యయౌ చర్మణ్వతీం నదీమ్।
చర్మణ్వత్యాశ్చ యమునాం తతో గంగాం జగామ హ॥
గంగాయాః సూతవిషయం చంపామనుయయౌ పురీమ్।
స మంజూషాగతో గర్భ స్తరంగై రుహ్యమానకః॥
అమృతా దుత్థితం దివ్యం తనువర్మ సకుండలమ్।
ధారయామాస తం గర్భం దైవం చ విధినిర్మితమ్॥ (వన. అ. 308)
టీ—దైవం దేవజం విధినా ఈశ్వరేణ నిర్మితమ్.

అశ్వనదినుండి ప్రవాహానుగతముగా చర్మణ్వతీనదిలో ప్రవే శించి, దానినుండి యమునానదిలో, దానినుండి గంగానదిలో ప్రవే శించి, దానినుండి క్రమముగా సూతుని నివాసస్థానమైన చంపాపుర ప్రాంతమునకు జేరినది. అందున్న శిశువును దేవసంభూతుని, ఈశ్వర నిర్మితమై అమృతోద్భూతమై యున్న కవచకుండలములు కాపాడు చున్నవి. ఆసమయమునకు ధృతరాష్ట్రుని సఖుడగు అధిరథు డను సూతుడు సంతతిలేకున్నట్టి తన భార్య యగు రాధతోగూడ గంగా నదికి స్నానమునకై వెళ్ళియుండెను. ఆరాధ సంతతికై దేవతల నారాధించుచు వ్రతాదులతో కాలము గడుపుచున్న సాధ్వి.

"సా దదర్శాఽథ మంజూషా ముహ్యమానాం యదృచ్ఛయా ।
ఊర్మితరంగై ర్జాహ్నవ్యా స్సమానీతా ముపహ్వరమ్ ॥
సా తు కౌతూహలా త్ప్రాప్తాం గ్రాహయామాస భావినీ ।"

ఆమె తరంగపంక్తిద్వారా పుణ్యవిశేషమున తన సమీపమునకు గంగచే తీసికొనిరాబడిన ఆ మంజూషను రక్షాబంధకుంకుమచిహ్నయుక్తమై యున్నదానిని చూచి కుతూహలముతో భర్తకు జెప్పి తీయించెను.

"స తా ముద్ధృత్య మంజూషా ముత్సార్య జల మంతికాత్ ।
యన్త్రై రుద్ఘాటయామాస సోఽపశ్య త్తత్ర బాలకమ్ ॥
తరుణాదిత్యసంకాశం హేమవర్మధరం తథా ।
మృష్టకుండలయుక్తేన వదనేన విరాజతా ॥
అంక మారోప్య తం బాలం భార్యాం వచన మబ్రవీత్ ।
అనపత్యస్య పుత్రోఽయం దేవై ర్దత్తో ధ్రువం మమ ॥
ఇత్యుక్త్వా తం దదౌ పుత్రం రాధాయై స మహీపతే ।
ప్రతిజగ్రాహ తం రాధా విధివ ద్దివ్యరూపిణమ్ ।
పుత్రం కమలగర్భాభం దేవగర్భం శ్రియా వృతమ్ ॥
పుపోష చైనం విధివ ద్వవృధే స తు వీర్యవాన్ ।
తతః ప్రభృతి చాప్యన్యే ప్రాభవ న్నౌరసా స్సుతాః ॥ (వన. అ. 309)

ఆసూతుడు ఆమంజూషను ఒడ్డునకు దెచ్చి యంత్రములచే దాని మూతను తెరచి అందు బాలసూర్యసమానుడు, సువర్ణకవచకుండలవిరాజితుడు అగు బాలుని జూచి ఆశ్చర్యపడి తొడపై బెట్టుకొని భార్యతో నిట్లనెను— మానినీ! సంతతి లేనట్టి నాకు దేవతలు ఈపుత్రుని ప్రసాదించినారు; ఇది నిజము. ఇట్లనుచు భార్యచేతికందింపగా నామె పరమానందముతో గ్రహించి పోషించుచుండ ఆబాలుడు పెరుగుచుండెను. అక్కడనుండి ఆసూతదంపతులకు ఔరసపుత్రులును కలిగిరి.

"వసువర్మధరం దృష్ట్వా తం బాలం హేమకుండలమ్
నామాఽస్య వసుషేణేతి తత శ్చక్రు ర్ద్విజాతయః ॥

ఏవం స సూతపుత్రత్వం జగామాఽమితవిక్రమః।
సూతస్య వవృధేఽంగేషు శ్రేష్ఠః పుత్రస్స వీర్యవాన్ ॥
టీ—అంగేషు జనపదవిశేషేషు।
చారేణ విదిత శ్చాసీ త్పృథయా దివ్యవర్మధృతత్।

ఆబాలుడు సువర్ణకవచాదులు కలిగియుండుటను బట్టి ద్విజులు ఆబాలునకు వసుషేణుడని నామకరణము చేయించినారు. ఇట్లు ఆ బాలుడు సూతపుత్రత్వమును పొంది అంగదేశములో పెరుగుచుండెను. కుంతీకన్యక చారులవలన సహజకవచకుండలములను బట్టి ఆబాలుని యోగక్షేమములు తెలిసికొనియుండెను.

—: సూతపుత్రుని విద్యాభ్యాసము, దుర్యోధనసఖ్యము, అర్జున వైరము :—

"సూత స్త్వధిరథః పుత్రం వివృద్ధం సమయేన తమ్।
దృష్ట్వా ప్రస్థాపయామాస పురం వారణసాహ్వయమ్ ॥
తతోపసదనం చక్రే ద్రోణ స్యేష్వస్త్రకర్మణి।
టీ—ఉపసదనం=గురూపసదనమ్.
సఖ్యం దుర్యోధనేనైవ మగమ త్స చ వీర్యవాన్।
ద్రోణాత్ కృపా చ్చ రామాచ్చ సోఽస్త్రగ్రామం చతుర్విధమ్ ॥
లబ్ధ్వా లోకేఽభవత్ ఖ్యాతః పరమేష్వాసతాం గతః।
సన్ధాయ ధార్తరాష్ట్రేణ పార్థానాం విప్రియే రతః॥
యోద్ధు మాశంసతే నిత్యం ఫాల్గునేన మహాత్మనా।
సదాహి తస్య స్పర్ధాసీ దర్జునేన విశాంపతే॥
అర్జునస్య చ కర్ణేన యతో దృష్టో బభూవ సః॥
ఏత ద్గుహ్యం మహారాజ సూర్యస్యాసీ న్న సంశయః।
య స్సూర్యసంభవః కర్ణః కున్త్యాం సూతకులే తథా॥ (వన. అ. 309)

అధిరథు డను పేరుగల ఆసూతుడు విద్యాభ్యాసమునకు తగిన వయస్సు కలిగియున్న తన పుత్రుని హాస్తినాపురమునకు బంపగా నాతడు ద్రోణాచార్యునియొద్ద ధనుర్విద్యాభ్యాసము జేయుచుండెను. ఆనిమిత్తమున దుర్యోధనసహవాస మాతని కబ్బెను. ఆతడు ద్రోణా

చార్య కృపాచార్యులయొద్దనే కాక పరశురామస్వామియొద్ద గూడ శిష్యత్వము జేసి చతుర్విధాస్త్రగ్రామమును పొంది మహాధనుర్ధరుడని ఖ్యాతి వహించెను. దుర్యోధనునియందు ప్రీతి, పాండవులయందు ద్రోహచింత కలిగి మహాత్ముడైన అర్జునునితో డీకొనుటకై నిత్యము తలపోయుచుండువాడు. ఎప్పుడు జూచినను అతనికి అర్జునస్పర్ధయే ఉండెడిది. ఆసూతపుత్రుని చూచినది మొదలు అర్జునునకును అతనియందు స్పర్ధ యుండెడిది.

కుంతీకన్యకయందు సూర్యసంభూతుడైన కర్ణుడు ఆవిధముగా సూతకులమునకు జెంది యీపద్ధతినుండుట నిస్సంశయముగా సూర్యదేవుని గుప్తసంకల్పమే అని భావము.

—: సూతపుత్రుడు ద్రోణాచార్యుని విడిచి పరశురాము నాశ్రయించుట :—

యుద్ధానంతరము ధర్మజునకు కర్ణవృత్తాంతము నారదు డిట్లు చెప్పెను—

"వీర్యాధిక మథాలక్ష్య ధనుర్వేదే ధనంజయమ్ ।
ద్రోణం రహ స్యుపాగమ్య కర్ణో వచన మబ్రవీత్ ॥
బ్రహ్మాస్త్రం వేత్తు మిచ్ఛామి సరహస్యనివర్తనమ్ ।
అర్జునేన సమం చాహం యుధ్యేయ మితి మే మతిః ॥
సమ శ్శిష్యేషు వ స్స్నేహః పుత్రే చైవ తథా ధ్రువమ్ ।
త్వత్ప్రసాదా న్న మాం బ్రూయ రకృతాస్త్రం విచక్షణాః ॥
ద్రోణ స్తథోక్తః కర్ణేన సాపేక్షః ఫాల్గునం ప్రతి ।
దౌరాత్మ్యం చైవ కర్ణస్య విదిత్వా త మువాచ హ ॥
బ్రహ్మాస్త్రం బ్రాహ్మణో విద్యా ద్యథావచ్చరితవ్రతః ।
క్షత్రియో వా తపస్వీ యో నాఽన్యో విద్యా త్కథంచన ॥
ఇత్యుక్తోఽంగిరసాం శ్రేష్ఠ మామన్త్ర్య ప్రతిపూజ్య చ ।
జగామ సహసా రామం మహేన్ద్రం పర్వతం ప్రతి ॥" (శాంతి-అ 2)

ధనుర్వేదమందు అధికప్రావీణ్యము వహించిన పార్థుని జూచి ద్రోణాచార్యునితో రహస్యముగా కర్ణు డిట్లు ప్రసంగించెను—

మహాత్మా! నేను బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగోపసంహారములతో నీయొద్ద నుపదేశము నొందగోరియున్నాను. తీసిపోకుండ అర్జునితో యుద్ధముచేయు సంకల్పము నాకున్నది. నీవు పుత్రునియందును, శిష్యులయందును సమానదయగలవాడవు. నేను బ్రహ్మాస్త్రము తెలియనివాడ నని లోకులు నన్ననకుండునట్లు అనుగ్రహింపుము. అని. అది విని పార్థునియందు ప్రేమాతిశయముకల ద్రోణాచార్యుడు కర్ణుని దుర్వృత్తిని తెలిసికొని యిట్లు చెప్పెను—వ్రతాచరణము గల బ్రాహ్మణుడు, తపస్వియైన క్షత్రియుడు తప్ప అన్యుడు బ్రహ్మాస్త్రగ్రహణమున కధికారి కాడు. అని.

అది విని కర్ణుడు నమస్కరించి సెలవు దీసికొని వెంటనే పరశురాము నాశ్రయించుటకై మహేంద్రపర్వతమునకు వెళ్లెను.

—♦ నేను బ్రాహ్మణుడ నని చెప్పి కర్ణుడు పరశురామునియొద్ద ప్రవేశించుట ♦—

"స తు రామ ముపాగమ్య శిరసాఽభిప్రణమ్య చ ।
బ్రాహ్మణో భార్గవోఽస్మీతి గౌరవేణాఽభ్యగచ్ఛత ॥
టీ. గురురేవ పితేత్యభిసన్ధాయాహం బ్రాహ్మణో భార్గవోఽస్మీతి ।
"రామ స్తం ప్రతిజగ్రాహ పృష్ట్వా గోత్రాది సర్వశః ।
ఉష్యతాం స్వాగతం చేతి ప్రీతిమాం శ్చాఽభవ ద్భృశమ్ ॥
తత్ర కర్ణస్య వసతో మహేన్ద్రే స్వర్గసన్నిభే ।
గన్ధర్వై రాక్షసై ర్యక్షై ర్దేవై శ్చాసీ త్సమాగమః ॥
స తత్రేష్వస్త్ర మకరోత్ భృగుశ్రేష్ఠా ద్యథావిధి ।
ప్రియ శ్చాఽభవ దత్యర్థం దేవదానవరక్షసామ్ ॥" (శాంతి-అ 2)

కర్ణుడు పరశురామునియొద్దకు వెళ్లి సాష్టాంగనమస్కారము చేసినపుడు ఆపరశురాముడు కుశలప్రశ్నపూర్వకముగా కులగోత్రముల నడుగ బ్రాహ్మణుడను భృగువంశసంభూతుడను అని కర్ణుడు చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పుటలో తాత్పర్య మేమనగా గురువే తండ్రి; అట్టి గురువు పరశురాముడు; ఆతని కులగోత్రములే తనవి అను తాత్పర్యముతో మిషపెట్టి కర్ణుడట్లు చెప్పియుండెను.

అది విని యాకర్ణుని స్వీకరించి యాతనియందు పరశురాము డధికప్రీతి కలిగియుండెను. ఆమహేంద్రపర్వతమందు అస్త్రము లభ్యసించుచుండ దేవగంధర్వరాక్షసులతో సమావేశము, కర్ణునియందు వారి కధికప్రీతి సంభవించినవి.

—: కర్ణునకు బ్రాహ్మణశాపప్రాప్తి :—

"స కదాచి త్సముద్రాన్తే విచర న్నాశ్రమాంతికే ।
ఏకః ఖడ్గధనుష్పాణిః పరిచ క్రామ సూర్యజః ॥
సోఽగ్నిహోత్రప్రసక్తస్య కస్యచి ద్బ్రహ్మవాదినః ।
జఘానాఽజ్ఞానతః పార్థ హోమధేనుం యదృచ్ఛయా ॥
త దజ్ఞానకృతం మత్వా బ్రాహ్మణాయ న్యవేదయత్ ।
తం స విప్రోఽబ్రవీత్ క్రుద్ధో వాచా నిర్భర్త్సయ న్నివ ॥
దురాచార వధార్హ స్త్వం ఫలం ప్రాప్నుహి దుర్మతే ।
యేన విస్పర్ధసే నిత్యం యదర్థం ఘటసేఽనిశమ్ ॥
యుధ్యత స్తేన తే పాప భూమి శ్చక్రం గ్రసిష్యతి ।
తత శ్చక్రే మహీగ్రస్తే మూర్ధానం తే విచేతసః ॥
పాతయిష్యతి విక్రమ్య శత్రు ర్గచ్ఛ నరాధమ ।
యథేయం గౌ ర్హతా మూఢ ప్రమత్తేన త్వయా మమ ॥
ప్రమత్తస్య తథాఽరాతి శ్శిర స్తే పాతయిష్యతి ।
ఇత్యుక్తో బ్రాహ్మణేనాథ కర్ణో దైన్యా దధోముఖః ॥
రామ మభ్యగమ ద్భీత స్త దేవ మనసా స్మరన్ ।" (శాంతి. అ 2)

కర్ణు డొకప్పుడు దక్షిణసముద్రసమీపమందు ఆశ్రమప్రాంతమున ఖడ్గధనుర్ధారియై తానొక్కడే సంచరించుచు, అగ్నిహోత్రానుష్ఠానపరుడును బ్రహ్మవాదియు నగు నొకబ్రాహ్మణుని హోమధేనువును (అనగా హోమధేనువత్సమును) బాణప్రయోగములో తెలియక వధించెను. అది తెలియక చేసితి నని యాబ్రాహ్మణోత్తమునియొద్ద చెప్పుకొనెను. కాని విప్రోత్తముడు క్రుద్ధుడై ఓదుర్మతీ! నీవు వధ్యుడవు. ఆఫలము నీవు పొందవలసినదే. యెవ్వనితో నీవు విశేషముగా స్పర్ధ పెట్టుకొని యున్నావో, ఎవ్వని నిమిత్తము ఈబాణప్రయోగా

భ్యాసము సతతము నీవు చేయుచున్నావో ఆతనితో యుద్ధము చేయు
నప్పుడు నీరథచక్రము భూమిలో దిగబడును. ఆసమయమందే
వికలహృదయుడవై యున్న నీశిరస్సును విక్రమించి నీశత్రువు ఛేదిం
చును పొమ్ము. ఈగోవత్సము ప్రమత్తుడవైన నీచేత ఎట్లు హింసింప
బడినదో అట్లే ప్రమత్తుడవై యున్న నిన్ను శిరచ్ఛేదము చేసి నీశత్రువు
హింసించును. అని శాపముపెట్టగా కర్ణుడు దీనుడై తలవంచుకొని
ఆవిషయమునే మనస్సులో తలపోసికొనుచు భీతుడై పరశురామసన్నిధికి
వెళ్ళెను. ఈవిషయమును శల్యునితో కర్ణుడు గూడ చెప్పియుండెను—

"కదాచి ద్విజయస్యాఽహ మస్త్రహేతో రట న్నృప ।
అజ్ఞానాద్ధి క్షిపన్ బాణాన్ ఘోరరూపాన్ భయానకాన్ ॥
హోమధేన్వా వత్స మస్య ప్రమత్త ఇషుణాఽహనమ్ ।
చరంతం విజనే శల్య తతోఽనువ్యాజహార మామ్ ॥
యస్మా త్త్వయా ప్రమత్తేన హోమధేన్వా హత స్సుతః ।
శ్వభ్రే తే పతతాం చక్ర మితి మాం బ్రాహ్మణోఽబ్రవీత్ ॥
యుధ్యమానస్య సంగ్రామే ప్రాప్త స్యైకాయనం భయమ్ ।
తస్మాద్బిభేమి బలవ ద్బ్రాహ్మణవ్యాహృతా దహమ్ ॥" (కర్ణ. అ 41)

ఒకప్పుడు నేను బాణములను ప్రయోగించుచున్నసమయములో
విజనప్రదేశములో సంచరించుచున్న హోమధేనువత్సము నెరుగక
వధింపగా నీవిట్లు చేసినందుకు భయంకరసంగ్రామములో నీరథచక్రము
దించుకొనిపోవునని బ్రాహ్మణుడు శపించెను. ఆవాక్యమునకు నేను
భయపడుచున్నాను; అని.

—: కర్ణునకు పరశురామశాపప్రాప్తి :—

"కర్ణస్య బాహువీర్యేణ ప్రణయేన దమేన చ ।
తుతోష భృగుశార్దూలో గురుశుశ్రూషయా తథా ॥
తస్మై స విధివత్ కృత్స్నం బ్రహ్మాస్త్రం సనివర్తనమ్ ।
ప్రోవాచాఖిల మవ్యగ్రం తపస్వీ త త్తపస్వినే॥

టీ—కృత్స్నం సరహస్యం నతు మన్త్రమాత్రమ్ । అఖిలం అంగప్రత్యంగ
దేవతారాధనసహితమ్. అవ్యగ్రం యథా స్యా త్తథా తపస్వీ ఏకాగ్రచిత్తః.

విదితాస్త్రః తతః కర్ణో రమమాణోఽశ్రమే భృగోః ।
చకార వై ధనుర్వేదే యత్న మద్భుతవిక్రమః ॥ (శాన్తి. అ. 3)

కర్ణునియొక్క బాహుబలము, ఇంద్రియజయము, గురుశుశ్రూష ఇత్యాదులకు సంతుష్టుడై పరశురాముడు బ్రహ్మాస్త్ర మా కర్ణున కుపదేశింపగా ధనుర్వేదమందు కృషిచేయుచు పరశురామాశ్రమమందు కర్ణు డుండెను.

"జామదగ్న్యుండు శపించిన తెఱంగును జెప్పెద- నవ్వీరుం డతనికి భక్తుండై పరిశ్రమంబాచరింప నతండు బ్రహ్మాస్త్రంబులోనుగా ననేకాస్త్రంబు లొసంగె బదంపడి యొక్కనాడు.

తే. కర్ణు నుత్సంగమున మస్తకంబు జేర్చి గురుడు నిద్రింప వికృతాతిఘోరరూప
1. మళక మనియెడు నొక కీట మద్దినేంద్ర తనయు క్రిందొడ దొలిచెను త్వరము గాగ

వ. అతండును గురునకు నిద్రాభంగం బగుట కోర్వక ధైర్యంబునం గీటకృత్యం బున కోర్చి యచలుండై యుండె నెత్తు రొండొండ పరగి పరశురాము శరీరంబు జోకిన నమ్మహాత్ముండు మేల్కని రక్తం బెక్కడి దని యడిగిన దొడ యెత్తి కీటంబుం జూపి యిది దొలుచుచుండ మీ నిదుర చెడుటకుం జాలక కదలకుండితి ననియె. నమ్ముని గనుంగొనిన నక్కీటంబు.

క. మృతి బొంది రాక్షసుండై ఖతలంబున నుండి పలుకు గరుణాకర నీ
కతమున దారుణశాపప్రతిహతి వాటిల్లె నిపుడు ప్రకృతి వడసితిన్.

వ. 2. గ్రిస్తుండను పేరం బరగు నొక్క రక్కసుండ భృగుపత్ని నపహరించి తదీయశాపంబునం గీటంబనై యుండి భవదీయవిలోకనామృతసేకంబున సుఖినైతి నని చెప్పి నమస్కరించి నిజేచ్ఛం జనియె. (ఆంధ్రభారతము)

సంస్కృతములో-1 "అలర్కం నామ నామతః కృమిమ్" 2 "అహమాసం దంశో నామ మహాసురః" "శాపస్యాన్తో భవితా భార్గవా ద్రామా దితి మా మబ్రవీ ద్భృగుః" అని యున్నది.

"రామః కర్ణం చ సక్రోధ మిదం వచన మబ్రవీత్ ।
అతిదుఃఖ మిదం మూఢ న జాతు బ్రాహ్మణ స్సహేత్ ॥
క్షత్రియస్యైవ తే ధైర్యం కామయా సత్య ముచ్యతామ్ ।
టీ. కామయా స్వరసేన ।
త మువాచ తతః కర్ణ శ్శాపా ద్భీతః ప్రసాదయన్ ।
బ్రహ్మక్షత్రాంతరే జాతం సూతం మాం విద్ధి భార్గవ ॥

రాధేయః కర్ణ ఇతి మాం ప్రవదంతి జనా భువి ।
ప్రసాదం కురు మే బ్రహ్మన్ అస్త్రలుబ్ధస్య భార్గవ ॥
పితా గురు ర్న సందేహో వేదవిద్యాప్రదః ప్రభుః ।
అతో భార్గవ ఇత్యుక్తం మయా గోత్రం తవాంతికే ॥

టీ. బ్రహ్మక్షత్రియో రంతరే అన్యత్ర జాతం, తదేవాహ—సూతం మాం విద్ధీతి । కథం తర్హి "బ్రాహ్మణో భార్గవోఽస్మీతి" మిథ్యావచనం త్వయోక్త మిత్యత ఆహ— పితా గురురితి ।

తరువాత పరశురాముడు- అతిదుఃఖకరమైన ఈపనిని బ్రాహ్మణుడు సహింపలేడు. ఇట్టిది క్షత్రియునకు చెల్లును. మూఢుడా! నీ వెవ్వడవో నిజముచెప్పుమని క్రుద్ధుడై కర్ణునడుగ శాపభీతుడైకర్ణుడు వేడుకొనుచు నిట్లు చెప్పుకొనెను—నేను సూతుడను, రాధేయు డని, కర్ణ డని నన్ను లోకు లనుచుందురు. అస్త్రలోభమున ప్రవర్తించిన నన్ను అనుగ్రహింపుము. గురువే తండ్రి కనుక నేను బ్రాహ్మణుడను, భార్గవుడను అని నీయొద్ద చెప్పియున్నాను. అని.

"త మువాచ భృగుశ్రేష్ఠ స్సరోషః ప్రదహ న్నివ ।
భూమౌ నిపతితం దీనం వేపమానం కృతాంజలిమ్ ॥
యస్మా న్మిథ్యోపచరితో హ్యస్త్రలోభా దిహ త్వయా ।
తస్మా దేత న్న తే మూఢ బ్రహ్మాస్త్రం ప్రతిభాస్యతి ॥
అన్యత్ర వధకాలా త్తే సదృశే న సమీయుషః ।

టీ. తస్మాదితి, హేమూఢ తే తవ వధకాలా దన్యత్ర బ్రహ్మాస్త్రం న ప్రతిభాస్యతీతి న, కింతు వధకాల ఏవ న ప్రతిభాస్యతి । కాలాంతరే తు ప్రతిభాస్యత్యేవేత్యర్థ ఇత్యుత్తరేణ సంబంధః ।

సదృశే అర్జునాదౌ శూరే పురతః స్థితే సమీయుషః యుధ్యమానస్య "సమిత్యాజి సమిద్యుధః" ఇతి సంపూర్వస్య ఇణో యుద్ధార్థత్వదర్శనాత్ ।

అబ్రాహ్మణే నహి బ్రహ్మ ధ్రువం తిష్ఠే త్కదాచన ।

టీ. ధ్రువం మరణావధి న తిష్ఠేత్ బ్రహ్మ బ్రహ్మాస్త్రమ్ ।

గచ్ఛేదానీం న తే స్థాన మనృతస్యేహ విద్యతే ।
ఏవ ముక్త స్స రామేణ న్యాయే నోపజగామ హ ॥

టీ. న్యాయేన అభివందనాదిపూర్వకం ఉపజగామ ఇష్టం దేశ మితి శేషః ।

దుర్యోధన ముపాగమ్య కృతాస్త్రోఽస్మీతి చాబ్రవీత్ ।

కర్ణ స్తు సమవాప్యైవ మస్త్రం భార్గవనందనాత్ ॥
దుర్యోధనేన సహితో ముముదే భరతర్షభ ॥" (శాంతి-అ 3-4)

కర్ణుడట్లు చెప్పి గజగజలాడుచు దీనుడై పాదములపై బడ రోషముతో పరశురాముడిట్లనెను—అస్త్రలోభమున నీవు నన్ను మోసపుచ్చినావు కనుక నీవు శూరునితో తలపడి యుద్ధముచేయుచు వధింపబడునపుడు నీకీబ్రహ్మాస్త్రము స్ఫురింపకుండుగాక. అబ్రాహ్మణుని యందు బ్రహ్మాస్త్రము మరణావధి నిలువదు. అనృత మాడిన నీకిక్కడ స్థానము లేదు. వెంటనే వెళ్ళుము. అని. అప్పుడు కర్ణుడు అభివందనపూర్వకముగా నచ్చటనుండి వచ్చి దుర్యోధనునితో కృతాస్త్రుడనైతి నని చెప్పి యాతనితో గలిసి సంతోషించెను.

ఈ పరశురామశాపప్రకారము శాంతిపర్వమందే కాక కర్ణపర్వమందును, ఉద్యోగపర్వమందును గూడ ప్రశంసింపబడినది. కర్ణపర్వములో శల్యునితో కర్ణవాక్యము—

"స మాం నిశమ్యాథ మహాతపస్వీ సంశప్తవాన్ రోషపరీతచేతాః ।
సూతోపధావాప్త మిదం తవాస్త్రం న కర్మకాలే ప్రతిభాస్యతి త్వామ్ ॥
అన్యత్ర తు స్యాత్తవ మృత్యుకాలా దబ్రాహ్మణే బ్రహ్మ న హి ధ్రువం స్యాత్ ।
టీ—సూతోపధా=సూతత్వపిధాననిమిత్తం. కర్మకాలే=స్వప్రతిజ్ఞారక్షణకాలే ॥

"తదద్యపర్యాప్త మతీవ చాస్త్ర మస్మిన్ సంగ్రామే తుములేఽతీవ భీమే ।
టీ—పర్యాప్తం=సమాప్తం, విస్మృతమిత్యర్థః ।
"అస్త్రం తతోఽన్యత్ప్రతిపన్న మద్య యేన క్షేప్స్యే సమరే శత్రుపూగాన్ ।
టీ—అస్త్రం తతో రామదత్తా దస్త్రా దన్యత్ప్రతిపన్నం ప్రాప్తమ్। అహిబాణాఖ్య మిత్యర్థః ॥

ఆ పరశురామతపస్వి నన్నిట్లు శపించెను—సూతత్వమును కప్పిపుచ్చి నావలన నీవు పొందిన అస్త్రము మృత్యుకాలేతరకాలమందు తప్ప నీ ప్రతిజ్ఞారక్షణకాలములో నీకు స్ఫురింపకుండుగాక. అని. ఆ అస్త్రము నాకిప్పుడు విస్మృతమైనది. అయినను పరశురామదత్తమైన అస్త్రముకంటె మరియొక సర్పాస్త్రమున్నది. దానిచే శత్రుక్షయము

జేయుదును. అని. ఉద్యోగపర్వములో నిట్లున్నది— దుర్యోధనునితో కర్ణవాక్యము—

"మిథ్యాప్రతిజ్ఞాయ మయా యదస్త్రం రామాత్కృతం బ్రహ్మమయం పురస్తాత్ ।
విజ్ఞాయ తే నాస్మి తదైవ ముక్తః స్తేనాఽన్తకాలే ప్రతిభాస్యతీతి ॥"

టీ॥ హే స్తేన అంతకాలే ప్రతిభా అస్త్రస్మృతిః అస్యతి క్షిపతి త్వాం త్యక్ష్యతీత్యర్థః ।

"మహాపరాధే హ్యపి యన్న తేన మహర్షిణాఽహం గురుణా చ శప్తః ।
శక్తః ప్రదగ్ధుం హ్యపి తిగ్మతేజా స్ససాగరా మప్యవనిం మహర్షిః ॥
ప్రసాదితం హ్యస్య మయా మనోఽభూ చ్ఛుశ్రూషయా స్వేన చ పౌరుషేణ।
తదస్తి చాఽస్త్రం మమ సావశేషం తస్మాత్సమర్థోస్మి మమైష భారః॥ (అ62)

టీ— సావశేషం మమాయు రస్తి అతోఽన్తకాలస్యాఽనుపస్థితత్వాత్తదస్త్రం మమాస్తీతి అహం సమర్థోఽస్మి అర్జునం జేతు మిత్యర్థః ।

దుర్యోధనా! నే నసత్యమాడి పొందిన బ్రహ్మాస్త్రమును గూర్చి పరశురామమహర్షి— ఓచోరుడా! నీకిది అంతకాలములో స్మృతికి రాదని పలికెను. నేను చేసినది మహాపరాధమైనను ఆమహర్షి ప్రపంచము దగ్ధముచేయుగలవాడైనను నాశుశ్రూషాపౌరుషములను బట్టియు, నాప్రార్థనను బట్టియు ప్రసన్నుడగుటచే ఇంతోఽధికముగా నన్ను శపింపలేదు. నేనింకను ఆయుశ్శేషము కలవాడ నగుటచే అంతకాల మిప్పుడు కానందున ఆ అస్త్రబలము నాకున్నది. అర్జునుని జయించుటకు నేను సమర్థుడను. అని.

ఇట్లు మూడుస్థలములలోను పరశురామశాపప్రకారము అంతకాలములో స్ఫురింపక ఇతరకాలములో స్ఫురించునట్లు శ్లోకములను సమన్వయించి నీలకంఠాచార్యులు ప్రవర్తించియుండెను.

—♦ ఆంధ్రభారతోక్త పరశురామశాపప్రకారము ♦—

శాంతిపర్వము-1ఆ— "నీవు బ్రాహ్మణుండ నని కపటంబున మత్పరిగ్రహంబు వడసితి. తత్ఫలం బనుభవింపు మని యస్త్రవిభవంబు వికలంబుగా శపియించె గర్ణుండునుం జేయునదిలేక వగచుచు వచ్చి దుర్యోధనుం గాంచి.

ఆ. అధిప పరశురాము నాశ్రయించితి గృతాస్త్రుండ నైతి నన్ను భండనమున
మార్కొనంగ లేరు మగలిజ్జగంబున ననుడు నతడు ప్రముదితాత్ము డయ్యె.

ఇచ్చట అస్త్రము ఫలింపదని శపింపబడి వచ్చి దుర్యోధనునితో నేను కృతాస్త్రుడ నైతిని. నన్నెవ్వరు నెదుర్కొనలేరు. అని కర్ణుడు చెప్పినట్లున్నది. ఇది కర్ణుని దుర్నయమును ప్రకటించును.

ఇది మూలశ్లోకసమన్వయములో వచ్చిన భేదము చూడుడు—

"యస్మా న్మిథ్యోపచరితో హ్యస్త్రలోభా దిహ త్వయా ।
తస్మా దేత న్న తే మూఢ బ్రహ్మాస్త్రం ప్రతిభాస్యతి ॥"

'తే బ్రహ్మాస్త్రం న ప్రతిభాస్యతి' అని యన్వయించి 'అస్త్రవిభవము వికలంబుగా శపియించె' అని యాంధ్రీకరింపబడినది.

"అన్యత్ర వధకాలా త్తే సదృశేన సమీయుషః" సదృశేన సమీయుష స్తే వధకాలా దన్యత్ర" అని యన్వయించి సమానునితో డీకొనిన నీకు వధకాలములో తప్ప ప్రతిభాసింపదని యర్థముచేసి వధకాలములో ప్రతిభాసించినను వ్యర్థమే యని యటు లాంధ్రీకరింపబడినది.

నీలకంఠాచార్యసమన్వయములో—"సదృశే న" అని విడదీసి సదృశే పురస్థితేసతి అని అధ్యాహారముతో నన్వయించి పూర్వవాక్యములోని 'న' కారమును ఉత్తరవాక్యములోని 'న'కారమును కలిపి "తే వధకాలా దన్యత్ర బ్రహ్మాస్త్రం న ప్రతిభాస్యతీతి న, కింతు వధకాల ఏవ న ప్రతిభాస్యతి, కాలాంతరే తు ప్రతిభాస్య త్యేవ" అని యర్థము చేయబడినది. ఈపక్షములో కర్ణుడు దుర్యోధనునితో కృతాస్త్రుడ నైతి నని చెప్పుట యుక్త మగును.

కర్ణపర్వము-2 ఆ—"అసంయమి గోపించి కపటంబున బ్రహ్మాస్త్రంబు పరిగ్రహించి తది నీకు వలయు కాలంబున దోపమియు, మృత్యు వాసన్నంబైనం దోచుటయు నాపద ముట్టినయెడ భార్గవాస్త్రంబు దోపకుండుటయుం గలిగెడు మని శపించె నిది జామదగ్న్య కోపంబు తెఱంగు"

ఇది మూలశ్లోకపాఠభేదముచే వచ్చిన భేదము. చూడుడు—

"తవాస్త్రం న కర్మకాలే ప్రతిభాస్యతి త్వాం ప్రతి । అన్యత్ర తస్మా త్తవ మృత్యుకాలాత్" అను శ్లోకములో 'తస్మాత్' అనుపాఠములో

"తస్మాత్ మృత్యుకాలాత్ అన్యత్ర కర్మకాలే న ప్రతిభాస్యతి" అని యన్వయించి మృత్యుకాలములో తోచునట్లు, ఇతరకాలములో స్ఫురింపనట్లు ఆంధ్రీకరింపబడినది.

నీలకంఠాచార్య సమ్మతపాఠము— 'అన్యత్ర తస్మాత్' అని కాదు. 'అన్యత్ర తు స్యాత్త్వ మృత్యుకాలాత్' అని. అందుచే మృత్యుకాలమందు తప్ప యితరకాలమందు స్ఫురించునని యే సమన్వయము చేయబడినది. ఈపక్షములోనే కృతాస్త్రోఽడ నైతి నని దుర్యోధనునకు జెప్పుట యుచితమగును.

ఉద్యోగపర్వము— ఆ 2. "కర్ణుండు ధార్తరాష్ట్రునకుం బ్రియంబుగా నిట్లనియె—

క. గురు నలుక నాకు నస్త్రస్ఫురణ వెడలె నండ్రు జనులు బొంకది పూజా
పరత మెయి నమ్మునీశ్వరు కరుణ గా నవి మగుడ బడయగాంచితి బ్రీతిన్.

ఉ. కావున నస్త్రశస్త్రము లఖండితసంపద నొందియుండ డే
వావలికైన నన్ను జెనయన్ భరమే గలుగంగ నర్జునుం
డే విడిపించు మేదిని గడింది మగంటిమి యుల్లసిల్లగా
నీవు బలంబు మెచ్చ నని నిల్చెద గెల్చెద బాండవేయులన్."

ఇచ్చట అస్త్రస్ఫూర్తి వికలమైన దని లోకులనుకొనుట అసత్యము. గురువును ప్రార్థించి మరల పొందినాను. పాండవులను జయించు భారము నాది. అని చెప్పినట్లున్నది. ఇది వెనుకజూపిన కర్ణపర్వశాంతి పర్వములలోని గ్రంథములకు విరుద్ధముగనే యున్నది.

మూలములో మూడుస్థలములలోను నీలకంఠీయటీకాసమన్వయ సరణిని యెట్టి విరోధము లేదు. అదియే వ్యాఖ్యాతలోని విశిష్టత. దీనినిబట్టి ప్రతివాదులు వ్యాఖ్యాతయొక్క ఘనతను గ్రహింతురుగాక!

—: పాండవవిద్వేషులగు కర్ణదుర్యోధనుల బాల్యస్నేహము అర్థసంబంధమూలమున ప్రబలుట :—

విద్యాభ్యాసమునకు దగిన వయస్సు వచ్చినతరువాత హస్తినాపురమునకు జేరి అచ్చట కృపాచార్యద్రోణాచార్యసన్నిధిని పాండవుల

తోడను, కౌరవులతోడను గలిసి ధనుర్విద్యాభ్యాసము చేయుచున్నపుడు— "సంధాయ ధార్తరాష్ట్రేణ పార్థానాం విప్రియే రతః" దుర్యోధనునితో సఖ్యము జేసి పాండవవిద్వేషము వహించిన కర్ణుడు, బ్రహ్మాస్త్రసంపాదనమునకై పరశురామసన్నిధికి బోయి అచ్చట గొంతకాలము సేవించి యెట్లో అస్త్రమును సంపాదించుకొని అనృతమాడిన నీవిక్కడనుండి వెళ్ళుమనిన మాటపై పరశురామసన్నిధినుండి లేచి వచ్చెను.

అప్పటికి హస్తినాపురములో కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనములకు ఏర్పాటు చేయబడి ఆప్రదర్శనము జరుగుచున్నది. ప్రేక్షకమహాజనసంఘముయొక్క కౌతూహలముతోడను, మంగళవాద్యఘోషములతోడను విరాజిల్లుచున్న రంగస్థలములో—

"తత శ్శుక్లాంబరధర శ్శుక్లయజ్ఞోపవీతవాన్ ।
శుక్లకేశ స్సితశ్మశ్రు శ్శుక్లమాల్యానులేపనః ॥
రంగమధ్యం తదాచార్య స్సపుత్రః ప్రవివేశ హ ।"

శుక్లవస్త్రములను, శుక్లయజ్ఞోపవీతమును, శుక్లశ్మశ్రుకేశములును శుక్లమాల్యానులేపనములను ధరించి ద్రోణాచార్యుడు అశ్వత్థామతో గూడ రంగస్థలమధ్యమునకు వచ్చెను.

ద్రోణాచార్యానుజ్ఞపై రాజకుమారులు తమతమ ప్రావీణ్యమును ప్రదర్శించుచుండ భీమసేనదుర్యోధనులు మల్లయుద్ధమునకు దిగిన తరువాత కొంతసేపటికి వారిని అశ్వత్థామచే నివారింపజేసి ఆపై ద్రోణాచార్యుడు అర్జునున కనుజ్ఞ నీయ నాతడు తన వివిధాస్త్రశక్తులను అద్భుతముగా ప్రదర్శించి యుండ—

"తత స్సమాప్తభూయిష్ఠే తస్మిన్ కర్మణి భారత ।
ద్వారదేశా త్సముద్భూతో మాహాత్మ్యబలసూచకః ॥
వజ్రనిష్పేషసదృశః శుశ్రువే భుజనిస్స్వనః ।
ద్వారం చాఽభిముఖా స్సర్వే బభూవుః ప్రేక్షకా స్తదా ॥"

ఆ ప్రదర్శనము సమాప్తము కాబోవునంతలో ద్వారదేశము

నుండి బలాతిశయసూచకమైన భుజాస్ఫాలనమహాధ్వని యొకటి వినబడగా ప్రేక్షకు లందరు ద్వారమువైపు చూచుచుండిరి.

అంతట కర్ణు డాద్వారమునుండి యుజ్జ్వలరూపముతో వచ్చి స్పర్ధతో పార్థుని సంబోధించి నీవు చేసిన పనులకంటె విశేషముగా నేను చేయుదు ననెను. ఆపై ద్రోణాచార్యానుమతిపై—"యత్కృతం తత్ర పార్థేన త చ్చకార మహాబలః" అర్జునుడు చేసిన పను లన్నియు కర్ణుడును చేసెను.

"అథ దుర్యోధన స్తత్ర భ్రాతృభి స్సహ భారత !
కర్ణం పరిష్వజ్య ముదా తతో వచన మబ్రవీత్ ॥
స్వాగతం తే మహాబాహో దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి మానద ।
అహం చ కురురాజ్యం చ యథేష్ట ముపభుజ్యతామ్ ॥

అప్పుడు దుర్యోధనుడు కర్ణుని కౌగలించుకొని నీరాక నాకు సంతోషకరము. నన్ను, కురురాజ్యమును నీయిష్టప్రకారము వినియోగించుకొనుము. అని పలికెను.

ఈకురురాజ్యసమర్పణవచనములో పాండవులదై యుండి తన హస్తగతమయియున్న రాజ్యమును కర్ణుడే తనకు స్థిరపరుపగలడనియు, అర్థసంబంధముతో కర్ణుని కట్టుకొనవలయు ననియు, తనవలె పాండవ విద్వేషముగల కర్ణుడే తన్నుద్ధరింపగలడనియు, పార్థుని సంహరింపగల వీరుడు కర్ణుడనియు దుర్యోధనుని యాంతర్యము. అట్లు కాకున్నచో పార్థునితో సమానముగా స్వశక్తిని ప్రకటించినంతమాత్రమున సంతోషపడవచ్చునే కాని, కురురాజ్యార్పణోక్తి యెందులకు ? ఆపై కర్ణు డిట్లనెను—

"కృతం సర్వ మహం మన్యే సఖిత్వం చ త్వయా వృణే ।
ద్వంద్వయుద్ధం చ పార్థేన కర్తు మిచ్ఛా మ్యహం ప్రభో ॥"

నీవిచ్చినట్లే తలచుచున్నాను, నీసఖ్యమునే నేను గోరుచున్నాను; పార్థునితో ద్వంద్వయుద్ధము జేయదలచినాను; అని. ఈ యనుటలో కర్ణుని యాంతర్య మిది—నీ మనోరథము నేను నెరవేర్తును; నీకు

రాజ్యము స్థిరపరతును; నీసఖ్యము నాకున్న జాలును. ఎప్పుడో కాదు; ఇప్పుడే పార్థునితో ద్వంద్వయుద్ధము చేసెదను; అని. ఆపై దుర్యోధను డిట్లనెను—

"భుంక్ష్వ భోగాన్ మయా సార్థం బంధూనాం ప్రియకృ ద్భవ ।
దుర్హృదాం కురు సర్వేషాం మూర్ధ్ని పాద మరిందమ ॥"

కర్ణుడా! నాతోబాటు సమస్తభోగములను నీవనుభవింపుము; నాబంధువర్గమునకు ప్రీతిని గలిగింపుము; శత్రువుల శిరస్సుపై నీ పాదము పెట్టి అణచుము; అని. ఇట్లనుటలో ఆంతర్యమిది—రాజ్యము మన మనుభవింతము; నీవు శత్రుక్షయము జేయుము; అని.

అంతట తన్ను ధిక్కరించుచు మాటలాడు కర్ణునితో—పార్థుడు కలుగజేసుకొని మాటలాడుటలో కొంత వాక్కలహ మేర్పడినది. ఆపై ద్రోణాచార్యానుమతిపై పార్థుడు ద్వంద్వ యుద్ధమున కుద్యమించునంతట ద్వంద్వయుద్ధమర్యాదను తెలిసియున్న కృపాచార్యులు కర్ణునితో నీవు ఏరాజకులమునకు జెందినవాడవో చెప్పి ఆపై తలపడు మనియు, కర్ణుడు ఖిన్నుడగుటయు జూచి దుర్యోధనుడు—'తస్మా దేషోఽంగవిషయే మయా రాజ్యేఽభిషిచ్యతే' అట్లయిన నేనీకర్ణుని యిప్పుడే అంగరాజ్యాభిషిక్తుని జేయుచున్నా నని అట్లు చేసెను. అంగరాజ్య మందుకొని కర్ణుడు—

"ఉవాచ కౌరవం రాజన్ వచనం వృష స్తదా ।
అస్య రాజ్యప్రదానస్య సదృశం కిం దదామి తే ॥
ప్రబ్రూహి రాజశార్దూల కర్తా హ్యస్మి తథా నృప ।
అత్యంతం సఖ్య మిచ్ఛామీ త్యాహ తం స సుయోధనః ॥
ఏవ ముక్త స్తతః కర్ణ స్తథేతి ప్రత్యువాచ తమ్ ।
హర్షా చ్చోభౌ సమాశ్లిష్య పరాం ముద మవాపతుః ॥" (ఆది-అ 136)

దుర్యోధనా! నీవు నాకు జేసిన యీరాజ్యప్రదానమునకు ప్రతిఫలముగా నేను నీకేమి చేయవలెనో చెప్పుము. నేనది చేసెదను. అను కర్ణునిమాటపై నీయత్యంతసఖ్యమునే నేను గోరుచున్నాను అని దుర్యోధనుడు చెప్పగా తథాస్తు అని కర్ణు డనుటయు, కర్ణదుర్యో

ధనులు పరస్పరాలింగనము చేసికొని పరమానందము నొందుటయు జరిగినది.

దీనిని బట్టి కర్ణుడు దుర్యోధనునిపట్ల ప్రాణస్నేహము కలిగి యుండుటకు అంగరాజ్యస్వీకారరూపమైన అర్థసంబంధమే మూలమనియు, కర్ణునిపట్ల దుర్యోధను డట్లుండుటకును, పాండవరాజ్యాక్రమణసంకల్పమే మూల మనియు, ఆదినుండియు స్వతస్సిద్ధపాండవవిద్వేషమే యిరువురి సఖ్యమునకు పునాది యనియు, ఇరువురును చేపట్టిన రాజ్యములు పాండవులవే అనియు, అట్టి పాండవులసొత్తునే పరిగ్రహించి కర్ణుడు పాండవులను హింసించుటకును, దుర్యోధనునకు మూర్ధాభిషేకము జేయుటకును ప్రతిజ్ఞ చేసినా డనియు తెలిసికొనవలయును. కర్ణదుర్యోధనుల ప్రాణస్నేహము అర్థసంబంధమూలక మని సారాంశము.

అనధికారికృతమైన అంగరాజ్యప్రదానము నిరాక్షేపణముగా నెట్లు జరిగినదో, వెనుక 'తృతీయప్రతివాదిప్రసంగనిరాకరణ'సందర్భములోను, పాండవనిందానిరాకరణము అను చతుర్థభాగములోను నిరూపింపబడినది. ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలయును.

—: దుర్యోధనుడు భీమునకు విషాన్నము పెట్టించుట మొదలగుపనులు కర్ణమైత్రికి పూర్వముజరిగినవే అను ప్రసంగము—తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్ర కారుల వ్రాత యిట్లున్నది— "కర్ణమైత్రికి బూర్వమె దుర్యోధనుడు తన మేనమామ యగు శకుని ప్రేరణమున పాండవులను జంప యత్నించుచుండెను. భీముని గంగలో ద్రోయించుట, పాములచేత గఱపించుట, విషాన్నము పెట్టించుట మొదలగునవి కర్ణదుర్యోధనుల మైత్రికి బూర్వమె జరుపబడినవి". (పు. 41)

వీరిట్లు వ్రాయుటకు గారణము ఆ పాండవహత్యాప్రయత్నములలో కర్ణుని సంబంధ మున్నయెడల కర్ణుని కది దుష్టత్వహేతువై అప్రతిష్ఠావహ మగు నను తాత్పర్యమే. ఈప్రతివాదులు, శకుని

దుర్యోధనులు ఆపనులు చేసినట్లు వ్రాసినారు. కనుక వారిరువురును దుష్టులని వీరొప్పుకొనినట్లే. అట్టి దుష్టుని సాంగత్యము కలవాడే కర్ణుడు గనుక "తత్సంసర్గీ చ పంచమః" అనున్యాయమున కర్ణునకును దుష్టత్వమే ప్రాప్తమైన దనక తప్పదు.

ఇంకొకటి— లాక్షాగృహనిర్మాణాదివిధానమున కుంతీదేవితో బాటు పాండవులను దగ్ధము చేయుట కాలోచించినవారిలో—

"తత స్సుబలపుత్రి స్తు రాజా దుర్యోధనశ్చ హ।
దుశ్శాసన శ్చ కర్ణ శ్చ దుష్టం మంత్ర మమంత్రయన్ ॥
దహనే తు సపుత్రాయాః కుంత్యా బుద్ధి మకారయన్ । (ఆది-అ 14)

కర్ణుడును ముఖ్యపాత్రనే వహించినాడుగనుగ దుస్సాంగత్యమును బట్టి వచ్చిన దుష్టత్వమేకాదు. దుష్టత్వ మాతనికి నైజ మని చెప్పవలసినదే.

ఇక భీమునకు విషముబెట్టుట, గంగలో ద్రోయుట అను దుర్యోధనుని దుష్కార్యములు కర్ణదుర్యోధనుల మైత్రికి బూర్వమె జరిగిన వను మాటపై చెప్పవలసియున్నది.

కౌరవపాండవులకంటె గొన్ని సంవత్సరములకు ముందే పుట్టినవాడు కర్ణుడు. వారికంటె ముందే విద్యాభ్యాసవయస్సు వచ్చినవాడు గర్ణుడు. విద్యాభ్యాసమునకు ధృతరాష్ట్రసఖుడగుట కారణముచే సూతునిచే హస్తినాపురమునకే పంపబడినవాడు కర్ణుడు. అట్టి కర్ణుని సాంగత్యము దుర్యోధనునకు చిన్ననాటినుండియు సంభవించి యున్నపుడు భీమసేనహత్యాప్రయత్నమునాటికి కర్ణునితో మైత్రి యేర్పడ లేదని ప్రతివాదులు ఎట్లనగలరు ?

ఆదుర్యోధనదురంతము లన్నియు ఆదిపర్వము 128, 129 అధ్యాయములలో చెప్పుచు వచ్చుటలో—

"తం తు సుప్తం పురోద్యానే గంగాయాం ప్రక్షిపామహే ।
అథ తస్మా దవరజం శ్రేష్ఠం చైవ యుధిష్ఠిరమ్ ॥
ప్రసహ్య బద్ధనే బద్ధ్వా ప్రశాసిష్యే వసుంధరామ్" ।

భీమసేనుడు వనములో నిద్రించునప్పుడు గంగలో ద్రోసివేయుదము. ఆమీాద అర్జునిని యుధిష్ఠిరుని బలాత్కారముగా బధించిపడవేసి రాజ్య మేలుకొనెదను. అని దురాలోచన చేసినట్లు చెప్పబడినది.

యుధిష్ఠిరుని బంధనములో బెట్టి తాను రాజ్య మేలుకొనదల చుటకూడ రాజ్యము పాండవులదే యనుటకు నిదర్శనము.

భీమసేనుడు పెట్టిన బాధలు పడలేక దుర్యోధనుడు అట్లు తలపెట్టినాడు. అను ప్రతివాదులను- ఏబాధలు పెట్టని యుధిష్ఠిరుని అర్జునుని నిగ్రహింపవలయు నను దుర్బుద్ధి యేల కలిగినదో చెప్పగలరా ? యని మేమడుగుచున్నాము. పాండవనిందానిరాకరణములో భీమసేనునిది సుస్వభావమో దుస్స్వభావమో వివరింపబడినది. ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలయును.

అట్లు దురాలోచనచేసిన దుర్యోధనుడు 'ప్రమాణకోటి' అను గంగాతీరప్రదేశములో ప్రవేశించి అచ్చటనే భోజ్యవస్తువులను ఏర్పాటుచేయించి కౌరవపాండవులు ఉపవిష్టులైయుండగా భీమసేనునికొరకు విషమిశ్రితపదార్థమును ప్రత్యేకము తయారుచేయించి—

"స్వయం ప్రక్షిపతే భక్ష్యం బహు భీమస్య పాపకృత్ ।
ప్రతీక్షితం చ భీమేన తం వై దోష మజానతా" ॥

స్వహస్తముతో భీమసేనునకు పెట్టుచుండగ ఏమాయామర్మము లెరుగని భీమసేనుడు పూర్తిగా భక్షించెనని చెప్పబడినది.

తరువాత జలక్రీడ సంపరును సాయంకాలమువరకు జరిపినారు. అంతట విషభక్షణముచేతను జలక్రీడావ్యాయామముచేతను డస్సిపోయిన భీమసేనుడు అక్కడనే ఒక స్థానమందు మైమరచి నిద్రపోయెను.

"తతో బద్ధ్వా లతాపాశై ర్భీమం దుర్యోధన స్స్వయం ।
మృతకల్పం తదా వీరం స్థలా జ్జల మపాతయత్" ॥

అంతట మృతకల్పుడై గాఢనిద్రలో నున్న భీమసేనుని పాశములతో దుర్యోధనుడు స్వయముగా బంధించి అన్యులకు దెలియకుండ గంగలో పడవేయించెను.

ఆపై యందరును పురమునకు వచ్చినారు. ఆవచ్చుటలో దుర్యోధనానుయాయులు— "ఋషివన్తో భీమసేన స్తు యాతో హ్యాగ్రత ఏవ నః" భీమసేనుడు ముందు వెళ్ళినాడని చెప్పుచుండగా పాండవులు నిజమే అనుకొని యింటికి వచ్చి తల్లియొద్ద లేకుండుట జూచి ధర్మజుడు—

"క్వ గతో భవితా మాత శ్చైహ పశ్యామి తం శుభే।
ఉద్యానాని వనం చైవ విచితాని సమంతతః॥
అగతాస్మ మహాభాగే వ్యాకులే నాంతరాత్మనా।
ఇహాగమ్య క్వ ను గతః త్వయా వా ప్రేషితః క్వ ను॥"

అమ్మా! భీమసేను డెక్కడ గనబడ డేమయ్యెను? మేమెక్కడ వెదకివెదకి ముందే వచ్చినాడనుకొని వ్యాకులముతో వచ్చినాము. వచ్చి మరెక్కడకైన వెళ్ళెనా? నీవెక్కడకైన పంపినావా? అని యాతురతతో నడుగగా కుంతీదేవి హాహాకారముచేయుచు రాలేదు, వెదకుడనుచు విదురుని రప్పించి జరిగిన గాథ జెప్పి దుర్యోధను డేమిచేసెనో అని భయముకలుగుచున్నదని ఖేదపడుచుండ దూరదృష్టిగల విదురుడు—

"మైవం వదస్వ కల్యాణి శేషసంరక్షణం కురు।
ప్రత్యాదిష్టోహి దుష్టాత్మా శేషేఽపి ప్రహరే త్తవ॥
దీర్ఘాయుష స్తవ సుతా యథోవాచ మహామునిః।
ఆగమిష్యతి తే పుత్రః ప్రీతిం చోత్పాదయిష్యతి॥"

అమ్మా! అధరస్పందము చేయవలదు. శేషించినవారిని రక్షించుకొనుము. ఆదుష్టునిగూర్చి యేమనినను మిగిలినవారిని హింసింపబూనును. నీపుత్రులు దీర్ఘాయుష్మంతు లని నాకు మహర్షి చెప్పియుండెను. నీపుత్రుడు సుఖముగా వచ్చును. సంతోష పెట్టును. అని బోధించె నని చెప్పబడినది. ఈవిధమైన హత్యాప్రయత్నములు చేసినవారు—

"ఏవం దుర్యోధనః కర్ణః శకుని శ్చాపి సౌబలః।
అనేకై రభ్యుపాయై స్తాన్ జిఘాంసంతి స్మ పాండవాన్॥"

దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు, శకుని అని కంఠోక్తిగా జెప్పబడుటచేత కూడ దుర్యోధనకృత్యములలో కర్ణుడు కలిసియే యున్నాడు.

ఇంకొకటి— సైంధవవధానంతరము ద్రోణుడు పక్షపాతము జూపి అర్జునుని విడిచిపెట్టెను చూచితివా ! అని తనతో చెప్పవచ్చిన దుర్యోధనునితో కర్ణుడు —

చ. "అన విని కర్ణు డిట్లనియె నగ్గురు దూఱగ నేల నాత డో
పినగతి బోరుగాక నరు బీరము లావును నెక్కుడైన వా
ని నడుపవచ్చునే విధియ నేర్చె విషం బిడి యిల్లుగాల్చి కా
ననమున కేగజేసి యొకనాశము గంటిమె గొంతిసంతతిన్". (ఆంధ్ర. భా.)

పాండవవినాశనమునకై విషము బెట్టుట మొదలగుపనులు మనము చేసి నశింపజేయగలిగినామా ? ద్రోణాచార్యు ననరాదు. వారికి దైవబల మున్నది. అని చెప్పుటచేత భీమునకు విషాన్నము పెట్టించుట మొదలగు పనులు కర్ణదుర్యోధనమైత్రికి పరమందే కాని పూర్వమందు జరిగినవి కావుకనుక ప్రతివాదిప్రసంగము నిరస్తమైనది.

—: భీమసేనుడు అష్టకుండపరిమితరసము ద్రాగి నాగలోకము నుండి వజ్రశరీరుడై వచ్చుట :—

గంగలో బడవేయబడిన భీమసేనుడు అడుగంటి నాగలోకము నకు బోవ నచ్చటి సర్పములపై బడిన ఆశరీరముపై కాట్లు వేయు నంతట సర్పవిషముచేత వెనుకటి విషముయొక్క దోషము పోయి తెలివి వచ్చుటయు నచ్చట ఆర్యకు డను నాగరాజు—

"ఆర్యకేణ చ దృష్ట స్స పృథాయా ఆర్యకేణ చ ।
తదా దౌహిత్రదౌహిత్రః పరిష్వక్త స్సుపీడితమ్ ॥"

టీ॥ ఆర్యకేణ నాగరాజేన, పృథాయా ఆర్యకేణ మాతామహేన కుంతి భోజద్వారాఽయం సంబంధ ఇతి గమ్యతే । దౌహిత్రదౌహిత్ర ఇతి తు ఆర్యకనాగస్య దౌహిత్ర శ్శూర స్తద్దౌహిత్రో భీమ ఇత్యవిరుద్ధ మేతత్ । అన్యే తు శూరమాతామహ ఏవ ఉపచారా త్కుంతీమాతామహోఽపీ త్యాహుః ॥

తనకు దౌహిత్రిదౌహిత్రుఁడగు భీమసేనుని జూచి అత్యాదరముతో నాలింగనము జేసికొని నాగాధిపతియగు వాసుకితో నిట్లనెను—

"రసం పిబే త్కుమారోఽయం త్వయి ప్రీతే మహాబలః ।
బలం నాగసహస్రస్య యస్మిన్ కుండే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥"

ప్రీతుఁడవైన నీయనుజ్ఞపై యీతఁడు ఒక్కొక్క కుండమునందు గల వేయియేనుగుల బలమిచ్చెడి రసమును ద్రాగునట్లు ప్రసాదింపవలయును.

"యావ త్పిబతి బాలోఽయం తావ దస్మై ప్రదీయతామ్ ।
ఏవ మస్త్వితి తం నాగం వాసుకిః ప్రత్యభాషత ॥
తతో భీమ స్తదా నాగైః కృతస్వస్త్యయన శ్శుచిః ।
ఏకోచ్ఛ్వాసా త్తతః కుండం పిబతి స్మ మహాబలః ॥
ఏవ మష్టౌ సకుండాని హ్యపిబ త్పాండునందనః ।"

ఈతఁడు త్రాగఁగలిగినంతను ఇప్పింపవలయును. అని ప్రార్థింప వాసుకి అట్లే అనుజ్ఞ నీయఁగా భీమసేనుఁడు శుచియై ఒక్కొక్క ఉచ్ఛ్వాసమునకు ఒక్కొక్కకుండము చొప్పున ఎనిమిదికుండముల రసము ద్రాగి నిద్రించి—

"తతోఽష్టమే తు దివసే ప్రత్యబుద్ధ్యత పాండవః ।
తస్మిం స్తదా రసే జీర్ణే సోఽప్రమేయబలో బలీ ॥"

ఎనిమిదవరోజునకు త్రాగిన రసము జీర్ణముకాఁగా మేలుకొనినాఁడు. తరువాత విషహరములైన ఓషధులతో గూడిన పరమాన్నము భుజించి ఆనాగులచే ఆశీర్వాదపూర్వకముగా నాగలోకమునుండి యథాపూర్వవనప్రదేశమునందు ప్రవేశపెట్టఁబడి యింటికి చేరెను.

—♦ దుర్యోధనునకు సమ్మతముగా బ్రవర్తించుట కర్ణున కొక యవగుణము కానేరదు. అనుప్రసంగము—తన్నిరాకరణము ♦—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

1. "దుర్యోధనుని కార్యములయం దాతనికి సమ్మతముగా బ్రవర్తించుట స్వామిభక్తుఁడగు కర్ణున కొక యవగుణము కానేరదు. అరయ నరయ నదియు నాతని సుగుణపరంపరలో నే లెక్కింప దగియుండును." (ఉపోద్ఘాతము)

2. స్వామిభక్తులకు తమ యధీశుల వ్యాపారములలోని మంచిచెడ్డలను విమర్శించుట లక్షణము గాకుండుటచేత గావలయును కర్ణు డట్టి విషయమున (ద్రౌపదీవిషయమున) నమ్మహాసభలో దుర్యోధనుని వ్యాపారమున నేవగింపక యాతని కనుకూలముగా బ్రసంగించి మహావిపద్దశలోనున్న యాద్రౌపది నుల్లసములాడెను; బంధకి యనెను. మహాపతివ్రతయైనట్టి ద్రౌపదిని బంధకియనుట యుచితముగా నుండలేదు'' (పు 43)

ఇచ్చట ప్రథమాంశమును బరిశీలింతము—— దుర్యోధనుని కార్యము లెట్టివి? పాండవహత్యోద్యమము, పాండవరాజ్యాక్రమణము, పాండవదారాక్రమణము ఇత్యాదులు. హత్యోద్యమములో గూడ ఆహారములో విషము బెట్టుట, యింటికి నిప్పుబెట్టుట, నిద్రించు నపుడు కాలుసేతులు గట్టి గంగలో బడవేయుట; ఇత్యాదులు.

ఇట్టి కార్యములలో దుర్యోధనసమ్మతముగా సహకరించినవాడు కర్ణుడు; అట్టి కర్ణుడు స్వామిభక్తుడగుటచే నది యాతని కవగుణము కాక సుగుణములలోనే లెక్కకు వచ్చునట !

అయితే అట్టి కృత్యములు చేయుట సుగుణమే అయిననాడు లోకములో ఇక దుర్గుణ మేదియగును? మరియు కర్ణుడు స్వామిభక్తుడగుటచే నట్టికృత్యములు చేసెనా? అట్టి కృత్యములు చేయుటచే స్వామభక్తుడయ్యెనా? ఆకృత్యములను విడిచినచో చెప్పుకొనతగిన స్వామిభక్తి యాతనియం దేమున్నది? మరియు అర్థార్థసంబంధమూలకమైన పరస్పరానుబంధముతో, రాగద్వేషములతో, నైసర్గిక పాండవద్రోహచింతతో దుర్యోధనానువర్తియైన కర్ణుని స్వామిభక్తుడనుట యేమిబాగున్నది. ఆత్మవినాశహేతువులైన దుర్యోధన దుశ్చేష్టలకు ప్రోద్బల మిచ్చుట స్వామిభక్తియగునా? అపకీర్తికరములైన పాపకార్యములలో దుర్యోధనునకు సహకారి యగుట స్వామిభక్తి యగునా?

పాపకార్యములు కూడ జేయుట కర్ణుని స్వామిభక్తికి చిహ్నమన్నట్లు ప్రతివాదులు వ్రాయుట లోకవిరుద్ధము, లోకోపద్రవకరము నగుటచే హేయమైనందున ప్రథమాంశము నిరస్తము.

ద్వితీయాంశము — ద్రౌపదీవిషయమున మహాసభలోని దుర్యో ధనవ్యాపారమునకు తా నేవగింపక యాతని కనుకూలముగా ప్రసంగించి ద్రౌపది నుల్లసములాడుట, బంధకి యనుట మొదలగు పనులు తమయధీశుల వ్యాపారములోని మంచిచెడ్డలువిమర్శించుట స్వామిభక్తులకు లక్షణము కాకుండుటచేత కాబోలును కర్ణుడు చేసినాడట! మహా పతివ్రతను బంధకి యనుట యుచితముగా నుండ లేదట !

కర్ణుడు చేసిన పనులనుబట్టి స్వామిభక్తుల కది లక్షణమేమో అని ప్రతివాదులు భావించుచు నది యుచితముగా నుండ లేదని వారే చెప్పుచున్నారు. కర్ణుడు పాండవులపట్ల చేసిన వనుచితకార్యము లనియే మా వాదము. కొన్నియే అనుచితములున్నవని వారి వాదము కాబోలు. ప్రతివాదిమతప్రకారము స్వామికార్యములలోని మంచిచెడ్డలను విమర్శించుట స్వామిభక్తులకు లక్షణము కానట్లు స్వామిభక్తుల కార్యములలోని మంచిచెడ్డలను విమర్శించుటకూడ వివేకవంతులకు లక్షణము కాదేమో. ఏదో ఒకభక్తిని అడ్డమువేసికొని విధినిషేధములు లేకుండ ఎవ్వ డేదిచేసినను అది భక్తిలక్షణ మనిన చెల్లవలసినదేనా ? ఈదుష్కార్యమున కిది శిక్ష యని చెప్పు శిక్షాస్మృతులు మూలబడ వలసినదేనా ? తమ ప్రభువుల వ్యాపారములలోని మంచిచెడ్డలను విమర్శించి చెప్పి మంచిపనులయందే ప్రభువులను ప్రవర్తింపజేయుట ప్రభుభక్తికి లక్షణము. కనుకనే భారవిమహాకవి—

"స కింసఖా సాధు న శాస్తి యోఽధిపం ।
హితాన్న యః సంశృణుతే స కింప్రభుః" ॥

ప్రభువునకు సన్మార్గరూపమైన హితోపదేశము జేయని సఖుడు కుత్సితసఖుడనియు, అట్టి హితోపదేశమును చెవిని బెట్టక సంచరించు ప్రభువు కుత్సితప్రభువనియు జెప్పియుండెను. కర్ణదుర్యోధను లిట్టివారే.

"ద్యూతసభలో ద్రౌపది గెలుపు చెల్లనేర దను ప్రశ్నముపై ధర్మరాజాదులు దాసులైనపుడు వారిసొత్తగు ద్రౌపదియు దాసియగుట వింత కానేర దని చెప్పిన కర్ణుని సమాధానము మాత్రము కొంతవరకు సయుక్తికముగ నున్నది". (పు. 44)

అను ఈప్రతివాదులవ్రాత అయుక్తమని 'ద్రౌపదీరిందానిరా కరణము' అను పంచమభాగములో విపులముగా చర్చించి నిరాకరింప బడినందున ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలయును. ఇట్లు పరిశీలింపగా యుక్తాయుక్తములు లేక దుర్యోధనసమ్మతముగా ప్రవర్తించుట కర్ణ నకు గొప్ప అవగుణమనియే తేలినందున ప్రతివాదిప్రసంగ మసాస్త్ర మైనది.

పాండవహత్యకై దుర్మార్గము లవలంబించుట, నాటి కపట ద్యూతసభలో ద్రౌపదీపాండవులను దుర్భాషలాడుట; మొదలగు దుర్వ్యాపారములనుబట్టియే దుష్టచతుష్టయాంతర్గతుడు కర్ణుడని ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఇంకను గలవు చూడుడు—

—: వనవాసులై యున్న పాండవులను మనము వెళ్ళి వధింత మని కర్ణుడు దుర్యోధనున కాలోచన చెప్పుట :—

కపటద్యూతమున నోడించి యరణ్యమునకు బంపబడిన పాండ వులు నాటి సాయంకాలమునకు గంగాతీర మందలి మహావటమునకు జేరియుండ వారి ననుగమించిన బ్రహ్మవాదులైన విప్రులు పాండవు లను పరివేష్టించి యథోచితగోష్ఠితో నారాత్రి గడపిరి.

ప్రభాతకాలమున వనప్రవేశమునకు ప్రయాణ మగుచున్న పాండవులకు ముందుగా ఆవిప్రులును ప్రయాణ మగుట జూచి యుధి ష్ఠిరుడు, మహాశీయులారా ! నాతో వచ్చి కష్టపడక మీరు వెనుకకు వెళ్ళి సుఖముగా నుండుడు. మావెంట వచ్చిన మీకేమి సుఖము ? అని బోధింప ఆవిప్రోత్తములు— మమ్ము వెంటరానిమ్ము. పోష్మన కుము. మాపోషణభారము నీకు గలుగనీయము.

"అస్మత్పోషణజా చిన్తా మా భూత్తే హృది పార్థివ ।
స్వయ మాహృత్య చాఽన్నాని త్వాఽనుయాస్యామహే వయమ్ ॥
అనుధ్యానేన జప్యేన విధాస్యామ శ్శివం తవ ।
కథాభి శ్చాఽభిరమ్యాభి స్సహ రంస్యామహే వయమ్" ॥

టీ. అనుధ్యానేన ఇష్టచిన్తనేన జప్యేన స్వస్త్యయనేనేతి. అదృష్టద్వారా ఉపకార ముక్త్వా దృష్టద్వారాపి త మాహుః—కథాభిరితి.

మమ్ములను పోషించుటకై నీవు చింతింపవద్దు; మా ఆహారము మేము సంపాదించుకొనుచు నీవెంట వచ్చెదము. మేము మీనిమిత్తము శుభాశంసనము స్వస్తివాచనము జరుపుచు కష్టములను మరపించెడి కథాగోష్ఠితో మీకు గాలక్షేపము గావింతుము. అనుచు అనుసరించిరి. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు వారినందరను పోషించుట కుపాయము ధౌమ్యమహర్షివలన దెలిసికొని సూర్యోపాసన జేసి—

"అహ మన్నం ప్రదాస్యామి సప్తపంచ చ తే సమాః ॥
గృహ్ణీష్వ పిఠరం తామ్రం మయా దత్తం నరాధిప"।

అన్నమక్షయముగా నీయగలయీపాత్రను మీకిచ్చుచున్నాను. దీనిచే 12 సంవత్సరములు అన్నసమృద్ధి కలుగునని సూర్యదేవుడు చెప్పి యిచ్చిన పాత్రచే ద్రౌపదీదేవి సర్వులకు సమృద్ధిగా పెట్టుచుండ కాలము గడుపుచు కామ్యకవనమందు పాండవు లుండిరి.

ధృతరాష్ట్రుడు పాండవప్రవాసమూలమున పౌరులలో గలిగిన సంరంభమును గ్రహించి విదురునితో —

"పౌరాశ్చ మే కథ మస్మాన్ భజేరన్ తే చా ప్యస్మా న్నోద్ధరేయు స్సమూలాన్ । తత్త్వం బ్రూయా స్సాధు కార్యాణి వేత్సి"

మన పౌరులు మనపై ప్రీతికలిగియుండుట యెట్లో, పాండవులు మనల నున్మూలింపకుండుట యెట్లో చెప్పుమని ప్రశంసింపగా నాతడు ఇట్లు చెప్పెను—పాండవుల రాజ్యము పాండవుల కిచ్చివేయుట, వారి సొత్తు నాశింపక చేసిన దుర్నయములను క్షమింపుడని దుర్యోధనాదులు వారిని వేడుకొనుట, దుర్యోధను డందుల కంగీకరింపనియెడల నీవు దుర్యోధనుని విడిచివేసి పాండవులను చేరదీసికొనుట. ఇంతకంటె నేను చెప్పున దేమున్నది? అని.

ఆమాటలపై ధృతరాష్ట్రుడు నాపుత్రుని విడిచివేయుమందువా? అని క్రుద్ధుడై నీయిష్టమువచ్చిన చోటునకు నీవు పొమ్మని నిరసించెను.

ఆవెంటనే విదురుఁడు పాండవులయొద్దకు వెళ్ళగా మరల ధృతరాష్ట్రుఁడు కంగారుపడి సంజయుని బంపి విదురుని రప్పించెను. ఆవిదురునితో యథాప్రకారము గోష్ఠి నడుపుచుండెను.

దుర్యోధను డది చూచి కర్ణశకునిదుశ్శాసనులయొద్ద నిట్లు ప్రసంగించెను—

"యావ దస్య పున ర్బుద్ధిం విదురో నాపకర్షతి ।
పాండవానయనే తావ న్మన్త్రయధ్వం హితం మమ ॥
అథ పశ్యా మ్యహం పార్థాన్ ప్రాప్తా నిహ కథంచన ।
పున శ్శోషం గమిష్యామి నిరంబు ర్నిరవగ్రహః ॥
విష ముద్బంధనం చైవ శస్త్ర మగ్నిప్రవేశనమ్ ।
కరిష్యే న హి తా నృద్ధాన్ పునర్ద్రష్టు మిహోత్సహే ॥" (వన. అ 7)

టీ—నిరవగ్రహః ప్రతిబంధాऽభావేऽపి నిరంబుః నిరాహారో భూత్వా శోషం గమిష్యామీత్యర్థః । ప్రతిబంధే ప్యవగ్రహ ఇతి విశ్వః । మరణార్థం విషాదికం కరిష్యే స్వీకరిష్యే ॥"

ఈవిదురుఁడు నాతండ్రియొక్క బుద్ధిని మార్చి పాండవులను రప్పింపకుండ మీరు నాకు తగిన ఆలోచన చెప్పవలయును. ఏవిధమున నైన వారిచ్చటకు వచ్చుట తటస్థించినయెడల నేను తిండి తినిన ఒట్టు. విషశస్త్రాదులద్వారా మరణింతునుగాని వార లభివృద్ధిగా నుండుట నేను చూడజాలను; అని. ఆపై శకుని యిట్లనెను—

ఆంధ్రభారతము—

"ఇట్లేల బాలిశంబైన మతి దలంచితివి. విదురధృతరాష్ట్రులు విపరీతమతులై రావించినను నిత్యసత్యనిరతులైన యప్పాండవులు దమచేసిన సమయంబు సలుపక యేల వచ్చువా రగుదురు."

అని. ఆపై దుశ్శాసనుడు, శకునిచెప్పినది నిజమే అని అంగీకరించెను. ఆపై కర్ణు డిట్లు చెప్పెను—

"నాగమిష్యంతి తే ధీరా అకృత్వా కాలసంవిదమ్ ।
ఆగమిష్యంతి చే న్మోహా త్పున ర్ద్యూతేన తాన్ జయ ॥"

దుర్యోధనా! ప్రతిజ్ఞను పూర్తిచేయక వారు రానే రారు. ఒకవేళ వచ్చినను మరల ద్యూతముచేత నోడింపుము. అని.

"ఏవ ముక్తస్తు కర్ణేన రాజా దుర్యోధన స్తదా।
నాతిహృష్టమనాః క్షిప్ర మభవ త్స పరాఙ్ముఖః॥"

టీ॥ నాతిహృష్టమనాః పాండవానాం నిందాయాం సత్యామపి అగమనాఽసహిష్ణుత్వాత్। కర్ణేన స్వపరాక్రమయోగ్యస్య వచన స్యాఽనుక్తేశ్చ।

ఆకర్ణుని మాట వినిన దుర్యోధనుడు పాండవనిరసనములో కర్ణుని సమ్మతి కనబడినను, పరాక్రమయుక్తమైన మాట కర్ణుని నోటినుండి రాకపోవుటచేతను, పాండవుల రాకయే కిట్టనివాడయి తానుండుటచేతను అంత సంతోషపడక ముఖము త్రిప్పుకొని యుండెను. అది చూచి కర్ణుడు పౌరుషముతో నిట్లనెను—

"వయం తు శస్త్రా ణ్యాదాయ రథా నాస్థాయ దంశితాః।
గచ్ఛామ స్సహితా హంతుం పాండవాన్ వనగోచరాన్॥
తేషు సర్వేషు శాన్తేషు గతే ష్వవిదితాం గతిమ్।
నిర్వివాదా భవిష్యంతి ధార్తరాష్ట్రా స్తథా వయమ్।
యావదేవపరిద్యూనా యావ చ్ఛోకపరాయణాః।
యావ న్మిత్రవిహీనా శ్చ తావ చ్ఛక్యా మతం మమ॥

అయితే మనమందర మిప్పుడే శస్త్రములతో, రథములతో వెళ్ళి వనగతులైన పాండవులను వధింతము. ఆపై మనము నిర్వివాదముగా నుండవచ్చును. వారు ఖిన్నులై, శోకగ్రస్తులై, అసహాయులై యున్నపుడే మన కది శక్యమని తలచుచున్నాను; అని.

ఆమాటకు సంతోషించి వారందరు రథముల నాయత్తపరచుకొని—"సర్వయుః పాండవాన్ హంతుం సహితాః కృతనిశ్చయాః" పాండవసంహారమునకై బయలుదేరిరి. ఈలక్షణములను బట్టియే కర్ణుడు దుష్టచతుష్టయాంతర్గతు డని ప్రసిద్ధికెక్కెను. అట్టి దుష్టులుకూడ పాండవులు సత్యసంధులని, ప్రతిజ్ఞను నిర్వహింపనిదే రారని ప్రశంసించుకొనిన విషయమును మాత్రము ప్రతివాదులు మరువరాదు.

—: పాండవహత్యకై దుర్వృత్తితో బయలుదేరిన దుష్టులను వేదవ్యాసభగవానుడు నివారించుట :—

"తాన్ ప్రస్థితాన్ పరిజ్ఞాయ కృష్ణద్వైపాయనప్రభుః ।
ఆజగామ విశుద్ధాత్మా దృష్ట్వా దివ్యేన చక్షుషా ॥
ప్రతిషిధ్యాఽథ తాన్ సర్వాన్ భగవాన్ లోకపూజితః ।
ప్రజ్ఞాచక్షుష మాసీన మువాచాఽభ్యేత్య సత్వరమ్ ॥
తదయం కిం ను పాపాత్మా తవ పుత్రః సుమందధీః ।
పాండవా న్నిత్యసంక్రుద్ధో రాజ్యహేతో ర్జిఘాంసతి ॥
వార్యతాం సాధ్వయం మూఢ శ్శమం గచ్ఛతు తే సుతః ।"

అట్లు దుర్యోధనాదులు పాండవహత్యకై సంకల్పించి బయలు దేరిన విషయము వేదవ్యాసభగవానుడు దివ్యదృష్టిచే గ్రహించి దుర్యోధనాదులయొద్దకు వచ్చి వారిని నివారించి ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి నీపుత్రుడు పాపాత్ముడై రాజ్యతృష్ణతో నింకను పాండవులను హింసింపజూచుచున్నాడు. నీవు బుద్ధిచెప్పి నివారింపుము. అని చెప్పి సురభ్యుపాఖ్యాన ముపదేశించి పుత్రులందరు సమానులే అయినను దీనులైన పుత్రులయెడ అధికదయ యుండవలయు నని బోధింపగా ధృతరాష్ట్రుడు—

"అన్వశాధి దురాత్మానం పుత్రం దుర్యోధనం మమ ।"

దురాత్ముడైన దుర్యోధనునకు మహాత్మా! నీవు బుద్ధిజెప్పు మని ప్రార్థించెను. అప్పుడు నేను కాదు; మైత్రేయమహర్షి వచ్చు చున్నాడు. ఆతడు చెప్పు నని వ్యాసమహర్షి అంతర్ధాన మయ్యెను.

—◆ దుర్యోధనునకు మైత్రేయమహర్షి శాపము ◆—

తరువాత మైత్రేయమహర్షి దర్శన మీయగా ధృతరాష్ట్రుడు సపుత్రకుడై పూజించి స్వాగతప్రశ్నచేయ మహర్షి యిట్లు చెప్పెను—

నేను తీర్థయాత్రగా పర్యటనముచేయుచు కురుజాంగలదేశము లకు వెళ్ళి యాదృచ్ఛికముగా కామ్యకవనమం దున్న ధర్మరాజును దర్శించితిని. జటాజినధారియై తపోవనవాసియై యున్న ఆమహాత్ముని దర్శించుటకై అక్కడ మునిబృందము సమావేశమైనది.

ఆగోష్ఠిలో నీపుత్రులు జరిపిన ద్యూతక్రీడాదిదుర్నయములు విని నీయందు దయాప్రీతి కలవాడ నగుటచే నీకు హితము చెప్పదలచి యిక్కడకు వచ్చితిని. ధృతరాష్ట్రా! నీవట్టి దుర్నయము లెందుకుపేక్షించితివి? తాపసలోకములో నీకీర్తికి లోపము వచ్చినదే! అనిపలికి దుర్యోధనునితో నిట్లనెను—

ఆంధ్రభారతము—

వ. "అయ్యా! పాండవులతో విరోధం బుడుగు మట్లయిన నీకును వారికిం గురు కులంబునకు లగ్గగు నాపలుకు చేకొనుము.

సీ. వజ్రసంహననులు నవార్యపరాక్రములు పాండుకుమారు లాఖండలాభు
లందఱు నాగశతాయుతప్రాణు లుగ్రప్రభావ కాంతులు లుత్సాహపరులు
వారలలో బలవంతుండు బకహిడింబాసురు లనువారి నాసురమున
జంపె నాగాయుతసత్త్వ జరాసంధు నెక్కటి యోర్చిన యక్కుఱుండు

తే. ఘోరవనమున నీకు గిమ్మీరు డను సురారి నిశ్చల ఘనభీకరాంగు బట్టి
పోర వధియించె నట్టి సమీరజునకు భూరిభుజునకు మారొడ్డనువారు గలరె".

అని బోధించి నామాట విని పాండవవిద్వేషము మానుమని చెప్పగా—

"ఏవం తు బ్రువత స్తస్య మైత్రేయస్య విశాంపతే।
ఊరుం గజకరాకారం కరేణాభిజఘాన సః॥
దుర్యోధనః స్మితం కృత్వా చరణే నోల్లిఖ న్మహీమ్।
న కించి దుక్త్వా దుర్మేధా స్తస్థౌ కించి దవాఙ్ముఖః॥"

దుర్యోధను డామహర్షి మాటను అలక్ష్యము చేసి తన తొడను చరచి మందస్మితము చేసి యేమియు పలుకక తలవాల్చి కాలితో నేలను రాయుచు గూర్చుండెను. అట్లు ఉద్ధతుడై తిరస్కారభావముతో వినిపించుకొనకుండుటను జూడగా మహర్షికి గోపము వచ్చి కను లెఱ్ఱ పడినవి. తరువాత—

"తత స్స వార్యుపస్పృశ్య కోపసంరక్తలోచనః।
మైత్రేయో ధార్తరాష్ట్రం త మశప ద్దుష్టచేతసమ్॥
యస్మా త్త్వం మా మనాదృత్య నేమాం వాచం చికీర్షసి
తస్మా దస్యాభిమానస్య సద్యః ఫల మవాప్నుహి॥

త్వదభిద్రోహసంయుక్తం యుద్ధ ముత్పత్స్యతే మహత్ ।
తత్ర భీమో గదాఘాతైః తవోరుం భేత్స్యతే బలీ ॥

మైత్రేయమహర్షి ఉదకమును స్పృశించి 'నీ దర్పమునకు సద్యఃఫలమును పొందుము—నీద్రోహబుద్ధిని బట్టి మహాయుద్ధ మేర్పడును. అందు భీమసేనుడు గదాఘాతములచే నీతొడను విరుగగొట్టును' అని శపించెను.

అది విని ధృతరాష్ట్రుడు అనుగ్రహింపుమని మహర్షిని ప్రార్థింప—

"శమం యాస్యతి చే త్పుత్ర స్తవ రాజన్ యదా తదా ।
శాపో న భవితా తాత విపరీతే భవిష్యతి ॥" (వన అ 10)

నీపుత్రుడు పాండవద్రోహబుద్ధి మాని శాంతి వహించినప్పుడు నాశాప మంటదు. లేనియెడల తప్పదు. అని మైత్రేయమహర్షి చెప్పెను. ఇట్టి దుర్యోధనుని దుస్సాంగత్యముచే కర్ణుడు దుష్టచతుష్టయాంతర్గతు డని ప్రసిద్ధి కెక్కెను.

—♦ ఘోషయాత్ర యను పేరుతో అరణ్యమునకు వెళ్ళి అక్కడ కష్టములకు పాలై యున్న పాండవులకు నీవైభవమును జూపి వారి నేడిపింపవలయును. అని కర్ణుడు దుర్యోధనుని ప్రోత్సహించుట ♦—

పాండవులు శీతోష్ణవాతాతపములకు కృశించుచు వనవాసము చేయుచు ద్వైతవనమం దున్న పరిస్థితిలో శకుని సహితుడై కర్ణుడు దుర్యోధనున కిట్లుపదేశించెను—

"స ప్రియాహి మహారాజ శ్రియా పరమయా యుతః ।
తాపయన్ పాండుపుత్రాం స్త్వం రశ్మివా నివ తేజసా ॥
స్థితో రాజ్యే చ్యుతాన్ రాజ్యా చ్ఛ్రియా హీనాన్ శ్రియా వృతః ।
అసమృద్ధాన్ సమృద్ధార్థః పశ్య పాండుసుతా న్నృప ॥
సమస్థో విషమస్థాన్ హి దుర్హృదో యోఽభివీక్షతే ।
జగతీస్థాని వాఽద్రిస్థః కి మతః పరమం సుఖమ్ ॥
న పుత్రధనలాభేన న రాజ్యేనాపి విందతి ।
ప్రీతిం నృపతిశార్దూల యా మమిత్రాఽఘదర్శనాత్ ॥

కిన్ను తస్య సుఖం న స్యా ద్యాశ్రమే యో ధనంజయమ్ ।
అభివీక్షేత సిద్ధార్థో వల్కలాజినవాససమ్ ॥
సువాససో హి తే భార్యా వల్కలాజినసంవృతామ్ ।
పశ్యంతు దుఃఖితాం కృష్ణాం సా చ నిర్విద్యతాం పునః ॥
వినిందతాం తథాత్మానం జీవితం చ ధనచ్యుతమ్ ।
న తథా హి సభా మధ్యే తస్యా భవితు మర్హతి ॥
వైమనస్యం యథా దృష్ట్వా తవ భార్యాః స్వలంకృతాః । (వన. అ. 237)

దుర్యోధనా! తేజస్సుచే సూర్యునివలె మహావైభవముచే పాండవులకు సంతాపము గలిగించుటకై నీవు బయలుదేరుము.

రాజ్యభ్రష్టులై, సంపద్విహీనులై, నిర్ధనులై యున్న పాండవులను రాజ్యస్థితుడవై, సర్వవైభవసమృద్ధుడవై యున్న నీవొకసారి చూడవలయును. పర్వతముపై నున్నవాడు నేలపై నున్నవానినివలె అత్యున్నతస్థితిలోనున్న నీవు నీచస్థితిలో నున్న శత్రువులను కనులార జూచుటకంటె పరమానంద మే మున్నది!

శత్రువుల దైన్యస్థితిని జూచుటచే గలుగు ఆనందము పుత్రలాభముచేగాని, రాజ్యలాభముచేగాని, ధనలాభముచేగాని కలుగునట్టిది కాదు వల్కలాజినములు ధరించి వనవాసియై యున్న పార్థుని గనులార జూచుటచే కలుగు ఆనందమునకు మేర యుండదు.

సర్వాలంకారశోభితలైన నీ భార్యలు నారబట్టలు గట్టి దుఃఖితురాలై యున్న ద్రౌపతిని జూడవలయును. ఆమె వైమనస్యము వహించి తన నిర్ధనపుబ్రతుకును నిందించుకొని దుఃఖపడవలయును. నాడు ద్యూతసభలో బొందినదానికంటెను ఎక్కువ వైమనస్యమును అలంకరించుకొని యున్న నీ భార్యలను జూచి యామె పొందవలయును. అని.

ఇట్టి దుర్లక్షణములను బట్టియే కర్ణుడు దుష్టచతుష్టయాంతర్గతుడని ప్రసిద్ధి కెక్కెను.

కర్ణస్య వచనం శ్రుత్వా రాజా దుర్యోధన స్తతః ।
హృష్టో భూత్వా పున ర్దీన ఇదం వచన మబ్రవీత్ ॥

బ్రవీషి య దిదం కర్ణ స్వరం మనసి మే స్థితమ్।
న త్వభ్యనుజ్ఞాం లప్స్యామి గమనే యత్ర పాండవాః ॥"

కర్ణుని యీమాటలు విని హర్షించిన దుర్యోధనుడు- కర్ణుడా! అట్టి కుతూహలము నాకును కలిగినదిసుమా! కాని మన మట్లు చేయుటకు తండ్రి సమ్మతింపడు. అనెను. ఆపై మీరు మన సంకల్పము సాగుటకును, తండ్రి యనుజ్ఞను పొందుటకును తగిన ఉపాయము నాలోచింపుడని చెప్పినమీదట యెవరి యిండ్లకు వారు వెళ్ళి ఆ రాత్రి గడిపి తెల్లవారినతరువాత దుర్యోధనుని గలిసికొనుటలో ముందు కలసికొనిన కర్ణుడు—"ఘోషయాత్రాప్రదేశేన గమిష్యామో న సంశయః" ఘోషయాత్ర అను పేరుతో మనము చెప్పి వెళ్ళవచ్చును. అని యుపాయము జెప్పెను.

ఘోషయాత్ర అనగా. గోవులను లెక్కపెట్టి, వానివయస్సు, వర్ణము, జాతి, నామము వీనిని వ్రాసి యుంచుటకై గొల్లపల్లెలకు వెళ్ళుట. ఇట్లు కర్ణుడు చెప్పిన మఱికొంతసేపటికి వచ్చిన శకుని కూడ ఘోషయాత్ర అని చెప్పి వెళ్ళుద మనియే ఉపాయము జెప్పెను. కను కనే వీరియందరి చిత్తవృత్తులును ఏకవిధమై నడచినవి.

ఆపై ధృతరాష్ట్రునియొద్ద ఘోషయాత్రమాట చెప్పి ఎట్టకేలకు అనుజ్ఞ దీసుకొని వారందరు బయలుదేరినారు.

ఆంధ్రభారతము—"ఆమ్మహీపతి పయనంబున కనురూపంబుగా నెనిమిది వేలు రథంబులు ముప్పదివే లేనుంగులు తొంబదివేలు గుఱ్ఱంబులు శతసహస్ర సంఖ్య కాల్బలం గల మహాసైన్యంబుతోడ నడచె" "తత్ప్రియపరిమదలు బహుసహస్రములు సనిరి".

ఇట్లు బయలుదేరి గోవులవ్యవహారము జూచుకొనుచు క్రమముగా ద్వైతవనమందలి సరోవరప్రాంతమునకు జేరు నంతలో వీరికంటె బూర్వమె చిత్రసేను డను గంధర్వరాజు సపరివారుడై అప్సరోగణపరివృతుడై విహారార్థ మక్కడకు వచ్చి నివసించి యుండెను.

ఆసమీపమందే ధర్మరాజుడు ద్రౌపదీసహితుడై "ఈజే రాజర్షి ర్యజ్ఞేన సాద్యస్కేన (ఏకాహసాధ్యేన) విశాంపతే" ఏకాహక్రతువు నొకదానిని జేయుచుండెను.

—♦ పాండవులను దుఃఖపెట్టదలచి వెళ్ళిన దుష్టులు అక్కడ గంధర్వులతో డీకొని అపహరింపబడుట - పాండవులచే రక్షింపబడుట ♦—

కౌరవులు నివసింపదలచిన ఆసరోవర ప్రాంతమందున్న గంధర్వులను అక్కడనుండి పొమ్మని సైనికులును, మీరే పొండని గంధర్వులును వాక్కలహములోనికి దిగి క్రమముగా యుద్ధమునకు తలపడిరి. క్రమముగా మహాయుద్ధము జరిగినది. ఉభయపక్షములును అఖండముగా పోరిరి.

ఆంధ్రభారతము—"అప్పుడు రాధేయుం డజేయుండై కులశైలంబునుం బోలె గదలక నిలిచి గంధర్వులు గురియు శరవర్షంబున మునుగుచు దనయోపి నంత పెనంగుచుండె. సోదరసౌబలసహాయుండై దుర్యోధనుండు కర్ణసాహాయ్యంబు వదలక నిలిచె నంత ననంతసత్త్వులైన గంధర్వులసేనలు సుట్టుముట్టి.

ఉ. కొందఱు సూతు నశ్వముల గొందఱు గొందఱు చాపదండమున్
కొందఱు చక్రయుగ్మకము గొందఱు విస్ఫురితాతపత్రముం
గొందఱు కూబరంబు మఱికొందఱు కేతువు కొంద ఱక్షమున్
దందడి దున్మివైచి విరథత్వ మొనర్చిరి సూతసూతికిన్".

ఇట్లు విరథుడైన కర్ణుడు వికర్ణుని రథ మెక్కి రణభూమినుండి పలాయితు డయ్యెను.

"దుర్యోధనుండు విముఖుండుగాక పరబలంబు మార్కొని పెనంగ దోడం గినం గినిసి చిత్రసేనుండు వానిం దలపడి తదీయస్యందనంబు రాధేయురథంబునట్లు భగ్నంబుగా జేయించి విరథుం డగు నమ్మహీవిభుం గేశాకర్షణంబున నేలం బడవైచి పెడకేలు గట్టి సింహనాదంబు సేసినం దక్కిన గంధర్వులు... అతని వనితాజనంబులను దత్సోదరులగు దుశ్శాసనదుర్విషహదుర్ముఖవివింశతి చిత్రసేన విందానువిందులను, దత్సూనుభవులను తదీయమంత్రులను బట్టి బంధించి" తీసికొనిపోవుచుండ—"పూర్వం ప్రభగ్నా స్సహితాః

పాండవా నభ్యయు స్తదా" "శరణం పాండవాన్ జగ్ముః హ్రియమాణే మహీపతౌ" ఓడిపోయి చెదరియున్నవారు కలిసి పాండవులను శరణుపొంది—

"గన్ధర్వై ర్హ్రియతే రాజా పార్థా స్తమనుధావత ।
బద్ధ్వా హ్రియన్తే గన్ధర్వై రాజదారా శ్చ సర్వశః ॥

ఓ పాండవులారా! దుర్యోధనాదులను, రాజభార్యలను గంధర్వులు కట్టి తీసికొనుపోవుచున్నారు. మీరు కాపాడవలయును అని ధర్మజునియొద్ద ఆక్రోశించుచుండ భీమసేను డిట్లనెను—

అస్మాభి ర్యదనుష్ఠేయం గన్ధర్వై స్త దనుష్ఠితమ్ ।
శీతవాతాతపసహాం స్తపసా చైవ కర్శితాన్ ॥
సమస్థో విషమస్థాన్ హి ద్రష్టు మిచ్ఛతి దుర్మతిః ।
అధర్మో హి కృత స్తేన యేనైత దుపశిక్షితమ్ ।
అనృశంసా స్తు కౌన్తేయా స్తత్ప్రత్యక్షం బ్రవీమి వః ॥"

యుద్ధసన్నాహముతో మే మెప్పుడో చేయవలసిన పనిని గంధర్వులే చేసినారు. మేము శీతవాతాతపములను సహించుచు తపించుచు కృశించుచున్న పరిస్థితిలో నుండ నే నెంతవైభవము కలిగియున్నానో చూచినారా! అని తెలుపుటకై యీ దుర్మతి మమ్ములను జూడవచ్చినాడు. ఆతడు చేసిన పాపమునకు ఫల మనుభవించుచున్నాడు. పాండవులు నిరపరాధులనుటకు ఇంతకంటె ప్రత్యక్ష నిదర్శన మేమి కావలయును! అని. అది విని యుధిష్ఠిరు డిట్లనెను—

"అస్మా నభిగతాం స్తాత భయార్తాన్ శరణైషిణః ।
కౌరవాన్ విషమప్రాప్తాన్ కథం బ్రూయా స్త్వమీదృశమ్ ॥
భవన్తి భేదా జ్ఞాతీనాం కలహాశ్చ వృకోదర ।
ప్రసక్తాని చ వైరాణి కులధర్మో న నశ్యతి ॥
దుర్యోధనస్య గ్రహణా ద్గంధర్వేణ బలా త్ప్రభో ।
స్త్రీణాం బాహ్యాభిమర్శా చ్చ హతం భవతి నః కులమ్ ॥
శరణం చ ప్రపన్నానాం త్రాణార్థం చ కులస్య చ ।
ఉత్తిష్ఠధ్వం నరవ్యాఘ్రా స్సజ్జీభవత మా చిరమ్ ॥"

భీమసేనా! ఆపన్నులై ప్రాణాపాయస్థితిలోఁబడి శరణార్థులై మనల నాశ్రయించిన కౌరవులను నీ విట్లనవచ్చునా? జ్ఞాతులలో భేదములు పుట్టినను, కలహములు కలిగినను, శత్రుత్వము లేర్పడినను కులధర్మమును మాత్రము కాపాడుకొనుచుండవలసినదే. గంధర్వులు దుర్యోధనుని బలాత్కారముగా తీసికొనిపోవుచుండుటచేతను, కుల స్త్రీలను అట్లు తీసికొనిపోవుచుండుటచేతను మనకులధర్మము హతమై పోవుచున్నది. శరణాగతులను రక్షించుటకును, కులము నుద్ధరించుటకును మీరు త్వరపడుడు. సన్నద్ధులై లెండు. అని.

ఈయుధిష్ఠిరోపదేశసారాంశమే ఇట్లు చెప్పబడినది—

"పరైః పరిభవే ప్రాప్తే వయం పంచోత్తరం శతమ్ ।
పరస్పరవిరోధే తు వయం పంచైవ తే శతమ్ ॥"

అన్యులవలన అపాయమువచ్చినపుడు మనము నూటఅయిదుగురము. మనలో మనకు గల విరోధములో మాత్రము మన మయిదుగురమే. వారు నూర్గురే. అని.

అప్పుడు భీమార్జుననకులసహదేవులు గంధర్వసేనపై తలపడిరి. అర్జునుడు గంధర్వులతో నిట్లనెను—

"ఉత్సృజ్యధ్వం మహావీర్యాన్ ధృతరాష్ట్రసుతా నిమాన్ ।
దారాం శ్చైషాం విముంచధ్వం ధర్మరాజస్య శాసనాత్ ॥"

ఈధార్తరాష్ట్రులను, వీరిభార్యలను ధర్మరాజుశాసనము శిరసావహించి మీరు విడిచిపెట్టవలయును. అని.

గంధర్వులామాటను లక్ష్యపెట్టక యుద్ధముచేయుటయు, భీమసేనాదులు వారలను వధింపబూనుటయు, కౌరవులనుపట్టుకొని గంధర్వులాకాశగతులగుటయు, అర్జునుడు దివ్యాస్త్రప్రయోగములచే గంధర్వులను గదలనీక అరికట్టుటయు, గంధర్వరాజు మాయాబలమున అంతర్ధానమై యుద్ధముచేయుటయు—"అన్తర్ధానవధం చాఽస్య చక్రే క్రుద్ధోఽర్జున స్తదా" అంతర్ధానమైయున్న గంధర్వరాజునే క్రుద్ధుడైన

పార్థుడు శబ్దవేధపద్ధతి నాశ్రయించి కొట్టుటయు, అప్పుడు గంధర్వ రాజగు చిత్రసేనుడు తన స్వరూపమును పార్థునకు ప్రదర్శించి— "సఖాయం యుధి విద్ధి మామ్" నేను నీ సఖుడను గాని శత్రువును గానని చెప్పుటయు—'సంజహారాఽస్త్రమథ తత్ప్రసృష్టం పాండవర్షభః' అప్పుడు పార్థుడు తాను ప్రయోగించిన దివ్యాస్త్రము నుపహరించు టయు జరిగినతరువాత పార్థుడిట్లడిగెను—

"కిం తే వ్యవసితం వీర కౌరవాణాం వినిగ్రహే।
కిమర్థం చ సదారోఽయం నిగృహీత స్సుయోధనః॥

చిత్రసేనా! కౌరవులను నీవు నిగ్రహించుట కేమి కారణము? సభార్యుడైన సుయోధనుని నీ వెందుకు నిగ్రహించినావు? అని.

అప్పుడా చిత్రసేను డిట్లు చెప్పెను—

విదితోఽయ మభిప్రాయ స్తత్రస్థేన దురాత్మనః।
దుర్యోధనస్య పాపస్య కర్ణస్య చ ధనంజయ॥
వనస్థాన్ భవతో జ్ఞాత్వా క్లిశ్యమానా ననాథవత్।
ఇమేఽవహసితుం ప్రాప్తా ద్రౌపదీం చ యశస్వినీమ్॥
జ్ఞాత్వా చికీర్షితం చైషాం మా ముపాచ సురేశ్వరః।
గచ్ఛ దుర్యోధనం బద్ధ్వా సహాఽమాత్య మిహాయన॥
ధనంజయశ్చ తే రక్ష్య స్సహ భ్రాతృభి రాహవే।
స చ ప్రియస్సఖా తుభ్యం శిష్య శ్చ తవ పాండవః॥
వచనా ద్దేవరాజస్య తతోఽస్మీహ గతో ద్రుతమ్।
అయం దురాత్మా బద్ధశ్చ గమిష్యామి సురాలయమ్॥
నేష్యా మ్యేనం దురాత్మానం పాకశాసనశాసనాత్।

అర్జునా! దురాత్ములగు కర్ణదుర్యోధనుల దుర్వృత్తి నాకవ గతమైనది—వనవాసక్లేశములను అనాథులవలె అనుభవించుచున్న మిమ్ములను, యశశ్శాలిని యగు ద్రౌపదీదేవిని చూచి అపహాసము జేయదలచి వీరందరితో బయలుదేరి వచ్చినారు. వీరి దుస్సంకల్ప మును దెలిసికొనిన యింద్రుడు నాతో, నీవు వెళ్ళి సపరివారముగా దుర్యోధనుని బంధించి యిక్కడకు దీసికొనిరమ్మనియు, సోదరసహితు

డైన పార్థుడు నీప్రియసఖుడు, శిష్యుడు నగుటచే నాతడు రక్షణీయు డనియు జెప్పి పంపెను.

అర్జునా! దేవేంద్రుని యాజ్ఞపై వెంటనే నేనిక్కడకు వచ్చి యుంటిని ఈదురాత్ముడు బంధింపబడినాడు. ఈతని నింక దేవేంద్ర సన్నిధికి దీసికొనిపోవుచున్నాను. అని.

అది విని యర్జునుడు— సుయోధనుడు మా సోదరుడు. కనుక నాప్రీతిని నీవు కోరెదవేని ధర్మరాజసందేశానుసారము నీ వీతనిని విడిచిపెట్టవలసినదే. అని పలుకగా గంధర్వరాజు ఈదుర్యోధనుడు పాపాత్ముడు, విడవతగినవాడు గాడు. ధర్మరాజు ఈతని దుస్సంకల్ప మెరుగడు. నీవాలోచింపు మనుటయు, అందరును ధర్మరాజసమక్షము నకు వెళ్ళుటయు, అక్కడ గంధర్వరాజు యావద్వృత్తాంతము జెప్పుటయు, అజాతశత్రువగు ధర్మరాజు దుర్యోధనాదులను విడిపించి గంధర్వులను కొనియాడినతరువాత గంధర్వులు యథాస్థానములకు వెళ్లుటయు జరిగినది. హతులైన గంధర్వులను ఇంద్రుడమృతవర్షముచే జీవింపజేసెను.

"తతో దుర్యోధనం ముక్తం భ్రాతృభి స్సహిత స్తదా ।
యుధిష్ఠిర స్తు ప్రణయా దిదం వచన మబ్రవీత్ ॥
మాస్మ తాత పునః కార్షీ రీదృశం సాహసం క్వచిత్ ।
నహి సాహసకర్తార స్సుఖ మేధంతి భారత ॥
స్వస్తిమాన్ సహిత స్సర్వై ర్భ్రాతృభిః కురునందన।
గృహాన్ వ్రజ యథాకామం వైమనస్యం చ మా కృథాః ॥"
టీ. వైమనస్యం వైరం కేనచిత్సహ మాకృథాః మా కురు ।

తరువాత విముక్తుడయి యున్న దుర్యోధనునితో ప్రణయ పూర్వకముగా యుధిష్ఠిరు డిట్లనెను—నాయనా! ఇట్టి సాహసము నీ వెన్నడును జేయకుము. సాహసముజేయువారు కష్టములకు పాలగుదురు. నీ వెవ్వనితోడను వైరము బెట్టుకొనకుము. నీపరివారమును

వెంటబెట్టుకొని సుఖముగా నింటికి వెళ్ళుము, అని. అటుపై దుర్యోధనుడు ధర్మజునకు నమస్కరించి వెళ్ళెను.

"సాధూ నభిబుభూషు ర్హి స్వయమే వాభిభూయతే ।
ఇతి సందర్శయ న్నాహ ఘోషయాత్రాం మహామునిః ॥" (నీలకంఠీయం)

—: గంధర్వులు అర్జునవిషయమున సరిగా తమబలము చూపి యుద్ధముచేయలేదు. అనుప్రసంగము-తన్నిరాకరణము:—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—"కర్ణాదిమహావీరులను జయించుటకై యింద్రునిచే బంపబడిన గంధర్వులు మహాబలశాలులయియే యుందు రనుటకు సందేహములేదు. ఈసందర్భమున గర్ణునిజయించిన గంధర్వుల నర్జునుడు జయించుటచే గర్ణునికంటె నర్జునుడు అధికు డని చెప్పవలసియున్నను ఇంద్రుడు గంధర్వుల నంపునపుడు—

"గచ్ఛ దుర్యోధనం బద్ధ్వా సహామాత్య మిహానయ ।
ధనంజయ శ్చ తే రక్ష్యః సహభ్రాతృభి రాహవే ॥
స నః ప్రియ స్సఖా తుభ్యం శిష్య శ్చ తవ పాండవః ।"

అర్జునుడు రక్షింపదగినవాడని వారికి జెప్పియున్నందున గంధర్వు లర్జున విషయమున సరిగా దమ బలమునుజూపి యుద్ధము చేసిరని చెప్పుటకు సందేహింపవలసియున్నది" (పు 48)

ఈప్రతివాదులు కర్ణు నోడించిన గంధర్వులు కర్ణునికంటె మహాబలశాలు లనుటలో సందేహము లేదన్నారు. అట్టి గంధర్వుల నోడించిన అర్జునుడు ఆగంధర్వులకంటె మహాబలశాలి యనుటలో మాత్రము సందేహ మన్నారు. ఇట్లనుటకు కర్ణునికంటె అర్జునుడు మహాబలశాలి అను పేరు రాకుండ జేయవలయు నను సంకల్పమే కారణము.

వీరి కొంకింత బోధింపవలసియున్నది— ఆంధ్రభారతము—

వ. కౌంతేయులచేతం బీడితులై గంధర్వులు దుర్యోధనాదుల జెఱ లేమఱక కొనుచు గగనంబునకు నెగసి త్రోచి పోవ నుంకించిన నెఱింగి సవ్యసాచి రయంబున నతినిబిడబాణజాలంబులం జేసి దిఙ్నభోమార్గంబులు నీరంధ్రంబులుగా గప్పిన నగ్గగనచరులు వలలోనం జిక్కిన పులుగులుంబోలె బోవనేరక శరపంజరంబునం జిక్కియు నుక్కసెడక యన్నలువురమీద వివిధాయుధపరంపరలు ప్రయోగించిన.

మ. అని యెల్లం దునుమాడి కిరీటి ఘనరోషాభీలుఁడై శాతభ
ల్లవితానం బడరించినం దలలు డొల్లం గాయముల్ మింట నుం
డి వడిం గుంభినిఁగూలఁగా రుధిరవృష్టిం గాలువల్ వాఱఁగా
దివి గంధర్వుల క్రిందడంగ జగ ముద్వేగంబునం బొందగన్.

"చిత్రసేను సర్వగాత్రంబు భేదించి యొక్కమాత్రలోన నుడిపె గడక"

ఇంత గాఢముగా జరిగిన యుద్ధములో నొకమూల హతులై పోవుచున్న గంధర్వులు— సరిగా దమబలము జూపి యుద్ధము జేయ లేదేమో! అని చెప్పుటకంతె అన్యాయ మున్నదా?

అంతర్ధానమై యుండి పోరుచు పార్థుని దివ్యాస్త్రబంధములో బడి తప్పించుకొనజాలక తన స్వరూపమును గోచరింపజేసి "సఖాయం యుధి విద్ధి మామ్" ఈకౌరవయుద్ధములో నన్ను నీసఖునిగా దెలిసి కొనుము. నేను శత్రువును గానని చెప్పుకొనిన గంధర్వరాజు మాట పార్థుని పరాక్రమాతిశయమును తెలుపుచున్నదా? గంధర్వరాజు సరిగా యుద్ధము చేసి యుండలేదని తెలుపుచున్నదా?

గంధర్వరాజు చేసిన సఖ్యప్రకటనముపై "సంజహారాఽస్త్ర మథ తత్ప్రసృష్టం పాండవర్షభః" ఆప్రయోగింపబడిన అస్త్రమును పార్థు డుపసంహరించెను. అని చెప్పబడుటచేత గంధర్వరాజు ఆ యస్త్రమునకు బద్ధుడైపోయి దానిని స్వయముగా పరిహరించుకొనలేక పార్థసఖ్యప్రకటనమూలమున దానిని దొలగింపజేసికొనినాడని తెలియు చున్నదా? గంధర్వరాజు సరిగా యుద్ధము చేయలేదని తెలియు చున్నదా?

అయితే "ధనంజయ శ్చ తే రక్ష్యః" అని యింద్రుడు చెప్ప నేల? అని శంకింతురుగాబోలు. అది యింద్రునకు పార్థునియందు గల ప్రేమాతిశయమునకు సూచకము. గంధర్వరాజు పరాక్రమాతి శయమునకును సూచకము. అంతియకాని పార్థదౌర్బల్యసూచకము గాదు. ఇంకొకటి—ఇంద్రుడు గంధర్వరాజునకు చెప్పిన విషయములు రెండని ప్రతివాదులు చూపియున్నారు.

"గచ్ఛ దుర్యోధనం బద్ధ్వా సహామాత్య మిహానయ"
"ధనంజయ శ్చ తే రక్ష్యః"

సపరివారముగా దుర్యోధనుని బంధించి యిక్కడకు దీసికొని రావలయును. అనునది యొకటి, పార్థుని రక్షింపవలయును అనునది యొకటి. ఇవి రెండును గంధర్వరాజునకు కర్తవ్యములే. అట్టి స్థితిలో ప్రబలుడైన గంధర్వరాజు దుర్బలుడగు పార్థుని రక్షించినట్లు ప్రతివాదులు చెప్పినను దుర్యోధనుని తీసికొని యింద్రసన్నిధికి వెళ్ళక పోవుటకు కారణ మేమి చెప్పుదురు?

ప్రతివాదిమతప్రకారము గంధర్వరాజు పార్థునికంటెను ప్రబలుడాయె. దుర్యోధనుని తీసికొనిపోవుట అను ఇంద్రాజ్ఞను నెరవేర్పవలసినవాడాయె. నెరవేర్పలేదేమి ?

పార్థుని అవరోధముచేతనే ఆతడాపని నెరవేర్పలేకపోయినాడని చెప్పితీరవలయును. గంధర్వరాజుకంటె పార్థుడు మహాబలశాలి యగుటచేతనే పార్థుని ఆ అవరోధమని చెప్పితీరవలయును.

ఇంకొకటి— పార్థుడు గంధర్వులను పారదోలినట్లే ఆంధ్ర భాగవతపద్యము బోధించుచున్నది. చూడుడు—

"ప్రభవస్కన్నుండై చను కౌరవేంద్రుఁ బనికై గంధర్వులం దోలుచో" కాబట్టి ప్రతివాదిప్రసంగము పరాస్తమయినది.

పర్యవసానము— కర్ణునికంటెను, కర్ణుని పారదోలిన గంధర్వులకంటెను పార్థుడు మహాబలశాలి. అసాధారణదివ్యాస్త్రసంపన్నుడు.

—: పాండవరక్షితులై బ్రతికివచ్చిన దుర్యోధనాదులయొక్కయు
కర్ణునియొక్కయు సంభాషణము :—

దుర్యోధనుడు పాండవుల యొద్దనుండి దుఃఖితుడయి సపరివారముగా లేచి వచ్చుచు ఒకానొకప్రదేశమందు సేనలను ఆపి ఖిన్నుడై కూర్చుండిన సందర్భములో రణరంగమునుండి అదృశ్యుడై వెళ్ళిపోయిన కర్ణుడు వచ్చి సంతోషముతో నిట్లనెను—

మీరు జీవించియుండుటయు, మనము మరల కలసికొనుటయు సంతోషకరము. కామరూపులైన గంధర్వులను నీవు జయించుట ప్రశంసనీయము; నేను క్షతాంగుడనై పీడితుడనై రణరంగమునుండి తొలగితిని. ఈయమానుష యుద్ధమునుండి మీరు విముక్తులై పదిలముగా నుండుట నీప్రభావబలమే; అని.

ఈమాటలు విని దుఃఖితుడై యున్న దుర్యోధను డిట్లనెను—

"అజానత స్తే రాధేయ నాభ్యసూయా మ్యహం వచః"

రాధేయా! విషయమెరుగక ప్రసంగించుచున్న నీమాటను తప్పుగా నేను భావింపను. ఆయుపద్రవమునుండి మమ్ములను కాపాడినవారు పాండవులు. నన్ను పట్టుకొనియున్న గంధర్వరాజు మన మేమి సంకల్పించి వచ్చినామో ఆరహస్య మంతయు వారియొద్ద జెప్పినపుడు నేనెంత ఖిన్నుడనై పోతినో చెప్పలేను.

"స్త్రీసమక్షం మహం దీనో బద్ధ శ్శత్రువశం గతః।
యుధిష్ఠిర స్యోపహృతః కిన్ను దుఃఖ మతఃపరమ్॥
యే మే నిరాకృతా నిత్యం రిపు ర్యేషా మహం సదా।
తై ర్మోక్షితో౽హం దుర్బుద్ధి ర్దత్తం తై రేవ జీవితమ్॥
ప్రాప్త స్స్యాం యద్యహం వీర వధం తస్మి న్మహారణే।
శ్రేయ స్త ద్భవితా మహ్యం నైవంభూతస్య జీవితమ్॥"

నేను స్త్రీలసమక్షములో బంధింపబడి దీనుడనై శత్రుహస్తగతుడనై యుధిష్ఠిరునియొద్దకు తీసికొనిపోబడినాను. ఇంతకంటె దుఃఖమున్నదా? ఏపాండవులు నాచే రాజ్యభ్రష్టులై నిరాకరింపబడినారో, ఏపాండవులకు నేను నిత్యశత్రువునో ఆపాండవులచేతనే నాకు ప్రాణదానము చేయబడినది; గండము తప్పినది. రాధేయా! నేను ఆగంధర్వులచే వధింపబడియుంటినేని శ్రేయస్సు కలిగెడిది. ఈవిధముగా బ్రతుకుట చాల నింద్యము.

ఆంధ్రభారతము—"నేను ప్రాయోపవేశంబున ప్రాణపరిత్యాగంబు జేసెద. మీరందరు దుశ్శాసనుం బురస్కరించుకొని పురంబున కరుగునది. మిత్రులకు బ్రమోదంబును శత్రులకు నిర్వేదంబునుం జేయుచు మనునట్టి రేను బోడిమి సెడి

పగతురచేత శిరస్తాడనంబు సేయంబడి సిగ్గువడక బంధుజనంబులలోని కేమని యరుగుదు; నాంబికేయుం గని యేమని పలుకుదు; గురువృద్ధు లయిన భీష్మబాహ్లికులయు, నాచార్యు లయిన కృపద్రోణులయు సమ్ముఖంబున నెట్లు నిలుతు. నిది యాత్మదోషంబున నైన యపాయంబు నాకవశ్యభోక్తవ్యంబు".

"దుర్వినీతా శ్శ్రియం ప్రాప్య విద్యా మైశ్వర్య మేవ చ ।
తిష్ఠంతి న చిరం భద్రే యథాఽహం మదగర్వితః ॥
అహో నార్హ మిదం కర్మ కష్టం దుశ్చరితం కృతమ్ ।
స్వయం దుర్బుద్ధినా మోహా ద్యేన ప్రాప్తోఽస్మి సంశయమ్ ॥
తస్మా త్ప్రాయ ముపాసిష్యే న హి శక్ష్యామి జీవితుమ్ ।"

రాధేయూ! దుర్వినీతులు సంపత్తునుగాని, విద్యనుగాని, ప్రాభవమునుగాని పొందియు తన్మూలమున పొందవలసిన శుభములను చిరకాలము పొందలేరు. దీనికి మదమత్తుడ నైన నేనే నిదర్శనము.

చేయరాని యీదుష్కార్యమును స్వయంకృతాపరాధముగా జేసి యీదురవస్థ దెచ్చికొనినాము. కాబట్టి నేను బ్రతుకలేను. అని. తరువాత దుశ్శాసనునితో నిట్లు చెప్పెను—

"అన్న దుశ్శాసన నిన్ను రాజ్యమునకు బట్టంబు గట్టెద బతివి గమ్ము...
బాహుదర్ప మొప్ప బగఱ నుక్కడగింపుము" (ఆంII భా)

అది విని దుశ్శాసనుడు నీవట్లు చెప్పదగ దనుచు చింతించెను. అంతట కర్ణు డిట్లు చెప్ప నారంభించెను—పాండవులను బట్టి బ్రతికినామను అపకీర్తి వచ్చిన దని నీవు చింతింపకుము. అది అపకీర్తి కాదు.

"కర్తవ్యం హి కృతం రాజన్ పాండవై స్తత్ర మోక్షణమ్ ।
నిత్య మేవ ప్రియం కార్యం రాజ్ఞో విషయవాసిభిః ॥
పాల్యమానా స్త్వయా తే హి నివసంతి గతజ్వరాః ।
కి మత్ర చిత్రం యద్వీర మోక్షితః పాండవై రసి ॥
సేనాజీవై శ్చ కౌరవ్య తథా విషయవాసిభిః ।
అజ్ఞాతై ర్యది వా జ్ఞాతైః కర్తవ్యం నృపతేః ప్రియమ్ ॥
ప్రాయః ప్రధానాః పురుషాః క్షిభయం త్యరివాహినీమ్ ।
నిగృహ్యంతే చ యుద్ధేషు మోక్ష్యన్తే చైవ సైనికైః ॥
యద్యేవం పాండవై రాజన్ భవద్విషయవాసిభిః ।

యదృచ్ఛయా మోక్షితోఽసి తత్ర కా పరివేదనా ॥
న చైత త్సాధు యద్రాజన్ పాండవా స్త్వాం నృపోత్తమమ్ ।
స్వసేనయా సంప్రయాన్తం నానుయాన్తి స్మ పృష్ఠతః ॥
భవత స్తే సహాయా వై ప్రేష్యతాం పూర్వ మాగతాః ।
పాండవేయాని రత్నాని త్వ మద్యా ప్యుపభుంజసే ॥
సత్త్వస్థాన్ పాండవాన్ పశ్య న తే ప్రాయ ముపావిశన్ ।"

దుర్యోధనా! నీరాజ్యములో నివసించుచు నీప్రీతికై నిత్యము పాటుపడవలసియున్న పాండవులకు నిన్ను విడిపించుట అవశ్యకర్తవ్యమే. ఎట్టి యుపద్రవము లేకుండ నీచే రక్షింపబడుచున్న పాండవులు నిన్ను విడిపించుటలో చిత్రమేమున్నది? సైనికులవలె రాష్ట్రప్రజలు కూడ తెలియబడియో తెలియబడకయో ప్రభువునకు ప్రీతిని గలిగింపవలసినవారే. నీవు గంధర్వులచే నిగ్రహింపబడినందుకు చింతింపవలదు. ప్రభువులు శత్రుసేనలను క్షోభింపజేయుట, శత్రువులచే నిగ్రహింపబడుట, తమసైనికులచేత విడిపింపబడుట సహజములే. అట్టిస్థితిలో నీ రాష్ట్రప్రజలైన పాండవులచే యాదృచ్ఛికముగా నీవు విడిపింపబడుటలో చింత నీకేల? మహారాజువైన నిన్ను సేనతో పర్యటనము చేయుచున్న సందర్భములో వెనుక ద్యూతములో నీకు దాసులయిన పాండవులు సహాయభూతులై నీవెనువెంట సంచరింపకుండుట వారిదే తప్పు. దుర్యోధనప్రభూ! నేటికి గూడ పాండవుల సర్వస్వము నీవే అనుభవించుచున్నను వారు జీవితము నిలవబెట్టుకొనియే యున్నారుగాని మరణమునకై ప్రాయోపవేశము జేసినారేమో చూడుము; అని.

ఇట్లు చెప్పి నీవు మరణింతువేని నేనును నీతోబాటువాడనే. నిన్ను విడిచి నేను జీవింపను. అని కర్ణుడు చాల జెప్పినను దుర్యోధనుని మరణసంకల్పము మారలేదు. అది చూచి శకుని యిట్లనెను —

"మయా హృతాం శ్రియం స్ఫీతాం తాం మోహా దపయాసి కిమ్ ।
త్వ మల్పబుద్ధ్యా నృపతే ప్రాణా నో త్స్రష్టు మర్హసి ॥
సత్కృతస్య హి తే శోకో విపరీతే కథం భవేత్ ।

మా కృతం శోభనం పార్థై శ్శోక మాలంబ్య నాశయ ॥
యత్ర హర్ష స్త్వయా కార్య స్సత్కర్తవ్యా శ్చ పాండవాః ।
తత్ర శోచసి రాజేన్ద్ర విపరీత మిదం తవ ॥
ప్రసీద మాత్యజాత్మానం తుష్ట శ్చ సుకృతం స్మర ।
ప్రయచ్ఛ రాజ్యం పార్థానాం యశో ధర్మ మవాప్నుహి ॥
క్రియా మేతాం సమాజ్ఞాయ కృతజ్ఞ స్త్వం భవిష్యసి ।
సౌభ్రాత్రం పాండవైః కృత్వా సమవస్థాప్య చైవ తాన్ ॥
పిత్ర్యం రాజ్యం ప్రయ చ్ఛైషాం తత స్సుఖ మవాప్స్యసి ।"

దుర్యోధనా ! నాచే హరింపబడి నీకర్పింపబడిన ఆ మహైశ్వర్యమును మూఢత్వముచేత నీవు విడిచిపెట్టెదవా యేమి ? నీవు అల్పబుద్ధిచేత ప్రాణత్యాగము చేయుట మంచిపనిగాదు. పాండవులు నిన్ను రక్షించి యాదరించినపుడే నీకిట్టి శోకము కలిగినదే. వారు అనాదరణ చేసియే యున్నయెడల నిక జెప్పవలసిన దేమున్నది ? నీవు శోకించి పాండవులు చేసిన మేలును భగ్నము జేయనుము. వారు నిన్ను రక్షించినందుకు నీవు సంతోషించి వారి నాదరింపవలసియుండ విరుద్ధముగా ప్రవర్తించుట యుక్తమా ? నీవు శాంతింపుము. ప్రాణత్యాగము చేయక సంతుష్టుడవై కృతజ్ఞతకలిగియుండి పాండవుల రాజ్యము పాండవుల కిచ్చివేసి కీర్తిని, పుణ్యమును బొందుము. పాండవు లిప్పుడు చేసిన యీమేలును గుర్తించి వారితో సౌభ్రాత్రమును వహించి వారిపిత్ర్యియమైన రాజ్యము వారికిచ్చి నీవు సుఖపడుము. అని.

చ. "కృతము దలంచి చిత్తమున గిల్బిష మంతయు నుజ్జగించి స
మ్మతుల బృథాతనూజుల నమానుష తేజుల బిల్వబంచి త
త్పితృధనమైన రాజ్యము నభీష్టముగా దగ నిమ్ము నీకు నీ
క్షితివలయంబునం బరమకీర్తియు బుణ్యము గల్గు భూవరా ! (ఆంధ్రభారతము)

ఈశకునిమాటలకు గాని, ఆకర్ణునిమాటలకు గాని దుర్యోధనుని మరణసంకల్పము మారనేలేదు.

శకుని, నీవు కృతజ్ఞతను చూపి పాండవుల పిత్ర్యమైన రాజ్యమును వారి కిచ్చివేయు మని బోధింపగా దాని కిష్టపడకపోయె. పోనీ

కర్ణుడు, వారిది వారికిమ్మని గాని, వారియెడ కృతజ్ఞత జూపుమని గాని చెప్పక నిన్ను రక్షించుట వారికి విధి. వారు నీచే రక్షింపబడుచు నీ రాష్ట్రములో నున్న ప్రజలు; నీకు దాసు లయినవారు; నీకు వచ్చిన న్యూనత యేమియు లేదు. అని బోధింపగా దానికి నిష్టపడకపోయె. ఈ రెండుమార్గములకంటె సమాధానపడుటకు మరియొక మార్గము లేదాయె. దుర్యోధను డేల సమాధానపడలేదు? ఇచ్చట దుర్యోధనాభిప్రాయ మిది——

తాను చచ్చుటే తనకు సమ్మతము గాని, పాండవుల కిచ్చుట సమ్మతము కానందున శకుని మాటలకు సమాధానపడలేదు. అసంగతములై యుండుటచేగాబోలు కర్ణునిమాటలకు సమాధానపడలేదు.

అవి యసంగతము లెట్లనగా (1) నిన్ను విడిపించుట నీరాజ్యములో నున్నవారికి విధి. అనుమాట అసంగతము. పాండవరాజ్యములోనివాడు దుర్యోధనుడు గాని, దుర్యోధనరాజ్యములోనివారు పాండవులు కారుగనుక. (2) నీచే రక్షింపబడుచున్నవారు పాండవులు అనుమాట అసంగతము. వారు దుర్యోధనునిచే హింసింపబడుచున్నారుగనుక. (3) నీచే రక్షితులగు పాండవులు నిన్నువిడిపించుటలో చిత్రమేమున్నది అను మాట అసంగతము. దుర్యోధనునిచే హింసింపబడు పాండవులు దుర్యోధనుని రక్షించుట చిత్రమేగనుక. (4) నీరాష్ట్రప్రజలైన పాండవులచే నీవు విడిపింపబడిన నీకేమి చింత? అను మాట అసంగతము. పాండవులయెడ ప్రజాదృష్టికాక ప్రబలమైన శత్రుత్వదృష్టికలవాడు దుర్యోధనుడుగనుక. (5) నీకు దాసులయియుండి నీపర్యటనములో నీ వెనువెంట రాకుండుట పాండవులదే తప్పు అనుమాట అసంగతము. ప్రథమద్యూతములో తమ్ముతొడ్డి యోడిపోయి దాసులగుట నిజమయినను ద్రౌపదీదేవిపట్ల దుష్టచతుష్టయము జేసిన దురంతకృత్యముల వలన గోచరించిన ఉత్పాతములకు భీతిల్లి ధృతరాష్ట్రుడు ద్రౌపదీదేవి కిచ్చిన వరములుగా పాండవదాస్యవిముక్తి, పాండవరాజ్యప్రాప్తి

మరల గలిగియే వనవాసాజ్ఞాతవాసపణముతోమాత్రమె పునర్ద్యూత మేర్పడినందున పాండవు లిప్పుడు దాసులు కారుగనుక. (6) నీవు పాండవుల సర్వస్వము ననుభవించుచున్నను నేటికి గూడ వారు మరణమునకు సంకల్పింపక జీవితము నిలవబెట్టుకొనలేవా. నీవును అట్లే యుండవలయు ననుమాట అసంగతము. పాండవులు నిరపరాధులు, పుణ్యశ్లోకులు, ధర్మనిష్ఠులు, సత్యసంధులు, కీర్తికాములు, రాజ్యప్రతిష్ఠితులు, కష్టసహిష్ణువులును; దుర్యోధనుడు మహాపరాధి, పాపసంకల్పుడు, అధర్మనిష్ఠుడు, అసత్యశీలుడు, అర్థకాముడు, రాజ్యలుబ్ధుడు, ఘాతుకస్వభావుడు.

అపకారులయందును ఉపకారబుద్ధి గలవారు పాండవులు. ఉపకారులయందును అపకారబుద్ధి గలవాడు దుర్యోధనుడు. ఇంత భేదమాయిరువురిలో నుండుటనుబట్టి యెన్ని కష్టములకైన తలయొగ్గి పరమశాంతులై, సర్వలోకవంద్యులై, లోకాదర్శజీవనులై, శ్రుతిస్మృతివచనలక్ష్యభూతులై వర్తించిన ధన్యజీవులగు పాండవులవలె పాపాత్ముడు, పాండవవిద్వేషి, నిషిద్ధవర్తనుడు, లోకనింద్యుడు అగు దుర్యోధనుడు ఇప్పటికిని ప్రాణరక్షకులైన పాండవులపై వైరము తొలగని దుర్యోధనుడు లోకములో తల యెత్తి తిరుగలేడు గనుక.

ఇట్టి అసంగతప్రసంగము కర్ణుని దగుటచేతనే దుర్యోధనుడు సమాధానపడకపోయెను; అని చెప్పవలసియున్నది.

దుర్యోధనుడు చనిపోకుండుటకై చెప్పినవే అయినను పాండవుల యెడ కృతజ్ఞత జూపుము. వారి రాజ్యము వారి కిచ్చివేయుము అను శకుని మాటలలో న్యాయ మున్నది.

కృతజ్ఞతాబుద్ధి లేదు సరికదా తప్పు పాండవులయందే యున్నట్లు కూడ అసంగతముగా ప్రసంగించిన కర్ణునిమాటలలో ఆతని అశక్తి దుర్జనత్వములు స్పష్టమగుచున్నవి. దుర్యోధనుని అశక్తిదుర్జనత్వములమాట చెప్పనక్కరయే లేదు.

—♦ లౌకికు డగు ధర్మరాజు చేసిన యుపకారము దుర్యోధనునకు దురంత మగు వైరము గలిగించుట వింత కాదు. అను ప్రసంగము—తన్నిరాకరణము ♦—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

1. పాండవులను బరాభవించి తన వైభవమును జూపబోయిన దుర్యోధనునకు గంధర్వులతో నోడుటకంటె పాండవులు తన్ను రక్షించుటయె దుర్భర మగు పరాభవ మయ్యెను.
2. ధర్మరాజు దుర్యోధనునకు జేసినది మహోపకారమే యనదగి యున్నను నది మానవంతులలో నగ్రగణ్యు డగు దుర్యోధనునకు మహాపకార మయ్యెను.
3. గంధర్వుల బారినుండి తప్పించి యుపకారము చేసిన ధర్మరాజునకు దోడనె రాజ్యభాగ మిచ్చి దుర్యోధనుడు కృతజ్ఞతను జూపుట యుచిత మని సామాన్యముగ దోచునుగాని లౌకికుడగు ధర్మరాజు చేసిన యీసందర్భములోని యుపకారము మహామాని యగు దుర్యోధనునకు దురంతమగు వైరమును గలిగించుటయు వింత కాదు.
4. మానవంతు డగు పురుషునకు దైవవశమున దైన్యస్థితి గలిగినప్పుడు విరోధి చేయు నుపకారము అపకారశతముకన్న నధిక మనుట అనుభవవిరుద్ధము కానేరదు. కావుననే లోకజ్ఞుడగు ధర్మజుడు చేసిన యుపకారము దుర్యోధనున కాత్మహత్య చేసికొనవలసినంత యావశ్యకతను సంఘటించెను.
5. ఇట్టి గొప్ప యాపద సంభవించుటలో కర్ణుడె మూలకారణుడై యుండెనుగదా. నిజమైన స్వామిభక్తి గలవాని కింతకంటె దురంత మగు దుఃఖము వేరొకటి యుండునా ? ఎన్నెన్నో మాయోపాయములను బన్ని యెన్నెన్నో యనుచిత కార్యముల నెందరెందరో చేసిన గాని జయింపరాని కర్ణుడు ఇట్లు పాండవులచే జయింపబడిన గంధర్వుల కోడుట నరయగా యుద్ధము నందలి జయపరాజయములు కాకతాళీయము లని స్ఫురింపకపోదు. అర్జునుడును నొకప్పుడు కర్ణు తేజమున కోహటించి "జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి" అని పలుకుచు యుద్ధభూమినుండి తొలగిపోయెను గాదె.
6. అకల్పమును జీవింపకతీరని కర్ణదుర్యోధనుల కీర్తిశరీరములకు సంభవించిన యీ మాలిన్యమును తేజఃప్రదర్శనమున సాధ్య మగునంతవరకైన దుడిచి ప్రకాశింపజేయుటయు నాటలను నిష్కళంకమై యున్న శత్రువుల కీర్తిశరీరమునకు సాధ్య మగునంతవఱకు మాలిన్యమును గూర్చుటయు వారికి గర్తవ్యములు కాకపోవు. కావుననే కర్ణుడు ధైర్యశాలియై యూరడిల్లి దుర్యోధను నూఱడింపబోయెను"

(పు 49–50)

ఈ యారంశములను బరిశీలింతము—

ప్రథమాంశము—దుర్యోధనుడు తనవైభవమును జూపి పాండవులను పరాభవించుటకై వెళ్ళగా తనకే పరాభవమైనదని వ్రాసినారు. బాగున్నది, ఆపరాభవము గంధర్వకృతమానప్రాణహానిరూపము అనుటకు బదులు పాండవులు రక్షించుటయె. అని వ్రాయుట చిత్రముగా నున్నది. ఇది దుర్యోధనునిభావమా? ప్రతివాదులభావమా? దుర్యోధనుని భావమైనయెడల తనకు గలిగిన గంధర్వకృతమానహానిని అంత పరాభవముగా భావింపని దుర్యోధనుడు మానవంతు డనబడడుగనుక ద్వితీయాంశములో— "మానవంతులలో నగ్రగణ్యుడు" అని కీర్తించుట తప్పు. రక్షించినవానిని పరాభవించినాడని భావించుట అశక్తి దుర్జనత్వలక్షణమె కాని మానవంతునికి లక్షణముకాదు.

ఇక ప్రతివాదుల భావ మదియైనపక్షములో నైనను రక్షించుటను పరాభవించుటయనుట లోకవిరుద్ధ మగుటచేతను, పరాభవించెననియె వ్రాయక ధర్మరాజు రక్షించె నని ప్రతివాదులు వ్రాయుట చేతను, రక్షించిన ధర్మరాజును పరాభవించినట్లు శకునివంటివాడుగూడ చెప్పియుండకపోవుటచేతను అసంగతమగుటచే ప్రథమాంశము నిరస్తమైనది.

ద్వితీయాంశము—ధర్మరాజు చేసినది మహోపకారమే అనదగియున్నదట! మానవంతులలో నగ్రగణ్యు డగు దుర్యోధనునకు అది మహోపకార మయ్యెనట!

అయితే ధర్మరాజు చేసినది అపకారబుద్ధితో చేసినట్లా? ఉపకారబుద్ధితో చేసినట్లా? అపకారబుద్ధితో చేసినపక్షములో అది మహోపకారమే అనదగియున్నదనుట అసంగతము. ఉపకారబుద్ధితో జేసినదే అను పక్షములో అది మహోపకార మగు టెట్లు? ధర్మజుని మహోపకారమును మహోపకారముగా భావించినట్టి దుర్యోధనుని మానవంతులలో నగ్రగణ్యుడని ప్రతివాదులు వర్ణించుట అయుక్తము.

ఉపకారమును అపకారముగా భావించుట మానవంతుల లక్షణమా ? దుర్జనలక్షణమా ? కనుక ద్వితీయాంశ మపాస్తము.

తృతీయాంశము— గంధర్వులనుండి తప్పించి యుపకారముజేసిన ధర్మరాజునకు దోడనె రాజ్యభాగమిచ్చి దుర్యోధనుడు కృతజ్ఞతను జూపుట యుచితమని సామాన్యముగ దోచునట ! కాని లౌకికుడగు ధర్మరాజుచేసిన యీసందర్భములోని యుపకారము మహామానియగు దుర్యోధనునకు దురంతమగు వైరమునుగలిగించుటయు వింతకాదట !

ఓహో ! వీరి వ్రాత వింతగా నున్నది. సర్వసామాన్యముగ దోచునది యేమి ? ఉపకారముజేసిన ధర్మరాజునకు రాజ్యభాగమిచ్చి దుర్యోధనుడు కృతజ్ఞతనుచూపుట యుచితమనియేకదా ! ఇక విశేష మేమి ? దుర్యోధనునకు అది దురంతవైరమును కలిగించుటా ? అతని కది వైరోద్దీపక మగుటకు అతడు మహామాని యగుట యొక కారణమా ? అది లౌకికుడగు ధర్మరాజుచేసిన యుపకార మగుట మరి యొక కారణమా ? అది యీసందర్భములోని యుపకారమగుట యింకొక కారణమా ?

అయితే యిన్నికారణములను బట్టి ధర్మజుని యుపకారము దుర్యోధనవైరోద్దీపక మయియుండ దుర్యోధనుడు కృతజ్ఞతను జూపుట యుచితమని సర్వసామాన్యముగా నెట్లుతోచుచుండెను ? సర్వసామాన్యముగా దోచు విషయమునుకాదని అప్రమాణముగా ప్రసంగించుట సజ్జనలక్షణము కాదుకదా !

ప్రతివాదులు చూపిన కారణము లెట్టివో చూతము— దుర్యోధనుడు మహామాని యనదగడని చెప్పియున్నాము. గంధర్వకృతమహావమానమును గణింపనివాడు మహామాని యెట్లగును ? పాండవకృతమానరక్షణమునకు ప్రకోపించువాడు మహామాని యెట్లగును ?

ఉపకారము చేసిన ధర్మజుడు లౌకికుడట ! దీని కర్థము చతుర్థాంశములో "లోకజ్ఞుడగు ధర్మజుడు" అను వాక్యమునుబట్టి లోక

డన్నమాట. ఇప్పుడు ఇహపరలోకజ్ఞానముకలవాడు లోకజ్ఞుడనబడును. ఆ యిహపరలోకజ్ఞానము గలవారే పుణ్యాత్ము లనబడుదురు. అట్టి లోకజ్ఞుడు ధర్మజు డాయె. అట్టి ధర్మజుడు చేసినది ఉపకార మాయె, దాని నపకార మనుట యెట్లు ? అది వైరోద్దీపక మనుట యెట్లు ? లోకజ్ఞానము గల ధర్మజుడు చేసిన మహోపకారమును మహోపకార మని లోకజ్ఞానము లేనివాడే అనుకొనవలయును.

ఆయుపకారము ఈసందర్భములోని దయ్యె నట ! ఏసందర్భములోనిది ? పాండవులను పరాభవింపదలచి వెళ్ళిన సందర్భములోనిది; గంధర్వకృతమానప్రాణహానిసందర్భములోనిది; కర్ణు డంతటి వాడు పలాయనమైపోయిన సందర్భములోనిది; కులకాంతలను మానహానికరముగా ఎత్తుకొనిపోవుచున్న సందర్భములోనిది; దుర్యోధనుడు బంధింపబడి తీసికొనిపోబడుచున్న సందర్భములోనిది. ఇట్టి సందర్భములోని యుపకారము దుర్యోధనునకు ఆ పాండవులయందే వైరోద్దీపకమగుట దుర్జనలక్షణమా ? సజ్జనలక్షణమా ? దుర్యోధనున కది వైరమును కలిగించుట వింతకా దనుచు దుర్యోధనుని వెనుకవేసికొని ప్రసంగించుట, పాండవుల యోగ్యతను నిరాకరించుట ప్రతివాదులకు భావ్యమైన పని కాదు. ఇట్టి కుకల్పనలతో సర్వసామాన్యముగ దోచునట్టి అనగా లోకప్రసిద్ధమైనట్టి కర్ణదుర్యోధనుల దుర్వృత్తిని సమర్థింపబూనుట యుక్తికి, ప్రమాణమునకు, లోకప్రసిద్ధికిగూడ విరుద్ధ మగుటచే హేయము. "కాగల కార్యమును గంధర్వులే తీర్చినారు" అన్నది లోకప్రసిద్ధము. కనుక తృతీయాంశము నిరస్తము.

చతుర్థాంశము—మానవంతునకు దైవవశమున దైన్యస్థితి గలిగినపుడు విరోధి చేయు నుపకారము అపకారముకన్న నధికమనుట అనుభవవిరుద్ధము కానేరదట ! కావుననే లోకజ్ఞుడగు ధర్మజుడు చేసిన యుపకారము దుర్యోధనున కాత్మహత్య చేసికొనవలసినంత యావశ్యకతను సంఘటించెనట !

అయితే దుర్యోధనునకు ఆదైన్యస్థితి దైవవశమున గలిగిన దన వలెనా ? దుర్బుద్ధివశమున గలిగిన దనవలెనా ?

సద్బుద్ధితో ప్రవర్తించువానికి అనర్థము ఎప్పుడైన ప్రాప్తించు పక్షములో అది దైవవశమున గలిగిన దనవలయును. దుర్బుద్ధితోనే ప్రవర్తించువానికి ప్రాప్తించిన అనర్థము దుర్బుద్ధివశమున గలిగిన దనియే అనవలయును. ఇది లోకమర్యాద.

దైవవశ మను మాటకు అదృష్టవశ మని యర్థము. అనర్థావహము కాని దృష్టకారణసామగ్రి యుండగా అనర్థము కలిగినపుడు అది యదృష్టకారణవశ మనబడును. దుర్బుద్ధ్యాదిరూపదృష్టకారణము తోడనే ప్రవర్తించినపుడు కలిగిన అనర్థము దుర్బుద్ధివశ మనబడునే గాని దైవ (అదృష్ట) వశ మనబడదు.

"అహో నార్హ మిదం కర్మ కష్టం దుశ్చరితం కృతమ్ ।
స్వయం దుర్బుద్ధినా మోహా ద్యేన ప్రాప్తోఽస్మి సంశయమ్ ॥"

అనుచు అనర్హమైన యీపనిని దుర్బుద్ధితో స్వయముగా జేసి యీప్రాణసంకటములో బడితిని. అని దుర్యోధనుడు స్వయంకృతాపరాధమని చెప్పగా- ప్రతివాదులు దానిని దైవవశ మని సవరించుట నింద్యము.

కనుక దుర్యోధనునకు దైన్యస్థితి దైవవశమున గలిగిన దనుట తప్పు. ఆతడు మానవంతు డనుటగూడ తప్పే అని చెప్పియున్నాము.

ఇక "విరోధి చేయు నుపకారము" అను మాట యున్నది— విరోధియే అయినయెడల నాతడు చేసినది యుపకార మెట్లగును? అది యుపకారమే అయినయెడ ఆచేసినవాడు విరోధి యెట్లగును ? కనుక నీవాక్యము విరుద్ధము. ఇంకొకటి— "మానవంతునకు ... విరోధిచేయు నుపకారము" అను వాక్యములో దుర్యోధనునకు ధర్మజుడు విరోధియని తెలిసను, ధర్మజునకు దుర్యోధనుడు విరోధి యని లేదు కనుకనే- ఆ వాక్యములోని ఉపకారము అనుమాట సంగతమయినది. విరోధి విరోధికి అపకారముచేయుటేగాని, యుపకారముచేయుట సంభవముగాదు.

ధర్మజుడు చేసినది ఉపకారమని ప్రతివాదులే వ్రాసినారు. కాబట్టి దుర్యోధనుడు ధర్మజునకు విరోధి కాడని తీరవలెను. అందుచేతనే ధర్మజునకు అజాతశత్రునామము సార్థకము.

ఇట్టి స్థితిలో దుర్యోధనునకు జేసినది యుపకారమై యుండ, ఆ చేసిన ధర్మజుడు దుర్యోధనునియందు విరోధిభావము లేనివాడై యుండ "అట్టియుపకారము అపకారశతముకన్న నధికమనుట అనుభవ విరుద్ధముకా"దనుట సంద్యము. అది దుర్యోధనునివంటివానికి అనుభవ సిద్ధమేమో కాని, సర్వసామాన్యముగా అనుభవసిద్ధమనుట తప్పు. అట్టి ధర్మజునిచే యావిధమైన యుపకారమును బొందిన దుర్యోధనుడు తరువాతదాని నపకారశతముకన్న నధికముగా భావించి యాత్మహత్య జేసుకొనదలచుటే యాతని యశక్తిదుర్జనత్వములను వెల్లడించుచుండ ఆదుర్యోధనకృత్యములను సమర్థింపబూనుట అశక్యమగుటచేతను, ప్రతివాదులుచేసిన కల్పనలు నిలువకపోవుటచేతను చతుర్థాంశమునిరస్తము.

పంచమాంశము—"ఇట్టి గొప్ప యాపద సంభవించుటలో కర్ణుడె మూలకారణమై యుండెనుగదా" ఔను, "నిజమైన స్వామిభక్తి గలవాని కింతకంటె దుఃఖము వేరొకటి యుండునా"

ఉండదు. ఇది తన కట్టి యాపద కలిగినప్పుడును, తాను ప్రోత్సహించినవానికి గలిగినప్పుడును ఉద్ధతుడగువాని కెల్ల గలుగునట్టి దుఃఖమే కనుక "స్వామిభక్తి గలవానికి" అని విశేషించుట వ్యర్థము. దుష్కార్యములలో దుర్యోధనుని ప్రోత్సహించు కర్ణునిది స్వామిభక్తియనుట విరుద్ధము కూడను.

సహజపాండవవిద్వేషి యగు కర్ణుడు అట్టి దుర్యోధనునితో నేకమై యుండుట స్వామిభక్తియా? పాండవరాజ్యాక్రమణరూపమైన అర్థసంబంధముతో దుర్యోధను నాశ్రయించియున్న కర్ణునిది స్వామిభక్తియా? కనుక విరుద్ధము.

"కర్ణుడు పాండవులచే జయింపబడిన గంధర్వులకోడుట జూడగా

యుద్ధమునందలి జయపరాజయములు కాకతాళీయము లని స్ఫురింపక పోదట!"

ఆకర్ణు డెట్టివాడు?—"ఎన్నెన్నో మాయోపాయములను బన్ని యెన్నెన్నో యనుచితకార్యముల నెంద రెందరో చేసినగాని జయింపరాని కర్ణుడట !"

అయితే మత్స్యయంత్రభంజనానంతరము పార్థునిపై డీకొని యోడిపోయిన కర్ణునిపట్ల మాయోపాయములుగాని, అనుచితకార్యములుగాని యేమి చేయబడినవి? ఉత్తరగోగ్రహణకాలములో పార్థున కోడిపోయిన కర్ణునిపట్ల అవి యేమి చేయబడినవి ? పార్థునివలన కర్ణపరాజయము స్వాభావికమే.

ప్రతివాదు లన్న మాయోపాయములు, అనుచితకార్యములు పాండవులపట్ల కర్ణాదు లవలంబించినవే.

భీమసేనునకు విషముపెట్టి గంగలో బడవేసినవా రెవరు ? పాండవహత్యకై లాక్షాగృహనిర్మాణాదిఘోరకార్యములు చేసినవా రెవరు ? కపటద్యూతమున పాండవసర్వస్వమును హరించినవా రెవరు? ద్రౌపదీదేవిపట్ల అనుచితకార్యములు చేసినవా రెవరు ? వనవాసాజ్ఞాతవాసరూపకుటిలపణములతో పాండవులను అరణ్యముల పాలుచేసి వారిరాజ్యమును చేపట్టినవా రెవరు ? అరణ్యములో వారిపాట్లు వారే పడుచుండ వారిని దుఃఖపెట్టదలచి ఘోషయాత్రావ్యాజమున తరలివచ్చినవా రెవరు ? దుర్వాసోమహర్షి నారాధించి సంతోషపెట్టి వనవాసులైన పాండవులను శాపహతులను జేయింపదలచి ఆమహర్షిని పాండవులయొద్దకు బంపినవా రెవరు ? (ఈవిషయము ముందు విశదీకరింపబడును) ఇట్టి యకార్యములనే ఆదినుండియు కర్ణాదులు చేయుచువచ్చినారు. పాండవు లేమియు జేసి యెరుగరు. ప్రకృతము నకు వత్తము.

కర్ణాదుల కుటిలకృత్యములనుబట్టియే కర్ణాదులను నిందించిన పరాక్రమము పాండవుల దని ధ్రువ మగుచున్నది. ప్రతివాదులు– 'కర్ణుడు గంధర్వులకోడుట' అనిమాత్రమె అనక 'పాండవులచే జయింపబడిన గంధర్వుల కోడుట' అనుటవలన కర్ణుడు గంధర్వుల కోడుటలో వీరికి గలిగిన చింతకంటె ఆగంధర్వులను పాండవులోడించుటలో హెచ్చు చింత కలిగినట్లు కనబడుచున్నది. ఆగంధర్వులను పాండవులు జయింపనినాడు మన దుర్యోధనుడే లేడు.

ఆకర్ణుడట్లు ఓడుట జూడ యుద్ధమునందలి జయాపజయములు కాకతాళీయములని అనిపించుచున్న దన్నారు. కాకతాళీయము లనుమాటకు అదృష్టాధీనములని యర్థమే. ఈమాట ఎన్నడును, ఎవ్వనికిని యోడిపోనట్టివాడు తనకంటె దుర్బలునకు ఒకప్పు డోడుట తటస్థించె నేని అప్పు డనవలసినమాట. ఈ కర్ణుడు పాండవులచే జయింపబడిన వారి కోడిపోవుట, యిది యొక్కటేకాదు, పాండవజితుడైన ద్రుపద మహారాజునకును ఓడిపోయినాడు. అసహాయుడై యుండి యోడిపోవుట కాదు. కౌరవవీరసహితుడై యోడిపోయినాడు. చూడుడు—

కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనానంతరము గురుదక్షిణగా ద్రుపదుని బట్టి తెచ్చుటకై ద్రోణాచార్యాజ్ఞ దీసికొని అహమహమికతో వెళ్ళిన కౌరవులలోని ప్రముఖులను—

“వ్యధమ త్తా న్యనీకాని తత్ క్షణా దేవ భారత ।
దుర్యోధనం వికర్ణం చ కర్ణం చాపి మహాబలమ్ ॥”

ద్రుపదమహారాజు పీడించి పారదోలెను. అందులో కర్ణు డొకడు.

ఆంధ్రభారతము—“ఇట్లు పాంచాలు బాణవృష్టికి నిలువోపక కురుకుమారులు...వెఱచఱచి పాండవులయొద్దకుం బఱతెంచిన”

తరువాత పాండవుల కాద్రుపదు డోడిపోయినాడు. ఇట్లు పాండవజితుల కోడిపోవుచుండుట, పార్థుని కోడిపోవుచుండుట కర్ణునకు సార్వదికమై యుండ నది కాకతాళీయ మనుట అయుక్తము.

ఇక “అర్జునుడును ఒకప్పుడు కర్ణుతేజమున కోహటించి “జీవ

భద్రాణి పశ్యతి" అని పలుకుచు యుద్ధభూమినుండి తొలగిపోయెను గాదె" అనుమాట యున్నది. ఈవిషయము కర్ణార్జునయుద్ధనిరూపణ సందర్భములో ముందు వివరింపబడును.

ప్రతివాదిమతప్రకారము చూచినను పార్థుడు కర్ణుని తేజమునకు బెదరి యుద్ధభూమినుండి తనకు దానె తొలగిపోయె నని వ్రాసినారు గాని కర్ణార్జునద్వంద్వయుద్ధమునుండి తొలగిపోయినట్లు గాని, కర్ణునిచే పారదోలబడి తొలగిపోయినట్లుగాని వ్రాయలేదు. కర్ణుడుమాత్రము ద్రుపదపార్థగంధర్వులచే ద్వంద్వయుద్ధములో పారదోలబడినవాడే. కనుక జయాపజయములు కాకతాళీయము లని, కర్ణుని యపజయ మట్టిదే యని, దానికి పార్థుని తిరోగమనము నిదర్శనమని ప్రతివాదులు వ్రాయుట అసంగతము.

ప్రతివాదు లన్నట్లు "జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి" జీవించుట శుభావహమని పార్థు డనినాడు. మరణించుటే శుభావహమని దుర్యోధను డనినాడుకద ! తనపట్టు తాను విడువక దుర్వృత్తితో సంచరించు దురాశాగ్రస్తుడైన దురభిమాని ఆశాభంగమైనపుడు తలయెత్తి లోకములో దిరుగలేక మరణింపదలచును. సుజను డట్లు తలపడు.

మొత్తముమీద కర్ణునిపరాజయము కాకతాళీయము కానేరదు. ఆతనికి గలుగు జయము కాకతాళీయము. కనుక పంచమాంశము నిరస్తమైనది.

షష్ఠాంశము—కర్ణదుర్యోధనుల కీర్తిశరీరములకు గలిగిన యీ మాలిన్యమును తుడిచి ప్రకాశింపజేయుటయు, నావఱకు నిష్కళంకమై యున్న శత్రువుల కీర్తిశరీరమునకు మాలిన్యము గూర్చుటయు వారికి గర్తవ్యములు గాకపోవట !

వీరు ఈ వ్రాతలో కర్ణదుర్యోధనులవి కీర్తిశరీరము లన్నారు. వానికి మాలిన్యము అనగా గంధర్వపరాజయము, పాండవరక్షణము అను మాలిన్యము కలిగినదన్నారు. దానిని తుడిచి ప్రకాశింపజేయుట

వారికి గర్తవ్యమే అన్నారు. పరాజయమాలిన్యము వారి కెప్పుడు నున్నదే. అది వారి యుత్తరోత్తరచర్యలలో ఘనీభవించిపోయినదే. ఏమి తుడిచివేయబడినది? మఱియు కర్ణదుర్యోధనులవి కీర్తిశరీరములా? పరక్షేత్రవిత్తాపహారపాండవహత్యోద్యమాదికృత్యములను బట్టి సంభవించినవేనా అవి ? అట్టి కృత్యములచే సంభవించినవి కీర్తిశరీరములైనపక్షములో అపకీర్తిశరీరము లేకృత్యములచే సంభవించును ?

పాండవులది కీర్తిశరీరమనియే అన్నారు. అది యావఱకు నిష్కళంకమే అన్నారు. దానికి మాలిన్యముగూర్చుట కర్ణదుర్యోధనులకు కర్తవ్యమే అన్నారు. పాండవుల కీర్తిశరీరము అవరకేకాదు, ఈవరకు నిష్కళంకమే. ప్రతివాదుల అసంగతప్రసంగములు ఆకీర్తిశరీరమును కళంకిత మెన్నడును జేయలేవుగనుక పాండవుల కీర్తిశరీరమేవరకయిన నిష్కళంకమే. కర్ణదుర్యోధనులాకీర్తిశరీరమునకు మాలిన్యమేమి కూర్పగలిగినారు ? కనుక వ్యాంశము గూడ నిరస్తమైనది. ఘోషయాత్రలో పాండవులు మానప్రాణరక్షణమూలమున దుర్యోధనునకు మహోపకారము చేసినారనునది సారాంశము.

—: దైత్యదానవులు దుర్యోధనుని మరణింపకుండజేసి నిన్ను నమ్ముకొనియే మేమున్నామని చెప్పి నరకాసురునిఆత్మ కర్ణునియందావిష్టమగునని చెప్పి హెచ్చరించుట :—

దుర్యోధనుడు మరణమునకు కృతనిశ్చయుడై దర్భలు పరచుకొని కూర్చుండిననాటిరాత్రి దేవతలచే నిర్జితులై పాతాళవాసులైయున్న దైత్యదానవులు ఆదుర్యోధనుని తమయొద్దకు రప్పించుటకై హోమప్రక్రియను అధర్వవేదోక్తపద్ధతిని నడిపి దానినుండి కృత్యను (ఆజ్ఞాకరీదేవతా) ఆవిర్భవింపజేసి దుర్యోధనుని యిచ్చటకు దీసికొనిరమ్మని నియోగింప నాటిరాత్రి ఆకృత్య ఆతని నవలీలగా నచ్చట ప్రవేశపెట్టినది. ఆశ్లోకము లివిగో—

"అథ తం నిశ్చయం తస్య బుద్ధ్వా దైతేయదానవాః ।
పాతాలవాసినో రౌద్రాః పూర్వం దేవై ర్వినిర్జితాః ॥
తే స్వపక్షక్షయం తం తు జ్ఞాత్వా దుర్యోధనస్య వై ।
ఆహ్వానాయ తదా చక్రుః కర్మ వైతానసంభవమ్ ॥

టీ॥ వైతానసంభవం అగ్నివిస్తారసాధ్యం నవకుండ్యాదివిధాన మాథర్వణికం, న తు త్రియీరూపమ్ ।

"కర్మసిద్ధా తదా తత్ర జృంభమాణా మహాద్భుతా ।
కృత్యా సముత్థితా రాజన్ కిం కరోమీతి చాబ్రవీత్ ॥
ఆహు ర్దైత్యాశ్చ తాం తత్ర సుప్రీతే నాంతరాత్మనా ।
ప్రాయోపవిష్టం రాజానం ధార్తరాష్ట్ర మిహానయ ॥
సమాదాయ చ రాజానం ప్రవివేశ రసాతలమ్ ।"

అట్లు ప్రవేశపెట్టబడిన దుర్యోధనుని చూచి— (ఆంధ్రభా.)

"ప్రీతులై వారు వానిం గౌగలించుకొని కుశలం బడిగి యిట్లనిరి. అయ్యా! నీవు శూరుండవు... ఇట్టి సాహసం బేల చేసితివి ... నీ యఖిలధర్మార్థయశోభోగనాశంబైన యీదుర్విచారంబు విడువుము. ధైర్యంబును బ్రతాపంబును బాటింపుము. శత్రుజనభంజనంబు సేయుము. నీవు మనుష్యమాత్రుండవు గావు"

"భో సుయోధన రాజేన్ద్ర భరతానాం కులోద్వహ ।
అకార్షీ స్సాహస మిదం కస్మా త్ప్రాయోపవేశనమ్ ॥
శ్రూయతాం తు ప్రభో తత్త్వం దివ్యతాం చాత్మనో నృప ।
నిర్మాణం చ శరీరస్య తతో ధైర్య మవాప్నుహి ॥
పురా త్వం తపసాఽస్మాభి ర్లబ్ధో రాజన్ మహేశ్వరాత్ ।
పూర్వకాయ శ్చ సర్వ స్తే నిర్మితో వజ్రసంచయైః ॥
అస్త్రై రభేద్య శ్శస్త్రై శ్చాప్యథః కాయశ్చ తేఽనఘ ।
కృతః పుష్పమయో దేవ్యా రూపతః స్త్రీమనోహరః ॥
ఏవ మీశ్వరసంయుక్త స్తవ దేహో నృపోత్తమ ।
దేవ్యా చ రాజశార్దూల దివ్య స్త్వం హి న మానుషః ॥
తదలం తే విషాదేన భయం తవ న విద్యతే ।
సహాయార్థం చ తే వీరా స్సంభూతా భువి దానవాః ॥
భీష్మద్రోణకృపాదీంశ్చ ప్రవేక్ష్యం త్యపరేఽసురాః ।
యై రావిష్టా ఘృణాం త్యక్త్వా యోత్స్యన్తే తవ వైరిభిః ॥
నిస్స్నేహా దానవాఽఽవిష్టా స్సమాక్రాన్తేఽన్తరాత్మని ।

ప్రహరిష్యన్తి వివశాః స్నేహ ముత్సృజ్య దూరతః ॥
దైత్యరక్షోగణా శ్చైవ సంభూతాః క్షత్రయోనిషు ।
యోత్స్యన్తి యుధి విక్రమ్య శత్రుభి స్తవ పార్థివ ॥
యచ్చ తేఽన్తర్గతం వీర భయ మర్జునసంభవమ్ ।
తత్రాపి విహితోఽస్మాభి ర్వధోపాయోఽర్జునస్య వై ॥
హతస్య నరకస్యాత్మా కర్ణమూర్తి ముపాశ్రితః ।
తద్వైరం సంస్మరన్ వీర యోత్స్యతే కేశవాఽర్జునౌ ॥
స తే విక్రమశౌటీరో రణే పార్థం విజేష్యతి ।"

సుయోధనా! నీ విట్టి సాహసము చేయుట మంచిది కాదు. నీ యుత్పత్తి, నీ శరీరనిర్మాణము ఎట్టిదో చెప్పుచున్నాము వినుము.

దేవనిర్జితులమైన మేము తపస్సు చేసి మహేశ్వరునివలన నిన్ను సంపాదించుకొనినాము. నీశరీరనిర్మాణము మహేశ్వరునిచే జేయబడినది. ఆనిర్మాణములో నీనాభికి పైభాగము వజ్రమయమై శస్త్రాస్త్రముల కభేద్యమై యుండునట్లును, దిగువభాగము పుష్పకోమలమై యుండునట్లును, రూపము స్త్రీజనమనోహరమై యుండునట్లును నిర్మింపబడినది. ఇట్లు పరమేశ్వరీపరమేశ్వరులచే సంయోజన చేయబడిన దివ్యస్వరూపుడవుకాని నీవు మనుష్యమాత్రుడవు గావు.

నీవు చింతగాని, భయముగాని పెట్టుకొనవలసిన పని లేదు. నీకు సహాయార్థమై దానవవీరులు లోకములో జన్మించియున్నారు.

మరికొందర సురులు భీష్మద్రోణకృపాదులను ఆవేశింతురు. వారి యావేశమున నిర్దయులై భీష్మాదులు నీశత్రువులనుసంహరింతురు.

దైత్యదానవులు కొందరు క్షత్రియజన్మము లెత్తియున్నారు. వారందరు నీకు సహాయపడుదురు. నీ కర్జునభయ మేది కలదో దానిని బోగొట్టుటకై అర్జునవధోపాయమునుగూడ మేము నిశ్చయించియున్నాము. శ్రీకృష్ణహతుడైన నరకాసురుని ఆత్మ కర్ణునియం దావేశించి యుండి వెనుకటి పగను దీర్చుకొనదలచుచు కృష్ణార్జునులను ప్రతిఘటించును. పరాక్రమశాలి యగు కర్ణుడు పార్థుని జయించును.

"అసపత్నా త్వయా హీయం భోక్తవ్యా వసుధా నృప ।
వినష్టే త్వయి చాఽస్మాకం పక్షో హీయేత కౌరవ ॥
త్వ మస్మాకం గతి ర్నిత్యం దేవతానాం చ పాండవాః ।"

నీవు నిస్సపత్నముగా భూమండల మనుభవింపుము. నీవు మరణించినయెడల మా దైత్యదానవపక్షమే పడిపోవును. దేవతాపక్షమునకు పాండవులు దిక్కు. మాకు నీవు దిక్కయియున్నావు.

ఈ విధముగా దైత్యదానవవర్గము దుర్యోధనుని పురికొల్పి ఆతనిబుద్ధిని స్థిరపరచినతరువాత దుర్యోధనుని ఆకృత్య యథాస్థానమున ప్రవేశపెట్టి యంతర్ధాన మయ్యెను.

"న చాచచక్షే కస్మైచి దేత ద్రాజా సుయోధనః ।"

ఈవృత్తాంత మెవ్వనికిని దుర్యోధనుడు చెప్పనేలేదు. తన మనస్సులో బెట్టుకొని పాండవులను తప్పక జయింతు నని దృఢముగా నమ్మినాడు.

"కర్ణోఽప్యావిష్టచిత్తాత్మా నరక స్యాంతరాత్మనా ।
అర్జునస్య వధే క్రూరాం కరోతిస్మ తదా మతిమ్ ॥
భీష్మద్రోణకృపాద్యాశ్చ దానవాక్రాంతచేతసః ।
న తథా పాండుపుత్రాణాం స్నేహవంతో విశాంపతే ॥" (వన. అ. 252)

కర్ణుడు నరకాసురుని యాత్మచేత ఆవిష్టచిత్తుడై అర్జునుని వధించుటలో క్రూరబుద్ధిని వహించియుండెను. భీష్మద్రోణకృపాదులు దానవావిష్టచిత్తులయి పాండవులయెడ పూర్వమున్నంత ప్రీతి లేకుండ వర్తింప నారంభించిరి.

ఆరాత్రి అట్లు గడచిపోగా మరునాడు ప్రాతఃకాలమున దుర్యోధనునియొద్దకు వచ్చి కర్ణుడు బోధించెను. తుదకు శపథము చేసి పలికెను.

"సత్యం తే ప్రతిజానామి వధిష్యామి రణేఽర్జునమ్ ।
గతే త్రయోదశే వర్షే సత్యేనాయుధ మాలభే ॥"

పదుమూడవసంవత్సరము గడచినతోడనే రణరంగమం దర్జునుని వధించితీరెదను. ఇదిగో ఆయుధమునుబట్టి ప్రమాణము చేయుచున్నాను. అని. అప్పుడు దుర్యోధనుడు సమాధానపడి సపరివార

ముగా హస్తినాపురములో ప్రవేశించెను. కౌరవపక్షీయులు ఆసుర తత్త్వమునకు జెందినవా రనియు, పాండవపక్షీయులు దైవతత్త్వము నకు జెందినవా రనియు సారాంశము.

ఈకర్ణ శపథమును, దుర్యోధనోత్సాహమును జూడ వీరు పున ర్ద్యూతములో బెట్టిన పణము లోని రహస్యము—ద్వాదశవత్సరవన వాసములో పాండవులకు అవశ్యము ప్రాణహాని కలిగితీరు ననియు, ఒకవేళ దాటినను అజ్ఞాతవాసములో అవశ్యము తెలియబడు దురుగనుక మరల వనవాసము, అందు ప్రాణహాని అయితీరు ననియు దురాలోచ నమె కాని, ఆపై వారిది వారి కిచ్చు సంకల్ప మెంతమాత్రము లే దనియు, కనుకనే కర్ణుడు త్రయోదశవర్షము గతించిన వెంటనే సంభ వించు యుద్ధములో పార్థుని వధింతు నని శపథము చేసెననియు, స్పష్ట ముగా గనబడుచున్నది. కనుకనే వీరు దుష్టచతుష్టయముగా గణింప బడినారు.

—: ఘోషయాత్రాపరాభవమును గూర్చి చేసిన భీష్ముని పరా మర్శపై కర్ణుడలిగి చేసిన దిగ్విజయము, దుర్యోధనుని విష్ణు యాగాచరణము—కర్ణశపథము :—

ఘోషయాత్రనుండి పాండవరక్షితుడై హస్తినాపురమందు ప్రవేశించిన దుర్యోధనునితో భీష్మ డిట్లనెను—ఆతపోవనమునకు మీరు వెళ్ళవద్దని నేను చెప్పినను నీవు వినక అక్కడకు వెళ్ళి గంధర్వులచే బలాత్కారమున బట్టికొనబడి ధర్మాత్ములైన పాండవులచేత విడిపింప బడితివికదా ! గంధర్వయుద్ధములో కర్ణుడు పలాయనముచేసెనుకదా ! కర్ణునియొక్కయు, మహాత్ములైన పాండవులయొక్కయు పరాక్రమ ములు నీకు ప్రత్యక్షమైనవికదా !

"తస్మా దహం క్షమం మన్యే పాండవై స్తై ర్మహాత్మభిః ।
సంధిం సంధివిదాం శ్రేష్ఠ కులస్యాఽస్య వివృద్ధయే ॥"

కనుక నీవు ఆపాండవులతో సంధి జేసికొనుట యీ కురువంశ మునకు క్షేమకరము; అని.

ఈభీష్ముని మాటలు విని దుర్యోధనుఁడు నవ్వి యచ్చటినుండి లేచిపోయెను. ఆతని వెంట కర్ణశకునిదుశ్శాసనులును లేచి వెళ్ళిరి. వారివైఖరి జూచి భీష్ముఁడు ఖిన్నుఁడై అచ్చటినుండి వెళ్ళిపోయెను. భీష్ముఁడు వెళ్ళఁగానే మరల అక్కడకే దుష్టచతుష్టయము చేరి మనకు కర్తవ్య మేమని యాలోచించుటలో కర్ణుఁ డిట్లనెను—

"భీష్మోఽస్మా న్నిన్దతి సదా పాండవాంశ్చ ప్రశంసతి ।
అనుజానీహి మాం రాజన్ సభృత్యబలవాహనమ్ ॥
జేష్యామి పృథివీం రాజన్ సశైలవనకాననామ్ ।
జితా చ పాండవై ర్భూమి శ్చతుర్భి ర్బలశాలిభిః ॥
తా మహం తే విజేష్యామి ఏక ఏవ న సంశయః ।
సంపశ్యతు సుదుర్బుద్ధి ర్భీష్మః కురుకులాధమః ॥
అనిన్ద్యం నిన్దతే యో హి అప్రశంస్యం ప్రశంసతి ।
స పశ్యతు బలం మేఽద్య ఆత్మానం తు విగర్హతు ॥"

దుర్యోధనా ! భీష్ముఁడు మనల నెప్పుడును నిందించుచుండుట, పాండవులను ప్రశంసించుచుండుట ఆతనికి సహజమైపోయినది. నీవు నాకనుజ్ఞ నిమ్ము. పాండవులు నలువురు జేసిన దిగ్విజయము నేనొక్కడనే నిస్సంశయముగా జేసివచ్చెదను. నిందింపదగనివానిని నిందించుచు, ప్రశంసింపదగనివానిని ప్రశంసించుచు దుర్బుద్ధికలిగి కురుకులాధముఁడై యున్న భీష్ముఁడు నాబలమును జూచి తన్ను దాను నిందించుకొనవలయును. అని.

ఈకర్ణుని మాటలకు దుర్యోధనుఁడు హర్షించి యనుజ్ఞ నీయఁగా సేనతో శుభముహూర్తమున బయలుదేరి దిగ్విజయము చేసి కర్ణుఁడు వచ్చెను. దుర్యోధనుఁడు కౌగలించుకొని కర్ణవిజయమును చాటింపజేసి యాకర్ణునితో నిట్లనెను—

"య న్న భీష్మా న్న చ ద్రోణా న్న కృపా న్న చ బాహ్లికాత్ ।
ప్రాప్తవా నస్మి భద్రం తే త్వత్తః ప్రాప్తం మయా హితమ్ ॥
బహునా చ కి ముక్తేన శృణు కర్ణ వచో మమ ।
సనాథోఽస్మి మహాబాహో త్వయా నాథేన సత్తమ ॥
నహి తే పాండవా స్సర్వే కలా మర్హంతి షోడశీమ్ ।"

భీష్మునివలన, ద్రోణాచార్యునివలన, కృపాచార్యునివలన, బాహ్లికునివలన ప్రాప్తింపని విశేషము నాకు నీవలన ప్రాప్తించినది. మహావీరా! నాకు నీవే నాథుడవు. పాండవులు నీకేమాత్రము జాల రని.

ఈకర్ణుని దిగ్విజయము పాండవజితులైన క్షత్రియులను జయింపగా ప్రాప్తించినదే! అట్టి స్థితిలో పాండవులు కర్ణునకు సరిపో రని దుర్యోధను డనుటలో అర్థ మేమి? పాండవజితులగు గంధర్వుల కోడి పారిపోయిన కర్ణుని వృత్తాంతమును భీష్ము డుద్ఘాటింప నేను దిగ్విజయము జేసి యీదుర్బుద్ధి యగు భీష్ముడు దుఃఖపడునట్లు చేసెదననియు, భీష్ముడు కురుకులాధము డనియు కర్ణు డనుటలో అర్థ మేమి? ఆగంధర్వులను గాని, ఆపాండవులను గాని జయించి యీమాట జెప్పినచో అర్థముండునేమో! కనుకనే వీరు దుష్టులలో పరిగణింపబడినారు. ప్రకృతమునకు వత్తము.

కర్ణు డట్లు దిగ్విజయము జేసి తెచ్చిన ధనము దుర్యోధనున కర్పించినతరువాత దుర్యోధనుడు కర్ణునితో నిట్లనెను—

యుధిష్ఠిరుని రాజసూయము జూచిన నాకు రాజసూయము జేయు సంకల్పము కలిగినది. దానిని నీవు నిర్వహింపజేయువలయును. అని. ఆమాటకు కర్ణుడు హర్షించినమీాద తనపురోహితుని బిలిపించి దుర్యోధను డిట్లు పలికెను—

"రాజసూయం క్రతుశ్రేష్ఠం సమాప్తవరదక్షిణమ్ ।
ఆహర త్వం మమ కృతే యథాన్యాయం యథాక్రమమ్ ॥
స ఏవ ముక్తో నృపతి మువాచ ద్విజసత్తమః ।
న స శక్యః క్రతుశ్రేష్ఠో జీవమానే యుధిష్ఠిరే ॥
ఆహర్తుం కౌరవశ్రేష్ఠ కులే తవ నృపోత్తమ ।
దీర్ఘాయు ర్జీవతి చ మే ధృతరాష్ట్రః పితా తవ ॥
అత శ్చాపి విరుద్ధ స్తే క్రతు రేష నృపోత్తమ ।

టీ॥ జీవమానే ఇతి । ఏకస్మిన్ కులే ద్వౌ రాజసూయౌ న భవత ఇతి వా । తస్మి న్నజిత ఇతి వా భావః । సచ శత్రు ర్న తత్ప్రతిబన్ధ్యస్మాకం కాచి దస్తి ।

ద్యూతేన చ జితోఽస్త్వేవేత్యాశంక్యాహ—దీర్ఘాయు రితి। పిత ర్యకృతరాజసూయే జీవతిసతి స్వయం తం న కుర్యా దిత్యర్థః।

అన్ధస్య పితు రనధికారాత్ తత్సత్త్వం యద్యప్యధికారప్రతిబన్ధకం న భవతి, కింతు యుధిష్ఠిరజయాఽసామర్థ్య మేవ। తథాపి తత్కీర్తయితు మశక్య మిత్యేత దుదాహృతమ్। తథా చ వక్ష్యతి—“హతేషు యుధి పార్థేషు రాజసూయే తథా త్వయా। ఆహృతేఽహం నరశ్రేష్ఠ త్వాం సభాజయితా పునః॥” ఇతి।

పురోహితోత్తమా! నీవు నాచే యథావిధిగా రాజసూయ యాగము జేయింపవలయును. అని కోరగా పురోహితు డిట్లనెను— నీవు రాజసూయము చేయుటకు రెండు చిక్కు లున్నవి. (1) నీవంశములో రాజసూయము జేసిన యుధిష్ఠిరుడు జీవించియుండ నీవుచేయుట శక్యముకాదు. (2) రాజసూయముచేయని తండ్రి జీవించియుండ నీవు చేయుట విరుద్ధము; అని.

ఇచ్చట యుధిష్ఠిరునికిసంబంధించిన మొదటి ప్రతిబంధకములో ఒకవంశములో రెండు రాజసూయములు కూడ వని గాని, ఆయుధిష్ఠిరుడు శత్రువగుటచే ఆతని జయింపక చేయగూడదనిగాని తాత్పర్యము. రెండవప్రతిబంధకము ధృతరాష్ట్రునిది. ఆలోచింపగా ఆతడు అంధుడగుటను బట్టి అనధికారి యైనందున నది ప్రతిబంధకము కానేరదు. ఉన్న ప్రతిబంధకము యుధిష్ఠిరజయాసామర్థ్యమే. అది చెప్పుటకు వీలులేనందున ధృతరాష్ట్రునిమాట చెప్పబడినది. కనుకనే ముందు కర్ణవాక్యముగా— పాండవులు హతులైనతరువాత నీవు చేయు రాజసూయములో నిన్ను మరల నేను పూజింతు నని చెప్పబడినది.

ఇట్లు దుర్యోధనపురోహితుడు రాజసూయార్హత నీకు లేదని చెప్పి—“అస్తి త్వన్య న్మహత్సత్రం రాజసూయసమం ప్రభో...ఏష తే వైష్ణవో నామ యజ్ఞ స్సత్పురుషోచితః” రాజసూయమువంటిదే వైష్ణవయాగము; దానినే జేయుమని జెప్పెను.

తరువాత ఆయాగమునకే సంకల్పముచేసి రాజులను, బ్రాహ్మణులను ఆహ్వానించుటకు దూతలను పంపినపుడు

"తతః కంచిత్ప్రియాతం తు దూతం దుశ్శాసనో౽బ్రవీత్
గచ్ఛ ద్వైతవనం శీఘ్రం పాండవాన్ పాపపూరుషాన్ ॥
నిమన్త్ర్య యథాన్యాయం విప్రాం స్తస్మిన్ వనే తదా ।"

దుశ్శాసనుడు ఒకదూత కిట్లు చెప్పెను—నీవు ద్వైతవనమునకు వెళ్ళి పాపాత్ములగు పాండవులను పిలిచి, అక్కడ నున్న విప్రులను యథాన్యాయముగా పిలువుము. అని.

ఇచ్చట తమ్ము రక్షించినట్టి నిరపరాధులగు పాండవులు పాపాత్ములను మాట దుశ్శాసనుని దుష్టత్వమును చాటుచున్నది. ఆదూత వెళ్ళి చెప్పగా ధర్మజుడు— సుయోధనుని యజ్ఞాచరణము సంతోషకరము. కాని మేము రాదగిన స్థితిలో లేము.

"సమయః పరిపాల్యో నో యావద్వర్షం త్రయోదశమ్"

త్రయోదశవత్సరము గడపినతరువాత రావలసివారము. అని చెప్పెను. భీమసేను డిట్లు చెప్పెను—(ఆంధ్రభారతము)

"భీమసేనుం డాదూతం జూచి యోరి వినుము. పదుమూడగునేటి కడపట బాండవాగ్రజుండు దీప్తంబగు శస్త్రాస్త్రదహనంబునందు ధార్తరాష్ట్రసుతశతంబునః పశువరించి వేల్చి రణసత్త్రంబు సేయుటకునై వచ్చుం గాని యందాకం జనుదెంచుట గలుగదు" అని.

భీమసేనుడు నాటి కపటద్యూతములో దుర్యోధనాదులు ద్రౌపదీదేవిపట్ల చేసిన స్మరింపశక్యముగాని దుండగములకు క్రుద్ధుడై మీకు తగిన శాస్తి నేను చేయునట్టి దినములు వచ్చుననియు, ధార్తరాష్ట్రశతమును వధింతు ననియు జేసిన ప్రతిజ్ఞను బట్టి, దుర్యోధనాదుల దుర్వృత్తిని బట్టి అట్లు దూతతో చెప్పి పంపెను.

తరువాత విష్ణుయాగమును మహావైభవముతో నెరవేర్చి లోకులచే శ్లాఘింపబడుచు పురమునకు వచ్చి తల్లిదండ్రులకును, భీష్మాదులకును వందనము చేసి సోదరపరివేష్టితుడై దుర్యోధనుడు సింహాసనాసీనుడై యున్న సమయమున—

"త ముత్థాయ మహారాజం సూతపుత్రోఽబ్రవీ ద్వచః ।
దిష్ట్యా తే భరతశ్రేష్ఠ సమాప్తోయం మహాక్రతుః ॥
హతేషు యుధి పార్థేషు రాజసూయే తథా త్వయా ।
ఆహృతేఽహం నరశ్రేష్ఠ త్వాం సభాజయితా పునః ॥"

కర్ణుడు లేచి యిట్లనెను—మహారాజ! ఈ మహాక్రతువు నెరవేరినది; సంతోషము. ఇక పాండవులు యుద్ధములో హతులైనతరువాత నీవు రాజసూయము చేయవలయును. నిన్ను నేనప్పుడు మరల పూజింపవలయును; అని. అటుపై దుర్యోధనుడు నిజమే అని కర్ణుని కౌగలించుకొని కౌరవులను జూచి నేను పాండవులను వధించి రాజసూయము చేయుట యెన్నడో! అనినతోడనే—

"త మబ్రవీ త్తదా కర్ణః శృణు మే రాజకుంజర ।
పాదౌ న ధావయే తావ ద్యావ న్న నిహతోఽర్జునః
టీ॥ ధావయే పరేణేతి శేషః ।
కీలాలజం నఖాదేయం కరిష్యే చాఽసురవ్రతమ్ ।
నాస్తీతి నైవ వక్ష్యామి యాచితో యేన కేనచిత్ ॥
టీ॥ కీలాలజం మాంసం, తద్ధి ఘనీభూతం రుధిర మేవ । "కీలాలం రుధిరే తోయే" ఇతి మేదినీ । అసురం సురారహితం చ వ్రతం స్వనియమం కరిష్యే । మద్యం మాంసం చ త్యక్ష్యే ఇత్యర్థః ।"

కర్ణుడిట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసెను—మహారాజా! ఈ నాశపథము వినుము. నేను అర్జునుని వధింపనంతవరకు ఒరులచే పాదములు కడిగించుకొనను; మద్యమాంసములను వర్జింతును; యెవ్వడు దేనికై నన్ను యాచించినను 'నాస్తి' అని పంపను. అని.

ఈకర్ణశపథము విని కౌరవులు పాండవపరాజయ మైనటులే సంతోషించిరి. ఈకర్ణశపథమును చారులవలన విని ధర్మజుడు చింతాగ్రస్తు డయ్యెను.

ఇచ్చట దిగ్విజయశాలి, తన బహిఃప్రాణము అయిన కర్ణుని సహాయ మున్నను రాజసూయదృఢసంకల్పము గల దుర్యోధనునకు అది యశక్య మగుటలో పాండవులను జయింపగల సమర్థత కర్ణదుర్యోధనాదులకు లేకుండుటే కారణ మని సారాంశము.

—: పాండవులు శాపహతు లగుటకై దుష్టచతుష్టయము దురాలోచ
నము చేసి దుర్వాసోమహర్షిని ప్రేరేపించుట—ఆముప్పునుండి
పాండవులను కృష్ణపరమాత్మ రక్షించుట :—

పాండవులు వనవాసముచేయుచు సూర్యదేవానుగ్రహలబ్ధము, ప్రతిదినము ద్రౌపదీభోజనపర్యంతసిద్ధము అయిన అక్షయాన్నముచే విప్రోత్తములను తృప్తిపరచుచు అవ్యాజానుగ్రహముతో తమకు దర్శనమిచ్చుచున్న మునుల సద్గోష్ఠులతో కష్టములను మరచి కాలము గడుపుచుండ—

"శ్రుత్వా తేషాం తథా వృత్తిం నగరే వసతా మివ ।
దుర్యోధనో మహారాజ తేషు పాప మరోచయత్ ॥
తథా శై నికృతిప్రజ్ఞైః కర్ణదుశ్శాసనాదిభిః ।"

పురమందున్నట్లు నిరాతంకముగా వ్యవహరించుచున్న పాండవుల వృత్తాంతము దెలిసికొని కర్ణదుర్యోధనాదులు దురాలోచన చేయుచున్న సందర్భములో పదివేలమంది శిష్యులతో దుర్వాసో మహర్షి వచ్చి దర్శనమీయగా దుర్యోధనుడు సంతసించి పరిచర్యచేసి ఆతిథ్యమిచ్చి భృత్యునివలె మసలుచుండ మహర్షి కొన్నిదినము లక్కే నిలచిపోగా వినయవిధేయతలతో శాపభయమున ఏమనినను పడి, యేమిచేసినను సహించి దివారాత్రములు శాంతిని వహించి దుర్యోధనుడు శుశ్రూషచేయుగా— మహర్షి సంతోషించి—

"వరం వరయ భద్రం తే యత్తే మనసి వర్తతే ।"

నీమనస్సునం దేమున్నదో వరము గోరుము, ఇచ్చెదనని పలుక—

"ప్రాగేవ మన్త్రితం చాసీ త్కర్ణదుశ్శాసనాదిభిః ।
యాచనీయం మునే స్తుష్టా దితి నిశ్చిత్య దుర్మతిః ॥
అతిహర్షాన్వితో రాజన్ వర మేన మయాచత ।"

ఇంతకు పూర్వమే ఇట్టి వరమును మనము మహర్షివలన బొందవలయు నని కర్ణదుశ్శాసనాదివర్గము ఆలోచించియున్నందున దుర్మతియైన దుర్యోధనుడు ఈవిధముగా వరము గోరెను—

"శిష్యైస్సహ మమ బ్రహ్మన్ యథా జాతోఽతిథి ర్భవాన్ ।
అస్మత్కులే మహారాజో జ్యేష్ఠ శ్శ్రేష్ఠో యుధిష్ఠిరః ॥
వనే వసతి ధర్మాత్మా భ్రాతృభిః పరివారితః ।
గుణవాన్ శీలసంపన్న స్తస్య త్వ మతిథి ర్భవ ॥
యదా చ రాజపుత్రీ సా సుకుమారీ యశస్వినీ ।
భోజయిత్వా ద్విజాన్ సర్వాన్ పతీంశ్చ వరవర్ణినీ ॥
విశ్రాన్తా చ స్వయం భుక్త్వా సుఖాసీనా భవే ద్యదా ।
తదా త్వం తత్ర గచ్ఛేథా యద్యనుగ్రాహ్యతా మయి ॥"

మావంశమునందు మహారాజు, శ్రేష్ఠుడు, జ్యేష్ఠుడు నయిన యుధిష్ఠిరుడు గుణవంతుడును, ధర్మాత్ముడును, సుశీలుడు నయి వనమందు సోదరసహితుడై యుండెను. అట్టి యుధిష్ఠిరునకుగూడ శిష్యసమేతముగా నీవతిథివి కావలయును. ఆ అగుటలోగూడ సుకుమారి యైన ద్రౌపది ద్విజులను, పతులను భుజింపజేసి తాను భుజించి విశ్రాంతి దీసికొనినతరువాత నీ వతిథి వగుట నాకోరిక. అని.

ఇచ్చట మహర్షియొద్ద దుర్యోధను డాడిన మాటలలో– "అస్మత్కులే మహారాజః, శ్రేష్ఠః, ధర్మాత్మా, గుణవాన్, శీలసంపన్నః" అను యుధిష్ఠిరవిశేషణములను పరికించి పాండవుల జన్మములను గూర్చి, రాజ్యాధికారమునుగూర్చి, యోగ్యతను గూర్చి అపోహాలు గల ప్రతివాదులు తమ బుద్ధులను దిద్దుకొందురుగాక! అట్లే "రాజపుత్రీ యశస్వినీ" అను ద్రౌపదీవిశేషణములను పరికించి ద్రౌపదీదేవిని గూర్చిన దురభిప్రాయములను తొలగించుకొనెదరుగాక!

దుర్యోధనుని వరము విని "తథా కరిష్యే త్వత్ప్రీత్యా" అట్లే చేయుదు నని చెప్పి మహర్షి వెళ్ళిపోయెను.

"కృతార్థ మపి చాత్మానం తదా మేనే సుయోధనః ।
కరేణ చ కరం గృహ్య కర్ణస్య ముదితో భృశమ్ ॥
కర్ణోఽపి భ్రాతృసహిత మిత్యువాచ నృపం ముదా ।
దిష్ట్యా కామ స్సుసంవృత్తో దిష్ట్యా కౌరవ వర్ధసే ॥
దిష్ట్యా తే శత్రవో మగ్నా దుస్తరే వ్యసనార్ణవే ।

దుర్వాసఃక్రోధజే వహ్నౌ పతితాః పాండునందనాః ॥
స్వైరేవ తే మహాపాపై ర్గతా వై దుస్తరం తమః ।'' (వనప. అ. 262)

దుర్యోధనుడు కృతార్థుడ నైతి నని కర్ణుని హస్తము బట్టుకొని చాల సంతోషించెను. అప్పుడు కర్ణు డిట్లనెను—మహాభాగ్యము; కోరిక నెరవేరినది; నీవు వర్ధిల్లుదువు; నీశత్రువులు వ్యసనార్ణవములో మునిగినారు; దుర్వాసుని క్రోధాగ్నిలో పాండవులు పడినారు; తమ మహాపాపములనుబట్టియే వారు దుస్తరమైన ఆపదలో పడిపోయినారు; అని.

ఇచ్చట ప్రతివాదు లన్నట్లు భారతవీరుడు, దిగ్విజయశీలుడు, మహోదాత్త, మహాధార్మికుడు, అయినట్టి యీకర్ణుని ధోరణి ఆతని యశక్తిదుర్జనత్వములను చాటుచున్న దనుట కభ్యంతర మున్నదా ? ఇది వీరలక్షణమా ? హీనలక్షణమా ? పాండవులు పాపాత్ములా ?

ఇక వర మిచ్చి వెళ్లిన దుర్వాసోమహర్షి యొకప్పుడు వనవాసము చేయు పాండవులును, ద్రౌపదియు భుజించియున్న సమయమును కనిపెట్టి పదివేల శిష్యులతో పాండవనివాసస్థానమునకు వచ్చెను. అప్పుడు ధర్మజుడు సోదరసహితుడై ప్రత్యుత్థానాభివాదములు చేసి పూజించి ఆహ్నికము నెరవేర్చికొని దయచేసి మా ఆతిథ్యము గ్రహింపవలసిన దని ప్రార్థింపగా మహర్షి అట్లే యని శిష్యులతో స్నానమునకు వెళ్ళెను. ఈపరిస్థితిలో—

"ఏతస్మి న్నంతరే రాజన్ ద్రౌపదీ యోషితాం వరా ।
చిన్తా మవాప పరమా మన్నహేతోః పతివ్రతా ॥
సా చింతయంతీ చ యదా నాన్నహేతు మవిందత ।
మనసా చింతయామాస కృష్ణం కంసనిషూదనమ్ ॥
కృష్ణ! కృష్ణ! మహాబాహో! దేవకీనన్దనాఽవ్యయ! ।
వాసుదేవ! జగన్నాథ! ప్రణతార్తివినాశన! ॥
విశ్వాత్మన్ విశ్వజనక విశ్వహర్తః ప్రభోఽవ్యయ!
ప్రపన్నపాల గోపాల ప్రజాపాల పరాత్పర ॥
వరేణ్య వరదాఽనంత అగతీనాం గతి ర్భవ ।
పురాణపురుష ప్రాణమనోవృత్త్యాద్యగోచర ॥

సర్వాధ్యక్ష పరాధ్యక్ష త్వా మహం శరణం గతా ।
పాహి మాం కృపయా దేవ శరణాగతవత్సల ॥
త్వయా నాథేన దేవేశ సర్వాపద్భ్యో భయం నహి ।
దుశ్శాసనా దహం పూర్వం సభాయాం మోచితా యథా ॥
తథైవ సంకటా దస్మా న్మా ముద్ధర్తు మిహార్హసి ।”

ద్రౌపదీదేవి పతి సంకల్పసిద్ధియే తనకు సర్వార్థసిద్ధి యని భావించు పతివ్రతకనుక మునిబృందమునకు ఆతిథ్య మిచ్చుట యెట్లని చింతించి గత్యంతరము తోచక మనస్సులో కృష్ణపరమాత్మను ధ్యానించి యిట్లు ప్రార్థించెను— ఓపరాత్పరా! ఓవరదా! ఓపురాణ పురుషా! ఓ అవాఙ్మానసగోచరా! ఓ సర్వాధ్యక్షా! ఓ శరణాగత వత్సలా! శరణాగతురాలను రక్షింపుము! గతిలేనివారికి నీవే గతి. నిన్నాశ్రయించినవారికి ఆపదలు కలుగవు. నాడు సభలో దుశ్శాసనుని ముప్పునుండి న న్నెటు లుద్ధరించియుంటివో అట్లే యీముప్పునుండి గూడ నుద్ధరింపుము; అని.

“ఏవం స్తుత స్తదా దేవః కృపయా భక్తవత్సలః ।
ద్రౌపద్యా స్సంకటం జ్ఞాత్వా దేవదేవో జగత్పతిః ॥
తత్రాజగామ త్వరితో హ్యచింత్యగతి రీశ్వరః ।
తత స్తం ద్రౌపదీ దృష్ట్వా ప్రణమ్య పరయా ముదా ॥
అబ్రవీ ద్వాసుదేవాయ మునే రాగమనాదికమ్ ।
తత స్తా మబ్రవీ త్కృష్ణః క్షుధితోఽస్మి భృశాతురః ॥
శీఘ్రం భోజయ మాం కృష్ణే పశ్చా త్సర్వం కరిష్యసి ।
నిశమ్య తద్వచః కృష్ణా లజ్జితా వాక్య మబ్రవీత్ ॥
స్థాల్యాం భాస్కరదత్తాయా మన్నం మద్భోజనావధి ।
భుక్తవ త్యస్మ్యహం దేవ తస్మా దన్నం న విద్యతే ॥
తతః ప్రోవాచ భగవాన్ కృష్ణాం కమలలోచనః ।
శీఘ్రం గచ్ఛ మమ స్థాలీ మానయిత్వా ప్రదర్శయ ॥
ఇతి నిర్బన్ధత స్థాలీ మానాయ్య స యదూద్వహః ।
స్థాల్యాః కంఠేఽథ సంలగ్నం శాకాన్నం వీక్ష్య కేశవః ॥
ఉపయుజ్యాఽబ్రవీ దేనా మనేన హరి రీశ్వరః ।
విశ్వాత్మా ప్రీయతాం దేవ స్తుష్ట శ్చాఽస్త్వితి యజ్ఞభుక్ ॥
ఆకారయ మునీన్ సర్వాన్ భోజనాయేతి చాబ్రవీత్ ।”

అట్లు స్తుతింపబడిన కృష్ణపరమాత్మ ద్రౌపదీదేవికి ప్రాప్తించిన ఆపదను తెలిసికొని వెంటనే ఆమెకు ప్రత్యక్షముకాగా ఆమె పరమానందముతో నమస్కరించి ఆమునిబృందమురాకను గూర్చి చెప్పుకొనగా కృష్ణపరమాత్మ అమ్మా! నే నాకలిగొనియున్నాను. ముందు నాకు భోజనము పెట్టుము. ఆపై సర్వము చేయగలవు. అని పలుకుచుండ ద్రౌపదీదేవి లజ్జించి యిట్లనెను— దేవా! సూర్యదత్తస్థాలియందు అన్నము ఏనాటి కానాడు నాభోజనపర్యంతమే యుండును నేడు నా భోజన మైపోయినందున అన్న మింక లేదు. అని యామె చెప్పుకొనగా అట్లుకాదు, ఆస్థాలిని యిటు దీసికొనివచ్చి నాకు జూపు మని నిర్బంధించి యామె తెచ్చి చూపినతోడనే ఆస్థాలియం దంటుకొని యున్న శాకలేశమును జూచి దానిని తనచేతిలో పెట్టించుకొని నోటిలో వేసికొని "విశ్వాత్మా ప్రీయతాం దేవః" అని పలికి ద్రౌపదీదేవితో భోజనమునకై ఆమునిబృందమును పిలిపింపు మని చెప్పెను.

ఇది యిట్లుండ స్నానము చేయుచున్న మునుల కందరకు క్షుత్తు తీరి భోజనజన్యతృప్తి సంభవింపగా భోజనాపేక్ష మాకు లేదు; మాకు లేదని పరస్పరము చెప్పుకొనుటలో మహర్షి యిట్లనెను— పాండవుల యెడ మనము అపరాధము చేసినాము. మననిమిత్తము వారు చాల ప్రయత్నము చేసియుందురు.

"స్మృత్వాఽనుభావం రాజర్షే రంబరీషస్య ధీమతః ।
బిభేమి సుతరాం విప్రా హరిపాదాశ్రయా జ్జనాత్ ॥
పాండవాశ్చ మహాత్మాన స్సర్వే ధర్మపరాయణాః ।
శూరాశ్చ కృతవిద్యాశ్చ వ్రతిన స్తపసి స్థితాః ॥
సదాచారరతా నిత్యం వాసుదేవపరాయణాః ।
క్రుద్ధా స్తే నిర్దహేయు ర్నో తూలరాశి మివాఽనలః ॥
తత ఏతా నపృష్ట్వైవ శిష్యా శ్శీఘ్రం పలాయత ।

రాజర్షియగు అంబరీషుని మహిమ దలచుకొనిన శ్రీహరిభక్తులనగా భయము కలుగుచుండును. పాండవులు- మహాత్ములు, ధర్మా

త్ములు, శూరులు, విద్యాధికులు, వ్రతనిష్ఠులు, తపోనిష్ఠులు, సదాచార సంపన్నులు, శ్రీకృష్ణభక్తులు; వారు క్రుద్ధులైన సర్వమును దగ్ధముచేయ గలరు. కనుక పాండవులకు దెలియకుండ శిష్యులారా! మీరు పలాయనము శీఘ్రముగా జేయుడు; అని. అంతట మునిబృందము పలాయన మగుట, సహదేవుడు వారికొరకు వెళ్ళి వెదకి అక్కడ నున్న తాపసులవలన వారు వెళ్ళిపోయినసంగతి దెలిసికొనివచ్చి ధర్మజునితో చెప్పుట, పాండవులు మునిబృంద మెప్పుడు వచ్చునో, ఆమహర్షి ప నిశీథమునకు వచ్చిపడునో, అకస్మాత్తుగా వచ్చి యేమికోరునో, మనకీ గండ మెట్లుతప్పునో అని చింతాక్రాంతులయి యుండుట సంభవించి నపుడు పాండవులకు ప్రత్యక్షమై శ్రీకృష్ణు డిట్లనెను —

"భవతా మాపదం జ్ఞాత్వా ఋషేః పరమకోపనాత్ ।
ద్రౌపద్యా చింతితః పార్థా అహం సత్వర మాగతః ॥
న భయం విద్యతే తస్మా దృషే ర్దుర్వాససోఽల్పకమ్ ।
తేజసా భవతాం భీతః పూర్వ మేవ పలాయితః ॥
ధర్మనిత్యా స్తు యే కేచి న్న తే సీదంతి కర్హిచిత్ ।
ఆపృచ్ఛే వో గమిష్యామి నియతం భద్ర మస్తు వః ॥"

మహాకోపస్వభావుడైన మహర్షివలన రాబోవు ఆపదను తెలిసికొని ద్రౌపదిచే చింతింపబడిన తోడనే త్వరపడి వచ్చినాను. ఆమహర్షి భయము మీ కెంతమాత్రమును లేదు. మీ తేజస్సునకు భయపడి మునిబృందము పలాయన మయ్యెను. ధర్మనిష్ఠుల కెవ్వరికిని యెన్నడును చేటు కలుగదు. మీకు శుభమగుగాక! నేను వెళ్ళుచున్నాను అని అంతర్ధాన మయ్యెను.

"ఏవం విధా న్యలీకాని ధార్తరాష్ట్రై ర్దురాత్మభిః ।
పాండవేషు వనస్థేషు ప్రయుక్తాని వృథాఽభవన్ ॥" (వన. అ 263)

ఈవిధములైన దుర్మార్గములు దురాత్ములగు దుర్యోధనాదులు వనవాసముచేయు పాండవులయందు ప్రవర్తింపజేయుచుండువారు. కాని అవన్నియు వ్యర్థమైపోవుచుండెడివి.

ఇచ్చట ద్రౌపదీదేవి పాతివ్రత్యవిశేషమును, దుర్వాసోమహర్షి చేసిన పాండవప్రశంసను పరిశీలించి ప్రతివాదులు ద్రౌపదీపాండవు లెంతపూజ్యులో తెలిసికొందురుగాక ! దుష్టచతుష్టయనికృష్టస్వభావ మును గ్రహింతురుగాక !

"దౌర్వాససే తు సార్వాత్మ్యం కారుణ్యం చరితం హరేః ।
తత్తృప్త్యా హి జగత్తృప్త మత్యల్పేనాపి తృప్యతః ॥" (నీలకంఠీయము)

ప్రతివాదులు— దుర్వాసుని గాధ మృష యని, ఆంధ్రభారతములో లేకుండుటే కారణ మని, ఆగాధ అసందర్భముగా నున్న దని చేసిన ప్రసంగము- తృతీయభాగము శ్రీకృష్ణనిందానిరాకరణములో శ్రీమద్భాగవతశివపురాణాదివచనసంవాదప్రదర్శనముతో నీలకంఠాచార్యప్రదర్శితసందర్భశుద్ధిప్రశంసతో నిరాకరింపబడినది. ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలయును.

—: సైంధవుడు ద్రౌపదిని బలాత్కారముగా నెత్తికొనిపోవుచు పాండవులచే శిక్షింపబడుట, ఈశ్వరు నారాధించి వార్జుని దప్ప మిగిలిన వారి నొకనాడు జయింపగల వర మొందుట :—

వనవాసముచేయుచు నొకప్పుడు పాండవులు ఆహారపదార్థ సంగ్రహమునకై నలువైపులకు వెళ్ళియుండ ద్రౌపదీదేవి పర్ణశాలా ద్వారమందున్నస్థితిలో సేనలతో నెక్కడకో బోవుచున్న సైంధవు డామెను జూచి మోహించి యామెయొద్దకు వెళ్ళి క్రమముగా తన దుర్వృత్తిని వెల్లడించి ఆమె మందలించినను వినకున్నపుడు ద్రౌపదీదేవి యిట్లనెను—

"యథాఽహం నాతిచరే కథంచిత్ పతీన్ మహార్హాన్ మనసాపి జాతు ।
తేనాద్య సత్యేన వశీకృతం త్వాం ద్రష్టాస్మి పార్థైః పరికృష్యమాణమ్॥"

నేను మనస్సుచే గూడ నెన్నడు పతుల నతిక్రమింపని పాతివ్రత్యము గలిగియుంటినేని ఆసత్యమే నీవిప్పుడు నాకనులయెదుట పాండవులచేతిలో బడి శిక్షింపబడు దురవస్థకు పాలగునట్లు చేయు నని.

క. నను జెఱవనితల చందంబున నవమానింప నీకు బోలదు మత్పా
వన పాతివ్రత్యమహిమ ననిశము నేకీడు నెందు నందదు నన్నున్. (ఆంధ్రభా.)

సైంధవు డామె మాటలు వినిపించుకొనక బలాత్కారమున రథముపై గూర్చుండబెట్టుకొని పోవుచుండ ధౌమ్యుడు తగదు తగదనుచుండ పాండవు లెదురుగా వచ్చుట, సైంధవసేనను పడగొట్టుట సంభవింప ద్రౌపదీదేవిని విడిచి సైంధవుడు పారిపోవునపుడు భీమసేనుని చేతిలో బడుట. యుధిష్ఠిరుడు—

"న హన్తవ్యో మహాబాహో దురాత్మాపి స సైన్ధవః ।
దుశ్శలా మభిసంస్మృత్య గాంధారీం చ యశస్వినీమ్ ॥"

దురాత్ముడైనను సైంధవుని వధింపవద్దు. మన దుశ్శలను (దుర్యోధన సోదరి), మనగాంధారిని స్మరించుకొనవలయును. అని చెప్పుట జరిగినతరువాత భీమసేనుడు అట్టి దుష్కార్యము చేసిన క్షత్రియాధమునకు శిక్షింపవలసినవిధముగా శిక్షించి పంచశిఖ లుంచిన తరువాత ధర్మజుడు హితోపదేశము చేసి పంపెను.

అంతట మనస్తాపముతో సైంధవుడు గంగాద్వారమున కేగి యీశ్వరునిగూర్చి గొప్ప తపముచేయ నీశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై వరము గోరు మనగా సైంధవు డిట్లు కోరెను—

"సమస్తాన్ సరథాన్ పంచ జయేయం యుధి పాండవాన్ ।
ఇతి రాజా౽బ్రవీ ద్దేవం నేతి దేవ స్త మబ్రవీత్ ॥
అజయ్యాం శ్చాప్యవధ్యాం శ్చ వారయిష్యసి తాన్ యుధి ।
ఋతే౽ర్జునం మహాబాహుం నరం నామ సురేశ్వరమ్ ॥
మయా దత్తం పాశుపతం దివ్య మప్రతిమం శరమ్ ।
అవాప్త లోకపాలేభ్యో వజ్రాదీన్ స మహాశరాన్ ।
సహాయః పుండరీకాక్షః శ్రీమా నతులవిక్రమః ॥
త మేకం వర్జయిత్వా తు సర్వాం యౌధిష్ఠిరం బలమ్ ।
చతురః పాండవాన్ రాజన్ దివైకం జేష్యసే రిపూన్ ॥" (వన. అ. 272)

దేవా! సేనలతో గూడ పాండవపంచకమును నేను జయించునట్లు వర మిమ్మా. అని కోరగా ఈశ్వరుడు అట్లుకాదు, నావలన

పాశుపతాస్త్రమును పొంది, లోకపాలకులవలన బహువిధాస్త్రములను పొంది, అకుంఠితానంతశక్తులు గల కృష్ణభగవానుని సహాయమును పొందియున్నట్టి పార్థుని దప్ప మిగిలిన నలువురుపాండవులను, సేనలను నీ వొక్కనాడు మాత్రము జయింపగలవు; అని వరమిచ్చి అంతర్ధాన మయ్యెను.

పాండవుల కిట్టి కష్టములు తటస్థించుచున్నను వారు దైవరక్షితు లగుచు ధర్మనిష్ఠను విడువక అష్టకష్టముల కోర్చి వనవాసదీక్షను నడపుచుండిరి.

—: కర్ణుడు బ్రాహ్మణవేషముతో యాచింపవచ్చిన దేవేంద్రుని వలన ఏకవీరఘ్నిని దీసికొని తన కవచకుండలములు దేవేంద్రున కిచ్చుట :—

దుర్యోధనుని విష్ణుయాగానంతరము పార్థసంహారమునకై శపథము జేసినపుడు కర్ణుడు—"నాస్తీతి నైవ వక్ష్యామి యాచితో యేన కేనచిత్" ఎవ్వ డేమడిగినను నాస్తి అని నాజిహ్వతో నేను అనునని శపథముచేసియుండెను. అంతట—

"ద్వాదశే సమతిక్రాన్తే వర్షే ప్రాప్తే త్రయోదశే।
పాండూనాం హితకృచ్ఛక్రః కర్ణం భిక్షితు ముద్యతః॥"

పాండవుల వనవాసదీక్ష 12 సంవత్సరములు గడచినతోడనే పాండవహితకారి యగు దే వేం ద్రు డు కర్ణుని కవచకుండలములు యాచింప నుద్యమించెను. ఆవిషయము గ్రహించిన సూర్యదేవుడు పుత్రప్రేమతోడను, భక్తవాత్సల్యముతోడను కర్ణునకు బోధింపనెంచి—

"స్వప్నాన్తే నిశి రాజేన్ద్ర దర్శయామాస రశ్మిమాన్।
బ్రాహ్మణో వేదవి ద్భూత్వా సూర్యో యోగర్ధిరూపవాన్॥"

బ్రాహ్మణరూపము ధరించి నిద్రించు కర్ణునకు స్వప్నములో గోచరించి యిట్లనెను—ఏమికోరినను ఇచ్చెద నను నీప్రతిజ్ఞ జగద్విదిత మగుటచేత—

“త్వాం తు చైవం విధం జ్ఞాత్వా స్వయం వై పాకశాసనః ।
ఆగన్తా కుండలార్థాయ కవచం చైవ భిక్షితుమ్ ॥
తస్మై ప్రయాచమానాయ న దేయే కుండలే త్వయా ।
యది దాస్యసి కర్ణ త్వం సహజే కుండలే శుభే ॥
ఆయుషః ప్రక్షయం గత్వా మృత్యో ర్వశ ముపైష్యసి ।
కవచేన సమాయుక్తః కుండలాభ్యాం చ మానద ॥
అవధ్య స్త్వం రణేఽరీణా మితి విద్ధి వచో మమ ॥”

అది గ్రహించి యింద్రుడు నీకవచకుండలములను యాచించుటకై రాబోవుచుండెను. అవి మాత్ర మాతని కీయకుము. అవి లేనప్పుడు నీకు మరణభయము తప్పదు. అవి యున్నపుడు నీవు శత్రువుల కవధ్యుడ వగుదువు. అని. అది విని కర్ణుడాస్వప్నములో నీవింత దయతో చెప్పుచుంటివి. నీ వెవ్వరని యడుగ సూర్యదేవుడ నని తెలిపినమీద నీవు నాకు వందనీయుడవే. కాని నావ్రతమునకు భంగము కలుగరాదు. ఇంద్రుడట్లు వచ్చి యడిగినయెడల నేనిచ్చితీరెదను. నాకు కీర్తియే ప్రధానము. అని చెప్పగా సూర్యుడు—

“త్వం హి నిత్యం నరవ్యాఘ్ర స్పర్ధసే సవ్యసాచినా ।
న తు త్వా మర్జున శ్శక్తః కుండలాభ్యాం సమన్వితమ్ ॥
విజేతుం యుధి యద్యస్య స్వయ మింద్ర స్సఖా భవేత్ ।”

కర్ణుడా! నీవు పార్థునితో ఎడతెగని స్పర్ధ పెట్టుకొనియున్నావు. ఆపార్థుడు నీ కీకవచకుండలము లున్నపుడే నిన్ను జయింపలేనివాడగును. కనుక నీ వివ్వకుము. అని బోధింపగా కర్ణుడు—

“బిభేమి న తథా మృత్యో ర్యథా బిభ్యేఽనృతా దహమ్ ।
విశేషేణ ద్విజాతీనాం సర్వేషాం సర్వదా సతామ్ ।
ప్రదానే జీవితస్యాపి న మేత్రాఽస్తి విచారణా ।
యచ్చ మా మాత్థ దేవ త్వం పాండవం ఫల్గునం ప్రతి ॥
వ్యేతు సన్తాపజం దుఃఖం తవ భాస్కర మానసమ్ ।
అర్జునం ప్రతి మాం చైవ విజేష్యామి రణేఽర్జునమ్ ॥
తవాపి విదితం దేవ మమా ప్యస్త్రబలం మహత్ ।
జామదగ్న్యా దుపాత్తం యత్తథా ద్రోణా న్మహాత్మనః ॥

"ఇదం త్వ మనుజానీహి సురశ్రేష్ఠ వ్రతం మమ ।
భిక్షతే వజ్రిణే దద్యా మపి జీవిత మాత్మనః ॥"

దేవా! నే నన్నృతమునకు భయపడినట్లు మరణమునకు భయపడను. విశేషించి ద్విజులకు ప్రాణమైన ఇచ్చుటకు వెనుదీయను. నీవు పార్థుని దలచుకొని నావిషయమై సంతాపపడవద్దు. యుద్ధములో నే నాతని జయింపగలను. నాకుగల అస్త్రబలము నీకు విదితమే. నా వ్రతము నిలుపుకొనుటకై నాకనుజ్ఞ నిమ్ము. యాచించు దేవేంద్రునకు ప్రాణమైనను ఇచ్చెదను; అని చెప్పెను. అప్పుడు సూర్యదేవు డిట్లు చెప్పెను—

"యది తాత దదా స్యేతే వజ్రిణే కుండలే శుభే ।
త్వ మప్యేన మథో బ్రూయా విజయార్థం మహాబలమ్ ॥
అమోఘాం దేహి మే శక్తి మమిత్రవినిబర్హిణీమ్ ।
దాస్యామి తే సహస్రాక్ష కుండలే వర్మ చోత్తమమ్ ॥
ఇత్యేవ నియమేన త్వం దద్యాః శక్రాయ కుండలే ।
తయా త్వం కర్ణసంగ్రామే హనిష్యసి రణే రిపూన్ ॥"

కర్ణుడా! కవచకుండలము లింద్రునకు ఇవ్వక తప్పనిపక్షములో నీవు ఇంద్రుని యిట్లు కోరుము—నీయొద్ద నున్న అమోఘమైన శక్తిని నాకిమ్ము. నేను కవచకుండలము లిచ్చెదను; అని. అట్లు తీసికొనిన ఆ శక్తిచే నీవు శత్రువులను జయింపగలుగుదువు.

ఈవిధముగా బోధించి సూర్యదేవు డంతర్థానమయ్యెను. కర్ణుడు తరువాత లేచి నిత్యకృత్యముగా సూర్యు నుపాసించి తన స్వప్న వృత్తాంతమును సూర్యదేవునకు విన్నవించుకొనగా నది నిజమే అని సూర్యదేవుడు బోధింపగా నప్పుడు—

"తత స్తత్త్వ మితి జ్ఞాత్వా రాధేయః పరవీరహా ।
శక్తి మేవాభికాంక్షన్ వై వాసవం ప్రత్యపాలయత్ ॥"

కర్ణు డది సత్యముగా గ్రహించి యింద్రశక్తిని సంగ్రహింప దలచి యింద్రుని రాకకై నిరీక్షించుచుండెను. మధ్యందినమున సూర్య

స్తుతి గావించు కర్ణునియొద్దకు విప్రులు ధనార్థులై వచ్చుచుండ, ఆసమయమున వారేమడిగినను వెనుదీయక కర్ణు డిచ్చుచుండ, బ్రాహ్మణవేషముతో దేవేంద్రుడు రాగా స్వాగత మడిగి నీకేమికావలయు నని కర్ణు డడిగినపుడు దేవేంద్రు డిట్లనెను—

"య దేత త్సహజం వర్మ కుండలే చ తవా౽నఘ ।
ఏత దుత్కృత్య మే దేహి యది సత్యవ్రతో భవాన్ ॥"

నీసహజకవచకుండలములను ఛేదించి నాకివ్వవలసిన దని కోరుచున్నాను. నీవు సత్యవ్రతుడ వయినయెడల నాకవి యిమ్ము; అని. అప్పుడు కర్ణుడు అవి కాక మరే మైనను కోరుము. ఇచ్చెద ననియు, అమృతమయములై నా కమృతత్వమునుగలిగించువానిని నేను విడువజాల ననియు, వానిని విడిచిన నాకు మరణము ప్రాప్తించు ననియు బహువిధముల జెప్పి చూచెను.

ఇంద్రుడు మరొకటి కోరనపుడు గ్రహించి కర్ణు డిట్లనెను— నీ వింద్రుడవని నేను గ్రహించితిని; నీవు దేవతల కధిపతివి; నీవు నాకు వర మివ్వదగినవాడవు; నీకు నే నిచ్చుట న్యాయముకాదు; నీవు కోరినట్లు నే నిచ్చుటలో నాకు ప్రాణహాని; నీకు మానహాని. కనుక వినిమయము చేసికొందము.

"వర్మణా కుండలాభ్యాం చ శక్తిం మే దేహి వాసవ ।
అమోఘాం శత్రుసంఘానాం ఘాతినీం పృతనాముఖే ॥
తత స్సంచిన్త్య మనసా ముహూర్త మివ వాసవః ।
శక్త్యర్థం పృథివీపాల కర్ణం వాక్య మథా౽బ్రవీత్ ॥
గృహాణ కర్ణ శక్తిం త్వ మనేన సమయేన చ ।
అమోఘా హంతి శతశ శ్శత్రూన్ మమ కరచ్యుతా ॥
పునశ్చ పాణి మభ్యేతి మమ దైత్యాన్ వినిఘ్నతః ।
సేయం తవ కరప్రాప్తా హత్వైకం రిపు మూర్జితమ్ ॥
గర్జంతం ప్రతపంతం చ మామేవైష్యతి సూతజ ।"

నాకవచకుండలములు నీవుతీసికొని శత్రుహరమైన నీయమోఘశక్తిని నాకిమ్ము. అని పలుక దేవేంద్రుడు కొంచె మాలోచించి

యిట్లు పలికెను—కర్ణుడా ! నీవు కోరిన శక్తిని యీనిబంధనముపై తీసికొనుము.

ఈశక్తి నాహస్తముచే విడువబడి వందలకొలది శత్రువులను కూల్చి మరల నాహస్తగత మగుచుండును. అట్టి శక్తి నీహస్తగతమై యుండి ప్రయోగింపబడి ప్రబలుడై గర్జించుచున్న ప్రతాపశాలియగు నొక్క శత్రువును మాత్రము వధించి వెంటనే నాయొద్దకే చేరును. అని చెప్పినమీదట కర్ణు డిట్లనెను—

"ఏక మేవాఽహ మిచ్ఛామి రిపుం హన్తుం మహాహవే ।
గర్జంతం ప్రతపంతం చ యతో మమ భయం భవేత్ ॥"

దేవా ! నాకు భయహేతువై యున్న శత్రు వొక్కడే. ఆతనినే వధింప నాసంకల్పము. అని. ఆపై యింద్రు డిట్లనెను—

"ఏకం హనిష్యసి రిపుం గర్జంతం బలినం రణే ।
త్వం తు యం ప్రార్థయ స్యేకం రక్ష్యతే స మహాత్మనా ॥
య మాహు ర్వేదవిద్వాంసో వరార్హ మపరాజితమ్ ।
నారాయణ మచింత్యం చ తేన కృష్ణేన రక్ష్యతే ॥

నీవు ప్రబలుడైన యొక శత్రువును యుద్ధములో వధింతువు. నీవెవ్వనికై సంకల్పించితివో ఆతని పట్ల వేదవిదులచే ప్రశంసింపబడు అచిన్త్యశక్తిగల శ్రీకృష్ణభగవానుడు అంగరక్షకుడై యుండెను. అని. అది విని కర్ణుడు— "ఏవ మప్యస్తు భగవ న్నేకవీరవధే మమ । అమోఘాం దేహి మే శక్తిమ్" అనుచు ఏమయిననుసరే. ఆయేక వీరఘ్నిని నాకిమ్ము. అని కోరి, నాకవచకుండలములను ఛేదించి యిచ్చెదను. నాశరీరము బీభత్సముగా నుండ కుండునట్లు అనుగ్రహింపుమని యడుగ ఇంద్రు డిట్లనియె—

"న తే బీభత్సతా కర్ణ భవిష్యతి కథంచ న ।
వ్రణ శ్చైవ న గాత్రేషు య స్త్వం నానృత మిచ్ఛసి ॥
యాదృశ స్తే పితు ర్వర్ణ స్తేజ శ్చ వదతాం వర ।
తాదృశేనైవ వర్ణేన త్వం కర్ణ భవితా పునః ॥
విద్యమానేషు శస్త్రేషు యద్యమోఘా మసంశయే ।
ప్రమత్తో మోక్ష్యసే చాపి త్వయ్యేవైషా పతిష్యతి ॥"

కర్ణుడా! శరీరము బీభత్సముగా నెంతమాత్రి ముండదు. శరీరముపై వ్రణముకూడ గలుగదు. సత్యవ్రతుడవైన నీకు సూర్యునితో సమానమైన వర్ణము, తేజస్సు సంభవించును.

నీ వొకవిషయము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము. శత్రువును నిర్జించుటకు సమర్థమైన యితరశస్త్రము లున్నపుడు గాని, నీకు ప్రాణహాని సమయము ప్రాప్తింపనపుడుగాని యీయేకవీరఘ్ని ప్రమాదమున ప్రయోగింపబడినయెడల నది యప్పుడు నీపై బడునుసుమా. అని.

తరువాత కర్ణుడు సరే యని యాశక్తిని దీసికొని తనశరీరమును ఛేదించి నిర్వికారుడై కవచకుండలము లాయింద్రున కిచ్చెను.

> "తత శ్శక్రః ప్రహసన్ వంచయిత్వా కర్ణం లోకే యశసా యోజయిత్వా ।
> కృతం కార్యం పాండవానాం హి మేనే తతః పశ్చా ద్దివ మేవోత్పపాత ॥
> శ్రుత్వా కర్ణం ముషితం ధార్తరాష్ట్రా దీనా స్సర్వే భగ్నదర్పా ఇవాసన్ ।
> తాం చాఽవస్థాం గమితం సూతపుత్రం శ్రుత్వా పార్థా జహృషుః కాననస్థాః ॥"
>
> (వనప. అ. 310)

ఆయింద్రుడు వంచనచే (రూపాంతరధారణచే) కవచకుండలములు స్వీకరించి యాకర్ణునకు లోకములో యశస్సును ఘటింపజేసి పాండవకార్యము సిద్ధించినట్లు తలచి స్వస్థానమున కేగెను. ఆవిషయము విని కౌరవులు భగ్నదర్పులై దీనులై యుండిరి. వనవాసులైన పాండవులు విని సంతోషించిరి. అని చెప్పబడినది.

ఇచ్చట విశేషము—పార్థునిపట్ల క్రూరస్వభావుడై యున్న కర్ణునకు ఏకవీరఘ్ని నిచ్చి నీదృష్టిలోనున్న శత్రువు శ్రీకృష్ణరక్షితు డని చెప్పి, ప్రబలుడైన యొకశత్రువును నీవు వధింపగలవని చెప్పియున్నట్టి యింద్రుడు అనాగతవేదిగనుక భవిష్యత్తును గ్రహించి యీశక్తికి గురియగుటకై భీమసేనునివలన హిడింబయందు మహావీరుడగు ఘటోత్కచుని పూర్వమే సంభవింపజేసి యుండెను. ఈవిషయ మిట్లు చెప్పబడినది—

"సహి సృష్టో మఘవతా శక్తిహేతో ర్మహాత్మనా ।
కర్ణస్యాఽప్రతివీర్యస్య ప్రతియోద్ధా మహారథః ॥
యథా హి రావణో లోకే ఇంద్రజి చ్చ మహాబలః ।" (ఆది. అ. 155)

ఇంద్రజిత్తుతో, రావణునితో తుల్యుడగు ఘటోత్కచుడు ఇంద్రునిచే కర్ణుని యేకవీరఘ్నినిమిత్తము కర్ణునికి ప్రతియోద్ధగా సృష్టింపబడెను. అని.

ఇట్టి యపూర్వఘటనలనే దైవబల మందురు. అట్టి దైవబలముతో గూడిన పౌరుషమే ప్రశంసనీయము. అది పాండవులదై యున్నది. దైవబలరహితమైన పౌరుషము ప్రమాదకరమే. అది కర్ణదుర్యోధనాదులదై యున్నది. అట్టి దైవబలమునకు మూలము వారి ధర్మనిష్ఠయే. కర్ణదుర్యోధనాదుల దైవబలరాహిత్యమునకు గారణము పాండవులపట్ల వారి యధర్మత్వమే. ఈవిషయమునే— "ధర్మ ఏవ హతో హంతి ధర్మో రక్షతి రక్షితః" అనుసూక్తి ఘోషించుచున్నది.

కర్ణదుర్యోధనుల సంకల్పములు గాని, పురుషప్రయత్నములు గాని ధర్మహానికరములు గనుకనే అవి వారి కపాయకరములే యగుచు వచ్చినవి. పాండవకౌరవపక్షములలోని ధర్మాధర్మములను గ్రహించుట కివియే నిదర్శనములు.

—: ఇంద్రు డుచితానుచితముల పాటింపక కర్ణుని కవచకుండలములను భిక్షించెను. అనుప్రసంగము—తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

1. "పాండవపక్షపాతి యగు నింద్రుడు కర్ణునివలన దన పుత్రుడగు నర్జునున కెట్టి యపాయము వాటిల్లునో యను భీతిని బొగులుచు ఉచితానుచితములుగాని, తన దేవత్వమునుగాని పాటింపక కర్ణుని కవచకుండలములను హరింప నెంచి కపట బ్రాహ్మణవేషమును ధరించి కర్ణుని భిక్షించెను" (పు 61)

2. ఇంద్రుడు కపటియై తన్ను మోసముచేయవచ్చినవాడని యెఱింగి తనప్రాణముల తృణముగానైన దలపక కవచకుండలముల నొలిచి యాతనికి దానముచేసిన యా

మహానుభావుని సత్యవ్రతము, దానశీలతయును లోకోత్తరము లనుట యతిశయోక్తి కానేరదు" (ఉపో. పు 10).

ఈ రెండంశములను బరిశీలింతము. ప్రథమాంశము—ఇంద్రుడు పాండవపక్షపాతియట! తనపుత్రుడగు అర్జునునకు అపాయము రాకుండ జేయదలచెనట!

అయితే పుత్రుడగు ఫాల్గున కపాయము రాకుండ జేయదలచుటచే నింద్రుడు పాండవపక్షపాతి యందురా? లేక పాండవపక్షపాతముచే బుత్రున కపాయము రాకుండ జేయదలచినా డందురా? పుత్రప్రేమచేతనే పాండవపక్షపాతి యనుపక్షమునో తనపుత్రు డగు కర్ణుని కపాయము రాకుండ జేయుటకై ప్రయత్నించిన సూర్యభగవానుడు కర్ణపక్షపాతి యనవలసివచ్చును. తన్మూలమున కౌరవపక్షపాతి యనవలసివచ్చును. దాని నంగీకరింతు మనుట అయుక్తము.

కర్ణదుర్యోధనాదులచే నరణ్యావాసమునకు బంపబడినస్థితిలో తన్ననుసరించియున్న బ్రాహ్మణోత్తములపోషణమునకై సూర్యారాధన చేసిన ధర్మజునకు అక్షయాన్నప్రదమైన స్థాలి ననుగ్రహించిన సూర్యభగవానుడు కర్ణపక్షపాతి యనజెల్లునా? కర్ణదుర్యోధననిందితురాలైన ద్రౌపదీదేవి విరాటనగరవాసములో నిర్బంధమునుబట్టి దుర్వృత్తిగల కీచకుని యెదుటకు వెళ్ళవలసివచ్చినపుడు—

"ఉపాతిష్ఠత సా సూర్యం ముహూర్త మబలా తతః ।
స తస్యా స్తనుమధ్యాయా స్సర్వం సూర్యోఽవబుద్ధవాన్ ॥
అన్తర్హితం తత స్తస్యా రక్షో రక్షార్థ మాదిశత్ ।

ఆమె సూర్యు నుపాసింప నామె కంగరక్షగా నంతర్హితమై యుండునట్లు ఒక రక్షస్సును నియోగించి యాద్రౌపదీదేవిని కాపాడిన సూర్యభగవానుడు కర్ణపక్షపాతి యన జెల్లునా? కర్ణవిద్వేషులను ద్వేషించువాడేకదా కర్ణపక్షపాతి. ఇట్లు పుత్రు డగు కర్ణునియందు ప్రేమాతిశయముతో ప్రవర్తించినను సూర్యుడు కర్ణపక్షపాతి గాక ధర్మపక్షపాతి యైనవిధముగా పుత్రుడైన పార్థునియందు ప్రేమాతి

శయముతో ప్రవర్తించిన యింద్రుడను ధర్మపక్షపాతి యనదగునే కాని కేవలపాండవపక్షపాతి యనదగదు. కనుక ప్రథమపక్ష మసంగతము.

ఇక పాండవపక్షపాతమునుబట్టియే పార్థుని రక్షింప దేవేంద్రుడు ప్రయత్నించె నను పక్షములో ఇంద్రున కాపాండవపక్షపాతము నకు గారణ మేమి ? తనకు ప్రాణప్రియమైన ఖాండవవనమును అగ్ని దేవున కాహుతిగా సమర్పించినట్టి పార్థునియందు ఇంద్రునకు పక్షపాత ముండుటకు గారణ మేమి ? వారి ధర్మనిష్ఠయే దానికి గారణము. కనుక నింద్రుడు ధర్మపక్షపాతి గాని, కేవలపాండవపక్షపాతి గానేరడు. కాబట్టి ద్వితీయపక్ష మసంగతము.

“ఇంద్రు డుచితానుచితములుగాని, తనదేవత్వమును గాని పాటింపక కపట బ్రాహ్మణవేషమును ధరించి కర్ణుని భిక్షించెనట !”

“యతో ధర్మ స్తతో జయః” అను సిద్ధాంతమును బట్టి ధర్మ పక్షమునకు జయము, అధర్మపక్షమునకు అపజయము సముచిత మగు టచే ధర్మపక్షోద్ధరణ ముచితమనియు, అధర్మపక్షము నణచివేయ కుండుట అనుచిత మనియు, భిక్షించుటకు రూపాంతరగ్రహణ ముచి తము, స్వస్వరూపప్రదర్శన మనుచిత మనియు నుచితానుచితములు పాటించియే యింద్రు డాపని జేసెను.

తన దేవత్వమును పాటింపకపోలేదు. పాటించియే అసురపక్షీయ మైన అధర్మము నణచుటకును, దేవపక్షీయమైన ధర్మము నుద్ధరించుట కును ప్రయత్నించెను. ధర్మపక్షానువర్తిత్వమే దేవత్వము. శ్రీమ ద్రామాయణములో మాల్యవంతుడు రావణునితో జెప్పిన యీవిష యము జూడుడు—

“అసృజ ద్భగవాన్ పక్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః ।
సురాణా మసురాణాం చ ధర్మాఽధర్మౌ తదాశ్రయౌ ॥
ధర్మో హి శ్రూయతే పక్షో హ్యమరాణాం మహాత్మనామ్ ।
అధర్మో రక్షసాం పక్షో హ్యసురాణాం చ రావణ ॥” (యుద్ధ కాం॥ స. 35)

దీనిచే ధర్మపక్షము దేవతల దనియు, అధర్మపక్ష మసురులది

(రాక్షసుఁడు) యనియు స్పష్టమైనది. ఇట్లు ధర్మపక్షపాతనగ్రాహకత్వ రూపమైన దేవత్వమును పాటించియే యింద్రు డుద్యమించెను.

కపటబ్రాహ్మణవేషము ధరించి భిక్షించుట తగ దందురా? తాను త్రైలోక్యాధిపతియైయుండి, అధర్మపక్షము నణచుట తనకు విధియై యుండి, ఎవ్వ డేవ్రత మవలంబించునో ఆవ్రతములోనే వానిని పరీక్షించి కృతార్థతనో, వ్రతభంగమునో కలుగజేయుట తన కృత్యమై యుండినట్టి యింద్రుడు- ఏమడిగినను బ్రాహ్మణున కిచ్చుటే నావ్రత మని కూర్చుండిన కర్ణుని బ్రాహ్మణవేషముతో భిక్షించుట తగని పని యెట్లగును? బలిచక్రవర్తిని కపటవటువేషముతో శ్రీహరి భిక్షింప లేదా? ఇంతకును ఆ యింద్రునకు నిర్వికారుఁడై కర్ణుఁ డీయఁగా ప్రతి వాదుల కీవికార మెందులకు? కనుక ప్రథమాంశము నిరస్తము.

ద్వితీయాంశము—ఇంద్రుడు కపటియై కర్ణుని మోసముచేయ వచ్చినవాఁడట! అది యెరిగియు తనకవచకుండలముల నొలిచి దానము చేసిన మహానుభావుఁడు కర్ణుఁడట! అతని సత్యవ్రతము, దానశీలత లోకోత్తరములట!

అయితే ఇంద్రుడు కపటియై కర్ణుని మోసముచేయుట- కర్ణ దుర్యోధనాదులు కపటులై పాండవులను వారణావతమునకు బంపుట లోను, లాక్షాగృహదహనోద్యమములోను మోసముచేయుటవంటిదా? కపటులై ద్యూతమున కాహ్వానించి సర్వస్వ మపహరించుటలోను, వనవాసాజ్ఞాతవాసపణములతో పునర్ద్యూతములో గూర్చుండబెట్టి అర ణ్యముల పాలు చేయుటలోను మోసము చేయుటవంటిదా? కపటులై విషప్రయోగాదులలో మోసముచేయుట వంటిదా?

ఇంద్రుడు మోస మేమిచేసెను? నీకవచకుండలములు యాచించుటకై యింద్రుఁడు రాఁబోవుచున్నాఁ డని, నీ వివ్వ నద్దని ముందే సూర్యుఁడు బోధించియుండెను. తరువాతనే రూపాంతరములో వచ్చి యింద్రుఁ డడిగెను. మోస మేమున్నది? ఆత డింద్రుడని తెలిసియే

అవి యివ్వకుండుట కుద్యమించి తుదకు వ్రతభంగము కాకుండుటకై యిచ్చుటకే సిద్ధపడెను. ఆయిచ్చుటలో ప్రతిఫలము గోరి యిచ్చెను, నిరీహుఁడై యివ్వలేదు. ఆప్రతిఫలమును పార్థవధాపేక్షతో గోరెను, అది ప్రతిఫలము గ్రహించి యిచ్చిన దానముగనుకనే కర్ణునకు కార్యకారి కాకపోయినది.

"కర్ణో దాతా పాత్రమిన్ద్రో దేయం స్వాత్మసమం ధనమ్ ।
శక్త్యా వినిమయాత్తజ్జో ధర్మో నాభ్యభవ ద్రుపుమ్ ॥" (నీలకంఠీయము.)

ఇచ్చి పుచ్చుకొనుటతో గూడిన యీ యీవి కర్ణుని దానశీలతకు అంత నిదర్శనము కాదేమో అనుపించుచున్నది. కనుక ద్వితీయాంశము నిరస్తము. ఈప్రతివాదులుగూడ—"కర్ణుడు దుర్యోధనుని కార్యమునకు గావలయు. తన కీర్తిశరీరమునకు కళంకమును దెచ్చుకొనుటకును సాహసించెను. ఇట్లు ప్రతిఫలము గోరుటచేతకదా "చండాంశు సుతపోల్కి— కుండమార్పులు గాక" అని యాతని నిరసించుటకు కవులకు సందుదొరకె (పుట66) నని వ్రాసియేయున్నారు.

—: ఉత్తరగోగ్రహణకాలమందైన కర్ణపరాజయమునుగూర్చి
ప్రతివాదుల కారణకల్పన—తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

1 "కర్ణుడు శరీరమును గోసి దానము చేయుటచే జర్మమున బటుత్వము తగ్గెను. కావుననె యుద్ధములందు శత్రుల బాణములచే గాయపడినప్పు డోర్చి నిలిచియుండు సామర్థ్యము తగ్గిపోయెను." (పు. 68)

2 "పాండవులను బయలుపెట్టుటయె ప్రయోజన మని వచ్చిన దుర్యోధనునకు హఠాత్తుగా భీష్ముడు వారిసమయము పూర్తి యయ్యె నని చెప్పుటచేతను, భీష్మాదియోధులు పరాజితులై పారిపోవుటచేతను, తొట్రుపడియున్నట్టియు, నప్పు డర్జునునితో యుద్ధము సంభవించునని తలచియుండనట్టియు, విరాటు నోడించుటకుమాత్రము తగిన సన్నాహముతో వచ్చినట్టియు, గర్ణుడు పరాజితుడగుట వింత కాదు."

3 "కష్టములు పడి మిక్కిలి కినిసియున్న యర్జుని వాడి నారసములను ఒడలు కోసికొనియున్నట్టియు, నెట్లయిన జీవించియుండి యర్జునుని వధించి తన ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్పగోరియున్నట్టియు కర్ణు డొక్కరుడు నిలువరింపజాలకుండుట యద్భుత మెట్లగును?" (పు. 70)

ఈమూడంశములను బరిశీలింతము. ప్రథమాంశము—కర్ణుడు తనకవచమును గోసియిచ్చుటచే చర్మమునకు పటుత్వము తగ్గి శత్రు బాణములకు గాయపడినప్పుడు సహించి నిలిచియుండు సామర్థ్యము తగ్గిపోయెనట! ఆహా! అట్టయిన సంధికుదరనీయక ఆవెంటనే యుద్ధమున కెట్లు సిద్ధపడినాడు? ఆతగ్గిపోయిన దన్న సామర్థ్య మిప్పుడుమాత్ర మెట్లు కలిగినది?

ఇంకొకటి—కుమారాస్త్రవిద్యాప్రదర్శనానంతరము ద్రుపదుని వలన పరాజయము, ద్రౌపదీస్వయంవరకాలమున పార్థునివలన పరాజయము, ఘోషయాత్రాసమయమున గంధర్వులవలన పరాజయము కవచముండగనే కర్ణుని కెట్లు సంభవించినవి? సహజకవచ ముండియు పరాజితు డగుచుండు కర్ణుని యీపరాజయమునకు ఆకవచము లేకుం డుట కారణ మనుట యేమి బాగున్నది? పోనిండు- ఆకవచమునకు బదులు పార్థసంహారమునకై యేకవీరఘ్నిని చేపట్టినవానికి పరాజయ మేల వచ్చినది? కర్ణసారథ్యములోనేగాక ఉత్తరసారథ్యములోనే దానిని ప్రయోగించి కృతార్థుడు కాలేదేమి?

"సత్యం తే ప్రతిజానామి వధిష్యామి రణేఽర్జునమ్ ।
గతే త్రయోదశే వర్షే సత్యేనా యుధ మాలభే ॥"

అనుచు ఘోషయాత్రాంతసంభాషణములో పదమూడవ సంవత్సరము గడచిపోనిమ్ము. ఆపై వచ్చు యుద్ధములో పార్థుని వధిం చెదను. అసిఆయుధముపట్టి ప్రమాణముచేసిన కర్ణుడు- భార్గవాస్త్రము, సర్పముఖాస్త్రము, ఇంద్రదత్తశక్తి నావిజయసాధనములని గర్జించు కర్ణుడు-"ఒకట గాకున్నను నొకటనైన నర్జునుని వధింపనగునని యాతడే కాక యెవ్వరైన నూహింపక తీఱదుగదా!" (పు 84) అని యీప్రతి వాదులచే సమర్థింపబడిన ధోరణి గల కర్ణుడు- ఈయుత్తరగోగ్రహణ ములో పదమూడవ వత్సరము గడచినతరువాత వచ్చిన యుద్ధములో భార్గవాస్త్రాదివ్యమోఘసాధనములను యథేష్టముగా వాడవలసిన యుద్ధ ములో- శ్రీకృష్ణసన్నిధానము లేనట్టి యుద్ధములో- నిస్సహాయుడై

వచ్చిన పార్థుని యుద్ధములో శత్రుసంహారము చేయలేకపోయినాడేమి? కనుక ప్రథమాంశము నిరస్తము.

ద్వితీయాంశము—కర్ణుడు- భీష్మాదియోధులు పరాజితులై పారిపోవుటచేత, పాండవుల సమయము పూర్తియైనదని హఠాత్తుగా వినుటచేత తొట్రుపడియుండెనట ! అర్జునునితో యుద్ధము సంభవించునని తలచియుండలేదట ! విరాటు నోడించుటకు తగిన సన్నాహముతో మాత్రమె వచ్చియుండెనట! పాండవులను బయలుపెట్టదలచియె వచ్చెనట ! అట్టి కర్ణుడు పరాజితు డగుట వింత కాదట !

అయితే భీష్మాదులు పరాజితులై పారిపోయినచో గర్ణునకు తొట్రుపాటేల ? భీష్మద్రోణాదులను అల్పులుగా మాటలాడుచు తానే శత్రుక్షయము చేయగలనని గర్జించు కర్ణునకు తొట్రుపాటేమి ? పాండవుల సమయము పూర్తియైనట్లు హఠాత్తుగా వినుటచే తొట్రుపాటా ? అది పూర్తియై యెదుట బడనిమ్ము. పడగొట్టెద ననువానికి తొట్రుపాటేమి ? అసలచ్చటి ప్రస్తావ మెట్లున్నదో చూడుడు—

గోపాలకులను పారదోలి విరాటుని గోవులగుంపులను కౌరవులాక్రమించుకొనినారు. ఆగోవులను మరలించుకొని పోవుటకే ఉత్తరునకు సహాయముగా పార్థుడు వచ్చి దూరములో దేవదత్తమును పూరింప ద్రోణాచార్యు డాధ్వని విని, తత్కాలగోచరము లయిన యుత్పాతముల గని ఆ వచ్చువాడు పార్థు డనియు, మన కపజయ సూచనములు కనబడుచున్న వనియు బలికెను. అంత దుర్యోధనుడు అజ్ఞాతవాసవత్సరము పూర్తి కాకుండ పార్థుడు వచ్చునా ? అనుచు కొంత ప్రసంగము చేసి తుద కిట్లనెను—

"యద్యేష రాజా మత్స్యానాం యది బీభత్సు రాగతః ।
సర్వై ర్యోద్ధవ్య మస్మాభి రితి న స్సమయః కృతః ॥"

ఆవచ్చువాడు విరాటరాజు కానిమ్ము; పార్థుడే కానిమ్ము. మనకు యుద్ధము కర్తవ్యమే అని నిశ్చయింపబడినది. అని.

"దుర్యోధనవచ శ్శ్రుత్వా రాధేయ స్త్వబ్రవీ ద్వచః ।
ఆచార్యం పృష్ఠతః కృత్వా తథా నీతి ర్విధీయతామ్ ॥
య ద్యేష రాజా మత్స్యానాం యది బీభత్సు రాగతః ।
అహ మావారయిష్యామి వేలేవ మకరాలయమ్ ॥
అద్యాహ మృణ మక్షయ్యం పురా వాచా ప్రతిశ్రుతమ్ ।
ధార్తరాష్ట్రస్య దాస్యామి నిహత్య సమరేఽర్జునమ్ ॥
జామదగ్న్యా న్మయా హ్యస్త్రం యత్ప్రాప్త మృషిసత్తమాత్
తదుపాశ్రిత్య వీర్యం చ యుధ్యేయ మపి వాసవమ్ ॥" (విరాటప. అ 48)

ఆదుర్యోధనుని మాట విని కర్ణు డిట్లనెను—ఆచార్యుని వెనుక నుంచుము. ఈవచ్చువాడు విరాటు డయినను, పార్థుడే అయినను నే నడ్డుకొనెదను. నేనిప్పు డర్జునుని సంహరించి నాప్రతిజ్ఞాప్రకారము దుర్యోధనుని ఋణము దీర్చికొనెదను. నాభార్గవాస్త్రమును, నాపరాక్రమమును పురస్కరించుకొని వాసవు నయిన డీకొనెదను. అని.

ఆపై వచ్చిన ప్రసంగములో పాండవులకు సమయము పూర్తియైన దని భీష్ముడు చెప్పెను.

ఇట్లు పార్థునిపై కాలు దువ్విన కర్ణుడు తొట్రుపడె ననుట అయుక్తము. అర్జునునితో యుద్ధము సంభవించు నని యనుకొన లేదనుట అయుక్తము. పార్థు నోడించుటకు దగిన సన్నాహముతో రాలేదనుట అయుక్తము. ఇట్లు ద్వితీయాంశము నిరస్తము. అంత గర్జించిన కర్ణుడు పరాజితు డగుటే వింతయైయుండ అది వింత కాదనుట విరుద్ధము.

తృతీయాంశము—కష్టములు పడి కినిసియున్నవాడు అర్జును డట! ఒడలు కోసికొనియు, ఎట్లయిన జీవించియుండి అర్జునుని వధించి ప్రతిజ్ఞను చెల్లించుకొనదలచియు నున్నవాడు కర్ణుడట! ఇట్టికర్ణు డట్టి యర్జునుని స్తంభింపజేయలేకపోవుట అద్భుత మెట్లగును? అట!

ఓహో! అసహాయుడై వచ్చిన పార్థునకు వీరాలాపములతో ద్రోణాదులను నిరసించి ప్రగల్భములాడిన కర్ణు డోడిపోయి, మహా

సంగ్రామములో శ్రీకృష్ణసహితుడైన పార్థుని వధించుటకై తన జీవితము నిలవబెట్టుకొనె ననుట అపహాస్యాస్పదము కాదా !

ఉత్తరగోగ్రహణసమయమందలి కర్ణపరాజయమే కర్ణుని అసమర్థతకు నిదర్శనము. అప్పటి పార్థవిజయమే పార్థుని అప్రతిహతపరాక్రమమునకు నిదర్శనము.

శ్రీకృష్ణాదులును, భీష్మాదులును, ధృతరాష్ట్రుడును పార్థకర్ణుల ప్రబలదుర్బలభావమునకు ఉత్తరగోగ్రహణసంఘర్షణఫలితమునే నిదర్శనముగా కీర్తించుచు వచ్చిరి. దానినిబట్టియే పార్థునిపట్ల కర్ణుడసమర్థుడని లోక మనుకొనుట సంభవించినది. ఇట్టి లోకప్రసిద్ధిని త్రోసివేసి గ్రంథమునకు వ్యతిరేకముగా కర్ణచర్యను సమర్థింపనెంచుట ప్రతివాదుల కశక్యమైన పని. ఇట్లు తృతీయాంశము నిరస్తము.

—: సూర్యపుత్రు డగు కర్ణుని పరాజయములనుగూర్చి
నీలకంఠాచార్యోక్త కారణము :—

ఉత్తరగోగ్రహణసందర్భములో వచ్చిపడుచున్న పార్థుని ప్రశంసించునట్టి ద్రోణాచార్యుని కర్ణుడు తృణీకరించి మాటలాడినపుడు ఆ మాటలను గర్హించు అశ్వత్థామ ఆకర్ణుని 'సూత' అని సంబోధించిన ప్రస్తావము—

నీలకంఠీయమ్—సూతేతి సంబోధయ న్నక్షత్రియత్వాదస్య యుద్ధే ష్వకౌశలం వ్యనక్తి। నను "అదిత్యో వై దైవం క్షత్రం" ఇతి శ్రుతేః దివ్యాత్ క్షత్రాత్ కున్త్యాం జాతస్యాఽస్య కథ మక్షత్రత్వం యుద్ధాఽకౌశలం చేతి విదుషా ప్యశ్వత్థామ్నా వక్తుం యుక్తమితి చే చ్ఛృణు।

సర్వేషాం హి వర్ణానాం ద్వివిధం జన్మ యోనిజం, సంస్కారజం చ। తత్ర య ఏవ యోనిః స ఏవ సంస్కర్తా చేత్స ఏకజో న ప్రకృతిత శ్చ్యవతే, కర్ణస్తు దైవక్షత్రజోఽపి అక్షత్రియేణ సూతేన సంస్కృత ఇతి ద్విజాతత్వాత్ క్షత్రియత్వేన ప్రహర్తుం వశలోఽపి సూతత్వేన పరకీయప్రహారం సోఢు మశక్త ఇతి యుద్ధా త్పలాయతే ఇత్యాశయే నైనం సూర్యపుత్రం జానన్నపి సూతేతి సంబోధయతి। తథా చ మన్త్రవర్ణః—సహస్వ మన్యో......ఏకజ త్వమ్"...

ఏకజ ఏకస్మా జ్జాత........తథా చ లోకే ఆభాణకః—యస్య ద్వే వచనే సద్విపితృక ఇతి। వక్తారో భవంతి, అత ఏకజేత్యర్థవద్వచనమ్। దత్తక్రీతాదౌ తు శాస్త్రీయ మేకస్యైవ స్వత్వమస్తీతి నాసౌ కుండతుల్య ఇతి దిక్। (విరా అ50)

కర్ణుని సూతశబ్దముచే సంబోధించుటలో క్షత్రియుడు కానందున ఈతనికి యుద్ధకుశలత లేదని అశ్వత్థామ వ్యక్తీకరించెను.

శ్రుతిలో దేవగణమందు సూర్యుడు క్షత్రియు డని యున్నందున అట్టి సూర్యునివలన క్షత్రియకన్యయందే జన్మించినట్టి కర్ణుని యందు క్షత్రియత్వము లేదని, యుద్ధకుశలత లేదని అశ్వత్థామ యంతటివా డనుట తగునా ? అని శంకింతు రేమో, వినుడు—జన్మ-పుట్టుకనుబట్టియు, సంస్కారమును బట్టియు రెండువిధములై యున్నది. ఇది చాతుర్వర్ణ్యసాధారణము.

అందు పుట్టుకనుబట్టి కలుగు వర్ణవ్యవస్థలో జనకుడే స్వజాతివిహితసంస్కారములు పుత్రునకు జేసియున్నపుడు ఆతడు ఏకజాతుడే అయి ప్రకృతి కనుగుణుడై యుండును.

కర్ణు డన్ననో పుట్టుకను బట్టి క్షత్రియు డయినను క్షత్రియుడు కానట్టి సూతుడు- స్వజాతివిహితసంస్కారము లాతనికి జేసియుండుటను బట్టి సంస్కారమూలకమైన జన్మ మరొకటగుటచే ఏకజాతుడు గాక ద్విజాతుడై యున్నకారణమున క్షత్రియత్వముచేత ప్రహరింపగలిగి యుండియు, సూతత్వముచేత శత్రుప్రహారములకు తట్టుకొనియుండలేక పలాయన మగుచుండు నను తాత్పర్యముతో అశ్వత్థామ కర్ణుని సూతశబ్దముచే సంబోధించియుండెను.

ఏకజాతుడు ప్రశంసనీయుడనుటకు మన్యుసూక్తములోని 'ఏకజ' శబ్దవిశేషణము నిదర్శన మగుచున్నది.

రెండుమాటలాడువానిని ద్విపితృకు డనుట లోకప్రసిద్ధము. దత్తపుత్రాదులవిషయమై శాస్త్రప్రసిద్ధమైన పుత్రత్వము ప్రతిగ్రహీతకు చెందిన దేకనుకను, సంస్కారము లాతడే చేయునుగనుకను ఏకజాతత్వమే యుని గ్రహింపవలయును; అని భావము.

ఇచ్చట జన్మ- సంస్కార- వైలక్షణ్యము కర్ణునకు తటస్థించినట్లే పాండవులకును తటస్థింపలేదా? అని శంకింపరాదు. దత్తపుత్రుడు గోత్రముమారి ప్రతిగ్రహీతకే చెందుట శాస్త్రసిద్ధమైనట్లు క్షేత్రజసంతతి క్షేత్రికే చెందుట శాస్త్రసిద్ధమైనందున పాండురాజునకు క్షేత్రజులైన పాండవులు పాండురాజసంతతియే అయియుండి పాండురాజుచే క్షత్రియోచితసంస్కారములనే పొందియుండుటవలన పాండవులయందట్టి సాంకర్యము సంభవింపలేదు. అది కర్ణునియందే సంభవించినది.

కనుకనే కర్ణుడు కుంతీదేవితో సంభాషించినపుడు తనకు క్షత్రియోచితసంస్కారము లేకపోయినదనియు, హీనసంస్కారము ప్రాప్తించినదనియు తనకుగల సంతాపమును ఇట్లు వెల్లడించినాడు—

"అహం చేత్ క్షత్రియో జాతో న ప్రాప్తః క్షత్రసత్క్రియామ్ ।
క్రియాకాలే త్వనుక్రోశ మకృత్వా త్వ మిదం మమ ॥
హీనసంస్కారసమయ మద్య మాం సముచ్చాదయః ।" (ఉద్యో అ 146)
టీ॥ క్రియాకాలే క్షత్రియోచితసంస్కారకాలే అనుక్రోశం దయామ్ ।

దేవీ! జన్మచే క్షత్రియుడనే అయినను అట్టి సత్క్రియ నాకు ప్రాప్తింపకపోయినది. క్షత్రియోచితసంస్కారకాలములో నీవీ దయను నాపై జూపక హీనసంస్కార-ఆచారములు గలిగియున్న నన్నిపుడు నీవు ఇట్లు ప్రేరేపించుచున్నావు. అని.

క. క్షత్రియసంస్కారమునకు పాత్రముగా నీవు నన్ను బాటింప విహీ
మృత్రఫలమునకు నీకే బుత్రుడ నని వచ్చుటింక బొసగునె చెపుమా. (ఆంధ్రభా)

ఇట్టి జన్మ-సంస్కార-సాంకర్యము కర్ణునియందేకాక విశ్వామిత్రునియందును సంభవించినది.

విశ్వామిత్రుడు క్షత్రియుడగు గాధియొక్క పుత్రుడు. ఆగాధిభార్య ఋచీకమహర్షిచే తపశ్శ్రద్ధాదిబ్రాహ్మణలక్షణములు కలుగునట్లు మంత్రసంస్కృతము చేసి యుంచబడిన హవిస్సును దైవికముగా భుజించుటవలన ఆమెయందు జన్మించిన విశ్వామిత్రుడు జన్మమూలక

మైన తేజోతీమము, మంత్రసంస్కారమూలకమైన తపోనిష్ఠాదికము గలిగి యుండెను.

ఈవిషయమే నీలకంఠీయశ్లోకముచే ప్రతిపాదింపబడినది—

"కాశికే కాంత్యర్థతపసీ రాధేయే శౌర్యభీరుతే ।
ఖలే చ వాచి మాధుర్యం బీజసంస్కారసంకరాత్ ॥"

ఈసందర్భమును బట్టి స్వజాత్యుచితసంస్కారమే జాత్యుత్కర్షాధాయక మనునది పర్యవసితమని పాఠకులు గ్రహింతురుగాక !

—: కౌరవులు పెట్టిన కష్టములలో పాండవులకు ప్రాప్తించిన శ్రేయస్సులు :—

దుష్టచతుష్టయచర్యలలో బాలక్రీడాసందర్భమున భీమసేనహత్యాప్రయత్న మొకటి. వారణావతప్రస్థానసందర్భమున సమూలపాండవహత్యాప్రయత్న మొకటి. కపటద్యూతసందర్భమున వనవాసాజ్ఞాతవాసనిర్బంధవిధాన మొకటి. దీనిలో పాండవులకు ప్రాప్తించిన విశేషములు— (1) భీమసేనునకు విషము బెట్టి ఒడ లెరుగకుండ నిద్రించునపుడు కాలుచేతులు గట్టి గంగలో దింపినపుడు అతడు నాగలోకమునకు జేరి అచ్చట నాగదష్టు డగుటలో జంగమవిషము, స్థావరవిషమునకు విరుగుడగుటవలన తెలివివచ్చి క్రమముగా నాగులచే నాదరింపబడి వారిచే సమర్పింపబడిన అష్టకుండపరిమితమైన రసమును త్రాగి వజ్రశరీరుడై పదివేలయేనుగుల బలము గలవాడై నాగులచేతనే యథాస్థానమందు ప్రవేశపెట్టబడి సుఖముగా నింటికి వచ్చెను. ఇట్లీ భీమసేనహత్యాప్రయత్నఘట్టము మంగళాంతముగా నడచినది.

(2) ధర్మజునకు యౌవరాజ్య మిచ్చినతరువాత పాండవులు విజయశీలులై కురురాష్ట్రము నభివృద్ధిచేయుచుండగా— "ధృతరాష్ట్రో మహీపాల శ్చిన్తా మగమ దాతురః" ధృతరాష్ట్రుడు చింతాగ్రస్తుడయ్యెను. అప్పుడు పాండవహత్యకై దుష్టచతుష్టయము దురాలోచన చేసి, అది ధృతరాష్ట్రునకు దెలియనీయక, పాండవులు కొంతకాల

మన్నతని నివసించునట్లు చేయుమని ధృతరాష్ట్రునకు జెప్పి యాతనిచే బ్రహ్మోత్సవము లనుపేరుతో వారణావతమునకు వెళ్ళునట్లు పాండవుల కుపదేశింపజేయగా పాండవులు తల్లితో గూడ వారణావతమునకు వెళ్ళిరి. అక్కడ లక్కయింటి ముప్పునుండి తప్పించుకొని సురంగము నుండి పదిలముగా దాటుకొని పోయిరి.

"విషవా ర్యగ్నిభి ర్లబ్ధా ఘాతయంతి స్మ బాంధవాన్ ।
ఈశ్వర స్తా నవత్యేతే త్యుక్తం జాతుషపర్వణి ॥" (నీలకంఠీయమ్)

తరువాత అజ్ఞాతముగా గొంతకాలము సంచరింపదలచి వనసంచారము చేయుటలో హిడింబాసురునితో సంఘర్షణము రాగా నాతని భీమసేనుడు వధించుటయు, ఇంద్రుని సంకల్పమువలన కర్ణుని చేతికి ముందురాబోవు ఏకవీరఘ్నికొరకు భీమసేనునిద్వారా ఘటోత్కచుడు సృష్టింపబడుటయు జరిగినది.

తరువాత వేదవ్యాసభగవానుడు దర్శన మిచ్చి కుంతీదేవికి ధైర్యము చెప్పి పాండవుల నాశీర్వదించి కర్తవ్య ముపదేశించి అంతర్ధానము కాగా వేదవ్యాసోపదేశప్రకారము ఒకమాసము ఏకచక్రపురవాస మొకబ్రాహ్మణుని యింట బ్రాహ్మణవేషములతో పాండవులు చేయుచుండ ఆపురమునకు తటస్థించియున్న బకాసురబాధను బట్టి ఆయింటి బ్రాహ్మణుని కుటుంబములోనుండియే యొక వ్యక్తి ఆబకాసురునకు బలిదానము కావలసిన రోజు రాగా కుంతీదేవి యుపదేశముపై భీమసేనుడే ఆపనికి సిద్ధపడి వెళ్ళి ఆబకాసురుని వధించి బ్రాహ్మణకుటుంబము నుద్ధరించి పౌరుల నిత్యదుఃఖమును బోగొట్టి కృతార్థుడయ్యెను.

"యస్మిన్ గేహే పురేవాపి వసే త్పుణ్యతమో జనః ।
ఉపకుర్యా త్త మిత్యేవ ముక్తం బకవధేఽపి చ ॥ (నీలకంఠీయము)

తరువాత నాపురమునుండి బయలువెడలి 'సోమాశ్రయాయణ' మనబడు ఈశ్వరస్థానమైన గంగాతీర్థమునకు జేరినపుడు అక్కడ పార్థునకును, అంగారపర్ణుడను గంధర్వునకును గలిగిన సంఘర్షణములో

పార్థునకు గంధర్వుఁ డోడిపోయి, పార్థుని యాగ్నేయాస్త్రముచే విరథుఁ డయి పార్థునిచే పట్టుకొనబడి విడువబడినతోడనే మెచ్చుకొని యిట్లనెను—నాయొద్ద చాక్షుషీవిద్య కలదు.

"యచ్చక్షుషా ద్రష్టు మిచ్ఛే త్త్రిషు లోకేషు కించన।
తత్పశ్యే ద్యాదృశం చే చ్ఛే త్తాదృశం ద్రష్టు మర్హతి॥
ఏకపాదేన షణ్మాసాన్ స్థితో విద్యాం లభే దిమామ్।
అనునేష్యా మ్యహం విద్యాం స్వయం తుభ్యం వ్రతే కృతే॥"

టీ॥ యదితి। తత్ ధర్మిస్వరూపం పశ్యేత్, యాదృశం యద్ధర్మవిశిష్టం సామాన్యతో విశేషతశ్చ। సర్వం సర్వావస్థం వస్తు సర్వదా స్వసంకల్పానుసారేణ పశ్యేదిత్యర్థః। అనునేష్యామి పశ్చా త్ప్రాపయిష్యామి।

"గంధర్వజానా మశ్వానా మహం పురుషసత్తమ।
భ్రాతృభ్య స్తవ తుభ్యం చ పృథ గ్దాతా శతం శతమ్॥
కామవర్ణాః కామజవాః కామత స్సముపస్థితాః।
ఇతి గంధర్వజాః కామం పూరయిష్యంతి మే హయాః॥"

టీ॥ గంధర్వజాః=గంధర్వలోకజాః।

ఆచాక్షుషీవిద్యచేత త్రిలోకములలో నేవస్తువునయినను సంకల్పించినయెడల జూడవచ్చును. ఆరుమాసములు ఏకపాదముమీఁద నిలిచి వ్రతము చేసినమీఁదట ఆవిద్యను పొందుట కధికారి యగును. నీ వావ్రతమును చేసినపిమ్మట నీకావిద్య నిచ్చెదను.

మరియు గంధర్వలోకమందలి యశ్వములు మీయైదుగురికి ఒక్కొక్కని కొక్కొకశతముచొప్పున నిచ్చెదను. కామగమనాది దివ్యలక్షణములు గల ఆయశ్వములు మీకోరిక లీడేర్చును. అని.

అది విని యర్జునుడు ప్రతిదానము లేకుండ బుచ్చుకొనుట అపకీర్తి యని పలుక, గంధర్వుఁడు—

"జీవితస్య ప్రదానేన ప్రీతో విద్యాం దదామి తే।
త్వత్తోఽప్యహం గ్రహీష్యామి అస్త్ర మాగ్నేయ ముత్తమమ్॥"

నీవు చేసిన ప్రాణదానమునకు బదులు చాక్షుషీవిద్య నిచ్చెదను. నీవలన ఆగ్నేయాస్త్రము స్వీకరించి యశ్వముల నిచ్చెదను. అని

చెప్పగా విని యాగంధర్వుని కోరికపై తనయాగ్నేయాస్త్రము నిచ్చి యిట్లనెను—

"త్వయ్యేవ తావ త్తిష్ఠన్తు హయా గంధర్వసత్తమ।
కార్యకాలే గ్రహీష్యామః స్వస్తి తేఽస్త్వితి చాబ్రవీత్ ॥"

నీవిచ్చెడి యశ్వములను వానిపని వచ్చినపుడు గ్రహింతుము. అంతవరకు నీయొద్దనే యుండనిమ్ము; అని.

తరువాత ఉత్కోచకతీర్థమునందు తపస్సు జేయు ధౌమ్య మహర్షి దర్శనముచేసి వేదార్థతత్త్వజ్ఞుడగు ఆమహర్షిని పురోహితునిగా వరించి యాపై ద్రుపదపురమునకు జేరి యచ్చట ద్రౌపదీపాణిగ్రహణము చేసి పాండవులు సుఖముగా నుండిరి.

అప్పుడు మరల పాండవులయెడ దురాలోచనచేయు కర్ణదుర్యోధనుల ధోరణి జూచి ధృతరాష్ట్రుడు భీష్మద్రోణాదులను సమావేశపరచి కర్తవ్య మాలోచించినప్పుడు భీష్ముడు— మీపోషణమునకు మీరర్ధరాజ్య ముంచుకొని పాండవుల కర్ధరాజ్య మిచ్చుట ధర్మమనియు, నది మీకు క్షేమ మనియు జెప్పగా దానినే ద్రోణాచార్యుడును బలపరచి చెప్పుటలో— ద్రౌపదీదేవి, పాండవులు, కుంతీదేవి, ద్రుపదమహారాజు మొదలగువారికి యథోచితముగా వస్త్రాభరణాదులను పంప యభినందనము దెలుపవలయు నని చెప్పగా దానికి కర్ణు డడ్డు తగులుటయు, ఆపై విదురుడు తిరుగదోలి ధృతరాష్ట్రున కుపదేశించుటయు జరిగినమీదట ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్మద్రోణులును— నీవును జెప్పినట్లు చేయుటే మంచిదనియు, పాండవులును రాజ్య మనుభవింపవలసినవారే అనియు బలికి నీవే వెళ్ళి వారిని సత్కరించి యిచ్చుటకి దీసికొనిరమ్మని చెప్పి పంపగా విదురుడు వస్త్రాభరణాదులను తీసికొని వెళ్ళి శ్రీకృష్ణసహితులై యున్న పాండవులను జూచి కౌగలించుకొని వారివారి కాయాకానుక లందించి ద్రౌపదీదేవితో గూడ పాండవులను బంపవలసినదనియు, ధృతరాష్ట్రాదులును, గాంధారీప్రభృతులును

వీరిని జూచుట కుత్సహించుచున్నా రనియు ద్రుపదునితో జెప్పి యాతని సమ్మతిపై శ్రీకృష్ణసహితముగా విదురుడు వారి నందరను వెంటబెట్టుకొని వచ్చెను.

ఆపాండవులు తమ కెదురుగా వచ్చిన భీష్మద్రోణకృపాచార్యాదిప్రముఖులతో గలిసి పౌరుల హార్షధ్వను లాకర్ణించుచు రాజభవనములో బ్రవేశించి పెద్దలకు పాదాభివందనములుచేసి కొన్నిరోజు లుండిరి.

ఆపై వారి కర్ధరాజ్యముగా ఖాండవప్రస్థ మిచ్చి మీరిచ్చట నివసింపవలసినదని చెప్పి ధృతరాష్ట్రుడు పంపగా పాండవులు శ్రీకృష్ణసహితులై వెళ్ళి వేదవ్యాసపురస్కృతులై శాంతిపూర్వకముగా పుణ్యప్రదేశమందు లోకోత్తరవైభవము గల ఇంద్రప్రస్థమును నిర్మించి పాండవు లందు సుఖముగా నుండిరి. ఇట్లే వారణావతయాత్రాఘట్టము కూడ మంగళాంతముగ నడచినది.

"ప్రిణమంతి జిఘాంసంతో ఽప్యనుకూలే విధాతరి ।
పాండుపుత్రాన్ ధార్తరాష్ట్రా ఇత్యుక్తం విదురాగమే ॥
యాన్ ఖలా దగ్ధ మిచ్ఛంతి తా న్వర్ధయతి కేశవః ।
నిరస్తాః పాండవా దారాన్ రాజ్యం కీర్తిం చ లేభిరే ॥ (నీలకంఠీయమ్)

ఒకప్పుడు కృష్ణార్జునులు విహరించుచుండ అగ్నిదేవుడు బ్రాహ్మణరూపముతో సమీపించి తాను ఓషధులతోగూడిన ఖాండవవనమును ఆహుతిగా దీసికొనుటకై యింద్రుని యడ్డులేకుండ గాపాడుడని వరము గోరి వారు దానిని సాధించుటకు దగిన పరికరములను సంపాదించుటకు వరుణదేవు నాశ్రయించి తెచ్చి లోకోత్తరమైన గాండివ మను ధనుస్సును, అక్షయతూణీరములను, దివ్యాశ్వసంపన్నము కపిధ్వజాలంకృతము విశ్వకర్మతపోనిర్మితము అగు దివ్యరథమును, పార్థున కిచ్చి అమోఘమై శత్రుసంహారము చేసి మరల హస్తగతమగుచుండు చక్రమును, కౌమోదకి యను గదను శ్రీకృష్ణున కిచ్చి యగ్నిదేవుడు పదునైదు రోజులు కృష్ణార్జునరక్షితుడై ఖాండవదహనముచేసి కృతార్థుడయ్యెను.

ఈవిధముగా పార్థుడు అత్యద్భుతపరికరములతో పరాక్రమముతో విరాజిల్లుచుండెను.

3 తరువాత పాండవు లసహాయశూరులై దిగ్విజయము జేసి యనంతమైన ధన మార్జింప ద్రౌపదీధర్మజులు మహర్షిగణపురస్కృతులై మహావైభవముతో రాజసూయము చేసిరి.

"విత్తార్జనం సుఖాయైవ మహతా మితి దర్శయన్ ।
ఊచే దిగ్విజయా దూర్ధ్వం రాజసూయక్రతుక్రియామ్ ॥" (నీలకంఠీయము)

అందు సభాపూజాసందర్భమున ప్రథమపూజ్యునిగూర్చి వచ్చిన చర్చలో సర్వజ్ఞుడగు భీష్మునిచే పరాత్పరుడని నిరూపింపబడి నారద మహర్షిచే బలపరుపబడిన కృష్ణపరమాత్మ కర్ఘ్య మిచ్చి పూజించుటయు, శ్రీకృష్ణదూషకుడైన శిశుపాలుడు ద్వేషించి నశించుటయు, ప్రత్యక్షముగా శ్రీకృష్ణునియం దైక్యమగుటయు సంభవించినవి.

"తత్రైవా ఽర్ఘాభిహరణే విష్ణు ర్దేవనరర్షిషు ।
ఆదౌ పూజ్యో ఽథ తద్ద్వేష్టా సద్యో నశ్యే దితీరితమ్ ॥
గోప్యః కామా ద్భయా త్కంసో ద్వేషా చ్చైద్యాదయో నృపాః ।
తీవ్రధ్యానా ద్ధరే స్సామ్యం లేభిరే కీటభృంగవత్ " (నీలకంఠీయమ్)

అట్లు లోకోత్తరమైన రాజసూయక్రతువు నిర్వహించి అఖండైశ్వర్యసంపన్నులై విరాజిల్లు పాండవుల దివ్యవైభవము జూచి సహింపలేక దుర్యోధను డెంతయో దుఃఖపడెను.

"న తథా శూలయత్యస్త్రాద్యాః పీడయంతి గదా నరాన్ ।
యథా పరేషా ముత్కర్షః పాపినం ధార్తరాష్ట్రవత్ ॥" (నీలకంఠీయమ్)

ఆపై దుష్టచతుష్టయము ఆపాండవైశ్వర్య మపహరించుట కుపాయ మాలోచించి సుహృద్ద్యూత మను పేరుతో ధృతరాష్ట్రుడు పాండవుల నాహ్వానించునట్లు చేసి పితృవాక్యమును త్రోసివేయు లేక వచ్చిన పాండవులను తమ కపటద్యూతములో గూర్చుండబెట్టి శకుని ద్యూత మాడుట కేర్పరచి పాండవుల సర్వస్వమును, ఆపై పాండవులను గెల్చుకొని, ఆపై ద్రౌపదీపణము ధర్మజునిచే బెట్టించి గెల్చుకొనినా మని

చెప్పి ద్రౌపదీపణము చెల్లదని పెద్దలు చెప్పుచున్నను వినిపించుకొనక అప్పటికి రజస్వలయైకూడ నున్న ద్రౌపదీదేవిని బలాత్కారమున సభాస్థలికి యీడ్చి, దుర్భాషలాడి, తుదకు వస్త్రాపహరణదుష్కార్యమున కొడిగట్టినారు. పాండవులు ఖిన్నులై శాంతినే వహింప అప్పుడు ద్రౌపదీదేవి ఆర్తితో కృష్ణపరమాత్మను గూర్చి యాక్రోశించుటయు, తత్క్షణము తీయుచున్నకొలది నీరూరినట్లు ద్రౌపదీదేవి శరీరమునుండి అనంతవస్త్రము లుద్భవించుటయు, తన్మూలమున ద్రౌపదీదేవి పాతివ్రత్యమహిమ, కృష్ణపరమాత్మ భక్తరక్షణపారవశ్యము జగద్విదితము లగుటయు గలిగినది.

“నా స్త్యకార్యం కదర్యాణాం నా స్త్యక్షామ్యం మహాత్మనామ్ ।
నా స్త్యపేక్షో హరేర్భక్త ఇతి ద్యూతే ప్రదర్శితమ్ ॥” (నీలకంఠీయము)

ఆపై యుత్పాతములు గోచరింప ధృతరాష్ట్రుడు భీతిల్లి ద్రౌపదీదేవి నాదరించి ఆమెకు వరములుగా పాండవదాస్య విముక్తి యగుట, పాండవులు తమ సొత్తును స్వీకరించుట అను విషయముల కభ్యనుజ్ఞ నిచ్చి వారిని మంచిమాటలాడి పంపెను.

అప్పటికిని దుర్వృత్తినే వహించియున్న దుష్టచతుష్టయము ధృతరాష్ట్రుని వేధించి యీతనిచే పాండవులను మరల పిలిపించి వెనుకకు రప్పించి పునర్ద్యూతములో గూర్చుండబెట్టి వనవాసాజ్ఞాతవాసపణముతో ఓడినవారు త్రయోదశవత్సరములు యథాక్రమముగా గడపి వచ్చి తమ రాజ్యము తాము తీసికొనవచ్చు నను నిబంధనముతో వంచించి పాండవుల నోడించి అరణ్యమునకు బంపెను.

“జ్ఞాత్వాపి పరమాహాత్మ్యం న ఖలః ఖలతాం త్యజేత్ ।
దృష్ట్వాపి కృష్ణమాహాత్మ్యం నైవాఽశామ్య త్సుయోధనః ॥
సత్యం సతాం మహాన్ పాశో యేన బద్ధాః పదాత్పదమ్ ।
వంచితా అపి నో చేలు స్సమర్థా అపి పాండవాః ॥” (నీలకంఠీయము)

పాండవులు హస్తినాపురమునుండి బయలువెడలి మూడురోజులకు కామ్యకవనమున బ్రవేశించిరి. అచ్చట నివసించు కామరూపి,

బకాసురభ్రాత అగు కిమ్మీరు డను రక్కసుడు నిశీధమున బాండవులపై వచ్చి పడునంతట భీమసేను డాతని సంహరించి యావనము నిష్కంటకముగా జేసెను.

ఇట్లు వనవాసారంభము శత్రునిర్మూలనముతో మంగళాదిగా ప్రారంభ మయినది.

"ప్రవ్రాజితః పథి రిపుం య ద్ధన్యా న్మంగళాయ తత్ ।
పాండవానాం ప్రవసతాం కిమ్మీరోన్మథనం యథా ॥" (నీలకంఠీయము)

అట్లు వనవాసమునకు వెళ్ళిన పాండవులను బురస్కరించుకొని గృహస్థులేమి, స్నాతకులేమి, బ్రహ్మచారులేమి, మహానుభావు లెందరో వెళ్ళిరి. వారిని బోషించుటకై ధర్మజుడు సూర్యునారాధించి తదనుగ్రహలబ్ధమైన 'స్థాలి'చే వారి నందరను పోషించుచువచ్చెను.

"విప్రార్థం భాస్కరం భేజే న తు రాజ్యాయ ధర్మరాట్ ।
ధర్మాయాఽభ్యర్చయే ద్దేవం న రాజ్యాయేతి దర్శయన్ ॥" (నీలకంఠీయము)

ఒకప్పుడు వనవాసులైన పాండవులను హింసింపదలచి కర్ణదుర్యోధనాదులు ప్రయాణము కాగా, వ్యాసభగవానుడు దివ్యదృష్టిచే గ్రహించి ప్రత్యక్షమై వారిని నివారించెను.

ఒకప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ సపరివారముగా వచ్చి ద్రౌపదీ పాండవులకు ధైర్యము జెప్పి వెళ్లెను.

ద్వైతవననివాసములో మార్కండేయమహర్షి దర్శన మిచ్చి ధర్మము నతిక్రమింపకుండుటే సజ్జనలక్షణ మని బోధించి—

"యథా ప్రతిజ్ఞం చ మహానుభావ కృచ్ఛ్రం వనే వాస మిమం నిరుష్య ।
తత శ్శ్రియం తేజసా తేన దీప్తా మాదాస్యసే పార్థివ కౌరవేభ్యః ॥"

ధర్మజా ! నీ వీవనవాసదీక్షను నడపి ప్రతిజ్ఞను పూర్తి జేసి తరువాత కౌరవులనుండి నీరాజ్యము నీవు సంగ్రహింతువుగాక. అని యాశీర్వదించి వెళ్ళెను.

ఒకప్పుడు వ్యాసమహర్షి దర్శనమిచ్చి ధర్మజునకు ధైర్యము చెప్పి "ప్రతిస్మృతి" అను విద్య నుపదేశించి దీనిని నీవు పార్థున కుపదే

శించి పంపు మనియు, దివ్యాస్త్రములను పార్థుఁడు సంపాదించి వచ్చు ననియుఁ జెప్పి, కర్తవ్య ముపదేశించి అంతర్ధానము కాగా ధర్మజుఁడు పార్థున కుపదేశించి పంపెను. ఆపార్థుఁడు ఈశ్వరునివలన పాశుపతాస్త్రమును, లోకపాలకులవలన బహువిధదివ్యాస్త్రములను బొంది, ఇంద్రునియాజ్ఞపై దేవలోకమున కేగి ఇంద్రునివలన దివ్యాస్త్రములను బొంది, అచ్చట నయిదుసంవత్సరము లుండి సురక్షితుఁడై వచ్చెను.

ఈలోపల నొకప్పుడు ధర్మజునితో ప్రసంగించుచు భీమసేను డిట్లనెను—మహాత్మా! మన మజ్ఞాతవాసమును గూడ పూర్తిచేసిన తోడనే నిన్ను దుర్యోధనుడు మరల ద్యూతమున కాహ్వానించును. ఆహ్వానించినను నేను వెళ్ళనందువా? అట్లయిన ప్రథమద్యూతమయి వెళ్ళినపుడు మరల జేసిన ఆహ్వానముపై పునర్ద్యూతమునకు వెళ్ళవల సిన పని యేమివచ్చినది? కనుక నిటుపై గూడ నాత డాహ్వానింపక మానఁడు; నీవు వెళ్ళక మానవు. మనకీయవస్థ తొలగు టెట్లు? అని.

ఆశ్లోకము లివిగో చూడుడు—

"అజ్ఞాతచర్యా ముత్తీర్ణాన్ దృష్ట్వా చ పున రాహ్వయేత్ ।
ద్యూతేన తే మహారాజ పునర్ద్యూత మవర్తత ॥
భవాంశ్చ పున రాహూతో ద్యూతే నైవాఽపనేష్యతి ।

టీ॥ ద్యూతేన ద్యూతార్థం పునరాహ్వయేత్ । నన్వాహూతోఽప్యహం న గమిష్యామీత్యాశంక్యాహ—పునర్ద్యూత మవర్తత । పూర్వ మప్యనుద్యూతస్య కృతత్వా త్పునరపి ద్యూతం కరిష్యస్యేవేత్యర్థః । అపనేష్యతి దూరీకరిష్యతి శ్రియమితి శేషః । (వన. అ 52)

ఇట్లు ప్రసంగించుచున్న సమయమునకు బృహదశ్వమహర్షి వచ్చి పూజింపబడి ద్యూతనిమిత్తమున తమకు సంభవించిన కష్టమును ధర్మజుడు చెప్పుకొనసగా విని మహర్షి ధైర్యమును జెప్పుచు నలోపాఖ్యానము చెప్పి తుద కిట్లనెను—

"భయా త్త్రాస్యసి యచ్చ త్వ మాహ్వయిష్యతి మాం పునః ।
అక్షజ్ఞ ఇతి కృత్వేఽహం నాశయిష్యామి పార్థివ ॥

వేదాఽక్షహృదయం కృత్స్నం మహం సత్యపరాక్రమ ।
ఉపపద్యస్వ కౌన్తేయ ప్రసన్నోఽహం బ్రవీమి తే ॥
తతోఽక్షహృదయం ప్రాదా త్పాండవాయ మహాత్మనే ।"

ధర్మజా! అక్షజ్ఞుడగు శకుని మరల నాహ్వానించునేమో అని నీకు గల భయమును నేను తొలగింతును. నేను సంపూర్ణముగ నక్షహృదయ మెరిగినవాడను; నీకుపదేశించుచున్నాను; అని యుపదేశించి వెళ్ళెను. భీమసేను డన్నట్లు మరల ద్యూతములో నోడించు దురుద్దేశము దుర్యోధనున కుండుట నిజమే. ఇది ద్రోణాచార్యసైన్యాధిపత్యారంభమున దుర్యోధనుడే వెల్లడించెను. అది ముందు తెలుపబడును. అట్టి చిక్కు కూడ రాకుండ నందులోగూడ విజయము ధర్మజుడే పొందునట్లు అక్షహృదయమును బృహదశ్వమహర్షి యుపదేశించి యుండెను.

ఒకప్పుడు తీర్థయాత్రలో గంధమాదనపర్వతసానువులపై సంచరించునపుడు ద్రౌపదీదేవి కోరిన సౌగంధికపుష్పములకై భీమసేనుడా పర్వత మెక్కి యచ్చట దర్శనమిచ్చిన హనుమంతునితో దన స్వరూపము జెప్పి తన కోరికపై హనుమంతుడు సముద్రలంఘనమునాటి హనుమన్మూర్తిని ప్రదర్శింప జూచి యాశ్చర్యపడినతరువాత భీమసేనునితో హనుమంతు డిట్లనెను—

"త దస్మ ద్దర్శనం వీర కౌంతేయాఽమోఘ మస్తు తే ।
భ్రాతృత్వం త్వం పురస్కృత్య వరం వరయ భారత! ॥
యది తావ న్మయా క్షుద్రా గత్వా వారణసాహ్వయమ్ ।
ధార్తరాష్ట్రా నిహంతవ్యా యావ దేత త్కరో మ్యహమ్ ॥
శిలయా నగరం వాపి మర్దితవ్యం మయా యదిహ!
బద్ధ్వా దుర్యోధనం చాద్య ఆనయామి తవాంతికమ్ ॥
యావ దేత త్కరో మ్యద్య కామం తవ మహాబల !

భీమసేనా! నాదర్శనము నీకమోఘము మగుగాక! వరము గోరుము. హస్తినాపురమునకు వెళ్ళి క్షుద్రులైన ధార్తరాష్ట్రులను

హతము జేయుమందువా? శిలాపాతముచే ఆపురమును మర్దింప మందువా? ఆదుర్యోధనుని కట్టి తెచ్చి యిప్పుడు నీపాదములకడ బడ వేయమందువా? అని. భీమసేను డది విని యిట్లనెను—నీ యను గ్రహముచేత మేమే శత్రువులను జయింపగలుదుము; అని. అటుపై హనుమంతుడు—

"భ్రాతృత్వా త్సౌహృదా చ్చైవ కరిష్యామి ప్రియం తవ
చమూం విగాహ్య శత్రూణాం పరశక్తిసమాకులామ్ ॥
యదా సింహరవం వీర కరిష్యసి మహాబల ।
తదాఽహం బృంహయిష్యామి స్వరవేణ రవం తవ ॥
విజయస్య ధ్వజస్థ శ్చ నాదాన్ మోక్ష్యామి దారుణాన్ ।
శత్రూణాం యే ప్రాణహరాః సుఖం యేన హనిష్యథ ॥" (వన. అ 151)

నీకు నేను ప్రియము గలిగింతును. నీవు శత్రుసేనలో బ్రవేసించి సింహనాదము జేయునపుడు దానిని నా సింహనాదముతో రెట్టింపజేయుదును. పార్థుని రథధ్వజముపై నధిష్ఠించి శత్రుప్రాణహరములు, మీకు విజయహేతువులు నగు దారుణనాదములను చేయుచుందును. అని యనుగ్రహించి యంతర్ధాన మయ్యెను.

ఒకప్పుడు జటాసురుడు కపటబ్రాహ్మణరూపముతో పాండవుల నాశ్రయించి, వారిని విశ్వసింపజేసి, వారి యాయుధములను గూడ సంగ్రహించి, భీమసేనుడు దగ్గరలేనిసమయములో ద్రౌపదీధర్మజాదులను ఎత్తుకొనిపోవుచుండ భీమసేను డెదురై జటాసురుని వధించెను.

దేవలోకనివాసము జేయు పార్థుడు ఇంద్రప్రేరణముచే వెళ్ళి నివాతకవచులు, హిరణ్యపురవాసులగు కాలకంజులు అనబడు ప్రచండ పరాక్రమశాలు లగు వేలకొలది రాక్షసులను సంహరించెను. ఆపై వచ్చి బదరీక్షేత్రములో పాండవులను గలిసికొనెను.

ఒకప్పుడు ఒకసరస్సునకు దాహము తీర్చుకొనుటకై భీమార్జుననకులసహదేవులు క్రమముగా వెళ్ళుటయు, నొకయక్షు డక్కడ దటస్థించి మీరీయుదకము త్రాగిన ప్రాణాపాయము కలుగు ననియు, నా

ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పి యాపై త్రాగవచ్చును. తీసుకొని వెళ్ళవచ్చును. అనియు చెప్పుచుండుటయు, వెళ్ళినవారు నీరుత్రాగి పడిపోవుచుండుటయు సంభవింప తుదకు యుధిష్ఠిరుడు వెళ్ళి 34యక్ష ప్రశ్నలకు సరియైన సమాధానములను తన విద్యాబలమునుబట్టి అడుగుట తడవుగా జెప్పునప్పటికి యక్షుడు సంతోషించి వారి నుజ్జీవింప జేసెను. దీనిచే శారీరాదిబలము విద్యాబలమునకు సాటి కాదని స్పష్టమయినది.

ఆపై యుధిష్ఠిరుడు— మహాత్మా ! నీవు సామాన్యుడవు గావు, నీ వెవ్వరివో చెప్పవలసినదని కోరగా— యక్షుడు—

అహం తే జనక స్తాత ధర్మో మృదుపరాక్రమ ।
త్వాం దిదృక్షు రనుప్రాప్తో విద్ధి మాం భరతర్షభ ॥
వరం వృణీష్వ రాజేన్ద్ర దాతా హ్యస్మి తవానఘ ।

నేను నీ జనకుడైన ధర్మదేవతను. నిన్ను జూడదలచి వచ్చినాను. వరముగోరు మిచ్చెదను. అని ప్రేరేపించెను. అపుడు. ధర్మజుడు—

వర్షాణి ద్వాదశాఽరణ్యే త్రయోదశ ముపస్థితమ్ ।
తత్ర నో నాభిజానీయు ర్వసతో మనుజాః క్వచిత్ ॥

మహానుభావా ! ద్వాదశవత్సరవనవాసకాలము పూర్తికావచ్చినది. అజ్ఞాతవాసప్రారంభసమయము సమీపించినది. మేము అజ్ఞాతవాసములో లోకులకు దెలియబడకుండునట్లు వర మిమ్ము. అని కోరగా ధర్మదేవత—

దదానీత్యేవ భగవా నుత్తరం ప్రత్యపద్యత ।
భూయ శ్చాశ్వాసయామాస కౌన్తేయం సత్యవిక్రమమ్ ॥
యద్యపి స్వేన రూపేణ చరిష్యథ మహీ మిమామ్ ।
న వో విజ్ఞాస్యతే కశ్చి త్త్రిషు లోకేషు భారత ॥
వర్షం త్రయోదశ మిదం మత్ప్రసాదా త్కురూద్వహాః ।
విరాటనగరే గూఢా అవిజ్ఞాతా శ్చరిష్యథ ॥
య ద్వ స్సంకల్పితం రూపం మనసా యస్య యాదృశమ్ ।
తాదృశం తాదృశం సర్వే ఛన్దతో ధారయిష్యథ ॥ (వన. అ. 314)

అట్లే యిచ్చితి నని చెప్పి యింకను జెప్పెను. మీరు స్వస్వరూపములతో భూమిపై సంచరించినను మిమ్ముల నెవ్వఁడును దెలిసికొనలేకుండును. ఈ త్రయోదశవత్సరము విరాటనగరమున నా యనుగ్రహముచే గూఢముగా మీరు అజ్ఞాతవాసము జేయఁగలరు. మీ రెట్టి రూపము వహింపదలఁతురో అట్టి రూపమును మీరు సంకల్పమాత్రమున ధరింపగలరు. అని చెప్పి యంతర్ధానమయ్యెను.

తరువాత విరాటనగరములో అజ్ఞాతవాసము కీచకసంహారాద్యత్యద్భుతకృత్యములతో గడిపి గోగ్రహణసంఘర్షణములో ఒకవైపు శత్రువులను నిర్జించి భీమసేనాదులును, ఒకవైపు కౌరవసేనలను నిర్జించి పారదోలి పార్థుఁను తమ యప్రతిహతపరాక్రమము జూపి విరాటరాజు నుద్ధరించి ఆపై తమ స్వస్వరూపములను ప్రకటించుటయు, విరాటరాజు బ్రహ్మానందముతో తన పుత్రికయైన ఉత్తరను అభిమన్యున కిచ్చి వివాహముచేయుటయు జరిగినది. పాండవులు ధర్మనిష్ఠచేతనే ఆపదలు దాటి శుభములను పొందిరి.

ధర్మేణైవాపదం తీర్త్వా పరం సౌభాగ్య మశ్నుతే ।
అభిమన్యోర్వివాహోఽత్ర పర్వ ణ్యేత త్ప్రదర్శితమ్ ॥ (నీలకంఠీయము)

ఇట్లే వనవాసాజ్ఞాతవాసఘట్టముకూడ మంగళాంతముగ నడచినది.

—♦ పాండవవిద్వేషములో కర్ణదుర్యోధనులకు సంభవించిన అనర్థములు ♦—

పాండవులయందు ఎడతెగని ద్రోహబుద్ధితో వర్తించునట్టి కర్ణదుర్యోధనులకు అనర్థపరంపరయే సంభవించుచు వచ్చినది.

కర్ణునకు బ్రాహ్మణశాపప్రాప్తి, పరశురామశాపప్రాప్తి, కవచకుండలశూన్యతాప్రాప్తి, దుర్యోధనునకు మైత్రేయశాపప్రాప్తి, కర్ణదుర్యోధనులకు ఘోషయాత్రాసందర్భమున గంధర్వకృతపరాజయప్రాప్తి, ఉత్తరగోగ్రహణసందర్భమున పార్థకృతపరాజయప్రాప్తి, ఇత్యాదులు. దీనినిబట్టికూడ పాండవులది ధర్మమో కర్ణదుర్యోధనాదులది ధర్మమో తెలియుటలేదా ?

—♦ కౌరవులతో సంధిచేసికొనుటకై పాండవులుచేసిన ప్రయత్నములు,
కర్ణ దుర్యోధనాదులుచేసిన ప్రతిఘటనములు ♦—

మభిమన్యు వివాహకాలమునకు సమావేశమయిన పాండవ బంధువర్గము పాండవహితము గోరి యాలోచించుటలో ద్యూతకాల నిర్ణయప్రకారము, త్రయోదశవత్సరములు గడపిన పాండవులకు తమ రాజ్యము రావలసియున్నదనియు, ఆవిషయమై దుర్యోధనాభిప్రాయ మేమో తెలిసికొనవలసియున్నదనియు, పెదదారినే దుర్యోధను డున్నట్లు తెలియుచున్నను మన మొక దూతను బంపి వారు చెప్పు సమాధానము గ్రహింపవలె ననియు, దుర్యోధనుడు యుద్ధసన్నాహములో నున్నట్లు తోచుచున్నందున మనముకూడ నొకమూల యుద్ధసన్నాహము జేయుచునే యుండవలెననియు, నిర్ణయించిన తరువాత ద్రుపదపురోహితుడు దూతగా కౌరవులయొద్దకు బంపబడెను,

ఆతడు వెళ్ళి కురుసభలో గతవృత్తాంతమంతయు జెప్పి అంత వరకు పాండవు లనుభవించిన కష్టములు వెల్లడించి.

తే సర్వం పృష్ఠతః కృత్వా తత్సర్వం పూర్వకిల్బిషమ్ ।
సామ్నైవ కురుభి స్సార్థ మిచ్ఛన్తి కురుపుంగవాః ॥
న హి తే విగ్రహం వీరాః కుర్వన్తి కురుభి స్సహ ।
అవినాశేన లోకస్య కాంక్షన్తే పాండవా స్స్వకమ్ ॥

ఆపాండవులు, వెనుకటి దుర్యోధనచర్యలను, తాము పడిన కష్టములను మనస్సులో బెట్టుకొనక కౌరవులతో సంధి చేసికొనదలచియే యున్నారనియు, వారు వీరులై యుండియు కౌరవులతో యుద్ధమున కిష్టపడక లోకక్షయము కానిపద్ధతినే తమరాజ్యము నపేక్షించుచున్నారమనియు చెప్పెను.

తే భవన్తో యథా ధర్మం యథా సమయమేవ చ ।
ప్రయచ్ఛన్తు ప్రదాతవ్యం మా వః కాలోఽత్యగా దయమ్ ॥(ఉద్యో.అ.20)

ఆపై మీరందరు కాలహరణము కాకుండ ధర్మప్రకారము ద్యూతకాలనిర్ణయప్రకారము పాండవుల కీయవలసియున్నదాని నిచ్చివేయు డని చెప్పెను.

భీష్ముం డది విని "దిష్ట్యా చ సన్ధికామా స్తే" పాండవులు సంధిచేసికొనదలచుట గొప్ప భాగ్యమని, నీవు చెప్పినది సత్యమని "ప్రాప్తాశ్చ ధర్మత స్సర్వం పితు ర్ధన మసంశయమ్" పాండవులు తమ పిత్ర్యమైన సొత్తును ధర్మప్రకారము పొందియున్నా రని ప్రసంగించెను. అప్పుడు—

దుర్యోధనం సమాలోక్య కర్ణో వచన మబ్రవీత్.।
దుర్యోధనార్థే శకుని ర్ద్యూతే నిర్జితవాన్ పురా ॥
సమయేన గతోఽరణ్యం పాండుపుత్రో యుధిష్ఠిరః।
స తం సమయ మాశ్రిత్య రాజ్యం నేచ్ఛతి పైతృకమ్।
బల మాశ్రిత్య మత్స్యానాం పాంచాలానాం చ మూర్ఖవత్ ॥
దుర్యోధనో భయా ద్విద్వ న్నదద్యా త్పాద మన్తతః।
ధర్మతస్తు మహీం కృత్స్నాం ప్రదద్యా చ్ఛత్రవేఽపి చ।
యది కాంక్షన్తి తే రాజ్యం పితృపైతామహం పునః॥
యథాప్రతిజ్ఞం కాలం తం చరన్తు వన మాశ్రితాః॥
అధార్మికీ న్తు మా బుద్ధిం మౌర్ఖ్యా త్కుర్వన్తు కేవలాత్ ॥

కర్ణుడు దుర్యోధనుని ముఖ మవలోకించి త్రుపదపురోహితునితో నిట్లనెను— వెనుక దుర్యోదనపక్షమున శకుని కూర్చిండి ద్యూతములో నోడింప ధర్మజుడు ఆ ద్యూతకాలనిర్ణయమునుబట్టి అరణ్యవాసమునకు వెళ్ళెను. ఆతడిప్పుడు ఆనిబంధనము ననుసరించి తన పిత్ర్యమైన రాజ్యము నడుగుట మాని మత్స్యపాంచాలబలము జూచుకొని మూర్ఖునివలె రాజ్య మపేక్షింపబూనినాడు. దుర్యోధనుడు శత్రువునకయినను ధర్మప్రకారము సర్వస్వ మిచ్చువాడుగాని, భయపడిమాత్రము కించిత్తయిన నిచ్చువాడు గాడు. ఆ పాండవులు తమ పితృపైతామహ రాజ్యమును పొందగోరుదురేని ద్యూతనిబన్ధనప్రకారము మరల అంత కాలము వారు వనవాసము చేయవలసినదే. వారు కేవలమూర్ఖతచే అధార్మికమైన బుద్ధితో వర్తింపకుందురుగాక. అని.

ఈకర్ణుని మాటలలో అజ్ఞాతవాసము పూర్తి కాకుండగనే తమకు ఉత్తరగోగ్రహణములో పార్థుడు తెలియబడెననియు, కనుక మరల వన

వాసమునకు బోవుట వారికి విధి యనియు కర్ణదుర్యోధనుల భావమని స్పష్ట మగుచున్నది.

ఉత్తరగోగ్రహణకాలమందే అజ్ఞాతవాసపూర్తి యైనదా? లేదా? అను సంశయముతో భీష్ము నడుగటయు, అధికమాసములను లెక్కపెట్టవలసియున్నందున పూర్తియైనదని భీష్ముడు సహేతుకముగా జెప్పుటయు జరిగియున్నది. అట్టిభీష్ముని సమక్షమందే ద్రుపదపురోహితునితో అజ్ఞాతవాసపూర్తి కాలేదని తెగించి చెప్పుట, దానికి తగిన హేతువ లేవో ప్రకటింపకుండుట. రాజ్యమడిగిన ధర్మజుని దధర్మ మనుట. కర్ణదురోధనుల దుష్టత్వమునకు తార్కాణము.

అజ్ఞాతవాసకాలములో మీరెవ్వరికి తెలియబడరని ధర్మదేవత యిచ్చిన వర ముండగా తెలియబడిననాటికి అది యెట్లు పూర్తికాకుండునో ప్రతివాదు లాలోచింపవలసిన విషయము. అది యట్లుండనిండు.

పైనుదాహరించిన కర్ణునివాక్యములలో — "రాజ్యం నేచ్ఛతి పైతృకమ్" "యది కాంక్షన్తి తే రాజ్యం పితృపైతామహం పునః" అనుటలో పాండవు లపేక్షించు రాజ్యము వారిపిత్ర్యమనియు. వారి కది పితృపైతామహ మనియు వెల్లడింపబడుటచే కర్ణదుర్యోధనులు తమ కెంత రాజ్యతృష్ణ యున్నను గూడ రాజ్యము తమకు పిత్ర్యమని పితృపైతామహమని చెప్పలేకుండుట, రాజ్యము పాండవులదే అయియున్న దని కంఠోక్తిగా చెప్పుచుండుట, ప్రతివాదులు గమనించి రాజ్యాధికారమునుగూర్చి వెనుక నిరూపింపబడిన విషయముల ననుసంధించి తమ ధృతరాష్ట్రరాజ్యాభిషేకవాదాభినివేశము వదలుకొని విద్వన్మార్గమునకు వచ్చుట శ్రేయస్కర మని తెలుపుచున్నాము.

ప్రకృతమునకు వత్తము —

కర్ణుడు ద్రుపదపురోహితునితో పాండవులు మరల వనవాసమునకు బోవలసినదే యని చెప్పి, సంధిచేసికొనదలచిన పాండవుల సత్సంక

ల్పమును అనుచితప్రసంగముతో నిరాకరించి యుద్ధమునకు కాలుదు వ్వుచుండె ననునది సారాంశము.

భీష్ముఁ డాకర్ణునిధోరణి విని ఉత్తరగోగ్రహణపరాజయమును జ్ఞప్తికి దెచ్చి సంధిచేసికొనక యుద్ధమునకు దిగినపక్షములో రాధేయా! మనకు మరణము తప్పదుసుమా! అని పలికెను. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు కర్ణుని మందలించి నేను ఆలోచించి పాండవుల యొద్దకు సంజయుని బంపుచున్నానని చెప్పి ద్రుపదపురోహితుని బంపి, ఆపై తనసందేశము నిచ్చి సంజయుని బంపెను.

పాండవుల యొద్దకు వెళ్ళిన సంజయుని స్వాగత మడిగి హాస్తినాపురవాస్తవ్యులనుగూర్చి కుశలప్రశ్న చేయుచు యుధిష్ఠిరు డిట్లడిగెను.

నాడు ద్వైతవనములో ఘోషయాత్రాసందర్భమున సంభవించిన సంఘర్షణములో శత్రువశమైపోయిన కౌరవులను మేము విడిపించి శత్రువులను పారదోలినసమాచారమునువారు స్మరించుచుందురా? అని.

అటుపై సందర్భానుగుణముగా సంజయుడు సంభాషించుచు, కౌరవులు రాజ్య మివ్వకున్నను ధర్మాత్ములైన మీరుమాత్రము అధర్మమైన యుద్ధమునకు సంకల్పింపక వృష్ణ్యంధకరాజ్యములలో భిక్షాటన మయిన జేసి జీవయాత్ర నడుపుకొనుట మంచి దని ధృతరాష్ట్రసందేశసారాంశముగా బోధించెను.

అది విని ధర్మజుడును కృష్ణభగవానుడును ధర్మాధర్మస్వరూప నిర్ణయముతో, ఉపాయాంతరము సంభవింపనపుడు యుద్ధమున దుష్టనిగ్రహమే క్షత్రియధర్మము, భిక్షాటనము కాదు అని చెప్పి బోధించిరి.

అటుపై ధర్మజుడు —

"నివర్తయ పరద్రవ్యా ద్బుద్ధిం గృధ్రాం నరర్షభ ।
దదస్వ వా శక్రపురీం మమైవ యుధ్యస్వ వా భారతముఖ్యవీర ।
భ్రాతౄణాం దేహి పంచానాం పంచగ్రామాన్ సుయోధన ।
అలమేవ శమాయాఽస్మి తథా యుద్ధాయ సంజయ ॥"

మా యిందప్రస్థరాజ్యము మా కిమ్మనుము. లేదా యుద్ధమే చేయుమనుము. మాచేతులతో కురువంశనాశనము జరుగకుండుటకై సంజయా! ఒకమాట జెప్పుచున్నాను— అయిదుగురకు నయిదుగ్రామ ముల నయినను ఇమ్మనుము. నేను సంధికై గాని యుద్ధమునకై గాని సంసిద్ధుడనే అని సందేశము బంపెను. సంజయుడు తిరిగి వెళ్ళి కురు సభలో విషయ మంతయు వివరించి చెప్పగా ధృతరాష్ట్రునితో దుర్యో ధనుడు చెప్పిన సారాంశ మిది—

"యుధిష్ఠిరః పురం హిత్వా పంచగ్రామాన్ స యాచతే ।
భీతో హి మామకా త్సైన్యా త్ప్రభావా చ్చైవ మే విభో ॥"

తండ్రీ! యుధిష్ఠిరుడు నాప్రభావమునకు, నాసైన్యమునకు భయ పడి యిందప్రస్థము వదలుకొని పంచగ్రామములను మా త్రమె యాచించువరకు వచ్చినాడు. యుద్ధములో వారిని తప్పక జయింప గలను. నీవు భయపడకుము; అని.

ఇట్లు పంచగ్రామసంధికైనను సిద్ధపడిన పాండవుల సత్సంకల్ప మును త్రోసివేసి యుద్ధమునకు కాలుదువ్వినవాడు దుర్యోధనుడు అని ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక!

తరువాత కృష్ణభగవానుడే స్వయముగా కురుసభలో హితోప దేశము జేయదలచి హస్తినాపురమునకు వెళ్ళెను. ఈవెళ్ళుటలో కర్ణ దుర్యోధనాదులు పాండవులుకోరినట్లు ఇచ్చి సంధిజేసుకొను తలంపు లేనివారనియు, తన మాటలను గూడ వారు వినిపించుకొన రనియు తెలిసియుండియు—

"న మాం బ్రూయు రధర్మిష్ఠా మూఢా హ్యసుహృద స్తథా ।
శక్తో నావారయ త్కృష్ణ స్సంరబ్ధాన్ కురుపాండవాన్ ॥"

కురుపాండవులకు సంధిచేసి యుద్ధము లేకుండ జేయుగల సమ ర్థత తనకుండియు శ్రీకృష్ణు డుపేక్షించినాడని అధర్మపరులు మూఢులు తన్నుఁ అనిపోదురని, అట్టి యుపవాదము లేకుండునట్లు చేసికొనదలచి వెళ్ళియుండెను. యావచ్ఛక్తి వినియోగించి సామదానభేదోపాయము

లను నడపి, నయమునను, భయమునను బోధించెను. ఆ దుష్టచతుష్ట యము తమ పురమునకు భగవానుడు చేరకమునుపే శ్రీకృష్ణుడు వచ్చి నపుడు మన మిక్కడ బంధించిపడవేయవలె నని దురాలోచనము చేసి యుండి సభలో హితోపదేశముచేయుచున్న కృష్ణభగవానునిమాటలు వినిపించుకొననేలేదు. శ్రీకృష్ణుడు బ్రతిమాలుచు దుర్యోధనున కిట్లు చెప్పెను—

దుర్యోధన నిబోధేదం మద్వాక్యం కురుసత్తమ ।
శమార్థం తే విశేషేణ సానుబన్ధస్య భారత ॥
కామార్థా లిప్సమానస్తు ధర్మమేవాదితశ్చరేత్ ।
న హి ధర్మాదపైత్యర్థః కామో వాపి కదాచన ॥
దృశ్యతాం వా పుమాన్ కశ్చిత్సమగ్రే పార్థివే బలే ।
యోఽర్జునం సమరే ప్రాప్య స్వస్తిమా నావ్రజేద్గృహాన్ ॥
కిం తే జనక్షయేణేహ కృతేన భరతర్షభ ।
యస్మిన్ జితే జితం తత్స్యాత్పుమానేకః స దృశ్యతామ్ ॥
(ఉద్యో. అ. 124)

దుర్యోధనా! నీక్షేమము గోరి చెప్పుచున్న నామాట వినుము. అర్థకామముల నపేక్షించువాడు ధర్మ మాచరింపవలసిన దే. ధర్మవిరుద్ధ ముగా ప్రవర్తించువానికి అర్థకామము లెన్నడును సిద్ధింపవు. నీవు అధర్మముజేయుచు అర్థకామములను అపేక్షించుచున్నావు. ఇంకొకటి వినుము— యుద్ధములో పాండవపక్షమును జయింతు నని యాశపడు చున్న నీవు ఒకపని జేయుము. నీపక్షములో గల యావద్వీరులలో పార్థుని జయింపగల ఒక్కవీరుని నీ వెన్నుకొనుము. ఆ యిరువురకు ద్వంద్వయుద్ధము. అందు ఏపక్షమువాడు ఓడిపోవునో ఆపక్షమంతయు నోడినట్లే నిర్ణయము. ఆవిధముగా జేసి నీయాశను నీవు నెరవేర్చి కొనుము. జనక్షయమునకు నీవొడిగట్టకుము; అని. దుర్యోధనుడు వినిపించుకొనలేదు. దీనినిబట్టి యుద్ధనిమిత్తమున జనక్షయము జేసిన వాడు కృష్ణభగవానుడా? కర్ణదుర్యోధనాదులా? ప్రతివాదు లాలో చింతురుగాక!

నాటి కురుసభలో కృష్ణభగవానుడుచెప్పినట్లు వినుట నీకు శ్రేయస్కరమని, పాండవులను నీవు జయింప లేవని, పాండవులపట్ల నీవుచేసిన దధర్మమని దుర్యోధనునకు అనేక నిదర్శనములతో మహర్షు లుపదేశించి యున్నారు. జామదగ్న్యమహర్షి, కణ్వమహర్షి, నారదమహర్షి చేసిన హితోపదేశములను దుర్యోధనుడు వినిపించుకొనలేదు. తుదకు దుష్టచతుష్టయము సభనుండి లేచిపోయి కృష్ణభగవానుని బంధించుటకై దురాలోచనముచేయుట, సాత్యకి దానిని గ్రహించి సభలో జెప్పుట, ఆపై విదురుడు ధృతరాష్ట్రునకు దెలుపుట, ఆపై ధృతరాష్ట్రుడు—

"క్షిప్ర మానయ తం పాపం రాజ్యలుబ్ధం సుయోధనమ్ ।
సహామిత్రం సహామాత్యం ససోదర్యం సహానుగమ్ ॥"

ఆపాపాత్ముడగు దుర్యోధనుని సపరివారముగా నీవు వెంటనే తీసికొనిరమ్మని విదురుని బంపి దుష్టచతుష్టయమును రప్పించుట, ఆ మీాద కృష్ణభగవానుడు విశ్వరూపమును ప్రదర్శించుట, ఇదంతయు జరిగినది.

—: పాండవులు లోకనిందను మాపికొనుటకు రాయబారములు సాగించిరి. అనుప్రసంగము—తన్నిరాకరణము:—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది.

"పాండవులు యుద్ధప్రయత్నములు చేయుచు దూతల నంపుచు లోకనిందను మాపికొనుటకు గౌరవులతో సంధికై రాయబారములు నడుపసాగిరి." (పు 71)

ఈ ప్రతివాదులు పాండవులపై యాపాదించునట్టి లోకనిందకు కారణమేమి? యుద్ధప్రయత్నము చేయుచుండుటా? సంధికై రాయబారములు నడుపుట ఆలోకనింద లేకుండ జేసికొనుటకా?

అయితే పాండవుల కాలోకనింద పోయెనా? లేదా? వారిరాయబారములను తిరస్కరించి యుద్ధమునకే కాలుదువ్విన కర్ణదుర్యోధనా

దులు ఆలోకనిందకు పాలయినారా? లేదా? ప్రతివాదు లావిషయ మెందు కెత్తుకొనరో?

ఇంకొకటి— పాండవుల యుద్ధప్రయత్నము కర్ణదుర్యోధనాదుల యుద్ధప్రయత్నమునుబట్టి తటస్థించియుండ లోకనింద పాండవుల కెట్లు? లోకులు అంత అజ్ఞానులా?

ఇంకొకటి. అసలు రాజ్యము పాండవులది. ఆపాండవులను నశింపజేసి యీరాజ్యమును కబళింప నెంచి వారియెడల హత్యాప్రయత్నములు ఆదినుండియు జరిపినవారు కర్ణదుర్యోధనాదులు. ఆకర్ణదుర్యోధనాదులపై సౌజన్యమునే వహించి కౌరవపోషణార్థము అర్ధరాజ్యము కౌరవులకు విడిచి అర్ధరాజ్యమునే (ఖాండవప్రస్థారణ్యమును) పరిగ్రహించినవారు పాండవులు. ఆపాండవుల రాజ్యమునుగూడ వారి ననుభవింపనీయక కపటద్యూతమున నోడించి వారిని వనవాసాజ్ఞాతవాసములకు పాలుచేసినవారు కర్ణదుర్యోధనాదులు. ఆవనవాసములో గూడ వారిని నశింపజేయుటకై దుస్తంత్రము లవలంబించినవారు కర్ణదుర్యోధనాదులు. '13సంవత్సరములు గడచినతోడనే పార్థుని వధించువాడను నేను. పాండవులను వధించి నీచే రాజసూయయాగము చేయించువాడను నేను' అని ముందే ప్రతిజ్ఞలుచేసినవాడును, ఆయుధముబట్టి ప్రమాణముచేసినవాడును కర్ణుడు. ద్యూతకాలనిర్ణయప్రకారము వనవాసాజ్ఞాతవాసములను యథాక్రమముగా నిర్వహించి వచ్చిన పాండవులకు మరల వనవాసమే కర్తవ్యమని ప్రసంగించినవాడు కర్ణుడు. ఆకర్ణదుర్యోధనాదుల దురూహలను దెలిసికొని వారి యుద్ధసన్నాహమును గ్రహించి దానికి దగిన ప్రయత్నములో నున్నవారు పాండవులు. అట్టి పాండవులపై లోకనిందా? ఆదుష్టచతుష్టయముపై లోకనింద. ఆపాండవుల సౌజన్య సౌశీల్యాదులను తెలిసికొనలేక వారిపై దోషారోపణము చేయువారికి లోకనింద. దుష్టచతుష్టయచర్యను శ్లాఘింపబూనువారికి లోకనింద. కనుక ప్రతివాదిప్రసంగ మప్రస్తుతము.

—: భీష్ముఁడు, అర్ధరథుఁడని కర్ణుని నిరసించియు, కర్ణజన్మమును
గూర్చిన కుంతీచరిత్రమును వెల్లడించియు తన ఘనమైన
చరిత్రమును మాపికొనెను. అను ప్రసంగము—

తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది —

1. కులనాశనము కాకుండ జేసికొనుటకై భీష్ముఁడు పవిత్రమగు తన చరిత్రమును గళంకిత మగుటను నంగీకరించెను. కావుననే కదా! సంధికాలములలో దుర్యోధనుని వెఱపించుటకై కర్ణుడు మహారథుఁడని యెఱింగియు నాతని నర్ధరథుఁడని నిరసించెను. (ఊహా)

భీష్ముఁ డంపశయ్యపై బడినపిదప గర్ణుఁ డాతని జూడబోయినపుడు ఈ విషయము వెల్లడించియున్నాఁడు. వేయేల ? పిరికిపందయగు నుత్తరుని మహారథుఁడని చెప్పిన భీష్ముఁడు కర్ణు డర్ధరథుఁడని తలంచునా ? ఈ విషయమునం దనేకులు భీష్ముని సమ్మతింపకున్నారు.

కర్ణు నర్ధరథుఁడుగ బలుకుటయు, నాజి
ధర్మసుతునితోడ దాను జచ్చు
తెఱగు జెప్పుటయును గుఱితింప గాంగేయు
పక్షపాతబుద్ధి బయలుపడదె.

ఉ. ఉత్త ప్రగల్భముల్ వలుకు నుత్తరుకంటెను భారతమ్ములో
నెత్తఱి బంద గానబడ డెవ్వడు నీనిని నిందుకొల్వులో
నెత్తి మహారథుం డనియె నీ కురువృద్ధుడు వానికంటె లో
కోత్తరుడైన కర్ణు డసదో తన కర్ధరథుం డటంటకున్ .(కౌరవగౌరవము పు90)

2. తన కులమునకు గళంకము నాపాదించు కర్ణజన్మవిషయకమగు కుంతీచరిత్రమును వెల్లడించుటకు సాహసించియు, యుద్ధసంకటమందు దుర్యోధనుని విడిచి పాండవులలో జేరుమని కర్ణునకు బోధచేసియు దన ఘనమైన చరిత్రమును మాపుకొనెను.

3. కర్ణుడు దుర్యోధనుని విడుచుటయే కాక పాండవులలో జేరుటయు సంభవించినయెడల దుర్యోధనుడు నిరాశుఁడై నిరాతంకముగా సంధి కంగీకరించు నని తలచి భీష్ము డిట్టిపనికైన దలపడెను. (ఊహా)

ఈ మూ డంశములను బరిశీలింతము—

ప్రథమాంశము— పవిత్రమైన తన చరిత్రము కళంకిత మగుట కును భీష్ము డంగీకరించెనట! మహారథుడని దెలిసియుండియు అర్ధరథుడని కర్ణుని నిరసించుట! ఒక కళంకమట ఆ నిరసించుట కులనాశనము కాకుండ జేసికొనుట కేనట!

ఈమాటలనుబట్టి కులనాశకారకుడు కర్ణుడని ప్రతివాదులు గ్రహించినట్లే అట్టి కులనాశకారకుని నిరసించుట భీష్మునకు గళంకమెట్లగును? కులము నుద్ధరించుటకును కులనాశదోషము కర్ణునకు దటస్థింపకుండుటకును నిరసించియు, సత్యమును ప్రకటించియు ననేకవిధముల నయమునను భయమునను చెప్పి నివారింప బూనిన భీష్మున కొక కళంకముగూడనా? కనుక భీష్మునిది నిష్కళంకమైన పవిత్రచరిత్రము.

అంపశయ్యపై బడియున్న భీష్ముని దర్శించుటకై వెళ్ళినపుడు కర్ణు డేమనెనో భీష్ము డేమనెనో ఆప్రస్తావము చూడుడు— అంపశయ్యపై నుండి దుర్యోధనునితో భీష్ము డిట్లనెను—

యుద్ధం మదన్త మేవాస్తు తాత సంశామ్య పాండవైః।
ఏతత్ క్షేమ మహం మన్యే తవచైవ కులస్యచ॥
భీష్మస్యాన్తా దస్తు వ స్సౌహృదం చ జీవన్తు శేషా స్సాధు రాజన్ ప్రసీద।
రాజ్యస్యార్థం దీయతాం పాండవానా మిన్ద్రప్రస్థం ధర్మరాజో౽భియాతు॥

దుర్యోధనా! నా అంతముతో యుద్ధము నంతమొందింపుము. పాండవులతో సంధి జేసికొనుము; ఇది నీకును కురువంశమునకును క్షేమకరము. భీష్ముని అంతముతో మీయుభయపక్షములకు వైరము పోయి పరస్పరసౌహార్ద్రము సంభవించుగాక! శేషించినవారు జీవించియుందురుగాక; నీవు శాంతింపుము. పాండవుల కర్ధరాజ్య మిమ్ము; ధర్మరాజును ఇంద్రప్రస్థమున బ్రవేశింపనిమ్ము.

ఇట్లు అందరు వినునట్లు వాత్సల్యముతో జెప్పి బాణఘాతసంతప్తగాత్రుడై యోగధారణతో వేదనను గమనింపకుండుటకై నిమీలిత

నేత్రుడై యుండెను, అంతట నక్కడినుండి యందరును తొలగిరి. ఆ మీాద కర్ణుడు—

శ్రుత్వా తు నిహతం భీష్మం రాధేయః పురుషర్షభః ।
ఈష దాగతసంత్రాస స్త్వర యోపజగామహ ॥
స దదర్శ మహాత్మానం శరతల్పగతం తదా ।
నిమీలితాక్షం తం వీరం సాశ్రుకంఠ స్తదా వృషః ॥
భీష్మ భీష్మ మహాబాహో ఇత్యువాచ మహాద్యుతిః ।
రాధేయోఽహం కురుశ్రేష్ఠ నిత్య మక్షిగత స్తవ ॥
ద్వేష్యోఽహం తవ సర్వత్ర ఇతి చైన మువాచ హ ।

భీష్ముడు నిహతుడైనట్లు తెలిసికొని భయపడుచు త్వరపడివచ్చి ఆశరతల్పగతుని- ఆనిమీాలితనేత్రుని ఆ మహావీరుని, ఆమహాత్ముని గ ర్శించి దుఃఖ మాపుకొని, ఓభీష్మ! ఓభీష్మ! ఓకురుశ్రేష్ఠ! ఓమహావీర! నేను రాధేయుడను; నిత్యము నీదృష్టిలోనున్నవాడను. సర్వత్ర నీకు ద్వేష్యుడనై వర్తించుచున్నవాడను; అని పలుకరించెను. అప్పుడు భీష్ముడు —

శనై రుద్వీక్ష్య సస్నేహ మిదం వచన మబ్రవీత్ ।
పితేవ పుత్రం గాంగేయః పరిరభ్యైక పాణినా ॥
ఏహ్యేహి మే విప్రతీప స్పర్ధసే త్వం మయా సహ ।
కౌన్తేయ స్త్వం న రాధేయో న తవాఽధిరథః పితా ॥
సూర్యజ స్త్వం మహాబాహో విదితో నారదా న్మయా ।
కృష్ణద్వైపాయనా చ్చైవ తచ్చ సత్యం న సంశయః ॥
న చ ద్వేషోఽస్తి మే తాత త్వయి సత్యం బ్రవీమి తే ।
తేజోవధనిమిత్తం తు పురుషం త్వాఽహ మబ్రువమ్ ॥
అకస్మా త్పాండవాన్ సర్వా నవాక్షిపసి సువ్రత ।
యేనాఽసి బహుశో రాజ్ఞా చోదిత స్సూతనందన ॥
జాఽతోఽసి ధర్మలోపేన తత స్తే బుద్ధి రీదృశీ ।
నీచాశ్రయా న్మత్సరేణ ద్వేషిణీ గుణినా మపి ॥
తేనాసి బహుశో రూక్షం శ్రావితః కురుసంసది ।
జానామి సమరే వీర్యం శత్రుభి ర్దుస్సహం భువి ॥

బ్రహ్మణ్యతాం చ శౌర్యం చ దానే చ పరమాం స్థితిమ్ ।
న త్వయా సదృశః కశ్చి త్పురుషే ష్వమరోపమ ॥
కులభేదభయా చ్చాహం సదా పరుష ముక్తవాన్ ॥

టీ॥ పురుషేషు మానుషేషు. ఏవం సత్యపి అతిసంభావితః పాండవా నతిపీడయే రితి నిశ్చిత్య అతిరథో౽ప్యర్థరథేష్వేన గణిత ఇతి భావః ॥

"వ్యపనీతో౽ద్య మన్యు ర్మే యస్త్వాం ప్రతి పురా కృతః।
దైవం పురుషకారేణ న శక్య మతివర్తితుమ్"
సోదర్యాః పాండవా వీరా భ్రాతర స్తే౽రిసూదన ।
సంగచ్ఛ తై ర్మహాబాహో మమ చే దిచ్ఛసి ప్రియమ్ ॥
మయా భవతు నిర్వృత్తం వైర మాదిత్యనన్దన"

కర్ణునిమాటలు విని నెమ్మదిగా కనులు విప్పి చూచి పుత్రుని తండ్రివలె నొక హస్తముతో కర్ణుని రమ్ము రమ్మనుచు దగ్గరకు దీసుకొని యిట్లనెను— నాపై స్పర్థవహించి నాకు విరుద్ధవర్తనుడవయి యున్న నీవు రాధేయుడవు కావు. కౌన్తేయుడవే. నీతండ్రి అధిరథుడు (సూతుడు)గాడు. సూర్యుడే. ఈవిషయము నారద వేదవ్యాస మహర్షులవలన వినియుంటిని. నిజము చెప్పుచున్నాను.— నీయందు నాకు ద్వేషము లేదు. నీదర్పమును తగ్గించుటకై నిన్ను గూర్చి పరుషముగా మాట లాడుచు వచ్చితిని. దుర్యోధనప్రేరితుడవై నిష్కారణముగా నీవు పాండవుల నందరను బహువిధముల నిరసించుచు వచ్చుచుటే నే నట్లు మాటలాడుటకు గారణము.

నీవు ధర్మలోపముచే (జాతి ధర్మలోపము కలుగునట్లు) గూఢముగా జన్మించి నీచకులము నాశ్రయించుటచేత నీబుద్ధి యిట్టిదయినది. మత్సరముచే గుణవంతులనుగూడ ద్వేషించు స్వభావము కలిగియున్నది. కనుకనే నేను పరుషోక్తులతో మందలింపవలసివచ్చుచుండెడిది. శత్రుదుస్సహమైన నీపరాక్రమమును, నీబ్రహ్మణ్యతను, నీదాతృత్వనిష్ఠను నేనెరుగుదును. నీతో సమానుడు లేడు. అయినను సంభావింపబడినచో పాండవులను ఇంకను పీడింతు వను తాత్పర్యముతో

అతిరథుడ వయిన నిన్ను అర్థరథుడ వని పరిగణించితిని. పురుషప్రయత్నముచే దైవమును ప్రతిఘటించుట అశక్యమని గ్రహించిన నాకు నీపై కోపము పోయినది. నాప్రీతిని నీవు కోరెదవేని సోదరు లగు పాండవులతో సఖ్యపడుము. ఓ సూర్యనందనా! మీవైరమును నాతో అంతముందింపుము. అని బోధింపగా కర్ణు డిట్లనెను—

"జానా మ్యేవ మహాబాహో సర్వ మేత న్న సంశయః ।
యథా వదసి మే భీష్మ కౌన్తేయోఽహం న సూతజః ॥
అవకీర్ణ స్త్వహం కున్త్యా సూతేన చ వివర్ధితః ।
భుక్త్వా దుర్యోధనైశ్వర్యం న మిథ్యా కర్తు ముత్సహే ॥
వసు చైవ శరీరం చ పుత్రదారం తథా యశః ।
సర్వం దుర్యోధనస్యార్థే త్యక్తం మే భూరిదక్షిణ ॥
మాచైత ద్వ్యాధిమరణం క్షత్రం స్యా దితి కౌరవ ।
కోపితాః పాండవా నిత్యం సమాశ్రిత్య సుయోధనమ్ ॥
అవశ్యభావీ హ్యర్థోఽయం యేన శక్యో నివర్తితుమ్ ।
దైవం పురుషకారేణ కో నివర్తితు ముత్సహేత్ ॥
పృథివీక్షయశంసీని నిమిత్తాని పితామహ ।
భవద్భి రుపలబ్ధాని కథితాని చ సంసది ॥
పాండవా వాసుదేవ శ్చ విదితా మమ సర్వశః ।
అజేయాః పురుషై రన్యై రితి తాం శ్చోత్సహామహే ॥
విజయిష్యే రణే పాండూ నితి మే నిశ్చితం మనః ।
న చ శక్య మవస్రష్టుం వైర మేత త్సుదారుణమ్ ॥
ధనంజయేన యోత్స్యేఽహం స్వధర్మప్రీతమానసః ।
అనుజానీష్వ మాం తాత యుద్ధాయ కృతనిశ్చయమ్ ॥
దురుక్తం విప్రతీపం వా రభసా చ్చాపలా త్తథా ।
యన్మయేహ కృతం కించి త్తన్మే త్వం క్షన్తు మర్హసి ॥"

భీష్మపితామహా! నీవుచెప్పినట్లు నిజముగా నేను కౌన్తేయుడనే. కున్తీదేవి విడిచిపెట్టగా సూతునిచే పెంచబడితిని. దుర్యోధనైశ్వర్య మనుభవించిన నేను మరొకవిధముగా వర్తింపజాలను. నా సర్వస్వము దుర్యోధనున కర్పించితిని.

క్షత్రియజాతి వ్యాధిమూలకముగా మరణింపకుండుటకై దుర్యో ధను నాశ్రయించిన నాచే పాండవులు నిత్యము ప్రకోపింపజేయబడి నారు. ఈ యుద్ధము అవశ్యంభావి. దైవనిర్దిష్టమై వచ్చినదానిని ఎవ్వ డతిక్రమింపగలడు?

జనక్షయసూచకము లయిన నిమిత్తములను మీరు కనిపెట్టి సభలో చెప్పియుండలేదా? పాండవులును శ్రీకృష్ణుడును అన్యుల కజే యులని నాకు తెలిసిన విషయమే. వారిని జయింప గలుగుదు నని నాకు నిశ్చయమున్నది. ఈ వైరమును విడుచుట అశక్యము. అర్జును నితో యుద్ధము చేయుదును. యుద్ధమునకు కృతనిశ్చయుడనయి యున్న నాకు నీవనుజ్ఞ నిమ్ము.

పితామహా! క్రోధరచేతనో చాపల్యముచేతనో నీయెడల నేను ఏదుర్భాషలాడితినో ఏవిరుద్ధము లాచరించితినో వానిని నీవు క్షమింప వలయును. అని. అది విని భీష్ముడు—

> " నచే చ్ఛక్య మపస్రష్టుం వైర మేత త్సుదారుణమ్ ।
> అనుజానామి కర్ణ త్వాం యుధ్యస్వ స్వర్గకామ్యయా ॥
> ప్రశమే హి కృతో యత్న స్సుమహాన్ సుచిరం మయా ।
> నచైవ శకితః కర్తుం కర్ణ సత్యం బ్రవీమి తే ॥

ఈదారుణవైరమును విడుచుట నీకశక్యమైనయెడల నీకనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. స్వర్గప్రాప్తిసంకల్పముతో యుద్ధముజేయుము. నేను శాంతి కలిగించుటకై చిరకాలము చాలప్రయత్నము జేసినాను. నాకు శక్యము కాకపోయినది. అని చెప్పగా కర్ణుడు భీష్మునకు పాదాభివంద నము జేసి సెలవు దీసికొని వెళ్ళిపోయెను

ఇది భీష్మకర్ణుల సంభాషణము. ఇందు భీష్ముడు, తాను కర్ణుని నిరసించుచు వచ్చుటలో కర్ణునకు పాండవులపై గల నిష్కారణవైర మునే హేతువుగా జెప్పెను— చూడుడు—

"అకస్మా త్పాండవాన్ సర్వా నవాక్షిపసి సువ్రత"

దీనిపై తనది నిష్కారణవైరము కాదని, వైరకారణ మిదియని కర్ణు డేమియు జెప్పక ఒప్పుకొని యుండెను.

భీష్ముడు- కర్ణునిది సరియైన బుద్ధి కాదనియు, నీచాశ్రియణము వలన మత్సరముతో గుణవంతులగు పాండవులను ద్వేషించు బుద్ధియ నియు జెప్పెను— చూడుడు—

"తత స్తే బుద్ధి రీదృశీ। నీచాశ్రియా న్మత్సరేణ ద్వేషిణీ గుణినామపి"

దీనిపై తనది సద్బుద్ధియే యని, పాండవులు గుణవంతులుగారు, వారియం దిట్టిదోషము లున్నవని, కర్ణుడేమియు జెప్పక ఒప్పుకొనియుం డెను. భీష్ముడు నిన్ను సంభావించినయెడల నీవింకను పాండవులను పీడింతువని యెంచి కులభేదభీతిచే అర్ధరథుడవని నిన్నంటి నని కర్ణునితో జెప్పెను. చూడుడు—

"కులభేదభయా చ్చాహం సదా పరుష ముక్తవాన్"

దీనికిని కర్ణుడేమియు జెప్పక ఒప్పుకొనియుండెను.

దీనినిబట్టి భీష్ముని నిరసనము సహేతుకము, కర్ణునివైరము నిర్హే తుకము నగుటచే కర్ణనిరసనముచే భీష్ముని చరిత్రము కళంకితమైనదను ప్రతివాదుల మాట త్రోసివేయబడినది.

కర్ణుడు తన తప్పును తానే భీష్మునియొద్ద నొప్పుకొనియుండ ప్రతి వాదులుచేయునట్టి యల్లరి అర్థములేనిది.

ప్రతివాదు లన్నట్లు అంపశయ్యపైనున్న భీష్ముడు కర్ణునియొద్ద నాతని మహాపరాక్రమాదుల నెట్లు వెల్లడించెనో అట్లు కర్ణుని దుర్వృ త్తిని, పాండవద్రోహబుద్ధిని గూడ వెల్లడించియున్నపుడు కర్ణుని పరాక్ర మమును వర్ణించుటకు మాత్రమె ఆభీష్మోక్తిని ప్రమాణముగా దీసి కొని, కర్ణుని దోషములను గ్రహించుటలో దానిని ప్రమాణముగా దీసి కొనకపోవుటకు గారణమేమని ప్రతివాదుల నడుగుచున్నాము.

ఇకపైన జాతము—నీకు సోదరులగు పాండవులతో నీవు సఖ్య మువహించుట, వైరము విడుచుట, ఇంతటితో యుద్ధమాపుట. నాకో రిక యని భీష్ముడు చెప్పెను.

కర్ణుడు- నేను దుర్యోధనునివలన పోషింపబడి యాతనికి సర్వ మర్పించియుంటిని. అన్యథా చేయజాలను. క్షత్రియ వర్గమంతయు వ్యాధిమూలమునగాక యుద్ధమూలమున మరణించుటకు సంకల్పించియే దుర్యోధను నాశ్రయించిన నేను నిత్యము పాండవులను ప్రకోపింపజే యుచువచ్చితిని అని చెప్పెను. చూడుడు —

"భుక్త్వా దుర్యోధనైశ్వర్యం న మిథ్యాకర్తు ముత్సహే ।
సర్వం దుర్యోధనస్యార్థే త్యక్తం మే భూరిదక్షిణ ।
మా చైత ద్వ్యాధిమరణం క్షత్రం స్యా దితి కౌరవ ।
కోపితాః పాండవా నిత్యం సమాశ్రిత్య సుయోధనమ్ ॥"

దీనివలన దుర్యోధనానువర్తనము తనకు తప్పదనియు, తమ పాం డవవిద్రోహచర్యలు యుద్ధసంపాదననిమిత్తకములేకాని, పాండవాపరా ధనిమిత్తకములు కావనియు కంఠోక్తిగా కర్ణుడు చెప్పినట్లు స్పష్టము. ఇట్టి స్థితిలో లేనిపోని దోషములు పాండవులపై యారోపించు ప్రతివా దుల చర్య నింద్యము.

భీష్ముడు కర్ణు నాదరించి దగ్గరకు తీసికొని తా నప్పుడప్పుడు పరుషముగా కర్ణుని మందలింపవలసివచ్చిన హేతువులను బోధించి నే నెంత నివారింపబూనినను దైవనిర్దిష్టమై యీయుద్ధము వచ్చిపడినది. నీపై నాకు కోపము పోయినది. అని చెప్పెనేకాని నాతప్పులను క్షమిం పుమని కర్ణుని ప్రార్థింపలేదు.

కర్ణుడుమాత్రము తాను తొందరపడి చాపలమునుబట్టి దురుక్తు లాడితిననియు, విరుద్ధముగా వర్తించితిననియు, అట్టి నాతప్పులను నీవు క్షమింపవలెననియు ప్రార్థించెను. చూడుడు—

"దురుక్తం విప్రతీపం వా రభసా చ్చాపలా త్తథా ।
యన్మయేహ కృతం కించి త్తన్మే త్వం క్షన్తు మర్హసి॥"

దీనినిబట్టి భీష్ముడెట్లు వ్యవహరించెనో, కర్ణుడెట్లు వ్యవహరించెనో ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక.

భీష్ముని సమ్మతింపనివా రనేకు లున్నారని కర్ణచరిత్రకారులు (కౌరవగౌరవ) కర్తల పద్యముల నుదాహరించియున్నారు.

కర్ణు నర్ధరథుడుగ బలుకుటయు, ధర్మసుతునితోడదానుజచ్చు తెఱగు జెప్పుటయు భీష్ముని పక్షపాతబుద్ధికి నిదర్శనము అని మొదటిపద్యములో నున్నది.

ఇందు ప్రథమః దర్శనము నిరాకృతమైనది. ద్వితీయనిదర్శనము నిగ్రష్టమని చతుర్థభాగము— పాండవనిందానిరాకరణములో ఖండకావ్యోక్తి నిరాకరణఘట్టములో నిరూపింపబడినది. ఆవిశేషములచ్చట జూడవలయును.

ఇంకొకటి. ప్రతివాదులు భీష్మునిది పక్షపాతబుద్ధి యందురే! కర్ణదుర్యోధనాదులయందు ఈ ప్రతివాదులకు పక్షపాతబుద్ధి యున్నదా? లేదా? "పక్షపాతబుద్ధి" అను వీరి మాట కర్థము— దోషమున్నచోట దోషమును కప్పిపుచ్చి తమ యభిమానముచే దానినిగుణముక్రింద వర్ణించుచుండుటేకదా!

ఇట్టిలక్షణము ప్రతివాదులయం దున్నదా? భీష్మునియం దున్నదా? పాండవులయం దిట్టిదోషమున్న దని కర్ణుడే చెప్పలేడు. భీష్ముడు పక్షపాతి యెట్లగును? కర్ణదుర్యోధనాదులయం దనేకదోషములున్నవని స్పష్టము. తదభిమానులగు ప్రతివాదులు పక్షపాతులు కాకుండు టెట్లు?

ఇక ప్రతివాదులు తమది ధర్మపక్షపాత మందురేమో! అప్పుడయినను ధర్మపక్ష మేదో తెలిసినవారు ప్రతివాదులా? భీష్ముడా? రాజ్యము కౌరవులదే అను భ్రాంతితో ప్రతివాదులు కౌరవులదే ధర్మపక్ష మని యూహించి తమది ధర్మపక్షపాత మనుకొనినారు. పాండవులదే రాజ్యమని తెలిసియున్న భీష్ముడు పాండవులదే ధర్మపక్ష మగుటవలన తాను ధర్మపక్షమునకు సంబంధించియే వ్యవహరించినాడు. కనుక భీష్మునిదే ధర్మపక్షపాతము. ప్రతివాదులది కాదు. దుర్యోధనుని దధర్మపక్ష మనుటకు గాంధారీసూక్తికూడ నిదర్శనము.

యుద్ధోద్యుక్తుఁడై విజయాశీర్వచనాపేక్షతో దుర్యోధనుడు తల్లికి నమస్కరింప గాంధారి 'విజయీభవ' అని యనక 'యతో ధర్మ స్తతో జయః' అని యన్నది. జయకరమైనది ధర్మమనియు, నట్టి ధర్మ మే పక్షమందున్నదో ఆపక్షమునకే జయము కలుగుననియు నామె తెలిపినది. దీనివలన దుర్యోధనునిది ధర్మపక్షము కాదని యీామె విశదీకరించినది. అందుచేఁగూడ భీష్మునిది ప్రశంసనీయమైన ధర్మపక్షపాతబుద్ధి. ప్రతివాదులది యధర్మపక్షపాతబుద్ధి కనుక మొదటిపద్దెము నిరస్తము.

రెండవపద్దెము — నికృష్టుఁడయిన యుత్తరుని మహారథుఁడని, లోకోత్తరుఁడయిన కర్ణుని యర్ధరథుఁడని భీష్ముఁడు చెప్పుట యుక్తమా? అని. అట్లే "పిరికిపందయగు నుత్తరుని మహారథుఁడని చెప్పిన భీష్ముఁడు కర్ణు డర్ధరథుఁడని తలంచునా?" (కర్ణచరిత్రకారులు) అనియు ప్రతివాదు''లనుచున్నారు.

ప్రతివాదులకు ఉత్తరుని మహారథు డన్నందుకు చింతా? కర్ణు నర్ధరథుడన్నందుకు చింతా? కర్ణుఁడు తన్నర్ధరథు డన్నందుకే ఆనాఁడా గ్రహించెను. ముందు కౌరవపక్షమునందే నాడు భీష్ముఁడు పరిగణించెను. అప్పుడే కర్ణున కాగ్రహము వచ్చి—

నాహం జీవతి గాంగేయే యోత్స్యే రాజన్ కథంచన ।
హతే భీష్మే తు యోద్ధాస్మి సర్వైరేవ మహారథైః ॥

భీష్ముఁడు జీవించియుండగా నేను యుద్ధము చేయను. భీష్ముఁడు హతుఁడయిన పిమ్మట మహారథులందరితో యుద్ధముచేయుదును. అని పలికెను. తరువాత భీష్మకర్ణులకు గొంత వాక్కలహము జరిగినది. దుర్యోధనుడు బ్రతిమాలి శాంతింపజేసి పాండవపక్షములోని బలాబలములు చెప్పుమని కోరగా భీష్ము డప్పుడు ఆ పక్షమును గూర్చి చెప్పుచువచ్చి—

ద్రౌపదేయా మహారాజ సర్వే పంచ మహారథాః ।
వైరాటి రుత్తర శ్చైవ రథోదారో మతో మమ॥ "

అనుచు ఉపపాండవులు మహారథు లని. ఉత్తరుడు రథోదారు డని చెప్పెను. రథోదారశబ్దమునకు రథులలో శ్రేష్ఠుడని యర్థమే కాని మహారథు డని యర్థము కాదు. ఈనీలకంఠీయము జూడుడు—

"రథోదారః రథే ష్వేవోదారః నతు మహారథః"

రథమహారథాదిలక్షణ మీవిధముగా నున్నది. చూడుడు—

"ఏకో దశసహస్రాణి యోధయే ద్యస్తు ధన్వినామ్ ।
శస్త్రశాస్త్రప్రవీణ శ్చ మహారథ ఇతి స్మృతః ॥
అమితా న్యోధయే ద్యస్తు స ప్రోక్తో౽తిరథస్తు సః ।
రథ స్త్వేకేన యో యోద్ధా తన్న్యూనో౽ర్ధరథస్స్మృతః"

(గీతావ్యాఖ్యా మధుసూదనీ)

శస్త్రశాస్త్రప్రవీణుడై పదివేలధనుర్ధరులతో యుద్ధము చేయగలవాడు మహారథుడు. అసంఖ్యాకులగు ధనుర్ధరులతో యుద్ధము చేయగలవాడు అతిరథుడు. ఒక్కనితో యుద్ధము చేయగలవాడు రథుడు. రథునకు దీసిపోవువాడు అర్ధరథుడు.

ఈనిర్ణయమునుబట్టి ఉత్తరుడు రథోదారుడనియే కాని మహారథు డని చెప్పబడనందున ప్రతివాదుల మాట అసంగతము.

ఇంకొకటి. పాండవసేనలోని వారిని చెప్పుచు భీష్ముడు—

"ఉత్తమౌజా స్తథా రాజన్ రథోదారో మతో మమ ।
యుధామన్యుశ్చ విక్రాన్తో రథోదారో మతో మమ ॥" (ఉద్యో. అ 170)

ఉత్తమౌజుడును యుధామన్యుడును రథోదారులనియే దుర్యోధనునితో జెప్పియుండ దుర్యోధనుడు యుద్ధారంభమున భగవద్గీతాప్రథమాధ్యాయోక్త ప్రకారము ద్రోణాచార్యునితో—

"దృష్ట్వా తు పాండవానీకమ్...దుర్యోధనస్తదా, ఆచార్య ముపసంగమ్య... వచనమబ్రవీత్ ...పశ్యైతాం పాండుపుత్రాణామ్ ॥ యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ మహారథః ... యుధామన్యుశ్చ విక్రాన్త ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ ... సర్వ ఏవ మహారథాః"

ఆయిరువురుగూడ మహారథు లనియే కంఠోక్తిగా జెప్పినాడు.

ప్రతివాదులు దీని కేమందురు?

"శూరం కాపురుషో హన్తి అయశస్వీ యశస్వినమ్"

అను న్యాయమున సామాన్యుడుగూడ శూరుని బడగొట్టవచ్చును గనుక శత్రుపక్షములోని సామాన్యులనుగూడ పెద్దదృష్టితో జూచి స్వపక్షమున కుత్తేజనము గలిగించుటకై దుర్యోధను డట్లు రథోదారు లనే మహారథులని ద్రోణాచార్యునియొద్ద ప్రశంసించె నని ప్రతివాదు లందురా? భీష్ముడును ఆదృష్టితోనె ఉత్తరుని ప్రశంసించియుండునని మే మనుచున్నాము.

ఇంకొకటి. ఉత్తరగోగ్రహణకాలములోని సంఘటన జూచి ప్రతివాదు లుత్తరుని పిరికిపంద యని, ఉత్తప్రగల్భములు పలుకువా డని తీసివేయుచున్నారు. కాని యానాటి భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామా ద్యతిరథమహారథాధిష్ఠితమై ప్రచండమైయున్న కౌరవసేనాసన్నివేశ మును రథులలో పరిగణింపబడునట్టియు, అసహాయుడై వచ్చినట్టియు నుత్తరుడు చూచి బెదరుట ఆతడు పనికి మాలినవాడనుటకు తార్కా ణమేనా? అప్రతిహతపరాక్రమశాలియగు పార్థున కొక్కనికిదప్ప అట్టి సన్నివేశము అసహాయస్థితిలో నెవ్వరికి భయావహము కాకుండును?

కనుకనె భీష్ము డాతనిని తీసివేయలేదు. రథోదారు డని పరిగ ణించెను. ఆపరిగణనము స్వరూపకీర్తనమేకాని కర్ణనిరసనమునకు సం బంధించినది కాదు. కనుకనే శ్రోత లామాటపై ప్రతివాదులవలె భీష్ముని దూషింపలేదు. ఇటు భీష్ముని వ్యవహారము నిర్దుష్టము, ప్రశం సనీయము నయి యున్నందున ప్రతివాదుల విపరీతోక్తులు పరాస్త మయినవి.

ద్వితీయాంశము— తన కులమునకు కళంక మాపాదించు కర్ణ జన్మవిషయక మగు కుంతీచరిత్రమును కర్ణునకు భీష్ముడు వెల్లడించినా డట! పాండవులతో జేరుమని యుద్ధసంకటములో కర్ణునకు బోధించినా డట! అందుచే తన ఘనమైన చరిత్రమును మాపికొనినాడట!

ఇచ్చట ప్రతివాదుల కొకింత బోధింపవలసియున్నది. నిమీలిత నేత్రుడై యున్న భీష్మునియొద్దకు వచ్చి నేను రాధేయుడునని కర్ణుడు పలుకరించినపుడు కనులు విప్పి చూచి దగ్గరకుదీసికొని నీవు రాధేయుడవు గావు. కౌన్తేయుడవు, సూర్యసుతుడవు అని కదా భీష్ముడనెను. ఇది తనకులమునకు కళంకాపాదకమా ?

"విదితో నారదా న్మయా, కృష్ణద్వైపాయనా చ్చైవ"

అనుచు నారదవేదవ్యాసుల వలన వినియుంటి నని చెప్పెను కదా! ఆవేదవ్యాసమహర్షి కుంతీదేవితో సూర్యసంబంధము నీకు దోషావహము కాదని, నీవప్పటికి కన్యకవై యుంటి వని, నీకు మనోవ్యథతో బనిలేదని చెప్పిన యీమాటలు చూడుడు—

"అపరాధ శ్చ తే నాస్తి కన్యాభావం గతా హ్యసి।
మనుష్యధర్మో దైవేన ధర్మేణ హి న దుష్యతి॥
ఇతి కున్తి విజానీహి వ్యేతు తే మానసో జ్వరః" (ఆశ్రమవాస...అ 30)

దీనినిబట్టి కుంతీచరిత్రము నిర్దుష్టమని వేదవ్యాసమహర్షిచే ప్రకటింపబడియుండగా ఆమహర్షి వలననే తాను విన్నాననుచు భీష్ముడు వెల్లడించినపుడు అందు కళంక మేమున్నది.

శాస్త్రకర్తయై విద్యాప్రవర్తకుడై కర్తవ్యాకర్తవ్యముల నుపదేశించు ఆధికారికపురుషుడై ధర్మాధర్మపరిజ్ఞాతయై ప్రామాణికమూర్ధన్యుడై యున్న వేదవ్యాసమహర్షికి అది దోషమో కాదో తెలియునా ? ఏమియు దెలియక యథాజాతులమైయున్న మనకు దెలియునా ? అని ప్రతివాదులు భావింపకపోవుట శోచనీయము. భీష్ముని యంతర మెక్కడ ? మనయంతరమెక్కడ? అని యాలోచింపక నోటికి వచ్చినట్లు తెగించి మాటలాడుట హేయము. వేదవ్యాసోక్తిప్రకారము కర్ణోత్పత్తికి సంబంధించిన కుంతీవ్యాపారము నిర్దుష్టము. ఈవిషయము ఈభాగములోను, ద్వితీయభాగములోను నిరూపించియున్నాము. అది భీష్ముని కులమునకు కళంకాపాదకము గాదు.

ఇక "పాండవులలోఁ జేరు మని యుద్ధసంకటములోఁ గర్ణునకు బోధించినాఁడు" అను మాటపై చెప్పుచున్నాము—

పాండవులలోఁ జేరి కౌరవపక్షమును హతముచేయుమని యేమయిన జెప్పినాఁడా ? యుద్ధమునే ఆపివేయుమని వారిది వారికిచ్చి సంధి చేసికొని సుఖింపుడని, కదా చెప్పినాఁడు.

ఈప్రతివాదములుకూడ తృతీయాంశములో—

> "కర్ణుడు పాండవులలోఁ జేరుట సంభవించినయెడల దుర్యోధనుడు నిరాశుడై సంధి కంగీకరించు నని తలఁచి భీష్ము డెట్టిపనికైన తలపడెను."

అనుచు సంధిని గోరి చెప్పినట్లే వ్రాయలేదా ? అట్లు ఇరుపక్షములకు క్షేమము గోరి అంత్యసందేశముగా కర్ణునకు బోధించినట్టి భీష్ముని ఘనమైన చరిత్రమేమి మాసిపోయినది.

ఆత డెట్టిపనికైన తలపడెనా ? ఆతఁడు చేసిన అకార్యమేమి ? ఉభయపక్షక్షేమాపేక్షతో వ్యవహరించుట తప్పని మీకనిపించినదా ? మహాపురుషదూషణము శ్రేయస్కరముకాదు. భీష్మపితామహునిది నిష్కళంక చరిత్రము; కనుక ద్వితీయతృతీయాంశములు నిరస్తములు.

—: భగవద్గీతానాటక పరామర్శము :—

భగవద్గీతానాటకకర్తలు ద్రౌపదిచేత భీష్ము ననిపించిన మాటలిట్లున్నవి—

> "తన సమక్షాన తనకులాంగనకు మాన । భంగ మొనగూడు నెడ శిలాప్రతిమవోలె । కదలకుండిన పెద్దరికంబు నతని। రాచరికమును గౌరవార్హములె?..."

వీరిట్లువ్రాయుట తప్పు. ద్రౌపదీవిషయమై ఆనాడు భీష్ము డెంత పరితపించెనో ద్రౌపదీప్రశ్నముపై భీష్ముని యుత్తర మెట్లున్నదో పంచమభాగములో నిరూపించియున్నాము. చరిత్రకు విరుద్ధముగా కల్పించుట భావ్యముకాదు.

ఇంకొకటి "భీష్ముగడ దేర్తు మదస్త్రనిశాతఘాతకుక్ష" అనుచు, "పోరెద నేన ఖడ్గమును బూనెద" అనుచు ద్రౌపదీదేవి భీష్మునిపై

బడుటకు ఆయత్తపడినట్లు కల్పించినారు. ఒకచోట కృష్ణవాక్యముగా శిఖండి భీష్ముని బరిమార్చుటకు జననంబందెనని చెప్పినారు. ఇట్టి స్థితిలో ద్రౌపదీదేవికి యీ అకాండతాండవ కల్పనమెందులకో ?

"పడతిని సిగబట్టి నడి రచ్చ కీడ్చి నిర్భీతి క్రోకల నూడ బెరుకువాడు"

అని దుశ్శాసనదౌష్ట్యమును శ్రీకృష్ణు డుద్ఘాటించినట్లు వ్రాసినారు. తన సిగబట్టికొనిన దుశ్శాసనునిపై చూపలేని పౌరుషమును ఆమెకు బూజ్యుడైన భీష్మునిపై ద్రౌపదీదేవి చూపబూనెననుట కంటె అసాంగత్య మేమున్నది ?

ఈ కవి ద్రౌపదీదేవికి పౌరుషమును కల్పింపదలచి— "వినాయకం ప్రకుర్వాణో రచయామాస వానరమ్" అన్నట్లు పాత్రౌచిత్యమును భగ్నముచేసి పెట్టెను. భారతీయవనితామర్యాదలను పాటింపక యీ కవి స్త్రీలకు యుద్ధసంఘర్షణములలో ఆయుధముతోగూడ ప్రవేశము గల్పించి భారతీయవనితామతల్లుల పవిత్రతాప్రతిష్ఠలను భంగపరచెను.

"స్త్రీ పుంవచ్చ ప్రభవతి యదా తద్ధి గేహం వినష్టమ్"

అను మహాకవి సూక్తిప్రకారము స్త్రీ పురుషునివలె వ్యవహరించిననాడు నష్టమె కలుగు నని యీ కవి గ్రహింపలేదు.

ఇంతకును మహాభారతార్థమును తలక్రిందుజేసి, ఆమహావ్యక్తుల ఆదర్శచరిత్రములను కళంకితము చేయుట తప్ప పాత్రౌచిత్య మేది ? కనుక కవివ్రాత నిరస్తము. భీష్మునిది నిష్కళంకచరిత్రము.

ప్రసంగవశమున భీష్ముని బ్రహ్మచర్యమునుగూర్చి వివరించి ఆ మహాపురుషుని లోకోత్తరమహిమను దెలుపుచున్నాను.

—: 'భీష్ముని బ్రహ్మచర్య మనుమానాస్పదము' అను ప్రసంగము— తన్నిరాకరణము :—

మ. భా, చ. కారుల వ్రాత యిట్లున్నది.— "భీష్ముని బ్రహ్మచర్యము అనుమానాస్పద మని పూర్వమీమాంసాశాస్త్రజ్ఞులలో కుమారిలభట్టు వ్రాసియున్నాడు. (పు. 121)

భీష్ముడు యాగముల జేసినటుల మహాభారతమున గాన్పించుచున్నది. అది యెట్లు సమర్థనీయ మని పూర్వమీమాంసాశాస్త్రజ్ఞులు చర్చించుకొని యెటు లనో సమాధానముల జెప్పుకొని యున్నారు.” (పు 100)

ఇచ్చట భ్రాంతులగు ప్రతివాదులకు బోధింపవలసియున్నది- మహాభారతములో భీష్మునకు వివాహ మయినట్లు చెప్పబడ లేదు. ఆతడు క్రతువులు చేసినట్లు చెప్పబడినది. బ్రహ్మచర్యశపథము చేసినట్లు చెప్పబడినది; ఊర్ధ్వరేతస్కుడని చెప్పబడినది. ఆ వాక్యములు చూడుడు- దుర్యోధనునితో భీష్ముడు—

“ప్రతిజ్ఞాం దుష్కరాం కృత్వా పితు రర్థే కులస్య చ।
అరాజా చోర్ధ్వరేతాశ్చ యథా సువిదితం తవ॥” (ఉద్యో— అ147)

తన తండ్రి శంతనుమహారాజునకు సత్యవతీదేవి నిచ్చి వివాహము చేయవలసిన దని దాశరాజు నడిగినపుడు దాశరాజు కోరికలపై భీష్ముడు చేసిన ప్రతిజ్ఞలు—

“ఇదం మే వ్రత మాదత్స్వ సత్యం సత్యవతాం వర।
యోఽస్యాం జనిష్యతే పుత్ర స్స నో రాజా భవిష్యతి॥
అపత్యహేతో రపి చ కరిష్యేఽద్య వినిశ్చయమ్।
అద్య ప్రభృతి మే దాశ బ్రహ్మచర్యం భవిష్యతి”
అపుత్రస్యాపి మే లోకా భవిష్య న్త్యక్షయా దివి” (ఆది. అ. 100)

ముక్తుడైన భీష్ముని శరీరమునకు సంస్కారముచేయుటకు పురమునుండి భీష్ముని అగ్నులను తీసుకొని ధర్మరాజు యుద్ధభూమికి వచ్చినట్లున్నది—

“స్తూయమానో మహాతేజా భీష్మస్యాగ్ని ననువ్రజన్।
నిశ్చక్రామ పురా త్తస్మా ద్యథా దేవపతి స్తథా॥ (అనుశా అ 167)
టీ. భీష్మస్యాగ్ని నితి. తేన తస్యాపి పత్నీ ఆశీత్. యద్వా సంస్కారకా నగ్నీన్.”

ఇట్లున్నందున క్రతునిర్వహణమునకు పత్నీసంబంధ మావశ్యకమై కనబడుచున్నదనియు, ఊర్ధ్వరేతస్త్వ బ్రహ్మచర్యములకు పత్నీసంబంధమే లేదనవలసినట్లు కనబడుచున్నదనియు భావించి కుమారిలభట్టు ఆ రెండింటికిని విరోధము లేనిపద్ధతి యిట్లు చెప్పెను-“... ...

కేవలయజ్ఞార్థపత్నీసంబన్ధ ఆసీదితి త్వర్థాపత్త్యాఽనుక్తమపి గమ్యతే"

అనగా భీష్మునకు పత్ని యున్నట్లు చెప్పబడకపోయినను చెప్పబడిన విషయములకు విరోధము లేకుండుటకై కేవలయజ్ఞార్థము పత్ని యున్నదనియు, అర్థకామముల కయిన పత్ని కాదుకనుక ఊర్ధ్వరేతస్త్వ బ్రహ్మచర్యములకు భంగము లేదనియు, నిది యర్థాపత్తి ప్రమాణముచే గమ్యమాన మగుచున్న దనియు తాత్పర్యము.

అర్థాపత్తి యనగా— "పీనో దేవదత్తో దివా న భుఙ్క్తే" అని వాక్యమున్నది. దేవదత్తుడు పీను డయి (పుష్టికలవాడయి) యున్నాడు. పగలు భుజింపకున్నాడు. అన్నపుడు భోజనమునకును పీనత్వమునకును సంబంధ ముండుట వలన పీనత్వోపపత్తికై యూహింపబడు రాత్రి భోజనము అర్థాపత్తి యనబడును.

అట్లే యిటు ఊర్ధ్వరేతస్త్వసిద్ధికి, అటు క్రతుసిద్ధికి భంగకరము గానట్టి కేవల యజ్ఞార్థపత్నీసంబంధము కల్ప్యమని కుమారిలభట్టు చెప్పియుండెను కాని భీష్మబ్రహ్మచర్యమనుమానాస్పద మని చెప్పియుండ లేదు.

వైయాకరణసిద్ధాన్తలఘుమంజూషలో నాగేశోపాధ్యాయుడు చెప్పిన విషయ మేమనగా—

"అపత్నీకోఽ ప్యగ్నిహోత్ర మాహరేత్" ఇత్యుక్తే రపత్నీకస్యా ప్యగ్ని సాధ్యే కర్మ ణ్యధికారాత్ ...... అపత్నీకోపీ త్యపినా తస్యా విద్యమానత్వే తాం వినా యజ్ఞాద్యభావం సూచయతి...

ఇత్యాదిగ్రన్థముచే, పత్నీపరిగ్రహము లేనివాడుగూడ యజ్ఞము చేయవచ్చు ననియు, క్రతుసిద్ధికై భీష్మునకు పత్నీపరిగ్రహకల్పన మన వసరమనియు నిర్ణయించెను. ఆపైన—

"వైయాఘ్రపద్యగోత్రాయ సాంకృత్యప్రవరాయ చ ।
గంగాపుత్రాయ భీష్మాయ ఆజన్మబ్రహ్మచారిణే ॥
అపుత్రాయ దదా మ్యేత దుదకం భీష్మవర్మణే ।

వసూనా మవతారాయ శన్తనో రాత్మజాయ చ ॥
అర్ఘ్యం దదామి భీష్మాయ ఆబాల్యబ్రహ్మచారిణే। "

అనియున్న పద్మపురాణోక్త తర్పణమంత్ర అర్ఘ్యమంత్రములనుబట్టి భీష్ము డాజన్మబ్రహ్మచారి యనియు,

అందుచే—"అద్య ప్రభృతి ... బ్రహ్మచర్యం భవిష్యతి" అనునపుడు "పునరపి బ్రహ్మచర్యం భవిష్యతీత్యర్థః" అని వ్రాసి అంతకు బూర్వము గల బ్రహ్మచర్యమును ఇటుపై గూడ ననువర్తింపజేయుదు నని యర్థమె కాని పూర్వము లేని దానిని యిప్పటినుండి వహింతు నని యర్థము కాదనియు, జెప్పి భీష్ము డాజన్మబ్రహ్మచారియే యని సిద్ధాంతము చేసెను. కనుక నీవిషయమయి ప్రతివాదుల విరుద్ధకల్పనలు ప్రతిహతము లయినవి.

ఇంకొకటి. "భీష్మునకు వైయాఘ్రపద్యగోత్రము తర్పణవిధిలో నిబంధనగ్రంథకర్తలు ఇటీవల దూర్చినారు. వైయాఘ్రపద్యగోత్ర మనునది లేదు. పాండవుల కొక గోత్రమే లేదు."

అను మ. భా. చ. కారుల రభసవాదము పాండవనిందానిరాకరణము అను చతుర్థభాగములో నిరాకరింపబడినది.

ఇప్పు డిక్కడ కురువంశీయులు, వైయాఘ్రపాదగోత్రజులనుటకు నిదర్శన మొకటి చూపబడుచున్నది—ఇది జనమేజయభూపాలుని దానశాసనపత్రము. ఇది శ్రీకోట వెంకటాచలముగారి కలిశక విజ్ఞానము— ద్వితీయభాగములో నుదాహరింపబడియున్నది. దాని స్వరూపసంగ్రహ మిది—

శ్రీ కురువంశావతంస శ్రీ జనమేజయభూపాలానాం దానశాసనపత్రమ్— స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయే యుధిష్ఠిరశకే ప్లవంగాఖ్యే ఏకోనవతివత్సరే సహస్యమాసి అమావాస్యాయాం సోమవాసరే శ్రీమన్మహారాజాధిరాజపరమేశ్వరో వైయాఘ్రపాదగోత్రజః శ్రీ జనమేజయభూపః... సింహాసనస్థః సకలవర్ణాశ్రమధర్మ ప్రతిపాలకః... సీతారామస్య పూజార్థం కృతభూదానశాసనమ్. అస్మత్ప్రపితామహ యుధిష్ఠిరాధిష్ఠితమునిబృంద క్షేత్రస్య చతుస్సీమాపరిమితిక్రమః...

ఏతన్మధ్యస్థితమునిబృంద క్షేత్రం ... స్వబుద్ధ్యా౽స్మత్పితౄణాం విష్ణులోక ప్రాప్త్యర్థం ... ధారాపూర్వకం ... దత్త్వా నస్మి ॥

ఓపత్రివాదులారా! భీష్ముని ఆరాజ్యపరిత్యాగ మేమి? ఆ ఆజన్మబ్రహ్మచర్యనియమ మేమి? ఆ అప్రతిహతపరాక్రమ మేమి? ఆ నిష్కపటవర్తన మేమి? ఆ కూలంకషవిజ్ఞానవైభవ మేమి? ఆ ఆపాదమస్తకశరానువిద్ధశరీర మేమి? ఆ అనితరసాధారణ శరశయ్యాశయన మేమి? ఆ స్వచ్ఛన్దమరణసామర్థ్య మేమి? ఆ మహర్షిసంఘపరివేష్టితత్వ మేమి? ఆ కృష్ణపరమాత్మ ప్రశంసనీయత్వ మేమి? ఆ యోగధారణాబల మేమి? ఆ శాన్త్యనుశాసననోక్త అద్భుతోపదేశ మేమి? ఆ జగద్వంద్య దివ్యచరిత్ర మేమి? మీ రామహాపురుషుని గర్హింపబూను టేమి? "శాంతం పాపమ్"

—: ధర్మరాజాదులు శుద్ధాత్ములని, దుర్యోధనాదులు దురాత్ములని భీష్ముని అంత్యకాల వాఙ్మూలము :—

భీష్ముడు అంపశయ్యపైనుండి యుత్తరాయణ నిరీక్షణముతో—"అష్టపంచాశతం రాత్ర్యః శయానస్యాద్య మే గతాః" 58 రోజులు గడిపి నిర్యాణమునకు సంకల్పించి తనయొద్దకు వచ్చియున్న ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లు చెప్పెను—

"యథా పాండోః సుతా రాజన్ తథైవ తవ ధర్మతః।
తాన్ పాలయ స్థితో ధర్మే గురుశుశ్రూషణే రతాన్ ॥
ధర్మరాజో హి శుద్ధాత్మా నిదేశే స్థాస్యతే తవ।
ఆనృశంస్యపరం హ్యేనం జానామి గురువత్సలమ్ ॥
తవ పుత్రా దురాత్మానః క్రోధలోభపరాయణాః।
ఈర్ష్యాభిభూతా దుర్వృత్తా స్తా న్నశోచితు మర్హసి ॥"

ధృతరాష్ట్రా! పాండుపుత్రులు నీకును పుత్రులే. నీవు ధర్మపరుడవై పెద్దలను సేవించు స్వభావముగల పాండవులను పాలింపుము. ధర్మరాజు శుద్ధాత్ముడు. నీ యాజ్ఞలో మసలుకొనును. ఆతని గురుభక్తిని, సద్భావమును నే నెరుగుదును.

నీ పుత్రులు దురాత్ములు, క్రోధలోభపరిధానులు, ఈర్ష్యా గ్రస్తులు, దుర్వృత్తులు వారినిగూర్చి శోకింపకుము. అని.

ఏతావ దుక్త్వా వచనం ధృతరాష్ట్రం మనీషిణమ్ ।
వాసుదేవం మహాబాహు మభ్యభాషత కౌరవః ॥

ఇంతమాత్రము ధృతరాష్ట్రునితో జెప్పి తరువాత కృష్ణభగ వానునితో నిట్లు పలికెను—

"త్రాయస్వ పుండరీకాక్ష పురుషోత్తమ నిత్యశః ।
అనుజానీహి మాం కృష్ణ వైకుంఠ పురుషోత్తమ ॥
రక్ష్యాశ్చ తే పాండవేయా భవాన్ యేషాం పరాయణమ్ ।
ఉక్తవా నస్మి దుర్బుద్ధిం మన్దం దుర్యోధనం తదా ॥
యతః కృష్ణ స్తతో ధర్మో యతో ధర్మ స్తతో జయః ।
వాసుదేవేన తీర్థేన పుత్ర సంశామ్య పాండవైః ॥
సన్ధానస్య పరః కాల స్తవేతి చ పునః పునః ।
న చ మే తద్వచో మూఢః కృతవాన్ స సుమన్దధీః ॥
ఘాతయిత్వేహ పృథివీం తత స్స నిధనం గతః ।
స మాం త్వ మనుజానీహి కృష్ణ మోక్ష్యే కళేబరమ్ ॥
త్వయాఽహం సమనుజ్ఞాతో గచ్ఛేయం పరమాం గతిమ్ ।"

ఓ శ్రీకృష్ణా! ఓ వైకుంఠవాసీ! నన్ను రక్షింపుము. నా కనుజ్ఞ నిమ్ము. నిన్ను ఆశ్రయించియున్న పాండవులను రక్షించుచుండుము. నేను దుర్బుద్ధిగల దుర్యోధనునకు మఱిమఱి చెప్పియుంటిని. కృష్ణు డున్నచోటనే ధర్మము, ధర్మ మున్నచోటనే జయము. నీవు శ్రీకృష్ణుని బురస్కరించుకొని పాండవులతో సంధి చేసికొనుము. ఇదియే సంధి చేసికొనుటకు సమయము. అని.

నే నెంతచెప్పినను మూఢుడై వినిపించుకొనక జనక్షయము చేసి ఆపై తాను మరణించెను.

శ్రీకృష్ణా! నే నీ కళేబరమును విడుచుచున్నాను. అనుజ్ఞ నిమ్ము. నీచేత ననుజ్ఞాతుడనయి సద్గతి నొందుదును. అని.

అది విని కృష్ణపరమాత్మ యిట్లనెను—

అనుజానామి భీష్మ త్వాం వసూన్ ప్రాప్నుహి పార్థివ।
న తేఽస్తి వృజినం కించి దిహలోకే మహాద్యుతే ॥
పితృభక్తోఽసి రాజర్షే మార్కండేయ ఇవాఽపరః।
తేన మృత్యు స్తవ వశే స్థితో భృత్య ఇవానతః॥ (అనుశా. అ 167)

ఓభీష్మా! నీ కనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. నీవు వసువులస్వరూప మును బొందుము. నీది నిర్దుష్టమైన జీవితము; ఓరాజర్షి! నీవు అఖండ పితృభక్తుడవు. కనుకనే మార్కండేయునకువలె మృత్యువు నీకు వశమై యున్నది. అని.

ఇచ్చట ప్రతివాదులకు బోధించుచున్నాము. "లోకములో మరణకాలవాక్కులే యెక్కుడు ప్రమాణము లగుచున్నవి" (గరిగిపాటి రామమూర్తి బి. ఏ. గారి భారతవిమర్శన.) అనుచున్న ఓసుయోధన విజయాభిమానులారా! మీమతప్రకారము ఈభీష్మవాక్యములు దుర్యోధనాదులు దురాత్ములని, పాండవులు మహాత్ములని, శ్రీకృష్ణుడు భగవంతు డని, దుర్యోధనుడె లోకక్షయకారకుడని పాండవులదే ధర్మ మని పాండవులదే విజయ మని ప్రమాణములై చాటుచున్న వని తెలిసికొనుడు.

ఓ కర్ణచరిత్రాభిమానులారా!

"న తేఽస్తి వృజినం కించిత్" అను శ్రీకృష్ణవాక్యము భీష్మునిది నిష్కళంకచరిత్ర మని చాటుచున్న దని తెలిసికొనుడు.

భీష్ముని నిర్యాణసమయవాఙ్మూలములో దురాత్ముడని చెప్పబడిన దుర్యోధనుని ప్రాణసఖుడే కర్ణు డని తెలిసికొనుడు.

—: కురుసభనుండి వెళ్ళిపోవునపుడు శ్రీకృష్ణునితో నీవు యుద్ధమునకు అవరోధము కల్పింపకు మని కర్ణుడు చెప్పుట :—

శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుని జేరదీసి నీవు పాండవులకు సంబంధించిన వాడవు. నిన్ను వారు పూజించి నీకే వారి రాజ్య మిచ్చెదరు. నీవు వారిపై పగ మానుము. అని బోధింప కర్ణుడు దాని కంగీకరింపక-

దుర్యోధనుడు నన్ను జూచికొనియే వారిపై కత్తిగట్టినాడు. అతని నాశ్రయించియే నేను ఐశ్వర్య మనుభవించినాను. నేను స్వామి ద్రోహము చేసినవాడ నగుదును. నేను కుంతీసుతుడ నను రహస్యము వారికి దెలియనీయకుము.

"యది జానాతి మాం రాజా ధర్మాత్మా సంయతేన్ద్రియః।
కున్త్యాః ప్రథమజం పుత్రం న స రాజ్యం గ్రహీష్యతి॥

ఇది వారికి దెలిసినయెడల ధర్మాత్ముడగు ధర్మజుడు రాజ్యము గ్రహింపడు. నేను గ్రహించియు దుర్యోధనునకే అర్పింపవలసినవాడను. "స ఏవ రాజా ధర్మాత్మా శాశ్వతోఽస్తు యుధిష్ఠిరః" ధర్మాత్ముడగు యుధిష్ఠిరుడే శాశ్వతముగా రాజయి యుండవలయును. నేను దుర్యోధనప్రీతికై పాండవుల నాడిన దుర్భాషలకు పరితపించుచున్నాను. అని చెప్పి ఆపై ఇట్లనెను—

"విద్యావృద్ధా వయోవృద్ధాః క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభ।
వృథామృత్యుం న కుర్వీరం స్త్వత్కృతే మధుసూధన॥
శస్త్రేణ నిధనం గచ్ఛే త్సమృద్ధం క్షత్రమండలమ్।
కురుక్షేత్రే పుణ్యతమే త్రైలోక్యస్యాపి కేశవ॥
తదత్ర పుండరీకాక్ష విధత్స్వ య దభీప్సితమ్।
యథా కార్త్స్న్యేన వార్ష్ణేయ క్షత్రం స్వర మవాప్నుయాత్॥
(ఉద్యో. అ. 141)

శ్రీకృష్ణా! విద్యావృద్ధులు, వయోవృద్ధులు అయియున్న క్షత్రియులకు నీ మూలమున శయ్యామరణముగాక పుణ్యతమమైన కురుక్షేత్రములో యుద్ధమరణము కలుగవలయును. కనుక క్షత్రియగణము అభీప్సితమైన స్వర్గమును పొందునట్లు చేయుము. అని చెప్పి, మఱి యొకమాట కూడ చెప్పెను—

"జానన్ మాం కిం మహాబాహో సంమోహయితు మిచ్ఛసి।
యోఽయం పృథివ్యాః కార్త్స్న్యేన వినాశ స్సముపస్థితః॥
నిమిత్తం తత్ర శకుని రహం దుశ్శాసన స్తథా।
దుర్యోధన శ్చ నృపతి ర్ధార్తరాష్ట్రసుతోఽభవత్॥ (ఉద్యో. అ. 143)

శ్రీకృష్ణా! తెలిసియుండియు నీవు నన్నేల వ్యామోహపెట్టెదవు? ఈ పృథివికి సంభవించు వినాశమునకు శకుని, నేను, దుశ్శాసనుడు, దుర్యోధనుడు నిమిత్తమయి యున్నాము. అని.

దీనినిబట్టి యుద్ధమునకు కారకులు కర్ణదుర్యోధనాదు లనియు, పాండవులు ధర్మాత్ములని కర్ణు డెరుగుననియు, ధర్మాత్ముడగు యుధిష్ఠిరుడే రాజ్యపాలకుడు గావలయునని యాతని సంకల్పమనియు, తాము మరణించునట్లును పాండవులు జయించునట్లును ఆతడు గ్రహించెననియు, పాండవులపట్ల తాను చేసిన దౌష్ట్యమునకు పశ్చాత్తప్తుడయ్యెననియు, పాండవుల నెట్లో ప్రకోపింపజేసి వారు యుద్ధోద్యుక్తులగునట్లు చేసి తన్మూలమున క్షత్రియవీరవర్గమునకు ప్రశంసనీయమైన యుద్ధమరణము ఘటింపజేయుటే కర్ణుని ముఖ్యోద్దేశమనియు, ఈ విషయము నిప్పుడు శ్రీకృష్ణునితో జెప్పుటయేకాక వెనుకజూపబడినట్లు అంపశయ్యాపై బడిన భీష్మునితోగూడ జెప్పియుండె ననియు, ప్రతివాదులు గ్రహింతురుగాక!

జనక్షయరూపమైన విప్లవమునకు దుష్టచతుష్టయమే కారణమైనట్లు కర్ణుడే వెల్లడించియుండుటచే, భగవద్గీతానాటకకర్త—

"శ్రీకృష్ణుడే యీవిప్లవమునకు కర్ణధారి" అని సుయోధనోక్తిగను' ఈభ్రాతృహత్యల కెవరుకర్తలు? నేటి విశ్వవిక్షోభమునకు, ఈ దారుణరక్తపాతమునకు ఈ నీచహత్యాకాండలకు కర్తయైన దెవరు? నేను కాదా?' అని శ్రీకృష్ణోక్తిగను కవిత్వ మల్లుట హేయము.

సుయోధనవిజయకర్త— "దేవకీనందనా! భారతయుద్ధంబు ప్రభవించె నీమూలమున" అని సుయోధనోక్తిగ కవిత్వ మల్లుటయు హేయమే. గ్రంథవిరుద్ధమైన ప్రతివాదుల నిరంకుశప్రవృత్తి నింద్యము.

శ్రీకృష్ణునకు కర్ణునియొద్ద తెచ్చిన ద్రౌపదీసందర్భమునకు అభిప్రాయ మేమో పంచమభాగము— ద్రౌపదీనిందానిరాకరణములో

విశేషముగా నిరూపించియున్నాము. ఆవిశేషములు అచ్చట జూడవలయును.

—: కర్ణుడు కుంతీదేవితో పార్థుని దప్ప మిగిలిన పాండవులను నేను వధింప నని చెప్పి పంపుట :—

శ్రీకృష్ణుడు సంధికై చెప్పిన మాటలు వినిపించుకొనక యుద్ధోద్యుక్తుడై యున్న దుర్యోధనునకు ప్రోత్సాహకుడు కర్ణుడనియు, మహాసంగ్రామమూలమున జనక్షయము కాబోవుచున్న దనియు, నీవు పాండవులకు జెందినవాడవు. పాండవవైరము విడిచి వారితో సఖ్యము కలిగియుండు మని నేను స్వయముగా జెప్పినయెడల నామాట నాతడు తీసివేయునా? అనియు దూరమాలోచించి కుంతీదేవి- గంగాతీరమందు ప్రాఙ్ముఖుడు, ఊర్ధ్వబాహుడు నయి సూర్యు నుపాసించుచున్న కర్ణుని యొద్దకు వెళ్ళి ఆతని వెనుకవైపు ఆతనిజపము పూర్తియగువరకు ఎండలో కర్ణుని యుత్తరీయపునీడలో నిలువబడి యుండెను.

"ఆపృష్ఠతాపా జ్జప్త్వా స పరివృత్య యతవ్రతః ।
దృష్ట్వా కున్తీ ముపాతిష్ఠ దభివాద్య కృతాంజలిః ॥"

కర్ణుడు తన వీపునకు ఎండతగులునంతవరకు జపించి ఆపైముగించి వెనుకకు తిరిగి కుంతీదేవిని జూచి నమస్కరించి అంజలి ఘటించి- "ప్రాప్తా క మర్థం భవతీ బ్రూహి కిం కరవాణి తే" దేవీ! నీవిటు లేల వచ్చినావు? నే నేమిచేయవలయును? చెప్పుము. అని యడుగ కుంతీదేవి కర్ణోత్పత్తివృత్తాంతము జెప్పి నీవు సూర్యసుతుడవు. నీవు పాండవులయెడ సౌభ్రాత్రము వహింపుము. యుధిష్ఠిరైశ్వర్యమును నీవే చేపట్టుము. అని బోధింప; అప్పుడు—

"సత్య మాహ పృథావాక్యం కర్ణ మాతృవచః కురు ।
శ్రేయ స్తే స్యా న్నరవ్యాఘ్ర సర్వ మాచరత స్తథా ॥"

అనుచు సూర్యమండలమునుండి — కుంతీదేవి చెప్పినమాట సత్యము. కర్ణుడా! నీవు మాతృవాక్యము ననుసరించి శ్రేయస్సును పొందుము. అను శబ్దము వినబడినది.

అయినను చెదరని మనస్సుతో కర్ణు డిట్లనెను—

“పాండవాన్ యది గచ్ఛామి కిం మాం క్షత్రం వదిష్యతి ।
ఉపనహ్య పరై ర్వైరం యే మాం నిత్య ముపాసతే ॥
మమ ప్రాణేన యే శత్రూన్ శక్తాః ప్రతిసమాసితుమ్ ।
మన్యన్తే తే కథం తేషా మహం భింద్యాం మనోరథమ్ ॥
మయా ప్లవేన సంగ్రామం తితీర్షన్తి దురత్యయమ్ ।
అపారే పారకామా యే త్యజేయం తా నహం కథమ్ ॥
అయం హి కాల స్సంప్రాప్తో ధార్తరాష్ట్రోపజీవినామ్ ।
నిర్వేష్టవ్యం మయా తత్ర ప్రాణా నపరిరక్షతా ॥

టీ. నిర్వేషవ్యం భుక్తస్య తదన్నాదే రానృణ్యం కర్తవ్యమ్ ।
ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాణా మర్థే యోత్స్యామి తే సుతైః ॥
అతోఽర్థకర మప్యేత న్నకరో మ్యద్య తే వచః ।
న చ తేఽయం సమారంభో మయి మోఘో భవిష్యతి ॥
వధ్యా న్విషహ్యాన్ సంగ్రామే న హనిష్యామి తే సుతాన్ ।

టీ. వధ్యాన్ వధార్హాన్ విషహ్యాన్ హంతుం శక్యానపీత్యర్థః ॥
యుధిష్ఠిరం చ భీమం చ యమౌ చైవాఽర్జునా దృతే ।
అర్జునం హి నిహత్యాజౌ సంప్రాప్తం స్యా త్ఫలం మయా ॥
యశసా చాపి యుజ్యేయం నిహత స్సవ్యసాచినా ।

దేవీ ! పాండవులలో జేరినయెడల క్షత్రియవర్గము నన్నేమనును? పాండవులతో వైరము కట్టుకొని నన్నుపాసించుచు, నాబలమున పాండవులను జయింప నెంచుచు నున్నవారి మనోరథము నెట్లు భగ్నము చేయగలుగుదును? యుద్ధమహార్ణవమును నన్నుబట్టుకొని దాటదలచియున్నవారిని నేనెట్లు విడువగలను? దుర్యోధనునివలన జీవించుచున్నవారికి తమకృతజ్ఞతను చూపవలసిన సమయము ప్రాప్తించినది. నేను ప్రాణముల నొడ్డి యాతని ఋణము దీర్చుకొనెదను. దుర్యోధనాదులనిమిత్తము నీపుత్రులతో యుద్ధముచేయుదును. ఈసందర్భమునుబట్టి నీమాట మంచిదయినను నేనిప్పు డనుసరింపను. నాయెడల నీయత్నము వ్యర్థము కాకూడదు. కనుక పార్థు నొక్కని దప్ప మిగిలిన

పాండవులను వధింపశక్యమయినను వధింపకుందును. అర్జునుని హింసిం తునా? ఫలప్రాప్తియగును. అర్జునునిచే హింసింపబడుదునా? యశస్సిద్ధి యగును. అని.

అది విని కుంతీదేవి యిట్లనెను—

"ఏవం వై భావ్య మేతేన క్షయం యాస్యన్తి కౌరవాః ।
యథా త్వం భాషసే కర్ణ దైవ స్తు బలవత్తరమ్ ॥
త్వయా చతుర్ణాం భ్రాతౄణా మభయం శత్రుకర్శన ।
దత్తం తత్ప్రతిజానీహి సంగరప్రతిమోచనమ్ ॥"

కర్ణుడా! అశ్లోకానిమ్ము. ఇది కౌరవక్షయమునకే వచ్చినది. దైవము బలిష్ఠమై యున్నది. నీవు పాండవచతుష్టయమునకు అభయ దానము చేసితివి. దానిని పాలింపుము. అని.

ఇచ్చట కర్ణుని తాత్పర్యము— తన్ను నమ్ముకొని పాండవులపై కాలుదువ్వుచున్న దుర్యోధనుని విడువకుండుట తనకు ధర్మమని, త్రయోదశవత్సరము గడచినతోడనే పార్థుని వధించితీరెద నని, వెనుక జెప్పినట్లు ఆయుధముబట్టి తానుచేసిన ప్రతిజ్ఞను నిర్వహించుట తనకు ధర్మమని, తనను బోషించు దుర్యోధనుని ఋణము తాను ప్రాణ మర్పించియైన తీర్చుకొనుట తనకు ధర్మమని తాత్పర్యము. ఆధర్మ మును, జనని యగు కుంతీదేవి జనకు డగు సూర్యభగవానుడు తన కెంత బోధించినను విడువ లేదు.

ఈవిషయమునే ఈస్థలములో నీలకంఠాచార్యు లిట్లు చెప్పెను—

"ధర్మాధర్మౌ న త్యజతో ధర్మాధర్మైకసంశ్రయా ।
ప్రార్థితా వపి పిత్రాద్యైః కర్ణదుర్యోధనా వివ ॥" అని.

దీనినిబట్టి కర్ణుని పాండవద్వేషము ధర్మమని భ్రాంతిపడరాదు. ఇచ్చట దుర్యోధనుని దధర్మ మనియే చెప్పబడెను. ఆ అధర్మము పాండవద్రోహమే. ఆపాండవద్రోహ మెల్ల కర్ణపురస్కృతమే. అట్టి యధర్మపరుడగు దుర్యోధనునకు గుండెకాయయైయున్న కర్ణుని పాండ

వద్రోహబుద్ధి ధర్మ మెట్లగును? కనుకనే పాండవులనుగూర్చి యాడిన నామాటలు తప్పే యని శ్రీకృష్ణునితో కర్ణుడే చెప్పెను. కనుక కర్ణుని ధర్మము, దుర్యోధనునకు స్వామిద్రోహము చేయకుండుటే. అని గ్రహింపవలెను.

—: "కర్ణుడు కీర్తి శరీరమును మాపికొనకుండుటకు స్వామిహితముగ సంధిచేసికొనవద్దని ప్రసంగించినను ప్రసంగింపవచ్చును"

అనుప్రసంగము— తన్నిరాకరణము :—

కర్ణచరిత్రకారుల వ్రాత యిట్లున్నది—

స్వామిభక్తుడగు కర్ణుడును శత్రువులకు పౌరుషహీనముగ గొంతరాజ్యభాగ మిచ్చి సంధిచేసికొనుట యుక్తము గాదని నిశ్చయించికొని రని చెప్పవచ్చును.

కర్ణుడు తనస్వామి సంధి కంగీకరించి కీర్తిశరీరమును గళంకితముగ జేసికొనునేమో యను భీతి నది యనుచితమని స్వామిహితముగ ప్రసంగించినను ప్రసంగింపవచ్చును.

క్షణభంగురమగు భౌతికశరీరపుసౌఖ్యమునకై యాచంద్రతార ముండవలసిన కీర్తిశరీరమును మాపికొనుట దుర్యోధనునకు హితము కాదని వీరపురుషు డగు కర్ణుడు తలంచుట యాతని స్వామిభక్తికి లోపమును గూర్పజాలదుగదా! (పు. 83)

ఇచ్చట ప్రతివాదులు— కర్ణదుర్యోధనులు పాండవులకు గొంత రాజ్యభాగ మిచ్చుట పౌరషహీనముగ భావించి యిట్లనట్లు చెప్పుచు న్నారు. ఇది దుర్యోధనునిదే రాజ్యమను భ్రాంతితో జెప్పిన మాట. ఆభ్రాంతి ప్రతివాదులు వదల్చుకొనవలసినదనియు, పాండవులదే రాజ్య మనియు ఘంటాఘోషముగా జెప్పియున్నాము. ఇట్టిస్థితిలో సంధిచేసి కొనుట యుక్తము గాదని కర్ణదుర్యోధనులనుకొనుట వారి దుష్టత్వము నకే సూచకము. వారిది వారికివ్వనివారు దుష్టులుగాక యిరేమగుదురు?

కర్ణునకు— తన స్వామి సంధికంగీకరించి కీర్తి శరీరమును కళంకి తము జేసికొనునేమో అని భీతియట !

ఈమాటచే సంధి చెడగొట్టినవాడు కర్ణుడని ప్రతివాదు లొప్పుకొని నట్లే. సంధి గానీక సర్వసంహారమునకు గారకు లెవ్వరయినారో సంజ యునితో ధృతరాష్ట్రుడే చెప్పి విలపించినాడు—

"నేను ద్రోణుండు భీష్ముండు బూని చెప్ప
శౌరిమాటలు మీరాజు సరకుగొనడ
సంధి గానీకకర్ణుండు సౌబలుండు
దుస్ససేనుండు నందర దున్చిరికొనిరి."

భౌతికశరీరపుసౌఖ్యము క్షణభంగురమట ! ఆచంద్రతారముగ నుండవలసినది కీర్తిశరీరమట ! ఆకీర్తిశరీరము మాపికొనుట దుర్యోధనునకు హితము కాదని వీరుడగు కర్ణుడు తలంచెనట ! అది యాతని స్వామిభక్తికి లోపము కూర్పదట !

ఆహా ! అంత క్షణభంగురమైన భౌతికశరీరసౌఖ్యములో పాండవహత్యకై యెట్లు ప్రయత్నించిరో, కపటద్యూతమునకై యెట్లు సిద్ధపడిరో, వారి రాజ్యముగూడ వారి కివ్వమని, పంచగ్రామములుగూడ నివ్వమని యెట్లు భీష్మించిరో ?

కర్ణదుర్యోధనులకు కీర్తిశరీరమా ? అది పాండవహత్యాప్రయత్నమునుండి యుద్భవించినదేనా ? అది పాండవుల తిండి పడగొట్టగా కలిగినదేనా ? అది ద్రౌపదీకేశాంబరాకర్షణమూలకమేనా ? ఆకీర్తిశరీరము పాండవులతో సంధి చేసికొనుటచే మాసిపోవు నని ప్రతివాదుల కనిపించుట శోచనీయము. సంధి కంగీకరింపు మని కోరిన పాండవులును, కృష్ణభగవానుడును, భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామ విదురప్రభృతులును, గాంధారీధృతరాష్ట్రులును, నారదాదిమహర్షులును తమ తమ కీర్తిశరీరమును మాపికొనినవారే కాబోలు. అసంగతమగుటచే వీరి వ్రాత నిరస్తము.

—: కృష్ణభగవానుడు వచ్చి కురుసభావృత్తాంతము జెప్పుట, యుద్ధము వచ్చిపడెనే అని ధర్మజుడు చింతించుట :—

కృష్ణభగవానుడు కురుసభనుండి నిర్గమించి కుంతీదర్శనము చేసి మధ్యమార్గమున కర్ణునితోగూడ సంభాషించి పాండవులయొద్దకు వచ్చి అక్కడ యావద్విషయమును వెల్లడించి పర్యవసాన మిట్లు చెప్పెను—

"యథాహ రాజా గాంగేయో విదురశ్చ హితం తవ ।
సర్వం భవతు తేరాజ్యం పంచగ్రామా న్విసర్జయ ॥
అవశ్యం భరణీయా హి పితు స్తే రాజసత్తమ ।
ఏవ ముక్తోఽపి దుష్టాత్మా నైవ భాగం వ్యముఞ్చత ॥
దండం చతుర్థం పశ్యామి తేషు పాపేషు నాన్యథా ।
నిర్యాతాశ్చ వినాశాయ కురుక్షేత్రం నరాధిపాః ॥
న తే రాజ్యం ప్రయచ్ఛన్తి వినా యుద్ధేన పాండవ ॥" (ఉద్యో. అ 150)
"నైష కామయతే ధర్మం నైష కామయతే యశః ।
జితం స మన్యతే సర్వం దుష్టాత్మా కర్ణ మాశ్రితః ॥
బన్ధ మాజ్ఞాపయామాస మమ చాపి సుయోధనః ।
నచ తం లబ్ధవాన్ కామం దురాత్మా పాపనిశ్చయః ॥" (అ. 154)

భీష్ముడు చెప్పినట్లు, విదురుడు చెప్పినట్లు దుర్యోధనా! రాజ్యమంతయు నీవె యుంచుకొని పంచగ్రామములనే విడిచిపెట్టుము. పాండవులను బోషించుట నీతండ్రి కావశ్యకముకదా! అని చెప్పినను ఆదుష్టాత్ముడు సమ్మతింపలేదు. ఆపాపాత్ములయందు ఇక దండోపాయమే యుక్తము. వారు కురుక్షేత్రమునకు నశించుటకై ప్రయాణమయినారు. యుద్ధము లేకుండ వారు రాజ్య మీయరు.

దుర్యోధనునకు ధర్మ మక్కరలేదు; కీర్తి యక్కరలేదు. కర్ణునాశ్రయించి ఆదుష్టాత్ముడు సర్వము జిత మనియే తలచుచున్నాడు. ఆపాపాత్ముని సంకల్పము సిద్ధింపలేదుగాని నన్ను బంధించుటకుగూడ తలపెట్టినాడు. అని.

"అవధ్యానాం వధం పశ్యన్ ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః ।
నిశ్శ్వసన్ భీమసేనం చ విజయం చేద మబ్రవీత్ ॥
యదర్థం వనవాసశ్చ ప్రాప్తం దుఃఖం చ య న్మయా ।
సోఽయ మస్మా నుపైత్యేవ పరోఽనర్థః ప్రయత్నతః ॥

టీ. యదర్థం యన్నివృత్త్యర్థం అనర్థః, కులక్షయః ప్రయత్నతో బలాత్.
తస్మిన్ యత్నః కృతోఽస్మాభి స్స నో హీనః ప్రయత్నతః ।
అకృతే తు ప్రయత్నేఽస్మా నుపావృత్తః కలి ర్మహాన్ ॥

టీ. తస్మిన్నితి. తస్మి న్ననర్థే నిమిత్తేసతి యత్నః తత్పరిహారార్థ ఉపాయః సద్య శ్శత్రువధరూపో భీమస్య ద్యూతకాలే సమ్మతః స నోఽస్మాక మస్మాభిః క్షమాం కుర్వద్భిః ప్రయత్నతః బలాత్ హీనో వ్యర్థః కృతః. అకృతే తు అకృతేఽపి ప్రయత్నే యుద్ధార్థ ముద్యోగేఽస్మాన్ కలి రుపావృత్త ఆగతః.

"కథం హ్యవధ్యై స్సంగ్రామః కార్య స్సహ భవిష్యతి ।"

ధర్మరాజు ఆశ్రీకృష్ణోక్తులను విని వధింపదగనివారిని వధింప వలసివచ్చెనే యని నిట్టూర్పు విడుచుచు భీమార్జునులతో నిట్లనెను— కులక్షయరూపమైన యే అనర్థము రాకుండుటకై వనవాసము చేయుటకును, కష్టము లనుభవించుటకునుగూడ నేను సమ్మతించితినో ఆయనర్థము బలాత్కారముగా మనపై వచ్చి పడనేపడినది. ఆకులక్షయకార్యమునకు నిమిత్తము ద్యూతకాలములో తటస్థించినపుడు దానిని పరిహరించుటకై తత్క్షణమే శత్రువధరూపమయిన యుపాయము భీమసేనునకు సమ్మతమైనను, అది సహించియున్న మనమూలమున వ్యర్థము చేయబడినది. యుద్ధమునకు ప్రయత్న మెన్నడును చేయని వార మయినను మన కదియే ప్రాప్తమయినది. వధింపదగనివారితో యుద్ధ మెట్లు కర్తవ్యమో? అని యిట్లు చింతించెను.

దీనినిబట్టి కులక్షయకారకులు పాండవులో, కృష్ణభగవానుడో, కర్ణదుర్యోధనాదులో ప్రతివాదులు తెలిసికొందురు గాక !

—: దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు కాలుదువ్వుచు పాండవులను రెచ్చగొట్టుచు ఉలూకునిచే సందేశ మంపినవిధము—

ప్రతివాదిపరామర్శము :—

కౌరవసేనలతో బాటు పాండవసేనలుగూడ కురుక్షేత్రమునకు జేరి హిరణ్వతియను ప్రదేశములో నివాసము లేర్పరచుకొనియుండ దుర్యోధనుడు కర్ణశకునిదుశ్శాసనులతో ఆలోచించి శకునిపుత్రుడగు ఉలూకుని తన సందేశము చెప్పి పాండవులయొద్దకు బంపెను. ఆయులూకుడు పాండవసభలో ధర్మరాజునితో—

"దుర్యోధనసమాదేశం శ్రుత్వా న క్రోద్ధు మర్హసి ।"

దుర్యోధనునిసందేశము వినుము. నాపై కోపింపకు మని చెప్పు కొనగా ధర్మజుడు– "ఉలూక న భయం తేఽస్తి బ్రూహి త్వం విగత జ్వరః" నీవు భయపడక విస్సంకోచముగా జెప్పు మని పలుక ఉలూకు డిట్లు చెప్ప నారంభించెను—

"ఇదం త్వా మబ్రవీ ద్రాజా ధార్తరాష్ట్రో మహామనాః ।
శృణ్వతాం కురువీరాణాం తన్నిబోధ యుధిష్ఠిర ॥
పరాజితోఽసి ద్యూతేన కృష్ణా చానాయితా సభామ్ ।
శక్యోఽమర్షో మనుష్యేణ కర్తుం పురుషమానినా ॥
ద్వాదశైవ తు వర్షాణి వనే ధిష్ణ్యా ద్వివాసితః ।
సంవత్సరం విరాటస్య దాస్య మాస్థాయ చోషితః ॥
అమర్షం రాజ్యహరణం వనవాసం చ పాండవ ।
ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ ॥"

యుధిష్ఠిరా! కురువీరులు వినుచుండగా నీతో జెప్పు మని దుర్యోధనుడు నాకు జెప్పిన విషయములు– ద్యూతములో నీవోడింప బడితివి. ద్రౌపది సభ కీడ్వబడినది. పౌరుషముగల మనుష్యుడు ఆవిష యములకు క్రుద్ధుడు కావలసిన దే. ద్వాదశవత్సరములు గృహమునుండి తొలగించి వనమం దుంచబడితివి. సంవత్సరము విరాటునకు దాసు డవై యుంటివి. ఆక్రోధమును, రాజ్యహరణమును, వనవాసమును, ద్రౌపదీకేశాంబరాకర్షణమును తలచుకొనుచు నీవు పౌరుషము దెచ్చు కొనుము.

"పంచగ్రామా వృతా యత్నా న్నాస్మాభి రపవర్జితాః ।
యుధ్యామహే కథం సంఖ్యే కోపయేమ చ పాండవాన్ ॥
జాతుషే చ గృహే దాహం స్మర తం పురుషో భవ ।
ఏతదర్థం మయా సర్వం కృత మేత ద్యుధిష్ఠిర ॥
కిన్ను యుద్ధా త్పరం లాభం క్షత్రియో బహుమన్యతే ।"

మీరు పంచగ్రామములనే అడిగినను మీకు కోపము రప్పింప వలెననియు, మిమ్ము యుద్ధములోనికి దింపవలెననియు దలచియే మే మివ్వలేదు. ఆలాక్షాగృహదహనమును తలచుకొనుము. నీవు

పౌరుషము దెచ్చికొనుము; మీయెడల నే నెప్పు డేమిచేసినను ఈ యుద్ధముకొరకే చేసినాను. యుద్ధముకంటె కోరదగినది క్షత్రియునకు మరే మున్నది ? అని.

భీమసేనునితో జెప్పు మనిన మాటలు—

"విరాటనగరే పార్థ యస్త్వం సూదో హ్యభూః పురా ।
బల్లవో నామ విఖ్యాత స్తన్మమైవ హి పౌరుషమ్ ॥
ప్రతిజ్ఞాతం సభామధ్యే న తన్మిథ్యా త్వయా పురా ।
దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీయతాం యది శక్యతే ॥
య దబ్రవీషి చ కౌంతేయ ధార్తరాష్ట్రా నహం రణే ।
నిహనిష్యామి తరసా తస్య కాలోఽయ మాగతః ॥
త్వం హి భోజ్యే పురస్కార్యో భక్ష్యే పేయే చ భారత ।
క్వ యుద్ధం క్వ చ భోక్తవ్యం యుధ్యస్వ పురుషో భవ ॥"

ఓ భీమసేనా ! నీవు విరాటనగరములో వంటవాడవయినది నాపరాక్రమముచేతనే. నీవు ఆనాడు దుశ్శాసనుని రుధిరపానమును ప్రతిజ్ఞచేసితివి. చేతనైనచో నీవాపని జేయవలయును. ధార్తరాష్ట్రుల నందరను యుద్ధములో సంహరింతు నని నాడు పలికినావు. ఆసమయ మిదిగో వచ్చినది. నీవు భోజనమునకు ముందువాడవు. యుద్ధ మెక్కడ? భోజన మెక్కడ ? యుద్ధము చేసి నీపౌరుషము జూపుము. అని.

ఇట్లు రెచ్చగొట్టబడిన యీభీమసేను డెట్టివాడు ? 13 సంవత్సరములకు బూర్వము ద్యూతకాలమున దుర్యోధనాదుల దుండగములకు శిక్షగా యుద్ధభూమిలో మిమ్ములను ఈయీవిధముగా వధింతు నని ప్రతిజ్ఞచేసియు, ప్రస్తుత మట్టి యుద్ధము రాకుండవలయునని కోరుచు సంధికై వెళ్ళు కృష్ణభగవానునితో—

"యథా యథైవ శాంతి స్స్యా త్కురూణాం మధుసూదన ।
తథా తథైవ భాషేథా మాస్మ యుద్ధేన భీషయేః ॥
నోగ్రం దుర్యోధనో వాచ్య స్సామ్నై వైనం సమాచరేః ।
అపి దుర్యోధనం కృష్ణ సర్వే వయ మధశ్చరాః ॥
నీచై ర్భూత్వాఽనుయాస్యామో మాస్మ నో భరతా నశన్" (ఉద్యో అ 74)

దుర్యోధనుడు సంధికంగీకరించునట్లు సామోపాయముననే చెప్ప వలయును. యుద్ధమునకు సంబంధించుమాట లాడవద్దు. కురువంశము నశింపకుండుటకై మేమందరము దుర్యోధనునే అనుసరించియుందుము; అని చెప్పి తన సౌశీల్యమును ప్రకటించినవాడు.

ఓ ప్రతివాదులారా! "భీముడు సాధువా? పశుబలగర్విత మూర్ఖుడు; అవినీతిపరుడు; రాక్షసతుల్యుడు; ద్వేషైకప్రధానుడు" అని వ్రాసిన 'భారతవిమర్శన' కారులారా!

సాధువు శాంతినిగోరు భీముడా? నీవేమిచేయగలవో చేయుమనుచు ఆభీముని రెచ్చగొట్టు మీదుర్యోధనుడా? మూర్ఖుడు భీముడా? దుర్యోధడా? అవినీతిపరుడు భీముడా? దుర్యోధనుడా? రాక్షసతుల్యుడు భీముడా? దుర్యోధనుడా? ద్వేషైకప్రధానుడు భీముడా? దుర్యోధనుడా? తెలిసికొనుడు.

ప్రకృతము– అర్జునునితో జెప్పుమనిన మాటలు—

"జానామి తే వాసుదేవం సహాయం జానామి తే గాండివం తాలమాత్రం ।
జానా మ్యహం త్వాదృశో నాస్తి యోద్ధా జానాన స్తే రాజ్య మేత ద్ధరామి॥
త్రయోదశసమా భుక్తం రాజ్యం విలపత స్తవ ।
భూయ శ్చైవ ప్రశాసిష్యే త్వాం నిహత్య సబాంధవం ॥
క్వ తదా గాండివం తేఽభూ ద్య త్త్వం దాసపణై ర్జితః ।
క్వ తదా భీమసేనస్య బల మాసీచ్చ ఫాల్గున ॥
సగదా ద్భీమసేనా ద్వా ఫాల్గునాద్వా సగాండివాత్ ।
నవై మోక్ష స్తదా యోఽభూ ద్వినా కృష్ణా మనిన్దితామ్ ॥
సా వో దాస్యే సమాపన్నాన్ మోచయామాస పార్షతీ ।
అవోచం యత్ షండతిలా నహం వ స్తథ్య మేవ తత్ ॥
ధృతా హి వేణీ పార్థేన విరాటనగరే తదా ।
సూదకర్మణి చ శ్రాన్తం విరాటస్య మహానసే ॥
భీమసేనేన కౌన్తేయ యత్తు తన్మను పౌరుషమ్ ।
ఏవ మేవ సదా దండం క్షత్రియాః క్షత్రియే దమః ॥
న భయా ద్వాసుదేవస్య నచాఽపి తవ ఫాల్గున ।

రాజ్యం ప్రతిప్రదాస్యామి యుధ్యస్వ సహకేశవః ॥
వాసుదేవసహస్రం వా ఫాల్గునానాం శతాని వా।
ఆసాద్య మా మమోఘేషుం ద్రవిష్యన్తి దిశో దశ ॥
రాష్ట్రాన్నిర్వాసనక్లేశం వనవాసం చ పాండవ।
కృష్ణాయాశ్చ పరిక్లేశం సంస్మరన్ పురుషో భవ॥
యదర్థం క్షత్రియా సూతే సర్వం తదిద మాగతమ్।
బలం వీర్యం చ శౌర్యం చ పరం చాప్యస్త్రలాఘవమ్ ॥
పౌరుషం దర్శయన్ యుద్ధే కోపస్య కురు నిష్కృతిమ్।
పరిక్లిష్టస్య దీనస్య దీర్ఘకాలోషితస్య చ ॥
హృదయం కస్య న స్ఫోటే దైశ్వర్యాద్భ్రంశితస్య చ।
అమిత్రాణాం వశే స్థానం రాజ్యం చ పున రుద్ధర ॥
పరాజితోఽసి ద్యూతేన కృష్ణా చానాయితా సభామ్।
శక్యోఽమర్షో మనుష్యేణ కర్తుం పురుషమానినా ॥ ''

అర్జునా! నీకృష్ణసాహాయ్య మెరుగుదును; నీమహాగాండీవ మెరుగుదును; నీవంటి యోధుడు లేడని యెరుగుదును. ఇదంతయు నెరిగియుండియే నీరాజ్యమును హరించితిని.

నీవు విలపించుచుండగా 13 సంవత్సరములు రాజ్య మనుభవించితిని. మిమ్ముల నందరను వధించి యింకను అనుభవింతును.

ద్యూతములో నీవు దాసుడ వయి కూర్చుండినపుడు నీగాండీవ మేమయినది? మీ భీముని బల మేమయినది? ఆనాడు మీకు విముక్తి ద్రౌపదివలన గలిగెనుగాని నీవలన గలిగినదా? భీమునివలన గలిగినదా? ఆనాడు; మీరు పనికిమాలినవారని చేనన్నది నిజము. విరాటనగరములో జడ వేసికొని నీవు, వంటలవాడయి భీముడు సంచరింపలేదా? మిమ్ముల నట్లు సంచరింపజేసినది నాపౌరుషమే. క్షత్రియులు క్షత్రియులకు జేయున దిట్టిదండనమే.

నీకును, శ్రీకృష్ణునకును భయపడి రాజ్య మిచ్చువాడను గాను; యుద్ధమునకు రమ్ము; వేయిమంది కృష్ణులుగాని, వందలకొలది పార్థులుగాని నన్నెదిరించిననాడు దిక్కులకు పలాయనము కావలసినవారే.

అర్జునా! నీవు రాజ్యభ్రంశక్లేశమును, వనవాసక్లేశమును, ద్రౌపదీ కేశాంబరాకర్షణక్లేశమును దలచుకొనుచు పౌరుషమును దెచ్చికొనుము.

క్షత్రియస్త్రీ కనినందుకు సార్థకము కావలసిన సమయము వచ్చినది. నీబలపౌరుషాదులను యుద్ధములో ప్రకటించి నీకోపమును తీర్చికొనుము. ఐశ్వర్యభ్రష్టుడై దీనుడై దీర్ఘకాల మనేకకష్టములకు పాలై యున్న యెవ్వనికి హృదయము విచ్చిపోకుండును? శత్రువశమై యున్నరాజ్యమును, జీవితమును పునరుద్ధరణము చేసికొనుము. నీవు ద్యూతములో నోడింపబడినావు; ద్రౌపది సభ కీడ్వబడినది. పౌరుష శాలికి క్రోధాగ్ని ప్రదీపింపవలసినదే. అని.

ఓప్రతివాదులారా! ఈదుర్యోధనుని మాట లాలకించినారా? పాండవరాజ్యము హరించుట, పాండవధర్మపత్నిని పరాభవించుట, పాండవులను వనవాసాదులచే దుఃఖపెట్టుట, పాండవహత్యకై ప్రయత్నములు చేయుట, ఇవన్నియు తనపౌరుషమునకు చిహ్నము లేనట! పాండవులు ప్రతిఘటింపక సహించుచువచ్చుట వారి నిర్వీర్యతకు నిదర్శన మట!

ఈమాట లాడుటకు అచిరకాలముక్రిందట ఉత్తరగోగ్రహణ సంఘర్షణములో తనకు ప్రత్యక్ష మయినట్టి పార్థుని అసహాయశూరత్వము, తమ పలాయనము మరపునకు వచ్చినవా? అంతకు పూర్వము ఘోషయాత్రాసంఘటనములోని పాండవపరాక్రమము తమకు ప్రాణదానము చేసినది మరపుకు వచ్చెనా? దుర్యోధనున కిది గుణమనియే మీకు అనిపించుచున్నదా?

ఇంకొకటి— తాను చేసిన దుష్కార్యము లుద్ఘాటించునపుడు మీరు చేసిన ఈయీ నేరమున కీయాపని నేను చేసినా నని చెప్పిన మాట యొక్కటియు గనబడదేమి? పాండవులయందుగాని, ద్రౌపదీదేవియందుగాని నేరము లున్నయెడల వాని నుద్ఘాటింపక మానునా?

పాండవులను పౌరుషము లేనివారనుచు పౌరుషము దెచ్చుకొని మాపై కోపము దీర్చుకొనుటకు యుద్ధమునకు రండని ముమ్మారము జూపుటలో వారు నిరపరాధు లని మీకు దోచుటలేదా ? అట్టి పాండవులపై నేరములను మీ రెట్లు కల్పింపబూనినారు.

అప్రతిహతపరాక్రమవంతు లయియుండియు, పాండవులు ధర్మ బద్ధులయి దుష్టుల దుండగములను సహించుచువచ్చిన పూజ్యతములని మీ కేల దోచలేదు ? బుద్ధిపూర్వకముగా యుద్ధోపద్రవమును దెచ్చి పెట్టిన విప్లవకారులు దుష్టచతుష్టయ మని మీ రేల గ్రహింపలేదు ?

విప్లవకారులు పాండవు లని కొందరు, శ్రీకృష్ణు డని కొందరు వ్రాతలు సాగించి సారస్వతమున కపచారము చేయుదురా ? పూజ్యులను అపూజ్యు లందురా ? అపూజ్యులను పూజ్యు లందురా ? శాంతం పాపం !

ప్రకృతము- కృష్ణభగవానునిగూర్చి చెప్పిన మాటలు—

"సభామధ్యే చ యద్రూపం మాయయా కృతవా నసి ।
తత్తథైవ పునః కృత్వా సార్జునో మా మభిద్రవ ॥
వయ మప్యుత్సహేమ ద్యాం ఖం న గచ్ఛేమ మాయయా ।
దర్శయేమ చ రూపాణి స్వశరీరే బహూ న్యపి ॥
యస్తు శత్రు మభిజ్ఞాయ శుద్ధం పౌరుష మాస్థితః ।
కరోతి ద్విషతాం శోకం స జీవతి సుజీవితమ్ ॥
అకస్మాచ్చైవ తే కృష్ణ ఖ్యాతం లోకే మహ ద్యశః ।
అద్యేదానీం విజానీమ స్సన్తి షండా స్స శృంగకాః ॥

టీ- సశృంగకాః=శృగం పుంస్త్వచిహ్నం శ్మశ్రులత్వ లింగవత్త్వాదికం తత్సహితాః షండాః నిర్వీర్యాస్సన్తి. యేషు తవ శౌర్యం ప్రఖ్యాత మితి భావః

"యద్విధో నాపి నృపతి స్త్వయి యుక్తః కథంచన ।
సన్నాహం సంయుగే కర్తుం కంసభృత్యే విశేషతః ॥

కృష్ణా ! నీవు కురుసభలో ధరించిన మాయారూపమును మరల ధరించి అర్జునునితోగూడ నామీదకు రమ్ము. మేము గూడ మాయలు చేయుగలము, మా శరీరముపై బహురూపములను చూపగలము,

శత్రువును దెలిసికొని సుస్థమైన పౌరుషముతో శత్రువులను శోకింప జేయువాని జీవితమే జీవితము. కృష్ణా! లోకములో విఖ్యాతమైన మహాయశస్సు నీకు అకస్మాత్తుగా (అదృష్టమునుబట్టి) వచ్చినది. నాడు నీచే నెదుర్కొనబడినవారు పురుషాకృతితో నున్న నిర్వీర్యు లని నేడు నేను గ్రహించితిని. కంసభృత్యుడ వయిన నీయందు యుద్ధసన్నాహము చేయగల నావంటి నరపతి లేకపోయెను. అని.

ఓ ప్రతివాదులారా! ఇట్లే నకులసహదేవులను, విరాటద్రుపదులను, శిఖండిధృష్టద్యుమ్నులను మీ రేమి చేయగలరో వచ్చి చేయుడు అనుచు రెచ్చగొట్టెను.

ఈ దుర్యోధనుని ధోరణి- "వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః" "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అనుసూక్తులకు నిదర్శనముగా నున్నదా? లేదా?

ఈ దుర్యోధనుడు పుట్టినపుడు గోచరించిన యుత్పాతములను బట్టి యీతని భవితవ్య మెట్లుండు నని యడిగిన తండ్రితో—

"వ్యక్తం కులాన్తకరణో భవితైష సుత స్తవ"

ఈ నీపుత్రుడు కులాంతకు డగునని చెప్పిన జ్యోతిర్విదుల వాక్యమునకు సరిపడియున్నదా? లేదా?

ఈ దుర్యోధనసందేశముపై భీమసేనుడు చెప్పిన మాటలు—

"అస్మాభిః ప్రీతికామై స్తు భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః।
మర్షితం తే దురాచార త త్త్వం న బహు మన్యసే॥
ప్రేషితశ్చ హృషీకేశ శ్శమాకాంక్షీ కురూన్ ప్రతి।
కులస్య హితకామేన ధర్మరాజేన ధీమతా॥
త్వం కాలచోదితో నూనం గన్తుకామో యమక్షయమ్।
గచ్ఛ స్వాహవ మస్మాభి స్తచ్చ శ్వో భవితా ధ్రువమ్॥

ఓ దుర్యోధనా! ఓ దురాచారా! మేము మాయుధిష్ఠిర ప్రభువుయొక్క ప్రీతికై నీదుశ్చేష్టలను సహించినాము. అది నీకు తెలియకున్నది. కురువంశక్షేమము గోరి మాధర్మప్రభువు సంధికై

శ్రీకృష్ణుని బంపెను. కాలప్రేరితుడ వైన నీవు యమసన్నిధినే కోరుచున్నావు. ఇక నీకిష్టమైన యుద్ధమునే కానిమ్ము; అది రేపే జరుగును. అని. ధర్మరాజు చెప్పిన మాటలు—

"న చాఽహం కామయే పాప మపి కీటపిపీలయోః ।
కింపున ర్జ్ఞాతిషు వధం కామయేయం కథంచన ॥
ఏతదర్థం మయా తాత పంచగ్రామా వృతా పురా ।
కథం తవ సుదుర్బుద్ధే న పేక్షేయ వ్యసనం మహత్ ॥
టీ- కథ మితి । హే సుదుర్బుద్ధే తవ వ్యసనం మరణాగమం కథ మపి న పేక్షేయ ఇతి హేతోః పంచగ్రామా వృతా ఇతి సంబంధః ।
శ్రుతం వాక్యం గృహీతోఽర్థో మతం య త్తే తథాస్తు తత్ ।"

ఓదుర్బుద్ధీ! కృమికీటకములకయినను హానిని గోరనట్టి నేను జ్ఞాతివర్గముయొక్క హాని జరుగకుండుటకై ఆలోచించి నీమరణ ప్రాప్తిని జూడలేక పంచగ్రామములను మాత్రమె కోరియున్నాను. దానినిగూడ త్రోసివేసిన నీధోరణి తెలిసినది. ఇక నీయుద్ధమనోరథమునే తీర్చెదను. అని.

ఇది జూడగా యుద్ధోపద్రవమును బుద్ధిపూర్వకముగా తెచ్చి పెట్టినది దుష్టచతుష్టయ మని స్పష్టమగుచున్నది.

—♦ భగవద్గీతానాటకపరామర్శము ♦—

ఓభగవద్గీతానాటకకర్తలారా! ఈయుధిష్ఠిర, భీమసేనప్రతివచనము లాలకించినారా? దీనినిబట్టి దుష్టచతుష్టయకృతహింసలకు పాండవులు ప్రతిహింస లాచరించినా రని మీకు అనిపించినదా? అహింస నవలంబించినా రని యనిపించినదా?

పాండవుల పంచగ్రామసంధి, శ్రీకృష్ణుని రాయబారము మీకు ప్రతిహింసాదృష్టి యనిపించినదా? అహింసాదృష్టి యనిపించినదా?

మీరు అశ్వత్థామవాక్యముగా—

"ఐదుగ్రామంబులని వాదులాడి రాయబార మని గొల్లసుద్దులు పలికి మూఢలోకమును మోసగింతువుగాక, రాజనీతివిదుల నా? బుట్టలో వైతు వీవు"

అనుచు శ్రీకృష్ణుని నిరసించినారే!

"నీవు ధూర్తరాజమ్మన్యుడవు... నేటికి రాజకీయవేత్త వయినావు. నిర్వాణ ప్రదమగు బ్రహ్మవిద్యను కర్మయోగమను మిషతో అత్యాచారములకు ఘోర హింసాకర్మలకు ప్రాతిపదిక గావించిన మహాజ్ఞానివి."

అని హద్దుమీరి కవిత్వమల్లినారే! ఈయశ్వత్థామవాక్యములకు—

"నీ వనినట్లు ఈమహాసంగ్రామమునకు నేనే కర్తను"

అని శ్రీకృష్ణునిచే అనిపించినారే! ఓహో! శ్రీకృష్ణస్వరూపమును అట్లు చిత్రించిన మీబుద్ధి చాల గొప్పది. శ్రీకృష్ణునిది మహాజ్ఞాన మనిపించిన మీజ్ఞానము లోకాతీతము. శ్రీకృష్ణోపదిష్టమగు భగవద్గీతయొక్క పరమతాత్పర్యము ఆశ్రీకృష్ణునకు గాక మీకే లోతుగా తెలిసిన దని మాకు బోధపడినది.

అయితే అది నిర్వాణప్రదమగు బహ్మవిద్యయా? దానిని కర్మయోగ మను మిషతో అత్యాచారములకు, ఘోరహింసలకు ప్రాతిపదిక గావించెనా? అయితే మీరు—

"నీమనోవైకల్యము నడంపజాలు ఉపనిషత్సారమును సంక్షేపముగ విశదీకరింతును"

అని శ్రీకృష్ణుడు పార్థునకు జెప్పి గీత నుపదేశించినట్లు వ్రాసిరే! ఈవ్రాతనుబట్టి ఉపనిషత్సారమే గీత యనియు, అది పార్థుని మనోవైకల్యనివారణమునకే ఉపదేశింపబడిన దనియు తేలినది.

ఇట్టి స్థితిలో అది అత్యాచారములకు ఘోరహింసలకు ప్రాతిపదిక గావింపబడిన దనుమాట యెట్లు సరిపడును?

అత్యాచారహింసలకే మనోవైకల్యము వహించి పార్థుండుండ అట్టి హింసనే బోధించు గీత యాతని మనోవైకల్యమును తొలగింపగలుగు టెట్లు?

యుద్ధము హింసాకృత్య మనిపించుటచే పార్థునకు మనోవైకల్యము (శోకమోహములు) ఏర్పడెను. అది హింసాకృత్యము కానేర దని ప్రతిపాదించియే గీత మనోవైకల్యమును తొలగింపగలిగిన దన వలయును. అది హింసాకృత్యము కాకపోవుటకు స్వధర్మ మగుటే హేతువని గీత నిరూపించిన దనవలయును. "చోదనాలక్షణోఽర్థో

ధర్మః" అను ధర్మనిర్వచనమునుబట్టి యెవ్వనిగూర్చి యేది విధింప బడెనో అదియే యాతనికి స్వధర్మ మని తెలిసికొనవలయును.

ఈవిషయమే— "శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః" అని, "స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః" అని, "స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితు మర్హసి" అని, ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధా చ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే" అని గీతచే ప్రతిపాదింపబడినదని గ్రహింపవలయును.

దీనికిసంబంధించియే ప్రవృత్తిధర్మమైన కర్మమార్గము, నివృత్తి ధర్మమైన జ్ఞానమార్గము ఉపదేశింపబడిన దని తెలుసుకొనవలయును. ఈగీతోపదేశ మయినతరువాత పార్థుడు—

"నష్టో మోహః స్మృతి ర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదా న్మయాఽచ్యుత !
స్థితోఽస్మి గతసందేహః ... ... ॥"

అని చెప్పుటలో తన మనోవైకల్యము (శోకమోహములు) పోయి విషయజ్ఞాన మేర్పడి, అవశ్యకర్తవ్యమై వచ్చిపడిన యుద్ధము ధర్మమా ? అధర్మమా ? అని బాధించిన సందేహము తొలగిపోయి నట్లు వెల్లడించుటచే శ్రీకృష్ణుని గీతోపదేశము, దుర్యోధనుని మూల మున తప్పక వచ్చిన యుద్ధములో స్వతః ప్రవృత్తుడయిన పార్థునకు ధర్మాధర్మసందేహనివారకమె కాని, బలాత్కారముగా ప్రవర్తింప జేసినది కాదని తెలిసికొనవలయును. ఆబలాత్కారముగా ప్రవర్తింప జేసినవారు కర్ణదుర్యోధనులని తెలిసికొనవలయును. అంతవరకు హింసకు ప్రతిహింసాపద్ధతి మాని అహింసాపద్ధతినే అవలంబించి 13 సంవత్సరములపాటు మీరన్నట్లు క్రాంతిని గాక శాంతినే వహించి మీరు మారాజ్యమంతయు నుంచుకొనియైనను మాకయిదు గ్రామ ముల నిచ్చినచో సంతోషింతుమని రాయబారములు పంపిన అజాత శత్రు వంతటివానికి కర్ణదుర్యోధనాదులపట్ల అహింసాపద్ధతి నిరుప యోగ మయ్యెను.

అంతకంటెను చిత్రము—పాండవుల అహింస మీబుద్ధులకు హింస యనిపించినది. పాండవుల పంచగ్రామప్రార్థనము మీబుద్ధులకు లోకవంచనార్థ మనిపించినది. శ్రీకృష్ణుని రాయబారము మీబుద్ధులకు గొల్లసుద్దు లనిపించినది.

పాండవులు పౌరుషహీనులని, శ్రీకృష్ణుడు వంచకుడని దుర్యోధనునకు అనిపించినపుడు మీకుమాత్రము ఎందుల కనిపింపదు? 'నేటికి రాజకీయవేత్త వయినావు' అని శ్రీకృష్ణునియందు మీరు వాడినమాట మీప్రజ్ఞతావిశేషమును చాటుచున్నది.

"ఈ నీచహత్యాకాండలకు కర్తయైన దెవరు? నేను కాదా? నాగీతోపదేశమే మూలమంత్రము కాదా? అమాయక ప్రజాసంఘము దైవత్వము నారోపించి నన్ను పూజించినందులకు ఇదియా నావిధ్యుక్తధర్మము? ఎంత గర్హణీయము?"

అని శ్రీకృష్ణునిచే అనిపించిన మీమాటలు—"వచనం శ్రుత మాఖ్యాతి" అను న్యాయమున మీపాండిత్యమును ప్రకటించుటకు మచ్చుతునకలై యున్నవి.

ఆభగవద్గీత యేమి? ఆమహాభారత మేమి? వానియందు విపరీతభావన కలుగుట యేమి? "అరసికాయ కవిత్వనివేదనం శిరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ" అను మహాకవిసూక్తి స్మృతికి వచ్చుచున్నది.

అయ్యా! మీనాటకములో శ్రీకృష్ణుని వాక్యములు—

"హింస నరికట్టునది ప్రతిహింస కాదు-అహింస; శత్రుత్వమును నిగ్రహించునది మిత్రత్వము; క్రాంతిని దప్పించునది శాంతి"

అనికదా? ఈపద్ధతి దుర్యోధనునియందు వ్యర్థమైనదని మీరొప్పుకొనక తప్పదు. అహింసతో కార్యసిద్ధి, రాజ్యప్రాప్తి యెట్లు? యుద్ధమైపోయినతరువాత మీరు ఈమాట లనిపించుటలో విశేష మేమి?

అనివార్యముగా వచ్చిపడిన యుద్ధములో స్వధర్మ మగుటవలన ప్రవర్తింపక తప్పినదికాదు. యుద్ధానంతరము జయప్రదమైన ధర్మము పట్ల, స్వధర్మముపట్ల ధర్మస్వరూపాభిజ్ఞుడైన శ్రీకృష్ణునకు భిన్నాభిప్రాయ మేల? పశ్చాత్తాప మేల?

ఇట్టి పశ్చాత్తాపి, ఇట్టి స్వయంకృతాపరాధియు నయి "అమా

యకప్రజాసంఘము దైవత్వము నారోపించి నన్ను పూజించి నది” అని తుదకు తన్ను దేవుడనుకొని లోకము మోసపోయినట్లు ఖేద పడిన విధముగా చిత్రింపబడిన శ్రీకృష్ణునకు మీచే భావియవతార ముగా గల్పింపబడిన విషయమునందు ఏమి విశేషము ప్రాప్తించినట్లు?

మీరన్న భావియవతారముయొక్క ప్రతిష్ఠకయినను శ్రీకృష్ణుడు మీమతమునుబట్టికూడ భగవంతు డనవలసినవాడే.

ఇట్టి స్థితిలో ఆభగవంతు డయిన శ్రీకృష్ణుడు ఆడినమాటలుగా— “నాభావియవతార మెంత వ్యత్యస్తమో గమనింపుడు. మోహనదేవు డను గాదు; మోహనదాసుడను” అని మీరనిపించుటలో అది భగ వంతునకు వ్యత్యస్తావతారము అను భావముగూడ కలిగిపోవుచున్నదే ! ఇది యేమి బాగున్నది? మన మెవ్వని బూజింతుమో వానిని సాక్షా ద్భగవదవతార మందుము కాని వ్యత్యస్తావతార మందుమా? మత్స్య కూర్మవరాహావతారములనుగూడ వ్యత్యస్తావతారము లనక భగవ దవతారము లనియే అందుమే !

ఇంకొకటి— రాజకీయముగా వాడబడిన మీ అహింసాశబ్దము లోని హింస యెట్టిది? యెన్నివిధములు? చూడుడు——

వేదోక్తేనైవ మార్గేణ వినా సత్యతపోధన ।
కాయేన మనసా వాచా హింసా హింసా నచాఽన్యథా ॥

వ్యాఖ్యానము:— శారీరహింసాయా ఏవ హింసాత్వం, న పున ర్వాచికమానసి కయో రితి భ్రమనిరాసాయ తద్భేదానాహ కాయేనేతి.

సా ప్యేకైకా త్రివిధా, స్వయంకృతా, అన్యేన కారితా, కేవలమనుమోదితా చేతి నవధా, తత్రాప్యేకైకా త్రివిధా——లోభమూలా, క్రోధమూలా, అజ్ఞాన మూలా చేతి సప్తవింశతిధా. తాసామప్యేకైకా త్రివిధా——మృదుమాత్రా. మధ్యమాత్రాధిమాత్రా చేతి ఏకాశీతిర్హింసాభేదాః.

(సూతసంహితా——మాధవీయవ్యాఖ్యా.

వేదోక్తము కానట్టిదే హింస యనబడును. ఆ హింస— కాయి కము, వాచికము, మానసికము అని మూడువిధములై యున్నది.

అందు ఒక్కటి స్వయంకృతమని, అన్యకారితమని, అనుమోదితమని త్రివిధమై, మొత్తము తొమ్మిదిరకములు. ఆతొమ్మిదికూడ ఒక్కొక్కటి లోభమూలకమని, క్రోధమూలకమని, అజ్ఞానమూలకమని త్రివిధమై యిరువదియేడురకములు. అవికూడ ఒక్కొక్కటి మృదుమాత్రా, మధ్యమాత్రా, అధికమాత్రాభేదమున త్రివిధమై 81 రకములు కలిగి హింస యున్నది, అని చెప్పబడినది.

దీనినిబట్టి హింస శారీరమే అయియుండలేదు. మనోవ్యాపారములో హింస యున్నది. వాగ్వ్యాపారములో హింస యున్నది. అది స్వయంకృతముగా నున్నది. అన్యకారితముగా నున్నది. అనుమోదితముగా నున్నది. అట్టి హింసలేనట్టి అహింస హింస నరికట్టెనా? అరికట్టునా? శత్రుత్వమును నిగ్రహించెనా? నిగ్రహించునా? అవి దుర్యోధనునిపట్ల పనికిరాలేదనియె మహాభారత ముద్ఘోషించుచున్నది. అహింసాసత్యశాంతులలో పరినిష్ఠితులు, పాండవులతో సమానులు లేరనియె చాటుచున్నది. కనుక మీరు వ్రాసిన దయుక్తము.

ఇంకొకటి–మీనాటకములో—పార్థునకు మాత్ర ముపదేశింపబడిన గీతతో నెట్టి సంబంధము లేనట్టి యశ్వత్థామ గీతను నిరసించినట్లు కల్పించుటలో అశ్వత్థామ పాత్ర పాడయినది. అశ్వత్థామయొక్క అసంబద్ధోక్తులకు మూకీభావము కల్పించి శ్రీకృష్ణుని కూర్చుండబెట్టుటలో శ్రీకృష్ణపాత్ర పాడయినది. భీష్ముని గూర్చి చెప్పుటలో మేము వెనుక జూపినట్లు—భీష్ముని నేను వధింతునని ఖడ్గము దీసికొని ద్రౌపదీదేవి బయలుదేరినట్లు కల్పింపబడుటచే ద్రౌపదీపాత్ర పాడయినది. ఇట్లు పాత్రౌచిత్యమూ పాడయినది. భారతార్థమూ భగ్నమైనది. భగవద్గీతార్థమూ భ్రష్టమయినది. కాబట్టి భగవద్గీతానాటకము నిరస్తమైనది.

సారాంశము—సంజయుని రాయబారములోని ధృతరాష్ట్రోపదేశప్రకారము భిక్షాటనము జేసికొని జీవించుట పాండవులకు అధర్మ

మగుటచేత తమ రాజ్యమునుగాని, అయిదుగ్రామములనుగాని యివ్వక యుద్ధమునకే కాలుదువ్విన దుర్యోధనునిబట్టి అనివార్యముగా వచ్చి పడిన యుద్ధములో స్వధర్మ మగుటచేత పాండవులు ప్రవేశించినారు.

—: భారత మహాయుద్ధఘట్టము–భీష్మని సేనానాయకత్వము :—

దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు సిద్ధమయి భీష్మపితామహునియొద్దకు వెళ్ళి నీవు సేనానాయకుడవై మా కంగరక్షకుడవు కావలయును. అని ప్రార్థింప భీష్ము డిట్లనెను—

"ఏవ మేత న్మహాబాహో యథా వదసి భారత ।
యథైవ హి భవన్తో మే తథైవ మమ పాండవాః ॥
అపి చైవ మయా శ్రేయో వాచ్యం తేషాం నరాధిప ।
సంయోద్ధవ్యం తవార్థాయ యథా మే సమయః కృతః ॥
నహి పశ్యామి యోద్ధార మాత్మన స్సదృశం భువి ।
ఋతే తస్మా న్నరవ్యాఘ్రా త్కున్తీపుత్రా ద్ధనంజయాత్ ॥
స హి వేద మహాబుద్ధి ర్దివ్యా న్యస్త్రా ణ్యనేకశః ।
న తు మాం (1) వివృతో యుద్ధే జాతు యుధ్యేత పాండవః ॥
అహం చైవ క్షణేనైవ నిర్మనుష్య మిదం జగత్ ।
కుర్యాం శస్త్రబలేనైవ ససురాసురరాక్షసమ్ ॥
నత్వేవో (2) త్సాదనీయా మే పాండోః పుత్రా జనాధిప ।
(3) తస్మా ద్యోధాన్ హనిష్యామి ప్రయోగేణాఽయుతం(3)సదా ॥
సేనాపతి స్త్వహం రాజన్ సమయేనాఽపరేణ తే ।
భవిష్యామి యథా కామం త న్మే శ్రోతు మిహార్హసి ॥
కర్ణో వా యుధ్యతాం పూర్వ మహం వా పృథివీపతే ।
స్పర్ధతే హి సదాఽత్యర్థం సూతపుత్రో మయా రణే ॥"

టీ. (1) విస్పష్టో భూత్వా, (2) నాశయితుం శక్యాః; 3 ప్రత్యహమ్.

దుర్యోధనా! నీవన్నట్లు చేసెదను. నేనొకటి నిశ్చయించుకొని యున్నాను. నాకు మీ రెట్టివారో పాండవులును అట్టివారే. కనుక మీపక్షమున యుద్ధముచేయుట, పాండవులకు శ్రేయస్కరమార్గమును ఉపదేశించుట నాకు కర్తవ్యమని పెట్టుకొనినాను.

నాకు సమానమయిన ప్రతియోధుడు పార్థుడుతప్ప మరియొకడు కనబడడు. ఆపార్థుడు అనేకదివ్యాస్త్రసంపత్తిగలవాడు, మహాబుద్ధిగలవాడు, నాతో ప్రత్యక్షముగా యుద్ధము జేయుదలంపనివాడు. నేను శస్త్రబలముచేతనే క్షణములో జగత్తును నిర్మానుష్యముగా జేయుగలుగుదును. కాని పాండవులనుమాత్రము నశింపజేయుట శక్యముకాదు.

కాబట్టి నేను నిహతుడను కానంతవరకు ప్రతిదినము పదివేల మంది యోధులను వధింతును. ఈ నిర్ణయముపై నేను సేనానాయకత్వము వహింతును. ఇంకొక నిర్ణయ మున్నది వినుము— నాతో అత్యంతస్పర్ధ పెట్టుకొనియున్న కర్ణుడయినను ముందు యుద్ధములోనికి దిగవలయును. నేనయినను దిగవలయును. అని. అదివిని కర్ణుడిట్లనెను—

"నాహం జీవతి గాంగేయే రాజన్ యోత్స్యే కథంచన ।
హతే భీష్మే తు యోత్స్యామి సహ గాండీవధన్వనా ॥"

దుర్యోధనా! భీష్ముడు జీవించియుండగా నేను యుద్ధము జేయను. భీష్ముడు హతుడు కావలెను. నేను పార్థునితో యుద్ధము చేయవలెను. అని.

తరువాత భీష్ముడు చెప్పిన నిర్ణయమునకు బద్ధుడయి దుర్యోధనుడు భీష్మునకు సేనానాయకత్వ మిచ్చెను.

మహాయుద్ధము జరిగిన 18 రోజులలో 10 రోజులు భీష్ముని నాయకత్వము మీదనే గడచినవి.

అందు మూడవరోజున భీమసేనబాణాఘాతమున మూర్ఛితుడయిన దుర్యోధనుడు సారథిచేత దూరముగా దీసికొనిపోబడి తెప్పరిల్లినతరువాత యుద్ధమునకు వచ్చి పాండవవీరులచేత తనసేనలు తరుమబడుచుండుట జూచి—

"అబ్రవీ త్త్వరితో గత్వా భీష్మం శాన్తనవం వచః ।
నానురూప మహం మన్యే త్వయి జీవతి కౌరవ ॥
ద్రోణే చాఽస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠే సపుత్రే ససుహృజ్జనే ।

న పాండవాన్ ప్రతిబలాం స్తత్ర మన్యే కథంచన ।
అనుగ్రాహ్యాః పాండుసుతా స్తవ నూనం పితామహ ।
సోఽస్మి వాచ్య స్త్వయా రాజన్ పూర్వమేవ సమాగమే ॥
న యోత్స్యే పాండవాన్ సంఖ్యే నాపి పార్షతసాత్యకీ ।
శ్రుత్వా తు వచనం తుభ్య మాచార్యస్య కృపస్య చ॥
కర్ణేన సహితః కృత్యం చిన్తయాన స్తదైవ హి ॥"

టీ. చిన్తయానః అభవిష్య మితిశేషః .

భీష్మునియొద్దకు త్వరితముగా వెళ్ళి "పితామహా! నీవు జీవించియుండ, సపుత్రకు డగు ద్రోణాచార్యుడు జీవించియుండ మన కిట్టి యపజయము భావ్యము గాదు. నీకు పాండవులు ఏవిధముననును జాలరు. నీవు నిజముగా వారి ననుగ్రహించుచున్నావు. పాండవసాత్యకిధృష్టద్యుమ్నులతో నేను యుద్ధముచేయ నని నీవు, ద్రోణుడు, కృపుడు ముందే చెప్పియున్నచో నేను కర్తవ్యమును కర్ణునితో ఆలోచించి యుండెడివాడను" అని పలికి పితామహా! నన్ను నీవు విడిచిపెట్టని వాడ వయినచో నీపరాక్రమమును ప్రకటింపవలయును. అని కోరెను. అప్పుడు రోషము వచ్చి భీష్ము డిట్లనెను—

"బహుశోఽపి మయా రాజం స్తథ్య ముక్తో హితం వచః ।
అజేయాః పాండవా యుద్ధే దేవై రపి సవాసవైః ॥
యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వృద్ధేనాఽద్య నృపోత్తమ ।
కరిష్యామి యథా శక్తి ప్రేక్షేదానీం సబాన్ధవః ॥ (భీష్మ- అ 58)

దుర్యోధనా! పాండవులు అజేయు లని బహుపర్యాయములు నీకు నేను నిజము చెప్పియున్నాను. వృద్ధుడనైన నేనిప్పుడు ఎంతచేయగలుగుదునో చేయుదును చూడుము. అని.

ఇట్లు చెప్పి భీష్ముడు విజృంభించి పాండవసేనలను పారదోలుచు బడగొట్టుచు వీరవిహారము చేయుచుండ—"తతస్తు కృష్ణ స్సమరే దృష్ట్వా భీష్మపరాక్రమమ్ । పార్థస్య మృదుయుద్ధతామ్ ।" శ్రీకృష్ణు డా భీష్ముని తైక్ష్ణ్యమును, పార్థుని మృదుయుద్ధమును పరిశీలించి

యిక లాభము లేదనియు, తానే భీష్మునిపై నురుకవలె ననియు సంకల్పించి సాత్యకితో—"భీష్మం రథా త్పశ్య నిపాత్యమానం" ఇదిగో భీష్ముని రథమునుండి పడగొట్టుచున్నాను. చూడు మని చెప్పుచు—

"క్షురాన్త ముద్యమ్య భుజేన చక్రం రథా దవప్లుత్య విసృజ్య వాహాన్ ।
...... వేగేన కృష్ణః ప్రససార భీష్మమ్ ॥
ఉవాచ భీష్మ స్త మనన్తపౌరుషం గోవిన్ద మాజా వవిమూఢచేతాః ।
ఏహ్యేహి దేవేశ జగన్నివాస నమోఽస్తు తే మాధవ చక్రపాణే ॥
ప్రసహ్య మాం పాతయ లోకనాథ రథోత్తమాత్ సర్వశరణ్య సంఖ్యే ।
త్వయా హతస్యాపి మమాద్య కృష్ణ శ్రేయః పరస్మి న్నిహ చైవ లోకే ॥"

శ్రీకృష్ణుడు- చక్రముబట్టి అశ్వములను విడచి, రథమునుండి యురికి భీష్మునిమీదకు వేగముతో వెళ్ళుచుండ భీష్ముడు— ఓ జగన్నివాసా! ఓ దేవదేవా! ఓచక్రపాణీ! వందనము. రారమ్ము. ఓసర్వశరణ్యా! రథమునుండి నన్ను బలాత్కారముగా బడగొట్టుము. నీచేత హతుడనయినను ఈభీష్మునకు శ్రేయస్సే. అని పలుకుచుండెను.

అంతలో శ్రీకృష్ణుని వెనువెంటనే రథమునుండి యురికి వచ్చుచున్న పార్థుడు- "జగ్రాహ పీనోత్తమలంబబాహుం బాహ్వో ర్హరిం వ్యాయతపీనబాహుః" శ్రీకృష్ణుని సందిట బట్టుకొనెను. శ్రీకృష్ణుడు పార్థునిగూడ లాగికొనిపోవుచుండెను.

పార్థ స్తు విష్టభ్య బలేన పాదౌ ... బలా న్నిజగ్రాహ హరిం కిరీటీ ।
... పదేఽథ రాజన్ దశమే కథంచిత్ ॥

పార్థు డప్పుడు శ్రీకృష్ణుని పాదములకు తనబాహులను పెనివైచి పట్టి పదియవ అడుగులో అతికష్టముమీద ఆపకలిగెను. ఆపినమీదట పార్థుడు నమస్కరించి యిట్లనెను—

"న హాస్యతే కర్మ యథాప్రతిజ్ఞం పుత్రైశ్శపే కేశవ సోదరై శ్చ ।"

శ్రీకృష్ణా! నాప్రతిజ్ఞను నిర్వహింతును; నే నుపేక్షింపబోను; నాపుత్రులతోడు; నాసోదరులతోడు. అని.

అటుపై శ్రీకృష్ణుడు వెనుకకు మరలి యథాప్రకారము రథ

మధిష్ఠింప పార్థు డుద్దీపించి భీష్మాది మహావీరులపై డీకొని వీరుల నెంద రినో వధించి కౌరవ సేనలను పారదోలెను.

అష్టమదివసమునాటిరాత్రి—దుర్యోధనుడు కర్ణశకునిదుశ్శాస నులతోగూడి ఆలోచించుచు పాండవులను జయించుట యెట్లు ? మన బలము క్షీణించుచున్నది. అని యడుగ కర్ణు డిట్లనెను—

"నివృత్తే యుధి గాంగేయే న్యస్తశస్త్రే చ భారత।
అహం పార్థాన్ హనిష్యామి సహితాన్ సర్వసోమకైః॥
పశ్యతో యుధి భీష్మస్య శపే సత్యేన తే నృప।
పాండవేషు దయాం నిత్యం స హి భీష్మః కరోతి చ॥
అనుమాన్య గురుం వృద్ధం శస్త్రం న్యాసయ భారత।"

దుర్యోధనా! భీష్ముడు శస్త్రసంన్యాసము జేసినయెడల భీష్ముడు జూచుచుండ నేనొక్కడనే పాండవు లందరను వధింతును. సత్యము తోడు. భీష్ముడు నిత్యము పాండవులయందు దయజూపెడివాడు. పెద్ద వాడయి, వృద్ధుడయి యున్న భీష్ముని అనుమతింపజేసి నీవు అతనిచే శస్త్రసంన్యాసము జేయింపుము. అని.

దుర్యోధను డది విని అప్పుడే సపరివారముగా భీష్ముని శిబిరము నకు వెళ్ళి నమస్కరించి కన్నీరుపెట్టుకొనుచు—

"దయయా యది వా రాజన్ ద్వేష్యభావా న్మమ ప్రభో।
మన్దభాగ్యతయా వాపి మమ రక్షసి పాండవాన్॥
అనుజానీ హి సమరే కర్ణ మాహవశోభినమ్।
స జేష్యతి రణే పార్థాన్ ససుహృద్గణబాన్ధవాన్॥"

మహానీయా! పాండవులయందు దయచేతనో, నాయందు ద్వేషముచేతనో, నాదురదృష్టముచేతనో నీవు పాండవులను రక్షించు చున్నావు. కర్ణునకు అనుజ్ఞ నిచ్చి నీవు తప్పుకొనుము. అతడు పాండవు లను అందరను జయించును. అని పలికెను. అది విని భీష్ముడు దుఃఖితుడై రోషముతో కొంచెము సేపు ధ్యానించి దుర్యోధనునితో నిట్లు పలికెను—

కిం త్వం దుర్యోధ నైవం మాం వాక్శల్యైరవకృన్తసి।
ఘటమానం యథాశక్తి కుర్వాణం చ తవ ప్రియమ్॥
జుహ్వానం సమరే ప్రాణాన్ తవ వై ప్రియకామ్యయా।
యదా తు పాండవ శ్శూరః ఖాండవేఽగ్ని మతర్పయత్॥
పరాజిత్య రణే శక్రం పర్యాప్తం త న్నిదర్శనమ్।
యదా చ త్వాం మహాబాహో గన్ధర్వై ర్హృత మోజసా॥
అమోచయ త్పాండుసుతః పర్యాప్తం త న్నిదర్శనమ్।
ద్రవమాణేషు శూరేషు సోదరేషు తవ ప్రభో॥
సూతపుత్రే చ రాధేయే పర్యాప్తం త న్నిదర్శనమ్।
యచ్చ న స్సహితాన్ సర్వాన్ విరాటనగరే తదా॥
ఏక ఏవ సముద్యాతః పర్యాప్తం త న్నిదర్శనం।
ద్రోణం చ యుధి సంరబ్ధం మాం చ నిర్జిత్య సంయుగే॥
వాసాంసి స సమాదత్త పర్యాప్తం త న్నిదర్శనం।
తథా ద్రౌణిం మహేష్వాసం శారద్వత మథాపి చ॥
గోగ్రహే జితవాన్ పూర్వం పర్యాప్తం త న్నిదర్శనం।
విజిత్య చ యదా కర్ణం సదా పురుషమానినమ్॥
ఉత్తరాయై దదౌ వస్త్రం పర్యాప్తం త న్నిదర్శనం।
నివాతకవచాన్ యుద్ధే వాసవేనాపి దుర్జయాన్॥
జితవాన్ సమరే పార్థః పర్యాప్తం త న్నిదర్శనం।
కో హి శక్తో రణే జేతుం పాండవం రథసం తదా॥
యస్య గోప్తా జగద్గోప్తా శంఖచక్రగదాధరః।
వాసుదేవోఽనన్తశక్తి స్సృష్టిసంహారకారకః॥
సర్వేశ్వరో దేవదేవః పరమాత్మా సనాతనః।
ఉక్తోఽసి బహుశో రాజన్ నారదాద్యై ర్మహర్షిభిః॥
త్వం తు మోహా న్న జానీషే వాచ్యావాచ్యం సుయోధన।
స్వయం వైరం మహ త్కృత్వా పాండవై స్సహ సృంజయైః॥
యుధ్యస్వ తా నద్య రణే పశ్యామః పురుషో భవ।
సుఖం స్వపిహి గాన్ధారే శ్వోఽపి కర్తా మహారణమ్॥

ఓ దుర్యోధనా! నీప్రీతికై ప్రాణములొడ్డి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచున్న నన్ను మాటలచే వేధించుచుంటివే! నా యుపే

కుడయో, పార్థుని పరాక్రమమో నీకు దెలియుటలేదా? నాడు ఇంద్రుని జయించి అగ్నిదేవునకు ఖాండవవనము నాహుతిగా నిచ్చుట పార్థ పరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా? ఘోషయాత్రిలో గంధర్వులచే హరింపబడు నిన్ను విడిపించుట పార్థపరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా? నీసోదరులును, కర్ణుడును పలాయన మయినపుడు నిన్ను రక్షించుట పార్థపరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా? నాడు విరాటనగరములో అసహాయుడై మనల నందరను జయించుట పార్థపరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా? నన్ను, ద్రోణుని, అశ్వత్థామను, కృపాచార్యుని, కర్ణుని జయించి, యుత్తరీయములను గ్రహించి యుత్తర కిచ్చుట పార్థపరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా?

ఇంద్రునకు దుర్జయులైన నివాతకవచులను వధించుట పార్థ పరాక్రమమునకు నిదర్శనము కాదా? జగద్రక్షకుడు, సృష్టిసంహార కారకుడు, సర్వేశ్వరుడు నగు శ్రీకృష్ణుడు రక్షకుడుగా గల పార్థుని యుద్ధములో జయింపగలవా డెవ్వడు? నారదాదులు నీ కనేకవిధముల బోధించియున్నారు. నీవు మూఢత్వమున వాచ్యావాచ్యము లెరుగకున్నావు. నీవు స్వయముగా పాండవులతో బద్ధవైరము పెట్టుకొని యున్నావు. వారి నిప్పుడు నీవు యుద్ధములో జయింపుము. మేము చూచెదము.

ఓదుర్యోధనా! నీవు వెళ్ళి సుఖముగా నిద్రింపుము. రేపు మహాయుద్ధము జేయుదును; అని.

ఆమాటపై వందనము చేసి వెళ్లి దుర్యోధనుడు దుశ్శాసనునకు జరిగిన వృత్తాంతము జెప్పి యిట్లనెను—

"ఇదం హి సమనుప్రాప్తం వర్షపూగాభిచిన్తితం।
పాండవానాం ససైన్యానాం వధో రాజ్యస్య చాగమః॥ "(భీష్మ. అ. 98)

దుశ్శాసనా! బహుకాలమునుండి మనము కోరుచున్న పాండవ సంహారము, రాజ్యప్రాప్తి అనునవి భీష్మవిజృంభణమూలమున మనకు సిద్ధింపబోవుచున్నవి. అని.

ఈగ్రంథసందర్భమునుబట్టి పాండవసంహారపూర్వకముగా రాజ్య ప్రాప్తి కావలయు ననూ మనోరథము దుర్యోధనునకు బహుకాలము నుండి యున్నట్లు స్పష్టముగనుక రాజ్యము పాండవులదే యని ధ్రువ మగుచున్నది. వారి రాజ్యము నపహరించుట, వారిని హత్యచేయుటకు ప్రయత్నించుట, నీది దుర్మార్గమని భీష్మాదులు బోధించుచువచ్చి నారు. కనుకనే సైన్యాధిపత్యారంభమున భీష్ముడు దుర్యోధనప్రార్థనముపై పాండవులకు శ్రేయస్కరమార్గము నుపదేశించుటకును,దుర్యోధనపక్షమున యుద్ధము చేయుటకును తాను నిర్ణయించుకొనియున్నట్లు స్పష్టముగా జెప్పి ఆనిర్ణయము మీాదనే తాను సేనానాయకత్వము నవలంబించెను.

యుద్ధారంభసమయమున ధర్మజుడు కౌరవసేనలో బ్రవేశించి భీష్మపితామహునకు నమస్కరించి యుద్ధముజేయుట కనుజ్ఞ నిమ్మని కోరినపుడు—"ప్రీతోఽహం పుత్ర యుధ్యస్వ జయ మాప్నుహి పాండవ" అని యాశీర్వదించుటయు, ఆజయము కలుగుట కుపాయ మేమి ? అని ధర్మజు డడుగుటయు, దాని కిప్పుడు సమయము గాదు- 'పున రాగమనం కురు' మరల రమ్ము అని భీష్ముడు చెప్పుటయు జరిగినది.

ఈప్రస్తావ మంతయు పాండవనిందానిరాకరణములో "భీష్ముని సంహారరహస్యము దెలిసికొనిన ధర్మరా జేమి సజ్జనుడు?" అను ప్రసంగమును నిరాకరించునపుడు విశేషముగా నిరూపింపబడినది. ఆవిశేషములు అచ్చట జూడవలెను.

భీష్ముడు రణరంగములో హద్దుమీారి నిర్దాక్షిణ్యముగా వధించుచు వచ్చెను. అదియంతయు దానవావేశమున జరిగిన పని. ఇట్లు జరుగు నని ఘోషయాత్రాంతమందు దుర్యోధనునకు దానవులే ఇట్లు చెప్పియున్నారు—

"భీష్మద్రోణకృపాదీంశ్చ ప్రవేక్ష్య న్త్యపరేఽసురాః ।
నిస్స్నేహా దానవావిష్టా స్సమాక్రాన్తేఽన్తరాత్మని ॥
ప్రహరిష్యన్తి వివశాః స్నేహం మత్స్రజ్య దూరతః ।" (వనప. అ. 252)

భీష్మపితామహుడు పదియవదినమున పార్థబాణవినిర్భిన్నశరీరుడై శరశయ్యపై వ్రాలెను.

—♦ ద్రోణాచార్య సేనానాయకత్వము—దుర్యోధనుడు వర మడిగిన విధము ♦—

మరునాటికి ద్రోణాచార్యుడు కర్ణుని ప్రోత్సాహముపై దుర్యోధనునిచే సేనానాయకత్వమున కభిషిక్తు డయ్యెను. ఆ సమయమున ద్రోణాచార్యుడు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను—

"కరోమి కామం కం తేఽద్య ప్రవృణీష్వ య మిచ్ఛసి।

దుర్యోధనా! నేను నీ మనోరథ మేమి తీర్పవలయునో, నీకేది యిష్టమో కోరుము. అని.

"తతో దుర్యోధనో రాజా కర్ణదుశ్శాసనాదిభిః।
సంమన్త్ర్యోవాచ దుర్ధర్ష మాచార్యం జయతాం వరమ్॥
దదాసి చే ద్వరం మహ్యం జీవగ్రాహం యుధిష్ఠిరం।
గృహీత్వా రథినాం శ్రేష్ఠం మత్సమీప మిహానయ॥"

అది విని దుర్యోధనుడు కర్ణ దుశ్శాసనాదులతో ఆలోచించి యిట్లు కోరెను— ఆచార్యా! జీవించియుండగనే యుధిష్ఠిరుని నీవు పట్టి నాయొద్దకు తీసికొనిరావలయును. ఇది నేను కోరెడి వరము. అని. ఆకోరికపై ద్రోణాచార్యు డిట్లనెను—

"ధన్యః కుంతీసుతో రాజన్ యస్య గ్రహణ మిచ్ఛసి।
న వధార్థం సుదుర్ధర్షం వర మద్య ప్రయాచసే॥
కిమర్థం చ నరవ్యాఘ్ర న వధం తస్య కాంక్షసే।
నాశంససి క్రియా మేతాం మత్తో దుర్యోధన ధ్రువమ్॥
ఆహోస్విద్ధర్మరాజస్య ద్వేష్టా తస్య న విద్యతే।
యదీచ్ఛసి త్వం జీవంతం కులం రక్షసి చాత్మనః॥
అథ వా భరతశ్రేష్ఠ నిర్జిత్య యుధి పాండవాన్।
రాజ్యం సంప్రతి దత్వా చ సౌభ్రాత్రం కర్తు మిచ్ఛసి॥
ధన్యః కుంతీసుతో రాజా సుజాతం చాఽస్య ధీమతః।
అజాతశత్రుతా సత్యా తస్య యత్స్నిహ్యతే భవాన్॥"

దుర్యోధనా! యుధిష్ఠిరుని వధింపు మని నీవు వర మడుగక పట్టి తెమ్మనియే వరము కోరుటచేత యుధిష్ఠిరుడు ధన్యు డయ్యా!

నీవు ఆతని వధించుటకై యెందుకు గోరలేదు? ఆ పని నా వలన జరుగదనియా? ధర్మరాజును ద్వేషించునట్టివాడే లేడనియా? ఆతడు జీవించియుండుటలో నీకులము సురక్షిత మగు ననియా? వారి నట్లు ఓడించి వారి రాజ్యము వారికిచ్చి సౌభ్రాత్రమును జూపవలె ననియా? దుర్యోధనా! ధర్మజునియందు నీకును స్నేహభావ ముండుట వలన ధర్మరాజు ధన్యుడయ్యా! ఆతని జీవితము సుజీవితమయ్యా! ఆతని అజాతశత్రుత్వము సత్యమయ్యా!

ఇట్లు ద్రోణాచార్యునిచే ప్రశ్నింపబడిన దుర్యోధనునియొక్క భావము— "సహసా నిస్సృతో భావో యోఽస్య నిత్యం హృది స్థితః। నాకారో గూహితుం శక్యో బృహస్పతిసమైరపి ॥" ఎంతవానికిని తన అంతర్గతము వెల్లడికాక తీరదు. కనుక తన హృద్గతమై యున్నది యిట్లు వెల్లడిచేయబడెను—

"వధే కున్తీసుతస్యాజౌ నాచార్య విజయో మమ।
హతే యుధిష్ఠిరే పార్థా హన్యు స్సర్వాన్ హి నో ధ్రువమ్ ॥
నచ శక్యా రణే సర్వే నిహన్తు మమరైరపి।
య ఏవ తేషాం శేష స్స్యా త్స ఏవాఽస్మాన్న శేషయేత్ ॥
సత్యప్రతిజ్ఞే త్వానీతే పునర్ద్యూతేన నిర్జితే।
పున ర్యాస్య న్త్యరణ్యాయ పాండవా స్త మనువ్రతాః ॥
సోఽయం మమ జయో వ్యక్తం దీర్ఘకాలం భవిష్యతి।
అతో న వధ మిచ్ఛామి ధర్మరాజస్య కర్హిచిత్ ॥"

ఆచార్యా! ధర్మజుని వధించుటచే నాకు విజయము కలుగదు. పాండవులు మనల నందరను హింసించితీరుదురు. పాండవుల నందరను వధించుట అమరుల కయినను అశక్యమే. వారిలో నొక్కడు శేషించి నను మనల నందరను నిశ్శేషము చేయును. అందుచేత సత్యప్రతిజ్ఞుడైన ధర్మజుని పట్టి తీసికొనివచ్చుట, పునర్ద్యూతములో నోడించుట జరిగిన

యెడల పాండవు లందరును మరల వనవాసమునకు వెళ్ళుదురు. ఈ విధమయిన జయము మనకు చిరకాలస్థాయి యగును. ఇట్టి యాలోచన మీదనే ధర్మరాజును వధింప నేను గోరలేదు, అని.

"తస్య జిహ్మ మభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ద్రోణో౽ర్థతత్త్వవిత్ ।
తం వరం సాన్తరం తస్మై దదౌ సంచిన్త్య బుద్ధిమాన్ ॥
నచే ద్యుధిష్ఠిరం వీరః పాలయ త్యర్జునో యుధి ।
మన్యస్వ పాండవశ్రేష్ఠ మానీతం వశ మాత్మనః ॥
నచా౽పక్రమ్యతాం యుద్ధా ద్యేనోపాయేన శక్యతే ।
అహం గృహీత్వా రాజానం సత్యధర్మపరాయణమ్ ॥
ఆనయిష్యామి తే రాజన్ వశ మద్య న సంశయః ।
యది స్థాస్యతి సంగ్రామే ముహూర్త మపి మే౽గ్రతః ॥
అపనీతే నరవ్యాఘ్రే కున్తీపుత్రే ధనంజయే । " (ద్రోణ. అ. 12)
"అర్జునేన విహీన స్తు యది నోత్సృజతే రణం ।
మా ముపాయాన్త మాలోక్య గృహీతం విద్ధి పాండవమ్ ॥
అథా౽పయాతి సంగ్రామా ద్విజయా త్త ద్విశిష్యతే । " (అ. 17)

ఆదుర్యోధనుని కుటిలాభిప్రాయమును దెలిసికొని అవకాశ ముంచుచు ఆచార్యు డిట్లు వర మిచ్చెను.

యుధిష్ఠిరునకు అంగరక్షకుడై పార్థుడు యుద్ధభూమిలో లేకుం డుటయు, వెనుకకు బోకుండ నాయెదుట ముహూర్తమాత్రము ధర్మ జుడు నిలచుటయు దటస్థించినయెడల నీకు బట్టి యిచ్చెదను. అని. అది విని దుర్యోధనుడు—

"తతః ప్రతిజ్ఞా స్థైర్యార్థం స మన్త్రో బహులీకృతః ।
తతో దుర్యోధనేనాపి గ్రహణం పాండవస్య తత్ ॥
సైన్యస్థానేషు సర్వేషు సుఘోషిత మరిన్దమ । " (ద్రోణ. అ. 12)

ద్రోణాచార్యుని ప్రతిజ్ఞను స్థిరపరుపదలచి ఆవిషయము పదు గురిలో వెల్లడించి ధర్మజుని పట్టి తెచ్చుటకు ద్రోణాచార్యుడు ప్రతిజ్ఞ చేసినాడని సైన్యస్థానములలో చాటింపజేసెను.

ఈగ్రంథసందర్భమునుబట్టి అజేయు లగు పాండవులను జయించుటకు ద్యూతమే తమకు సాధన మని, ధర్మరాజు సత్యసంధు డని, తమకు పాండవులవలన హాని లేకుండుటకు ధర్మరాజే కారణ మని కర్ణదుర్యోధనాదుల ఆంతర్యము స్పష్ట మయినందున ప్రతివాదు లీవిషయమును మనస్సులో బెట్టుకొనవలయును.

ద్రోణాచార్యుడు పార్థుని యుధిష్ఠిరునకు సన్నిధానవర్తి కాకుండ జేయుటకై తమసేనలోని సంశప్తకులతో వేరొక యుద్ధరంగమును కల్పింపజేసి అచ్చట యుద్ధములో పార్థుడు తగుల్కొనియున్నపుడు తాను యుధిష్ఠిరునిమీదకు బోవు సందర్భములో ప్రచండయుద్ధము జరుగుట, అనేకవీరులను ద్రోణుడు సంహరించి ధర్మజుని పట్టబోవునపుడు ధర్మజుడు వెనుకకు మరలిపోవుట తటస్థించుచు వచ్చుటచే ద్రోణాచార్యునిచే ధర్మజుడు పట్టుకొనబడలేదు; ద్రోణప్రతిజ్ఞకు భంగము కలుగనులేదు.

ఆంధ్రభారతములోగూడ నీవిషయమే మొదట—

చ. "......వాడు లేనిచో దిర మయి పోర నిల్చిన యుధిష్ఠిరు ద్రౌపది
పుట్టునింటి వేవురు కెఱగంది చూడ నలువుం జలముం జెడబట్టి తెచ్చెదన్."

స్థలాంతరములో—

ఆ. "నరుడు లేనిచోట నను గని వెన్నిచ్చి పాఱకున్న బట్టువడియెగాగ
దలపు ధర్మపుత్రు ధరణీశ పాఱుట దలిగనేని నంతకంటె మేలు."

అని యున్నది. ఈవిధమున జూడగా ద్రోణప్రతిజ్ఞ— యుద్ధములో తనయెదుట నిలచి ధర్మజు డున్నపుడు పట్టెద ననియే కాని పరాఙ్ముఖుడయి వెళ్ళునపుడుగూడ పట్టెద నని కాదని స్పష్టము.

సంశప్తకులమీదకు వెళ్ళుచు తనకు ప్రతినిధిగా సత్యజిత్తును రక్షకునిగా నియమించి ధర్మజునితో పార్థు డిట్లనెను—

"హతే తు పురుషవ్యాఘ్రే రణే సత్యజితి ప్రభో ।
సర్వై రపి సమేతై ర్వా న స్థాతవ్యం కథంచన ॥" (అ 17)

సత్యజిత్తు హతుడైనయెడల మీరందరు గలిసి రణరంగమున నిలువవద్దు. అని. అట్లే—

"తస్మిన్ హతే మహామాత్రే పంచాలానాం మహారథే ।
అపాయా జ్జవనై రశ్వై ర్ద్రోణా త్త్రస్తో యుధిష్ఠిరః ॥" (అ 21)

సత్యజిత్తు హతు డగుటతోడనే ద్రోణునకు భయపడి వెనుకకు వెళ్ళిపోయెను.

గ్రంథ మిట్లుండగా—ద్రోణు డంతటివాడు పట్టెద నని ప్రతిజ్ఞ చేయుటయు, పట్టలేకపోవుటయునా ? అనుకొని ద్రోణుడు పట్టి తెచ్చి నట్లును, ధర్మజుడు ఎట్లో తప్పించుకొనిపోయినట్లును కథను నిర్మించుట యెంత సముచితమో పాఠకమహాశయు లాలోచింతురుగాక.

—: ద్రోణపరాక్రమమునకు మెచ్చి దుర్యోధనుడు కర్ణునియొద్ద భీమసేనాదులను నిరసించుట-కర్ణుడు భీమసేనాదులను ప్రశంసించుట :—

"పశ్య రాధేయ పంచాలాన్ ప్రణున్నాన్ ద్రోణసాయకైః ।
ఏష భీమో మహాక్రోధీ హీనః పాండవసృంజయైః ॥
మదీయై రావృతో యోధైః కర్ణ నన్దయతీవ మామ్ ।
వ్యక్తం ద్రోణమయం లోక మద్య పశ్యతి దుర్మతిః ॥
నిరాశో జీవితా న్నూన మద్య రాజ్యాచ్చ పాండవః ।"

రాధేయా! ద్రోణబాణములచే పాండవసేనలు ఎట్లు పారదోల బడుచున్నవో చూచితివా! మహాక్రోధియైన యీ భీముడు అసహాయుడై మన యోధులచే ఆవరింపబడియుండుట నాకు ఆనందము గలిగించుచున్నది. దుర్మతియైన భీము డిప్పుడు సర్వము ద్రోణమయముగా జూచి తన జీవితమునకు, రాజ్యమునకు నిరాశజెందును, అను దుర్యోధనుని మాటలపై కర్ణు డిట్లనెను—

"నైష జాతు మహాబాహు ర్జీవ న్నాహవ ముత్సృజేత్ ।
నచేమాన్ పురుషవ్యాఘ్ర సింహనాదాన్ సహిష్యతి ॥
నచాపి పాండవా యుద్ధే భజ్యేర న్నితి మే మతిః ।
శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రా యుద్ధదుర్మదాః ॥

విషాగ్నిద్యూతసంక్లేశాన్ వనవాసం చ పాండవాః ।
స్మరమాణా వ హాస్యంతి సంగ్రామ మితి మే మతిః ॥
నివృత్తో హి మహాబాహు రమితౌజా వృకోదరః ।
వరాన్ వరాన్ హి కౌంతేయో రథోదారాన్ హనిష్యతి ॥
అసినా ధనుషా శక్త్యా హయై ర్నాగై ర్నరై రథైః ।
అయసేన చ దండేన వ్రాతాన్ వ్రాతాన్ హనిష్యతి ॥ (ద్రోణ అ 22)

దుర్యోధనా ! మహావీరు డగు భీమసేనుడు జీవించియుండగా యుద్ధము మానడు. ఈసింహనాదముల కాతడు రెచ్చిపోవునుగాని సహింపడు. శూరులగు పాండవులకు యుద్ధములో భంగపాటు వచ్చునని నే ననుకొనను. విషప్రయోగ, అగ్నిప్రయోగ, ద్యూత, వనవాస క్లేశములను వారు తలచుకొనుచు యుద్ధమును విడువరని నానమ్మకము.

భీమసేనుడు నివర్తించినట్లే యుండి యుత్తమయోధుల నందరను వధించును. ఖడ్గముచేత, ధనుస్సుచేత, శక్తిచేత, అశ్వములచేత, గజములచేత, నరులచేత, రథములచేత, గదచేత గుంపులుగుంపులుగ సంహరించును. అని. ఇట్లనుకొని ద్రోణాచార్యునకు సహాయార్థము వెళ్ళిరి.

ఈగ్రంథసందర్భమునుబట్టి పాండవులయెడ దుష్టచతుష్టయము చేసిన దుష్కార్యములు, భీమసేనుని పరాక్రమపద్ధతి కర్ణునిచేతనే వెల్లడిచేయ బడె నని ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక.

—: అసహాయుడయిన అభిమన్యుని ఆర్గురు మహాయోధులు ఏకీభవించి పడగొట్టుట :—

పద్మవ్యూహమును భేదించుకొని వెళ్ళు అభిమన్యుని వెంట పాండవులు వెళ్ళకుండ వెనుక జెప్పినట్లు ఈశ్వరవరము నొందియున్న సైంధవు డడ్డుటయు, అసహాయు డయిన అభిమన్యుడు ద్రోణాభిరక్షిత మయిన కౌరవసేనలో బ్రవేశించి అప్రతిహతపరాక్రమముతో దుశ్శాసను నోడించి, కర్ణు నోడించి, దుర్యోధను నోడించి, దుర్యోధనపుత్రుని వధించి, అసంఖ్యాకముగా మహాయోధులను వధించి వీరవిహారము చేయుచుండుటయు సంభవించినపుడు—

"తతో ద్రోణః కృపః కర్ణో ద్రోణపుత్రో బృహద్బలః।
కృతవర్మా చ హార్దిక్యః షడ్రథాః పర్యవారయన్ ॥"

ద్రోణుడు, కృపుడు, కర్ణుడు, అశ్వత్థామ, బృహద్బలుడు, కృతవర్మ అను ఆర్గురును చుట్టుకొనినారు.

"అథ కర్ణః పున ర్ద్రోణ మాహాఽఽర్జునిశరాహతః।
స్థాతవ్య మితి తిష్ఠామి పీడ్యమానోఽభిమన్యునా ॥
తేజస్వినః కుమారస్య శరాః పరమదారుణాః।
త మాచార్యోఽబ్రవీ త్కర్ణం శనకైః ప్రహస న్నివ ॥
అభేద్య మస్య కవచం యువా చాశుపరాక్రమః।
శక్యం చాఽస్య ధను శ్ఛేత్తుం జ్యాం చ బాణైః సమాహితైః ॥
అభీషూం శ్చ హయాం శ్చైవ తథోభౌ పార్ష్ణిసారథీ।
ఏత త్కురు మహేష్వాస రాధేయ యది శక్యతే ॥"

అభిమన్యుశరపరంపరాహతుడగు కర్ణుడు ద్రోణునితో నిట్లనెను—నేను నిలిచియుండుట తప్పనివిధియై నిలిచినాను. ఈ యభిమన్యుకుమారుని బాణములు దారుణముగా నున్నవి. అని. అది విని నవ్వుచు ద్రోణు డిట్లనెను—

ఈతని దభేద్యకవచము. ఈతని ధనుస్సును, నారిని, పగ్గములను, అశ్వములను, సారథితోబాటు ఛేదింపవలయును. రాధేయా! శక్యమైనచో నీవు ఆపనిని జేయుము. అని.

అప్పుడు అభిమన్యుకుమారుని ధనుస్సును కర్ణుడు ఛేదించెను. అశ్వములను కృతవర్మ వధించెను. పార్ష్ణిసారథులను ద్రోణుడు వధించెను.

"శేషాస్తు ఛిన్నధన్వానం శరవర్షై రవాకిరన్।
త్వరమాణా స్త్వరాకాలే విరథం షణ్మహారథాః ॥"

మిగిలినవారు విరథుడై ధనుస్సు పోయియున్న అభిమన్యునిపై శరవర్షము కురిపించిరి.

తరువాత డాలు, ఖడ్గమును దీసికొనినపుడు ద్రోణుడు ఖడ్గమును, కర్ణుడు డాలును ఛేదించిరి. ఆపై చక్రము దీసికొనగా—

"త చ్చక్రం భృశ ముద్విగ్నాః సంచిచ్ఛిదు రనేకధా ।"

అందరును గలిసి యాచక్రమును ఛేదించిరి.

"మహారథ స్తతః కార్ష్ణి స్సంజగ్రాహ మహాగదామ్ ।"

అప్పుడు గదను తీసికొని అశ్వత్థామపై బడి యాతని విరథుని జేసి—"శరాచితాంగ స్సౌభద్రః శ్వావిద్వ త్సమదృశ్యత" ఏదుపంది శరీరము రోమములతో వ్యాప్తమై యున్నట్లు శరములతో అభిమన్యుని శరీరము వ్యాప్తమైయుండ—

"జఘాన గాంధారాన్ సప్త సప్తతిమ్" "వసాతీయాన్ జఘాన రథినో దశ" "కేకయానాం రథాన్ సప్తహత్వా చ దశ కుంజరాన్" "దౌశ్శాసని రథం సాశ్వం గదయా సమపోథయత్ ।"

77 మంది గాంధారులను, 10మంది వసాతీయరథికులను, 7గురు కేకయరథికులను, 10మంది గజయోధులను గదాఘాతములతో వధించి దుశ్శాసనపుత్రుని రథమును అశ్వములతోబాటు భగ్నము చేసెను. ఆపై దుశ్శాసనపుత్రునితో గదాయుద్ధము చేయుట, పరస్పరప్రహార ములచే నిరువురును పడిపోవుట, దుశ్శాసనపుత్రుడు ముందు లేచి—"ఉత్తిష్ఠమానం సౌభద్రం గదయా మూర్ధ్న్యతాడయత్" అభిమన్యుడు లేచుచున్నపుడు శిరస్సుపై తన గదతో గాఢముగా గొట్టుట జరిగినది—

"ఏకం వినిహతో రాజ న్నేకో బహుభి రాహవే ।"

ఈవిధముగా బహుయోధులు కలసి యొక్క అభిమన్యుకుమారు నంత మొందించిరి.

"అంతరిక్షే చ భూతాని ప్రాక్రోశన్త విశాంపతే ।
ద్రోణ కర్ణముఖైః షడ్భి ర్ధార్తరాష్ట్రై ర్మహారథైః ॥
ఏకోఽయం నిహత శ్శేతే నైష ధర్మో మతో హి నః ।" (ద్రోణ. అ. 49)

అప్పుడు ఆర్గురు మహారథులు ఒక్కనిపైబడి వధించిన విధము అధర్మమని అంతరిక్షమునుండి వినవచ్చినది. ఇది యభిమన్యు యుద్ధములో కర్ణప్రభృతులు చేసిన అధర్మము.

—: ప్రతివాదిప్రసంగ పరామర్శము :—

ఈవిషయమై మ. భా. చ. కారులు—

"కర్ణు డభిమన్యుని విల్లు వెనుకనుండి కొట్టుట యనునది మరియొక యధర్మ కార్యము. దీనిని కృష్ణార్జునులు పెక్కుసారు లుగ్గడించువారు. కాని యా యధర్మ కార్యమును బ్రోత్సహించినవాడు ద్రోణుడు. విల్లు విఱిగినచో బిమ్మట జూచు కొందమన గర్ణు డట్లు చేసియున్నాడు. ఒకవేళ నయుక్తముగా వెనుకనుండి ధను ర్భంగము జేసినను, పాండవులు యుద్ధములో జేసిన యయుక్త కార్యములలో నిది దశాంశమైన గాదు.

కాన కర్ణుడు నిర్దోషి, యోగ్యుడు, మహావీరుడు, త్యాగి, స్వధర్మ నిర్వాహ కుడు, ప్రభుభక్తిపరుడు. అట్టివానిని దుష్టుడనుట యయుక్తము." (పుట. 286)

కర్ణచరిత్రకారులు—

"మహాధర్మశాలి యని ప్రసిద్ధి కెక్కిన ధర్మరాజుసైతము ద్రోణవధాదివిషయ ములం దసత్యము, ననౌచిత్యమును నవలంబించుటకు సాహసించెనుగాని, కర్ణు డట్లు చేయజాలడయ్యె." (పుట. 78)

అని వ్రాసినది పరాస్తము. మ. భా. చ. కారులు—ఆచేసినది యధర్మమే యనుచు దానికి కర్ణుని బ్రోత్సహించినవాడు ద్రోణుడనుట అయుక్తము. నేను నిలువలేకున్నాను; గతి యేమి ? అని యడిగిన కర్ణునకు గతి యిది యని చెప్పినవాడు ద్రోణుడు. అటుపై సిద్ధపడిన వాడు కర్ణుడు. కర్ణు డధర్మము చేయలే దనుట యెట్లు ?

రణరంగములో ద్రోణాచార్యుడు చేసినట్లు కనబడు అధర్మ ములు అసురావేశమూలకములెగాని స్వయంకృతములు గావు. ఈవిష యము అసురులచేతనే దుర్యోధనునకు చెప్పబడినది—

"భీష్మద్రోణ కృపాదీంశ్చ ప్రవేక్ష్య న్త్యపరేఽసురాః।
యై రావిష్టా ఘృణాం త్యక్త్వా యోత్స్య న్తే తవ వైరిభిః॥
నైవ పుత్రా న్న చ భ్రాతౄ న్న పితౄ న్నచ బాన్ధవాన్।
నైవ శిష్యా న్న చ జ్ఞాతీ న్న బాలాన్ స్థవిరా న్నచ॥
యుధి సంప్రహరిష్యన్తో మోక్ష్యన్తి కురుసత్తమ।
నిస్స్నేహా దానవావిష్టాః......।
ప్రహరిష్యన్తి వివశాః స్నేహ ముత్సృజ్య దూరతః॥"

కర్ణు డొకవేళ జేసినను అది పాండవులు యుద్ధములో జేసిన అయుక్త కార్యములలో దశాంశమైన గాదట !

అయితే ప్రతివాదిమతప్రకారము యుద్ధములో పాండవులు చేసినంత చేయనట్టి కర్ణుడు నిర్దోషి, యోగ్యుడు అయినపక్షములో మేము నిరూపించిన సిద్ధాంతములో ఆదినుండియు కర్ణుడు చేసిన దుష్కార్యములలో పాండవులు యుద్ధములో జేసినది శతాంశమైన గాదని ప్రతివాదులు గ్రహింపవలసినదే. పాండవు లేమిచేసినను కర్ణదుర్యోధనాదుల దుండగములకు బ్రతిక్రియగా జేసినట్టివే. స్వయముగా జేసినట్టివి కావు. అని తెలిసికొనవలయును. ద్రోణవధవిషయములో ధర్మజుని దసత్యమో, అసత్యాభాసమో దాని పూర్వోత్తరములు చతుర్థభాగములో నిరూపించినాము; ముందుగూడ నిరూపింతుము. అవి శేషము లచ్చట జూడవలయును. కర్ణుడు దుష్టు డను వ్యవహారము లోకప్రసిద్ధమే.

—: సైంధవవధనాడు పార్థుని అద్భుతచర్య :—

అభిమన్యు వధమునకు నిమిత్తభూతుడైన సైంధవుని రేపు సూర్యు డస్తమించునప్పటికి వధించితీరెద నని తీవ్రప్రతిజ్ఞను పార్థు డిట్లు చేసెను—

"సత్యం వః ప్రతిజానామి శ్వోఽస్మి హన్తా జయద్రథం।
నచే ద్వధభయా ద్భీతో ధార్తరాష్ట్రాన్ ప్రహాస్యతి॥
నచాఽస్మాన్ శరణం గచ్ఛేత్ కృష్ణం వా పురుషోత్తమం।
భవన్తం వా మహారాజ శ్వోఽస్మి హన్తా జయద్రథమ్॥"

యుధిష్ఠిరా! సైంధవుడు భయపడి కౌరవులను విడిచి పోవుటో, మనలను, లేదా శ్రీకృష్ణుని, లేదా నిన్ను శరణుపొందుటో జరుగని యెడల రేపు వధించితీరెదను; అని.

అది విని సైంధవుడు ప్రాణములు దక్కించుకొనదలచి యింటికి బోయెద ననియు— "అదర్శనం గమిష్యామి న మాం ద్రక్ష్యన్తి

పాండవాః” (పాండవుల కంటబడకుండ బోయెద ననియు) ప్రసంగింప దుర్యోధనుడు– నీకు భయములేదు. నేనును, కర్ణుడు మొదలగువారును లేరా? అని ధైర్యముచెప్పి నిలబెట్టెను. అప్పుడు సైంధవరక్షణార్థము ద్రోణాచార్యుడు—

“దీర్ఘో ద్వాదశగవ్యూతిః పశ్చార్థే పంచవిస్తృతః।
వ్యూహస్తు చక్రశకటో భారద్వాజేన నిర్మితః॥
పశ్చార్థే తస్య పద్మస్తు గర్భవ్యూహ స్సుదుర్భిదః।
సూచీపద్మస్య గర్భస్థః గూఢో వ్యూహః కృతః పునః॥
ఏవ మేతం మహావ్యూహం వ్యూహ్య ద్రోణో వ్యవస్థితః।”
టీ. చక్రశకటః=చక్రగర్భ శ్శకటః.

ఒక మహావ్యూహము నిర్మించెను. అది 24 క్రోసుల పొడవు, 10 క్రోసుల వెడల్పుగల శకటవ్యూహమై యున్నది. దాని గర్భములో చక్రవ్యూహము; దానికి పశ్చాద్భాగమున గర్భవ్యూహముగా పద్మ వ్యూహము; దానికి గర్భవ్యూహముగ సూచీవ్యూహము. ఇట్లు రచించి సేనాముఖమున ద్రోణాచార్యు డుండెను. సూచీవ్యూహముఖమున మహారథు లుండిరి. అందరి వెనుక సైంధవుడు అంగరక్షకు డగు దుర్యోధనునితో గలిసియుండెను.

ఇట్టి స్థితిలో ఆహ్నికకృత్యము నెరవేర్చుకొని కృష్ణార్జునులు రథారూఢులై వ్యూహము భేదించుకొని సైన్యముపై బడి వధించుచు బోవునపుడు కృష్ణసారథ్యములో రథగతి యిట్లున్నది—

“రథస్థితోఽగ్రతః క్రోశం యా నస్య త్యర్జున శ్శరాన్।
రథే క్రోశ మతిక్రాన్తే తస్య తే ఘ్నన్తి శాత్రవాన్॥”

రథస్థితుడైన పార్థుడు క్రోశదూరములో నున్న శత్రువులపై ప్రయోగించిన బాణములు ఆక్రోశదూరము రథము దాటినతరువాతనే ఆశత్రువులపై బడి హింసించుచున్నవి.

ఇట్లు అద్భుతముగా రథము నడచుచున్నది. సైంధవుని జూడ లేదు. సూర్యబింబము పశ్చిమదిక్కునకు దిగినది. రథాశ్వములు డస్సి

యున్నవి. క్షుత్పిపాసలతో అతికష్టముగా నడచుచున్నవి. అప్పుడు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను—

"శరార్దితాశ్చ గ్లానాశ్చ హయా దూరే చ సైన్ధవః ।
హయా న్విముచ్య హి సుఖం విశల్యాన్ కురు మాధవ ॥
అహ మావారయిష్యామి సర్వసైన్యాని కేశవ ।"

శ్రీకృష్ణా! అశ్వములు అలసిపోయినవి; శరములు గుచ్చుకొని యున్నవి; సైంధవుడు చాలదూరములో నుండెను. అశ్వములను విడచి వానికి గుచ్చుకొనియున్న బాణములను దీసివేసి వానికి విశ్రాంతి కలిగింపుము. నేను క్రిందనే యుండి యీసేనలను పారద్రోలెదను. అని. అపుడు శ్రీకృష్ణు డిట్లనెను—

"ఉదపాన మిహాశ్వానాం నాల మస్తి రణేఽర్జున ।
పరీప్సన్తే జలం చేమే పేయం న త్వవగాహనమ్ ॥"

పార్థా! అశ్వములు త్రాగుటకు జలము నపేక్షించుచున్నవి. ఈరణభూమిలో తగిన జలాశయము లేదు. అని. ఆమాటపై పార్థుడు—

"ఇద మస్తీ త్యసంభ్రాన్తో బ్రువ న్నస్త్రేణ మేదినీమ్ ।
అభిహత్యాఽర్జున శ్చక్రే వాజిపానం సర శ్శుభమ్ ॥
శరవంశం శరస్థూణం శరాచ్ఛాదన మద్భుతమ్ ।
శరవేశ్మాఽకరో త్పార్థ స్త్వష్టేవాఽద్భుతకర్మకృత్ ॥"
టీ. వంశః శాలాధారకాష్ఠం స్థూణా మధ్యస్తంభః ।

ఇదిగో అనుచు అస్త్రప్రయోగమున భూమిని భేదించి జలపూర్ణమైన సరస్సును నిర్మించి, దానికి చుట్టును శరపంజరము నిర్మించి అద్భుతప్రదర్శనము జేసెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అశ్వములను విప్పి వాని శరీరములనుండి బాణముల నూడదీసి వాని శరీరములపై నిమిరి నీరు త్రాగించి పురికొనిన తరువాత రథమునకు గట్టెను.

"అస్త్రవేగేన మహతా పార్థో బాహుబలేన చ ।
సర్వేషాం పార్థివేన్ద్రాణా మగ్రస త్తాన్ శరోత్తమాన్ ॥
తత్తు పార్థస్య విక్రాన్తం వాసుదేవస్య చోభయోః ।
అపూజయన్ మహారాజ కౌరవా మహ దద్భుతమ్ ॥" (ద్రోణప. అ. 100)

ఆకృష్ణార్జునుల అద్భుతచర్యను కౌరవు లందరును ప్రశంసించిరి. ఇట్టి పార్థుని భారతవీరు డనవలయునో, కర్ణుని భారతవీరు డనవలయునో ప్రతివాదు లాలోచింతురుగాక !

—: సైంధవవధనాడు కౌరవవ్యూహములో బ్రవేశించిన సాత్యకికి భయపడి పారిపోవు దుశ్శాసనుని ద్రోణుడు మందలించుట :—

సాత్యకి వ్యూహమును భేదించి చెండాడుచు బోవునపుడు దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, శకుని, చిత్రసేనుడు, దుస్సహుడు మొదలగు మహావీరులు చుట్టుకొని బాణవర్షమును కురిపించుచుండ వీరి నందరను పీడించి పారదోలగా దుశ్శాసనుడు ద్రోణుని సమీపమునకు వచ్చుట జూచి ద్రోణాచార్యు డిట్లనెను—

"రాజపుత్రో భవా నత్ర రాజభ్రాతా మహారథః ।
కిమర్థం ద్రవతే యుద్ధే యావరాజ్య మవాప్య హి ॥
దాసీ జితాసి ద్యూతే త్వం యథా కామచరీ భవ ।
వాససాం వాహికా రాజ్ఞో భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య మే భవ ॥
న సంతి పతయ స్సర్వే తేఽద్య షండతిలై స్సమాః ।
దుశ్శాస నైవం కస్మా త్త్వం పూర్వ ముక్త్వా పలాయసే ॥
ఏకం సాత్యకి మాసాద్య కథం భీతోఽసి సంయుగే ।
ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశ స్త్వన్మూలో హ్యభవ త్పురా ॥
ఆశీవిషసమాన్ పార్థాన్ కోపయిత్వా క్వ యాస్యసి ।
పృథివీ ధర్మరాజాయ శమేనైవ ప్రదీయతామ్ ॥
యావ ద్భీమో మహాబాహు ర్విగాహ్య మహతీం చమూమ్ ।
సోదరాం స్తే న గృహ్ణాతి తావ త్సంశామ్య పాండవైః ॥
పూర్వ ముక్తశ్చ తే భ్రాతా భీష్మే ణాసౌ సుయోధనః ।
అజేయాః పాండవా స్సంఖ్యే సౌమ్య సంశామ్య తై స్సహ ॥" (ద్రో.అ.122)

దుశ్శాసనా! రాజపుత్రుడవై, యువరాజువై పారిపోయెద వేమి? నీవు ఆనాడు ద్రౌపదితో– "దాసివైన నీవు మాదుర్యోధనప్రభువు యొక్క వస్త్రములను మోయవలెను; నీపతులు లేనివారితో జమ కట్టవలసినవారే", అని పలికి నేడు ఒక సాత్యకికి భయపడి పారిపోవు

చున్నావేమి? ద్రౌపదీదేవిని దుఃఖపెట్టినవాడవు నీవు. పాండవుల నా విధముగా ప్రకోపింపజేసి యిప్పు డెక్కడికి బోయెదవు? భీమసేనుడు మిమ్ము వధింపకున్నపుడే వారి రాజ్యము వారి కిచ్చి సంధి జేసికొనుడు. దుర్యోధనుడు వినిపించుకొనలేదుగాని పాండవు లజేయు లని, వారితో సంధి జేసుకొని సుఖింపుమని భీష్ముడు చెప్పియే యున్నాడు; అని.

— ♦ సైంధవవధనాడు ద్రోణరథములను భీమసేనుడు
విసరివేసి సైన్యములో బ్రవేశించుట ♦—

కౌరవవ్యూహముఖమునందున్న ద్రోణాచార్యునియొద్దకు రథాధిష్ఠితుడై వచ్చియున్న భీమసేనునితో ద్రోణు డిట్లనెను—

"భీమసేన న తే శక్యా ప్రవేష్టు మరివాహినీ ।
మా మనిర్జిత్య సమరే శత్రు మద్య మహాబల ॥"

భీమసేనా! శత్రువైన నన్ను జయింపనిదే కౌరవసైన్యములో బ్రవేశించుట నీకు శక్యము గాదు. నన్నుమతింపజేసికొనియే పార్థుడు ప్రవేశింపగలిగెను. అని. ఆమాటపై భీమసేను డిట్లనెను—

"తేన వై పరమాం పూజాం కుర్వతా మానితో ఽహ్యసి ।
నార్జునో ఽహం ఘృణీ ద్రోణ భీమసేనో ఽస్మి తే రిపుః ॥
పితా న స్త్వం గురు ర్బన్ధు స్తథా పుత్రాస్తు తే వయమ్ ।
ఇతి మన్యామహే సర్వే భవన్తం ప్రణతాః స్థితాః ॥
అద్య తద్విపరీతం తే వదతో ఽస్మాసు దృశ్యతే ।
యది త్వం శత్రు మాత్మానం మన్యసే త త్తథా స్త్విహ ॥
ఏష తే సదృశం శత్రోః కర్మ భీమః కరో మ్యహమ్ ।"

ఆచార్యా! నీయందు పూజ్యభావముగల మాపార్థుడు నిన్నట్లు సంమానించినాడు. నేను జాలిగల అర్జునుడను గాను; భీమసేనుడను. నీవు మాకు తండ్రివి; గురువువు; బంధువవు. మేము నీబిడ్డలము. అని మేమందరము నీకు మ్రొక్కుచుందుము. నేడు "నేను శత్రువును" అని మాయెడల నీవనుటలో నది యంతయు విపరీత మయినది. నీవు శత్రుభావమునే వహింపదలతువేని అట్లే కానిమ్ము. శత్రువుపట్ల చేయవలసిన పనినే భీమసేనుడు చేయుచున్నాడు. అని.

"తతో రథా దవప్లుత్య వేగ మాస్థాయ పాండవః ।
నిమీల్య నయనే రాజన్ పదాతి ర్ద్రోణ మభ్యయాత్ ॥
అంసే శిరో భీమసేనః కరా కృత్వోరసి స్థిరా ।
వేగ మాస్థాయ బలవాన్ మనోఽనిలగరుత్మతామ్ ।
యథా హి గోవృషో వర్షం ప్రతిగృహ్ణాతి లీలయా ॥
తథా భీమో నరవ్యాఘ్ర శ్శరవర్షం సమగ్రహీత్ ।
స వధ్యమాన స్సమరే రథం ద్రోణస్య మారిష ॥
ఈషాయాం పాణినా గృహ్య ప్రచిక్షేప మహాబలః ।
ద్రోణస్తు సత్వరో రాజన్ క్షిప్తో భీమేన సంయుగే ॥
రథ మన్యం సమారుహ్య వ్యూహద్వారం యయౌ పునః ॥
త మప్యతిరథం భీమ శ్చిక్షేప భృశరోషితః ।
ఏవ మష్టౌ రథాః క్షిప్తాః భీమసేనేన లీలయా ॥
తత స్స్వరథ మాస్థాయ భీమసేనో మహాబలః ।
అభ్యద్రవత వేగేన తవ పుత్రస్య వాహినీం ॥" (అ 128)

భీమసేను డిట్లు పలికి తన రథమునుండి యురికి కనులు మూసికొని శిరస్సునొక భుజముపై పునకు వంచి హస్తములను వక్షస్థలమున సంధించి వర్షధారాపరంపరను లెక్కబెట్టక చొచ్చుకొనిపోవు వృషభేంద్రమువలె శీఘ్రగతితో ద్రోణాచార్యశరవర్షమును లెక్కబెట్టక ద్రోణునిమీదకు బోయి రథమెత్తి విసరివేయ, రథాంతర మధిష్ఠించి ద్రోణు డతిత్వరలో మరల నిలువ, దానినికూడ విసరివేసి ద్రోణు డధిష్ఠించుచు వచ్చిన యెనిమిది రథములను అట్లు అవలీలగా విసరివేసి ఆయువకాశములో తుదకు తన రథ మధిష్ఠించి సైన్యములోపల బ్రవేశించెను.

—: కర్ణభీమసేనుల యుద్ధములో భీమసేనుని బాణప్రయోగకుశలత :—

తతో భీమో మహాబాహు స్సూతపుత్రస్య భారత ।
క్షురప్రేణ ధను శ్ఛిత్వా ననాద పరవీరహా ॥
త దపాస్య ధను శ్ఛిన్నం సూతపుత్రో మహారథః ।
అన్య త్కార్ముక మాదత్త భారఘ్నం వేగవత్తరం ॥

తద పృథ నిమేషార్ధా చ్చిచ్ఛేదాఽస్య వృకోదరః ।
తృతీయం చ చతుర్థం చ పంచమం షష్ఠ మేవ చ॥
సప్తమం చాష్టమం చైవ నవమం దశమం తథా ।
ఏకాదశం ద్వాదశం చ త్రయోదశ మథాపి చ ॥
చతుర్దశం పంచదశం షోడశం చ వృకోదరః ।
తథా సప్తదశం వేగా దష్టాదశ మథాపి వా ॥
బహూని భీమ శ్చిచ్ఛేద కర్ణస్యైవం ధనూంషి హి ।''　　(అ. 139)

సైంధవవధనాడు ఏకాకియై కౌరవవ్యూహములోబడి చెండాడు చున్న భీమసేనుని పరాక్రమము అప్రతిహతమైయుండ కర్ణుడు డీకొని- "కర్ణో భీమశరాహతః, ప్రాద్రవ జ్జవనై రశ్వై రణం హిత్వా మహా భయాత్'' భీమసేనబాణపీడితుడై నిలువలేక తొలగిపోయి మహారథు లతో గలసి మరల వచ్చి డీకొని- "పున రేవాఽభవ త్కర్ణో భీమసేనా త్పరాఙ్ముఖః'' మరల పరాఙ్ముఖుడై పోయెను.

ఆమహాసంఘర్షణములో 31 మంది దుర్యోధనసోదరులను భీమ సేనుడు హతము జేసెను. అప్పుడు కర్ణుడు భీమసేనునితో బోరుటలో భీమసేనుడు కర్ణుని ధనస్సును ఛేదించుచుండ, మరియొకటి కర్ణుడు గ్రహించుచుండ విరామము లేకుండ 18ధనుస్సులను పట్టినది తడవుగా ఛేదించుచు వచ్చెను. బాణయుద్ధమందు భీమసేనుని నైపుణ్య మిట్టిది.

—: భీమసేనుని కర్ణుడు తూలనాడగా భీమసేనుని ప్రతివచనము :—

కర్ణుడు ప్రకోపించి భీమసేనుని నిరాయుధుని, విరథుని జేయ, విశ్రాంతి నపేక్షించిన భీమసేనుడు కర్ణుని రథగతికి అవరోధముగా పార్థునిచే హతములైన మహాగజములలో దాగియున్నపుడు సమీపిం చిన కర్ణుని— "శక్తోఽపి నావధీ త్కర్ణం సమర్థః పాండునందనః । రక్ష మాణః ప్రతిజ్ఞాం తాం యా కృతా సవ్యసాచినా ॥'' భీమసేనుడు ముష్టిబంధమున వధింపగలవాడైయుండియు పార్థుని ప్రతిజ్ఞకు భంగము కలుగజేయరాదని వధింపలేదు.

కర్ణుడును—"వ్యాయుధం నావధీ చ్చైనం కర్ణః కున్త్యా వచస్స్మరన్" కుంతీదేవికి తాను మాట నిచ్చిన విషయము దలచుకొని నిరాయుధుడై యున్న భీమసేనుని వధింపక విడిచెను. తన ధనుష్కోణముచే భీమసేనుని బొడిచెను. పొడిచినదానిపై క్రుద్ధుడై భీమసేనుడు—

ఆచ్ఛిద్య స ధను స్తస్య కర్ణం మూర్ధ న్యతాడయత్

కర్ణుని చేతినుండి ఆధనుస్సు లాగికొని యాతని నెత్తిపై యొక పెట్టు బెట్టెను. అప్పుడు కర్ణుడు—నీవు తిండిపోతు వని, నీవు నిర్వీర్యుడ వని, నీవు వనవాసము జేయదగినవాడ వని, నీవు యుద్ధభూమికి రాదగినవాడవు కావని, నీకు మాతో యుద్ధమా ? అని యేమేమో తూలనాడగా భీమసేను డిట్లనెను—

"జిత స్త్వ మసకృ ద్దుష్ట కత్థసే కిం వృథాత్మనా ।
మల్లయుద్ధం మయా సార్ధం కురు దుష్కులసంభవ ॥
మహాబలో మహాభోగీ కీచకో నిహతో యథా ।
తథా త్వాం ఘాతయిష్యామి పశ్యత్సు సర్వరాజసు ।"

ఓదుష్టుడా ! నీ వెన్నిసార్లు నాకు ఓడి పారిపోలేదు ? నీవిప్పుడు నాతో మల్లయుద్ధము చేయుము. కీచకుని జేసినట్లు చేయుదును. అని.

భీమస్య మత మాజ్ఞాయ కర్ణో బుద్ధిమతాం వరః ।
విరరామ రణా త్తస్మా త్పశ్యతాం సర్వధన్వినామ్ ॥" (అ. 139)

కర్ణు డాభీమసేనుని అభిప్రాయ మిదికదా యని గ్రహించి యిక మాటదక్కదు; మీదబడు నని భీమసేనుని విడిచి తొలగిపోయెను.

—: భీమసేనబాణప్రహారములచే క్షతగాత్రుడైన కర్ణుడు తన యవస్థను దుర్యోధనునకు జెప్పుట :—

సైంధవుని వధించుటకు సంరంభించు పార్థునితో నీవు యుద్ధము జేసి సూర్యాస్తమయ మగువరకు పార్థుని స్తంభింపజేసినయెడల ఆపై ప్రతిజ్ఞాభంగమును బట్టి స్వయముగనే పార్థుడు ప్రాణత్యాగము జేయును. ఆతనినిబట్టి మిగిలిన పాండవులును సపరివారముగా ప్రాణ

త్యాగము జేయుదురు. అప్పుడు మనము రాజ్య మేలుకొనవచ్చును. అనుచు దుర్యోధనుడు కర్ణునితో నీవిధముగా జెప్పెను—

సైన్ధవే రక్ష్యమాణే తు సూర్యస్యాస్తమనం ప్రతి ।
మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కౌన్తేయః ప్రవేక్ష్యతి హుతాశనమ్ ॥
అనర్జునాయాం చ భువి ముహూర్త మపి మానద ।
జీవితుం నోత్సహేర న్వై భ్రాతరో౽స్య సహానుగాః ॥
వినష్టైః పాండవేయైశ్చ సశైలవనకాననామ్ ।
వసున్ధరా మిమాం కర్ణ భోక్ష్యామో హతకంటకామ్ ॥"

ఈమాటలు విని కర్ణుడు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను—

"ధృఢలక్ష్యేణ వీరేణ భీమసేనేన ధన్వినా ।
భృశం భిన్నతను స్సంఖ్యే శరజాలై రనేకశః ॥
స్థాతవ్య మితి తిష్ఠామి రణే సంప్రతి మానద ।
నాంగ మింగతి కించి న్మే సన్తప్తస్య మహేషుభిః ॥
యోత్స్యామి తు యథాశక్త్యా త్వదర్థం జీవితం మమ ।
............జయో దైవే ప్రతిష్ఠితః ॥"

దుర్యోధనా! భీమసేనుని బాణాఘాతములకు క్షతగాత్రుడనై యున్న నేను రణభూమిలో నిలుచుట తప్పక నిలిచియున్నాను. భీమ బాణప్రహారములకు గురియైన నాశరీరము కించిత్తయినను కార్యకారి కానేరకున్నది. అయినను నీకొరకే నాజీవితముగనుగ యథాశక్తి యుద్ధము చేయుదును; జయము దైవాధీనము. అని.

దీనినిబట్టి భీమసేనునిపట్ల "తిండిపోత నీకు భండనా బేటికి" అను కర్ణుని నిరసనవాక్యములను బట్టికొని అది నిజమే అని భ్రాంతిపడు ప్రతివాదులు కర్ణునిగూడ ధనుర్ధరుడై తెరిమి క్షతగాత్రుని జేసిన భీమసేనపరాక్రమమును గుర్తింతురుగాక !

— ♦ సాత్యకిని ఖండించుటకు ఖడ్గ మెత్తిన భూరిశ్రవస్సు భుజము పార్థునిచే ఖండింపబడినపుడు భూరిశ్రవస్సు ఆక్షేపము— పార్థుని సమాధానము ♦—

సైంధవవధనాడు ధర్మజున కంగరక్షకునిగా సాత్యకిని నియమించి పార్థుడు కౌరవవ్యూహములోనికి దుమికి ప్రచండయుద్ధము

చేయుచు సైంధవుని కొరకు సంరంభించుచుండెను. ఆసందర్భములో సాత్యకినిగూడ ధర్మజుడు బంపగా నాతడు ద్రోణాదులను దాటి మహాయోధులను వధించుచు మృగవ్రాతములో సింహమువలె విక్రమించుచు సేనలను పారదోలుచు తానొక్కడు శత్రుమధ్యములో బడి అసంఖ్యాకు లగు వీరులతో విరామము లేకుండ బోరుచు పార్థదర్శనాపేక్షియై రణరంగమున రక్తమును ప్రవహింపజేయుచు అప్రతిహతముగా వచ్చుచుండెను.

అప్పటికి సాత్యకి అలసియుండెను; సారథి అలసిపోయెను; అశ్వములు డస్సిపోయినవి. అట్టిస్థితిలో నూతనముగా భూరిశ్రవస్సు సహాయ సంపత్తితోవచ్చి అసహాయుడై యున్న సాత్యకిపై బడెను. ఆపరిస్థితి అతిదూరములో నున్న కృష్ణార్జునులకు గోచరించినది. శ్రీకృష్ణుడు సాత్యకి రాకను తెలిపినపుడు పార్థు డిట్లనెను—

"జ్ఞాతవ్య శ్చ హి మే రాజా రక్షితవ్య శ్చ సాత్యకిః।
జయద్రథశ్చ హన్తవ్యో లంబతే చ దివాకరః॥"

శ్రీకృష్ణా! మాధర్మజుని క్షేమము తెలిసికొనవలయును. సాత్యకిని భూరిశ్రవస్సునుండి రక్షించుకొనవలయును. సైంధవుని సంహరింపవలయును. సూర్యు డస్తమింపబోవుచుండెను; అని.

కృష్ణార్జునసంభాషణ మిట్లుండగా సాత్యకిపై కురికిన భూరిశ్రవస్సు క్రోధావేశముతో నిట్లనెను—

"చిరాభిలషితం కామ మహం ప్రాప్స్యామి సంయుగే।
అద్య మద్బాణనిర్దగ్ధం పతితం ధరణీతలే॥
ద్రక్ష్యత స్త్వాం రణే వీరౌ సహితౌ కేశవార్జునౌ।
అద్యమే విక్రమం పార్థో విజ్ఞాస్యతి ధనంజయః॥"

సాత్యకీ! నాచిరకాలాభిలాషము నేడు తీరును. ఇప్పుడు నాబాణదగ్ధుడవై భూమిపై బడిన నిన్ను కృష్ణార్జునులు చూచెదరు. నా పరాక్రమ మిప్పుడు పార్థుడు తెలిసికొనగలడు.

"అద్య కృష్ణశ్చ పార్థశ్చ ధర్మరాజశ్చ మాధవ ।
హతే త్వయి నిరుత్సాహా రణం త్యక్ష్యన్త్యసంశయమ్ ॥"

నీవిప్పుడు హతుడవుకాగా కృష్ణార్జునులు, ధర్మరాజు నిరుత్సాహులై యుద్ధమును విడిచిపోవుదురు; అని.

ఇట్లు అని తలపడినతరువాత ప్రచండయుద్ధము జరిగినది. ఇరువురి రథములు, అశ్వములు, ధనువులు భగ్నమైనవి. ఆపై ఖడ్గయుద్ధము, ఆపై బాహుయుద్ధము జరుగుటలో భూరిశ్రవస్సు సాత్యకిని క్రింద బడవైచి కృష్ణార్జునులు దూరమునుండి చూచుచుండ—

"అథ కోశా ద్వినిష్కృష్య ఖడ్గం భూరిశ్రవా రణే ।
మూర్ధజేషు నిజగ్రాహ పదా చోర స్యతాడయత్ ॥"

గుండెపై పాదముతో దన్ని ఖడ్గము దీసి జుట్టుపట్టుకొని—"తతోఽస్య ఛేత్తు మారబ్ధ శ్శిరః కాయా త్సకుండలమ్" సాత్యకి శిరస్సు ఛేదింప ఖడ్గ మెత్తెను. ఆస్థితిలో కృష్ణభగవానుడు—

"పశ్య వృష్ణ్యన్ధకవ్యాఘ్రం సోమదత్తివశంగతమ్ ।
తవ శిష్యం మహాబాహో...... ॥"

అనుచు సాత్యకిని రక్షింపు మనుటయు, వెంటనే పార్థుడు ప్రయోగించిన బాణమువలన భూరిశ్రవస్సు భుజము ఛేదింపబడుటయు జరిగినది. అప్పుడు తన కదృశ్యుడై యున్న పార్థుని బాణప్రయోగమునుగూర్చి భూరిశ్రవస్సు ఇట్లు ఆక్షేపించెను—

"నృశంసం బత! కౌన్తేయ కర్మేదం కృతవా నసి ।
అపశ్యతో విషక్తస్య య న్మే బాహు మచిచ్ఛిదః ॥
ను నామాఽస్త్రధర్మజ్ఞ స్త్వం లోకేఽభ్యధికః పరైః ।
సోఽయుధ్యమానస్య కథం రణే ప్రహృతవా నసి ॥
న ప్రమత్తాయ భీతాయ విరథాయ ప్రయాచతే ।
వ్యసనే వర్తమానాయ ప్రహరన్తి మనస్వినః ॥
ఇద న్తు నీచాచరిత మసత్పురుషసేవితమ్ ।
కథ మాచరితం పార్థ పాపకర్మ సుదుష్కరమ్ ॥
కో హి నామ ప్రమత్తాయ పరేణసహ యుధ్యతే ।
ఈదృశం వ్యసనం దద్యా ద్యో న కృష్ణసఖా భవేత్ ॥"

పార్థా! నిన్నుజూడక అన్యాసక్తుడ నయి యున్న నాబాహువును నీవు ఛేదించుట నింద్యమైన పని. లోకములో నీకంటె అస్త్రధర్మ మెరిగినవాడు లేడు కదా! అట్టి స్థితిలో నీతో యుద్ధముజేయనట్టి నాయందు బాణప్రహార మెట్లుచేసినావు?

ప్రమత్తుని, భీతుని, విరథుని, యాచించువానిని, వ్యసనములో జిక్కుకొనినవానిని సత్పురుషులు ప్రహరింపరు. నీచాచరణీయమైన యీపాపకర్మను నీవెట్లు చేసినావు? ప్రమత్తుడై యుద్ధము జేయునట్టి వానికి యిట్టి కష్టము గలిగించుట కృష్ణసఖునకే చెల్లినది. అని.

దీనిపై పార్థుడు సమాధాన మిట్లు జెప్పెను—

"వ్యక్తం హి జీర్యమాణోఽపి బుద్ధిం జరయతే నరః ।
అనర్థక మిదం సర్వం య త్త్వయా వ్యాహృతం ప్రభో ॥
జాన న్నేవ హృషీకేశం గర్హసే మాం చ పాండవమ్ ।
సంగ్రామాణాం హి ధర్మజ్ఞః సర్వశాస్త్రార్థపారగః ॥
నచాఽధర్మ మహం కుర్యాం జానం శ్చైవ హి ముహ్యసే ।
యుధ్యన్తి క్షత్రియా శ్శత్రూన్ స్వైః స్వైః పరివృతా నరైః ॥
వయస్యై రథ మిత్రైశ్చ తే చ బాహుం సమాశ్రితాః ।
స కథం సాత్యకిం శిష్యం సుఖసంబన్ధి మేవ చ ॥
అస్మదర్థే చ యుధ్యన్తం త్యక్త్వా ప్రాణాన్ సుదుస్త్యజాన్ ।
మమ బాహుం రణే రాజన్ దక్షిణం యుద్ధదుర్మదమ్ ॥
త్వయా నికృష్యమాణం చ దృష్ట్వా నస్మి నిష్క్రియమ్ ।
నచాత్మా రక్షితవ్యో వై రాజన్ రణగతేన హి ॥
యో యస్య యుజ్యతేఽర్థేషు స వై రక్ష్యో నరాధిప ।
తై రక్ష్యమాణై స్స నృపో రక్షితవ్యో మహామృధే ॥
యద్యహం సాత్యకిం దృష్ట్వా తూష్ణీ మాసిష్య ఆహవే ।
తత స్తేన వియోగశ్చ ప్రాప్యం నరక మేవ చ ॥
రక్షితశ్చ మయా యస్మా త్తస్మా త్క్రుధ్యసి కిం మయి ।"

ఓమహానీయా! తాను జీర్ణస్థితికి వచ్చినకొలది మనుజుడు తన బుద్ధినిగూడ జీర్ణస్థితిని బొందించుచుండును. నీవనిన మాట అర్థము

లేనిది. నీవు యుద్ధధర్మ మెఱిగినవాడవు; సర్వశాస్త్రపారంగతుడవు. నీవు సందర్భ మెరిగియుండియు శ్రీకృష్ణుని, నన్ను గర్హించుచున్నావు. నేను అధర్మ మాచరించువాడను గాను. ఆవిషయము నీకు దెలిసియు మోహపడుచున్నావు.

క్షత్రియులు తమ పరివారవర్గముతో గూడి యుద్ధము జేయుచుందురు. ఆపరివారవర్గ మంతయు నాక్షత్రియవీరుని బాహువులనే అండగా జేసికొని ప్రవర్తించుచుండును. అట్టి స్థితిలో నాకు ముఖ్యుడును, శిష్యుడును, నానిమిత్తము ప్రాణము లొడ్డి యుద్ధముచేయుచున్నవాడును, నాకు కుడిబుజమై యున్నవాడును, నీచే ఖండింపబడు దురవస్థలో చిక్కుకొనినవాడును అగు సాత్యకిని జూచుచు నేనెట్లు ఊరకుండగలుగుదును. తన్ను దాను రక్షించుకొనుటయే యుద్ధధర్మము గాదు. తన నిమిత్తము ప్రాణము లొడ్డి యుద్ధముజేయువానిని రక్షించుట యుద్ధధర్మము.

తనచే తనవారు రక్షింపబడవలయును; తనవారిచే తాను రక్షింపబడవలయును. ఇది యుద్ధక్రమము. నేను యుద్ధములో సాత్యకిని జూచి యూరకుంటినేని యాతనికి మరణము; నాకు నరకము ప్రాప్తించితీరును.

అట్టి యనర్థము రాకుండుటకై సాత్యకిని రక్షించిన నాపై నీకు క్రోధ మేమి ?

"య చ్చ మాం గర్హసే రాజన్ కృష్ణేన సహ సంగతమ్ ।
క స్తేన సంగమం నేచ్ఛే త్తత్ర తే బుద్ధివిభ్రమః ॥
ఏక స్యైకేన హి కథం సంగ్రామ స్సంభవిష్యతి ।
బహుభి స్సహ సంగమ్య నిర్జిత్య చ మహారథాన్ ॥
శ్రాన్తశ్చ శ్రాన్తవాహశ్చ విమనా శ్శస్త్రపీడితః ।
య దిచ్ఛసి శిర శ్ఛాస్య అసినా హన్తు మాహవే ॥
తథా కృచ్ఛ్రగతం చైవ సాత్యకిం కః క్షమిష్యతి ।
త్వాం వై విగర్హ్యా యాత్మాన మాత్మానం యో న రక్షసి ॥
కథం కరిష్యసే వీర యో వా త్వాం సంశ్రయే జ్జనః ।" (అ. 143)

ఓమహానీయా ! నాకుగల కృష్ణసాంగత్యమును నీవు గర్హించు చున్నావే. ఆశ్రీకృష్ణసాంగత్యము నపేక్షింపనివాడెవడు ? ఆవిషయమై నీబుద్ధి పొరబడినది. ఒకని కొక్కనితోడనే యుద్ధ మసంభవము. అట్టిది సాత్యకికి సంభవించినదా ? ఆత డొక్కడును అనేకమహారథులతో యుద్ధము జేసి యోడించి శస్త్రపీడితుడై అలసియుండ నీవాతని శిరస్సును ఛేదింపబూనినపుడు ఆకష్టస్థితిలోనున్న సాత్యకిని జూచి యెవ్వడు సహించి యుండగలడు ?

నిన్ను నీవు రక్షించుకొనలేకపోవుటచే ఆత్మగర్హణము జేసికొన వలసినదే కాని అన్యగర్హణము చేయుట భావ్యము గాదు. నిన్నాశ్రయించియున్నవానికి యిట్టి కష్టస్థితి సంభవించినపుడు వీరుడ వగు నీ వేమిచేయుదువో చెప్పుము ? అని.

ఈమాటలపై భూరిశ్రవస్సు ఊరకుండెను. దుర్యోధనాదులు గర్హించుచునే యుండ వారి కిట్లు పార్థుడు సమాధాన మిచ్చెను—

"మమ సర్వేపి రాజానో జాన న్త్యేవ మహావ్రతమ్ ।
న శక్యో మామకో హన్తుం యో మే స్యా ద్బాణగోచరే ॥
యూపకేతో ర్నిరీక్ష్యైత న్న మా మర్హథ గర్హితుమ్ ।
న హి ధర్మ మవిజ్ఞాయ యుక్తం గర్హయితుం పరమ్ ॥
ఆత్తశస్త్రస్య హి రణే వృష్ణివీరం జిఘాంసతః ।
యదహం బాహు మచ్ఛైత్సం న సధర్మో విగర్హితః ॥
న్యస్తశస్త్రస్య బాలస్య విరథస్య వివర్మణః ।
అభిమన్యో ర్వధం తాత ధార్మికః కో ను పూజయేత్ ॥
ఏత త్పార్థస్య తు వచ స్తత శ్శ్రుత్వా మహాద్యుతిః ।
యూపకేతు ర్మహారాజః తూష్ణీ మాసీ దవాఙ్ముఖః ॥"

ఓకౌరవులారా ! వినుడు—నాబాణము తగులునంతటి దూరములో మాకు సంబంధించి యున్నవానిని శత్రువునుండి కాపాడుట నాకు మహావ్రత మను సంగతి రాజు లెల్లరకు దెలిసినదే.

భూరిశ్రవస్సువిషయమై నన్ను గర్హించుట తగదు. ధర్మ మెరుగక పరులను గర్హించుట భావ్యము గాదు.

శస్త్రము చేతబట్టి రణరంగములో మా సాత్యకిని ఖండింపనెంచిన వాని భుజమును నేను ఛేదించుట ధర్మవిరుద్ధము కానేరదు.

నిరాయుధుడు, బాలుడు నగు అభిమన్యుని మీరు వధించినది ధర్మవిరుద్ధము. ఏధార్మికు డాకృత్యమును శ్లాఘించును. అని.

ఈపార్థుని మాటలు విని యూపకేతువు (భూరిశ్రవస్సు) తల వంచుకొని యూరకుండెను. భూరిశ్రవస్సు మొదట సాత్యకితో నిన్ను వధింతును. అనిమాత్రమే అనక పార్థుడు నాపరాక్రమును గుర్తించు ననియు, కృష్ణార్జునులకు తలవంపు లగు ననియు బలుకుటలో పార్థుని దృష్టిలో బెట్టుకొనవలసిన పని యేమి? అతడు సాత్యకికి రక్షకు డనియే. ఆరక్షకత్వమునే పార్థుడు నిలువబెట్టుకొనెను. కనుకనే భూరిశ్రవస్సు మరుమాటాడలేదు.

తరువాత భూరిశ్రవస్సు ప్రాయోపవేశము చేసి అక్కడనే యోగధారణతో గూర్చుండి యున్నపుడు సాత్యకి లేచి ఖడ్గము దీసి కృష్ణార్జునులు, కౌరవపక్షమువారు వద్దువద్దనుచుండ భూరిశ్రవస్సును ఛేదించెను. దానికి తనకు గల ప్రతిజ్ఞ నిట్లు కారణముగా జెప్పెను—

మయా త్వేత త్ప్రతిజ్ఞాతం క్షేపే కస్మింశ్చిదేవ హి ।
యో మాం నిష్పిష్య సంగ్రామే జీవన్ హన్యా త్పదా రుషా ॥
స మే వధ్యో భవే చ్ఛత్రు ర్యద్యపి స్యా న్మునివ్రతః ।"

నేను ఒకానొక నిమిత్తములో ప్రతిజ్ఞ జేసియుంటిని—నన్ను నేల బడగొట్టి యెవ్వడు పాదముతో దన్నునో ఆశత్రువు మునివ్రత ధార్మికుడైనను నాచే వధ్యు డగును. అని. కనుక నేనిట్లు చేసితి ననెను.

అట్టి ప్రమాదము సాత్యకికి వచ్చుటకు హేతు విట్లు చెప్పబడి నది—సాత్యకి తండ్రి శిని. భూరిశ్రవస్సు తండ్రి సోమదత్తుడు. ఆయిరు వురకు ఒకానొకస్వయంవరస్థానములో సంఘర్షణము ప్రాప్తింప మహా రాజమండలిలో శిని సోమదత్తుని నేల బడగొట్టి పాదముతో దన్ని జుట్టుపట్టుకొని ఖడ్గ మెత్తి యాపై పోయి జీవింపు మని విడిచెను. అంతట సోమదత్తుడు తపముచేసి ఈశ్వరుని వర మడుగుటలో—

"పుత్ర మిచ్ఛామి భగవన్ యో నిపాత్య శినే స్సుతమ్ ।
మధ్యే రాజసహస్రాణాం పదా హన్యాచ్చ సంయుగే ॥"

శినియొక్క పుత్రుని మహారాజమండలిలో నేల బడగొట్టి కాలితో దన్నగల పుత్రు ననుగ్రహింపు మని కోరియుండెను. ఆతని పుత్రుడైన యీభూరిశ్రవస్సు ఆపరపరిభావమున ఆసాత్యకిని అట్లు చేయగలిగెను. సాత్యకిది అప్రతిహతపరాక్రమము. అని చెప్పబడినది.

—♦ శ్రీకృష్ణోపదిష్టుడై పార్థుడు సైంధవుని వధించిన విధము ♦—

సాయంకాలము కాబోవుచున్నది. ఆర్గురు మహారథులు—కృప, అశ్వత్థామ, కర్ణ, శల్య, వృషసేన, దుర్యోధనులు పరివేష్టించి సేనలతో సైంధవుని కాపాడుచుండిరి. అప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ పార్థునితో నిట్లనెను—పార్థా! సైంధవుడు ప్రాణభీతిచే మహారథషట్క మధ్యమున దూరియుండెను. ఈమహారథులను జయించినగాని యాతడు గోచరింపడు. ప్రొద్దు లేదు. కనుక నేనొకయుపాయము జెప్పుచున్నాను–

"యోగ మత్ర విధాస్యామి సూర్య స్యావరణం ప్రతి ।
అస్తం గత ఇతి వ్యక్తం ద్రక్ష్య త్యేక స్స సింధురాట్ ॥
హర్షేణ జీవితాకాంక్షీ వినాశార్థం తవ ప్రభో ।
తత్ర చ్ఛిద్రే ప్రహర్తవ్యం త్వయాఽస్య కురుసత్తమ ॥
వ్యపేక్షా నైవ కర్తవ్యా గతోఽస్త మితి భాస్కరః ।"

నేనిప్పుడు సూర్యు డస్తమించె నని తోచునట్లు సూర్యునకు ఆవరణము గలిగింతును. అప్పుడు తనప్రాణము దక్కిన దను సంతోషముతో నీవు నశింపవలయు నని తలయెత్తి నిన్ను సైంధవుడు చూడబోవును. అప్పుడు నీవు సూర్యు డస్తమించె నని భ్రాంతిపడక కొట్టవలయును. అని చెప్పి సమ్మతింపజేసి—

"తతోఽసృజ త్తమః కృష్ణ స్సూర్య స్యావరణం ప్రతి ।
యోగీ యోగేన సంయుక్తో యోగినా మీశ్వరో హరిః ॥
తే ప్రహృష్టా రణే రాజ న్నాపశ్యన్ సైనికా రవిమ్ ।"

యోగీశ్వరు డగు కృష్ణపరమాత్మ యోగశక్తిచే సూర్యుని

కావరణముగా తమస్సును గల్పింప కౌరవసైన్యము పార్థుడిక ప్రాణ త్యాగము జేయు నని హర్షించుచు సూర్యునివైపు చూచుచుండెను. అర్జునుడు సైంధవుడును జూచుచుండెను. అప్పుడు పార్థుడు ఆమహారథులను పారదోలుచు అద్భుతయుద్ధము చేసెను.

"తత్రాద్భుత మపశ్యామ కున్తీపుత్రస్య విక్రమమ్ ।
తాదృ జ్న భావీ భూతో వా య చ్చకార మహాయశాః ॥"

అట్టి యుద్ధములో పరివారవర్గము నంతను పారదోలిన తరువాత సైంధవుని వధించుటలో కృష్ణపరమాత్మ యొక విశేష మిట్లుచెప్పెను—

పార్థా! ఈసైంధవుని తండ్రి వృద్ధక్షత్రుడు. అతని కీతడు చిరకాలమునకు గలిగెను. ఆకలిగినపుడు తండ్రికి అశరీరవాక్కు ఇట్లు వినబడినది—

"తవాత్మజో మనుష్యేన్ద్ర కులశీలదమాదిభిః ।
గుణై ర్భవిష్యతి విభో సదృశో వంశయో ర్ద్వయోః ॥
కిం త్వస్య యుధ్యమానస్య సంగ్రామే క్షత్రియర్షభః ।
శిర శ్ఛేత్స్యతి సంక్రుద్ధ శ్శత్రు శ్చాఽలక్షితో భువి ॥"

ఓవృద్ధక్షత్రా! ఈనీపుత్రుడు కులశీలాదులచే నుత్తముడై యుండును. కాని యీతడు యుద్ధముచేయునపుడు ఒకానొక క్షత్రియ వీరుడు క్రుద్ధుడై యీతని శిరస్సును ఛేదించును. అని.

అది విని యావృద్ధక్షత్రుడు ధ్యానించి పుత్రస్నేహముతో "జ్ఞాతీన్ సర్వా నువాచేదమ్" తన స్వజనముతో నిట్లనెను—

"సంగ్రామే యుధ్యమానస్య వహతో మహతీం ధురమ్ ।
ధరణ్యాం మమ పుత్రస్య పాతయిష్యతి య శ్శిరః ॥
తస్యాఽపి శతధా మూర్ధా ఫలిష్యతి న సంశయః ।
ఏవ ముక్త్వా తతో రాజ్యే స్థాపయిత్వా జయద్రథమ్ ॥
వృద్ధక్షత్రో వనం యాత స్తప శ్చోగ్రం సమాస్థితః ।
సోఽయం తప్యతి తేజస్వీ తపో ఘోరం దురాసదమ్ ॥
సమన్తపంచకా దస్మా ద్బహి ర్వానరకేతన ।
తస్మా జ్జయద్రథస్య త్వం శిర శ్ఛిత్వా మహామృధే ॥
ఉత్సంగే పాతయస్వాఽస్య వృద్ధక్షత్రస్య భారత ।"

నాపుత్రుని శిరస్సును ఎవ్వడు భూమిపై బడవేయునో ఆతని శిరస్సు నూరు వ్రక్కలగును; నిస్సంశయము. అని.

ఇట్లు పలికి కుమారునకు రాజ్యమిచ్చి తాను వనమందు తపము చేయుచుండెను. ఆతడు ఈసమంతపంచకమను రణభూమికి వెలుపల తపోనిష్ఠలో నుండెను. నీవిప్పుడు సైంధవుని శిరస్సును ఛేదించి క్రింద బడనీయక దివ్యాస్త్రముచే ఆవృద్ధక్షత్రుని తొడపై ప్రవేశపెట్టవలయును. అని.

పార్థుడట్లే చేసెను. ఆవృద్ధక్షత్రుడు తన తొడపై నున్న శిరస్సును ఎరుగకుండ జపనిష్ఠలో నుండెను. జపాంతమున దిగ్గున లేచుట, ఆశిరస్సు నేలబడుట, అతని శిరస్సు వ్రక్కలగుట జరిగినది.

"హతో వినిహతే రాజన్ సిన్ధురాజే కిరీటినా ।
తమ స్తద్వాసుదేవేన సంహృతం భరతర్షభ ॥
పశ్చాత్ జ్ఞాతం మహీపాల తవ పుత్రైః స్సహానుగైః ।
వాసుదేవప్రయుక్తేయం మాయేతి నృపసత్తమ ॥
ఏవం స నిహతో రాజన్ పార్థేనాఽమితతేజసా ।
అక్షౌహిణీ రష్ట హత్వా జామాతా తవ సైన్ధవః ॥"

సైంధవవధానంతరము శ్రీకృష్ణపరమాత్మ సూర్యావరణమును తొలగింపజేసెను. అప్పుడు కౌరవసేన యిది శ్రీకృష్ణమాయ యని గ్రహింపగలిగెను. ఇట్లు పార్థుడు అప్రతిహతపరాక్రమముతో 8 అక్షౌహిణులసేనను ఆనాడు వధించి సైంధవుని సంహరించెను.

—♦ సైంధవసంహారమును గూర్చి వక్తవ్యవిశేషము ♦—

భగవంతునకు తన యిష్టమువచ్చినట్లు ప్రవర్తించుట స్వభావము గాదు. ఆయా వ్యక్తుల భవితవ్యమును, ఆయా మహాపురుషుల శాపానుగ్రహరూపము లగు అమోఘవాక్కులను పరస్పరవిరోధము లేకుండ అమలు జరుపుట భగవంతునకు లక్షణము. అది సంపూర్ణ సర్వశక్తులు గలిగి సమగ్రమైన సర్వవిషయజ్ఞానముగల భగవంతునికి దప్ప అన్యులకు సాధ్యము గాదు. సైంధవవిషయము జూడుడు—

సైంధవుని భవితవ్యము అశరీరవాణి ప్రకటించినట్లు పార్థుని మూలమున శిరచ్ఛేదము కావలసియున్నది. వృద్ధక్షత్రుని అమోఘ వాక్కునుబట్టి ఆశిరస్సు ఎవ్వనిమూలమున నేలబడునో వాని శిరస్సు భిన్నము కావలసి యున్నది. ఇక పార్థుని భవితవ్య మన్ననో—

> జాతమాత్రే కుమారే తు వాగువాచాఽశరీరిణీ ।
> భ్రాతృభి స్సహితో వీర స్త్రీ న్మేధా నాహరిష్యతి ॥
> విప్రనష్టాం శ్రియం చాఽయ మాహర్తా పురుషర్షభః ।" (ఆది. అ.123)

అని అశరీరవాణి ప్రకటించినట్లు శత్రుక్షయపూర్వకముగా రాజ్యమును స్వీకరించి సోదరులతో మూ డశ్వమేధయాగముల నాచరింపవలసియున్నవి. సూర్యు డస్తమింపక పూర్వమె సైంధవుని శిరశ్ఛేదము జేయుట పార్థుని ప్రతిజ్ఞ యైయున్నది.

ఇందు సూర్యు డస్తమించిపోయినను, సైంధవుని శిరస్సు నేలబడిపోయినను, పార్థునకు ప్రాణాపాయము. అది పార్థుని భవితవ్యమునకు విరుద్ధము. అట్టి విరోధము లేకుండుటకే తన అకుంఠితశక్తిచే సూర్యబింబమునకు ఆవరణము గలిగించి సైంధవముఖము గోచరించుటకును, సైంధవవిషయమైన అశరీరవాణి సార్థక మగుటకును మార్గ మేర్పరచి, పార్థవిషయమైన అశరీరవాణి, వృద్ధక్షత్రుని అమోఘ వాక్కు సార్థకమగుటకు వృద్ధక్షత్రుని మూలముననే ఆసైంధవశిరస్సు నేలబడునట్లు సంఘటన గావించెను. ఇదియే భగవంతుని అమేయ ప్రభావము. ఒక విధానములో ఇన్నివిషయములను ఘటింపజేయ గలుగుటే భగవంతునియందలి అద్భుతశక్తి. "శ్రీకృష్ణుడు మాయచే సైంధవుని సంహరింపజేసెను" అను ప్రతివాదులు పైవిషయము నను సంధింతురుగాక.

—♦ సైంధవసంహారములో ద్రోణు డన్యాయము జేసినట్లు
చెప్పవచ్చిన దుర్యోధనుని ద్రోణాచార్యుడును,
కర్ణుడును మందలించుట ♦—

దుర్యోధనుడు సైంధవసంహారమునకును, కర్ణపరాజయమునకును పరితపించి—

"య మ పాశ్రిత్య సంగ్రామే కృత శ్శస్త్రసముద్యమః ।
స కర్ణో నిర్జిత స్సంఖ్యే హత శ్చైవ జయద్రథః ॥
యస్య వీర్యం సమాశ్రిత్య శమం యాచన్త మచ్యుతమ్ ।
తృణవ త్త మహం మన్యే స కర్ణో నిర్జితో యుధి ॥"

ఏకర్ణుని అండ జూచుకొని నేను యుద్ధమున కుద్యమించితినో- ఏకర్ణుని పరాక్రమము జూచుకొని నేను సంధిజేసుకొను మని చెప్ప వచ్చిన శ్రీకృష్ణుని తృణీకరించితినో ఆకర్ణు డోడిపోయెను; సైంధవుడు చనిపోయెను. అని చింతించుచు వచ్చి ద్రోణునితో నిట్లనెను—

భవా నుపేక్షాం కురుతే శిష్యత్వా దర్జునస్య హి ।
అతో వినిహతా స్సర్వే యేఽస్మజ్జయచికీర్షవః ॥"

ఆచార్యా! నీవు పార్థునిపై పక్షపాతము వహించుటవలన నా జయముగోరువారు హతులై పోయినారు. అని. అటుపై ద్రోణు డిట్లనెను—

"దుర్యోధన కి మేవం మాం వాక్శరై రపి కృన్తసి ।
అజయ్యం సతతం సంఖ్యే బ్రువాణం సవ్యసాచినమ్ ॥
యాన్ స్మ తాన్ గ్లహతే తాత శకునిః కురుసంసది ।
అక్షా న్న తేఽక్షా నిశితా బాణా స్తే శత్రుతాపనాః ॥
త ఏతే ఘ్నన్తి న స్తాత విశిఖాః పార్థచోదితాః ।
తాం స్తదా ఖ్యాయమాన స్త్వం విదురేణ న బుద్ధవాన్ ॥
త దిదం వర్తతే ఘోర మాగతం వైశసం మహత్ ।
యోఽవమన్య వచః పథ్యం సుహృదా మాప్త కారిణామ్ ॥
స్వమతం కురుతే మూఢ స్స శోచ్యో న చిరాదివ ।
యచ్చ నః ప్రేక్షమాణానాం కృష్ణా మానాయ్య తత్సభామ్ ॥
అనర్హన్తీం కులే జాతాం సర్వధర్మానుచారిణీమ్ ।
తస్యాఽధర్మస్య గాన్ధారే ఫలం ప్రాప్త మిదం మహత్ ॥
య చ్చ తాన్ పాండవాన్ ద్యూతే విషమేణ విజిత్య హ ।
ప్రావ్రాజయ స్తదారణ్యే రౌరవాజినవాససః ॥
పుత్రాణా మివ చైతేషాం ధర్మ మాచరతాం సదా ।
ద్రుహ్యేత్కో ను నరో లోకే మదన్యో బ్రాహ్మణబ్రువః ॥
కథం త్వయి చ కర్ణే చ కృపే శల్యే చ జీవతి ।

అశ్వత్థామ్ని చ కారవ్య నిధనం సైన్ధవో౽గమత్ ॥
త న్మాం కి మభితప్యన్తం వాక్శరై రేవ కృన్తసి ।
అశక్త స్సింధురాజస్య భూత్వా త్రాణాయ భారత ॥" (ద్రో)ణ. అ. 151)

దుర్యోధనా! పార్థు డజయ్యు డని నీ కెప్పుడును జెప్పుచున్న నన్ను మాటలతో బీడించెద వేమి? ఆనాడు శకుని ప్రయోగించిన పాచికలు ఈనాడు బాణములై పార్థప్రయుక్తములై వేధించుచున్నవి. నాడు విదురుడు ఇట్లు జరుగునని చెప్పినను నీవు వినిపించుకొనలేదు. ఆప్తుల హితోపదేశము తిరస్కరించి తోచినట్లు సంచరించు మూఢుడు శోచనీయు డగును.

ఆనాడు మేమందరము జూచుచుండ ద్రౌపదీదేవిని సభ సలాగి నీవు చేసిన అధర్మముయొక్క ఫలమే యీఘోరహత్యలు; ఆనాడు కపటద్యూతమున పాండవుల నోడించి అజినముల గట్టించి అరణ్యమునకు బంపిన అధర్మముయొక్క ఫలమే యిది.

పుత్రప్రాయులు, ధర్మాత్ములు నగు పాండవులపట్ల నేనుదప్ప బ్రాహ్మణబ్రువు డెవ్వడు ద్రోహము చేయగలడు?

నీవు, కర్ణుడు, కృపుడు, శల్యుడు, అశ్వత్థామ జీవించియుండ సైంధవు డెందుకు చనిపోయెను? దుర్యోధనా! సైంధవుని నీవు రక్షింపలేక నన్ననుచున్నావా? అని ద్రోణుడు నుందలించెను.

కర్ణునియొద్ద ద్రోణునిగూర్చి దుర్యోధను డిట్లనెను—

"అభయం సిన్ధురాజాయ దత్వా ద్రోణః పరన్తపః ।
ప్రాదా త్కిరీటినే ద్వారం పశ్య నిర్గుణతాం మయి ॥"

రాధేయా! ద్రోణుడు సైంధవునకు భయము లేదని చెప్పి పార్థునకు మార్గ మిచ్చెను. నాయెడల ద్రోణుని వైఖరి యెట్లున్నదో చూడుము. అని. ఆమాటపై కర్ణు డిట్లు చెప్పెను—

"ఆచార్యం మా విగర్హస్వ శక్త్యా౽సౌ యుధ్యతే ద్విజః ।
యథాబలం యథోత్సాహం త్యక్త్వా జీవిత మాత్మనః ॥
యద్యేనం సమతిక్రమ్య ప్రవిష్ట శ్శ్వేతవాహనః ।

నాఽత్ర సూక్ష్మోఽపి దోష స్స్యా దాచార్యస్య కథంచన ॥
ఆచార్యః స్థవిరో రాజన్ శీఘ్రయానే తథాఽక్షమః ।
బాహువ్యాయామచేష్టాయా మశక్త స్తు నరాధిప ॥
తేనైవ మభ్యతిక్రాన్తః శ్వేతాశ్వః కృష్ణసారథిః ।
తస్య దోషం న పశ్యామి ద్రోణ స్యానేన హేతునా ॥
అజయ్యాన్ పాండవా న్మన్యే ద్రోణేనాఽస్త్రవిదా మృధే ।
యతో నో యుధ్యమానానాం పరం శక్త్యా సుయోధన ॥
సైన్ధవో నిహతో యుద్ధే దైవ మత్ర పరం స్మృతమ్ ।
సతతం చేష్టమానానాం నికృత్యా విక్రమేణ చ ॥
హత్వాఽస్మాకం పౌరుషం వై దైవం పశ్చా త్కరోతి చ ।
నికృత్యా వంచితాః పార్థా విషయోగైశ్చ భారత ॥
దగ్ధా జతుగృహే చాపి ద్యూతేన చ పరాజితాః ।
రాజనీతిం వ్యపాశ్రిత్య ప్రహితా శ్చైవ కాననమ్ ॥
యత్నేన చ కృతం తత్తు దైవేన వినిపాతితమ్ ।” (అ. 152)

దుర్యోధనా! ఆచార్యుని గర్హింపకుము. ఆతడు తన ప్రాణములు నొడ్డి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచుండెను. ఇట్టివానిని పార్థుడు అతిక్రమించి వ్యూహములో బ్రవేశించుటలో ద్రోణుని తప్పు ఏమియు లేదు. ఆచార్యుడు వృద్ధుడు. పార్థునకు గల శీఘ్రగతి మొదలైనవి యెట్లుండును? ద్రోణుడు పాండవులను జయింపగలవాడు కాడనియే నా నమ్మకము. మన మందరము ఎంత యుద్ధము చేసినాము? సైంధవుని కాపాడగలిగినామా? మనకు దైవబలము లేదు. కపటముచేగాని, పరాక్రమముచేగాని మన మెంత ప్రయత్నించినను దైవము (మన దురదృష్టము) మన ప్రయత్నములను చెడగొట్టుచున్నది.

కపటోపాయములచేత, విషప్రయోగములచేత, లాక్షాగృహదహనోద్యమముచేత పాండవులు మనచే వంచింపబడినారు. ద్యూతముచే నోడింపబడినారు. అరణ్యమునకు బంపబడినారు. అదంతయు దైవముచే వ్యర్థము చేయబడినది. అని.

ఇక్కడ కర్ణుడు చెప్పినట్లు ద్రోణుడు వృద్ధు డనియు, 400 సం॥రముల వయస్సు వాడనియు, అయినను యువకునివలె వీరవిహారము చేసె ననియు స్థలాంతరములో జెప్పబడినది—

"ఆకర్ణపలిత శ్శ్యామో వయసాఽశీతిపంచకః ।
రణే పర్యచర ద్ద్రోణో వృద్ధః షోడశవర్షవత్ ॥
టీ. అశీతిపంచకః చతుశ్శతాబ్దః.

ఇట్లు కర్ణునిచేగూడ ద్రోణుని తప్పు లేదని దుర్యోధనుకు మందలింపబడెను. పాండవులపై తాము జేసిన దుష్కార్యములు వెల్లడింపబడెను. దీనిని ప్రతివాదులు గమనింతురుగాక.

—♦ కర్ణుని ఏకవీరఘ్ని పార్థునియందు ప్రయోగింపబడక పోవుటకు కారణము ♦—

ద్రోణాచార్యసైన్యాధిపత్యములోని చతుర్థదివసము రాటి రాత్రి యుద్ధములో ఘటోత్కచుడు డీకొని కౌరవసేనలను హతముచేయుచు కర్ణుని కటకటలాడింప కురువీరులు చూచి కర్ణునితో నిట్లనిరి—

"తస్మాదేనం రాక్షసం ఘోరరూపం శక్త్యా జహి త్వం దత్తయా వాసవేన ।
మా కౌరవా స్సర్వఏవే న్ద్రకల్పా రాత్రియుద్ధేకర్ణ నేశు స్సయోధాః ॥"

రాధేయా ! ఈగండము దాటిన చూచుకొనవచ్చును. ఆయేకవీరఘ్నిని యీ ఘటోత్కచునియందు ప్రయోగించి కౌరవయోధులను రక్షింపుము. అని. ఆమాటపై కర్ణుడట్లే చేసెను.

ఈవిషయము సంజయునివలన ధృతరాష్ట్రుడు విని యిట్లు ప్రశ్నించెను—సంజయా ! ఏకవీరఘ్ని కర్ణుని కున్నదాయె. అట్టి యేకవీరుడు పార్థుడాయె "ఆహూతో న నివర్తేయ మితి తస్య మహావ్రతమ్" ఆహ్వానించినవానిమీదికి వెళ్ళితీరెద నని పార్థునకు వ్రతమాయె. అట్టి స్థితిలో కర్ణుడాపార్థుని యుద్ధమునకు బిలిచి యాశక్తిని బ్రయోగింపకపోవుటకు కారణ మేమి ? దుర్యోధనాదులుగాని, నీవుగాని యేల చెప్పలేదు ? అని.

దీనికి సమాధానము సంజయు డిట్లు చెప్పెను—

స్వగ్రామా ద్వినివృత్తానాం సర్వేషాం నో విశాం పతే ।
రాత్రౌ కురుకులశ్రేష్ఠ మన్త్రోఽయం సమజాయత ॥
ప్రభాతమాత్రే శ్వోభూతే కేశవాయాఽర్జునాయ వా ।
శక్తి రేషా హి మోక్తవ్యా కర్ణ కర్ణేతి నిత్యశః ॥

తతః ప్రభాతసమయే రాజన్ కర్ణస్య దైవతైః ।
అన్యేషాం చైవ యోధానాం సా బుద్ధి ర్నాశ్యతే పునః ॥
దైవ మేవ పరం మన్యే య త్కర్ణో హస్తసంస్థయా ।
న జఘాన రణే పార్థం కృష్ణం వా దేవకీసుతమ్ ॥''

ధృతరాష్ట్రా! ఏనాటి కానాడు యుద్ధము ఆపినతరువాత రాత్రి అందరును గలిసి యాలోచించుటలో రేపు యుద్ధములో రాధేయా! ఏకవీరఘ్నిని పార్థునిమీదనో, కృష్ణునిమీదనో ప్రయోగింపుము. అని నిత్యము అనుకొనుచుండుటయు, యుద్ధరంగమున ప్రవేశించినతరువాత కర్ణునకుగాని, యోధులకుగాని ఆబుద్ధియే పుట్టకపోవుచుండుటయు జరుగుచు వచ్చినది. అది దేవతలమూలమున జరిగిన పని. తన హస్తగతమైన శక్తిచేత పార్థుని, లేక కృష్ణుని వధింపవలసిన కర్ణుడు ఆపని జేయకపోవుట దురదృష్టము. అని.

ఇచ్చట ఆబుద్ధి పుట్టకుండ దేవతలు చేయుచువచ్చినారని చెప్పబడినది. వారట్లు చేయుటకు దురదృష్టము కారణ మని చెప్పబడినది. కనుకనే—

"యస్మై దేవాః ప్రయచ్ఛన్తి పురుషాయ పరాభవమ్ ।
బుద్ధిం తస్యాఽపి కర్షన్తి సోఽవాచీనాని పశ్యతి ॥
బుద్ధౌ కలుషభూతాయాం వినాశే సముపస్థితే ।
అనయో నయసంకాశో హృదయా న్నాపసర్పతి ॥''

దేవతలు ఎవ్వనికి పరాభవము కలిగింప దలపెట్టెదరో ఆతని బుద్ధి పెడదారి బడును. దానిపై విరుద్ధభావము లుద్భవించును. బుద్ధి కలుషితమై వినాశ మాసన్నమైనపుడు అవినీతి నీతిగా దోచును. అని విదురనీతిలో చెప్పబడినది.

ఆశక్తి పార్థునిపై ప్రయోగింపబడకుండునట్లు తానే చేయుచు వచ్చితి నని శ్రీకృష్ణు డిట్లు సాత్యకితో జెప్పెను—

"అహ మేవ తు రాధేయం మోహయామి యుధాం వర ।
తతో నా వాసృజ చ్ఛక్తిం పాండవే శ్వేతవాహనే ॥

ఈ వాక్యమునుబట్టి శ్రీకృష్ణుడు చేసినట్లును, ఆ సంజయ వాక్య

మునుబట్టి దేవతలుచేసినట్లును కనబడినను విరోధములేదు. కర్మఫల ప్రదాతయగు భగవంతునకు అనుచరులే దేవతలు. వారే యింద్రియాధిష్ఠాన దేవతలు. భగవంతునిసంకల్పమును వారేనెరవేర్చుచుందురు.

ఇచ్చట వక్తవ్యాంశము.

భగవంతునకు వారివారి భవితవ్యములను, ఆయా మహాపురుషుల శాపానుగ్రహరూపములైన అమోఘవాక్కులను అన్యోన్యవిరోధము లేకుండ అమలుజరుపుట లక్షణముకదా !

ఇంద్రుడు కర్ణునకు ఏకవీరఘ్నిని యిచ్చియుండెను. ఇచ్చి

"త్వం తు యం పార్థయ స్యేకం రక్ష్యతే స మహాత్మనా।"

నీవెవ్వనిపై దృష్టిపెట్టుకొని యున్నావో ఆతడు శ్రీకృష్ణరక్షితుడై యుండు నని చెప్పెను. ఆ యింద్రుని యనుగ్రహవాక్కునకు పార్థుని భవితవ్యమునకు హాని జరుగకూడదు. ఆ యేకవీరఘ్ని వ్యర్థము కాకూడదు.

"స హి సృష్టో మఘవతా శక్తిహేతో ర్మహాత్మనా ।
కర్ణస్యాఽప్రతివీర్యస్య ప్రతియోద్ధా మహారథః ॥"

ఆ కర్ణుని యేకవీరఘ్నికి గురియగుటకే యింద్రునిచే బుట్టింపబడియున్న ఘటోత్కచుడు ఆ శక్తికి గురికాకుండ నుండగూడదు. పార్థసంహారబుద్ధితో శత్రువర్గము ఆశక్తి నాధారముచేసికొనియున్నది. ఇట్టి పరిస్థితిలో శత్రువర్గ మెప్పటి కప్పు డనుకొనుచునే మరచిపోవునట్లును దానికొరకే జన్మించిన ఘటోత్కచునిపై యది ప్రయోగింపబడునట్లును భగవంతుడు గనుకనే శ్రీకృష్ణుడు చేయగలిగెను. తమస్వాధీనములోని తమబుద్ధితమ యధీనములో లేక శ్రీకృష్ణుని యధీనమై నడచుటకంటె శ్రీకృష్ణుడు భగవంతు డనుటకు మరొక నిదర్శన మేమి కావలయును ? ఘటోత్కచుడు తమకు బహువిధోపకారములు చేసినవాడు చనిపోయె నని ఖేదపడు పార్థునకు కృష్ణభగవాను డిట్లు చెప్పెను—

"ఏష హి బ్రాహ్మణద్వేషీ యజ్ఞద్వేషీ చ రాక్షసః ।
ధర్మస్య లోప్తా పాపాత్మా తస్మా దేష నిపాతితః ॥
యే హి ధర్మస్య లోప్తారో వధ్యా స్తే మమ పాండవ ॥
ధర్మసంస్థాపనార్థం హి ప్రతిజ్ఞైషా మమాఽవ్యయా ।"

పార్థా! ధర్మవ్యవస్థలను భగ్నము చేయువారు నాకు వధ్యులే. ధర్మసంస్థాపనమే నాకు ప్రధానకార్యము. అని.

దీనినిబట్టి భగవంతుని అనుగ్రహానిగ్రహములకు హేతువు ఉపకారాపకారములుగాక వారివారి ధర్మాధర్మము లని స్పష్టము.

"పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే।"

అను భగవద్గీతాసూక్తి యీ భగవంతునిదే కదా!

—♦ ధర్మజునకు ద్రోణాచార్యునియొద్ద అసత్య మాడక తీరని పరిస్థితి ♦—

ద్రోణాచార్యుని సైన్యాధిపత్యములో పంచమదివసయుద్ధము ప్రచండమై ద్రోణుని విజృంభణము అనివార్యమై ద్రోణుని మహాస్త్ర జ్వాలలకు పాండవపక్షవీరులు ఆహుతియైపోవుచున్న స్థితి సంభవించి నది. యుద్ధధర్మము జూడగా భూరిశ్రవస్సుతో పార్థుడు చెప్పిన విధముగా—

"నచాత్మా రక్షితవ్యో వై రాజన్ రణగతేన హి।
యో యస్య యుజ్యతేఽర్థేషు స వై రక్ష్యో నరాధిప॥
తై రక్ష్యమాణై స్స నృపో రక్షితవ్యో మహామృధే।"

సైనికులు ఎవ్వని విజయమునకై తమప్రాణము లొడ్డి యుద్ధము జేయుచుందురో ఆ;డు వారి నందరను రక్షించుచుండి వారందరిచేతను తాను రక్షింపబడుచుండవలయును.

ద్రోణుని పరిస్థితి జూడగా కాలాంతకుడై యుండెను. అప్పుడు ధర్మజునితో కృష్ణభగవానుడు ఇట్లు చెప్పెను—

"తతో నిష్పాండవా ముర్వీం కరిష్యన్తం యుధాం పతిమ్।
ద్రోణం జ్ఞాత్వా ధర్మరాజం గోవిన్దో వ్యథితోఽబ్రవీత్॥
యద్యర్థదివసం ద్రోణో యుధ్యతే మన్యు మాస్థితః।
సత్యం బ్రవీమి తే సేనా వినాశం సముపైష్యతి॥
స భవాం స్త్రాతు నో ద్రోణా త్సత్యా జ్జ్యాయోఽనృతం వచః।"

ధర్మరాజా! ద్రోణు డీవిధముగా నొకపూట యుద్ధముచేసిన యెడల నిజముగా నీ సేన యంతయు నశించిపోవును. కనుక నీవిప్పుడు మమ్ముల నందరను ద్రోణుని వలన కాపాడవలయును. ఈ విషమ

స్థితిలో సత్యముకంటె అనృతమె ఉచితము. అని. అసత్య మాడినంత మాత్రమున రక్షణ మగునని విశ్వాసమెట్లు? అనగా ఆదిలో ధర్మజునకు ద్రోణు డిట్లు చెప్పెను—

"ఋతే ప్రాయగతం రాజ న్న్యస్తశస్త్ర మచేతనమ్।
హన్యా న్మాం యుధి యోధానాం సత్య మేత ద్బ్రవీమి తే॥
న శత్రుం తాత పశ్యామి యో మాం హన్యా ద్రణే స్థితం।
శస్త్రం చాహం రణే జహ్యాం శ్రుత్వా తు మహ దప్రియమ్॥
శ్రద్ధేయవాక్యా త్పురుషా దేత త్సత్యం బ్రవీమి తే।"

ధర్మజా! నేను శస్త్రసంన్యాసము జేసి ప్రాయోపవేశము జేసి యున్నపుడు తప్ప, శస్త్రము చేతబట్టి యున్నంతసేపు నన్ను వధింప గలవాడు లేడు. నేను శస్త్రము విడుచుట యెప్పు డనగా ? విశ్వసనీయునివలన అప్రియవార్త వినినప్పుడు. ఇది నిజము. అని.

ఈవిషయము ద్రోణుడు చెప్పిన దెప్పుడు? యుద్ధారంభములో ధర్మజుడు వెళ్ళి పాదాభివందనము చేసిన సందర్భమున—

ధ్రువ స్తే విజయో రాజన్ యస్య మన్త్రీ హరి స్తవ।"

శ్రీకృష్ణుడు మంత్రియై యున్న నీకు విజయము ధ్రువ మని యాశీర్వదింప ఆవిజయము కలుగుట యెట్లు? అను ధర్మజుని ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పినప్పుడు.

దీనినిబట్టి అప్రియవార్తాశ్రవణమున ద్రోణు డస్త్రసంన్యాసము జేయును. అట్టి వార్త ధర్మజునిమూలమున వినవలయును. దానికై ధర్మజు డసత్య మాడవలయును. అసత్య మాడనివాడు ధర్మజుడు. ఆడనిదే అస్త్రసంన్యాసము జేయనివాడు ద్రోణుడు. అది చేయనిదే జీవింపనిది సేన; ఫలింపనిది విజయాశీర్వాదము. ధర్మజునకు శరణాగత సైనికసంరక్షణము విధి; దానికి తన యసత్యవచనమె సాధనము గావలసివచ్చినది. అసత్య మాడునా ? ఒక దోషము. ఆడకుండునా ? ఒక దోషము. ఎట్లు చూచినను దోషమె ఘటించునట్టి యీవిషమ

స్థితిలో అల్పదోషమున కంగీకరించి యధికదోషము లేకుండ జేసికొనుట ప్రాజ్ఞలక్షణము. అందు శరణాగతసైనికులను రక్షింపకుండుట అధిక దోష మని, తదర్థ మసత్య మాడుట అల్పదోష మని కృష్ణభగవాను డుపదేశించెను. ఇదియే ధర్మజునకు అసత్య మాడక తీరని పరిస్థితి. ఈ పరిస్థితినిబట్టియే ధర్మజుడు ద్రోణప్రశ్నపై "అశ్వత్థామా హతః కుంజరః" అని పలుకుట, ద్రోణు డస్త్రసంన్యాసము జేయుట, ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని వధించుట జరిగినది.

మొదట భీమసేనుడు అశ్వత్థామ యనబడు గజమును వధించి ద్రోణుడు వినునట్లు "అశ్వత్థామా హతః" అని కేక వేసెను. దానిపై సందేహము కలిగి ధర్మరాజు నడుగ ధర్మజు డట్లు పలికెను. దీనికి వాక్ఛల మని పేరు. ఛలము లెన్నివిధములో అందిది యేవిధమో నీలకంఠీయములో జెప్పబడినది—

"నిత్యం పంచోపధాతీతై ర్మన్త్రయే త్సహ మన్త్రిభిః।" (శాన్తి. అ. 83)

టీ. ఉపధాః ఛలాని తాని పంచ తేషు కేవలం వాచకీ ద్రోణవధే— "హతోఽశ్వత్థామా కుంజరః" ఇత్యుక్తి ర్యుధిష్ఠిరస్య మనసి ఛలాభావాత్। భీమస్య తు తత్రైవ కాయికీ వాచికీ చ। కేవలం మానసికీ పాండవేషు। ధృతరాష్ట్రస్య వాచిక్యా అభావాత్। తత్రైవ ధార్తరాష్ట్రాణాం కాయవాఙ్మనోభవా జతుగృహే। సౌప్తికేఽశ్వత్థామ్నః కాయికీతి పంచవిధా।

ఛలములు— కేవలకాయిక మని, కేవలవాచిక మని, కేవల మానసిక మని, కాయికవాచిక మని, మనోవాక్కాయకృత మని యైదు విధములు.

ఇందుద్రోణవధోద్దేశ్యకమైన యుధిష్ఠిరోక్తిలోని అశ్వత్థామ శబ్దము గజార్థకముగనే భావించి వాడబడుటచేత నది కేవలవాచికమైన ఛలమే, మానసికచ్ఛలము లేదు.

ఆవిషయమై అశ్వత్థామనామకగజమును వధించి "అశ్వత్థామా హతః" అని భీమసేను డనుటలో నది కాయికవాచికచ్ఛలము; అది గజార్థకముగనే భావించి వాడబడుటచేత మానసికచ్ఛలము లేదు.

ధృతరాష్ట్రునకు పాండవులపట్ల కేవలమానసికచ్ఛలము; వాక్యములలో గాని క్రియలలోగాని ఛలములేదు. అశ్వత్థామకు సౌప్తికవధవిషయములో తెలియకుండ వచ్చి వధించుటచే కాయకచ్ఛలము.

పాండవులనిమిత్తము లాక్షాగృహవిషయమై దుర్యోధనాదులది మనోవాక్కాయకృతచ్ఛలము. అని.

దీనినిబట్టి దుష్టచతుష్టయము చేసినంత ఛలము భీమసేనుడు చేయనే లేదు. ధర్మజునిమాట చెప్పవలసిన దేమున్నది ?

అదియైనను దుష్టచతుష్టయమువలె చేసినది కాక శరణాగత స్వసైనికరక్షణార్థము యుద్ధభూమిలో చేయవలసివచ్చి చేసిన పని; ద్రోణాచార్యుడు ఆ అశ్వత్థామవిషయమును సన్నిధానవర్తులగు తన పక్షమువారి నడుగక ధర్మజు నడిగినప్పుడు చేసిన పని; తాననుచున్న అశ్వత్థామ గజమని భావించియే చేసిన పని; ద్రోణాచార్యుని విజయాశీర్వచనకాలమందలి సూచన ననుసరించి చేసినపని; ఆపద్ధర్మము నవలంబించి చేసినపని; కృష్ణభగవానుని ప్రబోధము నవధరించి చేసిన పని.

ధర్మజు డసత్య మాడె నసత్యమాడె నను కోలాహలము జేయు ప్రతివాదు లీవిషయము నవధరించి తమ భ్రాంతిని తొలగించుకొందురు గాక !

కృష్ణభగవానునిగూర్చి చెప్పుచున్నాము — ఆయావ్యక్తుల భవితవ్యమునకును, ఆయా మహాపురుషుల అమోఘ వాక్యములకును పరస్పర విరోధము లేకుండ జగద్వ్యాపారమును నడిపింపగల అకుంఠితశక్తి భగవంతునిది.

"ఇష్ట్వా మనుజేన్ద్రేణ ద్రుపదేన ... లబ్ధో ద్రోణవినాశాయ"

అని ద్రోణాంతకుడుగా బుట్టినవాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు.

"యతో ధర్మ స్తతః కృష్ణో యతః కృష్ణ స్తతో జయః।
యుధ్యస్వ గచ్ఛ కౌన్తేయ పృచ్ఛ మాం కిం బ్రవీమి తే॥

న తేఽస్తి విజయ స్తావ ద్యావ ద్యుధ్యా మ్యహం రణే।
మమాఽఽశు నిధనే రాజన్ యతస్వ సహ సోదరైః॥
న శత్రుం తాత పశ్యామి యో మాం హన్యా ద్రథే స్థితం।
ఋతే ప్రాయగతం రాజన్ న్యస్తశస్త్రం ...॥
శస్త్రం చాఽహం రణే జహ్యాం శ్రుత్వా తు మహదప్రియమ్।"

నీకు విజయము కలుగును; నేను యుద్ధముచేయుచున్నంత వరకు గలుగదు. నీవు నీసోదరులతోగూడి నన్ను వధించుటకు ప్రయత్నింపుము. నేను శస్త్రమును విడిచివేసినప్పుడు తప్ప నన్నెవ్వడును వధింపలేడు. అప్రియవార్తను వినినపుడు నేను శస్త్రము విడిచివేయుదును. అని ధర్మజునకు జెప్పిన అమోఘవాక్కుగల మహాపురుషుడు ద్రోణాచార్యుడు.

ఇట్టి ద్రోణాచార్యుడు ధృష్టద్యుమ్నుని మూలమున శస్త్రము విడుచువాడు గాడు. శస్త్రము విడిచినగాని ధృష్టద్యుమ్నునకు స్వాధీనము గాడు. స్వాధీనమైనగాని ధృష్టద్యుమ్నజన్మమునకు సార్థక్యము రాదు. పాండవులకు ద్రోణాభిమతవిజయమును రాదు. అందుకై ద్రోణాచార్యానుజ్ఞాప్రకారము ధర్మజుని మూలమున ద్రోణుని శస్త్రసంన్యాసము; ధృష్టద్యుమ్నునిమూలమున ద్రోణవధము జరుగవలసియున్నందునను ఈఘటన కృష్ణభగవానుడు చేయగలుగు ననియే— "ధ్రువ స్తే విజయో రాజన్ యస్య మన్త్రీ హరి స్తవ" అని ద్రోణాచార్యుడు సూచించియున్నందునను ఆచార్యహృదయము తెలిసిన కృష్ణభగవానుడు అట్లు ప్రబోధించి యీవిషయముల నన్నిటిని ఘటింపజేసెను. కనుక కృష్ణభగవానునిగూర్చి తమతమ యపోహలను ప్రతివాదులు తొలగించుకొందురుగాక.

—♦ ద్రోణవధానంతరము స్వయంకృతాపరాధముల దలచుకొని దుష్టచతుష్టయము పరితపించుట ♦—

తన సైన్యాధిపత్యములో నయిదవరోజు సాయంకాలమునకు

ద్రోణాచార్యుడు పరమపదము నొందగా నాటి రాత్రి కౌరవసేన శోకించినది—

"విశేషత స్సూతపుత్రో రాజా చైవ సుయోధనః।
దుశ్శాసన శ్చ శకుని స్సౌబల శ్చ మహాబలః॥
ఉషితా స్తే నిశాంతా స్తు దుర్యోధననివేశనే।
చిన్తయన్తః పరిక్లేశాన్ పాండవానాం మహాత్మనామ్॥
య త్త ద్ద్యూతే పరిక్లిష్టా కృష్ణా చానాయితా సభామ్।
త త్స్మరన్తోఽనుశోచన్తో భృశ ముద్విగ్నచేతసః॥
తథా తు సంచిన్తయతాం తాన్ క్లేశాన్ ద్యూతకారితాన్।
దుఃఖేన క్షణదా రాజన్ జగామాఽబ్దశతోపమా॥" (కర్ణ. అ. 1)

టీ. క్లేశాన్=కచగ్రహణాదీన్।

కర్ణ, శకుని, దుర్యోధన, దుశ్శాసనులు దుర్యోధనశిబిరమందు గూర్చుండి మహాత్ములగు పాండవులకు దాము కలిగించిన కష్టములను, ద్యూతములో బెట్టిన బాధలను, ద్యూతసభకు ద్రౌపదీదేవిని లాగుటను, ఆమె కేశాకర్షణమును, ఆమె వస్త్రాపహరణమును దలపోసికొని చింతించుచుండ నాటి రాత్రి అతిదుఃఖముతో గడచినది. ద్రౌపదీదేవి యెన్నడో నవ్విన దని దానికి శాస్తిగా దుర్యోధనాదు లామె నట్లు చేసినా రని చెప్పు ప్రతివాదుల కొకింత బోధించుచున్నాము—

చేసిన పని తప్పయినపుడు దుర్యోధనాదులు పరితపింతురా? ఒప్పయినపుడు పరితపింతురా? ఒకరి తప్పుపనికి చేసిన శాస్తి ఒప్పగునా? తప్పగునా? నిర్హేతుకముగా జేసిన తప్పుపనికి పరితపింతురా? సహేతుకముగా జేసిన పనికిపరితపింతురా? ఎట్టిఘోరకృత్యములకును జంకి యెరుగని దుష్టచతుష్టయము నట్లు పరితపింపజేసినది—ద్రౌపదీనిమిత్తకమైన దుష్కార్యము; దానికి హేతువును గల్పించి సమర్థింపబూనుట నింద్యము.

—♦ కర్ణుని సైన్యాధిపత్యము – శల్యసారథ్యవరణము– కర్ణశల్యసంవాదము ♦—

యుద్ధారంభమునుండి పదియారవరోజున కర్ణుడు సైన్యాధి

పత్యము వహించి ప్రచండయుద్ధము జేయుట, తుదకు పార్థుడు ప్రతి ఘటించి కౌరవసేనలను పారదోలుట, అంతట సాయంకాలము కాగా ఆనాటియుద్ధ మాపుట జరిగినది.

మరుచటిరోజు యుద్ధమునుగూర్చి ప్రసంగించునపుడు నేను- "నిహనిష్యామి తం వీరం స వా మాం నిహనిష్యతి" పార్థుని నేను వధించుటో నన్ను పార్థుడు వధించుటో జరుగు నని చెప్పి యిట్లనెను-

"అవశ్య స్తు మయా వాచ్యం యేన హీనోఽస్మి ఫాల్గునాత్ ।
జాతస్య ధనుషో దివ్యా తథాఽక్షయ్యే మహేషుధీ ॥
సారథి స్త స్య గోవిన్దో మమ తాదృ ఙ్న విద్యతే ।
తస్య దివ్యం ధనుః శ్రేష్ఠం గాండీవ మజితం యుధి ॥
యేన చాఽప్యధికో వీరః పాండవ స్తన్నిబోధ మే ।
రశ్మిగ్రాహ శ్చ దాశార్హ స్సర్వలోకనమస్కృతః ॥
అగ్నిదత్త శ్చ వై దివ్యో రథః కాంచనభూషణః ।
అచ్ఛేద్య స్సర్వతో వీర వాజిన శ్చ మనోజవాః ॥
ధ్వజ శ్చ దివ్యో ద్యుతిమాన్ వానరో విస్మయంకరః ।
కృష్ణశ్చ స్రష్టా జగతో రథం త మభిరక్షతి ।
ఏతై ర్ద్రవ్యై రహం హీనో యోద్ధు మిచ్ఛామి పాండవమ్ ॥
అయ న్తు సదృశ శ్శౌరేశ్శల్య స్సమితశోభనః ।
సారథ్యం యది మే కుర్యా ద్ధ్రువ స్తే విజయో భవేత్ ॥" (కర్ణ. అ. 31)

దుర్యోధనా! పార్థునికంటె నేను దేనిచే హీనుడనై యుంటినో నీకు అవశ్యము చెప్పవలసియున్నది. పార్థుని ధనుస్సు దివ్యము; దాని నారితాడు దివ్యము; అతని యక్షయ్యతూణీరములు దివ్యములు; పార్థసారథి శ్రీకృష్ణుడు. అట్టివాడు నాకు లేనేలేడు.

పార్థుడు ఏయే పరికరములచే నధికుడో వినుము— సర్వలోక నమస్కృతుడయిన శ్రీకృష్ణుడు సారథి; అగ్నిదత్తమై అచ్ఛేద్యమై యున్న దివ్యమైన రథము; మనోవేగముగల అశ్వములు; మహాదీప్తి కలిగి విస్మయావహమైయున్న దివ్యమైన కపిధ్వజము; జగత్కర్తయైన శ్రీకృష్ణుడు రథరక్షకుడు.

ఈపరికరము లేమియు లేని నేను పార్థునితో యుద్ధము చేయ దలచినాను; శ్రీకృష్ణునకు తుల్యుడైన యీశల్యుడు నాకు సారథ్యము చేసినయెడల నీకు ధ్రువముగా విజయము కలుగును. అని. ఆమాటపై దుర్యోధనుడు నీవు కర్ణసారథివి కావలసిన దని స్తుతిపూర్వకముగా యాచించి శల్యు నంగీకరింపజేసినపుడు శల్యు డిట్లనెను—

"యత్తు కర్ణ మహం బ్రూయాం హితకామః ప్రియాప్రియే।
మమ తత్ క్షమతాం సర్వం భవాన్ కర్ణశ్చ సర్వశః॥"

హితమును గోరిన నేను కర్ణునిగూర్చి ప్రియాప్రియవిషయము లాడినపుడు నీవును కర్ణుడును సహించియుండవలెను. ఈనిర్ణయముపై నేను సారథ్యము జేయుదును. అని.

దాని కంగీకరించినతరువాత కర్ణశల్యులు రథారూఢులై యుద్ధభూమికి వచ్చునపుడు పార్థుని వధింతు నని కర్ణుడును, అది నీకు శక్యమా ? అని శల్యుడును వివాదము పెట్టుకొని యొకనినొకడు నిరసించుకొను సందర్భములో కర్ణు డిట్లనెను—

"శ్రాకే రథం వాహయతో౽ర్జునస్య బలం మహాస్త్రాణి చ పాండవస్య।
అహం విజానామి ... తౌ చా ప్యహం ...॥
వ్యపేతభీ ర్యోధయిష్యామి కృష్ణౌ।
సంతాపయ త్యభ్యధికన్ను రామా చ్ఛాపో౽ద్య మాం బ్రాహ్మణసత్తమాచ్చ॥"

నేను కృష్ణార్జునుల శక్తిసామర్థ్యముల నెరుగుదును. అయినను వారితో నిర్భయుడనై యుద్ధము జేయుదును.

పరశురామశాప మొకటియు, బ్రాహ్మణశాప మొకటియు నాకు మిక్కిలి సంతాపకరములై యున్నవి.

పరశురామశాపము:—"మాతోపధావాప్త మిదం తవాస్త్రం న కర్మకాలే ప్రతిభాస్యతి త్వామ్। అన్యత్ర తు స్యా త్తవ మృత్యుకాలాత్"

టీ. మాతోపధా మాతత్వపిధాననిమిత్తం కర్మకాలే స్వప్రతిజ్ఞారక్షణకాలే।

నీవు మాతత్వమును కప్పిపుచ్చి నావలన గ్రహించిన అస్త్రము

ప్రతిజ్ఞారక్షణకాలములో నీకు స్ఫురింపదు. నీకు మృత్యుకాలముకంటె నితరకాలమందే స్ఫురించును. అని.

బ్రాహ్మణశాపము:—

"యస్మా త్త్వయా ప్రమత్తేన హోమధేన్వా హత స్సుతః।
శ్వభ్రే తే పతతాం చక్ర మితి మాం బ్రాహ్మణో౽బ్రవీత్॥
యుధ్యమానస్య సంగ్రామే ప్రాప్తస్యైకాయనం భయం।"

నీవు ప్రమత్తుడవై నాహోమధేనువత్సమును వధించితివిగనుక భయంకరసంగ్రామములో యుద్ధము చేయునప్పుడు నీరథచక్రము భూమిలో దించుకొనిపోవుగాక. అని. ఈశాపములు నాకు సంతాపము గలిగించుచున్నవి.

—♦ పార్థుడు సంశప్తకులతో బోరుచున్నపుడు కర్ణుడు పాండవసేనలపై విజృంభించుట ♦—

సంకులయుద్ధము జరుగుచుండ కర్ణయుధిష్ఠిరులు తలపడిరి. కర్ణుని బాణాఘాతములచే పీడితుడైన యుధిష్ఠిరుడు—

"సమాధత్త శితం బాణం గిరీణా మపి దారణం।
ముమోచ త్వరితో రాజా సూతపుత్రజిఘాంసయా॥
స తు తేన ప్రహారేణ పీడితః ప్రముమోహ వై।
స్రస్తగాత్రో మహాబాహు ర్ధను రుత్సృజ్య స్యన్దనే॥
గతాసు రివ నిశ్చేతా శ్శల్య స్యా౽భిముఖో౽పతత్।
రాజాపి భూయో నాజఘ్నే కర్ణం పార్థహితేప్సయా॥"

నిశితమైన బాణమును సంధించి ప్రయోగింప అగాధప్రహారముచే స్మృతి దప్పి ధనుస్సును వదలి మూర్ఛితుడై రథముమీద కర్ణుడు పడిపోయెను. అప్పుడు పార్థప్రతిజ్ఞనుబట్టి తాను మరల కర్ణునిపై బాణమును ప్రయోగింపలేదు.

తరువాత స్మృతి రాగా కర్ణుడు కుపితుడై యుధిష్ఠిరుని బాణములచే పీడింప—"ప్రయయౌ రాజా పరాఙ్ముఖః" ధర్మజుడు మరలిపోయెను. ఆసమయమందు కర్ణుడు—

"అభిదుద్రావ తు రాధేయః పాండుపుత్రం యుధిష్ఠిరం।
పవిత్రీకర్తు మాత్మానం స్కన్ధే సంస్పృశ్య పాణినా ॥
గ్రహీతు మిచ్ఛన్ సబలా త్కున్తీవాక్యం చ సోఽస్మరత్ ।"

యుధిష్ఠిరుని మీదికి దుతగతితో బోయి ధర్మజుని భుజముపై తన హస్తముచేత స్పృశించి తన్ను పవిత్రీకరించుకొనుటకును, బలాత్కారమున గ్రహించుటకును దలపెట్టియు కుస్తీవాక్యము దలచుకొని యుపేక్షించెను; నిరసనవాక్యము లాడెను. తరువాత కర్ణభీమసేనులు తలపడిరి.

"స భీమసేనాభిహత స్సూతపుత్రః కురూద్వహ।
నిషసాద రథోపస్థే విసంజ్ఞః పృతనాపతిః ॥
తతో మద్రాధిపో దృష్ట్వా విసంజ్ఞం సూతనన్దనం।
అపోవాహ రథేనాజౌ కర్ణ మాహవశోభినమ్ ॥"

భీమసేనునబాణాభిహతుడై స్మృతి తప్పి రథముపై మూర్ఛిల్లిన కర్ణుని శల్యుడు రథమును మరలించి తీసికొని వెళ్ళెను.

కర్ణుడు తెప్పరిల్లి మహాయుద్ధము జేయుచు పాండవసేనలోని యోధులను వందలకొలది వధించుచు, నకులసహదేవుల మధ్య క్షతగాత్రుడై యున్న ధర్మజుని మీదకు వెళ్ళి ధర్మజుని, నకులుని విరథులను, మిక్కిలి క్షతగాత్రులను జేయ వారిరువురును సహదేవుని రథ మధిష్ఠించిరి. శల్యుడు రాధేయా! పార్థునిమీద జూపవలసిన పరాక్రమమును క్షతవిక్షతగాత్రుడును, విరథుడును, క్షీణశస్త్రకవచుడును అగు ధర్మజునిపై జూపెదవేమని యనుచున్నను వినుపించుకొనక నకులసహదేవులను, ధర్మజుని గాఢముగా ప్రహరించి—"దృష్ట్వా దుర్యోధనం చైవ భీమగ్రస్తం మహాహవే" భీమునిచే నాక్రమింపబడిన దుర్యోధనుని రక్షించుటకై అటు పోయెను.

ధర్మజుడు సోదరద్వయముతో శిబిరమున బ్రవేశించి శయనించి తన శరీరగతములైన ములుకులను వారు తీసివేసిన తరువాత భీనసేన సహాయార్థము నకులసహదేవులను బంపెను.

పార్థుడు సంశప్తకులతో బోరి యాపై యశ్వత్థామతో మహా యుద్ధము జేసి అశ్వత్థామరథము పరాఙ్ముఖ మగునట్లు చేసి "ఆలోకయామాస తత స్స్వసైన్యం" తన సైన్యమువైపు చూచునప్పటికి కర్ణుడు భార్గవాస్త్రప్రయోగముచే తనసైన్యమునకు గలిగించుచున్న హాని గోచరింప శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను—

"పశ్య కృష్ణ మహాబాహో భార్గవాస్త్రస్య విక్రమం।
నైత దస్త్రం హి సమరే శక్యం హన్తుం కథంచన ॥
సూతపుత్రం చ సంరబ్ధం పశ్య కృష్ణ మహారణే।
అన్తకప్రతిమం వీర్యే కుర్వాణం కర్మ దారుణమ్ ॥
అభీక్ష్ణం చోదయ న్నశ్వాన్ ప్రేక్షతే మాం ముహుర్ముహుః।
న చ పశ్యామి సమరే కర్ణం ప్రతిపలాయితుమ్ ॥"

టీ. కర్ణంప్రతి=లక్షీకృత్య పలాయితుం న పశ్యామి నిషిద్ధత్వాత్।

జీవన్ ప్రాప్నోతి పురుష స్సంఖ్యే జయపరాజయౌ।
మృతస్య తు హృషీకేశ భంగ ఏవ కుతో జయః ॥ (అ. 64)

శ్రీకృష్ణా! ఆ భార్గవాస్త్రముయొక్క ఉదగ్రస్థితిని జూడుము, దానిని పరిహరించుటకు ప్రత్యస్త్రము లేనే లేదు. ఆకర్ణుడు అంతకుని వలె మండిపడుచు నాకొరకు జూచుచు నెట్లుండెనో చూడుము, నే నిప్పుడు కర్ణున కెదురయి ఆయస్త్ర మప్రతిహత మగుటవలన నిషిద్ధ మయిన పలాయనము జేయుట నాకిష్టము గాదు. జీవించియున్నవాడు జయమో, పరాజయమో కలుగవచ్చును. మరణించిన ఇకేమున్నది? అని.

దీనినిబట్టి కర్ణార్జునద్వంద్వయుద్ధములలో కర్ణుడు మరలిపోవుచు వచ్చినట్లు, పార్థు డెన్నడును మరలిపో లేదని ప్రతివాదులు తెలిసికొనవలయును.

—♦ భీమసేనుడు దుశ్శాసనుని వధించుట ♦—

క్షతగాత్రుడై యున్న ధర్మజునియొద్దకు కృష్ణార్జునులు వెళ్ళి చూచినపుడు ధర్మజుని ప్రసంగము విని కర్ణునిపై పార్థు డత్యాగ్రహము వహించి యిక కర్ణుని వధించియే వచ్చెద నని శపథము జేసి

యుద్ధభూమికి వచ్చి సైన్యసాగరమధ్యమందున్న భీమసేనునకు సహాయ పడుచు ముందునకు వెళ్ళుచుండ - పార్థునకు సహాయపడుచు భీమసేనుడు విజృంభించు సమయమున దుశ్శాసనుడు భీమసేనునిపై యెదుర్కొనుటయు, భీమసేనగదా ఘాతమున దుశ్శాసనుడు నేలబడుటయు సంభవింప, భీమసేనుడు - దుశ్శాసనుడు చేసియున్న ద్రౌపదీకేశాకర్షణాదులను తలచుకొని యుగ్రుడై సింహనాదము చేసి కర్ణదుర్యోధన కృపాశ్వత్థామకృతవర్మలను సంబోధించి "నిహన్మి దుశ్శాసన మద్య పాపం సంరక్ష్యతా మద్య సమస్తయోధాః!" ఈదుశ్శాసనపాపిని వధించుచున్నాను. యోధులందరును కాపాడగలిగిన కాపాడుడు. అని పలికి దుశ్శాసనునిపై కురికి, నాడు ద్రౌపదీకేశములను బట్టికొనిన ఆబాహు వేది? అని యడిగి యిది యని యాతడు చెప్పగా—"ఏవం క్రుద్ధో భీమసేనః కరేణ ఉత్పాటయామాస భుజం మహాత్మా" ఆభుజమును ఊడబెరికి వక్షస్థలమును విదళించి - "సత్యాం చికీర్షు ర్మతిమాన్ ప్రతిజ్ఞాం భీమోఽపిబ చ్ఛోణిత మస్య కోష్ణమ్" ఆనాటి తన ప్రతిజ్ఞను సార్థకము జేయుటకై యాతని రక్తము నోటితో పీల్చెను.

ఆస్థితిలో కౌరవసేనలు "సర్వే పలాయన్త భయాభిపన్నా న వై మనుష్యోఽయ మితి బ్రువాణాః" "భీమం రక్షో భాషమాణా భయార్తాః" భయపడి యాతడు మనుష్యుడు గాడనియు, రక్షస్సు అనియు ననుకొనుచు పారిపోయినవి.

ఇచ్చట భీమసేనుడు చేసినది రాక్షసకృత్య మనునట్టి ప్రతివాదుల నడుగుచున్నాము—"మైవ స్మ సుకృతాన్ లోకాన్ గచ్ఛేత్పార్థో వృకోదరః। యది వక్షో హి తే భిత్త్వా న పిబే చ్ఛోణితం రణే" అని వెనుక ప్రతిజ్ఞజేసి దానిని నిర్వహించిన భీమసేనునిది రాక్షసకృత్య మగునా? అట్టి ప్రతిజ్ఞ జేయుటకు నిరపరాధురాలై, రజస్వలయై యున్న ద్రౌపదీదేవియెడల నాడు దుశ్శాసనుడు చేసిన దారుణకార్యములు రాక్షసకృత్యము లగునా?

"పౌలస్త్యా భ్రాతర శ్చాస్య జజ్ఞిరే మనుజే ష్విహ।
శతం దుశ్శాసనాదీనాం సర్వేషాం క్రూరకర్మణామ్॥"

అని రాక్షసాంశసంభూతు డయినట్టి దుశ్శాసనునిది రాక్షస కృత్యమా? దేవాంశసంభూతు డైనట్టి భీమసేనునిది రాక్షసకృత్యమా? ఆలోచింపుడు. ఎన్నడో 13 సంవత్సరములకు బూర్వము ప్రతిజ్ఞ జేసియు, వానిని మేము తలపెట్టకుందుము; పంచగ్రామముల నిచ్చినను సంతోషింతుము. అని పాండవులు రాయబారములు పంప వానిని తిరస్కరించి దుర్యోధనాదులు ఉలూకునిచేత బంపిన సందేశములో భీమసేనునిగూర్చి—

"ప్రతిజ్ఞాతం సభామధ్యే న తన్మిథ్యా త్వయా పురా।
దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీయతాం యది శక్యతే॥"

నీవు దుశ్శాసనుని రుధిర మెట్లు పానముచేయగలవో వచ్చి నీప్రతిజ్ఞ నిలుపుకొనుము. చూచెద మని చెప్పి రెచ్చగొట్టినమీద భీమసేనుడు చేసినది యూపని. కనుక ప్రతివాదులు భీమసేనుని నిందింపబూనుట యుక్తము గాదు. ఆపీల్చిన రక్తము అధరోష్ఠము దాటి లోపలకు వెళ్ళలేదు. ఈవిషయము గాంధారితో భీమసేనుడే చెప్పెను—

"అన్యస్యాపి న పాతవ్యం రుధిరం కింపున స్స్వకం।
యథైవాత్మా తథా భ్రాతా విశేషో నాస్తి కశ్చన॥
రుధిరం న వ్యతిక్రామ దన్తోష్ఠౌ దంబ మా శుచః।
వైవస్వత స్తు తద్వేద హస్తౌ మే రుధిరోక్షితౌ॥"

—: సంధి జేసుకొను మని అశ్వత్థామ చెప్పుట, దుర్యోధనుడు సమ్మతింపకపోవుట :—

కర్ణార్జునయుద్ధసందర్భములో— "యతఃపార్థ స్తతో దేవా యతః కర్ణ స్తతోఽసురాః।" పార్థునివైపు దేవతలు, కర్ణునివైపు అసురులు జయాకాంక్షులై యుండిరి. అశ్వత్థామ దుర్యోధనుని హస్తము బట్టుకొని యిట్లనెను—

“ప్రసీద దుర్యోధన శామ్య పాండవై రలం విరోధేన ధిగస్తు విగ్రహం।
హతో గురు ర్బ్రహ్మసమో మహాస్త్రవి త్తథైవ భీష్మప్రముఖా మహారథాః॥
అహం త్వవధ్యో మమ చాపి మాతులః ప్రశాధి రాజ్యం సహ పాండవై శ్చిరం।
ధనంజయ శ్శామ్యతి వారితో మయా జనార్దనో నైవ విరోధ మిచ్ఛతి।
యుధిష్ఠిరో భూతహితే రత స్సదా వృకోదర స్తద్వశగ స్తథా యమౌ॥
న చే ద్వచ శ్శ్రోష్యసి మే నరాధిప ధ్రువం ప్రతప్తాసి హతోఽరిభి ర్యుధి।
నివారయిష్యామి చ కర్ణ మప్యహం యదా భవాన్ సప్రణయో భవిష్యతి॥” అ88

ఓదుర్యోధనా! విరోధము మాని పాండవులతో సంధి జేసికొనుము. భీష్మద్రోణప్రముఖులు హతులయినారు. నేనును, కృపాచార్యుడును మరణింపనివారము. నీవు పాండవులతో గలసి రాజ్యమనుభవింపుము. పార్థుని నేను నివారింపగలను. శ్రీకృష్ణునకు విరోధమిష్టము గాదు. ధర్మజుడు భూతదయకలవాడు. భీమసేన, నకుల, సహదేవులు ధర్మరాజానువర్తులు.

నా మాట నీవు వినకున్నయెడల తప్పక శత్రుహతుడవై పరితపింతువు. నీవు శాంతించినయెడల నేను కర్ణుని శాంతుపజేయగలను; అని.

దీనిపై దుర్యోధను డిట్లనెను— దుశ్శాసనుని వధించి భీమసేనుడు, ఇక దుర్యోధనుని హతముజేసి శిరస్సును కాలితో దన్నెదునని పలికిన మాట నామనస్సులో మెరుగుచున్నది.

“న చాపి కర్ణం ప్రసహే ద్రణేఽర్జునః......।”
“నచాఽఽశ్వసిష్యన్తి పృథాత్మజా మయి ప్రసహ్య వైరం బహుశో విచిన్త్య॥”
“నచాపి కర్ణం గురుపుత్రసంయుగా దుపారమే త్యర్హసి వక్తు మచ్యుత!
శ్రమేణ యుక్తో మహతాఽద్య ఫాల్గున స్త మేవ కర్ణః ప్రసభం హనిష్యతి॥”

కర్ణుని పార్థుడు జయింపలేడు; నా వైరానుబంధమును దలచుకొను పాండవులు గూడ నన్ను విశ్వసింపరు; కర్ణుని యుద్ధమునుండి విరమింపుమని చెప్పుటయు యుక్తముగాదు; శ్రమపడియున్న పార్థుని కర్ణుడు వధింపగలడు; అని.

ఇట్లే దుర్యోధనునకు ఆప్తులు కొసవరకు సంధిజేసుకొను మని చెప్పుచుండుట, ఆతడు నిరాకరించుచుండుట జరుగుచునే వచ్చినందున పాండవులు నిర్దోషులని ప్రతివాదులు గ్రహింతురుగాక!

—: కర్ణుని సర్పముఖాస్త్రము వ్యర్థమగుట, రథచక్రమెత్తునంతవరకు నాపై బాణప్రయోగము జేయుట నీకధర్మ మను కర్ణుని మాటలపై కృష్ణభగవానుడు సమాధానముజెప్పుట: :—

కర్ణార్జునద్వంద్వయుద్ధ మతిఘోరముగా జరుగుచుండ సర్పముఖాస్త్రము కర్ణుడు సంధించెను. ఆబాణము యోగబలముగల నాగముచే నావిష్టమై యున్నది. అట్టి నాగాస్త్రము పార్థకంఠమునకు గురిపెట్టి కర్ణునిచే ప్రయోగింపబడినపుడు—

"తం ప్రేక్ష్య దీప్తం యుధి మాధవ స్తు త్వరాన్వితం సత్వరయైవ లీలయా।
పదా వినిష్పిష్య రథోత్తమం స ప్రావేశయ త్పృథివీం కించిదేవ॥
క్షితిం గతా జానుభి స్తేఽథ వాహా హేమచ్ఛన్నా శ్చన్ద్రమరీచివర్ణాః।
తతోఽన్తరిక్షే సుమహా న్నినాద స్సంపూజనార్థం మధుసూదనస్య॥
దివ్యా శ్చ వాచ స్సహసా బభూవు ర్దివ్యాని పుష్పా ణ్యథ సింహనాదాః।
తస్మిం స్తథా వై ధరణీం నిమగ్నే రథే ప్రయత్నా న్మధుసూదనస్య॥
తత శ్శర స్సోఽభ్యహన త్కిరీటం తస్యేన్ద్రదత్తం సుదృఢం చ ధీమతః।
... ... పపాత పార్థస్య కిరీట ముత్తమమ్॥"

కృష్ణభగవానుడు చూచి గురి దప్పింపదలచి లీలగా తనపాదముచే రథమును నొక్కి భూమిలో గొంత దిగపోవునట్లు చేయగా నప్పుడశ్వములు నేలకు వ్రాలి మోకాళ్ళపై భూమి నానుకొని యున్నవి.

అప్పు డంతరిక్షమందు కృష్ణభగవానుని ప్రశంసించుచు దివ్యవాక్కులు దివ్యపుష్పవృష్టి సింహనాదములు గోచరించినవి.

అంతట నాగాస్త్రము ద్రుతగతితో వచ్చి యాపార్థుని కిరీటమునుమాత్రము నేల బడగొట్టినది.

ఆపై కృతార్థత కలుగకపోయిన దని యానాగము కర్ణునియొద్దకు వచ్చి యీసారి నన్ను ప్రయోగింపుము— "హన్తాస్మి శత్రుం తవ చాత్మనశ్చ" పార్థుని హింసింతు నని చెప్పగా నేనొకనిబలము నాధారముగా జేసికొని జయము గోరువాడను గానని యు, సంధించిన దానిని మరల సంధించు లక్షణము నాది కాదనియు, కర్ణుడు చెప్పి

నిరాకరింప ఆనాగమే స్వయముగా పార్థునిమీఁదకు రాఁగా—"చిచ్ఛేద షడ్భి ర్నిశితై స్సుధారైః" ఆరు బాణములను ప్రయోగించి పార్థుఁడానాగమును ఛేదించెను.

"గతే చ తస్మిన్ భుజగే కిరీటినా స్వయం విభుః పార్థివ భూతలా దథ।
సముజ్జహారాఽఽశు పునః పతన్తం రథం భుజాభ్యాం పురుషోత్తమ స్తతః॥
తస్మిన్ ముహూర్తే ... వివ్యాధ కర్ణః ... ధనంజయమ్।"

నాగము హతమైన పిమ్మట కృష్ణభగవానుఁడు దిగఁబడియున్న రథమును తన భుజములచే పైకి యెత్తి యుంచెను. ఆసమయమందే కర్ణుఁడు పార్థుని గాఢముగా ప్రహరించెను. ఇట్లు కర్ణుని సర్పశాస్త్రము వ్యర్థమైపోయినది.

"పరిత్రాణాయ సాధూనాం" అని సాధుపరిత్రాణధర్మసంస్థాపనములు నాకవశ్యకర్తవ్యములని లోకమునకు బోధించిన భగవంతుఁడు కర్ణబాణము లక్ష్యము తప్పిపోవుటకై చేసిన యుపాయముతో పార్థుని కాపాడిన విషయమును భగవద్గీతాప్రామాణ్యవాదులగు ప్రతివాదులు శ్లాఘించితీరవలసినదే.

తరువాత విషయ మేమనఁగా—

"తత స్తదస్త్రం మనసః ప్రణష్టం యద్భార్గవోఽస్మై ప్రదదౌ మహాత్మా।
చక్రం చ వామం గ్రసతే భూమి రస్య ప్రాప్తే తస్మిన్ వధకాలే నృవీర॥
ఘూర్ణే రథే బ్రాహ్మణ స్యాభిశాపా ద్రామా దుపాత్తే త్వవిభాతి చాఽస్త్రే।
ఛిన్నే శరే సర్పముఖే చ ఘోరే పార్థేన తస్మిన్ విషసాద కర్ణః॥
ధర్మప్రధానం కిల పాతి ధర్మ ఇత్యబ్రువన్ ధర్మవిద స్సదైవ।
వయం చ ధర్మే ప్రయతామ నిత్యం చర్తుం యథాశక్తి యథాశ్రుతం చ॥
సచాపి నిఘ్నాతి న పాతి భక్తాన్ మన్యే న నిత్యం పరిపాతి ధర్మః।
ఏవం బ్రువన్ ప్రస్ఖలితాశ్వసూతో విచాల్యమానోఽర్జునబాణపాతైః॥
మర్మాభిఘాతా చ్ఛిథిలః క్రియాసు పునఃపున ర్ధర్మ మసౌ జగర్హ।"

కర్ణవధకాలములో భార్గవాస్త్రము స్ఫురింప దని, రథచక్రమును భూమి కరచిపట్టు నని కర్ణునకు గల భార్గవశాపబ్రాహ్మణ

శాపములనుబట్టి ఆస్థితి ప్రాప్తించినది. అప్పుడు కర్ణుడు విషాదగ్రస్తుడై యిట్లనుకొనెను—ధర్మప్రధానుని ధర్మము కాపాడు నని ధర్మవిదులు సదా చెప్పుచునే యున్నారు. మేము యథాశక్తిగా యథాజ్ఞానముగా నిత్యము ధర్మాచరణమునకే పూనుకొనినాము. ఇట్టి మాకు విపత్తు ప్రాప్తించుటవలన ధార్మికులను ధర్మము రక్షించును; హింసింపదు. అను మాట స్థిరమే యని నేను నమ్మజాలను. అని. ఇట్లనుకొనుచు పార్థబాణములచే నేమియు జేయలేక ధర్మమును గర్హించెను.

ఇచ్చట జూడగా తన ధర్మమె తన్ను కాపాడు నని కర్ణుడు నిశ్చయించుకొని యున్నట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. అట్టి ధర్మము- తన సూర్యోపాసన, తన దాననిష్ఠ, తన దుర్యోధనభక్తి ఇత్యాదిక మని చెప్పవలసియున్నది. ఇదేదియు తన మనోరథమును ఫలింపజేయలేదని కర్ణుడు పరితపించెను. దీనినిబట్టి ఆపత్కాలమందు ధర్మస్మరణము జేయుక యెట్టివానికిని దప్పదని తెలినద్ది.

కర్ణున కట్టి యాపత్తు కలుగుటకు భార్గవశాపబ్రాహ్మణశాపములు కారణము. ఆశాపములకు మూలము నిరపరాధిపాండవవిద్రోహబుద్ధి. అట్టి ధర్మహానిని తాను చేసియున్నందున "ధర్మ ఏవ హతో హంతి" అన్నట్లు తానే తనకు హాని దెచ్చికొనినాడు. ఆయుధమును స్మరించుట మాని కర్ణు డప్పుడు ధర్మమును గర్హింపబూనెను.

ఆసమయమున కృష్ణభగవానుని ప్రేరణపై పార్థుడు అస్త్రము నభిమంత్రించుటయు, కర్ణుని రథచక్రమును భూమి కరచిపట్టుటయు జరుగ కర్ణుడు రథమునుండి దిగి—

"చక్రం భుజాభ్యా మాలంబ్య సముత్క్షేప్తు మియేష సః।
సప్తద్వీపా వసుమతీ సశైలవనకాననా॥
గీర్ణచక్రా సముత్క్షిప్తా కర్ణేన చతురంగులమ్।"

తనభుజములతో చక్ర మెత్తుటకు ప్రయత్నించెను. అప్పుడు చక్రమును కరచిపట్టిన భూమి నాలుగంగుళములు లేచినది. కాని చక్రము మాత్రము ఊడిరాలేదు.

అప్పుడు కర్ణుడు పార్థునితో నిట్లనెను.

"భో! భో! పార్థ! మహేష్వాస ముహూర్తం పరిపాలయ ।
యావ చ్చక్ర మిదం గ్రస్త ముద్ధరామి మహీతలాత్ ॥
సవ్యం చక్రం మహీగ్రస్తం దృష్ట్వా దైవా దిదం మమ ।
పార్థ! కాపురుషాచీర్ణ మభిసన్ధిం విసర్జయ ॥
ఖ్యాత స్త్వ మసి కౌంతేయ విశిష్టో రణకర్మసు ।
ప్రకీర్ణకేశే విముఖే బ్రాహ్మణేఽథ కృతాంజలౌ ॥
శరణాగతే న్యస్తశస్త్రే యాచమానే తథాఽర్జున ।
అబాణే భ్రష్టకవచే భ్రష్టభగ్నాయుధే తథా ॥
న విముంచంతి శస్త్రాణి శూరా స్సాధువ్రతే స్థితాః ।
త్వం చ శూరతమో లోకే సాధువృత్తశ్చ పాండవ ॥
యావ చ్చక్ర మిదం గ్రస్త ముద్ధరామి మహాభుజ ।
న మాం రథస్థో భూమిష్ఠం వికలం హంతు మర్హసి ॥
న వాసుదేవా త్త్వత్తో వా పాండవేయ బిభే మ్యహం ।"

ఓపార్థా ! నేను రథచక్ర మెత్తువరకు ముహూర్త కాలమాత్ర మాగుము. దైవికముగా చక్రము దిగబడుటను జూచి నన్ను ప్రహరించుటకు దుష్టునివలె నీ వుద్యమింపకుము.

నీవు విఖ్యాతి వహించినవాడవు; యుద్ధధర్మ మెరిగినవాడవు; సాధువ్రతులగు శూరులలో జేరిన నీవు యుద్ధధర్మమును-(నిరాయుధుడు, కవచభ్రష్టుడు ఇత్యాదులపై శస్త్రములను ప్రయోగింపరా దను ధర్మమును) గమనింపుము. నేను చక్ర మెత్తునంతవరకు రథమందున్న నీవు భూమియందున్నట్టియు, వికలుడనై యున్నట్టియు నన్ను ప్రహరించుట ధర్మము గాదు. నేను నీకును, వాసుదేవునకును భయపడువాడను గాను. అని. అప్పుడు కృష్ణభగవాను డిట్లనెను—

"త మబ్రవీ ద్వాసుదేవో రథస్థో రాధేయ దిష్ట్యా స్మరసీహ ధర్మమ్ ।
ప్రాయేణ నీచా వ్యసనేషు మగ్నా నిన్దన్తి దైవం కుకృతం న తు స్వమ్ ॥"
య ద్ద్రౌపదీ మేకవస్త్రాం సభాయా మానాయయే స్త్వం చ సుయోధనశ్చ ।
దుశ్శాసన శ్శకుని స్సౌబలశ్చ న తే కర్ణ ప్రత్యభా త్తత్ర ధర్మః ॥
యదా సభాయాం రాజాన మనక్షజ్ఞం యుధిష్ఠిరం ।

అజైషీ చ్ఛకుని ర్జ్ఞానాత్ క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః ॥
వనవాసే వ్యతీతే చ కర్ణ వర్షే త్రయోదశే।
న ప్రయచ్ఛసి య ద్రాజ్యం క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః ॥
య ద్భీమసేనం సర్పై శ్చ విషయుక్తై శ్చ భోజనైః।
ఆచర త్త్వన్మతే రాజా క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః ॥
య ద్వారణావతే పార్థాన్ సుప్తాన్ జతుగృహే తదా।
ఆదీపయ స్త్వం రాధేయ క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః ॥
యదా రజస్వలాం కృష్ణాం దుశ్శాసనవశే స్థితాం।
సభాయాం ప్రాహసః కర్ణ క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః ॥
య దనార్యైః పురా కృష్ణాం క్లిశ్యమానా మనాగసం।
ఉపప్రేక్షసి రాధేయ క్వ తే ధర్మ స్తదాగతః ॥
వినష్టాః పాండవాః కృష్ణే శాశ్వతం నరకం గతాః।
పతి మన్యం వృణీష్వేతి వదం స్త్వం గజగామినీమ్ ॥
ఉపప్రేక్షసి రాధేయ క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః।
రాజ్యలుబ్ధః పునః కర్ణ సమాహ్వయసి పాండవాన్ ॥
యదా శకుని మాశ్రిత్య క్వ తే ధర్మ స్తదా గతః
యదాఽభిమన్యుం బహవో యుద్ధే జఘ్ను ర్మహారథాః ॥
పరివార్య రణే బాలం క్వ తే ధర్మ స్తదాగతః।
య ద్యేష ధర్మ స్తత్ర న విద్యతే హి కిం సర్వథా తాలువిశోషణేన।
అద్యేహ ధర్మ్యాణి విధత్స్వ సూత తథాపి జీవ న్న విమోక్ష్యసే హి ॥
ఏవ ముక్త స్తదా కర్ణో వాసుదేవేన భారత।
లజ్జయాఽవనతో భూత్వా నోత్తరం కించి దుక్తవాన్ ॥ ” (అ. 91)

రాధేయా ! ధర్మ మిప్పుడు కావలసివచ్చిదా ? నీచులు కష్టములకు పాలైనపుడు తమ దుష్కార్యములను నిందించుకొనక దైవమును నిందించుచుందురు. రజస్వలయైయున్న ద్రౌపదీదేవిని నీవు, దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, శకుని సభకు లాగిననాడు ధర్మ మేమయినది ? ద్యూతము తెలియని ధర్మజుని తెలిసిన శకుని సభలో నోడించినపుడు ధర్మ మేమయినది? వనవాసము గడిపి, అజ్ఞాతవాసము గడపి వచ్చిన పాండవులకు నీవు రాజ్య మీయబడ దంటివే! అప్పుడు

ధర్మ మేమయినది ? సర్పములచేత. విషాన్నముచేత నీయనుమతిపై దుర్యోధనుడు భీమసేనుని వధింపబూనినపుడు ధర్మ మేమయినది ? లక్కయింటిలో నిద్రించునపుడు పాండవులను అగ్నికి ఆహుతి గావింప దలపెట్టిననాడు ధర్మ మేమయినది ?

రజస్వలయై దుశ్శాసనునిచేతికి జిక్కియున్న ద్రౌపదీదేవిని జూచి సభలో నీవు పకపక నవ్వినపుడు ధర్మ మేమయినది ?

నిరపరాధురాలై దుష్టులచే వస్త్రాపహరణాదులతో బాధింపబడు ద్రౌపదీదేవిని నీవు చూచుచున్నపుడు ధర్మ మేమయినది ?

పాండవులు నశించి శాశ్వతనరకములో బడినారు. నీవు మరియొక పతిని గట్టుకొను మని ద్రౌపదీదేవినిగూర్చి నీవు పలికినపుడు ధర్మ మేమయినది ? ప్రథమద్యూతానంతరము వెళ్ళిపోవుచున్న పాండవులను, శకునిని బురస్కరించుకొని మరల బిలిచి పునర్ద్యూతములో గూర్చుండబెట్టినపుడు ధర్మ మేమయినది ? అసహాయుడు, బాలుడు నగు అభిమన్యుని ఆర్గురు మహారథులు చుట్టుకొని హింసించినపుడు ధర్మ మేమయినది ? ఈనాడు నీవనుచున్న ధర్మమును ఆనాడు నీ వుల్లంఘించి యిప్పుడు కంఠశోషపడిన లాభ మేమి ? ఇప్పుడు నీవు ధర్మము నవలంబించి మాటలాడినను నీకు జీవితము దక్కదు. ఈవిధముగా కృష్ణభగవానుడు పూర్వచర్యల నుద్ఘాటింప కర్ణుడు లజ్జితుడై తలవంచుకొని యుత్తరము చెప్పలేకపోయెను.

ఇచ్చట కృష్ణభగవానుడు, కర్ణుని తప్పుల నుద్ఘాటించినపుడు ద్రౌపదీపాండవులు చేసిన ఆయా తప్పులకు ప్రతిక్రియగా మేమట్లు చేసినా మని, మయసభలో దుర్యోధనుని జూచి నవ్విన నేరమునకు ద్రౌపది నట్లు చేసినామని, "పాంచాలరాజపుత్రియు నుచితముగ నిన్ను బొందు నాఱవ వరుసగ" అనుచు నాతో వెనుక జెప్పిన నీకు మరియొక పతిని కట్టుకొమ్మని నేను ద్రౌపది ననుట తప్పయినదా ?

అని శ్రీకృష్ణునకు ప్రతివాదిమతప్రకారము బదులు చెప్పవలసిన కర్ణుడు నిరుత్తరుడై సిగ్గుపడి తలవంచుకొని యుండుట ప్రతివాదులు గమనింపవలయు. ద్రౌపదీదేవి నవ్వునుగూర్చి శ్రీకృష్ణుడు కర్ణునియొద్ద తెచ్చిన ఆనాటి ద్రౌపదీవిషయమునుగూర్చి ద్రౌపదీనిందానిరాకరణములో మేము చెప్పియున్నాము. ఆవిషయము లచ్చటజూడవలయును.

కర్ణుడట్లు రథచక్ర మెత్తుట కుద్యమించుచు యుద్ధముగూడ జేయుచు నున్నపుడు శ్రీకృష్ణప్రేరితుడై పార్థుడు—

"తతోఽర్జున స్తస్య శిరో జహార వృత్రస్య వజ్రేణ యథా మహేన్ద్రః।
దేహాచ్చ కర్ణస్య నిపాతితస్య తేజ స్సూర్యం ఖం వితత్యావివేశ।
త దద్భుతం సర్వమనుష్యయోధా స్సందృష్టవన్తో నిహతే స్మ కర్ణే॥"

ఆకర్ణుని శిరస్సును ఛేదించెను. పడగొట్టబడిన కర్ణశరీరము నుండి తేజస్సు బయలుదేరి సూర్యమండలమున లగ్న మయ్యెను. ఆయద్భుతమును అందరు జూచినారు

ఇచ్చట రథచక్రోద్ధరణవ్యసనములో నున్నపుడు కర్ణుని వధింప శ్రీకృష్ణుడు ప్రోత్సహింపవచ్చునా ? అని శంకింతు రేమో, వినుడు— కర్ణు డెత్తగా భూమి లేచినదిగాని చక్రము లేవలేదు. దానికి గారణము అమోఘమైన బ్రాహ్మణశాపము. ఆశాపస్వరూప మిట్లున్నది-

"యేన విస్పర్ధసే నిత్యం యదర్థం ఘటసేఽనిశమ్।
యుధ్యత స్తేన తే పాప భూమి శ్చక్రం గ్రసిష్యతి॥
తత శ్చక్రే మహీగ్రస్తే మూర్ధానం తే విచేతసః।
పాతయిష్యతి విక్రమ్య శత్రు ర్గచ్ఛ నరాధమ॥
ప్రమత్తస్య తథాఽరాతి శ్శిర స్తే పాతయిష్యతి।"

ఓకర్ణుడా! నీ కెవ్వనియందు నిత్యస్పర్ధ కలదో, ఎవ్వని జయించుటకై సతతము నీవు బాణప్రయోగము జేయుచున్నావో ఆతనితో యుద్ధము జేయునపుడు నీరథచక్రమును భూమి కరచిపట్టును. అప్పుడు నీవు ప్రమత్తుడవై యుండ నీశత్రువు నీశిరస్సును ఛేదించును; అని.

ఈశాపము సార్థకము గావలయును; రథచక్రము భూతలగ్రస్త

మయినపుడే మరణమని నిర్దేశింపబడుటవలన మరణకాలము నతిక్రమింపకుండ జేయవలెను; రథచక్ర మెత్తుట కర్ణున కశక్యము; మరణమాసన్నము. ఇట్టి పరిస్థితిని సర్వజ్ఞుడగు భగవంతు డాలోచించియే శాపసార్థక్యమునకై ప్రమత్తుడై యున్నపుడే సమయము దాటకుండ బ్రోత్సహించెను.

శాపము లమోఘము లగుటచే నవి ఫలింపవలసివచ్చినపుడు వానికి ఇతరములైన ధర్మములుగాని, న్యాయములుగాని అడ్డు రాజాలవు. శాపములు పెట్టినవారు పెట్టి కూర్చుండుటే తప్ప అవి ఫలించుటకై వారు చేయు కృపి యేమియు నుండదు.

ఎవ్వ రెవ్వరిపై యెట్టి శాపమును లోకములో నెక్కడ బెట్టియున్నను స్వయముగా దెలిసికొని ఎన్నిప్రతిబంధకములు కల్పింపబడినను ప్రతిహతము గావించి ఆయాశాపములను ఫలింపజేయుగల బాధ్యత, అకుంఠితశక్తి, సర్వజ్ఞత, భగవంతునికే గలదు. ఆభగవంతుడే సర్వకర్మఫలప్రదాత.

వారివారి భవితవ్యములను శాపానుగ్రహరూపములైన ఆయా మహాపురుషుల అమోఘవాక్కులను యథాతథముగా నిర్వహింపజేయు నిష్పక్షపాతబుద్ధి భగవంతునిదై యుండ—

"దుఃఖే జాతు చితాగతే స్వకలితా ద్దుష్కర్మణః పక్త్రిమాత్ ।
నాథే హన్త నిరాగసి వ్యసనిభిః నైర్ఘృణ్య మారోప్యతే ॥"

అని విశ్వగుణాదర్శనములో చెప్పినట్లు మూఢలోకము నిరపరాధియైన భగవంతునే నిందించును. సాధారణకారణముగా ఈశ్వరుడు లేకుండ జరుగు కార్యమే లోకములో లేదు. ఆయీశ్వరుడే శ్రీకృష్ణు డని భగవద్గీతాపాఠకులకు తెలియనిది కాదు. ఆశ్రీకృష్ణుడే కర్ణునకు గల శాపమును సఫలపరచుటకై పార్థుని ప్రేరేపింప పార్థుడా కర్ణుని వధించెను. దీనినిబట్టి కర్ణచరిత్రకారులు—

"అర్జునుడు రథస్థుడైయుండి యుద్ధమర్యాదను వీడి భూమిష్ఠుడైయున్న కర్ణుని తాను రథ మెక్కు వరకును బాణమేయుట తగదని మొఱపెట్టుచున్నవానిని నన్యాయముగ వధించెను." (పు. 127)

అని వ్రాసినది పరాస్తమయినది. భగవంతునకు తెలియని యుద్ధమర్యాద యేమున్నది? భగవత్ప్రోక్తప్రకారము కర్ణుని వధించిన పార్థునియం దన్యాయ మేమున్నది?

—: ప్రతివాది పరామర్శము :—

కర్ణు నర్జునుడు చంపుటకు గల కారణము లీక్రింది వని భారతమున జెప్పబడెను—

చ. వినుము నరేన్ద్ర విప్రు డలిగెన్ జమదగ్నిసుతుండు శాప మి
చ్చె నమరభర్త వంచనము సేసె వరంబని కోరి కుంతి మా
న్చె నలుక భీష్ము డర్ధరథు జేసి యడంచె గళంచె మద్రరా
జనుచిత మాడి శౌరి విధి యయ్యె నరుం డట జంపె గర్ణునిన్.

క. హరసురపతియమవరుణులును గురుకృపులును దివ్యబాణకోటు లొసగుటన్
నరుశక్తి కర్ణతేజస్స్ఫురణము నార్పంగజాలె జూవె నృపాలా. (శాంతిపర్వం)

అని నారదుడు ధర్మజునకు జెప్పియున్నాడు. పై పద్దెములలో కర్ణునకు దటస్థించిన అనర్థములు, పార్థునకు ప్రాప్తించిన అభ్యుదయములు పేర్కొనబడినవి. కర్ణున కాయనర్థములు పాండవద్రోహబుద్ధి మూలకములు. పార్థున కాయభ్యుదయములు పాండవధర్మనిష్ఠామూలకములు. ఇట్లు వారివారి ధర్మాధర్మములే అభ్యుదయానర్థములకు మూల మగుచుండును. కర్ణునియెడల "ధర్మ ఏవ హతో హన్తి" అను సూక్తియు, పార్థునియెడల "ధర్మో రక్షతి రక్షితః" అను సూక్తియు సార్థకము లైనవని ప్రతివాదులు గ్రహింపవలయును.

ఎంతవాని కయినను అధర్మము అనేకవిధముల ఆత్మనాశకరములయిన అనర్థములను తెచ్చిపెట్టు ననియు గ్రహింపవలయును.

పై విధముగా జెప్పిన నారదమహర్షియే కర్ణుని గూర్చి ధర్మజునితో నిటు లింకను జెప్పెను—

దేవగుహ్యమైన విషయము జెప్పుచున్నాను వినుము- క్షత్రియవర్గ మంతయు యుద్ధమరణము నొందుటకు వైరోద్దీపకమైన కన్యాగర్భము నిర్మింపబడినది. ఆబాలుడు తేజశ్శాలియై సూతపుత్రత్వము నొందెను; దుర్యోధనసఖ్యము సంపాదించెను. మీసోదరుల బలపరాక్రమబుద్ధివినయాదులకును, మీపై గల ప్రజానురాగమునకును చింతాక్రాంతుడై దేవసంకల్పముచేతను, తన స్వభావముచేతను మీతో నెడతెగని ద్వేషము వహించెను; అని. ఆశ్లోకము లివిగో—

"గుహ్య మేతత్తు దేవానాం కథయిష్యామి తేఽనఘ।
క్షత్రం స్వర్గం కథం గచ్ఛే చ్ఛస్త్రపూత మితి ప్రభో॥
సంఘర్ష జనన స్తస్మా త్కన్యాగర్భో వినిర్మితః।
స బాల స్తేజసా యుక్త స్సూతపుత్రత్వ మాగతః॥
స బలం భీమసేనస్య ఫాల్గునస్య చ లాఘవమ్।
బుద్ధిం చ తవ రాజేన్ద్ర యమయో ర్వినయం తథా॥
ప్రజానా మనురాగం చ చిన్తయానో వ్యదహ్యత।
స సఖ్య మకరో ద్బాల్యే రాజ్ఞా దుర్యోధనేన చ॥
యుష్మాభి ర్నిత్యసంద్విష్టో దైవా చ్చాపి స్వభావతః।" (శాన్తి. అ. 2)
టీ. దైవాత్=దేవానాం సంకల్పాత్ పూర్వోక్తాత్ స్వభావతః।
"వీర్యాధికో నీచకులే దుస్సంగేన సమేధితః।
మహాజనైః స్పర్ధమానో హన్తి రాష్ట్రం సరాజకమ్॥ ఇతి శ్లోకోక్తాత్।"

దీనినిబట్టి వీర్యాధిక్యదుస్సహవాసమహాజనస్పర్ధాది దోషములు గలిగి సర్వసంహారహేతువుగా బుట్టిన కర్ణునకు సంభవించిన యనర్థములకు పాండవద్రోహచింతయే మూల మని స్పష్టము.

పాండవవిద్వేషబుద్ధితో భారతయుద్ధమును దెచ్చిపెట్టినవాడగుటచేతచే "కర్ణుడు లేని భారతమా" అను సామెత పుట్టినది. ఇట్లుండ "కర్ణున కెనయగు వీరుడు లేడు. అందువలననె "కర్ణుడు లేని భారతమా" అను సామెత కలిగినది" అని మ. భా. చ. కారులును, "మహాభారతపాత్రలలో గర్ణుడు ప్రధానపాత్ర మయినటులు "కర్ణుడు లేని భారతమా?" అను సామెతయే విశదపఱుపగలదు" అని కర్ణచరిత్రకారులును వ్రాసినది అయుక్తము.

ఎందరు చెప్పినను పట్టినపట్టు విడువక తుదకు పదియేడవరోజు మహాయుద్ధములో కర్ణుడు పార్థబాణాఘాతముచే స్వర్గతు డయ్యెను. శ్రీకృష్ణుడుద్ఘాటించిన దోషములనుబట్టి కర్ణునిదుష్టత్వముస్పష్టమయ్యెను.

ఈకర్ణుని యుత్పత్తి మొదలు పరిసమాప్తిపర్యంతము గల చరిత్రము, దానితో సంబంధించిన కుంతీదేవిచరిత్రముగూడ వేదవ్యాస మహాభారతోక్తప్రకారము ప్రదర్శింపబడినది.

లోకులకు అప్రత్యక్షములును, ధర్మసందేహజనకములును అగు చరిత్రములపట్ల సర్వవిషయప్రత్యక్షముతో సర్వసందేహభంజకముగా, ధర్మాధర్మస్వరూపబోధకముగా, లోకహితముగా మహర్షిచే రచింపబడిన మహాభారతముకంటె యథార్థస్థితిని గ్రహించుటకును, గుణదోషములు నిర్ణయించుటకును మరియొక ఆధారము లేదని స్పష్టమే.

ఇట్టిస్థితిలో నవ్యులు స్వతంత్రులై ప్రమాణవాక్యముల నుల్లంఘించి మహర్షిని గూడ నిరసించి తమకు దెలియనట్టి కుంతీకర్ణ ప్రభృతుల చరిత్రలను యథేచ్ఛగా మహాభారతవిరుద్ధముగా రచించినారు; రచించుచున్నారు. అందు కుంతీదేవి నింద, కర్ణస్తుతి. ఇత్యాది విరుద్ధవిషయములు తాండవించుచున్నవి. అస్వాభావికములైన వర్ణనలు చేయబడినవి. గుణదోషములు వ్యత్యాస ము చేయబడినవి. ఈనవ్యుల రచనలకు ఎట్లో లోకసామాన్యము నాహ్లాదింపజేయుటే ముఖ్యప్రయోజనము. వేదవ్యాసరచనకు ధర్మాధర్మ-గుణదోష-పరిజ్ఞానము గలిగించుటే ముఖ్యప్రయోజనము.

కనుక ఆపాతరమణీయము లగు నవ్యరచనలు చూచి అవియే నిజమని భ్రాంతిపడక, మహాభారతోక్తవ్యక్తులను వ్యత్యస్తముగా గ్రహింపక, ఆపుణ్యాత్ములయందు నిరాధారముగా దోషముల నారోపింపక మహాభారతతత్త్వమును పాఠకమహాశయులు అవగతముచేసికొని యిహపరసుఖముల నొందుదురుగాక.

—♦ ఇప్పుడైన సంధిజేసికొనుట మంచిదని కృపాచార్యుడును, అది జరుగునది కాదని దుర్యోధనుడును సంభాషించుకొనుట ♦—

కర్ణవధానంతరము దుర్యోధనునకు కృపాచార్యు డిట్లుచెప్పెను—

"తదత్ర పాండవై స్సార్థం సన్ధిం మన్యే క్షమం ప్రభో।
వైచిత్రవీర్యవచనా త్కృపాశీలో యుధిష్ఠిరః ॥
వినియుంజీత రాజ్యే త్వాం గోవిన్ద వచనేన చ।
నాతిక్రమిష్యతే కృష్ణో వచనం కౌరవస్య తు ॥
ధృతరాష్ట్రస్య మన్యేఽహం నాపి కృష్ణస్య పాండవః।
ఏత త్క్షేమ మహం మన్యే న చ పార్థై శ్చ విగ్రహమ్ ॥"

దుర్యోధనా! ఇప్పుడు పాండవులతో సంధిచేసికొనుటే మంచిది. ధృతరాష్ట్రుని మాటను శ్రీకృష్ణుడు మన్నించును. శ్రీకృష్ణుని మాటను ధర్మజుడు మన్నించును. దయగల ధర్మజుడు నిన్ను రాజ్యమందు నియోగింపగలడు. పాండవులతో విరోధము మంచిది కాదు. అని.

అది విని దుర్యోధను డిట్లనెను—

"రాజ్యా ద్వినికృతోఽస్మాభిః కథం సోఽస్మాసు విశ్వసేత్।
అక్షద్యూతే చ నృపతి ర్జితోఽస్మాభి ర్మహాధనః ॥
స కథం మమ వాక్యాని శ్రద్దధ్యా ద్భూయ ఏవ తు।
తథా దౌత్యేన సంప్రాప్తః కృష్ణః పార్థహితే రతః ॥
ప్రలబ్ధ శ్చ హృషీకేశ స్తచ్చ కర్మాఽవిచారితం।
స చ మే వచనం బ్రహ్మన్ కథ మేవాఽభిమన్యతే ॥
విలలాప చ యత్కృష్ణా సభామధ్యే సమేయుషీ।
న తన్మర్షయతే కృష్ణో న రాజ్యహరణం తథా ॥
దుశ్శాసనేన యత్కృష్ణా ఏకవస్త్రా రజస్వలా।
పరిక్లిష్టా సభామధ్యే సర్వలోకస్య పశ్యతః ॥
తథా వివసనాం దీనాం స్మర న్త్యద్యాపి పాండవాః।
న నివారయితుం శక్యా స్సంగ్రామా త్తే పరన్తపాః ॥
యదా చ ద్రౌపదీ క్లిష్టా మద్వినాశాయ దుఃఖితా।
స్థండిలే నిత్యదా శేతే యావ ద్వైరస్య యాతనమ్ ॥" (శల్య. అ. 5)

కృపాచార్యా! ద్యూతమందోడింపబడి, రాజ్యమునుండి తొలగింపబడినధర్మజుడు మనమాటల నెట్లు విశ్వసించును? దూతగా వచ్చిన కృష్ణునిపట్ల విరుద్ధముగా వర్తించిన నన్ను శ్రీకృష్ణు డెట్లభిమానించును? సభామధ్యమందు జరిగిన ద్రౌపదీవిలాపము, రాజ్యహరణము కృష్ణునకు సహింపరానివి. రజస్వలయైన యున్న ద్రౌపదిని దుశ్శాసనుడు సభలో బాధించుట, వస్త్రాపహరణముజేయుట పాండవులు మరువరానట్టివి. దుఃఖితురాలైన ద్రౌపది నావినాశమునిమిత్తము స్థండిలశాయినియై వైరము తీర్చికొనుటకు దీక్ష వహించినది. ఆపాండవులు యుద్ధమును మానరు. అని.

—: దుర్యోధనయుధిష్ఠిరుల వాక్యోపవాక్యములు :—

పదునెనిమిదవనాడు మధ్యాహ్నమునకు శల్యుడు ధర్మజునిచే వధింపబడెను. శకుని సహదేవునిచే వధింపబడెను. దుర్యోధనుడు విరథుడై అసహాయుడై గదాపాణియై పలాయనముచేసి హ్రదమందు దాగియుండెను. ఆవిషయము దెలిసినతరువాత శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునకు– "మాయావీ మాయయా వధ్య స్సత్య మేత ద్యుధిష్ఠిర" అని చెప్పి ధర్మ్యములుగాని, అధర్మ్యములుగాని శత్రువుల క్రియలకు అనురూపములైన ప్రతిక్రియ లాచరించి శత్రువుల వధింపవలె ననుచు ఇంద్రకృత దైత్యదానవ సంహారమును, శ్రీహరికృతములైన హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపుసంహారములను, బలిబంధనమును, సుందోపసుందసంహారమును, రావణసంహారమును, నిదర్శనముగా జూపి బోధించినతరువాత నందరును ఆ హ్రదముదగ్గరకు వెళ్ళిరి. అప్పుడు ధర్మజుడు–"క్వ తే తత్పౌరుషం యాతం క్వ చ మాన స్సుయోధన' సుయోధనా! నీపౌరుష మేమయ్యెను? నీయభిమాన మేమయ్యెను? అనియెత్తిపొడువ దుర్యోధను డిట్లనెను– నేను రథ–ఆయుధ–సారథి– విరహితుడనై విశ్రాంతిని గోరి యున్నాను.

"అస్త్విదానీ మియం రాజన్ కేవలా పృథివీ తవ ।
అసహాయో హి కో రాజా రాజ్య మిచ్ఛే త్ప్రశాసితుమ్ ॥

భవద్భిశ్చ హృతే రాజ్యే కోను జీవేత మాదృశః ।
అహం వనం గమిష్యామి వ్యాజినైః ప్రతివాసితః ॥
రతి ర్హి నాస్తి మే రాజ్యే హతపక్షస్య భారత !
గచ్ఛ త్వం భుంక్ష్వ రాజేన్ద్ర పృథివీం నిహతేశ్వరామ్ ॥''

ధర్మజా ! ఈకేవలభూమిని నీవే తీసికొనుము. అసహాయుఁడైన రాజు ఎవ్వఁడు రాజ్యము నపేక్షించును ? మీరు రాజ్యము హరించి నపుడు నావంటివాఁడు జీవింపఁజాలఁడు. నేను అజినధారినై వనమునకు బోయెదను. నావారందరు హతులగుటచేత నాకు రాజ్యముం దాసక్తి పోయినది. నీవు వెళ్ళి వికలమైన యీభూమిని యేలుకొనుము. అని.

అది విని ధర్మజు డిట్లనెను—

"అనీశ్వరశ్చ పృథివీం కథం త్వం దాతు మిచ్ఛసి ।
త్వయేయం పృథివీ రాజన్ కిం న దత్తా తదైవ హి ॥
ధర్మతో యాచమానానాం ప్రశమార్థం కులస్య నః ।
సూచ్యగ్రేణాపి యద్భూమే రపి భిద్యేత భారత ॥
తన్మాత్ర మపి త న్మహ్యం న దదాతి పురా భవాన్ ।
స కథం పృథివీ మేతాం ప్రదదాసి విశాంపతే ॥
జీవయేయ మహం కామం న తు త్వం జీవితుం క్షమః ।
దహనే హి కృతో యత్న స్త్వయాఽస్మాసు విశేషతః ॥
ఆశీవిషై ర్విషై శ్చాపి జలే చాపి ప్రవేశనైః ।
త్వయా వినికృతా రాజన్ రాజ్యస్య హరణేన చ ॥
అప్రియాణాం చ వచనైః ద్రౌపద్యాః కర్షణేన చ ।
ఏతస్మా త్కారణా త్పాప జీవితం తే న విద్యతే ॥
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ యుధ్యస్వ యుద్ధే శ్రేయో భవిష్యతి ।'' (శల్య. అ. 31)

దుర్యోధనా ! ఏమియు నివ్వలేని నీవు భూమి నెటు లివ్వదల చితివి ? నీవు కులక్షేమముఁగోరి ధర్మముగా యాచించిన మాకు అనాఁడే యేల ఇవ్వలేదు ? సూదిమొనమోపినంతయినను మీకివ్వనని చెప్పిన వాఁడవు నీవే కదా ! ఇప్పుడు పృథివి నంతను ఎట్లిచ్చెదవు ? నిన్ను నేను జీవింపజేయుదునుగాని నీవు జీవించు యోగ్యత లేదు. గృహ

దహనప్రయత్నముచేత, సర్పములచేత, విషాన్నముచేత, జలపాతము చేత, రాజ్యహారణముచేత, దుర్భాషణములచేత, ద్రౌపదీకేశాంబ రాకర్షణముచేత మాకు నీవెంతయో హాని జేసినావు. అందుచేత నీకు జీవనాదృష్టము లేదు. లెమ్ము లెమ్ము; యుద్ధము జేసి శ్రేయస్సును పొందుము. అని. దుర్యోధనుడు హ్రదమునుండి లేచివచ్చి యిట్లనెను—

"ఏకైకేన చ మాం యూయ మాసీదత యుధిష్ఠిర ।
నహ్యేకో బహుభి ర్న్యాయ్యో వీరో యోధయితుం యుధి ॥
న్యస్తవర్మా విశేషేణ శ్రాన్త శ్చాప్సు పరిప్లుతః ।
భృశం విక్షతగాత్ర శ్చ హతవాహనసైనికః ॥"

ధర్మజా! మీలో ఒక్కొక్కరే నాతో యుద్ధము చేయుడు. ఒకనితో అనేకులు యుద్ధముచేయుట న్యాయము కాదు. అందులో నేను కవచము లేక క్షతగాత్రుడనై, హతవాహనుడనై, హతసైని కుడనై, అలసిపోయి యున్నాను. అని. అప్పుడు ధర్మజు డిట్లనెను—

"మాభూ దియం తవ ప్రజ్ఞా కథ మేవం సుయోధన ।
యదాఽభిమన్యుం బహవో జఘ్ను ర్యుధి మహారథాః ॥
య ద్యేక స్తు న హన్తవ్యో బహుభి ర్ధర్మ ఏవ తు ।
తదాఽభిమన్యుం బహవో నిజఘ్ను స్త్వన్మతే కథమ్ ॥
సర్వో విమృశతే జన్తుః కృచ్ఛ్రస్థో ధర్మదర్శనం ।
పదస్థః పిహితం ద్వారం పరలోకస్య పశ్యతి ॥

దుర్యోధనా! మహారథషట్కము అభిమన్యుని చుట్టుకొని వధించిననాడు నీ యీన్యాయాన్యాయవిచక్షణబుద్ధి యేమయినది? అనేకు లొక్కనిపై బడి వధింపకుండుట ధర్మమైనపుడు నీయనుమతిపై యనేకులు ఒక్క అభిమన్యునిపై బడి యెట్లు వధించినారు?

ప్రతివాడును కష్టదశలో నున్నపుడు ధర్మశాస్త్రమును స్మరించును. మంచిస్థితిలో నున్నపుడు పరలోకమె లేదనుకొనును.

"ఇద మేకం చ తే కామం వీర భూయో దదా మ్యహం ।
పంచానాం పాండవేయానాం యేన త్వం యోద్ధు మిచ్ఛసి ॥
తం హత్వా వై భవాన్ రాజా హతో వా స్వర్గ మాప్నుహి ।"

దుర్యోధనా ! నీవు కోరినట్లే నీకొక్కమాట చెప్పుచున్నాను. మా పాండవులలో నెవ్వనితో నీవు యుద్ధముచేయదలచితివో ఆయొక్కనిని నీవు వధించిన రాజ్యము నీదే. అతనిచే నీవే హతుండ వగుదువేని నీకు స్వర్గప్రాప్తి. అని.

ఇచ్చట అభిమన్యునిపై కౌరవులు పడినట్లు పాండవులు దుర్యోధనునిపై బడకుండుటలోను, మీరొక్కొకరే నాతో యుద్ధముజేయుడని కోరిన దుర్యోధనునితో అట్లుకూడ కానక్కరలేదు నీయిష్టము వచ్చినవానిని మాలో నొక్కని నీవెన్నుకొని, ఆయొక్కనితో నీవు జయాపజయములు తేల్చుకొని కృతార్థుడవు కమ్మని పలుకుటలోను ధర్మజునకు గల దయాస్వభావమును ప్రతివాదులు గమనింపవలెను.

ఎంతమంది యెన్నివిధముల జెప్పినను పాండవులది పాండవుల కివ్వక అనేకద్రోహములు చేసి, యుద్ధములోగూడ భీష్మకృపఅశ్వత్థామప్రభృతులు ఇప్పుడైన సంధిజేసికొనుమనుచు జెప్పుమాటలను జయాశతో తిరస్కరించి, తన ప్రాణముమీదకు వచ్చినపుడు నీవే యీభూమి నేలుకొనుము; నేను అరణ్యమునకు బోవుదును. అని ప్రసంగించిన దుర్యోధనుని జీవితాశను ప్రతివాదులు గమనింపవలెను.

ఆదినుండియు పాండవులయెడ హింసాదృష్టితో తా నధర్మముగా ప్రవర్తించి తుదకు నిస్సహాయుడై పాండవులు తనపై బడెడి పరిస్థితి ప్రాప్తింప దుస్థితిలో నున్న నాపై మీరందరు బడుట అధర్మమని ధర్మశాస్త్రవచనము లెత్తుకొనిన దుర్యోధనుని వైఖరిని ప్రతివాదులు గమనింపవలెను.

—: భీమసేనదుర్యోధనయుద్ధము భీమసేనగదాఘాతమున దుర్యోధనోరుభంగము :—

దుర్యోధనాభిప్రాయప్రకారము భీమసేనునితో ద్వంద్వయుద్ధము జరుగు నపుడు దుర్యోధనునితో భీమసేను డిట్లనెను—

"రాజ్ఞాపి ధృతరాష్ట్రేణ త్వయా చాస్మాసు యత్కృతం ।
స్మర త ద్దుష్కృతం కర్మ య ద్భూతం వారణావతే ॥
ద్రౌపదీ చ పరిక్లిష్టా సభామధ్యే రజస్వలా ।
ద్యూతే య ద్విజితో రాజా శకునే ర్బుద్ధినిశ్చయాత్ ॥
యాని చాన్యాని దుష్టాత్మన్ పాపాని కృతవా నసి ।
అనాగస్సు చ పార్థేషు తస్య పశ్య మహ త్ఫలమ్ ॥
త్వత్కృతే నిహత శ్శేతే శరతల్పే మహాయశాః ।
గాంగేయో భరతశ్రేష్ఠః సర్వేషాం నః పితామహః ।
హతో ద్రోణశ్చ కర్ణశ్చ హత శ్శల్యః ప్రతాపవాన్ ॥
వైరస్య చాదికర్తాఽసౌ శకుని ర్నిహతో రణే ।
అవశిష్ట స్త్వమే వైకః కులఘ్నోఽధమపూరుషః ॥
త్వామ ప్యద్య హనిష్యామి గదయా నాత్ర సంశయః ।

దుర్యోధనా! నీతండ్రియు, నీవును మాయెడల జేసిన దుష్కర్మలను స్మరణకు దెచ్చికొనుము; వారణావతములో జేసిన పనిని, సభలో రజస్వలయైన ద్రౌపదియెడల చేసిన పనిని, ద్యూతములో శకుని బుద్ధితో జేసిన పనిని, నిరపరాధులమైన మాయెడల జేసియున్న ఆయాపనులను దలచికొనుము; నీకీ ప్రస్తుతస్థితి ఆదుష్కార్యఫలితమే అని గ్రహింపుము.

భరతకులశ్రేష్ఠుడు మన భీష్మపితామహుడు శరతల్పమున బడినది నీదుష్కృతఫలమే. నీమూలమున ద్రోణకర్ణశల్యశకునిప్రభృతులు హతులైనారు. ఇక కులఘ్నుడవైన నీవు శేషించినావు. నిన్ను గదచే హతుని జేయుచున్నాను; అని.

ఆపై ద్వంద్వయుద్ధము ప్రచండముగా జరుగునపుడు కృష్ణార్జునులు సంభాషించుకొనుటలో దుర్యోధనుడు 13 సంవత్సరముల నుండియు భీమసేనహింసాభిప్రాయముతో గదాయుద్ధకృషి జేయుచున్నా డనియు, నైపుణ్యమున దుర్యోధనుడును, బలములో భీమసేనుడును అధికులనియు, ద్యూతకాలములో భీమసేనుడు—

"ఊరూ భేత్స్యామి తే సంఖ్యే గదయేతి సుయోధనమ్ ।"

నాగదాఘాతమున నీయూరువుల భగ్నముజేయుదు నని చేసిన ప్రతిజ్ఞ ననుసరించి కృతార్థుడు కావలసిదేకాని యథాన్యాయముగ యుద్ధముజేయుట కృతార్థతావహము కాదనియు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పగా పార్థుడు తొడ జూపి భీమసేనునకు సంజ్ఞ చేసెను. అది దుర్యోధనుడును గ్రహించెను. భీమసేను డాపై జరిగిన యుద్ధములో దుర్యోధనుని యూరువులపై గొట్టి పడగొట్టెను.

గదాయుద్ధమర్యాద నాలోచింపగా తొడలపైగొట్టుట మర్యాద కాదు. కనుకనే తన గదాయుద్ధశిక్షాక్రమము ననువర్తించియున్న భీమసేనుడు స్వయముగా నట్లు కొట్టియుండలేదు. శ్రీకృష్ణోపదిష్టమార్గమున నట్లు చేసెను. శ్రీకృష్ణు డటు లుపదేశించుటకు ఆనాటి భీమసేన ప్రతిజ్ఞయే కారణము. భీమసేను డట్టి ప్రతిజ్ఞ జేయుటకు ద్యూత సభలో దుర్యోధనుడు ద్రౌపదీదేవికి తన యెడమతొడను జూపుటయే కారణ మని ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక.

భీమసేను డట్లు దుర్యోధనుని పడగొట్టి దుర్యోధనుని పురాతన దుశ్చేష్టల నుద్ఘాటించి ఆతని శిరముపై పాదాఘాతము గావించెను. అది చూచి ధర్మజుడు అట్లు చేయకుము, చేయకుము అని భీమసేనుని గూర్చి పలికి దుర్యోధనుని జూచి నీమూలమునగదా యింత కులక్షయ దుస్థితి వచ్చినదనుచు చింతించెను. పాదాఘాతము చేసిన భీమసేనుడు క్రూరు డని ప్రతివాదు లనుట తప్పు. దుష్టశిక్షణవిధులలో పరస్త్రీల పట్ల దుర్నయముగా బ్రవర్తించినవాని కట్టి శిక్షకూడ విహితమై నీతి శాస్త్రమం దుండుటవలన ద్రౌపదీదేవిపట్ల అవినీతిగా ప్రవర్తించి తొడనుజూపినపుడు దుర్యోధనునిగూర్చి భీమసేనుడుచేసిన ప్రతిజ్ఞలోనే–

"సుయోధన మిమం పాపం హన్తాస్మి గదయా యుధి ।
శిరః పాదేన చాఽస్యాహ మధిష్ఠాస్యామి భూతలే ॥"

శిరస్సుపై పాదాఘాతముకూడ జేయుదు నని చెప్పియుండి అట్లే చేసెను. ఈవిషయము చతుర్థభాగములో నిరూపింపబడినది.

ఆసమయమునకు అక్కడకు వచ్చియున్న బలరాముడు భీమసేనుడు చేసిన ఊరుభంగపాదాఘాతములను జూచి క్రుద్ధుడై "అధో నాభ్యా న హన్తవ్య ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయః" నాభికి దిగువభాగములో గొట్టరాదని శాస్త్రము; భీమసేనుడు చేసిన దధర్మము; భీమసేనుని శిక్షింతుననుచు లేచినపుడు శ్రీకృష్ణుడు పట్టుకొని ఉపపత్తులు చెప్పుటలో ఇట్లు బోధించెను—

"ప్రతిజ్ఞాపాలనం ధర్మః క్షత్రియస్యేహ వేద్మ్యహమ్ ।
సుయోధనస్య గదయా భంక్తా స్మ్యూరూ మహాహవే ॥
ఇతి పూర్వం ప్రతిజ్ఞాతం భీమేన హి సభాతలే ।

టీ. "ప్రతిజ్ఞాపాలనరూపత్వా దప్యధో నాభిప్రహారో నాధర్మ ఇత్యర్థః।"

మైత్రేయే ణాభిశప్తశ్చ పూర్వమేవ మహర్షిణా ॥
ఊరూ తే భేత్స్యతే భీమో గదయేతి పరంతప !
అతో దోషం న పశ్యామి మా క్రుధ్యస్వ ప్రలంబహన్ ॥"

ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనము క్షత్రియునకు ధర్మము; ఈభీమసేనుడు ద్యూతసభలో దుర్యోధనుడు చేసిన దుర్నయమునకు శాస్తిగా నీతొడలను భగ్నము చేయుదు నని ప్రతిజ్ఞ చేసియుండెను.

ఈదుర్యోధనుడు మైత్రేయమహర్షియొద్ద చూపిన ముష్కరమునకు (తొడగొట్టుట) నీతొడలు భీమసేనగదాఘాతమున భగ్నమగు నని మహర్షిచే శపింపబడెను; కాబట్టి ఇది యధర్మము కానేరదు. అని.

ఇచ్చోట గదాయుద్ధసామాన్యధర్మమును బట్టి బలరాముని ఆక్షేపము, దుర్యోధనవిషయమై విశేషధర్మమునుబట్టి కృష్ణభగవానుని సమాధానము అని తెలిసికొనవలయును. వెనుక జూపబడిన ఘోషయాత్రాంతిమగాథలో దుర్యోధనునితో అసురులు చెప్పినట్లు దుర్యోధనుని ఊర్ధ్వకాయము వజ్రసన్నిభమై అభేద్యముగను, అధఃకాయము కుసుమకోమలముగను సృజింపబడియున్నది. న్యాయముగా ఆతని యూర్ధ్వకాయము అభేద్యమే; కాని యాతడు ద్రౌపదీదేవికి తొడ

జూపుట, మైత్రేయమహర్షియొద్ద తొడ గొట్టుట అను దుర్లక్షణములచే స్వబుద్ధితో ప్రాణహానిస్థానము తొడలుగా చేసికొనినాడు; ఇది దుర్యోధనుని స్వయంకృతాపరాధమే కాని, భీమసేనుని అపరాధమేమియు లేదు; శ్రీకృష్ణుని దంతకంబె లేదు.

—♦ కృష్ణభగవానునిగూర్చి దుర్యోధనుడు పరుషోక్తు లాడుట, కృష్ణభగవానుడు మందలించుట ♦—

భీమసేనగదాఘాతమున ఊరుభంగముతో నేలబడిన దుర్యోధనుని నిందించుచు, భీమసేను నభినందించుచున్న పాంచాలురతో శ్రీకృష్ణభగవానుడు దుర్యోధననిరసనము సూచింపుచు మాటలాడి నపుడు రోషముతో కృష్ణభగవానునిగూర్చి దుర్యోధను డిట్లనెను—

"కంసదాసస్య దాయాద న తే లజ్జాఽస్త్యనేన వై ।
అధర్మేణ గదాయుద్ధే యదహం వినిపాతితః ॥
ఊరూ భిన్ధీతి భీమస్య స్మృతిం మిథ్యా ప్రయచ్ఛతా ।
కిం న విజ్ఞాతమేతన్మే యదర్జునమవోచథాః ॥
ఘాతయిత్వా మహీపాలాన్ ఋజుయుద్ధాన్ సహస్రశః ।
జిహ్మైరుపాయైర్బహుభిర్న తే లజ్జా న తే ఘృణా ॥
అహన్యహని శూరాణాం కుర్వాణః కదనం మహత్ ।
శిఖండినం పురస్కృత్య ఘాతితస్తే పితామహః ॥
అశ్వత్థామ్నస్సనామానం హత్వా నాగం సుదుర్మతే ।
ఆచార్యో న్యాసితశ్శస్త్రం కిం తన్న విదితం మయా ॥
స చానేన నృశంసేన ధృష్టద్యుమ్నేన వీర్యవాన్ ।
పాత్యమానస్త్వయా దృష్టో న చైనం త్వమవారయః ॥
వధార్థం పాండుపుత్రస్య యాచితాం శక్తిమేవ చ ।
ఘటోత్కచే వ్యంసయతః కస్త్వత్తః పాపకృత్తమః ॥
ఛిన్నహస్తః ప్రాయగతస్తథా భూరిశ్రవా బలీ ।
త్వయాఽభిసృష్టేన హతశ్శైనేయేన దురాత్మనా ॥
కుర్వాణశ్చోత్తమం కర్మ కర్ణః పార్థజిగీషయా ।
వ్యంసనేనాఽశ్వసేనస్య పన్నగేంద్రస్య వై పునః ॥

పునశ్చ పతితే చక్రే వ్యసనార్తః పరాజితః ।
పాతిత స్సమరే కర్ణ శ్చక్రవ్యగ్రోఽగ్రణీ ర్నృణామ్ ॥
యది మాం చాపి కర్ణం చ భీష్మద్రోణౌ చ సంయుగే ।
ఋజునా ప్రతియుధ్యేథా న తేస్యా ద్విజయో ధ్రువమ్ ॥
త్వయా పున రనార్యేణ జిహ్మమార్గేణ పార్థివాః ।
స్వధర్మ మనుతిష్ఠన్తో వయం చాఽన్యే చ పాతితాః ॥"

ఓకృష్ణా ! గదాయుద్ధములో అధర్మముచే నన్ను బడగొట్టించితివి. నీకు లజ్జ లేదా ? ఊరుభంగము జేయునట్లు భీమునకు జ్ఞాపకముగా పార్థునకు నీవు చెప్పినది నేనెరుగనా ? ఋజుమార్గమున యుద్ధముచేయు మాపక్షములోని వేలకొలది వీరులను అనేకకపటోపాయములచే వధింపజేసిన నీకు లజ్జలేదు; దయ లేదు. శిఖండిని పురస్కరించుకొని భీష్మపితామహుడు పడగొట్టబడినాడు. "అశ్వత్థామా హతః" అని పలికించి ద్రోణాచార్యునిచే శస్త్రసంన్యాసము చేయింపబడినది. అది నే నెరుగనా ? ఆద్రోణాచార్యుని పడగొట్టు ఈధృష్టద్యుమ్నఘాతుకుని నీవు వారింపవైతివి. పార్థవధార్థమై సంపాదించుకొనిన కర్ణుని ఏకవీరఘ్నిని ఘటోత్కచునినిమిత్తమున వ్యర్థముగావించిన నీకంటె పాపకృత్తము డెవడు ? ఛిన్నహస్తుడై ప్రాయోపవేశమును బూను భూరిశ్రవస్సును సాత్యకి వధించినది నీప్రేరణచేతనే.

పార్థునితో ఘోరయుద్ధము చేయు కర్ణుని నాగాస్త్రమును వ్యర్థము గావించి, చక్రము డించుకొనిపోయినపుడు కర్ణుని పడగొట్టించినవాడవు నీవు. నన్నుగాని, కర్ణునిగాని, భీష్మద్రోణులనుగాని ఋజుయుద్ధమున ప్రతిఘటించిననాడు నీకు విజయము కలుగదనుట ధ్రువము. స్వధర్మనిష్ఠులమైన మేమును, మాపక్షమువారును అపూజ్యుడవైన నీచే కపటమార్గమున బడగొట్టబడినాము. అని.

శ్రీకృష్ణుడు చేసినది కపట మనిన యీదుర్యోధనుడు- ద్యూతములోగాని, వనవాసాజ్ఞాతవాసపణకల్పనలోగాని, లాక్షాగృహాదులలోగాని చేసియున్నది యేదో ప్రతివాదులు స్మరింపవలయును.

"మాయావీ మాయయా వధ్యః" అన్నట్లు కపటులను పడ గొట్టుటకు కపటముగూడ నాశ్రయణీయమే అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను.

ఇచ్చట భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణ,దుర్యోధన,భూరిశ్రవస్సుల వధవిషయమై శ్రీకృష్ణు డన్యాయము చేసినట్లు దుర్యోధను డనెను.

భీష్మద్రోణులు పాండవపక్షీయమయిన ధర్మమునకు తమప్రాణము లర్పింపదలచి తమ వధోపాయమును తామే పాండవులకు దెలిపియుండుటచే భీష్మద్రోణానుమతిపై జరుపబడిన ఆకార్యములో శ్రీకృష్ణుని యన్యాయ మేమున్నది ?

కర్ణుని విషయమై నాగాస్త్రమును గురి తప్పింపజేయుట, సారథ్యధర్మమగుటచే నందులో శ్రీకృష్ణుని అన్యాయ మేమున్నది ? ఏకపురుషఘ్ని నిచ్చిన యింద్రుడే దానికి గురియగుటకై ఘటోత్కచుని సృజించియుండుటచే నందులో శ్రీకృష్ణుని యన్యాయ మేమున్నది ?

బ్రాహ్మణశాపమూలమయిన రథచక్రము దించుకొనిపోవుట, అదియే ఆతని మరణసమయముగా నిర్దేశింపబడుట, సంభవించుటచే నప్పుడు కర్ణుని వధింపజేయుటలో విధి నతిక్రమింపకుండ జేయు కృష్ణభగవానుని అన్యాయ మేమున్నది ?

భీమసేనప్రతిజ్ఞనుబట్టియు, మైత్రేయశాపమునుబట్టియు, జరుపబడిన దుర్యోధనోరుభంగములో శ్రీకృష్ణుని అన్యాయ మేమున్నది ? భూరిశ్రవస్సును వధింపబూనిన సాత్యకి—

"వార్యమాణ స్స కృష్ణేన పార్థేన చ మహాత్మనా ।
విక్రోశతాం చ సైన్యానా మవధీ త్తం ధృతవ్రతమ్ ॥"

కృష్ణార్జునులు వద్దువద్దని వారించుచున్నను వధించె నని చెప్పబడియుండ అందు శ్రీకృష్ణుని ప్రేరణ యున్నట్లు దుర్యోధను డనుట ఎంత అన్యాయము ? ఇట్లనుట దుర్యోధనునకు సహజము. పాండవుల పట్ల మే మెన్నడును ఏతప్పును చేసియుండలేదు. అని కురుసభలో కృష్ణభగవానునియొద్ద పలికినవా డీదుర్యోధనుడు కాడా ? పాండవుల

పట్ల తాము చేసిన అకార్యములను ఆయాసమయములలో తలపోసి కొని చింతించినవాడు ఈదుర్యోధనుడు కాడా? నీకంటెను ఎక్కువ మాయలు మేము చేయగలము; నీవేమి చేయగలవో వచ్చి చేయవలసిన దని ఉలూకునిచే కృష్ణభగవానునకు కబురంపి కాలుదువ్వినవాడు దుర్యోధనుడు కాడా? దుర్వృత్తిగల తన మనోరథము నెరవేరక కృష్ణభగవానుని తిట్టుట కుపక్రమించిన దుర్యోధనుని మాటలు పట్టు కొని ప్రతివాదులు దుర్యోధను నభినందించుచు శ్రీకృష్ణుని నిందించుచు వ్రాయుట హేయము.

ఆదుర్యోధనోక్తులపై కృష్ణభగవాను డిట్లు మందలించెను—

ఆంధ్రభారతము— "అచ్యుతుం డతని యాననం బాలోకించి నీవు భీముని బాములం గఱపించియు, విషం బిడియు, నీటం ద్రోచియుఁ బలుమాఱు చంప దెగితివి. గొంతియు, గొడుకు లేవురును నిద్రించు సమయంబున జతుగృహంబున దహనంబు దరికొల్పితివి. ధర్మోత్తరుండగు నజాతశత్రుసంపదల గపటద్యూతం బాడి శకునికైతవంబున నపహరించి తంతబోక యాజ్ఞసేని నేకవస్త్రరజస్వలం గొలువులోపల భంగపెట్టి తాపఱిద్ద నిన్ను నిట్టి దురవస్థలకు దేరం దగియుండ నట్లు పోయి సమయంబు నడిపి నీచేసిన సకలదుష్కృతంబులు సహించిన యి ప్పాండవాగ్రజు పనుపున నేను బుడమిపా లడుగవచ్చిననా డీనేరక నీనేరమి నిల్పైతి. భవదీయంబగు లోభంబునం బాపనిశ్చయింబున మదంబున శాంతచిత్తు లగు శాంతనవద్రోణులకుం బ్రాణహాని వాటిల్లె. వినుము ద్రుపదుని తపోయజ్ఞ ప్రభావంబుల నదియ పనిగా జనియించిన శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులు ఆభీష్మగురు మరణంబులకుం గారణంబులుగాక తక్కుదురే. యనేకయోధప్రౌఢు లొక్కరుని బాలు సౌభద్రుం బొదివి చంపినం బూనిన పూన్కి నిఖిలోపాయంబుల నేఱపక పుణ్యాత్మయైన పాంచాలి నరణ్యంబునం బరిభవించిన పాపాత్ముని సైంధవుని బ్రతికిపోవిడిచి యర్జునుం డగ్నిం బ్రవేశించునే. యిన్నితెఱుల చరిత్రంబుల నిర్మలంబులు. ఘోషయాత్ర నిన్ను గంధర్వులు పట్టుకొనిపోవునప్పుడు నీవారెల్లం జాఁచిన నర్జునుండు నిన్ను విడిపించుట యెఱుంగవే. గాంగేయకుంభజకర్ణాశ్వత్థామకృపు లుద్దామసమగ్రసైన్యంబులతోడ నడిచిరా నీవు విరటుని గోవులం బట్టికొని పోవుచోట మీరందఱు నర్జునుని సమ్మోహనాస్త్రంబున మూర్ఛితులైన సమయంబున నతండు మిమ్ముం గాచుట యెఱుంగరాదె. నీవాచరించిన పాపం

బలకెల్ల మూలంబైన కర్ణునరదంబు ధరణిం గ్రుంకినం గవ్వడి వానిచేయు కేలు కాచి కొనియుండు. నుండెనేనియు భూసురశాపంబున నట్లైన రథంబునకు నిష్కృతి గలుగునే. కావున నన్నిచు సమయించుట సముచితంబు... పాండునందనులు పుట్టి నంతటినుండి నేడు తుదిగా నీయెడ ధర్మవిరోధం బాచరింపరు... పవనతనయుండు పట్టిన ప్రతిన యెఱుంగవె. గద నూరుభంగంబు సేయుదు నని పలికి పిడికిటం బొడుచునే. యవి యెల్లను వృథాజల్పంబు లూరకుండు మనుటయు...”

ఆశ్రీకృష్ణోక్తులకు బదులు చెప్పలేక ప్రస్తావము మార్చి దుర్యోధను డిట్లు పలికెను___

“అధీతం విధివ ద్దత్తం భూః ప్రశాస్తా ససాగరా ।
మూర్ధ్ని స్థిత మమిత్రాణాం కో ను స్వంతతరో మయా ॥
యదిష్టం క్షత్రబన్ధూనాం స్వధర్మ మనుపశ్యతామ్ ।
తదిదం నిధనం ప్రాప్తం కో ను స్వంతతరో మయా ॥
ససుహృ త్సానుగ శ్చైవ స్వర్గం గన్తాఽహ మచ్యుత !
యూయం నిహతసంకల్పా శ్శోచన్తో వర్తయిష్యథ ॥
అస్య వాక్యస్య నిధనే కురురాజస్య ధీమతః ।
అపతత్సుమహ ద్వర్షం పుష్పాణాం పుణ్యగన్ధినామ్ ॥
సిద్ధాశ్చ ముముచు ర్వాచ స్సాధు సాధ్వితి పార్థివ ।
వ్యరాజంశ్చ దిశ స్సర్వా నభో వైడూర్యసన్నిభం॥”

ఓ అచ్యుతా ! నేను వేదశాస్త్రాధ్యయనము చేసినాను; దానములు చేసినాను; భూమి నేలినాను; శత్రువుల నణచినాను; క్షత్రియోచితమైన యుద్ధమరణము నొందినాను. నాకంటె నధికు డెవడు ? మీరు శోకించుచు బ్రతుకుడు. నేను సుహృద్వర్గముతో, అనుచరవర్గముతో స్వర్గమునకు వెళ్ళుచున్నాను. అని.

దుర్యోధనుని యీమాట ముగిసినతోడనే పుష్పవృష్టి సిద్ధుల సాధువాదములు జరిగినవి; దిక్కులు ప్రకాశించినవి.

ఈపుష్పవర్షాదులచే దుర్యోధనునకు ముందు స్వర్గప్రాప్తి యను విషయము తెలుపబడినది. “అస్య వాక్యస్య నిధనే” అనునపుడు ‘అస్య’ అను ఇదంశబ్దము “ఇదమస్తు సన్నికృష్టమ్” అని సన్నికృష్టపరామర్శ

కము. ఆసన్నికృష్టవాక్యము—“స్వర్గం గన్తాఽహా మచ్యుత” అను నది. పూర్వోక్తప్రకారము అధర్మముల కొడిగట్టిన దుర్యోధనునకు ప్రాప్తించునది నరకమా ? స్వర్గమా ? అను సందేహము పోగొట్టుటకై యుద్ధమరణనిమిత్తమున ముందుగా ప్రాప్తించునది స్వర్గమే అని సూచింపబడినది. శిశుపాలవధసందర్భమున శ్రీకృష్ణుడు జగద్వంద్యుడగునా ? కాడా ? అనుసందేహము పోగొట్టుటకు సంభవించిన పుష్పవృష్టి జగద్వంద్యు డని తెలిపినది. కాబట్టి యెప్పు డయినను ఒక సందేహనివృత్తికే పుష్పవర్షాదికము కలుగుచుండు నని తెలిసికొనవలెను. దుర్యోధనుడు పాపాత్ము డనుటలో సందేహము లేదు. నీవీయీపాపకార్యములు చేసినా వని యుద్ఘాటించిన శ్రీకృష్ణునకు దుర్యోధనుడు నే నవి చేయలేదని బదులు చెప్పనేలేదు. అట్టిస్థితిలో ఆతడు పుణ్యాత్ము డనుటకు పుష్పవర్షాదికము ప్రమాణ మని ప్రతివాదు లనుట అసంగతము కాదా ? ఈదుర్యోధనుడు పుట్టినపుడు గోచరించిన ఉత్పాతములు కులాంతకు డగునని యు, లోకోపద్రవకారి యగు ననియు సూచించినవి. ఈతడు పరలోకమున కేగునపుడు గోచరించిన పుష్పవర్షాదికము ఈతనికి ముందుగా స్వర్గము ప్రాప్తించునని సూచించెను ఈ రెండును నిజమే. ప్రతివాదిమతములో నీ రెండును విరుద్ధములగును. దుర్యోధనపరిసమాప్తితో భూభారహరణ మగుటనుబట్టి సిద్ధసాధువాద-దిక్ప్రకాశములు సంభవించినవి.

ఆపుష్పవర్షాదికృతమైన దుర్యోధనపూజను చూచి శ్రీకృష్ణప్రభృతులు లజ్జితు లైనట్లు చెప్పబడినది—

“వాసుదేవ పురోగమాః । దుర్యోధనస్య పూజాం తు దృష్ట్వా వ్రీడా ముపాగమన్ ।”

ఇచ్చట వాసుదేవునియందు చెప్పబడిన లజ్జ భగవానుని మనుష్యచేష్టాభినయమాత్రము. ఈవిషయము ‘శ్రీకృష్ణనిందానిరాకరణము’లో ప్రతిపాదింపబడినది.

ఇక పాండవులయందలి లజ్జ అధర్మభీతు లగు పాండవుల యోగ్యతావిశేషమునే చాటుచున్నది. యుద్ధమందలి సామాన్యధర్మమునుబట్టి తాము చేసిన దధర్మ మనుకొని వారు లజ్జితులైనారు. కర్ణదుర్యోధనాదులపట్ల విశేషధర్మమునుబట్టి వీరిట్లు వధింపబడవలసినవారే. మీరు చింతింపవలసినపని లేదు. అని అప్పుడు కృష్ణపరమాత్మ బోధించియున్నాడు—

"మిథ్యావధ్యా స్తథోపాయై ర్బహవ శ్శత్రవోఽధికాః ।
పూర్వై రనుగతో మార్గో దేవై రసురఘాతిభిః ॥
సద్భిః శ్చానుగతః పన్థా స్స సర్వై రనుగమ్యతే ।" అని.

ఇంకొకవిశేషము—"స్వధర్మనిష్ఠులమైన మమ్ము నీవు అధర్మమార్గమున బడగొట్టించినావు" అని శ్రీకృష్ణునితో బలికిన దుర్యోధనుడు ద్యూత మధర్మమని చెప్పినతండ్రితో రాజధర్మమును చెప్పుచు—లోకవృత్తము వేరు, రాజవృత్తము వేరు. రాజు సదా స్వార్థచింతాపరుడై యుండవలెను. రాజునకు శత్రుజయము స్వవృత్తి. అది ధర్మము కానిమ్ము; అధర్మము కానిమ్ము. ప్రచ్ఛన్నముగాగాని, ప్రకాశముగాగాని శత్రుబాధకమైన యుపాయ మేదో అదియే శస్త్ర మనబడును. అని స్వసిద్ధాంతమును చెప్పియుండెను. (సభాప. అ ౫౫)

ఈదుర్యోధనుడు స్వధర్మనిష్ఠుడట ! శ్రీకృష్ణుని దధర్మమట ! నిర్దోషులయందు శత్రుత్వము వహించి శత్రునిగ్రహోపాయములలో ధర్మాధర్మవిచక్షణముతో బనిలేదని సాగినంతవరకు ఘోరకృత్యములతో ప్రవర్తించినవాడు దుర్యోధనుడు. దుష్టులయందును మిత్రభావమునే వహించి, అష్టకష్టములు సహించి శాంతితో సంధికై ప్రయత్నించి తప్పక వచ్చిపడిన యుద్ధములో, శత్రునిగ్రహపద్ధతులలో ధర్మము నతిక్రమింపక, ధర్మసంస్థాపకు డగు కృష్ణభగవానుని అనుమతిపై తత్త్వచ్ఛాప- అనుగ్రహ- ప్రతిజ్ఞా- రూపవిశేష ధర్మావలంబనమున శత్రునిగ్రహము నాచరించినవారు పాండవులు.

దుర్వృత్తి కలిగియున్న దుర్యోధనుడు అర్థియై వెళ్ళి యుద్ధసాహాయ్యము గోరినపుడు లక్ష గోపాలనారాయణసేన నిచ్చి పంపినవాడు కృష్ణభగవానుడు. ఆకృష్ణభగవానుడు సంధికై వచ్చుచున్నాడని తెలిసి నపుడే ఆతని బంధించి పడవేయదలచితిని. ఇది సాగుట కుపాయము చెప్పవలసినదని భీష్మాదులతో పలికినవాడును, సాగలేదుగాని కురుసభలో బంధింప నుద్యమించినవాడును దుర్యోధనుడు.

అట్టి దుర్యోధనుని క్షేమముగోరి సంధిజేసుకొని నీవు సుఖింపుమని బోధించినవాడు కృష్ణభగవానుడు. ఆకృష్ణభగవానునితో నే నేతప్పులు చేసి యెరుగను; నే నేమియు పాండవుల కిచ్చువాడను గాను. యుద్ధములో జంపుటో, చచ్చుటో కావలసినదే. అని తెగించి మాటలాడినవాడు దుర్యోధనుడు.

ఇట్టి దుర్యోధనుడు ధర్మనిష్ఠుడా ? కృష్ణభగవాను డధర్మపరుడా ? లోకములో దుష్టశిక్షణము, శిష్టరక్షణము లోకక్షేమము గోరు ప్రభువునకు లక్షణము. ధర్మాత్ములు శిష్టులనియు, అధర్మాత్ములు దుష్టులనియు లోకవ్యవహారము. అందుచే శిష్టరక్షణమూలకముగా ధర్మస్థాపనము, దుష్టశిక్షణమూలకముగా అధర్మ నిర్మూలనము ప్రభువుయొక్క కృత్యమై యున్నది. ఆ కృత్యములలో ప్రభువు రాగద్వేషవశుడై యుండక శాస్త్రీయమైన ధర్మమందే దృష్టి కలిగి యుండును. అట్టి ప్రభువు యొక్క నిగ్రహానుగ్రహములకు వ్యక్తిగత పక్షపాతము హేతువు కాదనుట మతిమంతులకు తెలిసినవిషయమే.

ఇట్టిస్థితిలో జగత్ప్రభువై యుండి—

"పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే॥"

అని లోకమునకు చాటిన కృష్ణభగవానుడు సాధుపరిత్రాణముగా పాండవరక్షణమును, అసాధువినాశముగా దుర్యోధనాది దుష్టనిగ్రహమును గావించి ధర్మసంస్థాపనము జేసెననియు, పై శ్లోకము

నకు లక్ష్యములే పాండవకౌరవచర్య లనియు, అధర్మనిర్మూలనపూర్వక ముగా కృష్ణభగవానుడు చేసినది ధర్మసంస్థాపనమే కాని మరియొకటి కాదనియు ప్రతివాదులు తెలిసికొందురుగాక.

—: పాండవులనుగూర్చి కృష్ణపరమాత్మ తెలిపిన ముఖ్యవిషయము :—

మాతగా వెళ్ళిన కృష్ణపరమాత్మను భోజనమునకై దుర్యోధనుడు ఆహ్వానించి ఆతని యనంగీకారమును గ్రహించి పాండవులకును, మాకును ద్వేషము కాని మనలో మన కేమున్నది? అని ప్రశ్నించి నపుడు కృష్ణపరమాత్మ యిట్లు చెప్పెను—

"అకస్మా ద్ద్వేష్టి వై రాజన్ జన్మప్రభృతి పాండవాన్ ।
ధర్మే స్థితాః పాండవేయాః క స్తాన్ కిం వక్తు మర్హతి ॥
య స్తాన్ ద్వేష్టి స మాం ద్వేష్టి య స్తా నను స మా మను ।
ఐకాత్మ్యం మాం గతం విద్ధి పాండవై ర్ధర్మచారిభిః ॥" (ఉద్యో. అ. 91)

జన్మప్రభృతి నీవు నిష్కారణముగా పాండవులను ద్వేషించుచున్నాను. ధర్మనిష్ఠులైన పాండవులయందు ఈతప్పున్నదని అనగలవాడెవ్వడు? ధర్మచారులైన పాండవులే నేనని తెలిసికొనుము. వారిని ద్వేషించుట నన్ను ద్వేషించుటే, వారిని పూజించుట నన్ను పూజించుటే; కనుక మన కేమి ద్వేషము? అని నీవనుట తప్పు. అని. దీనిచే భగవంతుడు మెచ్చుకొనిన ధర్మనిష్ఠులు పాండవు లనియు, ధర్మమే భగవంతునకు ప్రాణ మనియు, ధర్మద్రోహులు భగవద్ద్రోహులనియు స్పష్టమైనది.

ఈచెప్పిన శ్రీకృష్ణు డెట్టివాడు? "పితాఽహ మస్య జగతః" "తపా మ్యహ మహం వర్షం నిగృహ్ణా మ్యుత్సృజామి చ" (భగవద్గీత)

జగత్పితయై, సువృష్టి- అతివృష్టి- అనావృష్టులను కలిగించువాడై వారివారి ధర్మాధర్మానుగుణముగ ప్రజల కన్నోదకములు కల్పించువాడు. ఇట్టి కృష్ణభగవానుని, అట్టి పాండవులను నిందించు లోకమునకు అన్నోదకసమృద్ధి యెట్లో ప్రతివాదు లాలోచింపవలయు.

—: దుర్యోధనాశ్వత్థామాదిసంభాషణము; అశ్వత్థామకృతసౌప్తిక వధకార్యమునకు దుర్యోధనుని అభినందనము :—

ఊరుభంగమై పడియున్న దుర్యోధనుని విడిచి సేనలతో పాండవులు శ్రీకృష్ణపురస్కృతులై కౌరవశిబిరములకు వెళ్ళినతరువాత క్షతగాత్రులై యున్న కృప- అశ్వత్థామ- కృతవర్మలు దుర్యోధనుని సమీపించినపుడు దుర్యోధను డిట్లనెను—

"పృథివీం పాలయిత్వాఽహ మేతాం నిష్ఠా ముపాగతః ।
మా భవంతోఽత్ర తప్యన్తాం సౌహృదా న్నిధనేన మే ॥
యది వేదాః ప్రమాణం వో జితా లోకా మయాఽక్షయాః ।
మన్యమానః ప్రభావం చ కృష్ణస్యామితతేజసః ॥
తేన న చ్యావిత శ్చాహం క్షత్రధర్మా త్స్వనుష్ఠితాత్ ।
యతితం విజయే నిత్యం దైవం తు దురతిక్రమమ్ ॥"

మహనీయులారా! భూమిని పాలించి తుదకు నే నీస్థితికి వచ్చితిని. నా నిధనమునకు మీరు విచారింపకుడు. వేదములు ప్రమాణమైనపుడు నేను స్వర్గమును జయించితి ననుటలో సందేహ మేమి? మహాతేజశ్శాలియగు శ్రీకృష్ణుని ప్రభావము నే నెరిగియుంకియు నా యుద్ధోద్యమమును మాన్పించుటకు శ్రీకృష్ణు డెంత చెప్పినను అది క్షత్రధర్మమని నేను మానలేను. విజయమునకై నిత్యప్రయత్నము చేయబడినది. దైవము దురతిక్రమముకదా! అని దుఃఖించెను.

అప్పుడు అశ్వత్థామ పాంచాలుల నందరును నేను వధింతును. నా కనుజ్ఞనిమ్మనగా దుర్యోధనుడు కృపాచార్యద్వారా అశ్వత్థామను సైన్యాధిపత్యమందు అభిషిక్తుని జేసి అనుజ్ఞనీయగా పాండవశిబిరములలో రాత్రి గాఢసుషుప్తిలోనున్న పాంచాలాదులను, పాండవ సేనలను, ఉపపాండవులను (పాండవులు శ్రీకృష్ణసహితులై ఓఘవతీ నదీతీరమందున్నారు) రౌద్రావేశమున వధించి దుర్యోధనుని యొద్దకు చేరి యిట్లు చెప్పెను.

"దుర్యోధన జీవసి త్వం వాక్యం శ్రోత్రసుఖం శృణు ।
సప్త పాండవత శ్శేషా ధార్తరాష్ట్రా స్త్రయో వయమ్ ॥
తే చైవ భ్రాతరః పంచ వాసుదేవోఽథ సాత్యకిః ।
అహం చ కృతవర్మా చ కృప శ్శారద్వత స్తథా ॥
పంచాలా నిహతా స్సర్వే మత్స్యశేషం చ భారత ।
కృతే ప్రతికృతం పశ్య హతపుత్రా హి పాండవాః ॥
సౌప్తికే శిబిరం తేషాం హతం సనరవాహనమ్ ।"

దుర్యోధనా! జీవించియున్నావుగనుక నీకు సంతోషవార్త చెప్పెదను వినుము. పాండవపక్షములో పాండవులు సాత్యకి, శ్రీకృష్ణుడు అను ఏడ్గురును కౌరవపక్షములో కృపాచార్యకృతవర్మలు, నేను అను ముగ్గురును శేషించినాము. మిగిలినవారందరిని రాత్రి నిద్రించుచున్నపుడు వధించితిని. అని.

"దుర్యోధనస్తు తాం వాచం నిశమ్య మనసః ప్రియాం ।
ప్రతిలభ్య పునశ్చేత ఇదం వచన మబ్రవీత్ ॥
న మేఽకరో త్త ద్గాంగేయో న కర్ణో న చ తే పితా ।
య త్త్వయా కృపభోజాభ్యాం స హితే నాఽద్య మే కృతమ్ ।
స చ సేనాపతిః క్షుద్రో హత స్సార్థం శిఖండినా ॥
తేన మన్యే మఘవతా సమ మాత్మాన మద్య వై ।"

కంఠగతప్రాణుడై యున్న దుర్యోధనుడు అప్రియవచనమును విని, స్మృతి దెచ్చుకొని యిట్లనెను— అశ్వత్థామా! కృప కృతవర్మ సహితుడవైన నీవు నాకు చేసిన మేలు భీష్మద్రోణకర్ణులుగూడ చేయలేదు. ఆధృష్టద్యుమ్నశిఖండులు హతులైనారుకనుక ఇప్పుడు నేను ఇంద్రునితో తుల్యుడ నని తలచుచున్నాను; అని. ఇచ్చట "భీష్మద్రోణకృపాదీం శ్చ పరివేష్ట్య న్త్యసురేఽసురాః" అని చెప్పబడుటచే సౌప్తికవధవిషయకమైన కృపాచార్యాదిప్రవృత్తి ఆసురావేశమూలకమె అని తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు తన సంతోషమును వెల్లడించి దుర్యోధనుడు శరీరము విడిచెను.

ఇచ్చట అశ్వత్థామకృతసౌప్తికవధము దుష్కార్యమైయుండ కంఠగతప్రాణుడై కూడ దాని కానందించినవాడు దుర్యోధనుడు; ఇదియే దుష్టలక్షణము. ఈవిషయమే యిట్లు చెప్పబడినది—

పాపః కంఠగతప్రాణోఽప్యభినన్దతి పాపినం ।
ద్రౌణిం ప్రసుప్తబాలఘ్నం పాంసుభు క్కురరాడివ ॥" (నీలకంఠీయమ్)

—: హతపుత్రమిత్రుడై యున్న ధృతరాష్ట్రునకు వేదవ్యాస భగవానుడుపదేశించిన విధము :—

శోకాకులుడై యున్న ధృతరాష్ట్రుని విదురుడు బహువిధముల జెప్పి యోదార్చెను. వ్యాసభగవానుడోదార్పుటలో నిట్లు చెప్పెను—

ధృతరాష్ట్రా! వినుము— పూర్వము నేను దేవసభకు వెళ్ళియున్నాను. అక్కడకు భూదేవి వచ్చి నాకార్యముమాట యేమని యడిగినపుడు విష్ణుభగవానుడామె కిట్లు చెప్పెను—

"ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాణాం యస్తు జ్యేష్ఠ శ్శతస్య వై ।
దుర్యోధన ఇతి ఖ్యాత స్స తే కార్యం కరిష్యతి ॥
తం చ ప్రాప్య మహీపాలం కృతకృత్యా భవిష్యసి ।
తస్యార్థే పృథివీపాలాః కురుక్షేత్రం సమాగతాః ॥
అన్యోన్యం ఘాతయిష్యంతి దృఢై శ్శస్త్రైః ప్రహారిణః ।
తత స్తే భవితా దేవి భారస్య యుధి నాశనమ్ ॥
గచ్ఛ శీఘ్రం స్వకం స్థానం లోకాన్ ధారయ శోభనే ।
స ఏష తే సుతో రాజన్ లోకసంహారకారణాత్ ॥
కలే రంశ స్సముత్పన్నో గాంధార్యా జఠరే నృప ।
అమర్షీ చపలశ్చాపి క్రోధనో దుష్ప్రసాధనః ॥
దైవయోగా త్సముత్పన్నా భ్రాతర శ్చాస్య తాదృశాః ।
శకుని ర్మాతుల శ్చైవ కర్ణ శ్చ పరమ స్సఖా ॥
సముత్పన్నా వినాశార్థం పృథివ్యాం సహితా నృప !
యాదృశో జాయతే రాజా తాదృశోఽస్య జనో భవేత్ ॥
అధర్మో ధర్మతాం యాతి స్వామీ చే ద్ధార్మికో భవేత్ ।
స్వామినో గుణదోషాభ్యాం భృత్యా స్స్యు ర్నాత్ర సంశయః ॥

దుష్టరాజాన మాసాద్య గతా స్తే తనయా నృప !
న హి తే పాండవా స్స్వల్ప మపరాధ్యన్తి భారత ॥
పుత్రా స్తవ దురాత్మానో యై రియం ఘాతితా మహీ ॥'' (స్త్రీపర్వము)

ఓ భూదేవీ ! ధృతరాష్ట్రుని జ్యేష్ఠపుత్రుడగు దుర్యోధనునిమూలమున నీ కార్యము చక్కబడును. ఆతని వలన ఘటించెడి యుద్ధములో పృథివీపతులు పరస్పరహతులగుదురు. నీకు భారహరణ మగును. నీవు స్వస్థానమునకు వెళ్ళుము. అని.

ధృతరాష్ట్రా ! అట్టి నీ యీ సుతుడు లోకసంహారనిమిత్తముగా కలియంశమున గాంధారీగర్భమున జన్మించి దుర్లక్షణములు గలిగి యుండెను. దైవయోగమున ఆతనిసోదరులుకూడ ఆతనివంటివారే పుట్టినారు. శకుని కర్ణుడు మొదలగువా రందరు లోకక్షయమునకే పుట్టినారు. రాజు గుణదోషములె అనుచరుల కంటును. ఆ పాండవులు కించిత్తును అపరాధము చేసి యెరుగరు. నీ పుత్రులు దురాత్ములై లోకహాని గలిగించినారు; అని.

ఇట్లు చెప్పి నీవు పుత్రశోకమున మరణింపబూనకుమా ? జీవించి పాండవులపై దయగలిగి కీర్తి గడింపు మని బోధించుటయు, ధృతరాష్ట్రుడు— "ధారయిష్యా మ్యహం ప్రాణాన" అని అంగీకరించుటయు జరిగినతరువాత వ్యాసభగవాను డంతర్ధాన మయ్యెను.

గాంధారీధృతరాష్ట్రులు సపరివారముగా యుద్ధభూమికి వచ్చి శోకించుచున్నపుడు పాండవులు వెళ్ళి ధృతరాష్ట్రునకు పాదాభివందనము చేయుటయు, ధృతరాష్ట్రుని విరుద్ధభావము శ్రీకృష్ణోపదేశమున తొలగిపోవుటయు సంభవించినతరువాత—

"తత స్స భీమం చ ధనంజయం చ మాద్ర్యాశ్చ పుత్రౌ పురుషప్రవీరౌ ।
పస్పర్శ గాత్రై స్స రుదన్ సుగాత్రా నాశ్వాస్య కల్యాణ మువాచ చైతాన్ ॥''

ఆధృతరాష్ట్రుడు కంట తడిపెట్టుకొనుచు పాండవులను దగ్గరదీసి వారిశరీరములు నిమిరి మంగళాశీర్వచనములు చేసెను. తరువాత

గాంధారీసన్నిధికి పాండవులు వెళ్ళబోవునపుడు పుత్రశోకార్తురాలైన ఆమె యుధిష్ఠిరునిపై పెట్టుకొనియున్న విరుద్ధాభిప్రాయము తత్కాలగతుడైన వ్యాసభగవానుని ప్రబోధమును బట్టి తొలగిపోగా స్వస్థచిత్తురాలై యిట్లనినది—

"దుర్యోధనాపరాధేన శ్శకునే స్సౌబలస్య చ ।
కర్ణదుశ్శాసనాభ్యాం చ కృతోఽయం కురుసంక్షయః ॥
నాపరాధ్యతి బీభత్సు ర్న చ పార్థో వృకోదరః ।
నకుల స్సహదేవశ్చ నైవ జాతు యుధిష్ఠిరః ॥"

కర్ణశకునిదుర్యోధనదుశ్శాసనుల అపరాధములచేతనే కులక్షయమిట్లయినది. పాండవుల తప్పేమియు లేదు; అని.

ఇది దుష్టచతుష్టయచర్యాసంగ్రహము. ఇది ప్రతివాది భ్రాంతినిరాసపూర్వకముగా పాండవపూజ్యతాప్రకటనార్థమై యెత్తి చూపబడినది. ఈవిషయమే ఈభాగమున కాదిలో ప్రదర్శింపబడిన— "యుధిష్ఠిరో ధర్మమయో మహాద్రుమః" "దుర్యోధనో మన్యుమయో మహాద్రుమః" అను భారతసూత్రభూతములగు రెండుశ్లోకములచే మహర్షిచే ప్రతిపాదింపబడినది. కౌటిల్యార్థశాస్త్రములో ఇంద్రియజయప్రకరణమున కామ, క్రోధ, లోభ, మాన, మదాదిదోషములను బట్టి సపరివారముగా నశించినవారిని చెప్పునట్టి ప్రస్తావములో—

"మానాత్ రావణః పరదారా న ప్రయచ్ఛన్ । దుర్యోధనో రాజ్యా దంశం చ, సబంధురాష్ట్రో విననాశ ।"

టీ. బాలిశ్యా దాత్మ న్యనుపమత్వబుద్ధి ర్మానః ।

అని చెప్పబడినది. దీనిచే పరదార నపహరించి రావణుడును, పరరాజ్య మపహరించి దుర్యోధనుడును చేటు దెచ్చికొనినా రని వెల్లడింపబడినది.

ఇట్లు ధర్మాత్ములగు పాండవులు, పాండవసర్వస్వాలనరాజ్యలాభదురాశతో కర్ణదుర్యోధనులు తెచ్చిపెట్టిన మహాసంగ్రామములో శ్రీకృష్ణరక్షితులై "యతో ధర్మ స్తతో జయః" అని గాంధారి యన్న

ట్లును, "ప్రీతో౽హం పుత్ర యుధ్యస్వ జయ మాప్నుహి పాండవ" "యతః కృష్ణ స్తతో ధర్మో యతో ధర్మ స్తతో జయః" అని భీష్ము డన్నట్లును, "అనుజానామి యుద్ధ్యస్వ విజయం సమవాప్నుహి" అని ద్రోణాచార్యు డన్నట్లును, విజయమునొంది స్వరాజ్యమందు మహర్షుల చేతను, ప్రజలచేతను జరుపబడిన పాండవపట్టాభిషేకమహోత్సవము నొంది దేదీప్యమానులై విరాజిల్లిరి.

"భీష్మద్రోణతటా జయద్రథజలా గాంధారనీలోత్పలా ।
శల్యగ్రాహవతీ కృపేణ వహనీ కర్ణేన వేలాకులా ॥
అశ్వత్థామవికర్ణఘోరమకరా దుర్యోధనావర్తినీ ।
సోత్తీర్ణా ఖలు పాండవై రణనదీ కైవర్తకః కేశవః ॥
జయతు జయతు దేవో దేవకీనన్దనో౽యం
జయతు జయతు కృష్ణో వృష్ణివంశప్రదీపః ।
జయతు జయతు మేఘశ్యామలః కోమలాంగో
జయతు జయతు పృథ్వీభారనాశో ముకున్దః ॥"

—: భారత విమర్శన-నిరాకరణము :—

సుయోధనవిజయమునకు ప్రథమముద్రణములో 'తొలిపలుకు'ను, ద్వితీయముద్రణములో 'భారతవిమర్శన'ను గరిగిపాటి రామమూర్తి బి. ఏ. గారు వ్రాసియున్నారు. తొలిపలుకులోని విరుద్ధాంశములు పూర్వప్రసంగములలో నిరాకరింపబడినవి. ఈభారతవిమర్శన 42పుటలు కలిగి 'సుయోధనవిజయము'నకు వ్యాఖ్యానరూపముగా వ్రాయబడి యున్నది.

దీనిని పరీక్షించుచు సింహావలోకనన్యాయమున ఉక్తానుక్తచింతనతో విషయనిరూపణము చేయబడుచున్నది.

వీరివిమర్శనలో ప్రతిపాదింపబడిన అంశములు— (1) సుయోధన విజయశబ్దార్థము యుక్తమేనట! (2) వ్యాసచర్య నింద్యమట! (3) ధృతరాష్ట్రునకు పట్టాభిషేకమట! (4) పాండవుల దౌష్ట్యమట! (5) ద్రౌపది నవ్వినదట! (6) ద్యూత మన్యాయరహితమేనట! (7)ద్రౌపదీ

పంచపతిత్వము దూష్యమట! (8) శ్రీకృష్ణుడు ఆరవపతికి అవకాశ మిచ్చెనట! (9) ద్రౌపదికి ఆరవవానిపై దృష్టిపడెనట! (10) ద్రౌపది ద్యూతవిజితయేయట! |(11) ధర్మరాజు ద్రౌపదిని రజస్వలావేషము ధరించి రమ్మనెనట! (12) ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము జరుగలేదట! (13) జయము, భారతము, మహాభారతము అని మూడు గ్రంథములు ముగ్గురిచే క్రమముగా పెంచి వ్రాయబడెనట! యథాక్రమముగా వీనిని పరిశీలించుచున్నాము—

1. సుయోధనవిజయశబ్దార్థము— ఇక్కడ కర్మణిషష్ఠియని, విజయమనగా శత్రువును చంపుట యని. సుయోధనుడు భీమునిచే చంపబడె నని దాని కర్థమని చెప్పి, ఆపై భౌతికము, నైతికము అని విజయము రెండువిధము లనుచు భౌతికవిజయము పాండవుల దని నైతికవిజయము సుయోధనుని దని ఆ శబ్దమున కర్థము విమర్శనకర్తలు వ్రాసినారు. దీనిచే కర్మషష్ఠినేకాక కర్తృషష్ఠినిగూడ వీరు అంగీకరించి సుయోధనునకు విజయ మనికూడ అర్థము చెప్పినట్లయినది.

ఇచట వీరి నడుగవలసియున్నది— మీరు చెప్పినట్లు విజయ శబ్దమునకు చంపుట అర్థముకనుక కర్మషష్ఠీపక్షములో సుయోధనుని చంపుట అను అర్థముచే సుయోధనవిజయశబ్దమునకు పాండవవిజయ మని అర్థము తేలినది.

అట్లు కర్తృషష్ఠీపక్షములో ఎవ్వని జంపుటచే సుయోధనునకు విజయము ? సుయోధనునకు ప్రతిద్వంద్వి భీమసేనుడు. భీమసేనునిచే సుయోధనుడు చంపబడినట్లు మీరే వ్రాసినారు. కనుక పాండవవిజయ మనక సుయోధనవిజయమనుట అయుక్తము.

ఇంకొకటి— నైతికవిజయము సుయోధనుని దంటిరే! ఆమాటకు ధర్మవిజయమని తాత్పర్యమా ? అయితే విజయాశీర్వాద మపేక్షించి వచ్చిన పుత్రునకు గాంధారి 'విజయీ భవ' అని అనక "యతో ధర్మ

స్తతో జయః' అని యనుటచే సుయోధనుని దధర్మ మని, అది అపజయ కారియని సూచింపబడుటవలన అపజయ మనవలసియుండ విజయ మనుటే తప్పు. ధర్మవిజయమనుట అసలే తప్పు.

ఇంకొకటి— కురుసభనుండి వెళ్ళునప్పుడు శ్రీకృష్ణునితో కర్ణుడు— మహాయుద్ధము సర్వనాశహేతువై ప్రాప్తించుచున్నది.

“నిమిత్తం తత్ర శకుని రహం దుశ్శాసన స్తథా ।
దుర్యోధన శ్చ నృపతి ర్ధృతరాష్ట్రసుతోఽభవత్ ॥”

దానికినిమిత్తము మా చతుష్టయమే అని చెప్పి ఆ యుద్ధము లోని జయాపజయములనుగూర్చి కూడ చెప్పుచు—

“స్వప్నా హి బహవో ఘోరా దృశ్యన్తే మధుసూదన ।
పరాజయం ధార్తరాష్ట్రే విజయం చ యుధిష్ఠిరే ॥
శంసన్త ఇవ వార్ష్ణేయ వివిధా రోమహర్షణాః ।” (ఉద్యో. అ. 143)

ప్రస్తుతము గోచరించుచున్న స్వప్నాదినిమిత్తములు యుధిష్ఠిర విజయమును, దుర్యోధన పరాజయమును తెలుపుచున్నవి. అని చెప్పి యుండుటచే సుయోధనవిజయ మనుట తప్పే.

ఇంకొకటి— సుయోధనునకు మీరన్నట్టి విజయము ద్యూత మందా? యుద్ధమందా? ద్యూతమందు చంపుట అను అర్థముగల విజయము లేనేలేదు. యుద్ధమందును అది లేదు. అందుచే గెలుపు అనియే అర్థము చెప్పవలయును. ఆ గెలుపు యుద్ధములో సుయోధను నకు లేనేలేదు. ద్యూతములోనున్నది. అచట మీరు కల్పించిన రెండిం టిలో సుయోధనుని గెలుపు భౌతికమా? నైతికమా?

‘భీముడు సుయోధనుని తొడలు అన్యాయముగా విరుగగొ ట్టుట ఘోరపాపకార్యమని సూచించు నుత్పాతములు బుట్టినవి’ పు.40 అని మీరువ్రాసినట్లు ప్రథమద్యూతాంతమున— “ధృతరాష్ట్రు నగ్నిహోత్రాయతనంబున నఱచె నక్కలు” అని చెప్పబడిన మహో త్పాతములు సుయోధనునిది ఘోరపాపకార్యమని సూచించెనా?

లేదా? ఇప్పుడు సుయోధనుని ద్యూతవిజయము నైతికము; అనగా న్యాయము; అనగా ధర్మ్యము. అని మీరెట్లనగలరు? ద్యూత మన్యాయరహితము అను మీ యాదరవయంశము ఎట్లు సరిపడును? ద్రౌపది ద్యూతవిజిత అను పదవయంశ మెట్లు సరిపడును?

ఇట్లు సుయోధనుని ద్యూతవిజయమైనను అనైతికమే అగుటచేతను, యుద్ధవిజయ మసలే లేకుండుటచేతను సుయోధనునిది నైతిక విజయ మనుబుద్ధితో పెట్టిన సుయోధనవిజయమను పేరు అయుక్తము.

ఇంకొకటి— ద్యూత మధర్మ మని బోధించిన తండ్రితో—

"క్షత్రియస్య మహారాజ జయే వృత్తి స్సమాహితా ।
స వై ధర్మ స్త్వధర్మో వా స్వవృత్తౌ కా పరీక్షణా ॥" (సభా. అ. 55)

అని పలికిన సుయోధనుని ద్యూతము, ఆవిజయము నైతికమని యెవ్వ రనగలరు? "మరణమున కెదురుచూచుచున్న భీష్ముని యంత్యవాక్కులు పరమధర్మములు" (పు. 39) అని మీచే కీర్తింపబడిన ఆ భీష్ముడు అంత్యకాలవాక్యములలోనే తన పరలోకప్రాప్తికై "అనుజానీహి మాం కృష్ణ" అని ప్రార్థించి, ఆపై శ్రీకృష్ణునిగూర్చి యిట్లు పలికెను—

"రక్ష్యా శ్చ తే పాండవేయా భవాన్ యేషాం పరాయణమ్ ।
ఉక్తవా నస్మి దుర్బుద్ధిం మన్దం దుర్యోధనం తదా ॥
యతః కృష్ణ స్తతో ధర్మో యతో ధర్మ స్తతో జయః ।
న చ మే తద్వచో మూఢః కృతవాన్ స సుమన్దధీః ॥
ఘాతయిత్వేహ పృథివీం తత స్స నిధనం గతః ।
స మాం త్వ మనుజానీహి కృష్ణ మోక్ష్యే కళేబరమ్ ॥" (అనుశా. అ.167)

ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లు చెప్పెను—

"ధర్మరాజో హి శుద్ధాత్మా నిదేశే స్థాస్యతే తవ ।
అనృశంస్య పరం హ్యేనం జానామి గురువత్సలమ్ ॥
తవ పుత్రా దురాత్మానః క్రోధలోభపరాయణాః ।
ఈర్ష్యాభిభూతా దుర్వృత్తా స్తా న్నశోచితు మర్హసి ॥"

మీరుగూడ ప్రమాణముగా గ్రహించిన భీష్ముని యీమాటలు- పాండవులు రక్షణీయులని, శుద్ధాత్ములని, శ్రీకృష్ణుడున్న పక్షమందే ధర్మము, అదియున్నచోటనే జయము, అని ;దుర్యోధనాదులు దురాత్ములు ఈర్ష్యాక్రోధలోభపరాయణులు అని, దుర్యోధనుడు నామాటవినక అందరను నశింపజేసి తాను నశించెనని ప్రకటించుచుండ సుయోధనునిది నైతికవిజయమని అనగలవారెవ్వరు ? కనుక సుయోధనవిజయమనుట అయుక్తము; పాండవవిజయమే నైతికవిజయము.

అయితే సుయోధనునితొడలు భీముడు విరగగొట్టినపుడు ఉత్పాతములు గోచరించుటకు కారణ మేమని యడిగెదరా ? వినుడు— దేవపక్షమునకు చెందినవారు పాండవులు; దానవపక్షమునకు చెందినవాడు దుర్యోధనుడు.

ఈవిషయము ఘోషయాత్రాంతమందు మరణింపబూనిన దుర్యోధనునకు దానవులుత్తేజనము కలిగించిన సందర్భములో నిట్లు చెప్పబడినది—

"రాత్రౌ సంగమ్య దానవాః...దుర్యోధన మథాబ్రువన్...।
త్వ మస్మాకం గతి ర్నిత్యం దేవతానాం చ పాండవాః॥" వన. (అ. 252)

ఇది యిట్లుండగా మీరన్నట్టి ఉత్పాతములు చెప్పబడుటలో—

"తథా శోణితవర్షం చ పాంసువర్షం చ భారత !
వవర్ష మఘవాం స్తత్ర తవ పుత్రే నిపాతితే ॥
యక్షాణాం రాక్షసానాం చ పిశాచానాం తథైవ చ ।
అంతరిక్షే మహానాదః శ్రూయతే భరతర్షభ ॥" (శల్య. అ. 58)

అనుచు రక్తవర్షాదులను దేవేంద్రుడు కురిపించినట్లు, రాక్షసులు ఆర్తనాదములు చేసినట్లు చెప్పబడినది.

దీనినిబట్టి దేవపక్షమునకు ఆధారమైయున్న పాండవులది ఘోరకృత్య మనుటకు దేవేంద్రుడు ఉత్పాతములు ప్రకటించె ననుట అసంగతము. దేవపక్షము ధర్మపక్షమేకదా !

"అసృజ ద్భగవాన్ పక్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః ।
సురాణా మసురాణాం చ ధర్మాధర్మౌ తదాశ్రియా ॥"

అని రామాయణములో రావణునకు మాల్యవంతుడు చెప్పిన ట్లున్నది.

ఇక ఆఉత్పాతములు దానవపక్షమునకు దిక్కయియున్న దుర్యోధనుడు పడిపోవుటచేత దానవపక్షదుర్గతిని సూచించుటకే గోచరించిన వనియు, కనుకనే రాక్షసుల ఆనుహానాదములనియు తెలిసికొనవలెను.

ఇంకొకటి– దుర్యోధనుని ఊరుభంగమును గూర్చి బలరాముడధర్మ మనినపుడు దానికి సమాధానముగా ఇది సూక్ష్మధర్మమనుచు– "ప్రతిజ్ఞాపాలనం ధర్మః" శాపపరిపాలనము ధర్మమని శ్రీకృష్ణుడు నిరూపించియే యుండెను. "ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి" అని లోకమునకు చాటినవాడు ఈశ్రీకృష్ణుడే.

ధర్మస్య సేతుం బధ్నామి చలితే చలితే యుగే ।
తా స్తా యోనీః ప్రవిశ్యాహం ప్రజానాం హితకామ్యయా ॥"

అని చెప్పినవాడు ఈశ్రీకృష్ణుడే. ఏశ్రీకృష్ణుడు ఉత్తంకమహర్షితో– "అహం విష్ణు రహం బ్రహ్మా శక్రః" అనుచు దేవేంద్రుడును నేనే అని చెప్పెనో ఆశ్రీకృష్ణుడు ఊరుభంగము గావించుట దుర్యోధనునిపట్ల ధర్మమేయని చెప్పుచుండ, కాదు అది యధర్మమని శ్రీకృష్ణుని రూపాంతరమైయున్న దేవేంద్రుడు ఉత్పాతములు ప్రకటించె ననుట అత్యంతాసంగతము కాదా.

అయితే ఆఉత్పాతములను చూచి పాంచాలులు పాండవులు ఉద్విగ్నచిత్తులైనట్లు చెప్పబడినది; కారణ మేమందురా ?

సామాన్యధర్మము, విశేషధర్మము, అని రెండువిధములు; అందు విశేషధర్మము ప్రబలము. అందుచే విశేషధర్మమునకు బాధ లేనిపద్ధతిలోనే సామాన్యధర్మము అనుసరణీయ మగును.

అధఃకాయమందు కొట్టకుండుట గదాయుద్ధసామాన్యధర్మము. దుర్యోధనునిపట్ల ఊరుభంగము కావించుట విశేషధర్మము; ఇది ప్రబలము. అందుచే శ్రీకృష్ణుడు విశేషధర్మమే ఆశ్రయణీయ మని చెప్పెను. కాని గదాయుద్ధసామాన్యధర్మములో సుశిక్షితులును, సామాన్యధర్మ వాసనావాసితాంతఃకరణులును అధర్మభీతులును అగుటచే పాంచాల-పాండవ వర్గమువారు ఉత్పాతదర్శనముచే చకితులగుట సంభవించినది. అది వారి ధర్మశ్రద్ధకే తార్కాణము. కృష్ణభగవానునికంటె ధర్మస్వరూపాభిజ్ఞు డెవ్వడు ? కనుక నైతికవిజయమే పాండవులది.

సి. వి. వైద్యాగారి మహాభారతవిమర్శనములోగూడ తాము వ్రాసినట్లే యున్న దని ఈవిమర్శనకర్తలు చెప్పినారు. ప్రమాణవిరుద్ధమైన వారి వ్రాతకుమాత్రము ప్రామాణ్య మెట్లు ?

కనుక సుయోధనునిది విజయమనుట పూర్వోక్తబహుప్రమాణవిరుద్ధమగుటచే సుయోధనవిజయమనుమాట అయుక్తమే. ఇట్లు మొదటియంశము నిరస్తమైనది.

2. వ్యాసచర్య నింద్యమట ! దీనికి వీరు చూపిన ప్రమాణములు—(1) "కృష్ణద్వైపాయనస్య గృహీత నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యస్య విచిత్రవీర్యదారే ష్వపత్యోత్పాదనప్రసంగః" అను కుమారిలభట్టపాదుని తంత్రవార్తికవాక్యమట !

విమర్శనకర్తలిచ్చట భ్రాంతిపడినారు. వీరు చూపినది పూర్వపక్షగ్రంథము. దనితరువాత- "ఇతి ప్రాప్తే అభిధీయతే— .... ద్వైపాయనస్యాపి గురునియోగాత్, "అపతి రపత్యలిప్సు ర్దేవాద్గురుప్రేరితా దృతుమతీ యాత్" ఇత్యేవ మాగమాత్ ప్రాక్కృతపశ్చాత్కరిష్యమాణతపోబలేన నాతిదుష్కరమ్... ..." అనుచు అది వ్యాసమహర్షికి దోషావహము కాదని సిద్ధాంతము చేయబడినది. ఈవిషయమంతయు ద్వితీయభాగము వేదవ్యాసనిందానిరాకరణములో నిరూ

పింపబడినది. విశేషము లచ్చట జూడవలయును. ఇట్లు మొదటిది నిరస్తము.

రెండవ ప్రమాణము— "కానీనస్య మునే స్స్వసోదరవధూవైధవ్యవిధ్వంసినః" అని వ్యాసచర్యను నిందించిన చాటువట !

విమర్శనకర్తలు పూర్తిగా చాటు శ్లోకమును చూపకుండుట మంచిపని కాదు. వ్యాసచర్య నింద్యమనుటకు ఆశ్లోకము పుట్టలేదు; చూడుడు—

"కానీనస్య మునే స్స్వసోదరవధూవైధవ్యవిధ్వంసినః ।
పౌత్రా స్తే ఖలు గోళకస్య తనయాః కుండా స్స్వయం పాండవాః ॥
పంచైతేపి సమానయోనినిరతాః ఖ్యాతా జగద్విశ్రుతాః ।
తచ్చారిత్ర మశేషపావన మహో! ధర్మస్య సూక్ష్మా గతిః ॥"

ఇచ్చట సామాన్యులకు అధర్మ మనుపించునట్లు కనబడు వేదవ్యాసచర్య, పాండవచర్య సూక్ష్మధర్మమనియు, వారి చరిత్రము జగత్పావన మనియు, కనుకనే వారు పుణ్యమూర్తులుగా జగద్విఖ్యాతిని వహించినారనియు చెప్పబడియుండ నిందింపబడినట్లు వ్రాయుట అక్రమము. పైశ్లోకములోని కుండగోళకశబ్దములకు లోకమనుకొను అర్థము కాదని పాండవనిందానిరాకరణములో 'కుండగోళకశబ్దార్థనిరూపణము' అనుచోట వివరింపబడినది. ఇట్లు రెండవప్రమాణము నిరస్తము.

మూడవది— "వేదవ్యాసమునీశ్వరుం గాంచి జలవిహారము సలుపు నయ్యప్సరోజనంబులు ... అంబరంబులు ధరియించిరి. అద్దివ్యబోధమహనీయుడు నిజతనయుడు (శుకుడు) చనునప్పుడు వారు శంకలేక యునికి గని యతని ముక్తతయు, దన సక్తతయు నిరూపించి ప్రియంబును, లజ్జయు నొక్కట బొడమ నున్నంత" (ఆంధ్రభారతము)

దీనినిబట్టి భారతకాలమునందే వ్యాసుని స్త్రీసక్తత పరిహసింపబడుచుండెడిదని తేట తెల్లమగుచున్నదట !

ఇక్కడ ప్రతివాదుల నడుగవలసియున్నది— పై వాక్యములో సక్తత యని మాత్రమే చెప్పబడియుండ మీరు స్త్రీసక్తత యనివ్రాసినారు కారణమేమి?ఆస్త్రీలు వస్త్రధారణము చేసినది వ్యాసుడు స్త్రీసక్తుడనియేనా? స్త్రీసక్తుడు గాక, ముక్తసంగుడును గాక ప్రవృత్తిమార్గసక్తుడుగా నుండునట్టి పురుషుని జూచి స్త్రీలు వస్త్రధారణ చేయకుందురనియే మీయాశయమా? పుత్రుడగు శుకుని ముక్తతను, తనసక్తతను వ్యాసుడు గమనించినట్లు చెప్పబడినది. ఆముక్తతకు విలక్షణమైనది సక్తతయేగాని స్త్రీసక్తతామాత్రమె కాదు. స్త్రీసక్తతకు అక్కడ ప్రసక్తి గూడ లేదు. పుత్రుని అసక్తత (ముక్తత)కును, తన ప్రవృత్తి సక్తతకును వగచెనని, పుత్రుని ఆయసక్తతకు నిదర్శనము స్త్రీలు నిశ్శంకగా నుండుటే యని పూర్వవాక్యము తెలుపుచున్నది. పుత్రుని యసక్తతకు ప్రీతి, తనకు తొలగని ప్రవృత్తిసక్తతకు లజ్జ ఆవ్యాసునకు కలిగినవనియే దానికర్థము.

కనుకనే ఆపై గ్రంథములలో—"వ్యాసుని పాలికి గంగాధరుడేగుదెంచి... అనునయపూర్వకంబుగా నిట్లనియె... ... వాడును మత్ప్రభావంబునను, భవత్తపోవిశేషంబునను... పరమగతిం బ్రాపించె. దీనంజేసి మోదంబు నొందవలదె విషాదంబునకుం బనియేమి.

తే. ఇలయు గిరులును శరధులుం నెంతదాక గలుగు నంతకాలంబును దెలయుచుండు
శుకుని కీర్తియు నీదు యశోవిభూతియును జనంబుల వీనుల కుత్సవముగ.

...ఇట్లనుగ్రహించి... విశ్వేశ్వరుండు నిజేచ్ఛం జనియె..." అనియున్నది. ఇట్లు విశ్వేశ్వరునిచే ప్రశంసింపబడియున్న వేదవ్యాసునియందు లేనిపోని నింద నారోపించి పై భారతోక్తి కపార్థము గల్పించి విమర్శనకర్తలు వ్రాయుట భావ్యము గాదు.

వీరే స్థలాంతరములో నిట్లు వ్రాసిరి—"వ్యాసుని సక్తతయును నాతడు రావణాదులవలె నింద్రియవశగతుడగు నీచుడని తెల్పునది కాదు.

ఆతడు నిజముగ లోకహితార్థమై సక్తత వహించెనే కాని నీచమోహా వేశముచే గాదు.... వ్యాసచర్యావిమర్శనముచే వ్యాసుని మహనీయత యంతయు చెడిపోదు" (పు. 9) అని.

దీనిచే వ్యాసమహర్షిది లోకహితార్థప్రవృత్తియే కాని, రాగ ద్వేషపూర్వకప్రవృత్తి గాదని వెల్లడింపపడినది. అట్టివాడు పరిహసింప బడులేమి ? కనుక మూఁడవప్రమాణము నిరస్తమైనది.

నాల్గవది— "మనపురాణములు వ్యాసుడు మహాభారతమున నసత్యములువ్రాసె నను నిందను గూడ జేయుచున్నవి. వ్యాసరచితా

ష్టాదశపురాణములలో నొక్కటియైన స్కాందపురాణాంతర్గతమై సుప్ర సిద్ధమైయుండు భీమఖండములో కాశీవిశ్వేశ్వరుడు కాశిని నిందించిన వ్యాసుని యీదౌర్భాగ్యులం గని కినిసి యీక్రిందిరీతిని దూషించి యా పురినుండి వెడలగొట్టినట్లు చెప్పబడియున్నది—

"శేరే వాచంయమాభాస సత్యవత్యగ్రినందన !
దేవరన్యాయసంకేతదుర్వ్యాపారపరాయణ ॥
ప్రభూతసంహితావ్యర్థపాఠవాచాటనాయక ।
భారతవ్యర్థరచనాపండితంమన్య దుర్మతే ॥
త్వ మాగతో వా శప్తుం మే పత్నీం శ్రీకాశికాపురీం ।
సదా కైవల్యకల్యాణజన్మభూమి మకారణమ్ ॥
గచ్ఛాన్యదేశం.................. ।"

ఇందు వ్యాసుడు విచిత్రవీర్యుని భార్యలయందు సంతానము బుట్టించుటయు, భారతములో వ్యర్థరచనములు చేయుటయు, నిందింప బడియున్నది. విశ్వేశ్వరుని మాటలను మనము పాటింపవలెనా? అట!

2 భగవద్గీతల సుయోధనవిజయకారులును బూజించుచున్నారు. అనగా భారతములోని ధర్మముల వారంగీకరించుచునే యున్నారు. సుయోధనవిజయములో మహాభారతమందలి యితివృత్తలోపములు చూపబడెనేకాని అందలి ఘనత నిందింపబడలేదు, అట!

3 మహాభారతమునకు కలికల్మషహారత్వము తదుక్తధర్మములనుబట్టి కలిగినది. భీష్మాదిమహాత్ములును, మార్కండేయాదిమహర్షులును, మహేశ్వరాదిదేవతలును జెప్పిన నీతులను, ధర్మములనుబట్టి దానికి ఘనత వచ్చినది. అట !

4 అది నిజముగా పంచమవేదమే. ఎందుచేత ? ధర్మము లందు బోధింపబడియుండుటచేత. కురుపాండవుల కథనుబట్టి గాదు. అట !

ఇచ్చట ప్రతివాదిమతములో వచ్చిపడునట్టివి ప్రతివాదులు పరిహరించితీరవలసినట్టివి అగు శంకలను ఎత్తి చూపుచున్నాము—

వ్యాసరచితపురాణములలోని భీరుఖండములో వ్యాసనిందను వ్యాసుడే యెట్లు ప్రకటించుకొనినాడు ?

ఇంకొకటి— వ్యాసరచిత భీరుఖండోక్తి మీ మతప్రకారము వ్యాసుడట్లు నిందింపబడె నని చాటుచుండ నేటి విమర్శకులమాట నట్లుంచి ఆనాటిమహాపురుషులు ఆనింద నెత్తుకొనకుండుటకును "తచ్చారిత్ర మశేషపావనమ్" అని కీర్తించుటకును ఏమి కారణము ?

ఇంకొకటి— మీమతప్రకారము అసత్యవిషయములతో గూడిన మహాభారతము మహర్షి చెప్పునపుడు గణపతి లేఖకుడై యెట్లు కూర్చుండెను ?

ఇంకొకటి— భీరుఖండోక్తులకు భారతమందు అసత్యములు వ్రాయబడినట్లు, వ్యర్థరచనలు చేయబడినట్లు తాత్పర్యమె అయిన యెడల మీరంగీకరించియున్న ఘనత భారతమునకు ఎట్లుసంభవించును?

భారతమందు మీరంగీకరించిన ఘనత భారత మప్రమాణమైనప్పుడు సంభవింపదుగనుక నది ప్రమాణ మనవలెను.

భారతముయొక్క ప్రామాణ్యము భారతకర్త అప్రామాణికుడైనపుడు సంభవింపదుగనుక ఆమహర్షి ప్రామాణికు డనవలెను. ఆ మహర్షియందలి ప్రామాణికత్వము ఆత డసత్యవాదియైనపుడు సంభ

వింపదుగనుక ఆమహర్షి యథార్థవాది యనవలెను. ఆమహర్షి యథార్థవాదిత్వము ఆతడసత్యరచనలు చేసినప్పుడు సంపవింపదు గనుక ఆమహర్షిది సత్యరచనయే యని చెప్పి తీరవలెను. ఇట్లు మీరంగీకరించిన వ్యాసభారతమునతయే వ్యాసుని సత్యరచనను ధృవపరచుచుండ అసత్యరచన యని మీరెట్లు చెప్పగలరు.

ఇంకొకటి- మీమతప్రకారము భారత మసత్యరచనకలిగి యున్నపుడు ఇక్కడ సత్యరచన, ఇక్కడ అసత్యరచన అను విభాగ మేమియు లేనపుడు మీరన్న భగవద్గీతలలోగాని, ధర్మములలోగాని అసత్యరచనలు లేవనుట నిరాధారమైనపుడు మీరు భగవద్గీతలను పూజించుట, భారతధర్మముల నంగీకరించుట యెట్లు ఘటించును ?

ఇంకొకటి- మహర్షి పెట్టిన కాశీశాపమునకును, దేవరన్యాయోద్ఘాటన- సంహితాపాఠవైయర్థ్యాపాదన- భారతరచనావైయర్థ్యాపాదన- ముఖమున విశ్వేశ్వరుడు మందలించినట్లు చెప్పు భీమఖండోక్తులకును సంబంధ మేమున్నది ? విశ్వేశ్వరు డంత యసంబద్ధముగా మాటలాడునా ? మహర్షి ఆహారము దొరకక కోపముతో కాశీపురిని శపించెనా ? విశ్వేశ్వరుడు నీవు భారత మసత్యముగా వ్రాసినవాడవు; దేవరన్యాయమున ప్రవర్తించినవాడవు అని దూషించెనా ? ఇంత యసంబద్ధముగా శ్లోకముల కర్థమా ?

కనుక పై శంక లన్నియు పరిహృతము లగునట్లు ఆశ్లోకములకు తాత్పర్యము చెప్పగలిగినపుడే అది నిర్దుష్ట మగును. అట్టి తాత్పర్యము మేము చెప్పుచున్నాము. వినుడు—

శిష్యసంఘసమేతుడైన మహర్షికి వారమురోజులపాటు భిక్ష లభింపకపోవుటచే కుపితుడై మహర్షి కాశీపురిని (కాశీపురవాసులను) శపించెను. ఈమహర్షి తన నిరవధికపాండిత్యమునకు నిదర్శనమై యున్న భారతమును రచించినవాడును, వేదవిదులలో మూర్ధన్యుడును, మాన

వ్రతుడును. ఇట్టివాడయ్యు కోపమునకు వశుడయ్యెను. కోపతాపము
లను హరింపగలిగిన ఆమహాభారతము మహర్షికి కోపము పుట్టకుండ
జేయలేని దగుటచే మహర్షియెడల వ్యర్థమైన దన్నట్లు— "భారతవ్యర్థ
రచనాపండితంమన్య" అనుమాటకు తాత్పర్యము.

ఇక్కడ 'వ్యర్థ' పదమె కాని, 'అసత్య'పదము లేదు. దాని
కసత్య మర్థమును గాదు. అదియే యర్థ మైనచో—"భారతాసత్య
రచనా" అనియే యుండును. ఇట్లు 'అసత్యరచన' అనుమాటయే లేదు
గనుక అసత్యరచనానిమిత్తమున పైబడు శంకలు పరిహృతము లైనవి.
ఈపద్ధతిని కాశీశాపమునకును, భారతరచనావైయర్థ్యాపాదనమునకును
సంబంధముగూడ నుపపన్నమైనది.

ఇట్లే వేదార్థవిదుడవైన నీవు కోపవశుడ వైపోవుటచే నీవేద
పాఠము వ్యర్థమైన దన్నట్లు—"ప్రభూతసంహితావ్యర్థపాఠవాచాట
నాయక" అనుమాటకు తాత్పర్యము.

దీనినిబట్టి వేదార్థ మెట్లు సత్యమో భారతార్థము అట్లే సత్య
మనియు, అది నీయందు సార్థకముకాకపోయె నని మాత్రమే పరమే
శ్వరు డట్లనియుండె ననియు స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక కాశీశాపప్రస్తావములో దేవరన్యాయోద్ఘాటనమున కేమి
ప్రసక్తియో తెలిసికొనవలయును.

ఆకాశీశాపమునకు మూలము క్రోధము; అది 'కామా
త్క్రోధోఽభిజాయతే' అనున్యాయమున కామమూలక మన వల
యును. ఆకామము మహర్షికి ఆహారవిషయకమే అయియున్నను ఫలో
క్తిలో దానిని దేవరన్యాయవిషయముగా నెత్తికొని, నీవెంత వేదవిదు
డవయినను, నీవెంతపంచమవేదమగుభారతము రచించినను నీవెంత
మానవ్రతుడ వయినను కామక్రోధములకు వశుడవై నాకాశీపురిని
శపించితివి గనుక నీవిక్కడ నుండదగవు; వెళ్ళిపొమ్ము. అని యీశ్వ

రుడు ఏదో మిష పెట్టి అనుటకై ప్రసక్తి కలిగినది. ఈయీశ్వరుని యెత్తిపొడుపులన్నియు ఛలోక్తులే; ఛలోక్తులనగా మహర్షియందు తనకుగల పూజ్యభావమును, వాత్సల్యమును కప్పిపుచ్చి దోషమున్నట్లు పైకి అనిపించు చమత్కారోక్తులు. లేకున్న- అఘాలలోచన శ్శంభు ర్భగవాన్ బాదరాయణః' అనబడు వ్యాసమహర్షిని విశ్వేశ్వరుడు దూషించునా ?

ఈవ్యాజమున మహర్షిని దక్షవాటికకు పంపదలచి యీశ్వరు డట్లనెను. ఇవి ఛలోక్తులని సూచించుచు పరమేశ్వరసమక్షమందే పరమేశ్వరి యిట్లనెను—

"భయాకులత్వం మాగా స్త్వం కుమార బహుధాఽప్యహం ।
న విస్మరామి హృదయే కృపయా త్వాం కదాచన ॥
శ్రీదక్షవాటికాం గచ్ఛ ప్రహృష్టాపూర్ణమానసః ।
శరణం వ్రజ భీమేశం శరణాగతవత్సలమ్ ॥
సమస్తాభ్యుదయా స్తుభ్యం భవంతు తదనుగ్రహాత్ ।"

వత్సా ! వేదవ్యాసా ! నీవేమియు భయపడకుము. నిన్ను నే నెప్పుడును దయతో హృదయమందు బెట్టుకొనియున్నదానను. నీవు సంతోషముతో దక్షవాటికకు వెళ్ళి శరణాగతవత్సలుడగు భీమేశుని శరణుపొందుము. ఆభీమేశుడు సర్వాభ్యుదయములును నీకు అనుగ్రహించును. అని.

ఈపరమేశ్వరీవాక్యములు విశ్వేశ్వరునివి దూషణోక్తులుగాక, ఛలోక్తులని తెలుపుచున్నవి. వాస్తవములో విశ్వేశ్వరు డొకడును, భీమేశ్వరు డొకడును గారు. కనుక భీమేశ్వరవ్యాజమున విశ్వేశ్వర వాత్సల్యమే ప్రకటింపబడినది.

వేదవ్యాసనిందానిరాకరణములో "కాశీప్రభువు వ్యాసుని కాశీ నుండి తరిమెను" అను ప్రసంగమును నిరాకరించిన స్థలములో దీనికి

సంబంధించిన విషయము శాకుంతల-భీష్మకుంఠ-వచనోదాహరణములతో వివరింపబడియున్నది. ఆవిశేషము లచ్చట జూడవలెను.

ఇట్లు విమర్శనకర్తలు చూపిన విశ్వేశ్వరోక్తులు ఛలోక్తులుగనుకనే నాటి మహాపురుషులు వాని నెత్తికొనక "కానీనస్య మునేః ...తచ్చరిత్ర మశేషపావనమ్" అని ప్రశంసించినారు.

అవి ఛలోక్తులు గనుకనే వ్యాసమహర్షి తనపురాణగ్రంథములో వానిని ప్రకటించియుండెను. ఈవిధమున పూర్వోక్తశంకలు పరిహృతము లైనవి. విమర్శనకర్తల ఈయాక్షేపము నిరాకృత మైనది. వేదవ్యాసచరిత్రము పరమపావనము.

2. 3. 4. అంశములు___

'భగవద్గీతల సుయోధనవిజయకారులును పూజించుచున్నారట ?'

అయితే శ్రీకృష్ణుని పరాత్పరు డని ప్రతివాదు లొప్పుకొనినట్లే. ఇప్పుడు 'మునీనా మప్యహం వ్యాసః' అను భగవద్గీతను బట్టి ఆపరాత్పరస్వరూపుడైన వ్యాసుడు రచించిన మహాభారతములో- 'ఇతివృత్తలోపము లున్నవి' అనుట అయుక్తమే.

> "మహాభారతమునకు కలికల్మషహరత్వము భీష్మాదిమహాత్ములును, మార్కండేయాదిమహర్షులును, మహేశ్వరాదిదేవతలును చెప్పిన నీతులను ధర్మములను బట్టి వచ్చినదట"

ఈ మాటచేత మహాభారతముయొక్క ఘనతలో వ్యాసమహర్షి ప్రయోజకత్వ మేమియు లేదన్నట్లు తేల్చినారు.

ఈప్రతివాదులు అప్రత్యక్షవిషయములనుగూడ మహర్షి గ్రంథస్థము చేసెనని, ఆయా మహనీయులు ఆయా సందర్భములలో బోధించిన ఆయాధర్మముల నప్పటివిషయములతో గ్రహించి వ్రాసియుండెనని చెప్పకతప్పునా ?

దానికై మహర్షిది త్రికాలజ్ఞానమని యొప్పుకొనక తప్పునా ? దానికై- 'అతీన్ద్రియా నసంవేద్యాన్ పశ్యన్త్యార్షేణ చక్షుషా' అను వాక్యప్రదీయోక్తిప్రకారము మహర్షిది దివ్యదృష్టి యనక తప్పునా ?

అది యోగశక్తి-తపఃప్రభావ-మూలకమనక తప్పునా? అట్టి యసాధారణశక్తిగల మహర్షి కర్తయగుటచేతనే మహాభారతము కలికల్మషహారమని చెప్పక తప్పునా? కనుక ఈ మాట యిట్లు నిరస్తమైనది.

ఎవ్వరు చెప్పిన నీతులను, ధర్మములనుబట్టి మహాభారతము కలికల్మషహార మని విమర్శనకర్త లనిరో వారిలోని భీష్ముడు—

నీతి, ధర్మము పాండవుల దని, అవినీతి, అధర్మము కౌరవులదని, తాను అపూర్వవిషయములను వ్యాసభగవానునివలన దెలిసికొంటి నని చెప్పియుండుటచేతను, మార్కండేయమహర్షి—

"యథాప్రతిజ్ఞం చ మహానుభావ కృచ్ఛ్రం వనే వాస మిమం నిరుష్య।
తత శ్శ్రియం తేజసా తేన దీప్తా మాదాస్యసే పార్థివ కౌరవేభ్యః ॥"

అని ద్వైతవనములో దర్శనమిచ్చి ధర్మజుని ఆశీర్వదించియుండుట చేతను,: మహేశ్వరుడు-ద్రౌపదీపంచపతిత్వము ధర్మ్యమనియు, పార్థునితో-

"నర స్త్వం పూర్వదేహే వై నారాయణసహాయవాన్ ।
త్వయి వా పరమం తేజో విష్ణౌ వా పురుషోత్తమే ॥
యువాభ్యాం పురుషాగ్ర్యాభ్యాం తేజసా ధార్యతే జగత్ ।
ప్రీతిమా నస్మి తే పార్థ భవాన్ సత్యపరాక్రమః ॥
న త్వయా పురుషః కశ్చి త్పుమాన్ మర్త్యేషు మానద ।
దివి వా వర్తతే క్షత్రం త్వత్ప్రధాన మరిన్దమ ॥" (వనప. అ 40)

నారాయణసహాయుడ వగు నరుడవు నీవే యనియు, మీ తేజస్సుచేతనే జగత్తు ధరింపబడుచున్నదనియు, నీయందు నాకు ప్రీతి యనియు, నీతో సమానుడు స్వర్గమర్త్యలోకములలో లేడనియు చెప్పుటచేతను నిర్దుష్టమగు పాండవచరిత్రములో లోపము లున్నవని వ్రాయుట తప్పే.

"అది నిజముగా పంచమవేదమే. ఎందుచేత? ధర్మము లందు బోధింపబడి యుండుటచేత; కురుపాండవుల కథనుబట్టి గాదు" అట!

ఇచట విమర్శనకర్తలకు చెప్పవలసియున్నది—

మహాభారతము ఏ ధర్మబోధచే పంచమవేదమైనదో ఆ ధర్మబోధలోనిదే కురుపాండవుల కథ. ధర్మములను బోధించునపుడు ఆ ధర్మము లాచరించినవారిని చెప్పవలయును. వారికి గలిగిన శ్రేయస్సులను చెప్పవలయును. అట్లే ఆ ధర్మములను ధిక్కరించినవారిని వారికి గలిగిన హానిని చెప్పవలయును. ఇది యార్షగ్రంథమర్యాద. ఈ పద్ధతినే ధర్మమున కుదాహరణముగా పాండవకథ, ప్రత్యుదాహరణముగా కౌరవకథ ప్రదర్శింపబడినది. ఇట్లు కురుపాండవకథను బట్టియే ధర్మప్రబోధము సాంగముగా జేయబడియుండుటచే విమర్శనకర్తల ఈ వ్రాత నిరస్తమైనది.

వ్యాసునిది పాండవపక్షపాతమని, విమర్శనకర్తలు ఏమేమో వ్రాసియున్నారు. పాడవులది ధర్మపక్షమగుటచే అది ధర్మపక్షపాతమని, వ్యక్తిపక్షపాతము కాదని తెలిసికొనవలయును. బాలక్రీడలలో దుర్యోధనాదులను బాధించిన భీమసేనునిది (బాల్యాన్న ద్రోహచేతసా) ద్రోహబుద్ధి కాదనుట వ్యాసుని పక్షపాతమునకు నిదర్శనమని విమర్శనకర్తలు వ్రాసియున్నారు.

మహాయోగి, సర్వజ్ఞుడు, నగు వ్యాసమహర్షి సర్వవ్యక్తుల ఆంతర్యము లెరిగినవాడు గనుక నాత డట్లు చెప్పుట యుక్తమే. ఇట్లు ఏమియు నెరుగనివారు అనుటమాత్ర మసంగతము. వ్యాసమహర్షికి ధర్మాత్ములగుటచే పాండవపక్షపాతము ప్రశంసనీయమె కాని ఈ విమర్శకర్తలకు నిర్హేతుకమైన పాండవద్వేషము, దుర్యోధనపక్షపాతము కలుగుట ఆశ్చర్యకరము. వ్యాసుని పక్షపాతమునుగూర్చిన ప్రతివాదిప్రసంగములు వెనుకటిప్రసంగములలోను, వేదవ్యాసనిందానిరాకరణములోను, పాండవనిందానిరాకరణములోను నిరాకరింపబడినవి.

ఇట్లు వ్యాసచర్య నింద్యమని విమర్శనకర్తలు వ్రాసినది పరాస్తమైనది.

3 ధృతరాష్ట్రునకు పట్టాభిషేకమట !

విమర్శనకర్తలు ఈవిషయమును స్థిరపరచుటకై ఎక్కడెక్కడివో 27 పుస్తకములను ఆయాగ్రంథకర్తల నామములతో ప్రమాణీకరించినారు. ఈవాదము అప్రమాణిక మని సంస్కృతాంధ్రభారత విరుద్ధ మని యీభాగమున కాదియందును, చతుర్థభాగమందును బహూదాహరణములతో నిరూపించియున్నాము. అయితే మేముదాహరించిన పుస్తకములమాట యేమందురా ? వినుడు—"బాధేఽదృఢేఽన్యసామర్థ్యాత్కిం దృఢేఽన్యదపి బాధ్యతామ్" అను న్యాయమున మీవాదముపై మేము చెప్పిన బాధకములు బలముగా లేనిపక్షములో మీరాయుదాహరణము లిచ్చుటే అనవసరము. మేము చెప్పిన బాధకములు బలముగనే యున్నపక్షములో మీవాదముతో బాటు మీరుదాహరించినవికూడ నిరస్తలే అగును. ఇట్లు ఈవిషయము పరాస్తము.

4 పాండవులది దౌష్ట్యమట !

"ధృతరాష్ట్రునింట జేరిన పాండవులు దుండగపు బనులు చేసి ధృతరాష్ట్రనందనుల బాధింపజొచ్చిరి." (పు. 16)

వీరి యీమాట అర్థములేనిదగుటచే త్రోసివేయబడినది.

5. ద్రౌపది నవ్వినదట !

ఈమాటపై ద్రౌపదీనిందానిరాకరణములో విశేషముగా జెప్పియున్నాము. దానిచే నిది నిరస్తము. తమ తప్పులుద్ఘాటింప బడినపుడు కర్ణదుర్యోధనాదు లెన్నడును ద్రౌపది నవ్వినందుకు శాస్తిగా నట్టిపనులు చేసినామని చెప్పియుండలేదు. కనుక ప్రతివాదుల యీ వ్రాత హేయము.

6. ద్యూత మన్యాయరహితమేనట !

ఈవిషయముపై పాండవ-ద్రౌపదీ- నిందానిరాకరణములలో విశేషముగా చర్చించి ప్రతివాదిప్రసంగములను నిరాకరించియున్నాము. ద్యూత మన్యాయ్యమే యని నిరూపించినాము. దానిచే

నిది నిరస్తము. దాయభాగవినిర్ణయకర్తలును మాయాద్యూతమనియే వ్రాసియున్నారు.

7. ద్రౌపదీపంచపతిత్వము దూష్యమట !

8. శ్రీకృష్ణుడు ఆరవపతి కవకాశ మిచ్చెనట !

9. ద్రౌపదికౌరవవానిపై దృష్టిపడెనట !

10. ద్రౌపది ద్యూతవిజితయే యట !

ఈవిషయములన్నియు ద్రౌపదీనిందానిరాకరణములో విశేషముగచర్చించి నిరాకరింపబడినవి. దానిచే నివి నిరస్తములు.

11 ధర్మజుడు ద్రౌపదిని రజస్వలావేషముధరించి రమ్మనెనట! ఈమాట అసంగతమని పాండవనిందానిరాకరణములో-'ఏకవస్త్రా త్వధోనీవీ'శ్లోక సమన్వయపూర్వకముగానిరూపించియున్నాము. దానిచేనిదిపరాస్తము.

12 ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము జరుగలేదట !

ఈమాట అయుక్తమని శ్రీకృష్ణనిందానిరాకరణములో విశేషముగా నిరూపించినాము. దానిచే నిది నిరస్తము.

13. జయము భారతము మహాభారతము అని మూడుగ్రంథములట ! ముగ్గురిచే వెంచి వ్రాయబడెనట !

విమర్శనకర్తలు ఇట్లు వ్రాసియున్నారు—

"ఋగ్వేదులు చేయు తర్పణములలో పుస్తకములను గూర్చిన తర్పణములు గూడ గలవు. వానిలో- 'భారతం తర్పయామి, మహాభారతం తర్పయామి' అను వాక్యములు కాన్పించుచున్నవి. వ్యాసవిరచితజయము కౌరవులకే యనుకూలముగా నుండెడి దనియు, మహాభారతములో పాండవపక్షముగా మార్చిచేయబడిన దనియు మనపెద్దలు పల్వురు తలంచుచున్నారు" అని.

వీరిది అపోహ. వీరన్నట్లు చూచినను భారత-మహాభారత-పుస్తకములకు తర్పణ మున్నట్లు అన్నిటికంటె ప్రథమమైయున్న జయ మను పుస్తకమునకు తర్పణము కనబడదేమి ? సంప్రదాయము లెరుగనపుడు తోచెడి కల్పన లివి. జయ-భారత-మహాభారత-శబ్దములచే జెప్పబడు గ్రంథ మేకమే యని తర్పణములో గ్రహింపబడు భారత-మహాభారత-శబ్దములు ఆచార్యనామములేకాని పుస్తకనామములు కావని అనేకకర్తృత్వనిరాకరణములో మేము విపులముగా నిరూపించియున్నాము. దానిచే నిది నిరస్తము.

ఇట్లు సుయోధనవిజయ-స్తుతిపరమైన 'భారతవిమర్శన' నిరాకృతమైనది. ఇంతవరకు కర్ణదుర్యోధనాదిదుష్టచతుష్టయచర్యానిరూపణముఖమున పాండవపూజ్యత ప్రకటింపబడినది. విద్వన్మార్గ-విమర్శకమార్గములలోని సారాసారములు ప్రదర్శింపబడినవి. బుద్ధిమంతులగు ప్రతివాదులు మాతత్త్వకథనముపై ఆగ్రహింపక గుణగ్రాహులై మహాభారతముయొక్కయు, మహాపురుషులయొక్కయు ప్రతిష్ఠకు భంగకరముగానట్టి గ్రంథములనే రచించుచు తన్మూలమున భక్తిశ్రద్ధలు, వినయవిధేయతలు, విద్యాబుద్ధులు లోకులకు కలుగజేసి భారతదేశౌన్నత్యమును నిలవబెట్టి కృతార్థులు కాగోరుచున్నాము.

దీని నింతటితో ముగించుచు మహాభారత మనబడు విజ్ఞాననిధిని లోకమున కనుగ్రహించిన జగద్వంద్యు డగు శ్రీవేదవ్యాసభగవానుని పాదారవిందములకు కృతజ్ఞతతో అభివందనము జేయుచున్నాము—

"నమోఽస్తు తే వ్యాస విశాలబుద్ధే ఫుల్లారవిందాయతపత్రనేత్ర !
యేన త్వయా భారతతైలపూర్ణః ప్రజ్వాలితో జ్ఞానమయః ప్రదీపః ॥"

"ఇతి దుష్టచతుష్టయస్య చర్యా నను దిఙ్మాత్ర మిహ ప్రదర్శితా ।
ప్రతివాదిదురర్థవాదజాలం హ్యుపలబ్ధం సకలం చ ఖండితమ్ ॥
అవిజ్ఞాతార్థసిద్ధాన్తై రనాశ్రితబుధోత్తమైః ।
అనాదృతార్షమర్యాదై రనుపాసితదేశికైః ॥
అనారాధితగోవిన్దై రనాలోకితభారతైః ।
దూషితాఽధునికై ర్హన్త! మహాభారతభారతీ ॥
కృత స్తద్దూషణోద్ధార స్సారస్వతవిశుద్ధయే ।
విద్వన్మార్గప్రభావస్య విశదీకరణాయ చ ॥
భారతామ్నాయనిర్మాతు ర్వేదవ్యాసమహామునేః ।
ఋణనిర్యాతనార్థాయ గ్రన్థోఽయం రచితో మయా ॥
షడ్భి ర్భాగై ర్భారతీయ శ్చరితాంశ స్సుశోధితః ।
గ్రన్థః పూర్ణోఽర్పితస్సోఽయం కృష్ణపాదారవిందయోః ॥"

ఇట్లు పిఠాపుర వాస్తవ్య "బాలవ్యాస" వారణాసి
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి విరచిత
దుష్టచతుష్టయచర్య సమాప్తము.
మహాభారత తత్త్వకథనము సంపూర్ణము.

తప్పుల పట్టిక.

పుట.	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1110	22	శక్త్యా	శక్త్యాః
1155	12	సంజయుడు	సంజయునకు
1156	2	అధర్మజ్ఞె	అధర్మజ్ఞై
1157	18	సిద్ధికే	సిద్ధికై
1168	9	ఈయమనుట	ఈయనుట
1176	7	ద్రౌణ్యాస్త్రతశ్చాశ్మ	ద్రౌణ్యాస్త్రతశ్చాస్త్ర
”	”	అభిరక్షితా	అభిరక్షితాః
”	8	ధర్మాపాయ	నశ్నాపాయ
1187	23	మూర్చి	దూర్చి
1199	9	పుండరీకాక్షా	పుండరీకాక్షాత్
”	17	లోకో	లోకే
”	”	భాత	భారత
1200	7	శస్త్ర	శాస్త్ర
1213	14	బూత	మూత
1228	28	మరియొత	మరియొక
1234	15	మనియు	మనుటయు
1251	1	స్వరం	సర్వం
1255	17	మిహోయన	మిహోనయ
1280	10	విజ్యేష్యామి	విజేష్యామి
1281	24	మే	తే
”	”	తవ	నృప
1283	12	రావలసి	రావలసిన
1292	19	దేహం	దేవం
1299	11	రాహిత్యమునను	రాహిత్యమునకు
”	12	ధర్మత్వమే	ధర్మపరత్వమే

పుట.	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1313	18	పంప	పంపి
1321	8	ఆపె	ఆపై
1323	23	చున్నారపనియు	చున్నారనియు
1366	16	ఖంన	ఖంచ
1373	1	ఒక్కటి	ఒక్కొక్కటి
1392	26	జూడ	జాడ
1413	1	ఆకర్ణపలి	ఆకర్ణపలిత
,,	25	స్వగ్రామా	సంగ్రామా
1414	17	అపికర్షన్ని	అపకర్షన్ని
1415	20	కోరికే	కొరకే
1422	8	జాశస్య	జ్యాతస్య
1432	17	ఆయుధమును	ఆ యధర్మమును
1433	16	మాత్రిమాగును	మాత్రిమాగును
1457	14	చున్నాను	చున్నావు
1469	21	దేవాద్గుడు	దేవరాద్గుడు